

MAGYARÖRMÉNY TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a Magyarörmény Tudástár ingyenes digitális könyvtárból töltötték le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

www.MagyarormenyTudastar.hu

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam 107. szám
2006. január

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,..”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből..”

A püspök az örmény liturgia elején egy második imát is mond a Szentlélekhez (Narekaci Szent Gergely imáját követően).

Az ima elmondása idején egy előénekes ünnepenként más és más kísérő éneket ad elő. Az ima egyes részeit és a kísérő énekeket felváltva adjuk közre (néhai *Kovács Géza* lelkész fordításában).

„Kérünk Téged és könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből könnyteljes sóhajításainkkal, ó dicsőséges Lény, Teremtő és Változhatatlan, Időnfelettálló, Irgalmas Lélek, aki közbenjársz értünk az irgalmas Atyánál, a Te kimondhatatlan sóhajaiddal..”

Hogyan tudjuk megfogalmazni emberi szavakkal: milyen az Isten? Nem véletlen tán, hogy kétszer is előfordul az idézetben az irgalmas jelző. S az év elején mit is tehetnénk? Istenhez fordulunk sóhajainkkal...

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.mag-y-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.onneny@t-online.hu

* * *

Szent Karácsony ünnepén

címmel megtartotta 2005. évi utolsó klub-napját az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Az ünnepi eseményen *dr. Issekutz Sarolta* elnökasszony beszámolt az éves program eredményeiről (Beszámolóját február havi számunkban olvashatják), valamint köszöntötte a résztvevőket *Lászlóffy Aladár* Kossuth-díjas költő, író.

A karácsonyi ünnepi eseményen kiosztották az idei Szongott Kristóf díjat, amelyet *Vicelár Mária* erzsébetvárosi egyháztanácsosnak ítélte oda a kuratórium. A díjazott betegsége, és a távolság miatt unokaöccsét, *Calinescu Jánost* küldte maga helyett, aki hazavitte számára a kitüntetést és a jókívánságokat.

Az est második részében XVII. századi erdélyi betlehemes játékot adott elő megható átéléssel a Szent Család Plébánia gyermek színjátszó köre. A betlehemes játékot *Dr. Kilián Istvánné* és *Egyháziné Marthy Katalin* tanította be. A jelmezek *Wertán Kinga* keze munkáját dicsérték. Az est hangulatát emelte *Fogolyán Kristóf* fuvolaművész és *Kátainé Szilvay Ingrid* énekművész produkciója. Az örmény karácsony megható pillanataként *Issekutz Sarolta* átadta ajándékát, kis örmény kökeresztet kapott minden résztvevő.

(Frigyesy)

* * *

Vicelár Mária - Laudáció

Született *Bakk Mária* 1928. október 12-én Erdélyben, Erzsébetvárosban született. Édesapja Bakk Antal és édesanyja Bakk Katalin - leánykori nevén Keszeg Katalin - iparosok (cipész és varrónő) voltak, a családban 9 gyermek született, 5 fiú és 4 leány. Mária az elemi iskola 7 osztályának elvégzése után 3 évig volt inas nagybátyja, Solymosi István cipésmester mellett, akinek a településen cipőüzlete működött. Az államosítások következtében 1949-ben megszűnt az üzletük, így a Kézművesek Szövetkezetében (Cooperativa Dumbrava Dumbráveni) folytatta munkáját, ahol a cipőfelsőrész-készítő osztályon dolgozott.

Szívesen ment volna gimnáziumba és később felsőoktatási intézménybe, a nagy család anyagi lehetőségei azonban ezt nem engedték meg. Munkáját kiválóan és szakszerűen végezte, így pár év után a szövetkezetbe felvett inasok is az Ő keze alatt tanultak. A nagyszombeni kézműves szövetkezet is meghívta Maris néni, hogy tanítsa őket, iparos tudását mind a fiatal, mind az idősebb generációknak át tudja adni.

1954. január 31-én kötött házasságot Vicelár Constantinnal - Tinu bácsival -, akivel mindamelllett, hogy nem egy nyelvet beszélnek, nagyon jól megértik egymást, becsületes, szerető, jó férjet talált személyében. Időközben meghaltak szülei és 8 testvérét is elkísérte az utolsó útra, a 9 testvérből egyedül Mária néni él még. A betegség azonban őt is elérte, 1971-ben a nehéz munkakörülmények között betegségbe esett, szervezete nem bírta a cipőüzem zárt levegőjét és a vegyi anyagok nehéz szagát. Medgyesen, Nagyszombenben, Marosvásárhelyen kórházban kezelték, végül betegnyugdíjba kellett vonulnia.

Az erzsébetvárosi örmény templommal, plébániával már gyermekora óta szoros kapcsolatban állt. *Sáhin Bertalan* plébánoshoz örmény vallásórára járt, 10 évesen elszálló lett. Sokat segített az örmény plébánia körüli munkákban. *Diarian Armenag* örmény plébános Erzsébetvárosba kerülése után pedig állandóan Maris néni segítségével rendezték a templomot. Maris néni mosta a templom ruháit, terítőit, Ő rendezte a virágokat. A plébános egészségi állapotának romlásával Maris néni vitte neki a diétás ebédet, gyakorlatilag ő gondoskodott róla. A plébános halála tragikus körülmények között történt, 1990. március 27-én éjszaka - vagyon után kutatva - a helyi cigányok brutálisan meggyilkolták, mindezek után kirabolták. A templomba azonban nem tudtak bemenni, Maris néni volt ekkor már megbízva a templom kulcsainak őrzésével, a tragédia alatt is már nála voltak a kulcsok.

A plébános halála óta Ő gondoskodik mindenről, felügyeli az örmény temetőt, a plébánia pénzügyeit is könyveli. Az évente augusztus 15-én megrendezett Nagyboldogasszony-napi örmény templombúcsú valamennyi fáradtságos munkáját, szervezését is Ő végzi. Maris néninek köszönhető a templom csodálatos feldíszítése, az utóbbi évekig Ő szervezte a búcsú ebédet, ahol valamennyi távolról érkező kedves ismerőst, rokont és barátot szeretettel látnak az erzsébetvárosiak. Ameddig él, semmit nem ad át a templom értékeiből senkinek, nagy gonddal és aggodalommal gondoskodik az örmény értékekről.

A sok gond, lelki- és testi nehézségek azonban nagyon megtörték életét. Csak Istenbe vetett hite és jó férjének bátorító szavai erősítik, hogy elviselje a reá mért terheket.

A Szongott Kristóf díj idei kitüntetettjének levele

Kedves Dr. Issekutz Sarolta Elnök Asszony!

Nagyon meghatódtam levele olvasásakor, amelyben a Szongott Kristóf díj megítéléséről és Budapestre való meghívásomról olvastam. A meghívóban szereplő dicséretektől és elismerésektől szívem örömmel, szemem könnyekkel telt meg.

Köszönöm ezeket a szép és nagy szavakat. Szerettem volna mindezeket személyesen is elmondani Önnek és együtt örülni a budapesti örmény közösség tagjaival. Imádkozom, és arra kérem Önöket is, hogy imádkozzanak értem, hogy Isten adjon továbbra is erőt munkám további végzéséhez. Ezt a munkát, amelyet végzek és amelyet Önök díjjal jutalmaznak, nem elismerésért, nem a dicsérő szavakért végzem, hanem Isten, a templom és a vallásom iránti tiszteletből és szeretetből.

Köszönöm meghívásukat, amely számomra óriási megtiszteltetést jelent, de sajnos sem a saját, sem férjem egészségi állapota nem engedi meg, hogy hosszabb útra induljak el. Helyettem unokámat *Calinescu Jánost* küldöm. Mi itthon csütörtökön pedig együtt fogunk Önökkel lenni a közös ünneplésben egy szívvel és egy lélekkel.

Köszönöm a díjat, amelyet szeretettel fogadok és örömmel mutatom majd meg az erzsébetvárosi örmény közösségnek.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjainak, a Magyarországon lakó örményeknek áldott, békés szent karácsonyt és boldog új évet kívánok!

Erzsébetváros, 2005. december 11.

Tisztelettel: Vicelár Mária

* * *

Lászlóffy Aladár

Fehér hamvak vagy zúzmarák

Azt mondják, szigorúan tudományos alapon, ahogy a műholdak szeme már a támaszponton futkosó pocegeret is észreveszi, és adatokat rögzít róla - azt hitetik el nagy mindentudásukban a nagy mindentudók -, hogy a lét, a világ, a készlet már nemcsak a tanítóknak, hanem a tanulók szervezetébe kerülő ilyen meg olyan gyógyszerértári árú C, D és P vitaminok révén is tanít tovább...

De a mindentudókban kiveszett, kihalt az alázat, valami úgy kihajtotta, mint a fölösleges vizeletet és őrtálló vitaminkészleteket, így könnyen azt merik állítani, szeretet nélkül, és egyre elszántabban a mindentudók, hogy tisztul a kép. Pedig a kép egyre átláthatatlanabb.

Mit számít mennyit számlált eddig az emberiség. Mit számít hány úszta meg belőle. Hány fogvatartott volt ország, város, *Babilon, Kongó*. Hány megkínzott. Hány törvénysértés siklott közöttünk, mint kígyó a fűben. Mert hány *Európa* valósult meg? És hány *Amerika* van? Hány *Andorra, Arménia*, de hány *Albánia*. És mekkora is a kifehéritett emberiség, emberség, humánus, és mekkora is a fehér ember belső Afrikája. A dzsungel, melynek törvényei folyton felülkerekednek az Úr parancsolatai, a diadalmas *Termopülék* és *Római jogok, Justinianus- és Napoleon-kódexek* egyenlegei felett, és után, és ellenére. Ki fogja le a gyilkosok kését, a rabszolgahajcsárok vagy pillangónyakkendős globalizálók kezét, amikor *Tamásbátyákra, Tiborcokra* és ősi szent kultúrákra emelik újra meg újra az ostort?

Azt mondja egy régi bölcsesség, hogyha elhangozhatna a varázsigé: *kövek, vissza a falba!* - mennyi régi vár, templom, palota sorakozna fel az ormainkon... De vajon mi lenne az újakkal, az újakból? Ugyanígy testeink sorozatának és tömegének vitaminjaiból: a szüntelen élményekből és emlékekből. Sejtek, szavak, varázsigék. Ami megmaradna - melyik ország, melyik nyelv, melyik szív? Melyik szeretet? Melyik emberség, melyik diadal, melyik karácsony? Melyik béke?

Igenis megtettük sokan, amit kellett. Amit lehetett. Ki a hazáért, ki a haza ellen. Ki Európáért, ki Európa, vagy az egész világ ellen. Így aztán alakulgat a jövő alakja is. Az ország például elveszett, beleszakadt, a többi már megmarad. Odalett a fészkek, de éppen felszálláson voltak a gólyák, a griffek, a verebek, azok most már a multinacionális üzemanyagkészletek jóvoltából örökre szállni fognak, repülhetnek. Odalesz a kicsi nadrágszíjparcella, a hétkrajcár, de örök gazdagságban robotolgatnak majd a dombok, lankák, sivatagok felett a boldog jobbágyok és gyapotszedők. Oda a semlegesség, elveszett *Borogyinó* is, *Waterloo* is, de fő, hogy szárnyalnak a kamatlábak, a *Messersmidtek*, a *Starfighterek* és a *MIG-ek*.

Nem oda *Buda!* Aki lemészárolta *Szókratészt*, saját bűnét soha nem fogja jóvátenni a Galaxisunkban, ha kegyesen futni hagy újabb, még meg sem született *Gutenberget*. Vigyázzatok, *Musza-dag* nem az utolsó inkák, hanem az utolsó *Noék* menedéke. Isten a Paradicsomot ígérte nektek, nem a profitot. Ezért harmatoz rátok emlékeztetően Isten álompora: az idej zúzmará.

* * *

Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjjal tüntették ki az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet

A Kisebbségek Napján, 2005. december 18-án nagy megtiszteltetés érte az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet. A Magyar Művelődési Intézet által 2005 évben alapított „Pro Cultura Minoritatum Hungariae” díjat és elismerő oklevelet vehette át a 12 kisebbség 1-1 díjazottjával együtt egy nagyszabású nemzetiségi gála keretében, a Budai Vigadóban. Elsőként a hazai örménység köréből.

A Himnusz és az Európai Himnusz elhangzása után a gála a Magyar Művelődési Intézet főigazgatója, *Borbáth Erika* köszöntőjével kezdődött, majd a rendezvényt megnyitotta *Dr. Szili Katalin*, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének elnöke, a Nemzetiségi Gála fővédnöke. A díjazottakat egyenként méltatta *Tóth Erzsébet*, a kisebbségi közművelődési díjat és oklevelet *Borbáth Erika* főigazgató adta át, így *dr. Issekutz Sarolta* elnöknek is egy szál rózsa kíséretében.

A kisebbségek gálaműsorában szerb népdalok, görög, német és szlovák dallamok, ukrán, lengyel, román és bolgár nemzeti táncok, ruszin és szlovén népdalfeldolgozások, egy horvát lakodalmas és egy cigány eredetmonda szerepelt. Az örményeket a *Voszkeberán Örmény Énekegyüttes* képviselte - karvezető *Zsigmond Benedek* -, akik örmény liturgikus énekeket adtak elő, igen nagy sikerrel.

A jó hangulatú, magas színvonalú nemzetiségi bemutatkozás elegáns és finom fogadással zárult a Budai Vigadó csodálatosan felújított impozáns falai között. Az esten részt vett az Egyesület elnökségének több tagja, majd a fogadáson módunk volt a többi kisebbség képviselőivel eszmét cserélni, különösen a jövő évi kisebbségi választásokkal kapcsolatban.

A kisebbségek bemutatkozását kiállítás tette még gazdagabbá, amelyen az Egyesület saját kiadványait, könyveit és a füzeteket mutatta be az érdeklődőknek.

A díj a *Ginco Biloba* növény levelét ábrázoló bronzplakettből áll, melynek első oldalán a „*Pro Cultura Minoritatum Hungariae*” elnevezés szerepel, míg a hátoldalán az alapító Magyar Művelődési Intézet neve és emblémája látható. Az örmény és magyar nyelvű oklevél szövege: „*A Magyar Művelődési Intézet a Pro Cultura Minoritatum Hungariae közművelődési díjat és elismerő oklevelet adományozza az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület részére a magyarországi örmény nemzeti kisebbség anyanyelvi kulturális hagyományai megtartása és továbbörökítése érdekében végzett kimagasló szakmai munkájáért. Budapest, 2005. december 18. Borbáth Erika főigazgató.*”

Nagy öröm számunkra, hogy a kilencedik évét betöltő Egyesület gazdag kulturális tevékenységét mások is észrevették, értékelték. Szolgáltatunkat nem ezért végezzük, hanem magunkért és őseinkért, de az elismerés igen jól esett.

Dr. Issekutz Sarolta

Laudáció

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* (EÖGYKE) 9 éve alakult országos hatáskörrel. Célja, hogy a Magyarországon diaszpórában élő, Erdélyből származó, mintegy 15000-20000 főt számláló örmény származású magyar-örménység identitását ápolja, megőrizze és a közösségi élet gyakorlására buzdítsa. Ezt folyamatosan szervezi, megszakítás nélkül végzi alábbi tevékenységével.

1997. év óta jelenik meg az „*Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek*” című kulturális és információs lap, jelenleg 1600 példányban. A címzettek ingyenesen kapják meg: Magyarországon 1000-1100, Erdélyben 450 helyre jut el, a többi a világ minden tájára. A lap a www.magy-orm.axelero.hu honlapon is olvasható. A lap tematikailag a hazai és erdélyi örmények történetéről, jelenkori eseményeiről, örmény származású művészekről és híres emberekről, ezek életéről, alkotásairól, különböző rendezvényekről, örmény liturgiái ismeretekről, híres örmény családokról és számtalan örmény vonatkozású aktualitásról ad színes információkat.

Az örmény származású és identitású emberekkel az EÖGYKE csapata 10 éve a *Fővárosi Örmény Klub* keretében találkozik havonta gazdag program keretében, amelyek az örménység múltjával és jelenével, kultúrájával, szokásaival, gasztronómiájával és sok egyéb mással foglalkoznak.

Az EÖGYKE alakulása után nyomban megkezdte *nemzetközi konferenciák* szervezését (eddig 5 konferenciát szervezett, 4 konferencia anyaga kötetben is megjelent), amelynek következtében több erdélyi társszervezet létrejöttének katalizátora volt, majd valamennyi erdélyi örmény társszervezettel (7 civil szervezet és a 2001-ben létrejött Magyarörmények Romániai Szövetsége) együttműködési megállapodást kötött az örmény kultúra és hagyományápolás közös feladat megvalósítására.

Ugyancsak együttműködési megállapodást kötött az erdélyi örmény katolikus egyházi szervezetekkel is. Valamennyi szervezettel rendszeres kapcsolata van, információ cseréje jól működik. Segíti az erdélyi szervezetek működését nemcsak anyagilag, hanem kulturális rendezvényekkel és kiállítási anyagokkal.

Az EÖGYKE 1998-ban létrehozta az *Erdélyi Örmény Múzeum könyv sorozatot*, amelynek eddig 9 kötete jelent meg. Ezen kívül kiadta a *Gudenus János-József* genealógus által összeállított és az EÖGYKE kutatási anyagát, archívumát felhasználó *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiá-*

ja című hatalmas munkát, továbbá az örmény genocídium 90. évfordulójára megjelentetett magyar-örmény-angol nyelvű 2005. évi falinaptárt. Kiadványait a közgyűjteményeknek adományozta.

Az Egyesület közel 10 könyv kiadását támogatta anyagilag.

Az EÖGYKE szervezésében 2005. májusában 28 fős képviselői küldöttség utazott **Örményországba** és vette fel hivatalosan a kapcsolatot az óhaza kulturális vezetésével, s mutatta be az óhazától többszáz évvel ezelőtt elszakadt hazai örménység múltját, az örmény gyökerek iránti ragaszkodását, bemutatkozó kulturális műsor és kiállítások keretében.

Az Egyesület a **Vatikáni Könyvtárból** megrendelt 3 db erdélyi örmény kódexről készítettett másolatot, majd bekötve a Matenadaran kódexgyűjtemény és az Országos Széchényi Könyvtár számára adományozta.

Az EÖGYKE megalakulása óta kb. 60 **kiállítást szervezett** és rendezett az óshazáról, az örménység genocídiumáról, az örmény diaszpórákról, híres családokról, híres személyekről, gasztronómiáról, az örmény kódexművészet remekeiről és az örmény kultúra különböző ágának bemutatásáról.

Az Egyesület megalakulása óta segíti és támogatja a fiatal kutatókat, armenológusokat úgy szakmailag, mint anyagilag. Célja a múlt és jelen örménysége kultúrája, hagyományai átörökítése a jövő nemzedékei számára. Számítalan szakdolgozat született ebben a témában az Egyesület segítségével.

1999. évben megalapította a **Szongott Kristóf díjat**, amelyet évente oszt ki azoknak, akik az örmény kultúra és hagyományok ápolása terén kimagasló érdemeket szereztek.

Az ország egyetlen Örmény Katolikus Lelkészségét az EÖGYKE évek óta anyagilag támogatja, a múzeum és könyvtár közgyűjteményi leltározását, a gondnokság létrehozatalát tevékenyen előmozdította.

* * *

Ozsváth Judit

Jelenben szólaló múlt

Nagy elődök nyomában Szakács Endre szórványlelkéssel
(4. befejező rész)

Kallós Mariska néni görbebotjára támaszkodva jön elénk a kapuba. Már hangjáról megismeri a papot, s bár betegségeiről kezd panaszkodni, láthatóan örül a vendégeknek. Férje 1988-ban halt meg, s mivel gyermekük nem volt, azóta egyedül él a portán. Arcára komor barázdákat rajzolt a közel száz esztendő, de tekintetének csillogása gyermeki ártatlanságot sugall. Régi időkbe vezető kérdéseinkre készségesen, és minden túlzás nélkül igyekszik válaszolni.

- Igen, emlékszem a grófra és a feleségére is, aki katolikus volt, és rendszeresen járt a templomba, hintó hozta a kastélytól. Mindig elegáns volt. Úgy mondták: a gróf apja nem szerette a menyét, tiltakozott is a házasság ellen, de nem tudta megakadályozni. Leányuk egyszerűen, ékszerek nélkül öltözködött, nagyon tisztelt mindenkit, meghajolt az emberek előtt. Sokszor kutyával, lóháton járt.

- **Milyen volt akkor a kastély?**

- Bent soha nem jártam, ami kívülről látszott, az nagyon szép volt. De úgy emlékszem, a grófék keveset laktak itt, inkább Kolozsváron meg Pesten éltek. Én a Nagyberek nevű kastélykert melletti kis sikátorban születtem, a híd mellett. Gyermekként sokat játszottam azon a környéken. Emlékszem, egyszer elkapott a gróf, hogy vackort szedtem az egyik fájukról. Szigorúan rám kiáltott, de nem bántott. Szép, ügyes ember volt Miklós gróf, ő is gyakran járt kutyával. A nagy gazdaságukra is emlékszem, sok szép fehér fejű marhájuk volt.

A katolikus templom építését is főképpen a gróf támogatta, bár ő református volt. Azt mondják, a feleségének építtette. Korábban a kastélyban volt egy kis kápolna, abban tartották a vasárnapi szentmiséket, gyermekkoromban oda jártunk. Ott harangláb is volt.

- **Az emberek szerették Bánffy Miklós gróft?**

- Úgy emlékszem, hogy szerették. Állítólag jószívű volt, felébe-harmadába adta ki a földeket, és soha nem csapta be a megmunkálókat. Minden, háborúban járt férfinak 14 ár földet ajándékozott. Rendes ember hírében állt. Sokan dolgoztak a gazdaságukban.

- **A falu rendezett volt abban az időben?**

- Hát hogyne! Szép porták voltak mindenütt. A központban hosszasan akácos húzódott, aztán a Nagyberek, nagyon szép volt *Bonchida*...

Több mint hatvan évet kell visszakeresnie Mariska néninek emlékezetében, és ez látható módon nehezebbre esik. Túlozni nem akar, inkább szerényen bevallja, ha valamire nem emlékszik. Tőle elbúcsúzza a kastély felé indulunk.

A hatalmas épületegyüttes maradványai között könnyebb a *Versailles*-t idéző állapotokra, mint az érzéketlen lelkek romboló tetteire gondolni. A bonchidai *Bánffy* grófok egykori paradicsomának romjait látva talán minden ide érkezőt a csodálat és fájdalom érzése keríti hatalmába. Fáj, aminek fájnia kell, még akkor is, ha a rombolók helyett ma már restaurátorokat találunk az öreg falak között. A felújítás ugyanis nagyon költséges, - ennél fogva - lassú folyamat. A patkó alakú udvaron *Puskás Attila* fiatal gyergyóremetei kőfaragó jön elénk, *Szakács Endre* plébánossal régi ismerősökként köszöntik egymást. Az istállókapu bejárata mellett felállított sátrak alatt több fiatal kisebb-nagyobb kődarabokat kopácsol, velük angol nyelven értekezik a mester.

- Ők nem restaurátorok, hanem svéd egyetemisták, az internetről szereztek tudomást a kastélyban kezdődött restaurálásról. A munkálatot felvállaló cég (*Transylvania Trust*) párhuzamosan oktatást is szervez, erre jelentkeztek a svédok. Saját költségükön töltenek itt két hetet és a kőfaragás alapelveit tanulják az irányításom mellett - mondja *Puskás Attila*. - A kastély felújított délnyugati szárnyában kialakított manzárdszobákban laknak. Az általuk végzett munka nem járul hozzá a kastély restaurálásához. Az említett cég minden nyáron háromszor kéthetes restaurátor-továbbképzőt is szervez, ezeken neves szakemberek oktatják az érdeklődőket.

De a képzés idején igazi restaurálás is folyik itt. Még angol szakember is dolgozik velünk, *Dave Gundry* londoni kőfaragó épp egy könyöklőt farag - mutat egy védőszemüvegben dolgozó fiatalemberre. Tizenkét-tagú csapat dolgozik itt kint, beleértve a felújított részben lévő kávézó és a konyha személyzetét. A restaurálást egy ács-, vakoló-, kőművesmester és jómagam vezettük, a többi ember munkás. A kastélyhoz tartozó, de azon kívül eső malom restaurálása is benne van a tervben, annak ácsmunkáját egy skót és egy angol szakember fogja elkészíteni, természetesen az itteni munkások segítségével.

- **Mikor kezdődtek el a felújítási munkálatok?**

- 2001-ben kezdték el a restaurálást az angol királyi udvar támogatása mellett, de *Magyarországról*, az itteni kormánytól és egy *PHARE-programon* keresztül is érkezik segítség. A főépület tetejének befedését már az első évben elvégezték, ezzel aztán ott meg is álltak, és a nyugati oldalon lévő konyhaépülettel, meg a délnyugati sarokbástyával folytatták. Az óratorony kivételével ezt 2003-ban teljesen be is fejezték, tavaly fedték be a keleti részt, ott most a belső munkálatokat végzik. A tetőszerkezet felépítésénél én is segítettem, mert nem volt elég szakember. Közben vettük észre, hogy a bástyánál két helyen is kezd kioldni egy boltív, hamar újra kellett rakni, nagy szerencse, hogy itt voltam.

Második éve dolgozom kinn. Korábban, 2001-ben, *Jonathan Pretrone*, egy híres *walesi* kőfaragó dolgozott itt, ő sokat haladt előre a nyugati szárnyánál és a főbejáratnál. Tavaly december 15-ig voltam *Bonchidán*, az idén március elsején költöztem ki. Mivel cement nélküli restaurálás történik, a kőművesek télen is tudnak dolgozni. Elmondhatjuk, eddigi munkánkat megdicsérték a szponzorok.

- **Visszaállítható-e a régi forma?**

- Mindenből megpróbáljuk a legtöbbet megmenteni, de ha valami nagyon rossz állapotban van, le kell bontani, és újra kell építeni. Az eredeti dokumentáció szerint dolgozunk, de ezen sincs minden részletnek leírása. Egyik épületbe sem ajánlatos bemenni, mert ha egy boltívdarab megbomlik, dől minden. 2002-ben 80 centis falak dőltek össze a keleti szárnyban. A mostaniak teljesen újak. A főfalak jó állapotban vannak, bírják a tetőszerkezeteket, ilyen téren nincs veszély. A további romlást már a főépületben is megállítottuk.

Pap-kísérőmmel a patkó alakú udvar minden szegletét bejárjuk, több szögből vesszük szemügyre a másíthatatlan múltról némán tanúskodó öreg falakat. Nem beszélünk róla, de talán mindketten ugyanúgy gondoljuk, szomorkás hangulatú körutazásunk helyszínei is őket „bízták meg”, hogy hazautazásunk előtt nyugtatgassanak: ha majd elnémulnak az ajkuk, ők akkor is szólanak.

A felvételeket a szerző készítette.

(Megjelent a Keresztény Szó 2005. augusztusi számában.)

Dalauzi és vacsoracsillag

Erdélyi örmény nagyanyánk gyermekkorunkban 24-e délutánján mesélni kezdett. Elmondta, mennyire várták régebben az örmények lakta Erzsébetvárosban, Csíkszépvízen vagy a Gyimesekben a vacsoracsillagot, mert amíg az meg nem jelent az égen, addig böjt volt és munka. Diót tisztítottak a dalauzihoz, s egyéb készülődő tevékenységet folytattak. Ő maga még itt, Budán is hajnali négykor kelt, hogy friss kalácsot dagasszon-süssön estére -, hiszen minden örmény származású családban így volt szokás. De karácsony este előtt még az elzárva tartott, több száz éves örménykeresztet is megmutatta nekünk, s elmondta, hogy egy kereszt mitől „örménykereszt”.

A magyarországi örmények túlnyomó többsége „csupán” örmény származású - ha ezt a szót, hogy „csupán” egyáltalán szabad olyan néptöredék esetében használni, amely „csupán” hétszáz éve menekült el őshazájából. Hosszú vándorút végén, 300 éve *Apafi Mihály* fejedelem idején *Erdélyben* leltek hazát. Itt - okos püspökük révén - római katolikussá lettek. (Az *Örmény Római Katolikus Egyház* pápai fennhatósága alatt a *Római Katolikus Egyház* úgynevezett részegyháza.)

Jól érezték magukat az új hazában: lassan kopni kezdett az örmény nyelv, helyét elfoglalta a magyar. A tudat azonban megmaradt kettősnek. Magyar hazafi lett az erdélyi örmény, ám gondosan ápolta örmény gyökereit. Akkor is, amikor a világháborúk miatt Magyarországra - netán épp *Budapestre* - került.

És hogy miként ülte a karácsonyt?

A kibocsátó őshazától sok ezer kilométernyire élő néptöredék időben szinte csillagászati távolságra, 700 évnnyire (több tucat nemzedéknyi távolságra) él *Örményországtól*. De régi szokás szerint a szoba padlóját felszórták szénával, a betlehemi istálló emlékére. Az ünnepi hangulatot nemzedékek óta egyszerre keresték a magyarok és a sajátjaik körében. Ez utóbbi könnyebben ment, hiszen erősen család- és rokonság-centrikusak. Ha manapság százan összejövünk, közülünk hetven bizonyosan közeli, távoli vagy még távolabbi rokon. Hogy miért? Mert máig él bizonyos összetartozás-tudat, s az unokatestvér unokatestvéreinek unokatestvére is „*rokon*”. Pedig a 19. század második felétől kezdve egyre-másra jöttek a családokba nem örmény feleségek-férjek.

Karácsony tehát azzal kezdődött, hogy 24-én lesték a vacsoracsillagot: lehet-e már asztalhoz ülni? Aztán az „angyalkát” várták: az égi hírnököt, aki meghozza a Születés hírére - hiszen az örmények másfél évezrede igen jól ismerik a Bibliát. Ma, Budapesten persze az „esthajnalcsillag” megpillantása akadályokba ütközik... így aztán lazább karácsonyesti szokások uralkodnak, s az örmény származású családoknál sem föltétlenül várnak éjfélig az „angyaljövetellel”.

Mindezt persze nagy készülődés előzi meg a konyhán, például a híres „*zöld leves*”, az *ángádzsábur* készítése.

Leszűrt erős húslevesbe a korábban elkészített „*fülecskét*” (szó szerint: az *ángádzsáburt*) belefőzik. Vékonyra nyújtott levestésztába csomagolunk borsónyi, erősen fűszerezett örölt húst, ám ez a csomagolás művészet: szó sem lehet valamiféle gombócról! Itt a forma is lényeges. Lassú munka, ma is három- négy családtag fog össze, hogy gyorsabban és vidámabban menjen. Végül jön az egész leves koronája, a „*churut*” nevű, házilag készült ízesítő, amitől „*zöld leves*”-nek nevezik az *ángádzsáburt*... Ennek receptjét nem írom le, mert bonyolult, mint majdnem minden az örmény származású konyhán.

A karácsonyi asztalra hagyományosan nem föltétlenül kerül hal. Hétszáz éve hegyvidékről jöttek, 300 éve hegyvidéken telepedtek meg: a halat tehát inkább a vízpartiaknak hagyják. Az igazi, karácsonyra tartogatott édesség a *dalauzi*, ma is kapni hozzá persze dióbelet, mákot mézet és ostyát. ... Csak a fogak nem a régiek.

Néhány szokást leszámítva a magyarörmények karácsonya immár jórészt magyar karácsony. Az Olvasó ne csodálkozzék, hogy konyháról írtam: az egykor magunkkal hozott szellemi kultúra ápolásán túl ez az ünnep inkább csak efféle szokásokban tér el másokétól.

Semmiképpen sem angolszász „*Halloween*” ez: nem zajgó örömködés, hanem csendes, családba forduló ünnep, akár jónéhány más, Kárpát-medencei népnél. Vannak halottaink és vannak újszülötteink: karácsony este egyik leszünk velük, s a Születés hitével látjuk a távolban magasodó *Ararátot*, az örmény ősök szent hegyét. S láthatja mindenki a saját Ararátját.

(*Megjelent a Várnegyed 2005. december 14-i számában*)

„Az intelligencia olyan, mint a fehérenemű: mindannyiunknak kell, hogy legyen, de kérkedni nem illik vele.”

(James Dent, Charleston Gazette, West Virginia)

* * *

Kozma István - Sasvári László

Örmények Erdélyben az 1850-es népszámlálás tükrében

(3. befejező rész)

A további települések neveit közöljük megyei bontásban, ahol még éltek örmények kisebb csoportban vagy csak 1-1 fő:

- 1-5 fő 86 helységben,
- 6-20 fő 103-ban
- 21-49 pedig 21-ben.

A települések közül több neve 1850 óta megváltozott, általában a legutolsó magyar nevükön közöljük azokat, melyet az összeállítás megad a régi név mellett, s ezért az abc-rend nem szoros, vannak eltérések. Zárójelben közöljük az örmények számát.

Alsó Fehér: Abrudbánya (17), Balázsfalva (15), Cintos (5), Magyarforró (13), Gábod (9), Gyulafehérvár (32), Kutyfalva (10), Magyarbükkes (2), Magyarigen (3), Marosgerzse (5), Marosujvár (6), Nagyenyed (18), Magyarsülye (6), Vízakna (2).

Beszterce-Naszód: Beszterce (14), Szászlekenye (4), Magyarnemegye (12), Szamosmakód (6), Mittyé (2), Óradna (10), Sófalva (4), Oláhszentgyörgy (4).

Brassó: Brassó (47), Felsőtömös (2).

Csík: Gyergyóalfalu (47), Balánbánya (9), Csikbánfalva (16), Borszék (3), Csicsó (12), Csíkkozmás (10), Csíkszentgyörgy (5), Gyergyócsomafalva (12), Gyergyóholló (2), Karczfalva (1), Kászonaltíz (2), Tusnád (2), Szárhegy (11), Csíkszentdomonkos (3), Csíkszentimre (10), Csíkszentmárton (7), Csíkszereda (15), Csíktapolca (6), Tekerőpatak (1), Gyergyótölgyes (40), Gyergyóújfalu (14).

Fogaras: Fogaras (21), Sárkány (2).

Háromszék: Torja (1), Barót (9), Bölön (5), Kovászna (2), Nyújtód (5), Sósmező (30), Nagybacon (1), Zágon (4).

Hunyad: Benczencz (5), Brád (66), Hátszeg (35), Hondol (3), Körösbánya (1), Nagymás (11), Kudzsir (6), Vajdahunyad (19).

Kis-Küküllő: Borzás (9), Dicsőszentmárton (11), Magyar királyfalva (13), Radnót (6).

Kolozs: Bánffyhunad (19), Bonchida (17), Kolozsborsa (17), Csúcsa (14), Egeres (26), Fejérd (6), Magyarzovát (3), Gyeke (7), Gyerővásárhely (10), Györgyfalva (1), Kissármás (1), Kolozs (28), Középhegy (7), Magyarfráta (13), Magyarzombor (15), Mezőörményes (2), Gyerőfalva (4), Sárvasár (2), Szamosfalva (6), Szászfenes (6), Uzdiszentpéter (22), Teke (2), Válaszút (15).

Maros-Torda: Makfalva (18), Nagyernye (6), Mezőpagocsa (8), Mezősámsond (5), Szabéd (22), Szászrégen (6).

Nagy-Küküllő: Szászdálya (1), Nagysink (8), Nagykapus (7), Kőhalom (12), Segesvár (11), Szentágota (3), Vessződ (3).

Szatmár: Fehérszék (2), Kapnikbánya (13), Kővárremete (7).

Szeben: Bojca (1), Nagaapold (4), Nagyszeben (19), Szászorbó (7).

Szilágy: Bábca (2), Ipp (7), Krasznahorvát (6), Menyő (1), Szilágy nagyfalu (5), Nagygoroszló (2), Porcz (5), Szilágysámson (2), Szilágysomló (25), Szilágyszentkirály (3), Tihó (18).

Szolnok-Doboka: Alparét (6), Alsóbagyás (4), Alsóilosva (2), Alsókosály (7), Árokajla (1), Bálványosvára (16), Császári (4), Csicsóbagyás (5), Csicsókeresztúr (4), Magyarderzse (13), Désakna (4), Doboka (5), Drágosfalva (2), Felőr (14), Melegföldvár (3), Galgó (8), Gáncs (10), Girolt (5), Hollómező (11), Nagyilonda (44), Szászsztjakab (7), Kaczkó (7), Kapjon (6), Ketel (5), Kisiklód (7), Kiskaján (19), Kőfarka (6), Középfalu (6), Közfalu (1), Lemény (5), Libaton (5), Felsőbogáta (4), Nagyiklód (12), Nagykeresztés (3), Nagylozna (7), Erzsébetbánya (9), Pánczélcséh (33), Pecsétszeg (11), Pórkerec (2),

Récekeresztúr (5), Retteg (33), Révkörtvélyes (3), Semesnye (5), Somkerék (23), Szamosújvárnémeti (4), Cegőtelke (1), Ujós (3), Szentbenedek (10), Kohóvölgy (5), Szurduk (20), Virágosberek (7).

Torda-Aranyos: Alsódetrehem (1), Alsójára (13), Marosbogát (30), Marosluda (17), Mezőméhes (1), Mezőkapus (5), Mezőszengyel (16), Nagyiklánd (2), Aranyosbánya (6), Topánfalva (4), Torockó (9).

Udvarhely: Bözöd (3), Etéd (16), Farkaslaka (1), Parajd (12), Szentegyházásoláhfalu (5).

A felsoroltak alapján is látható, hogy az erdélyi örmények többsége szórványszerűen három megyében volt található (Szolnok-D., Csík, Kolozs), de ott voltak Erdély valamennyi megyéjében! Ám a statisztikai adatok egy átmeneti helyzetről adnak képet: a régi kiváltságok megszűntek, 1848 óta, mint összetartó erő, nem érvényesültek. A nagyobb arányú szétvándorlás 1850 után folyt le, az egyre erősödő asszimiláció jegyében.

Vége

* * *

„ Csak azok lesznek igazán boldogok, akik megtalálták a mások szolgálatához vezető utat”

(Albert Schweitzer)

* * *

Polyák Mariann

Ávedik Lukács és az erzsébetvárosi örmény közösség a XIX. század második felében

3. rész

Ávedik személyisége megosztotta ismerőseit, már plébánossá választásakor kiütközött, hogy sokan nem tartották őt jó örménynek. A plébánossá való kinevezésekor sokan azért nem találták őt alkalmasnak, mert véleményük szerint a nehéz anyagi helyzetben lévő plébániát ő nem tudta volna rendbe rakni. Az iratok hallgatásából arra következtethetünk, hogy ez nem volt megalapozott vélemény. Ezt gondolta a következő cikk szerzője is, aki helyrebillentette az előtte megjelent *Hermann* cikk egyoldalú szemléletmódját:

Ávedik harminc éves korában nyerte el az erzsébetvárosi plébánosi állást, melyet haláláig lelkiismeretes pontossággal, tapintatos eljárással, és példát adó igazi papi buzgósággal töltött be. Irodalmi tevékenysége az örmény papok között a nagynevű *Lukácsi Kristóf* után első helyen említendő. Alig volt egyesület, melynek elnöke, vagy legalább választmányi tagja ne lett volna. Erzsébetváros örökké hálás lesz azon fáradságos munkájáért, hogy rendezte és tisztázta a *Kámeller György*-féle alapítványt, virágzásra juttatta a *Kábdebó Simon*-féle hagyományt. Ávedik munkája nagy jelentőségű mind a tanügy, mind az örmény tárgyú kutatómunka terén, műveinek jelentősége abban is kifejeződik, hogy több külföldi armenológus is hivatkozott történelmi könyveire.

A levelezések viszont betekinteni engednek a dolgok mögött húzódó valóságba is. Hallhattunk pozitív dolgokat *Ávedik Lukács*ról, de megdöbbenően hat *Hermann* cikke. Eddig láthattuk Ávedik sokoldalú egyéniségét, de sokszor húzódott meg feszültség az erzsébetvárosiak és plébánosuk között. Az első ilyen ellentéttel rögtön plébánossá választásakor találkozhatunk. Már ekkor sokan hevesen tiltakoztak személye ellen, mondván: nem az örmény párton áll, nem segíti elő az örmények fennmaradását elősegíteni kívánók ügyét. Két párt munkája kíséri tehát végig életét, s mindkettő figyelembevételével kell egyensúlyt felállítanunk, ha Ávedik Lukács életét akarjuk világosan látni. Az örménységet az első helyre tevő és azt minden áron az évszázados hagyományokban megtartani akarók, valamint a magyar nemzetbe örmény öntudattal betagozódó polgárok közötti harc ütközőpontja volt Ávedik. A Gyulafehérvári Érseki Levéltárban megmaradt Ávedik plébánosi kinevezésének hivatalos lebonyolítása. Ez, örmény szokás szerint, Erzsébetváros kegyúri jogán, a nép választása alapján történt. Ezek alapján a következő eredményre juthatunk: Ávedik Lukács az első helyen állt 16 szavazattal, *Szentpétery* 15-tel és *Bárány Lukács* 14 szavazattal. Az eredmény tehát igen szoros volt. A Gyulafehérvári Érsekség és Főkáptalani Levéltár iratai között jelentős mennyiségű irat jelzi az ügy nehézségét és zavaros voltát. A jegyzőkönyvi kivonat mellett viszont megtalálhatjuk *Csíki István* főgondnok jelentését is. Véleménye szerint Erzsébetvároson ezután sem lesz nyugalom, pedig már ráférne a városra a béke. Csak titokzatos utalásokkal próbálta elérni a püspöknél, hogy ne fogadja el az egyébként is szoros választást. A szavazásról fennmaradt névsort is mellé-

kelte, amelyen szerepelt, hogy kik szavaztak, nevük, foglalkozásuk feltüntetésével. Továbbá megtudhatjuk, örmények voltak-e vagy magyarok, és a három jelölt közül vajon kire szavaztak.

Néhány nappal későbbi jelentés pedig már nyíltan beszámolt arról is, hogy „ezután már csak a főpásztori bölcsesség határoz” s remélték, a főpásztor nem Ávediket fogja kinevezni. Azonban erre már semmiféle választ sem kapunk. A főgondnok részéről történt az a kísérlet, hogy meggyőzze a püspököt; ám ez is meddő próbálkozásnak bizonyult, mert mire levelét a püspök megkapta Ávedik kinevezése megtörtént. Csíki Erzsébetvárosra nézve nagyon sötétnek látta a helyzetet ezek után, mint írta: „Szomorú, kétségbe ejtőleg szomorú, hogy ez megtörtént - Isten a bizonyosságunk, hogy ez nem helyesen, nem előrelátókéig történt, és hogy a következményekért, ha lesznek, mi felelősök nem lehetünk.”

Ávedik Lukács pedagógusként és iskolai tanfelügyelőként sokat tett az oktatás színvonalasabbá tételéért, de ezt nem kizárólag az örmény oktatás érdekében tette. Ezeket az ellene sérelemként számon tartott nézeteket fogalmazta meg gyászbeszédében Hermann Antal. A két ellentétes párt tehát teljesen más fényben világítja meg Ávedik Lukács törekvéseit, eredményeit. E nézeteltérésekre próbáltam rávilágítani előadásomban. A tény viszont megváltoztathatatlan: az örmények asszimilációját megállítani nem sikerült. Ennek lett szimbóluma a templom félig lerombolt tornya. A tornyot 1927 nyarán vitte le egy orkán erejű ciklon, ez mintegy jelképe is lehet az örmények magyarságba való beolvadásának.

(Polyák Mariann előadása elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 2005. szeptember 15-i műsorán)

Vége

* * *

„A szeretet megalapozásához az áldozattal kell hozzákezdened”

(Saint-Exupery)

„Vannak hódolatok, amelyek veszedelmesebbek, mint a gyűlölet.”

(Gulácsy Irén: Fekete vőlegények)

* * *

Varga Gábor

Az Ararát üzenete

1. rész

„Kik tanúi voltatok annyi szenvedésnek / Hogy tudatok annyi századon át
Megmaradni ilyen tisztának, szépnek, / Míg visszaragyogott rátok a világ.”

(Szilva Kaputikjan: Örmény szemek)

„*Shadu rahem Hayastan kam*” diktálta be a telefonba csodálkozó hangon a hagyományos örmény köszöntést *Varuzsan Pambucşjan*, mikor az *otopeni*-i repülőtérre menet közölted vele, hogy néhány órán belül *Jerevánba* utazol. Szinte láttad, hogy húzta össze bozontos szemöldökét, s rezzengett meg torzonborz fekete szakállát a váratlan, bár minden bizonnyal számára hízelgő hír hallatán...

Legutoljára épp a *Cotroceni*-i palotában találkoztatok egy röpke kézszorítás erejéig, *Robert Kocharian* örmény államelnök hivatalos romániai látogatása alkalmából; akkor került aláírásra többek között az az együttműködési szerződés, amelyben a két ország szabadalmi hivatala kölcsönös tapasztalatcserére kötelezte el magát, s amelynek eredményeként ez a régóta tervezgetett kapcsolatfelvétel végre-valahára létrejöhett. A romániai örménység parlamenti képviselője nem kis elégtétellel nyugtázta akkor ottani jelenlétet, hiszen ami azon a délután akkor ott történt, minden bizonnyal valahol az ő sokasztendős munkájának betetőzését is jelentette. Ezért is fordulhattál most hozzá minden körülményeskedést mellőzve, néhány protokolláris örmény-nyelvű köszöntés - köztük a fenti „*Örömmel jöttem Örményországba*” - utazás előtti elsajátítása végett...

S most itt ülsz a közelmúltban átépített schwechati repülőtéren, s miközben a rakoncátlankodó tudatlattidból mindegyre megjelennek az erdélyi közéletet meghatározó híres nagy famíliái: a *Kabdebók*, *Gajzágók*, a *Lázárok*, *Hollósyak*, a *Lászlóffyok* és *Bogdanovitsok*, vagy a *Patrubányok* és *Jakobovitsok* családnevei, a gyergyószentmiklósi és szamosújvári örmény templomok látványa tódul elő - Kányádi Sándor fájdalomosan szép verssoraival: „s ki érti már a megmohosodott/márványon az örmény feliratot” (Örmény sírkövek), miközben a pontban éjfélkor induló jereváni gépre várva a néhány órája kapásból lediktált üdvözlő-frázisokat magolod: „*Barev dzez. Es shat urakhem mer handipman dzez ev dzer ashatakitsneri het*” azaz „Üdvözlöm. Nagyon vártam ezt a találkozást Önnel és az Ön munkatársaival...”

Odakinn a naplemente fényében sorra szállnak le a világ négy égtájáról érkező gépmadarak, többnyire az Austrian Airline cégjelzésével, a hangosbemondó érthetetlen angolsággal szinte percenként hadar valami életfontosságú közölnivalót, miközben a félhomály mind uralkodóbbá lesz, a Souvenir-boltok lassan bezárnak, a sörözők-kávézók elnéptelenednek körülötted s már csak a legutolsó három járat utasai csellengenek unatkozva ide-oda az egész tranzit-részlegen. Bécs határában beesteledett...

„Örményország hivatalosan Örmény Köztársaság, Örmény Hayastan, vagy Hayastani Hanrapetut'yun, Kaukázuson-túli ország, a Szovjetunió egykori tagköztársasága, Délnyugat-Ázsia nagymúltú régiójának letéteményese. Noha a történelmi Örményország határai jelentősen megváltoztak, a régi Örményország azon a területen terült el, amit ma Törökország északkeleti részeként, illetve az Örmény Köztársaságként ismerünk. Ez utóbbi a legkisebb a három Kaukázuson-túli állam (Grúzia, Azerbajdzsán, Örményország) közül [...] Északon és keleten az Örmény Köztársaság Grúziával és Azerbajdzsánnal határos, míg nyugaton Törökországgal, délkeleten pedig Iránnal. Nahicseván, az azerbajdzsáni enkláve, délnyugat felől határolja. Örményország fővárosa Jereván. Területe 29. 800 km. Lakossága (1996-os becslés): 3 765 000 fő.”

(The New Encyclopaedia Britannica, 15th edition, London, 2002)

Hogy aztán néhány óra múlva, az *Európa-szálló* második emeletén félkábán az ablakhoz vonszolván magad, az eléd-táruroló látvány annál sokkalóbban hasson rád, a retinádba hasító panoráma élménye annál egyértelműbben zavarja ki testedből az éjszaka folyamán belételepedett fáradtság legutolsó maradékát is. A memóriád még ugyancsak élénken őrizte a magad mögött tudott több, mint háromezer kilométeres út minden törődöttségét, a kora hajnali érkezés megannyi negatívumát: a gyér fényű neonégőkkel éppen hogy kivilágított repülőtér látványát, a ragacsosan piszkos érkezőcsarnok áporodott szagát, a csigalassúságú útlevel-ellenőrzés kínos hangulatát; a mindennek, csak udvariasnak nem nevezhető orosznyelvű faggatózást az utazásod célja és időtartalma felől, az éppen csak működő szállítószalag melletti elnyújtott várakozást. S ha az ablakod alatti látnivaló csak még jobban rálicitált erre a primer nyomorélményre: hullámpalával fedett viskók tömkelege, egyikük-másikuk félig összeomlott állapotban keveredik a néhai szovjet-rendszer típus-tömbház örökségével, néhány megkopott vakolatú hat-hét emeletes épület látványával, miközben közvetlenül a párkányod előtt, szinte kéznyújtásnyira, félig megdőlt villanypózna éktenkedett, rozsdás, kifosztott elosztótáblával, szabadon himbálódzó huzalokkal, lepattogzott mázú porcelán-gombákkal - a háttér látványa mindenért, de az égvilágon mindenért kárpótolt...

A felhőtlen, kristálytisza, búzavirágkék égen ugyanis vakítóan ott fehérlett, ott emelkedett, ott tornyosodott föléd az örmények szent hegye - az *Ararát*. Az az ötezerszázvalahány méter magas, piramisformájú hegyóriás, melynek tetején a Biblia szerint az özönvíz múltával *Noé* apánk bárkája valaha fennakadt. Az az örök hóval és jéggel borított, két csúcsú kialudt vulkán, amely kiindulópontja megannyi modern katasztrófa-elméletnek és hagyományos kaukázusi-legendának. Az a pont, ahonnan az emberiség hajdanán újrakezdhette a Föld visszafoglalását... - *Barev tesang!* - fogadtak néhány perc múlva szívélyesen vendéglátóid a szálloda előcsarnokában. - *Wellcome to Armenia! Wellcome to Yerevan!*...

*(A szerző Románia Szabadalmi Hivatala vezérigazgatója)
Folytatjuk*

* * *

Kerekes Jenő

Kovrig Béla életútjáról (1901-1962)

Kovrig Béla a XX. század magyar gazdasági szociológia és szociálpolitika elismerten kimagasló művelői közé tartozott. A két világháború közötti magyar szellemi élet meghatározó alakja. Eszmévilága, gondolkodása pályája során a klasszikus konzervatorizmustól a reform konzervatorizmusig, a modern magyar kereszténydemokrácia megalapozásáig terjed.

A keresztény-nemzeti gondolkörön belül az 1930-as évek közepétől az 1940-es évek első feléig a neokonzervatív hivatásrendi áramlat prominens képviselője. Ez az irányzat egyaránt élesen szembeáll a *nemzetiszocialista* és a *kommunista* ideológiával.

A Bécsi Döntés után Kolozsvárra hazatért *Ferenc József Tudományegyetem* közgazdaságtudományi karán, a társadalomtan és társadalompolitika tanszékvezető professzoraként, igen értékes oktató, nevelő és tudományszervező tevékenységével tűnt ki. Az 1941-42-es tanévben a kar dékánjaként, 1942-43-ban pedig az egyetem rektoraként fejtett ki igen értékes tevékenységet az erdélyi egyetemi oktatás fejlesztése terén.

Nevéhez fűződik két kiváló mű megírása: *Hungary - Yearbook on International Communist Affairs*, *Hungary - two revolution on Compromise. East Central Europe. Yesterday, today, tomorrow, Communism in Hungary From Kun to Kádár*. Ez utóbbi, 500 oldal meghaladó könyvben Kovrig Béla kronologikus sorrendben, részletesen elemzi a magyar kommunista mozgalom különböző szakaszait, a *Tanácsköztársaságtól a Kádár János által fémjelzett időszakig*. Az egyes fejezetek és alfejezetek címeiből valós képet alkothatunk a könyv tartalmáról: *A hatalom megízlelése, A tehetetlenség évei* (száműzetés és viszály - 1919-1924, a kiút keresése -1924-1932, népfront, magyar front). *Vissza a hatalomhoz* (a felszabadító párt 1944.1945, a hatalom megszerzésének taktikája -1945-1947, a győztes párt - 1947-1948). *A hatalom korrupciója* (a totalitárius állam - 1948-1953, az új útirány - 1953-1955), *Az elvesztett és a viszszanyert hatalom* (a fellazítástól a forradalomig, a restaurációtól a konszolidációig), *A hatalom modernizációja* (a kormányzás: párt és állam, a politika: reformok és átértékelés, a kormányzás: a szociális változások és politikai legitimáció).

E jelentős munkái mellett számos tanulmányt publikált Rómában, a magyar nyelven megjelenő Katolikus Szemlében, melynek szerkesztőségi tagja, valamint különböző amerikai szakfolyóiratokban. Ugyanakkor számos nemzetközi tudományos rendezvény gyakori résztvevője.

Befejezés helyett

E tanulmányból is kitűnt: *Kovrig Béla* egész élete során a magyar társadalmat érintő, elsősorban szociális kérdések tanulmányozását nagy hozzáértéssel, felelősségtudattal, tudományos igényességgel végezte. E kérdéseket nemcsak elméleti megközelítésben vizsgálta. A két világháború között számos gyakorlati javaslatot fogalmazott meg, amelyeket eljuttatott az illetékes állami szervekhez. Közülük nem egy került alkalmazásra. Hogy *Magyarországon* a nagy gazdasági világválság után alkalmazott szociálpolitika, az ennek alapján létesített szociális intézmények (*Zöldkereszt mozgalom, Országos Nemzeti és Családvédelmi Alap*) nemzetközi elismerésnek örvendtek, nem kis mértékben Kovrig Béla hozzájárulásának köszönhető.

Mint hívő keresztény, mindvégig a keresztény bölcsélet elveinek érvényesülését tartotta szem előtt, ezért következetes híve volt az emberközpontú szociálpolitikának.

Nem egy olvasónál megfogalmazódhat a kérdés: milyen alapon tekintjük Kovrig Bélát erdélyinek, hiszen mindössze néhány évet élt Erdélyben, mint egyetemi hallgató 1918-ig, majd a Bécsi Döntés után gyakorlatilag mindössze négy évet, 1940 és 1944 között. Úgy gondoljuk, nem az évek száma a döntő ebből a szempontból, hanem mindenekelőtt a kolozsvári tudományegyetem közgazdaságtudományi karán végzett alkotómunkájának súlya, amely értékes oktató-nevelő tevékenységében, irodalmi munkásságában, társadalmi szervező tevékenységében konkretizálódott. S talán nem utolsósorban az is, hogy kötődése Erdélyhez nemcsak a négy évre korlátozódott, ugyanis egész életében mélyen kötődött Erdélyhez, már csak azért is, mert ősei, több évszázaddal azelőtt, Erdélyben találtak igazi hazára. Családja az első világháború előtt Erdélyben élt, az örmény *Kovrigok* leszármazottja.

Ősei a XVII-XVIII. század folyamán települtek Erdélybe. Édesapja Kovrig Tivadar okl. építész. Tanulmányait a budapesti József Nádor Műszaki Egyetemen végezte, ahol rövid ideig tanársegédként működött. Erdélyben (Nagyiklandon és Búzásbocsárdon) körülbelül 3200 hold földterületet birtokoltak. Kovrig Béla egyetemi tanulmányait 1917-ben a kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem jogtudományi karán kezdte. 1918 után Budapesten folytatta tanulmányait, ahová átmenetileg áttelepült a kolozsvári egyetem. Itt szerezte meg az államtudományi (1920), valamint a jogtudományok (1921) doktori címét. *Trianon* után családja is áttelepedett Erdélyből. Az egyetem elvégzése után testvérével ki akart telepedni az Amerikai Egyesült Államokba, azzal a szándékkal, hogy ott földet vásárolnak, s azon együtt

gazdálkodnak. Édesapjuknak azonban sikerült meggyőznie mindkét fiát, hogy mondjanak le a kitelepedésről.

Hallgatva Édesapja tanácsára, itthon marad, s teljes lendülettel kapcsolódott be a társadalmi életbe, az 1919 augusztus 18-án újraéledt *Országos Széchenyi Szövetségbe*. „Már kora ifjúságom óta - írja önéletrajzában - lelkesedéssel és tölem telhető buzgalommal foglalkoztam a gazdasági élet gyakorlati problémáival, kezdetben mint nagybirtokost az agrárkérdés érdekelt, majd Erdély elvesztése után, a gyakorlati működés lehetősége megszűnvnén számomra, a XX. század legégetőbb problémája, a szociális kérdés kötötte le figyelmemet. Az ifjúsági életben, mint az Országos Széchenyi Szövetség választmányának tagja, később alelnöke, havonta az agrárpolitika köréből több előadást tartottam.”

Kovrig Béla élete során a társadalom időszerű kérdéseit a maguk összességében vizsgálta, elmélyülten tanulmányozta, kereste a kiutat a XX. század embertelen politikai rendszereinek szorításában nyomorgó tömegek számára, a városon és falun dolgozók számára, akik a két világháború között tengették sanyarú életüket. Ezeket a kérdéseket nemcsak elméleti síkon tanulmányozta, hanem számos javaslatot dolgozott ki a magyar dolgozó tömegek gazdasági-szociális helyzetének javítására. Ezekből nem egy konkrét formát öltött a két háború között Magyarország szociális igazgatásában. Nem rajta múlt, hogy a nemzetközi konstelláció, a politikai helyzetben bekövetkezett változások következtében tartós alkalmazásukra nem kerülhetett sor.

Kovrig Béla nyomtatásban megjelent jelentősebb művei

1. *A mai munkanélküliség problémája és orvoslása, Budapest, 1924 (Országos Széchenyi Könyvtár, továbbiakban O. Sz. K. 282429; 274909)*
2. *Az ipari békéről, Magyar Állami Nyomda, Budapest, 1925 (O. Sz. K. 272690)*
3. *Az új Oroszország (1917-1926), Budapest, 1926 (O. Sz. K. 611131)*
4. *Társadalompolitikai feladataink (Social Problems of Hungary), az I. kötet szerkesztője Balogh Andorral, Budapest, 1927, Franklin Nyomda 4161ap)*
5. *Öregségi és rokkantsági biztosítás, társszerző Frisch Ferencsel, 1928.*
6. *A magánalkalmazottak nyugdíjbiztosítása és a vállalati nyugdíj intézmények újjászervezése, TÉBE Kiadóvállalat, Budapest, 1929 (O. Sz. K. 13536/49)*
7. *A szociális iskolapolitika, Budapest, 1929 (O. Sz. K. 59435)*
8. *A szociális lakáspolitikai, Budapest, 1929, Pesti Könyvnyomda Rt. (O. Sz. K. 59435)*
9. *A termelés szociális terhe, Pesti Nyomda, Budapest, 1929 (O. Sz. K. 280911)*
10. *Az antiszociális áradattal szemben, Budapest, 1930, Atheneum Nyomda (O. Sz. K. 67798)*
11. *A magyar szociálpolitika igaza a liberális és szocialista rendszerek küzdelmében, Atheneum Nyomda, Budapest, 1932 (O. Sz. K. 10073/8a)*
12. *Fasizmus-hitlerizmus. Új államfelfogások, társadalmi szemlélet és politika, Gergely, Városi Nyomda, Budapest, 1934 (O-Sz. K. 611130)*
13. *Szociálpolitika és szociális reform, Katolikus Szemle, 1934,1.*
14. *Katolicizmus és nemzeti szocializmus, Katolikus Szemle, 1935, 257.*
15. *Szociálpolitika, Katolikus Szemle, 1936.*
16. *A proletariátus megszüntetése hazánkban, Katolikus Szemle, 1937, 591.*

* * *

Könyvajánló

Mi történt 1848/49-ben Háromszéken? - *Dávid Antal Iván* mindezt dokumentumok és pontos helyismeret alapján jeleníti meg. A *Háromszék nem alkuszik* olyan történelmi regény, amelynek hőse nem egyetlen kitalált, romantikus hős. A valós események szereplői földművesek és szénégetők, katonák, papok, diákok - mindazok, akik gondolkodtak, fegyvert gyártottak, élelmeztek saját hadseregüket. Európai eszmét megvalósítva szálltak szembe a „régí” világgal, a mindent eltipró osztrák császári szuronyokkal, a meghunyászkodással.

A regény 1973-ban jelent meg először. A kézirat sokéves bolyongás után jutott a Móra Kiadóhoz, s könyvsiker lett az akkori „kulturpolitika” hivatalos felháborodása ellenére. A kötet jelenleg az Argumentum és a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat közös kiadásában látott napvilágot. Az 1973 óta népszerű hiteles történelmi regényt ajánljuk olvasóink figyelmébe!

A radzsasztáni kapcsolat Aradi Éva india-kutató a hunok történetéről

(1. rész)

A történelemkönyvek hunokról szóló fejezete általában a Kárpát-medencébe keletről érkezett, Attila király vezette népcsoporttal foglalkozik. A hunok másik, a mai India Radzsasztán elnevezésű vidékére vonult és ott letelepedett csoportját csak a szakirodalomból ismerhetjük. A Demokrata dr. Aradi Éva India-kutató, a Magyarok VI. Világtalálkozóján A magyarság és a Kelet őstörténeti értekezlet elnöke segítségével tekinti át történetüket.

- Nem lett volna népszerűbb feladat a hunok nyugati ágával foglalkoznia?

- A sors határozta meg, hogy indológusként elsősorban a hunok keleten maradt ágával ismerkedjek meg. 1956 októberében magyar-újságíró szakos, elsős egyetemista voltam, amikor kitört a forradalom. Mivel részt vettem a röpcédulák sokszorosításában, 1957 márciusában négy civilbe öltözött, géppisztolyos ávós elvitt a lakásunkról. Három hónapig tartott a kihallgatásom, de semmit nem tudtak rám bizonyítani. Nem volt mit. Szabadulásom után sikeresen pótvizsgázhattam, de megélhetési okokból munkát kellett vállalnom. Egy külkereskedelmi vállalat gyors- és gépíró levelezőt kereső hirdetésére jelentkeztem, ott ismerkedtem meg későbbi férjemmel. Amikor külkeresként a bombay-i konzulátusra került, feleségként éveket töltöttem vele Indiában, közben megtanultam angolul. Amikor hazajöttem, elvégeztem az ELTE-n a magyar-angol szakot, szerettem volna a tanszéken maradni, de azt mondták, ha már Indiában voltam, utazzak vissza és ott tanuljak indológiát. Végül 1976-ban kaptam meg a diplomámat, majd 1978-ban doktoráltam az ELTE-n *Harmatta* professzornál indiai irodalomból.

- Ezzel még nem jutottunk el az indiai hunokig.

- Innen már csak egy ugrás a történet folytatása. *Kádár László* debreceni tanszékvezető professzor szerkesztett *Körösi Csoma* születésének évfordulójára egy hétnyelvű bibliográfiát, amelybe *Magyari Lajos* erdélyi költőnek *Körösi Csoma Sándor naplója* című versét is betervezte, és engem kért meg, hogy fordítsam le hindire. A nyersfordítást aztán elküldtem Indiába egy költő ismerősömnek, aki rímbe szedte és nyolcadik nyelvként bele is került a kis füzetbe. *Kádár* tanár úr attól kezdve atyai jó barátomnak számított, aki azt javasolta, kutassuk együtt a hunok eredetét. Hérodotoszról írt egy kétkötetes könyvet, hogy kiket tartott a magyarok rokonainak, amelyhez két fejezettel magam is hozzájárultam.

- Körösi Csoma Sándor nevét általában az általa szerkesztett tibeti-angol szótárral kapcsolatban emlegetik, holott számunkra legalább ennyire fontos, hogy a magyarok őseit ő is Belső-Azsiában kereste.

- *Körösi Csoma* Kalkuttában írt, több mint háromszáz magyar és szanszkrit szóból álló jegyzéke komoly szakanyag. Ez a 14 nyelven beszélő tudós akkorra már áttanulmányozhatta a szanszkrit nyelvet és tapasztalatai alapján kijelenthette, hogy egy nyelvnek sincs annyi haszna a szanszkrit kutatásából, mint a magyarnak. Ezt még egy latin mondattal is kiegészítette, ami annyit jelent: Az eszmét én adtam, az anyagot ismeritek, dicsőségünket, kérlek keressétek. Ő tehát nagyon jól tudta, hogy őseinket Ázsiában kell keresni. Nekem eszményképem *Körösi Csoma*, ez a döbbenetes tudású ember, aki mindig is a magyarsáért küzdött. *Tibeten* keresztül akart eljutni az ujgurok földjére, ahol a tudomány állítása szerint is legközelebbi rokonaink élnek.

- A történészek fehér és fekete hunokat különböztetnek meg. Mit takar az elnevezés?

- Az északi, fekete hunoknál - Attila is hozzájuk tartozott - felségjelzést, ám van más feltételezés is. A kínai források szerint arrafelé mindig fekete az ég, és állítólag ebből ered a nevük, míg az indiai források a bőrszínre utalnak. Én *Bárdi László* sinológussal értek egyet, aki felségjelzésnek tekinti a megjelölést. Az északi és déli hunok trónutódlás miatt kirobbant belviszálya következtében Krisztus után 90-ben a kínaiak legyőzték a két népcsoportot, akik 154-ben végképp kettéváltak. Az északiak elindultak Európa felé, a déliek a mai *Nyugat-Kínába* vándoroltak, az ott maradtak utódai, az ujgurok. A népesség 400-ra úgy megerősödött, hogy egy részük továbbvonult a görög és latin források szerinti *Transzoxiána* nevű területre, a mai *Szir-darja* és *Amu-darja* közötti meglehetősen kiterjedt síkságra. Már ekkor sem voltak csupán sátoros állattenyésztők, hanem művelt, kézműiparral rendelkező, földművelő nép. További erősödésük után elfoglalták *Perzsia* északi részét.

Folytatjuk

(Az india-kutatóval készült beszélgetés megjelent a Demokrata 2004. augusztus 5-i számában)

Jó volt jót tenni

**A választói és szamosújvári szórványkollégiumok felépítéséért táncoltak, énekeltek a néptáncgyűt-
tesek a vasárnapi adományozó esten. A Jót tenni jó elnevezésű ünnepségen fellépett az összes ko-
lozsvári és szamosújvári felnőtt néptáncsoport. Kallós Zoltán és Panek Kati énekelte a Magyar Ope-
rában szép számban összegyűlt közönségnek.**

- Már negyven gyermeket megmentettünk a magyar nemzet számára, akik taníttatás nélkül maradtak volna - mondta el Balázs Gyöngyi, a Kallós Alapítvány elnöke az adományozó est elején levetített film-
ben. A kolozsvári tévé által készített rövidfilm összefoglalta a Mezőség sajátos helyzetét: hiányzik az állami oktatás, ezért magániskolát és kollégiumot kell működtetni, ha nem akarjuk, hogy óvodai és elemi oktatás nélkül maradjanak a környék falvainak magyar anyanyelvű gyermekei. Ezt a feladatot vállalta fel a Kallós és a Téka Alapítvány. Ma már negyven iskolás és húsz óvoda jár a választói iskolába.

Balázs Gyöngyi elmondta, a Kallóskúriát már régen kinőtték, ezért volt szükség egy új, nyolcvan férő-
helyes kollégium és szórványközpont felépítésére. Tavasszal egyik szárnyába már be is költöznek. Sza-
mosújváron is hasonló a helyzet. A bennlakó diákoknak a zavartalan tanuláshoz, élethez új épületre van
szükségük.

Az adományozást politikusok nyitották meg. A jegyekből és felajánlásokból 15-15 millió régi lej gyűlt
össze mindkét alapítvány számára. Csak a választói kollégium felépítésének összköltsége több, mint 17
milliárd lej. Ennek nagy részét az Apáczai- és az Illyés Közalapítvány állja, de mint ahogy többször meg-
fogalmazódott az est folyamán, minden segítségre nagyon nagy szükség van.

(Megjelent a Szabadság 2005. december 20-i számában)

Szerk. megjegyzés: Szamosújváron már működik a kollégium 50 gyermekkel. Ha sikerül őszre befejezni
az épület második szintjét, úgy 90 gyermek elhelyezésére lesz lehetőség.

* * *

„A politika, a szerelem, az üzlet, az időjárás és a hangulat szüntelenül változik”

(Balás Béla kaposvári megyéspüspök)

* * *

Lovas Katalin

Boszorkányos botanika

Gesztenyeünnep

Szelíd csemege

**A szelídgesztenye méretben nem marad el vad társától, ám a termés alakját kivéve nincs közöttük
hasonlóság. Őshazája az egykori örmény birodalom kisázsiai része. Az örmény „kaskeni” szóból
eredeztethető a *Castanes*, illetve a gesztenye név.**

Az ókori görögöknél, valamint a Római Birodalomban is kedvelt csemege volt. Megporzása érdekes
technikával történik. A rovarok, miután a porzós virágok heringszagukkal magukhoz vonzották őket, a
kissé ragadós virágot leszállítják a barka tövébe, ahol a bibére kerül. Így megtörténik a megterméke-
nyülés. A terméskezdemény eleinte apró bogáncshoz hasonlít, majd fokozatosan gömbölyödik, hízik,
hogy október végére felpattanjon a burok, és láthatóvá váljék a csillogó, „gesztenyebarna” makktermés.

A szelídgesztenye keményítőben ugyanolyan gazdag, mint a vadgesztenye, 20-30 százalék szacharózt,
5 százalék proteint és némi cseranyagot tartalmaz. A megszártított levelekből forrázott tea jó az asztma és
a hörghurut ellen.

Hazánk szelídgesztenyés területein megadják a módját a szüretnek. Miután lerázták vagy leverték a
terméseket, lábbal enyhén megtapossák őket, hogy a burok felpattanjon. A frissen összegyűjtött finomsá-
gokat hosszú nyelű, lyukacsos serpenyőbe teszik, és állandó rázás közben parázson megsütik. A szüret
rendszerint gesztenyebállal zárul.

Hazánkban *Visegrád* és a szemközi *Nagymaros* környékén, az *Őrségben* és a *Vendvidéken* vannak na-
gyobb összefüggő szelídgesztenyések.

* * *

„Nem lehet úgy kimenni a templomból, mint ahogy bementünk oda.”
(Mihályi Miklós plébános)

„Jó tettének soha, csak bűnének volt ára.”

(Wass Albert)

* * *

Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
H-1015. Budapest I. Donáti utca 7/a.
Postacím: H-1251. Budapest Pf. 70.
Tel: (36)0)201-1011 Fax: (36)0) 201-2401
E-mail: magyar.ormeny@axelero.hu

Adománylevél

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (H-1015 Budapest Donáti u. II a., elnök dr. Issekutz Sarolta) és a Fővárosi Örmény Önkormányzat (H-1054 Budapest Akadémia u. 1. IV. em. 426., elnök dr. Issekutz Sarolta) adományozók az

Országos Széchényi Könyvtár

közgyűjteménye számára adományozzák a Vatikáni Könyvtár Codex Armenus Vaticanus sorozatából beszerzett Nr. 24., Nr. 25. és Nr. 32. örmény kódexmásolatokat fekete-fehér papírkép formájában, valamint a Nr. 24. kódexből színes fénymásolat formájában megrendelt 6 db miniatúrát, végül a Nr. 32. kódexből megrendelt 34 db miniatúrát.

Adományozók célja, hogy az eddig ismeretlen erdélyi - erzsébetvárosi származású örmény kódexek, mint hungarikumok nemzeti közgyűjteményünkben is megtalálhatóak és a kutatók számára hozzáférhetőek legyenek.

Budapest, 2005. december 8.

Dr. Issekutz Sarolta
elnök

* * *

„Szeretet nélkül az igazság halott.”

Romano Guardini

* * *

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

Dr. Issekutz Sarolta
elnök

Budapest, 2005. 12. 14.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Budapest

Tisztelt Elnökasszony,

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára nagy megtiszteltetésnek tekinti, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat felajánlotta gyűjteménye részére a Vatikáni Könyvtár erdélyi örmény kódexanyagáról készült színes másolatokat.

Az értékes forrásokat V. 48/2005. növedéknaplószámom vettük fel a Kézirattár állományába.

Adományukért fogadják hálás köszönetünket. Öszinte nagyrabecsüléssel

Dr. Dippold Péter

különgyűjteményi és tudományos igazgató

Országos Széchényi Könyvtár

National Széchényi Library Széchényi National Bibliothek

H - 1827 Budapest, Budavári Palota F épület, Hungary

Szerkesztőségi megjegyzés: Erzsébetváros Örmény Katolikus Plébánia, mint eredeti tulajdonos szintén megkapta e nemes másolatokat. Továbbá a Matenadaran Kódexgyűjteménynek, Jerevánba is eljuttattuk e becses értéket.

* * *

„Aki a maga idejében jót tesz, századokért dolgozott”

(Fénelon)

* * *

Olvasói levelek

- részletek -

Királyhágómelléki Református Egyházkerület

Tőkés László püspök

Nagyvárad

Karácsony ünnepének legnagyobb ajándéka: Isten egyszülött Fia, Krisztus. Ne engedjük, hogy Isten ajándéka elértéktelenedjék! Az igaz értékek devalvációjának és az ünnepek megüresedésének korában a megváltó Krisztust ne cseréljük mulatságos télapóra, az Élet fáját sziporkázó télifára, se a bibliai igazgyöngyöt, „a mennyei kincseket” mulandó „földiekre”. „*Mert ahol van a ti kincsetek, ott van a ti szívetek*” (Mt. 6,19-21).

Szívből kívánom, hogy Karácsony ünnepén szent Fiában önmagával ajándékozzon meg az Isten!

2005 Adventjében

Tőkés László sk.

* * *

Puskás Attila tanár írja Sepsiszentgyörgyről:

„Ami a Puskás családot illeti: ami nálam van, azt majd elküldöm a lapnak. Egyébként a budapesti *Puskás István* anyaga jelent meg a füzetekben s én neki elküldtem a nálam lévő családfát. Ezt ő fel is használta.

Ismerem a bodoki származású Puskás fiúkat. Van - távoli - rokonság. Különben a lelkész apjukat (a Puskások mind katolikusok!) örökbefogadták gyermekkorában: ő tulajdonképpen *Puskás Bajkó*.

Ditrói Puskás Béla színész nyilvánvaló, hogy ugyancsak (távoli) rokon. Erről azonban Édesapám sohasem beszélt. Igen szerteágazó a Puskás család (melyik nem?), Tivadar például a II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata után Máramarosban letelepedett ág leszármazottja. Van egy gyergyóremetei ág is.”

* * *

Kedves (Bálintné Kovács) Júlia!

2004. szeptemberében a budapesti *Corvinus Egyetem Kertészettudományi Karának Nyáradszeredai* távoktatásában résztvevő III. éves erdélyi hallgatók zöldségtermesztési gyakorlatuk alkalmával meglátogatták a gyöngyösi *Károly Róbert Főiskola Taspusztai telepét*. E rendkívül szépen elrendezett telepnek az udvarán mindannyiunk nagy öröme egy gyönyörűen faragott székelykaput láthattunk.

Otthonunktól ily távol eső helyen ez igazi nagy meglepetés volt. A kapu feliratát betűzve, meglepetésünk még tovább fokozódott, hiszen egy *Bálint Tibor* idézetet olvashattunk: „*A világnak világíts, hogy kevesebb legyen a tévelygő ember.*”

Lehet-e véletlen, hogy egy tőlünk ily távol-eső helyen felállított székelykapu néhai Bálint Tibor, neves erdélyi írónk szavait örökíti meg?

Feltételezzük, hogy e kapu faragói, székely atyafiak üzenetnek szánták. Valószínű a telep munkatársainak erdélyi kapcsolatai voltak és vannak. Mindenesetre az itt dolgozók és a Főiskola, a Kertészettudományi Kar ide látogató hallgatói nap, mint nap olvashatják ezeket a biztató szavakat. Így is lehet emléket állítani távol az otthontól, bizonyítva együvé tartozásunkat.

Jó érzéssel gondoltunk a kapu faragóira, állítatóira, hogy ezt az idézetet választották. Figyelmébe ajánljuk mindenkinek, akit útja erre visz.

Péter H. Mária egyetemi tanár Marosvásárhely

P. S. Nyáradszeredán december elején a Kertészettudományi Kar hallgatói adventi koszorú kiállítást rendeztek, a koszorúkra szalagot helyeztek, egy-egy jelmonddal. *Cseresznyés Eszter* IV. éves kertészmérnök hallgató a fentebb idézett Bálint Tibor gondolatot írta adventi koszorújának szalagjára.

* * *

Váncsa Ilona írja Sepsiszentgyörgyről: „Köszönöm a lapokat. Igazi családias, közvetlen hangú olvasnivaló, nagyon lehet okulni belőle. Ráférne a magyarokra is egy kis összetartás...”

* * *

Sebe Ákos helytörténész, Nyáradgálfalváról.

„A falunkban és a hozzá tartozó településekben nem élnek örmények. Érdeklődésemre annyit tudtam meg, hogy a nyáradszentlászlói volt földbirtokos és Marosszék hajdani főispánja *Mikó László* állítólag örmény származású volt - Marosvásárhelyen hunyt el. Egy lánya és két fia van, egyiküknek címét ismerem, Magyarországon lakik a Heves megyei Kál községben. Neve Mikó László. A feleségem szovátai születésű és tudomása van arról, hogy Szovátán több örmény család is lakott. Egy bizonyos Bogdán Kati nevű kislánnyal 1947-48-ban én is egy iskolába jártam Szovátán. Mi a vidékről nagyon rég elköltöztünk, de kérem az ügyben felkeresni Fekete Árpád nyugdíjas tanárt, aki szintén helytörténész és szívesen segít.”
(*Szerk. megjegyzés: Fekete Árpád tanulmányát közöltük a füzetekben 2004. évben*)

* * *

Kovrig Annamária levele Désről.

„Mindig szívesen és érdeklődéssel követjük és olvassuk az örmény közösséggel kapcsolatos eseményeket, rendezvényeket, hiszen bennünket is direkt érint. A fiamat - aki örményebb, mint mi felnőttek - igyekszem ilyen irányba oltani, hogy örmény gyökereket eressen s érezzen örményül. Mindig emlegetem neki megboldogult nagyapám (*Leon Géza*, aki a *Zabulik Zsuzsa* fia volt) mondását, aki szerette örököké azt hangoztatni: "*Szeretem az örményt, mert magyarabb a magyarnál.*" Maradok továbbra is szíves olvasója és különös tisztelője

Kovrig Annamária."

* * *

Berki Antal levele Brassóból:

„Örmény-magyar vagyok, az apai nagyapám *Berky Kristóf József* volt, a Váradi Székesegyház kántora. Máskülönb a gyergyóalfalvi *Ávéd* családnak is tagja vagyok édesapám házassága révén. A füzetek 2003. évi novemberi számában az 'Ávéd találkozók' csoportképén a fényképem is ott van.”

* * *

Bíró Donát történész levele Szászrégenből.

„A gyűjtőmunkám sajnos kevés eredménnyel járt. Ennek az az oka, hogy a városban ma már nincs olyan örmény származású személy, akitől megbízható adatokat lehetne gyűjteni. Ugyanis már kihaltak a tiszta, nem vegyes házasságban élő örmények. Még van egynéhány idősebb olyan személy, aki nem régeni származású, és csak az egyik szüleje volt örmény. Közéjük tartozik két testvér, *Kosztá Ferencné Azbej Sarolta* és *Chirtes Nicolaené, Azbej Gizella*. Édesapjuk örmény, édesanyjuk székely asszony volt. Gyergyóból ide kerültek más örmény származásúak is. Itt élt az 1990-es évekig az ugyancsak Gyergyóból ide származott *Puskás Árpád* állatorvos és *Slakovits Ernő* ugyancsak állatorvos (édesapja Slakovits Mihály szücsmester volt Erzsébetvároson), mindkettő áttelepült Magyarországra. Jó ideig régeni lakos volt *Szima Attiláné Murádin Kató* (László és Jenő testvére), aki már nem él. Fia, *Szima Márton* agrármérnök, Kolozsváron él.

Közismert örmények voltak a városban a *Bodurjánok*, akik a második világháború után kerültek a városba. Leszármazottaik közé tartozott Bodurján Gergely és testvérei, Erzsébet, Bodurján János. Ma már nem élnek. Az utóbbi fia, ugyancsak János nevű zenetanár, az udvarhelyi Palló Imre Művészeti Iskola igazgatója. Tőle lehet megtudni részletesebb adatokat a Bodurjánokról. Egyébként az egyik Bodurján, talán János (Onik) nevű, örmény püspök volt. A Bodurjánokon kívül *Dajbukát* nevű örmény származásúak is éltek (még az egyik él) a városban.

Nincsenek régi anyakönyvek a római kat. Parókián, csak az 1950 utáni évekből származók.”

* * *

Rövid hírek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület köszönetet mond mindazoknak, akik jókívánságokat fejezték ki bármilyen formában a karácsonyi ünnepek és az újesztendő közeledtével. Kívánunk ezúttal is minden kedves Olvasónknak boldogabb, egészségben gazdag, sikeres újesztendőt!

Snorhavor nor dari!

Meghívó

az *Ősi kultúrák találkozása* városi rendezvényeire Gyöngyösre! *Perzsa - hun - örmény kulturális napok Gyöngyösön* 2006. január 10-24-e között. A kiállítás megnyitásának ideje: 2006. január 10. du. 16 óra Gyöngyös, Mátra Művelődési Központ (Barátok tere 3.), mely január 24-ig látogatható. Az EÖGYKE *Örményország kincsei Kr. e. XVII. századtól* című kiállítással vesz részt a rendezvényen.

2006. január 18-án (szerda) 8.30 órától 15,40 óráig östörténeti konferencia lesz a fenti helyszínen és témakörben. Az örmény előadások 14.15 órakor kezdődnek, *Zsigmond Benedek* armenológus és *dr. Issekutz Sarolta* elnök részvételével. Ezt követi 16 órától örmény és hun - magyar archaikus kulturális műsor, melyen fellép *Kátainé Szilvay Ingrid* és a *Kecskés Együttes*. Mindenkit szeretettel várnak a rendezők.

* * *

Köszönetet mondunk

Zámbó Istvánnak, aki 10 ezer Ft adománnyal járult hozzá az Egyesület működéséhez.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

József Attila:

Gyémánt

„Mindenkor idejük van a zsoldároknak.

*Gyémánthegyen állunk,
De zsebünkben kavicsok vannak.
Nagyon elfelejtettük, hogy angyalok voltunk
Kövér váncosokba tömtük fehér szárnyaink.
Most könyörgések szomjaznak erőnket
És térdünk alatt lyukassá kopnának a kövek,
Szívünkben a csillag megfagyott.”*

(Versrészlet 1924-ből)

* * *

Utazást szervez Velencébe

2006. március 14-19 között

- Budapest, XI. kerület (ÚJBUDA) Örmény Kisebbségi Önkormányzata

Utazás: légkondicionált autóbusszal, elhelyezés 2-3 ágyas zuhanyzós szállodai szobákban, félpanzióval (reggeli és vacsora).

Indulás a Budapesti Népliget állomásról reggel 6:00-kor, utazás Szlovénián keresztül, érkezés este a Lido di Jesolon lévő szálláshelyre. **2. nap:** Programok: Velencében városnézés, Szt. Márk tér, Bazilika, Doge Palota. Sóhajók hídjá, Rialto negyed, és Híd, majd hajózás a Canal Grandén. Átkelés a Szt. Lázár szigetre, ott a Mechitarista Kolostor megtekintése. Vacsora és szállás Lido di Jesolon. **3. nap:** hajóval utazás Buranora (velencei csipke); Torcello (Dóm és mozaikok); Murano (üvegipar, Dóm), majd séta Velencében, este vacsora, szállás Lido di Jesolón. **4. nap:** Utazás Vicenzába, Corso Palladio Piazza dei Signori, Loggia del Capitano, Piazza delle Erbe. Délután utazás Veronába, ahol városnézés: Aréna, Castelveccio, Teatro Romano, Rómeó és Júlia háza. Szállás: Sirmionében, vagy a környékén. **5. nap:** Scalligari vár megtekintése, séta Sirmionében. Utazás haza a Grandasanon keresztül, útközben megálló Trentóban majd Bolzanóban. Szállás Bolzano környékén. **6. nap:** Hazautazás Ausztrián keresztül, érkezés Budapestre az esti órákban.

Részvételi díj: 81 000 Ft. (Busz + szállás + félpanzió + biztosítás + idegenvezetés.) Belépőjegyek és helyi közlekedési jegyek: 55-60.

Jelentkezni lehet: 2006. január 31-ig, 20 000 Ft előleg befizetésével, Bp. XI. kerület Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökénél: Harmath Kálmánnál.

Elérhetőségei: Telefon: 385-0226; 06-70/208-5436, Fax: 209- 4252;

E-mail: harmath.kalman@axelero.hu

* * *

Meghívó

Örmény templomok, kolostorok

Örményország, Hegyi-Karabah, Törökország, Irán, Libanon és Szíria területén

Szabó László

fotóművész kiállítása

Ünnepi megnyitó: 2006. január 31. (kedd) 18 óra

Helyszín:

XII. ker. Művelődési Központ kupolaterme,

(Budapest, XII. Csörsz utca 18.)

Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

XII. ker. Örmény Önkormányzat elnöke

* * *

A Fővárosi Örmény Klub műsora

Időpont: 2006. január 19. 17 óra

Műsor: Erdélyi örmény népmesék kicsiknek és nagyoknak –
örmény népzenevel, örményországi képekkel fűszerezve

Közreműködnek:

Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit, dr. Issekutz Sarolta Kátainé Szilvay Ingrid és Várady Mária
Szeretettel várunk mindenkit, gyermekekkel, unokákkal együtt!

Helyszín: Magyarok Háza, Budapest, Semmelweis u. 1-3. Bartók terem

A klubestet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezi.

Támogató: Fővárosi Örmény Önkormányzat

* * *

Ünnepi hangverseny a Festetich palota tükörtermében

2005. december 11-én impozáns környezetben élvezhettük a *Concento Angelico* kamaraegyüttes hangversenyét. A *Fogolyán Kristóf* (fuvola) vezette kamaraegyüttes (*Mérey Anna* - hegedű, *Bertalan Örs* - brácsa, *Major István* - cselló) zenei műsorát rendkívül jó érzékkel választotta ki. Egy-egy halhatatlan költő versét párosították a zeneirodalom gyönyörűségeivel. Műsorukon Goethe: Határtalan című verse Mozart A-dur quartettjével, Szabó Lőrinc: Nincs Értelme? verse J. S. Bach D-moll Sarabande művével, Babits Mihály: Óda a szépségről költeménye J. C. Bach A-dúr quartettel, Percy Shelley: Zene című verse Kodály Zoltán: Szólószonáta I. tételével, James Joyce: Kamarazene műve Kodály Zoltán: 2 Epigramma - Major István átiratával került párosításra, Szabó Lőrinc: Mozart hallgatása közben verse Mozart: D-dúr quartettjével.

A verseket *Erdélyi Lili Ada* költő, előadóművész (Kossuth Rádió - Oxigén) tolmácsolta, akinek nagyszerű előadása elvarázsolta a hallgatóságot. Vers és zene harmóniája remek előadóművészek tolmácsolásában. Ennek voltunk részesei azon az estén. A közönség újra és újra „kitapsolta” a művészeket, s kikövelte a többszöri ráadást. Jó időzítés volt e hangverseny. Karácsony közeledtével felhangolódunk az ünnepvárásra e tehetséges fiatalok nagyszerű előadása által, s boldogan tértünk haza megannyi gyönyörűséggel a szívünkben.

* * *

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

**Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.**

Kilenc éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain. Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbtételére fordítjuk. **Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is.** Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is. Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által mellékelte, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként

a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma: 0011

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabvány méretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Szomorújelentés

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

Bacsó Zoltánné szül.: Burián Edit

2005. december 11-én türelemmel viselt, hosszan tartó súlyos betegség után,
3 héttel 56. születésnapja előtt elhunyt.

Szeretett halottunk búcsúztatását a Városmajori Jézus Szíve Templomban

2005. december 21-én, 17. 15 perckor tartjuk.

Végakarátának megfelelően hamvait Pécssett helyezzük örök nyugalomra

2005. december 29-én, 11. 30 perckor a Siklói úti Temető kápolnájából.

Drága emléke Szerettei szívében tovább él!

Cím: Budapest 1021, Bölöni György utca 12.

* * *

Ülök a régen áhított, gyerekeimtől kapott vadonatúj hintaszékben. Tartósan hatása alá kerülök annak az érzésnek, hogy ringatózva eltűnök, vajon lesznek-e felnövekvő unokáimnak is olyan éles emlékképek rólam, mint amilyenek az enyéme az elődeimről. „Hangot kellene adnod ezekről” - buzdít kitartóan egy belső hang, hiszen „akinek a régi emberek közül még van valami mondani valója, siessen vele, míg a Nap süti az arcát.”

(Jókai)

Boldog Új Évet kívánunk minden kedves Olvasónak

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat és
a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70.

Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam 108. szám
2006. február

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

„...Te, aki fenntartod a szenteket és megtisztítod a bűnösöket, és a Mindenható Atya élő és elevenítő akarata folytán templomokká formálsz azokat. Kegyelmed által szabadíts meg minket minden tisztátalan cselekedettől, amely nem tetszik a Te bennünk való jelenlétednek, nehogy kialudjon bennünk kegyelmed világosságának uralma érzéki tekintetünk és gondolkodásunk által, mert mi valljuk, hogy Te egyesülsz velünk az imádság és erkölcsünk ártatlansága által...”

E hó elején (2-án) levő ünnep tárgya: Jézus bemutatása a templomban. Ide illik az ima gondolata: Isten minket is templomokká formál: a Szentlélek templomává (ahogy a Szentírás is mondja). De ehhez szükséges az imádság, a bűnbánat, s közeleg a nagybőjt, ennek ideje...

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható

Elektronikus levélcímünk (E-mail):

magyar.ormeny@axelero.hu magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Metz Katalin

In memóriám Agárdy Gábor

Lassan nyugovóra térnek az Olümposzi istenek. A színművészet e világi bálványai. A ledönthetetlenek. Akik a múlt század nagy tanúiként, a szerepbőség tarisznyájával a hátukon immár önnön emlékművékké váltak. Hiába döntötte le őket a magas kor megannyi nyavalyája. Thália templomának csarnokában s az emlékezet labirintusában ott állnak kortalanul Sinkovits, Tolnay, Bessenyei után most Agárdy Gábort ragadta el a halál. De nem panaszkodhatunk, hiszen majd 84 esztendejéből 68-at igen, majdhogynem hetvenet töltött színpadon, több nemzedék öröme.

Honnan és hogyan indult, tizenöt esztendősen a „táncos boy”, ahogy a lexikon aposztrofálja a kamasz színészt, hogy eljusson a komikus, mi több, operett-, azután a karakterfigurák mestermunkáin át a Márai-könyv, *A gyertyák csonkig égnek* színpadi és filmes adaptációjának tragikus, katartikus főszerepéig?

Szülővárosa, Szeged indította el a pályán, 15 évesen már „kardalos és táncos boy” az ottani teátrumban. 1938-ban elvégzi az Országos Színészegyesület tanodáját. 1941-ig Szegeden, 1952-ig kisebb vidéki társulatok, illetve három évig a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Hároméves kitérőt tesz bonvivánként a Fővárosi Operettszínházban, majd 1955-től az Ifjúsági Színház és a Petőfi Színház művésze. 1964-ben jegyzi el magát a Nemzeti Színházzal, amelynek (illetve utódjának, a Pesti Magyar Színháznak) jó negyven esztendeje népszerű és megbecsült művésze. Még a legnagyobbak között is ritkán találni ennyire közkedvelt

színészt, természetessége, ember közeli játéka, hihetetlen sokoldalúsága, ami valamennyi műfajban ott-honossá tette, kiapadhatatlan humora, könnyedsége, bájos frissessége késő öregkoráig a közönség kedvencévé emelte.

Nem maradtak el a legmagasabb szakmai és állami kitüntetések sem: *Jászai Mari-díj* (1958, 1962), *érdemes művész* (1968), *kiváló művész* (1980), majd 85-ben megkapja a *Kossuth-díjat*. A *Nemzeti Színház örökös tagja* 1989 óta, a *Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével* 1995-ben tüntetik ki, 2000-ben lesz a *Nemzeti Színész*, 2002-ben a *Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje* a csillaggal bir-tokosa, és ugyanez évtől *Budapest díszpolgára*. A vérbő komédiás, a snájdig bonviván, az aprólékos-hitelesen kimunkált, agárdysan eredeti és hibátlan karakterek, az életteli drámai hősök, a legváltozatosabb műfajok mindig talpraesett figurái, az élet és emberszeretet, az esendő kisember, a csavaros eszű polgárok, a sors kivetettjei (Bubnov: *Az éjjeli menedékhelyben*) mind-mind szorgalmas élettanulmányok eredményei.

Kisujjában a szakma, de - kivált utolsó évtizedében - már a rutint is levedli. Több, mint száz szerepe felsorolhatatlan A Szellemfítől a Bicska Maxin, a Sipos úron (Üvegcipő), a Liliomon, a Rokonok polgármesteréig, Valkaytól (Légy jó mindhalálig) Katz tábori lelkészen át Grossig (Gyurkovics: Halálsakk), Doolittle-ig (My Fair Lady) se szeri se száma emlékezetes szerepeinek, nem szólva film-, tévé- és rádiószerepléseiről. Ki hinné, hogy tavaly még a Pesti Magyar Színház négy repertoáron lévő darabjában is végigjátszotta az évadot? A Bob herceg Pomponius udvarmestereként, Az Orfeusz az alvilágban mint Styx Jankó, Mrozek Tangójában a finoman-szarkasztikusan karikírozott Eugénusz nagyapa szerepében és a Márai darab bensőséges, fojtott lírájával átszótt, puritán eszközökkel, elmélyült alkotómunkával megformált Konrádjában, mellyel 83 évesen is pályája csúcán állt.

A sors még kegyesen engedélyezte számára, hogy élete, művészi pályája emberi tartása, művészként is tisztos polgár mivolta megmutatkozhassék utoljára a nyáron befejezett, Iglódi István rendezte Márai-film sorsverte, idős arisztokrata, Konrád szerepében, melyet csak február 5-én, a filmszemlén láthatunk (mozi-ba nem kerül), olyannyira szűkös volt *A gyertyák csonkig égnek* költségvetése. Sipos József producer, órákkal Agárdy Gábor halála után, megrendülten mesélte, hogy súlyos betegen, áttétek okozta fájdalma-kat leküzdve napi 8 órás forgatáson állta a lámpák fényét, s a legyengült, elkínzott ember titkokat rejtő, óriási művésszé vedlett percek alatt, amint csattant a jelzés. Önnön sorsát, pályáját, emberi, színészi ars poétikáját összegezte a vásznon, mondhatni, üzenetét az utókornak. Akinek van szeme, láthatja, akinek van füle, hallhatja, miként kell emberként élni, megmaradni.

(*Megjelent a Magyar Nemzet 2006. január 20-i számában*)

* * *

Kárpáti György

Agárdy - az „örömszínész”

- *Bessenyei Ferenc egy alkalommal - némi gúnnyal - „örömszínésznek” nevezett...*

- Nem dicséretnek szánta, ezért kicsit rosszul esett. Bár igazat mondott: valóban örömszínész vagyok. Nem is akartam más lenni. Nem állok be a pénz után loholó kollégák népes seregébe, számomra a közön-ség szeretete a legfontosabb.

- **Több mint fél évszázada vagy a pályán. Ezalatt változtak a rendszerek, építettük a szocializ-must, építjük a kapitalizmust, csak egy valami nem változott. Este hétkor felmegy a függöny...**

- Fel kell mennie. Nekem pedig, ha eljön az este, mennem kell. Amikor már nem akarok színpadra lép-ni, gondoskodhatnak a temetéséről. Bár az is az igazsághoz tartozik, hogy nem is olyan rég arra gondol-tam: abbahagyom a színészetet. Elég volt. Akkoriban annyit támadtak, olyan rosszízű mocskolódásokat írtak rólam egyes kritikus urak, hogy elvették a kedvemet a pályától. *Tolnay Klárka* - kinek partnere le-hettem *A nagymamában* - tartotta bennem a lelket. Ő beszélt rá, hogy ne hagyjam abba, ne is figyeljek a támadásokra. Neki köszönhetem, hogy „túléltem” ezeket a rossz napokat, heteket, hogy túltettem magam a kritikai ösztűzön.

- **És dolgozol tovább...**

- Igen. Játsszom az évek óta táblás házzal menő My Fair Lady-ben, 1996 decemberében pedig premie-rem lesz. Hunyady Sándor Lovagias ügy című művében megkaptam Kabos Gyula régi, parádés szerepét. Én leszek a megszegényített kisember. Virág úr, akit Kabos oly zseniálisan játszott el színpadon és fil-men. Hosszú idő után újra filmezek is: remek szerepet kaptam Palásthy György A retur szomorkás vígjá-

tékában. A történet hősei, hetven éven felüli öregurak, akik már ingyen utazhatnak. Ezeknek az embereknek az jelenti az egyedüli szórakozást, ha vonaton bejárhatják Magyarországot. Olyan jeles pályatársak partnere lehetek, mint Sinkovits Imre, Bárdy György, Gera Zoltán, Kibédy Ervin és a neves erdélyi színművész, Lohinszky Lóránd.

- Mielőtt e könyvet befejezném, már csupán egyetlen kérdésem van. Ha 1997. augusztusában, a 75. születésnapodon meglátogatna egy jó tündér, s ajándékképpen felajánlaná, hogy teljesíti három kívánságodat, mit kérnél tőle?

- Először is egészséget, mert az a legfontosabb. A második kívánságom az lenne, hogy még az én életemben épüljön fel az új Nemzeti Színház. S végül egy-két jó szerepet is kívánnék magamnak, mielőtt végleg „felszerződnék” a mennyei társulatba.

(A beszélgetést Kárpáti György kilenc évvel ezelőtt, Agárdy Gábor 75. születésnapja alkalmából készítette.)

Agárdy Gábort, a Nemzet színészét 2006. február 1-én 15 órakor kísérték utolsó útjára a Farkasréti temetőben. Temetésére következő számunkban visszatérünk.

*

Az első ízben 2000-ben odaítélt Nemzet Színésze elismerést a jutalmazottak életük végéig viselik; a kitüntető címet egyszerre tizenketten birtokolhatják, s ha valamelyikük elhalálozik, a címet újrადományozzák.

Az Agárdy Gábor halálával megüresedő helyről a temetés utáni hetekben tanácskoznak a Nemzet Színészei; a kiválságok legutóbb 2005 januárjában ültek össze, akkor Zenthe Ferencet választották maguk közé Bessenyei Ferenc helyére.

* * *

Dr Issekutz Sarolta

Beszámoló

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2005 évi működéséről

Az információs iroda üzemeltetése, a közösség összefogása, bővítése Örményországra is kiterjedően, sikeres volt. Széleskörű információszolgáltatást bonyolítottunk titkárnő nélkül személyesen, telefon, fax, e-mail és postai úton. A korábbi évek rendezvényei videóra felvett anyaga digitalizálása megtörtént.

Hat pályázatot adtunk be: az Országgyűléshez, a NKÖM-hez, a Fővárosi Közgyűléshez, továbbá az Országos Örmény Önkormányzathoz - a működés biztosítására. Valamennyi támogatást kapott, bár a költségvetés 1/4 részét fedezte csupán.

A személyi jövedelemadó 1 % felajánlásokból 610 eFt támogatást kaptunk, melyet ezúttal is hálásan megköszönünk.

Együttműködésünk az EÖGYKE képviselőiből alakult örmény kisebbségi önkormányzatokkal: I., II., VI., IX., XI., XII., XIII., XIV. és XV. kerulettekkel, a Fővárosi Örmény Önkormányzattal, Országos Örmény Önkormányzattal ez évben is sikeres volt, amely együttműködés felértékelődik a jövő évi új választási rendszer bevezetésével.

A hazai örménység érdekképviselete, érdekvérvényesítése ügyében állásfoglalásokat tettünk a kisebbségi televízió és választójogi törvény módosítása kapcsán, a kisebbségi nyelvhasználat kérdésében, kisebbségi kultúra megőrzése, kisebbségi médiumok ügyében. Több konferencián vettünk részt e témakörökben. 2005 év áprilisában a Nemzetközi könyvvásáron vettünk részt kiadványainkkal, könyveinkkel, valamint december 18-án a Magyar Művelődési Intézetben könyvkiállításon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek havilapunk IX. évfolyamát jelentettük meg, 1600-1800 példányban, ingyenesen, ebből kb. 500 db-ot Erdélyben küldünk szét. A lap kiadásához támogatást csupán 100 e Ft-ot kaptunk (Föv. Kisebbségi Bizottság), továbbá a II. kerulettől külön pályázati támogatás formájában 550 eFt-ot. Az éves költségvetése megközelítőleg 4 millió Ft, melyhez a Fővárosi Örmény Önkormányzat nyújtott segítséget, továbbá támogatta a kiadást 50 eFt-al a XII. ker. ÖKÖ, 100 eFt-al a XI. ker. ÖKÖ. Ebben az évben is megjelent az Évkönyv 200 példányban, főleg a könyvtárak, közgyűjtemények, nagy civil szervezetek részére ingyenesen eljuttatva.

A Fővárosi Örmény Klub a 10. évfolyamát zárta a 10. közös karácsonyunkkal. A klub a társult kerületi örmény önkormányzatok segítségével valósult meg: egy alkalommal az I., VI., XI., XII. kerületi ÖKÖ

rendezett estet, 2 alkalommal a II. ker. ÖKÖ. Egy alkalommal támogatta anyagilag a klubot az OÖÖ és a XIII. kerületi ÖKÖ. A többi alkalom a FÖÖ és az EÖGYKE között oszlott meg.

A **Szongott Kristóf díjat** idén is átadtuk, immár 7. alkalommal. Díjazottunk **Vicelár Mária**, az *Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia egyháztanácsosa volt*. A díj egy 13 cm átmérőjű bronz Szongott Kristóf plakettből (Török Gábor nagybányai ötvösművész alkotása) és oklevélből áll, könyvajándékokkal.

Idén megtörtén a **kapcsolatfelvétel Örményországgal**, amely talán az év legfontosabb projektje volt. Májusban 28 fős képviselőcsoport, október végén az elnök és tolmácsa vette fel a kapcsolatot az óhazával, a kultúra legfontosabb képviselőivel, melynek során kb. 150 könyvet adományozott az Egyesület a közgyűjteményeknek, protokoll személyeknek. Bemutakozó műsorunkban az erdélyi örmény diaszpórát mutattuk be, kulturális identitásörzését, történelmét versek és zene kíséretében.

Itthon idén 4 kiállítást rendeztünk: januárban a IX. kerületben, áprilisban a genocídium emlékére az Orlay utcai templomunkban, az Aradi Vértanúk emlékünnepségére a Főpolgármesteri Hivatal dísztermében és novemberben a II. kerületben az *Örményországban jártunk. Az örmény népművészet* című nagyszabású kiállítást.

Jerevánban három kiállítást rendeztünk egyszerre: Genocídium emlékkiállítást *Vákár Tibor Ararát szimfónia* grafikasorozatából és *Szabó László* fotóiból, *Lászlóffy Aladár* verseivel, valamint az EÖGYKE által kiadott és támogatott könyvekből. Mindhárom kiállítás anyagát adományoztuk a jereváni társszervezetnek: Örményország-Magyarország Együttműködési Egyesületnek és a közgyűjteményeknek. Két kiállítás anyagát adományoztuk 2005-ben a Gyergyószentmiklósi Plébániának: a *Genocídium emlékkiállítást* és *Gross Arnold grafikusművész életmű kiállítását* vándorkiállítás céljára.

Az Egyesület 2005-ben önállóan nem tudott könyvet kiadni, csupán a 2005 évi évkönyvet, de két könyv megjelenését támogatta: *Enyedi Sándor: Színészek, színházak városok* című kislexikont és *Dr. Száva Tibor Sándor: Magyarörmények az I. világháborúban* című könyvét.

Számtalan **kulturális rendezvényt szerveztünk**, vagy vettünk részt rajta: 1848-49-re emlékeztünk: március 15-én koszorúzásokkal, október 4-én az Aradi Vértanúk emlékünnepség a Városházán, amelyet anyagilag támogatott az Országos, a Fővárosi és több kerületi ÖKÖ is. A rendezvényt kb. 300 fő tisztelte meg jelenlétével. Koszorúztunk Budapesten és Aradon, továbbá október 23-án Budapesten.

Örmény katolikus búcsúkon vettünk részt csoportosan: Szamosújváron (Világosító Szent Gergely), Erzsébetvárosban (Nagyboldogasszony nap) és az Orlay utcában (Fogyó kiváltó Boldogasszony).

Irodalmi pódiumműsorokat szerveztünk a kiállítások, kisebbségi napok alkalmából.

Idén is **barangoltunk őseink földjén** augusztus utolsó hetében, immár 9. alkalommal szervezett nagycsoportos utazás során, amelyről nosztalgiaklubot is rendeztünk.

Együttműködtünk és támogattuk az erdélyi (Gyergyószentmiklós, Szamosújvár, Erzsébetváros, Csíkszépvíz) és az Orlay utcai örmény katolikus plébániákat idén is, hogy műemlékeink fennmaradását, állagát megőrizzük.

Támogattuk erdélyi és hazai társadalmi szervezeteinket természetben (könyvek, kiadványok, kiállítási anyagok) és pénzádományok formájában, segítve működésüket. A pénzbeli céladományokat eljuttattuk a támogatottaknak.

Az év egyik nagy projektje volt a **Vatikáni Örmény Kódexgyűjteményből** a Fővárosi Örmény Önkormányzattal közösen beszerzett és finanszírozott **3 kódexmásolat** bekötött formában történő adományozása a Jereváni Matenadaran kéziratgyűjteménynek, az Országos Széchényi Könyvtárnak és az eredeti tulajdonos Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia Könyvtárának.

Folytattuk a genealógiai kutatásokat, feldolgozása, digitalizálása megtörtént. Sok kutatónak, egyetemistának adtunk segítséget szakdolgozataikhoz, amelynek igen örülünk.

A 2005 év átütő sikere az **örményországi kapcsolatfelvétel** volt, amelynek során igazi örményként fogadtak bennünket. Megdöbbenett mindenkit, hogy mennyire ragaszkodunk gyökereinkhez, kultúránkhöz, hagyományainkhoz, magyar anyanyelvünként, több száz éve elszakadva az óshazától.

Az Egyesület eddigi működését a Magyar Művelődési Intézet által 2005-ben alapított **Pro Cultura Minoritatum Hungariae** emlékplakettel és oklevéllel díjazta, elsőként a hazai örménység köréből, amelyet egy gálaműsor keretében adtak át az Egyesület elnökének, a többi kisebbségi díjazottal együtt. Büszké vagyunk rá, hogy működésünkre mások is számítanak, és felfigyeltek ránk.

(Az EÖGYKE elnökének beszéde elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 2005. december 15-i évzáró rendezvényén)

Örmény népmesék a klubesten

Agárdy Gábor Kossuth-díjas színművészre emlékeztek legutóbbi klub rendezvényükön a Fővárosi Örmény Klub résztvevői, a neves örmény származású művész ugyanis épp aznap, 2006. január 19-én hunyt el. *Dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnök asszonya felidézte és méltatta a színművész életútját, majd tiszteletére egyperces néma felállással adóztak a jelenlévők. (Agárdy Gáborról szóló írásaink fentebb olvashatók.)

Ezt követően került sor a tervezett programra. *Várady Mária* színművész, *Kátainé Szilvay Ingrid* énekművész, valamint *Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit*, a XII. ker. Örmény Önkormányzat elnöke örmény népmesék felolvasásával szórakoztatta a nagyérdeműt. A *Ion Apostol Popescu* (1920-1984), az örmény kultúra elhivatott kutatójának népmese gyűjteményéből felolvasott mesék az élet nagy igazságairól: szépségről, irigységről, küzdelemről, de mindig a jóság győzelméről és az emberség diadaláról szóltak. Ion Apostol Popescu néprajzkutatói munkásságát kiterjesztette egész Erdély területére, s különös figyelmet szentelt az örmény népmeséknek. Munkásságának eredménye az általa gyűjtött „*Erdélyi örmény népmesék*” című kötete.

A Fővárosi Örmény Klub záró programjaként az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hivatalos küldöttségének örményországi útjáról láthattak érdekes képes beszámolót a klubest résztvevői. A felvételeket *Heim Pál* készítette.

(Frigyesy)

* * *

Szakács Gábor

A radzsasztáni kapcsolat *Aradi Éva india-kutató a hunok történetéről (2. rész)*

A történelemkönyvek hunokról szóló fejezete általában a Kárpát-medencébe keletről érkezett, Attila király vezette népcsoporttal foglalkozik. A hunok másik, a mai India Radzsasztán elnevezésű vidékére vonult és ott letelepedett csoportját csak a szakirodalomból ismerhetjük. A Demokrata dr. Aradi Éva India-kutató, a Magyarok VI. Világtalálkozóján A magyarság és a Kelet őstörténeti értekezlet elnöke segítségével tekint át történetüket.

- Milyen forrásokra támaszkodhatunk?

- Miközben a fekete hunokról a Kaukázusba érkezésükig jóformán semmit nem tudunk, addig a fehér hunokról jóval több írásbeli forrás áll rendelkezésre. Ennek egyszerű magyarázata, hogy a fehér hunok két, írásbeliséggel rendelkező népet hódítottak meg - a perzsákat és az indusokat -, és persze mellettük ott voltak a kínaiak buddhista szerzetesei, akik állandóan Indiába jártak feljegyzéseket készíteni. Az indusoknál elsősorban a szanszkrit forrásokat vehetjük figyelembe, de ott vannak *Firdauszi* perzsa történetíró, valamint egy írni-olvasni tudó *Kozmosz Indikopleusztész* nevű görög hajós beszámolóí. Bár *Alberuni* arab történetíró csak néhány száz évvel később járt ezen a vidéken, akkor még létezett Kasmírban a hun királyság, ahol az ott élőkkel kapcsolatot tudott teremteni. Amikor India visszanyerte függetlenségét, hús évre rá kezdődtek el a nagyobb ásatások és a történészek kutatásai. Egyikük itt is volt a Magyarok VI. Világtalálkozóján, *Dr. Shashi*, az Indira Gandhi Egyetem történészprofesszora, akinek alapműve a Királyi pásztorok. Harminc éve írta, és személyesen ismeri azokat a törzseket, akik mind a mai napig a fehér hunok leszármazottainak vallják magukat. Ők a *rádzsputok* és a *gurdzsárok*, akik Kasmírban, Pandzsábben és Radzsasztánban élnek, lélekszámuk harmincmillióra tehető.

- Ezek hol helyezkednek el az indiai népcsoportok rangsorában?

- Főleg a második, a ksatrija, azaz a harcos rádzsput kaszthoz tartoznak, ők adják a maharadzákat. A Udaipuri maharadzák tudják is magukról, hogy 1500 éves nemzetség tagjai, elődeik közé tartozott a második nagy hun király, Mihirakula. A Nap nemzetségéhez tartozónak, természetvallás-imádónak vallották magukat, táltosaik voltak, egyébként Indiában a népesség fele a Naptól, a másik fele a Holdtól származtatja magát. Ez utóbbi főleg azért érdekes számunkra, mert az *Árpád-sávós* zászló is pont ezt fejezi ki, ami eredetileg nem fehér, hanem ezüst színű volt. Akik tehát ebbe belekötnek, azoknak fogalmuk sincs arról, hogy az a Nap és a Hold jelképe. A parasztság, a földműves állattenyésztők leszármazottai a gurdzsárok. Mindkét kaszt tudja, hogy valahol nyugaton van egy nagy rokon nép, akit ők magyarisztáninak neveznek. Nem használják a nemzetközileg ismert *Hungarian, Hongrois, Ungeresi, Ungarn* kifejezéseket. Ez azért jelentős, mert ez a földműves nép sok esetben mind a mai napig nem ta-

nult meg írni-olvasni, mégsem téveszti össze Bukarestet Budapesttel, miközben a művelt nyugat ezt számtalanszor megteszi.

- A fehér hunok tartottak valamilyen kapcsolatot Attila nyugatra vonult fekete hunjaival?

- Mivel halálos ellenségként váltak el egymástól, hosszú ideig nem is keresték a kapcsolatot, viszont az avarok egy része pontosan a fehér hunoktól származik. Száz évig uralkodtak, három nagy királyt is adtak, a nemzetközi szakirodalom heftalitákat nevezi fehér hunoknak Heftál nevű első királyuk után, aki Indiát elfoglalta és saját pénzerméket veretett. Nagyon sok régészeti emlék, kőbe vésett oszlop- és templommaradványok, pénz maradt utánuk. Amikor 568-ban az egyesült perzsa és indiai seregek döntő győzelmet arattak felettük, az ütközetben a legnagyobb fehér hun király, a harminc évig uralkodó Mihirakula fiát is megölték, csak egy részük vonult nyugatra, másik csoportjuk Kasmír eldugott völgyeiben és mai Afganisztánban - az akkori Baktriában - keresett menedéket, ahol még évszázadokig fennmaradt a hun királyság. A harcosok egy része a helybeliekkel kötött házasságot, utódaikból lettek a királyi pásztorok és a maharadszák. *Alberuni* 1000 táján járt ott és feljegyezte, hogy az a sahasahik, perzsául a királyok királya nemzetség.

- A nyugatra vonuló fehér hunok, azaz avarok végül hogyan találkoztak korábbi ellenségeikkel a fekete hunokkal?

- Egy részüket várhunoknak nevezték, a var egyébként szanszkritul is azt jelenti, hogy vár, tehát a várat védő hunok voltak a Nyugat felé indulók. Ők 570 körül érkeztek a Kaukázusba, egy ideig ott is maradtak, és ellen tudtak állni a türkök támadásainak. Ekkor *Justinianus* bizánci császárt *Baján kagán* azzal az ajánlattal kereste meg, hogy megvédi a bolgár-törököktől, ha cserébe területet ad az avaroknak az Al-Dunánál. A császár végül azzal a feltétellel állt rá az alkura, ha a várhunok kiűzik a Kárpát-medencéből a Bizánccal ellenséges viszonyban lévő gepidákat. *Bóna István, Erdélyi László, Bakay Kornél, Bárdi László* is egyetért abban, hogy az első avar hódítást a fehér hunok, míg a másodikat - a Kaukázusban a VII. századig maradtak -, az indások hajtották végre. A világtalálkozó egyik kaukázusi előadója, *Aglarov* a jelenleg is ott élő avarokról tartott előadást. Teljesen igazat adok *László Gyulának*, aki az avarokat a magyarokkal azonosította, hiszen a Baján-féle államalapítás teljesen megegyezett a 896-os honfoglalás meggyezésével, közigazgatási és szervezetségi formáival. Én kizárólag forrásokból dolgozom, és ezekben annyi a hunok, avarok, magyarok közötti hasonlóság a népművészettől a régi hitviláig, hogy azok alapján teljességgel igazolható *László Gyula* szűkebb körben hangoztatott hármashonfoglalás elmélete.

- Forrai Sándor *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig* című alaplírájában olvasható, hogy „a több ragozó nyelvcsoporthoz tartozó dravida nyelv egy részének az írása a sumér írással is rokon szanszkrit hatást mutat”. Szentkatolnai Bálint Gábor, XIX. századi tudós abból indult ki, hogy a dravida nyelvben a pentika (fésű) p kezdőbetűjének rovásjele valóban háromágú fésű fogaira hasonlít. Lehetséges, hogy a rovásjelek egy része a dravidában él tovább, de mi lett a dravidákkal?

- A nyelvük nem tűnt el, hiszen a négy dél-indiai nyelv is - Madrasz vidékén a tamil, délnyugat-Indiában a kannada, és a malajalam (ennek semmi köze a malájhoz) és a telugu - a dravidából származik. A szanszkrit, mint a vallás nyelve, mind a négyben megtalálható, ami azért lehetséges, mert ezek soha nem lettek buddhisták és muzulmánok. Az indiai vallás két nagy részre oszlik, a siva és a vishnu hitre. A dravidák siva hívők voltak, a hinduizmus magja pedig az Indus-völgyi kultúrában a dravidáknál keresendő, de később az erőszakos árja hódítás nyomán a szanszkrit lett a szakrális nyelv.

- Már említette, hogyan vélekednek a mai Radzsasztánban a közös hunmagyar kapcsolatról, de hogyan áll ehhez a kérdéshez a Magyar Tudományos Akadémia?

- Egy indiai professzor ismerősömtől tudom, nem értik a magyar tudósokat, hogy miközben az egész világ tudja, hogy a hunok leszármazottai vagyunk, Magyarország minden idegen nevében benne van, hogy hun, és ezt egész India értelmisége tudja, akkor miért a hazai szembenállás. Egy bombayi ismerősöm kéziratban rám hagyta, lefordítandó Szakák (Szakák-hunok és magyarok) című könyvét. A szakák így nevezték magukat, noha *Hérodotosz* elnevezése ment át a köztudatba. Itt jegyzem meg, hogy a kazahok is szakáknak nevezik a szakákat, első nagy királyukat is így hívták. Az indiai kormányt sem érdekli különösebben a történelmi kapcsolat, inkább a falusi szegény réteg vallja a fehér hun származását. Tavalyi ott jártamkor az olyan ötezres lélekszámú falvakban, mint *Hunaganva* azaz *Hunfalva*, kitörő örömmel fogadtak. A tudósok közül a már említett Shashi, valamint a benáreszi egyetem tanára, Thakúr Belső-Mongóliától vezette végig a fehér hunok történetét. Ez olyan alapmű, amit le kéne fordítani magyarra.

- A kezében tartott egyik fényképen a kínai nagy fal indiai változata látható, a többiek számunkra is érdekes további hasonlóságok fedezhetők fel.

- *Kumbhagár* valóban úgy néz ki, mint a kínai nagy fal, amit a fehér hunok királya, a nemzetség megalapítója építtetett 1500 évvel ezelőtt. De mutatom a leghíresebb, Moderában található Naptemplomot olyan életfadíszítéssel, amely magyar vagy székely is lehetne, ahogyan a pávaábrázolás, ami csak Belső-Ázsiában, Magyarországon és Radzsasztánban fordul elő. *Maharána Pratáp* palotájában aranyfüsttel bevont bajszos férfi a Napisten, címerét pedig olyan angyalok tartják, mint az európai keresztényeknél. A múzeumban megtekinthető Mihirakula hun király harci szekere, egyik legnagyobb, a muzulmánoknak legtovább ellenállt királyuk, Maharanaprata szobráról pedig mindenki azt mondja, hogy teljesen Attilára hasonlít. Az egyik templomukban az élet keletkezése úgy látható, mintha Ádám és Éva lenne a Paradicsomban. A nyelvükből elsősorban város- és személynévek maradtak fenn, a Gyula például családi nevük *Dzsaula*, vagy *Mihirakula Dzsaula* alakban. Fővárosuk Kabul volt, amelynek régi hun neve Zabola, a Székelyföldön van is ilyen településünk. Dzsaula volt az első nagy uralkodó, annak leszármazottja volt Mihirakula, akinek unokái elvesztették a hatalmat. A z-ből k lett, elmaradt a szóvégi a és így jött létre a Kabul forma. Földrajzi neveiket biztosan magukkal hozták, az erdélyi Ménaság olyan szanszkrit szó (Ména azt jelenti, hogy agyagos part), amelynek vidékéről *Kádár László* székely emberként megerősítette, hogy ott tényleg agyagos a föld. De említhetem a Hargita szavunkat is, amely szanszkritul azt jelenti, csupa kő. Ezek tehát nem román, és szláv, hanem ősi hun nevek. A székelyek nem véletlenül vallják mind a mai napig, hogy ők az avarok leszármazottjai, hiszen a szaka szó módosult székellyé.

(Az india-kutatóval készült beszélgetés megjelent a *Demokrata* 2004. augusztus 5-i számában)

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Pillanatképek néhai és mai Aranyosszéken otthonra lelt örmény és örménymagyar családokról

(5. befejező rész)

A Füzetek július-augusztusi számától kezdődően 4 részben emlékeztünk meg az aranyosszéki magyarörményekre. Az eddig közölt részletekből megtudtuk, ki volt a Hacskuj Tutsek család tordai körzetének szeniorja: dr. Albert Andor, most záróakkordként mégsem róla, hanem sógornőjéről, a Nemzetségbe került Albert Arthurné Amirás Ilonáról szeretnék szólni.

Szerteágazó, áldásos tevékenységéből most csak kettőt említek: A Katolikus Misszió keretében, melynek titkárnője volt, a Bányafürdő medencéjének északkeleti csücskén nyaralót létesítettek a misszió elnöknőjével, *gróf Bethlen Ödönnével* és a misszió többi tagjával együtt. A nyaralóban csoportonként 50-60 gyermek töltötte nyári vakációjának egy részét.

A téli hónapokban szövő- és varrótanfolyamokat szerveztek a tordai és környékbeli fiatal lányok részére, abban az épületben, „amelyet a semmiből teremtett itt két buzgó és áldozatkész asszony.” (Magyar Lapok, 1937 szeptember 28.) Egy év múlva már kápolna is állott a nyaraló mellett, amelynek felszentelését *dr. Boga Alajos* kanonok végezte, a szentbeszédet pedig *Márton Áron* - akkor még kolozsvári plébános tartotta.

Ennek a kitűnő asszonynak gondja volt arra is, hogy Torda kulturális életét megfelelő színvonalon tartsa. Értékes embereket hívott meg és vitt ki Tordára előadásokat tartani, így például *Mécs Lászlót*, vagy hetekig vendégül látta *Gáli Ferencet*, aki *Francois Gall* néven vált európai híré festővé, hogy a tehetséges gyermekekkel: *Albert Sándorral*, *Darkó Lászlóval*, *Keszi Harmath Andrással* foglalkozzék.

Lelkesedése a második világháború után sem tört meg. 1945-ben, 40 évesen iratkozott be az egyetemre, hogy meglegyen a létszáma a magyar csoportnak a jogi fakultáson. Így lett belőle dr. Amirás Ilona.

Hírt lehetne és kellene adni még az Amirás család többi tagjáról, akik Tordán élnek ma is: *Amirás Éva* tanárnőről és testvéréről *Andrásról* a gépészmérnökről, a Németországban élő *Péterről* és a szintén ott hazára lelt híres zongoraművésztől, *Amirás Gáborról*, a tordai születésű neves grafikusról *Gross Arnoldról*, valamint a Tatabányán élő *Albert Éva* családjáról. És ne felejtjük el, Tordán született a Kossuth díjas *Lászlóffy Aladár*, és a József Attila díjas *Lászlóffy Csaba* is, akinek fia *Lászlóffy Zsolt* már fiatalon is neves zeneszerző és karmester, noha ő csak gyökereiben aranyosszéki...

Beszélni kellene még a ma is ott élő *Bogdánffy*król, az *Osztianokról*, *Pethő Miklósné Török Ilona* tanítónőről, *Tömlő Istvánról*, vagy például a néhai *Kovrig Károlyról*, akiről az író *Bágyoni Szabó István*

azt mondta nekem a konferencián, - szomszédja lévén Tordán - többet tanult tőle, mint 4 év alatt az egyetemen. Talán majd egyszer folytatjuk.

Források:

1. Albert Annamária, dr. Maros Dezsóné családi levéltára I. Arménia 1892. április 1. szám
3. Bogdánffy Botond gyűjteménye
4. Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Budapest, 2000.
5. Orbán Balázs: Torda város és vidéke
6. Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapították, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen Kolozsvár, Szamosújvár, Budapest, 2001.
7. Oarcea Sorin-Cristofor családi levéltára
8. Petelei István válogatott elbeszélései Pomogáts Béla bevezetőjével
9. Péter H. Mária: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai. Kolozsvár, 2002. Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása

Vége

* * *

Magda Neumann

Örmények (részlet)*

A Bagratidák bukása után a XI. század Örményországát újabb szeldzsuk-török invázió sújtotta. A tömeges elnyomás elől az örmények menekülni kényszerültek. Különböző országok felé vették útjukat, többek között Lengyelországba, mely ország virágzó gazdasági helyzete, valamint a keleti keresztények irányában tanúsított oltalmazó álláspontja miatt vált célországgá. Idővel nagyszámú örmény kolónia jött létre Lengyelországban. A krónikák szerint közel 40 ezer család és kétszáz ezer lélek talált otthonra Galíciában, Podóliában és Volinyban.

A helyi nyelvet és szokásokat gyorsan elsajátítván az örmények a lengyel királyok reményeit is túlszárnyalva lendítették fel a gazdaságot. Ezért a katolikus papság ellenállása dacára a gregoriánus örmények teljes vallásszabadságot és különböző privilégiumokat élvezhettek. Nagy Kázmér - vállalkozó kedvüket jutalmazandó - 1344-ben önkormányzati jogot adományozott nekik, amely a lengyel törvények között „III. Kázmér örmény statútuma” címszó alatt ismert. Gyökeret eresztve az új hazában, a gazdaság egyre több ágazatában jelentkeztek aktivizáló erőként. Mintagazdaságokat hoztak létre a földművelés területén.

Az új nemzedékek szorgalmasan tanulmányozták a lengyel nyelvet, irodalmat és jogot. Az ő közegeből kikerülő egyedek színesítették, gazdagították a lengyel társadalmi lét szellemi szféráit.

Hét évszázad idegenben el kellett volna törölje a nemzeti- és fajkarakter jellemző vonásait. A kívülálló mégis könnyen megkülönböztetheti az örményt a lengyeltől, zsidótól vagy bármely más náció képviselőjétől. Élnek még az ősi szokások, erkölcs, sőt egyes nemzetségek családnevei is, igaz, gyakran lengyel végződésekkel. Az uralkodó náció társadalmi és állami érdekeivel azonosulva gyakran versengenek ezen érdekek szolgálatában. Az állami berendezkedés különböző fokain hazafias érzelmű magatartásról tesznek tanúbizonyságot, a bécsi parlamentben különös gyakorisággal tűnnek föl örmény származású lengyelek kitűnő szónokokként. Ilyenek például *Abrahamovics Dávid*, a bécsi parlament elnöke, *Szimonovics Jakab*, *Vladiszlav*, báró *Szimonovics Ignác*, báró *Romaskan Jakab*, dr. *Csajkovszkij Johann*, *Csajkovszkij Marcell*, *Baracz Tádé* és *Vladiszlav*(László ?), *von Boloz-Antonovics Johann*, *Malahovszky* generális a *Malhaszjan*-családból és sokan mások.

Sok örmény-menekült talált hazára Magyarországon, ahol kiemelkedő szerepet játszottak az ország felvirágoztatásában. A mezőgazdaság, kereskedelem, kézművesség, művészet, irodalom, jog, társadalmi jótékonyosság és állami működés sok jeles örményt tudhat kimagasló fiai között. Megemlítek párat közülük:

Dániel Ernő, Magyarország pénzügyminisztere.

Lukács László (Lukaszyan), jogtudós. Kilenc évig volt országházi képviselő (1878-1887), egyidejűleg pénzügyminisztériumi bizottsági tanácsos. 1887-től pénzügyi főtanácsos.

Lukács Béla, ismert publicista. Országházi tag. 1892-1895 között kereskedelmi miniszter. Nagy tekintélyű és népszerűségű közszolga.

Lukács György, belügyminisztériumi jogtanácsos.

Lukácsi Kristóf, a hittudományok doktora. Az örmény, román, olasz, angol, görög és latin nyelv tudósa. Sok tudományos, történelmi és egyéb tanulmány szerzője. Az erdélyi örmények önálló püspökségéért folytatott küzdelme nem járt sikerrel Rómában. Saját költségén nyitott árvaházat Szamosújvárott, és végrendeletében minden vagyonát az árvákra hagyományozta. 1876-ban halt meg. (A Lukács-család kiemelkedő szerepet játszott az 1848-as forradalomban. A család egyik tagja Kossuth Lajos egyik bizalmi embere volt.)

Gajzágó Salamon, kiváló jogtudós, katona, tehetséges dramaturg. 1863-tól parlamenti képviselő, 1867-től az Országház elnök-helyettese, majd elnöke. 1870-től állami ellenőr.

Gajzágó Ferenc, jogász, 1881-től parlamenti képviselő, 1885-től legfőbb ügyész.

Molnár Antal (Hagatszanjan-család), történész, publicista, képviselő, a „Szamosújvári tanulmányok” szerzője.

Simai Gergely (Smavonjan-család), parlamenti tag, különböző állami tisztségeket töltött be.

Novák Márton, Szamosújvár első országházi képviselője, posta-és távközlési miniszter.

Bogdán Jakab (Haszaturjan), országgyűlési képviselő, 1887-ben halt meg.

Korbuly Bogdán, nagy magyar hazafi, 1840-től bécsi parlamenti képviselő.

Korbuly Zakariás, tanár, költő, festőművész. A 42 éves tanári pályafutása során két és fél ezer növendéke volt. A magyarok becsben tartják pedagógiája hazafias jellege miatt.

Sárosi Ferenc, jogi doktor, nyelvész és irodalmár. Igazságügy-minisztériumi szakértő.

Lászlóffy Antal, a jótékonyágáról híres Lászlóffy Bogdán fia, aki 1758-ban kapott nemesi levelet Mária Teréziától. Antal magas állami tisztségek betöltője, 1874-ben halt meg.

Hecejan György, kiváló pedagógus, kinek 40 éves tanári munkássága alatt sok szegénysorsú és árva gyermek juthatott tudáshoz. Egész vagyonát, 40 000 forintot, jótékony célokra hagyta. 1889-ben, 64 éves korában halt meg.

Szongott Kristóf, az első magyar-örmény havilap szerkesztő-kiadója. Hat éven át szamosújvári gimnáziumi igazgató, a városi önkormányzat tagja, a városi takarékpénztár vezetőségének tagja, az örmény-katolikus Szt. István templom gondnoka, a Magyar Etnográfiai Egylet levelező tagja és ebben az örmény ügyek szószólója. 1843-ban született.

Kiss Ernő, generális, az 1848-as szabadságharc hőse, aradi vértanú.

A Magyar Királyi Hadseregben ma is sok örmény származású katona és tiszt szolgál, megőrizve fajtája fizikai, mentális és szellemi adottságait.

A magyarországi örményeknek saját, nemzeti lapjuk van, az „Arménia”, mely magyar nyelven jelenik meg 1887-től Szamosújváron.

A fenti adatokat a bécsi kiadású, örmény havilap, a „Handesz Amszoria” mechitarista szerkesztője, p. **Grigorisz Kelemkerjan** bocsátotta rendelkezésemre. A felsorolt egyének részletes életrajza ebben a lapban jelent meg 1892-ben.

(Oroszból fordította Kátainé Szilvay Ingrid)

Magda Neumann 1898-ban megjelent tanulmánya ezeket a neveket ismerteti. Könyv formában orosz nyelven 1990-ben jelent meg Jerevánban. Címe: Magda Nejman: Armjanye Kratkij ocserk ili isztoriji i szovremennovo polozsenyija.

** A könyv az 1898-ban Szentpétervárott megjelent német nyelvű „Neue Revue” című hetilap cikkeinek gyűjteménye*

* * *

Varga Gábor

Az Ararát üzenete

(2. rész)

„Én vagyok Meszrop Mastoc... Hazámat darabokra tépte az ármányos Bizánc és a perzsák birodalma. És se Nagy Tigran kardja, se Világosító Gergely keresztje és mécsese nem tudta megmenteni földünket mindaddig, amíg örmény nyelven, örmény betűkkel le nem írtuk a nevét...”

(Gevork Emin: Az örökkévalóság vándora)

„Örmény ábécé az 5. században az örmény nyelv számára kifejlesztett, és mindmáig használatban lévő írás. Valószínűleg jelentős görög ráhatással a perzsi Pahlavi-ábécéből származik. A helyi hagyomány szerint az örmény ábécét az 5. század kezdetén *Meszrop Mastoc* találta fel, *Nagy Izsák* (Sahak), az örmény apostoli egyház legmagasabb vezetőjének, görögül Rufanosnak a kezdeményezésére. Az Izsák alapította fordítóiskola révén lett a Biblia az új írásra lefordítva. A legrégebbi fellelhető örmény dokumentumok a 9.-10. századból valók.”

(The New Encyclopaedia Britannica, 15th edition, London, 2002)

„Én vagyok az a fiatal és öreg könyvmásoló, aki sötét kolostorcellában gyertyafénynél másoltam gondos betűkkel az életem nehéz időszakait megörökítő kéziratokat és könyveket. Kezem elenyész egyszer, de betűim fennmaradnak - mondtam, vigasztalást keresve azokban a komor napokban. És bár kezem porrá lett, betűim túléltek a századokat...”

(Gevork Emin: Az örökkévalóság vándora)

Már amikor nekiindultál a Matenadaran valóban impozáns lépcsősorának, illedelmesen fejet hajtva az örmény művelődés-történelem egyik nagy géniusza, a tanítványát oktató Meszrop Mastoc monumentális ülő-szobra előtt, tudtad jó előre, hogy nem mindennapi élményben lesz részed nemsokára. Vendéglátóid idejében felkészítettek az e látogatáshoz elengedhetetlenül szükséges tudnivalók özönével - azzal például, hogy a több mint kétszázévezres tételével, köztük a tizenegyezer felbecsülhetetlen értékű örmény - és ezer más (arab, perzsa, grúz, kínai) - nyelvű kéziratával a Matenadaran a világ egyik legnagyobb levéltára, az egyetemes kultúra olyan kincsestára, ahol a tárolási körülmények abszolút katasztrófa-biztosak. Az itt tárolt állomány az egyik legszebb bizonyítéka az egyetemes örménység összetartozás-tudatának - mégis amikor az örmény kultúra neves férfait megörökítő óriás-szoborsort magad mögött hagyva betessékelőd-tél az oszlopos főbejáraton, s a messzi Nyugatról érkezett fővendég tiszteletére (ezt is megélted!) az idő sárgította vászonlepedők sorra emelkedtek fel a betörésbiztos, több tucatnyi, nyolc-kilencszáz vagy éppenséggel ezer esztendő kódexet és kéziratot rejtő tárlók üvegei alól, egyszerűen végigborzongott rajtad valami egyedi tisztelet-érzés. Valami csak nagy-ritkán előadódó kultúra-áhitat... Az eléd táruló színpompás miniaturák és iniciálék ugyanis olyan ritka egyvelegét nyújtották a nyugati és keleti ábrázoló-művészet ötvöződésének, a keresztény és mohamedán életszemlélet sajátos keveredésének, amit ezideig nem is tudtál elképzelni. A betűk perzsa származású indás díszítése éppúgy felismerhető volt ezekben a kéziratokban, mint ahogy azonosítani lehetett a kereszties hadjáratok Nyugat-Európájának kora-középkori emberábrázolását is. S amikor pedig a külön számodra kirendelt idegenvezetőnő ékes angolsággal sorolni kezdte a bemutatott Evangélium-kéziratok elkészítésének idejét: 887, 1038, 1211, 1224 - az első évszámra kétszer is rákérdeztél -, valami végtelen csodálat- és irigység-egyveleg lett úrrá a lelkeden. Milyen különleges világ lehetett itt annakidején, futott keresztül agyadon hirtelen a gondolat, miféle egyedi társadalom-szerkezet, amely lehetővé tette egyáltalán ezen csodálatos mestermunkáknak az előállítását! Micsoda egyidejű kultusza uralkodhatott itt, ezen az időpróbálta kővidéken a hitnek és a szépnek! S ráadásul mindez mikor!... Az ezeréves örmény betűket silabizálva Károli Gáspár otthoni Biblia-fordító munkája jutott véletlenül az eszedbe a 16. század közepe-tájáról! Nos, nekik itt már az ötödik század első évtizedében saját örmény Bibliájuk volt! Akkor, amikor Hieronymus (alias Szent Jeromos) még csak a latin nyelvű Biblia, a Vulgata fordításával bajlódott!... Másfélezer év óta saját Biblia, saját írásbeliséggel! Hány nemzet tud széles e világon ilyen teljesítménnyel eldicsekedni?...

Amikor pedig a legelső örmény ősnymtatvány, egy 1512-ben Velencében előállított, megsárgult lapú könyvecske bemutatásával a metszett betűk világára került sor, a felsorolt adatok hallatán valósággal tátva maradt a szád: Lemberg-1616, Milánó-1621, Párizs-1633, Amsterdam-1660, Lipcse-1680, London-1736, Ecsmiadzin-1772, Madras-1772, Trieszt-1776, Szentpétervár-1781...

Micsoda egész világra kiterjedő szédületes szétrajzás! Micsoda görcsös igyekezet, hogy még a legkilátástalanabb diaszpóra-létben is az anyanyelvű kultúra és az ősi hit, az Írás és a Nyelv továbbadassék! S ugyanakkor milyen csodás egymás számontartása! Micsoda tudatosan művelt egymásra-figyelés!... Hát bizony, volna mit tanulnunk nekünk, a négy világtáj felé ugyancsak szétszórattatott magyaroknak, az itt példásan összegyűjtött könyvek és kéziratok sorsából. Bizony volna mit elsajátítanunk ennek a sziklához tapadt levéltárnak a példájából. Ha mást nem, legalább annyit, hogy a múlt értékeinek megbecsülése jövőnk nélkül nem létezik!..

- The culture remain! - szólalt meg melletted halkán, meghatódottságot látva, az egyik vendéglátónőtök:

- Everything remain!... Csak bölintani tudtál erre az otthon annyiszor lesajnált közhely-igazságra...

„Parázsra leve hűlt hamu-mélyén,
Lángokat szítok, melengessenek,
Keltem enyéim, faggatom szépen,
S míg hű szavuk szól, megpihenhetek”

(Hamo Szahjan: Fáradt életem)

A májusi zápor pillanatok alatt elmosta a jereváni esti korzó forgatagát. A jobbra lehurbolt kocsik tülekedéséből álló autó-forgalom alig néhány perc teltevel látványosan lecsökkent, a járdák elnéptelenedtek, miközben az üzletek bejáratai, a napernyős vásárlókioszkok, a fedett buszmegálló zsúfoltságig teltek az alájuk-menekült bõrigázott járókelőkkel. A lezúduló esőcseppek nagyszemű hólyagokat pukkantgattak az aszfalt közepén, a hirtelen életre kelt alkalmi patakocskák megtáltosodott erővel törtek medret maguknak, az útszéli csatorna-rácsok pedig alig bírták magukba nyelni az odasodródó barnásszürke áradatot.

A hirtelen kiürült kerthelyiség hangszóróiból Charles Aznavour énekelt. A fák között kifeszített vetítővászon képszerűen is megjelenített világsztár a keresésről és a szerelemről, a hűségről és a csalódásról, egyszerűen az élet igazán nagy kihívásairól dalolt, fülbemászó dallamossággal, ideg-borzongtató hangon, egy-kettőre megtalálva a hallgató tudatalattijához a bejáratot. Igazán varázslatos este volt. Ha nem lettél volna tökéletesen tisztában azzal, hogy alig pár száz kilométerre vagy Teherántól, nagyon könnyen azt hihetted volna, hogy Párizs valamely nyári mulatójában ért utol az ítéletidő. Köröskörül francia világmárkák fényreklámjai, az utcán az asszonyokon az európai divatházak ruhakreációi, a levegőben pedig a legszébb francia sanzonok egyedi dallamai. Mi ez, ha nem Európa?...

- *Look, Mr. Varga, twelve year ago I live in Moskau* - törte meg hirtelen a sanzon-melankólia hangulatot a melletted ülő vendéglátód, az Örmény Szabadalmi Hivatal negyvenvalahány éves elnöke, Armen Azyrian - *I was a verry successful business-man. I have a lot of money. I have a verry good financial situation. But, but it was not enough. I was not in my country. My coutry is here. I am Armenian...*

Aznavour épp egy újabb slágerére tért rá, most épp Párizsról énekelt...

- *I don't no, if you can anderstend me: I like this country. I like this people. It is my home. It is my contry. Realy it is... I like Armenia...*

Nem válaszoltál semmit. Mit is lehetett volna erre a váratlanul kibuggyanó, szívből jövő vallomásra hirtelen mondani?... Egyszerűen csak megemelted a bronzsínű konyakkal félig töltött poharadat: - *For your country!*...

Folytatjuk

* * *

„Egyetlen ember sem elég gazdag ahhoz, hogy visszavásárolja a múltját.”

(Oscar Wilde)

„Az írott törvények olyanok, mint a pókháló: a gyengék és a szegények fennakadnak rajta, de a gazdagok és hatalmasok darabokra tépik őket.”

(Kr.e. 6. század)

* * *

*Balla Lóránt

A barokk Erdélyben

Európában már száz-százötven éve a barokk formái itatták át a közszellemet, az abszolutisztikus államelméletet, a gondolkodást s az irodalmat, sőt a 17. század végén a barokk már jócskán alkonnyulóban volt az öreg kontinensen, midőn Erdély - politikai és érzelmi okokból elég barátságatlanul - elfogadta a „barokk korszellem” megnyilvánulását az élet minden területén.

De Erdély nemcsak a barokkot méregette hűvösen, hanem általában mindenféle korhoz kötött újítást is: a gótikát román szellemben tompította és mérsékelte; a reneszánszt saját képére „gyúrta át”, s a barokkból is csak azt sajátította el, ami megfelelt kulturális-művészeti szellemének. Ám hogy végül Erdély a barok-

kot menynyire magáévá tette és megszerette, arról az egész „*guberniumi kor*” művészete fényes tanúbizonyságot nyújt: barokk templomok, kastélyok, városi paloták s egyszerűbb barokk lakóházak épültek, egyházi szerelvények, oltárok, szobrok, szószékek, fogadalmi szobrok százai készültek; felvirágozott a családi arcképfestés, de új ihletet nyertek az iparművészek is.

Az új stílus a virágos reneszánszhoz hasonlóan eljutott a nép művészetébe is, falusi házak oromzatai, festett mennyezetek, hímezések s festett faragott bútorok garmadája mutatja be mindazt a kései utókornak, amit az erdélyi nép képzelete a barokkból szervezített és az ősi alakzatokkal egybeötvozött.

Történelmi háttér

A keresztény Európa egy emberként lépett fel az *Oszmán Birodalom* megdöntésére. A török visszaszorítása és a keleti végvidék felszabadítása főként IX. Ince pápa érdeme. 1684-ben a pápa kezdeményezésére alakult meg a *Szent Liga* a török ellen, amelyben először a Habsburg Birodalom császára: *I. Lipót*, Lengyelország királya: *Sobieski János* és Velence erői szövetkeztek. A későbbiekben csatlakoztak az oroszok, a bajorok, a szász és brandenburgi választófejedelmek, az itáliai kisállamok, a protestáns poroszok, az angolok és a skótok. A pápa vállalta a hadjáratok költségeit. A sebesültek gondozására tábori házakat állított fel. A pápa tervét magyar földön elsősorban *Francesco Buonvisi* nuncius és *P. Marco D'Aviano* kapucinus atya támogatta.

A támadást a törökök kezdték el. Először Bécsset vették ostrom alá, de *Lotharingiai Károly* herceg és Sobieski csapatai 1683. szeptember 12-én felmentették. Buonvisi biztatására a szövetséges erők folytatták a hadjáratot, 1683-ban visszafoglalva Párkányt és Esztergomot.

A továbbiakban az „európai csapatok” 1686-ban felszabadították Budát. A háborúk folytatódtak, amíg XVI. Lajos támadása megállásra nem kényszerítette a császáriakat. Az 1699. karlováci békével - a Bán-ság kivételével - az ország egész területéről kiűzték a törököket.

1716-1717-ben újabb hadjáratot indítottak, melyet *Savoyai Jenő* vezetett, amelynek során felszabadult Pétervárad és Nándorfehérvár. 1716. október 13-án felszabadult Temesvár is. A háborút ezúttal a pozsareváci béke fejezte be (1718).

1687-ben Lotharingiai Károly hadai megszállták a belső pártharcoktól szétzilált Erdélyt. 1690-ben meghalt az öreg *Apafi Mihály*, s *Thököly* lovasainak rohama után a zernyesti csatateren elbúcsúzott földi életétől *Teleki*, a fejedelmi Erdély utolsó nagy államférfia is. *Badeni Lajos* kiszorította Thököly Imrét, *Bethlen Miklós* „kieszközölte” a Diploma Leopoldiumot (1690. október 16.) az ország rendjei 1690 decemberében letették a hűségesküt Lipót császár kezébe. 1691. január 31-én, a fogarasi országgyűlésen az erdélyi rendek elfogadták a Diploma Leopoldiumot, amely Erdélyt a Habsburg-dinasztiához csatolta.

A diploma meghagyta Erdély belső közhatalmi önállóságát, biztosította addig is működő önkormányzati rendszerét, szavatolta törvényeit és a bevett vallások szabadságát. Az erdélyi fejedelemség szuverenitását nem ismerte ugyan el, az országot a korona jogán birtokolt tartománnyá tette, melynek élére a főkormányzót (a gubernátort) és a főkormány-széket (a guberniumot) állította. A katonai vezetés a szebeni generális kezébe került.

A barokk

A barokk a reneszánsz késői periódusát, a manierizmust és a klasszicizmust összekötő művelődéstörténeti korszak és stílusirányzat. Háttérében az ellenreformáció állt, amelynek sodrában a katolikus egyház - amely az előző korszakban, a reformáció és a polgárosodás előretörésével elvesztette régi hatalmát - minden eszközzel igyekezett helyreállítani befolyását és tekintélyét.

Az egység igénye érződik a monumentális alkotásokban, s a hierarchia csúcsa, a klerikális egyház, valamint az őt támogató fejedelmi udvar és a nagybirtokos arisztokrácia erejének elsőprő volta kápráztatta el a „hitehagyottakat” (vagyis elsősorban a protestánsokat) és a hívőket egyaránt.

Az utolsó összehangolt próbálkozás ez a vallásos tudatforma európai kiterjesztésére, miközben a török hódítás következtében már fél Európa az iszlám zászlaja alá került.

A szó értelmezésekor több magyarázat is felmerül. Egyesek szerint a barokk a görög barosz szóból származik, amelynek jelentése súlyosság, mások a latin verucca (szemölcs) szóból eredeztetik. Általános az a nézet, miszerint egy portugál szó, a barucca lehetett az elnevezés alapja, amely a korabeli luxusékszerekbe foglalt, szabálytalan alakú igazgyöngyszemet jelentette. Újabbán az olasz barocco szóra vezetik vissza, mely nyakatekert okoskodást, kereskedői furfangot jelent.

Annyi bizonyos, hogy a barokk szót a 18. századi klasszicizmus elméletírói használták már a különc, nevetséges szinonimájaként. Korszak-meghatározó fogalomként *H. Wöfflin* vezette be 1888-ban a *Reneszánsz és barokk* című munkájában.

Wöfflin szerint a barokk a reneszánszsal való szembe fordulásként alakult ki, és ábrázolástechnikájában a vonalszerűséget a festőiességgel, a felületet a mélység érzékeltetésével, a zárt formát a végtelenbe nyitottsággal, a kompozíciós mellérendelést erős hierarchiával váltotta fel. A megelőző korszak emberközpontúságát azonban átvette és vallásos keretbe helyezte.

Az antik mitológia alakjainak ábrázolásában már-már naturalisztikus szemlélet érvényesül. Az erős fény-árnyékhatásokra törekvő festők (*Carravaggio, J. G. Velázquez, D. B. Rubens*) hedonisztikus jelenségekben, erotikus beállításaikban láttatják az isteni alakokat, szenvedélyeiket, örömeiket és gyönyöreiket vetítve a vászonra, ezzel sugalmazva a túlvilági élet pompáját. Az építészettől az irodalomig jelen van a mozgalmasság, a dinamika.

A barokk minden képző és iparművészeti műfajban a nagy egységekben és egységességben gondolkodik, az építészetben nagyszabású épületegyüttesek, a társművészeteket felhasználó, mindent elárasztó pompa, a szobrászatban és a festészetben a mozgalmasság, érzelmi túlfűtöttség jellemzi. A barokk képzőművészet elsődleges sajátossága a műalkotás retorikus jellege, tehát a mondanivaló hatásos, érzelmeket megmozgató tolmácsolása.

Barokk irodalom

A korszak irodalmi alkotásaira jellemző a mértéktelenség, a zsúfolt, jelzőkkel halmozott, bonyolult körmondatok és az allegorikus-szimbolikus ábrázolásmódot alkalmazó kifejezésmód, a mulandóság és az örökkévalóság, a látszat és a lényeg keveredése, a pompa és a játékosság kifejezése. Témáit az antikvitás irodalmából meríti. Átvesszi annak elveit is, a tanítást és gyönyörködtetést (esztétikai hedonizmus) jelöli meg a mű céljaként. Az eposz mellett a tragédiát értékeli nagyra (*P. Corneille, Calderon*).

A gyönyörködtetés előtérbe kerülésével fontos szerepet kap a meglepetés, a csodálatkeltés, a fordulatokban bővelkedő cselekmény. A barokk poétikája fontosnak tartja a gyönyörködtetés és tanítás egységét. Mivel gyakran ideológiai célok szolgálatába állítja a műveket, az alkotások nem mentesek a propagandisztikus fogásoktól sem - ami az irodalomban azt jelenti, hogy a külsőségek, a formai elemek fokozott szerepet kapnak.

A magyar barokk irodalom képviselői

A magyar irodalom egyik legnagyobb alakja nálunk az ellenreformáció híve és szószólója, *Pázmány Péter*, aki remek retorikai készséggel, hatalmas tudással - s ellenfelei nevetségessé tételében gúnyt és iróniát nem nélkülözve - óriási irodalmi és hittudományi karakterisztikájú életművet alkotott. Prédikációi és vitairatai máig etalonnak számítanak.

A másik kiemelkedő alakja a korszaknak *Zrínyi Miklós*, aki idilljeivel és epigrammaival új műfajt hozott költészetünkbe, és a *Szigeti veszedelem* című eposzával a magyar irodalom monumentális alkotását hozta létre.

A kor talán legnépszerűbb szerzője *Gyöngyösi István* volt, aki szerelmi történeteivel szolgáltatott olvasmányt a főúri kastélyok lakóinak (Például: *Marssal társalkodó Murányi Vénusz*).

A líra legszebb és legérettebb alkotásai *Faludi Ferenc* tollán születtek (Például: A pipáru, Nincsen neve). Virágozott az emlékirás műfaja is, főleg Erdélyben (Például: *Bethlen Miklós és Kata*) és az irodalmi, illetőleg misszilis levél-műfaj (*Mikes Kelemen*).

A barokk próza sajátos műfajai a napló és önéletírás is: *Kemény János*, a későbbi fejedelem, a tatárok két évig tartó fogságában, a Krím-félszigeten írta le életének és korának sorsdöntő eseményeit.

Ugyanerről a korról írta *Szalárdi János*: Siralmas magyar krónika című históriáját. *Bethlen Miklós* jó részt már Buda és az ország visszafoglalása után írta műveit. Bécsi fogságában született önéletrajza.

Vallásos irodalom

E kategóriában elsősorban a papság segítségével született prédikációs kötetek számottevőek, de természetesen nem hiányzik a tudományos, hitvitázó és aszketikus irodalom sem. A kor legnevesebb szónokai *Czuzi Zsigmond* pálos és *Csete István* jezsuita szerzetesek voltak, aki pedig kivált a magyar szentek tiszteletét propagálta: *Padányi Bíró Márton* veszprémi püspök. Említésre méltó a kézdialmásai származású,

szentség hírében meghalt ferences *Kelemen Didák*, a Tisza-környék nemes misszionáriusa (Búzafejek című műve); *Illyés András* kinevezett erdélyi püspök, *P. Bárányi Pál* jezsuita, gyulafehérvári plébános (Imago mortis - Halotti beszédek). A lelki irodalomból Bárányi neve tűnik ki, Lelkiparadicsom és a Boldogságos Szűz szombatja című munkájával.

A szintjelző egyháztörténetet *Molnár Lajos* jezsuita (Az anyaszentegyháznak története), a váradi *Ganóczi Antal* és a gyulafehérvári *Szerdai Antal* kanonok képviselte.

Folytatjuk

(Megjelent a *Keresztény Szó* 2005. augusztusi számában)

*A szerző harmadéves egyetemi hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán

* * *

Szeresd egészségedet, mert ez a jelen. Védd a kisgyermeket, mert ez a jövő. Órizd szüleid egészségét, mert a múlton épül fel a jelen és a jövő."

Bárczi Gusztáv

* * *

Tatár Zoltán

145 éve született Merza Gyula

- örmény származású polihisztor

Ősnemesi örmény kereskedő családban látta meg a napvilágot, 1861. február 25. napján Merza Gyula Kolozsvárott. A hajdani főtéri kereskedő fia a nagy múltú piarista gimnáziumba járt iskolába és itt is érettségizett 1870-ben, ambiciózusan készülve az orvosi pályára. Az ígéretesnek induló tanulmányi évek a kolozsvári, majd bécsi egyetemi periódussal folytatódtak. Sajnos, a megfeszített munka, a szövettani kutatások olyannyira meggyöngyítették látását, hogy kénytelen volt félbeszakítani orvosi tanulmányait.

Még érettségi vizsgái letétele előtt, mint nagy természetimádó, erősen kifejtett lelkében a zöld és környezet iránti szeretet. Talán ez a vonzalom ösztönözte a gazdálkodásra való áttérésre. Az alapot erre Szabó József szászfenesi gazdaságában szerezte meg. Élénken foglalkoztatta a földrajz, a természettudomány és a gazdálkodás.

Szerteágazó tevékenységének köszönhetően, helyet kapott az 1891-ben megalakult „Erdélyi Kárpát Egyesület” választmányában. Gyümölcsöző munkája eredményeként később a Kolozs-megyei osztály jegyzőjévé választották. 1894-ben az Egyesület központjának főpénztárnoka, majd nemsokára helyettes igazgatója lett. Áldásos tevékenysége következtében négy évtizednyi munka után, rendes igazgatói címmel vonult nyugalomba.

Apja halála után, a katolikus egyház vezetőségében elfoglalt tisztségét is vele töltötték be, alig 32 éves korában. Előbb a választmány tagjaként dolgozott, majd megválasztották a gazdasági bizottság elnökének. Az első világháborút követő nehéz időkben kitartóan harcolt egyházközössége érdekeinek érvényesítéséért.

Városi tanácsosként is beírta nevét Kolozsvár történelmének lapjaira. Javaslatára nevezték el a Nép utcát Bem, a Fürdő utcát Schütz János utcának és ugyancsak az ő javaslatára honosodott meg a Házsongárdi, illetve a Hóstát negyedek Felső illetve Alsó város elnevezése.

Írói tehetség. E készsége már az 1880-as évektől megnyilvánult, úgy is, mint egyházirodalmi-, humorista-, politikusi-, turista-, néprajzi-, múzeumügyi-, várostörténeti-, életrajz- és szépírói tevékenység. Több, mint hatszáz cikk őrzi nevét és a régi Kolozsvárott megjelent lapok, az *Ellenzék*, és a *Keleti Újság* mellett, a budapesti lapok is közölték tartalmas írásait.

Turisztikai vonatkozású írásait szívesen közölték a külföldi lapok. Cikkei, tanulmányai jelentek meg a bécsi „*Neue Foci Presse*”, a lyoni „*Revue Alpine*”, a párizsi „*la Francé á l'Etrange*”, a genfi „*L'Echo de Alpe*” és a torinói „*Revista Mensile*” hasábjain.

Latin tudását is csillogtatta. A „*Borsszem Jankó*” ezredik jubileumi számára írt köszöntője dicséretet nyert. 1895-ben, az „*Erdély*” című lap első oldalán közölte a magyar turistákról szóló vezércikkét. Alkalmi szónokként is érdemeket szerzett. Szívből jövő, tömör beszéddel üdvözölte Márton Áront püspökké történt kinevezésekor. De megemlítené a XIII. Leó pápához, 25 éves jubileumára írt „*Az örmény kereszt*” című illusztrált tanulmánya, melyet egy latin költemény kíséretében ajánlott fel, s melyet a pápa

örömmel fogadott. Rampolla bíboros államtitkára által tolmácsolta köszönetét, valamint áldását küldte a szerzőnek.

Több, mint hat évtizedes turisztikai és természetbarát tevékenysége alatt Kolozsvár környékén ezer, Romániában legalább ötszázat meghaladó kirándulást, túrát tett meg. De jól ismerte Ausztria, Franciaország, Német-, Olasz-, Horvátország, Svájc, Dánia, Skandinávia, sőt Korzika lakóinak turisztikai életét is. Állandó levelezési kapcsolatot tartott fenn külföldi turista egyesületekkel. A svájci gleccserek tövében a táj és néprajzi múzeumokban szerzett impressziója, a külföldi levelezések képezték alapját turisztikai irodalmi munkásságának. „*Úti emlékek a tavak országából*” című, 1895-ben Kolozsváron megjelent könyve hű tükrö a negyventavú osztrák Svájc természeti szépségeinek.

Szerteágazó tevékenységének egyik érdekes mozzanataként említhetjük meg a XII. Pius pápa megkoronázására írt latin ódát, melynek szerzőjét az új pápa, még megkoronázása előtt - Pacelli bíboros államtitkár és Márton Áron püspök felterjesztésére -, olyan kitüntetésben részesített, amelyben eddig Erdély szülőtte még nem részesült. Merza Gyulát 1939. április 3-án a „*Szent Szilveszter Rend Lovagkeresztjével*” tüntette ki.

Merza Gyula sikerekben és megvalósításokban gazdag életpályáját 1943-ban bekövetkezett halálával fejezte be. Örök álmát a kolozsvári Házsongárd II. C. parcellájában alussza, *László Dénes* plébános (1907-1982) és *Bajor Andor* (1927-1991) íróval közös sírban.

* * *

„*A főnek kell művelnie a szívet.*”

(*Bolyai János, 1802-1860*)

* * *

Kiegészítés Merza Gyula portréjához a Magyar Múzeumi Arcképcsarnokból

(Pulszky Társaság - Tarsoly Kiadó Budapest 2002.) című könyvben Gaál György és Miklósi-Sikes Csaba tollából megjelent szócikkből (részletek):

Merza Gyula a szamosújvári örmény származású Merza Joachim és Simai Jozefa fia. Nagy szerepet játszott az 1902. október 12-én - a kolozsvári Mátyás szobor leleplezését követően -, Hunyadi Mátyás király szülőházában megnyitott EKE-néprajzi múzeum felállításában. 1930-ban átvette a múzeum irányítását.

Az 1905-ben megnyíló szamosújvári Örmény Múzeum egyik kezdeményezője, az Armenia-nak gyakori munkatársa. Szongott Kristóf halála után az erdélyi magyar armenológia vezető egyénisége. Kiemelten foglalkozott az erdélyi örmények történetével, kutatásainak eredményét több kötetben közölte.

Kezdeményezte (1893), majd Fadrusz Jánossal egyezkedett *Verzereskul* örmény püspök szobrának Szamosújváron való felállításáról, amelyet végül nem sikerült megvalósítani.

Több, mint ezer kirándulást vezetett Kolozsvár környékére, s ezekről feljegyzéseket is készített. Turiszták kialakításában, jelek elhelyezésében segédkezett. A kolozsvári Bükk-erdő két, máig legismertebb kirándulási célpontját javaslatára nevezték el Árpádcsúcsnak (1896), ill. Majláth-kútnak (1905).

1935-ben megünnepelték írói munkásságának fél évszázados évfordulóját, az EKE tb. elnökké választotta. 80. születésnapján az EKE ünnepi közgyűlést tartott, s 1942-ben róla nevezték el a Bükk-erdei menedékházat.

A cikkben megjelent lapokon kívül (*szerk.megj.*) munkatársa volt a *Magyar Polgár*, a *Kolozsvári Közlöny*, a *Kolozsvár*, az *Erdélyi Híradó*, a *Kolozsvári Hírlap* című, valamint a *Magyar Állam*, a *Magyarország*, az *Alkotmány*, a *Budapesti Hírlap*, a *Pester Lloyd*, a *Magyar Hírlap*, a *Pesti Hírlap*, a *Független Magyarország*, a *Fővárosi Lapok*, a *Nemzet*, a *Pesti Napló*, az *Újság* című fővárosi lapoknak, továbbá számos folyóiratnak, évkönyvnek, emlékkönyvnek. *Írói álnevei: Sinapis, Ekefalvi, Araráti, Vendicus, M.Gy., Za-la.*

Saját könyvészetét külön füzetben jelentette meg: *Ötven év a toll szolgálatában 1885-1935* (Cluj-Kolozsvár, 1935.).

Az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület* (EMKE) alapító és választmányi tagja volt, a *Magyar Nemzeti Kaszinó* számvizsgálója, a *Kossuth Lajos Asztaltársaság* alelnöke, az *Erdélyi Múzeum-Egylet*, az

Országos Múzeum- és Könyvtárbizottság tagja, a Függetlenségi Párt vezetőségi tagja, utóbb az Országos Magyar Párt intéző bizottságában tevékenykedett.

Merza Gyula 1943. december 15-én hunyt el Kolozsváron.

* * *

Ósi Kultúrák találkozása

Perzsa - hun - örmény kulturális napok Gyöngyösön 2006. január 10-24.

A gyöngyösi Mátra Művelődési Központ adott helyet a január 10-én megnyílt, igen gazdag kiállításnak, amelyre az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a többezer éves örmény kincsekből állított össze kiállítási tablókat (Urartui Birodalom leletanyagából, ötvös, kerámia, ékszer), Ani tárgyi emlékeiből, ősi templomok, kolostorok fotóiból, XIII-XIV. századi kódexekből stb), valamint babákon keresztül mutatta be Örményország gazdag népművészetét. Külön tárlóban láthatták az Egyesület által kiadott könyveket, valamint a mások által megjelentetett, örményekről szóló kiadványait.

Igen gazdag perzsa és hun anyagot láthattak a látogatók. A közös kiállítás elegáns installációja is hozzájárult a nagy sikerhez.

Január 18-án az őstörténeti konferencián délelőtt előadások hangzottak el a magyar ősről, szkítákról, hunokról, pártusokról, majd délután a perzsákról, végül az örményekről. *Dr. Issekutz Sarolta* 55 perces ismeretterjesztő előadást tartott az örmény történelem és kultúra évezredeiről, az örmény nyelvről, írásbeliségről, vallásról, a hazai örménység erdélyi gyökereiről és kultúrájáról, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tevékenységéről. A kiállítást és előadásokat többszáz diák nézte és hallgatta meg az érdeklődő felnőtteken kívül, amely miatt a konferenciatermet kinötte a hallgatóság, így az előadásokra a hatalmas színházteremben került sor, vetítéssel.

Az estét a *Kecskés Együttes* ismeretterjesztő archaikus zenei műsora zárta, Kátainé *Szilvay Ingrid* énekművész közreműködésével, aki többek között örményül egy dalt és az örmény Miatyánkot adta elő igen nagy sikerrel. A közönség több ráadást követelt ki magának szünni nem akaró tapsával. Szép és érdekes nap volt, amelyet csak fokozott a hun üstben készült finom hun ebéd.

M

* * *

Gergely Istvánné

Dr. Atzél Endre halálára

(1936-2005)

Dr. Atzél Endre, a mindnyájunk által szeretett és tisztelt Atzél Bandi, Bandi bácsi december 7-én, 68 éves korában tragikus hirtelenséggel elhunyt. Neves történelmi családok sarjaként kora gyermekéveitől a menekülés, üldöztetés, kitelepítés, hátrányos megkülönböztetés jutott osztályrészéül, mégis, a kilátástalannak látszó körülmények ellenére, egész életében az emberi és erkölcsi helytállás volt számára a legfőbb parancs.

Tizenkilenc évesen, az 1956-os forradalomban való részvételéért, 14 év börtönbüntetést kapott, amelyből több, mint 6 évet a legszigorúbb fegyházakban ténylegesen letöltött. A volt elítéltek a megtörhetetlen, bátor, önfeláldozó társra emlékeznek.

A diktatúra időszakában végzett lélek-és embermentő tevékenysége sokak csodálatát vívta ki: a menekülő, üldözött határon túli magyarok, románok, kelet-németek bújtatása, elszállásolása, esetenként külföldre csempészése, elesett öregek megsegítése, ápolása, és még sorolhatnánk. Tette mindezt egy Trabant nyergéből, biztos állás nélkül, elismerést, viszonzást nem várva.

A változás utáni időszak szerves folytatása a korábbi életútnak. A *Fráter Julianus Alapítvány* Kuratóriumának elnök emeritusa, a *Máltai Lovagrend* tagja, szoros együttműködésben dolgozott a *Johannita Lovagrend*, a *Transcar*, a *Pro Professione Alapítvány*, a *Segítő Jobb Alapítvány*, több egyházi és számos külföldi jótékony szervezet tisztségviselőivel, egységeivel. Fontos összekötő kapocs volt a támogatottak és támogatók között, terepismerete és térségbeli kapcsolatrendszere garanciát jelentett az adományok gyors és biztos célba-juttatására.

Mindig a legelesettebbek, a legrászorulóbbak, a legelhagyottabbak voltak azok, akiket felkarolt: betegek, öregek, mozgássérültek, árvízkárosultak. Szállított sok ezer tonna élelmet, gyógyszert, ruhát, orvosi műszert, könyvet, főleg Moldovába, Erdélybe és Kárpátaljára. Éjt nappallá téve róttá az utakat, vitte-hozta a Kárpát-medencei mozgássérülteket, szervezte magyarországi és külföldi nyaraltatásukat, Lourdes-i zarándokútjaikat. Szerepe volt az erdélyi szórványkollégiumok létrehozásában, iskolai könyvtárak, bentlakások felszerelésében.

Nemzetünk legelhagyottabb, legkiszolgáltatottabb töredékének, a csángóságnak megsegítése volt szíve számára a legfontosabb. 1992-ben döntő módon ő szervezte meg az ezer moldovai csángó magyarországi zarándokútját, hogy a pápalátogatáskor felmutathassák sajátos gondjaikat. Alapítványán keresztül megszámlálhatatlanul sok út, szállítmány, nyaraltatás, jótékony célú hangverseny, gyermekek taníttatása, ösztöndíjak, technikai felszerelések külföldi forrásból való előteremtése szolgálta az ügyet. Lakása, ideje és ereje korlátlanul kedves csángóinak rendelkezésére állt.

A sok tízezer kilométer út, mint erős kötél, próbálta egybefogni a szétszakított nemzet részeit. Legendák övezték már életében. Ahogyan XX. századi paripáját, az autót ugratta, egyszemélyben volt középkori várúr és mindenre elszánt szegénylegény. Talán csak most értjük meg, miért halmozta a feladatokat, miért volt a nagy sietség, a túl nagy sebesség: rövidre szabott életében mindent el akart végezni, amit nemessége, áldozatkészsége és ügyszeretete belső parancsként reá rótt.

Igazi Nagyúr és igazi Szolgáló volt. Nyugodjék békében.

(Megjelent a Szabadság, 2005. december 17-i számában)

Szerk.megjegyzés: Az EÖGYKE évek óta támogatja a Fráter Julianus Alapítvány nemes célkitűzéseit.

* * *

Olvasói levelek

Bálintné Kovács Júlia úrnőnek

Kedves Júlia!

Kézdivásárhely, 2004. január 12.

Az új évet, másokhoz hasonlóan, én is azzal kezdtem, hogy szánba vettem mulasztásaimat és anélkül, hogy az elkövetkezőkre nagy elhatározásokat tennék, vagy tehetnék, hiszen az idő múlásával megfogyatkozott az energia és az egészség, megpróbálom felmérni, mi az, amit még feltétlenül el kellene, illetve el szeretnék végezni, és mi az, amit másokra kell bíznom...

Júliától mindenek előtt a hosszas hallgatásomért szeretnék elnézést kérni.

Köszönöm, hogy rendszeresen megküldte az Erdélyi Gyökerek című füzeteket. Őszinte tisztelettel olvastam az azokban közölt írásokat, számos információval gazdagodtam ezek által. Arra készítették, hogy a korábbi helytörténeti kutatási terveimben a kézdivásárhelyi örményeknek a város gazdasági, társadalmi, egyházi életében betöltött szerepével behatóbban foglalkozzak. Be kell vallanom, sok más elfoglaltság mellett ezen a téren is csak töredék, amit felmutathatok.

2003. szeptemberétől, 51 évi szolgálati idő után már nem vagyok múzeumi alkalmazott, tehát nyugdíjasként magam dönthetem el, mivel foglalkozom, bár ez csak a szabadság látszatát keltheti, hiszen adóságokat kell törlesztenem elsősorban. Közben keresem azokat a fiatalokat, akik felvállalják a további teendőket, amelyek már nem telnek ki az én időmből.

Amikor az Erdélyi Örmény Gyökerek 2003. január-februári számaiban olvastam *Bakk Dávid Tímea*, általam is jól ismert kézdivásárhelyiekkel készült interjút, nagyon örültem, hogy végre van, illetve lesz egy fiatal, aki érzelmileg is kötődve a témához, hiszen részben örmény családból származik, felvállalja az igényesebb kutatómunkát is. Gratuláltam neki és biztattam a folytatásra. *Dávid Imre*, a nagyapja kollegám volt, Tímea szüleit pedig tanítottam, több mint harminc esztendővel ezelőtt, amikor középiskolai tanárként dolgoztam. Ugyancsak tanítványom volt *Roth András Lajos* történész, aki muzeológusként dolgozik Székelyudvarhelyen a dokumentációs könyvtárban. Egyelőre határozott, pozitív visszajelzéseket nem kaptam.

Egy kezdő fiattól elfogadható az érdeklődést felkeltő, csupán a visszaemlékezésekre alapozó, tehát interjú alapján rögzített ismertető. Történésztől már elvárható az alaposabb levéltári kutatómunka. A város levéltári anyaga pedig Sepsiszentgyörgyön van. A kézdivásárhelyi múzeumban főleg céhek kiváltság-

levelei és jegyzőkönyvek maradtak meg. Ezek nagyrészt a hajdani kézművesiparra vonatkozó adatokat tartalmaznak. Az örményekre vonatkozóan ezért ezekben kevés információ található.

Az egyházaktól az anyakönyveket is begyűjtötték a levéltárba. A városi tanácsnál 1895-től vannak meg az anyakönyvek. Ezekben a kutatómunkát fiatal munkatársam, Dimény Attila, akinek a múzeum vezetését is átadtam, folyamatosan végzi, természetesen nem csak az örmény családokkal kapcsolatban. A nevek alapján lehet majd tisztázni a családi kapcsolatok alakulását, egyes családok származását, egy adott időszakban a foglalkozását, stb. A szentgyörgyi levéltárban pedig a gazdasági vonatkozású iratokból: vagyoni helyzet, foglalkozás, adók, stb. lehet majd kiegészíteni ezeket. Főleg a város kereskedelmére vonatkozó iratokat és az 1848 előtti időszakról a Kantafalva levéltári anyagát kell átnézni tüzetesebben. Most van néhány történelem szakos egyetemi hallgató, aki nyaranként nálunk gyakorlatozik, őket irányítjuk ebbe az irányba a kutatómunka terén. Természetesen adatokat magam is gyűjtöttem és a továbbiakban ezekhez igyekszem megtenni a kiegészítéseket.

Tímea tulajdonképpen négy család képviselőivel készített interjút: a *Bogdán, Zakariás, Dávid és Vikol* család leszármazottaival. A kézdivásárhelyi örmény származásúak között tartjuk számon a *Dobál, a Vertán, a Fejér, a Száva és a Kanabé* utódokat, Bereckben a *Khell* családot. A *Novák* családnak nem ismerem itt egyetlen képviselőjét se. A korábbiak közt természetesen jóval többen voltak. Bár az örmények itt is általában arra törekedtek, hogy házasságkötéskor az örmény származást részesítsék előnyben, de nagyon sok vegyes házasságot is kötöttek és így a leszármazottak között már csak az ősökre visszavezetve lehet megtalálni az örmény gyökereket, nevek alapján már nem. Példaként most csak azt említem, hogy *Dr. Gábor László* az ágyúöntő Gábor Áron öccsének, Gábor Imrének a dédunokája nem csak 1848-as hős elődjére, de örmény származására is büszke volt. Édesapja *Dr. Gábor László* bírósági elnök volt Kézdivásárhelyen és *Vertán Máriát* vette feleségül. Házasságukból három gyermek született: 1. *László*, aki bírósági elnök volt Budapesten, és 2003. december 30-án, 89 éves korában halt meg Budapesten. (Az Erdélyi Örmény Gyökerek 2004. februári száma közli a Szomorújelentést.) 2. *Gábor Éva*, zenetanár, meghalt Budapesten és 3. *Gábor Dóra*, 87 éves, él Kézdivásárhelyen. Az utóbbiaknak nem voltak gyermekei. *Dr. Gábor László*nak azonban három fia, *László, Péter és Áron* Budapesten élnek. Személyesen nem ismerem őket, nem tudom mennyire tartják számon 1848-as hős elődüket és a *Vertán* ősöket.

Dr. Gábor László minden nyáron hazalátogatott Kézdivásárhelyre és Bereckbe, felkeresett a múzeumban és számos dokumentum fénymásolatát hozta el nekünk Budapestről, az Országos Levéltárból, *Gábor Áronra, Turóczi Mózesre*, az 1848-49-es háromszéki eseményekre vonatkozóan. Tőle kaptam fénymásolatokat *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című, 2000-ben megjelent munkájából, kézdivásárhelyi családokra vonatkozóan. *Zachariás (491-492 old.)*. Róluk elsősorban azért, mert a Magyarhermány melletti Bodvajban *Zakariás Antal* volt *Gábor Áron* fő segítőtársa az első ágyuk öntésében. Tulajdonképpen ezek az első, még vasércből öntött, de jó minőségű ágyuk, sikeres sepsiszentgyörgyi bemutatásuk után döntöttek el, hogy Háromszék vállalta az önvédelmi harcot. (Tisztelettel és érdeklődéssel olvastam *dr. Száva Tibor Sándor: A két Zakariás és a Bodvaji vashámoz* című írását (EÖGY. 2004. nov. dec.) és természetesen *Sylvester Lajosnak* a Háromszékben közzétett írását is.) Ugyancsak *Dr. Gábor Lászlótól* kaptam leszármazási táblázatot a *Fejér Lukács* (f. Petraskó Veronika) családjáról. Az abban lévő helyesbítéseket és kiegészítéseket ő megtette.

Amikor 2003-ban az EÖGYKE hozzákezdett a Magyarörmény ki kicsoda című kiadvány összeállításához, Adatszolgáltató lapot kaptam, amelyet sokszorosítottam és eljuttattam azokhoz, akiktől reméltem, hogy választ adnak a megadott postacímre. Úgy tudom, *Bogdán Éva* küldött ilyen kitöltött adatlapot, (ez közölte velem) és a *Vikol* család, *Erzsike* édesapja, *Vikol Kálmán* zenetanár, egykori kollegám Kolozsvárról 1941-ben jött Kézdivásárhelyre. Hat gyermeke közül az öt nagyobbát tanítottam. Gyermekei számon tartják örmény származásukat, adatlapot töltöttek ki. *Zakariás Mária* már semmi újabb adattal nem tudott szolgálni. Így ez az adatgyűjtés nem lehetett sikeres, nem volt kit megkérdezni. A régi örmény családok leszármazottai részben kitelepedtek, részben kihaltak. Vannak azonban bizonyosan olyan leszármazottak, akiknek örmény gyökereik vannak, de nem tudnak róla. Ezért tartom tiszteletreméltónak az ilyen irányú kutatómunkát. A régi anyakönyvekből remélhetőleg sok mindenre fény derül. Egyelőre figyelem a Füzetekben közölt ilyen jellegű információkat és feljegyeztem a kézdivásárhelyi vonatkozásúakat.

Rendszeresen megkaptam a Múzeum címére és a Múzeumnak küldött EÖGY füzetek 3-3 példányát. Korábban más kiadványokat is. Azokról pontos jegyzéket készítek és megküldöm. Most, sajnos, meglehetősen gyenge egészségi állapotban vagyok és nem járok be a múzeumba, ezért mellékeltem, csak a 2004-es esztendőre vonatkozó köszönő levelet küldhetem.

Az EÖGY füzetek egyik példányát a népes Vikol családnak adtam át. Egy példányt Zakariás Máriának adok minden hónapban olvasásra, amelyet továbbvisz Gábor Dórához, aki id. Dr. Gábor László és Vertán Mária lánya, és aki első unokatestvére, mert Mária édesanyja Vertán Rozália volt. Ezt a példányt mindig visszaadja, ezt adjuk oda tanulmányozásra annak, aki kéri. És marad egy példány a múzeum gyűjteményében.

Kézdivásárhelyen tudomásom szerint Dávid Imre, Roth Pista bácsi és Bogdán Éva kap egy-egy példányt a füzetekből. Eleinte ők is kölcsönözték, az utóbbi időben ez már többnyire elmaradt.

Az örmény származás tudatát a Dávid család ápolja, ők Csíkszépvízre is elmentek az ott szervezett találkozóra. És természetesen Vikol Erzsike is, aki azonban beteg, szívűtött, nyugdíjas tanárnő...

Az örmények tiszteletreméltó, megbecsült polgárai voltak a városnak, akik anyagi helyzetük folytán jótékonyági intézményeket is támogatni tudtak és a katolikus egyházat is jelentős anyagi támogatásban tudták részesíteni.

Meglátásom szerint kézdivásárhelyi vonatkozásban is megállja a helyét az általános megállapítás, hogy az örmény származásúak általában jobb magyarok és jobb katolikusok voltak, mint sok más katolikus magyar. Ilyen kijelentést azonban kockázatos tenni, mert lehetnek, akik sérelemként fogják fel, ahelyett, hogy az elismerést példamutatásként értékelnék. Ezen kívül az általánosításokat soha sem tekinthetjük egyetemes érvényű értékítéletnek. Minden közösségben régebben is voltak, ma is vannak kisebb-nagyobb konfliktusok. Most nem akarok kitérni arra, hogy a kézdivásárhelyi kézművesek és az örmény kereskedők közt hol adódtak ilyen természetűek, mert nem ezek voltak a jellemzőek és a közösség életét meghatározóak.

Olvasom a Barangolásokat Erdélyben, pl. a Wertán Zsolt írását a 2003. január-februári számban, ahol a II. részben rólunk is szó esik. Hálásan köszönjük, köszönöm. Dr. Szarka György egyébként gyakran hozott csoportokat a múzeumba, mindig jó barátsággal jött és mi is szeretettel fogadtuk őket. Természetesen más csoportokat is.

Kedves Júlia! Megnéztem *Pálmay József: Háromszék Vármegye Nemes Családjai* című kötetben a Kerekes családra vonatkozó adatokat. Kerekes Balázusra vonatkozóan valóban említi az 1658-as évet, a leszármazottaknál azonban Kelement már nem. Az adatait Bakk Endre Kézdivásárhely s az ottani Jancsó családok története, 1895-ben megjelent könyvéből veszi, de ott sem találtam több információt. Az anyakönyvekben a ma élőkől visszafelé kell keresni, ameddig egyáltalán vissza lehet jutni azokból is.

Az EÖGY decemberi számában kitűnő a Bocskai intelme. Fénymásoltam és hivatkozással a forrásra küldtem a barátaimnak.

Sok a felhalmozódott mondanivaló, de most már nem terhelem tovább az amúgy is túl terjedelmesre sikeredett beszámolóval.

Még egyszer kérem, ne nehezteljen az elmaradt visszajelzések miatt.

Az új évben jó egészséget, munkakedvet, további eredményes munkát kívánok, tisztelettel és szeretettel,

Incze László

*

Bálintné Kovács Júliának, Kolozsvár

Igen tisztelt Asszonyom!

Ezúton köszönöm minden hónapi fáradozását az Erdélyi Örmény Gyökerek elküldését illetően. Igaz, hogy apai ágon 100 %-os örmény vagyok, de már a Nagypám apja se tudott örményül, s én magyar kultúrán nőttem fel, így csak „kültagnak” számíthatok.

Kívánok áldott, szép ünnepeket és minden jót. Kezeit csókolja tisztelettel:

Dr. Patrubány Miklós (Medgyes)

(Szerk. megjegyzés: A levél írója édesapja Patrubány Miklósnak, a Magyarok Világszövetsége elnökének)

* * *

Botár Edit tárlata

Botár Edit festőművész akvarell kiállítása január 10-én nyílt meg a Magyarok Háza Csontváry termében, melyet Banner Zoltán művészettörténész nyitott meg.

Bánffy György, nyelvünk nagykövete

Egy nagyszerű színművész, a magyar nyelv nagykövete, Bánffy György volt szerdán este a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium dísztermében Rákay Philip zenés, színházi beszélgetős műsorának vendége, akit sokan és sokszor próbáltak már elhallgattatni. A művész a színpadra lépve Gergely Éva énekessel együtt, Doncsev András zongorista kíséretében adta elő a Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország című dalt.

Rákay Philip kérdésére válaszolva Bánffy György elmondta: édesapjától, *Hunyadi Búzás Endrétől* a Teleki-kormány tagjától hazaszeretetet, édesanyjától, *Pápay V. Klárától*, korának egyik legszebben beszélő magyar színésznőjétől a magyar nyelv és az irodalom iránti olthatatlan szenvedélyt örökölte. Úgy érzi, életútjának embert próbáló stációit Isten mindig a javára fordította. 1943 után az oroszok deportálták a temesvári táborba, ahol életveszélyes himlőbetegségbe esett. Csodával határos módon gyógyult meg. Egy 1949-es tehetségkutató verseny után vették fel a Színház és Filmművészeti Főiskolára és a Nemzeti Színházba, de az utóbbi helyről Major Tamás elüldözte. Ennek köszönhetően került a Fővárosi Operett-színházba. Mivel 1956-ban közfelkiáltással választották a színház forradalmi tanácsába, 1960-ig szilenciumra ítélték. Ekkor kezdett el verset mondani vidéki pódiumokon, majd a rádióban is. A hatalom büntetésnek szánta, hogy vidékre, a pécsi színházhoz száműzte 1971 -ig, ám Isten csodálatos ajándékként eljátszhatta a színi irodalom legszebb Shakespeare-szerepeit. Egy III. Richárd-tévéfelvétel nyomán vált országos hírűvé, majd rajongva tisztelt versmondóvá.

Bánffy György legendás előadójával, monodrámáival missziót teljesített. Vörösmarty, Petőfi, Arany verseivel, a Széchenyi István naplójából készült monodrámával és közéleti szerepléseivel jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy visszatérjen a sokszor megalázott magyar nemzet büszkesége és önbecsülése. Hite szerint a 2006-os esztendő jó hírt és eddig soha nem tapasztalt pozitív változást hoz a magyarság életében.

(Megjelent a Magyar Nemzet 2006. január 6-i számában)

* * *

Örmény templomok, kolostorok

A templom Isten háza. Szakrális hely, ahol elcsendesedünk. Ezt őseink is tudták, ezért építették templomaikat a legszebb, legcsendesebb helyekre, mert maga a természet is a megnyugvásunkat segíti elő. Az isteni kéz nyomát láthatjuk magunk körül mindenütt a természet rendjében.

Az örmények a világon elsőként, 301-ben államvallásként vették fel a kereszténységet. Jézus két apostola, *Bertalan* és *Tádé* ismertette meg az örményekkel a krisztusi tanokat, a szeretet tanát. Az első örmény templomokat a pogány kori kultikus helyeken emelték és némelyikük alapjában ma is fellelhető a hajdani pogány szentély.

A templomok és a kolostorok minden időben a nemzeti nyelv, a tudomány és a kultúra fellegvárai voltak. Ezek, a - múlt időnek makacsul ellenálló - kőmatuzsálemek valósággal behálózták az ország területét.

Szabó László fotóművész érdeklődését felkeltette az örmény templomépítészet és hat hátizsákos turistaúton több száz fotót készített a mai Örményország, Hegyi-Karabah, Törökország, Irán, Libanon és Szíria területén. A kiállításon a legszebb felvételek láthatók.

Helyszín: XII. ker. Budapest, Művelődési Központ kupolaterme, (Budapest, XII. Csörsz utca 18.) A kiállítás fővédnöke: Dr. Mitnyan György polgármester. A tárlat 2006. február 6-ig tekinthető meg.

Csíksszentgyörgyi- Ficzus Margit
XII. ker. Örmény Önkormányzat elnöke

* * *

„Mi az élet? Az élet a halál”

(Claude Bernard)

* * *

Dr Fonyódi Ferenc

Nagy ember képe az „Ördög bibliáján”
Gorové István miniszter régi magyar kártyán

A magyar kártya vagy Tell-kártya neve „svájci (helvét) kártya” is volt. Svájcban nem gyártották, nem is használták. Kolozsvárott már 1827-ben színpadra állították Schiller Tell Vilmos című drámáját, történetét tehát ismerték Magyarországon. A mai magyar kártyán is régi svájci ruhába öltözött emberek láthatók, akárcsak az 1973-ban Sylvia Mann angol gyűjtő és kártyatörténésznél megtalált Schneider József kártyakészítő lapjain (Pest, kb. 1835, a ma ismert legelső magyar kártya). Ezeken német a felirat, de Salamon Antal Tell-kártyáin 1855 körül már ismert a magyar *Kuoni* pásztor, *Stüssi* vadász stb. jelzés.

Az 1867-es kiegyezés utáni magyarországi vezetőket a Játékkártyagyár R.T. Pest díszmagyarban mutatja be az 1890 környékén kiadott Tell-kártyán. *Gorové István* (Pest 1819. augusztus 20. Budapest, 1881. május 31.) politikus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja is látható az egyik lap félfeloldán (egy lapon két mellkép van egymással szemben). Örmény származású édesapja, Gorové László (Szamosújvár, 1780. június 2. Pest, 1839. március 11.) a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt, kinek színműveit elő is adták, és megírta Eger vára, valamint a bánági bolgárok történetét.

Gorové István gróf Széchenyi István reformokat követelő táborához csatlakozott, s kidolgozta a hazai vasúti hálózat részletes tervezetét. 1842-43-ban külföldi utazásán ismerkedett meg gróf Andrássy Gyulával. Útjáról Nyugat című írásában számolt be liberális nézőponttal, de korának cenzorai egyes részletek kiadását megtiltották. 1846-ban Kossuth Lajos követte a Végegyet igazgatói székében, mely egyesület az osztrákok Magyarországot gyarmatnak tekintő politikája ellen alakult meg. Gorové körirata az elnyomott magyar közgazdaság érdekében a vámtarifa kérdéseiről szólt. Az 1848-49-es szabadságharc idején képviselő volt. A debreceni képviselőházban jegyzőként dolgozott, s részt vett az 1849. április 14-i függetlenségi nyilatkozat megszövegezésében. Az 1849. augusztusi fegyverletétel után menekülnie kellett, Törökországon át Nyugat-Európába ment; 1856-ban térhetett haza. A Deák Ferenc vezette párthoz csatlakozott, amely az 1848. április 11-i törvény visszaállítására törekedett. Gorové István fővárosi képviselőként vett részt az 1861-es országgyűlésen, melyet Ferenc József fölösztatott.

Az 1865-67-es országgyűlésnek kellett megoldania az osztrák örökös tartományokkal szemben fennálló kérdések szabályozását. Deák Ferenc 1865. április 16-i „húsvéti cikkében” ismertette a magyarok feltevéseit, majd megtette indítványát a 67-es bizottság kiküldésére. Gorové István is tagja volt e bizottságnak.

A kiegyezés után megalakult magyar kormánynak a fejlődőképes Magyarország megteremtése volt a feladata. Néhány kivétellel ugyanazok vezették hazánkat 1867 után, mint akik tették ezt 1849-ben (*Gorové István földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterként tevékenykedett 1867. február 20-tól 1870. május 23-ig.* Az egyéni szabadság híveként megteremtette az ipari szabadságot, sürgette a vallási egyenlőség alapján a kötelező polgári házasságot. A kereskedelmi kamarák létrehozása, a lótenyésztés elkülönítése is az ő munkáját dicsérte. A posta, a távírda megteremtésekor az egész országban csak három magyarul tudó távírdász volt!

1869-ben a húsz évvel előbbi szabadságharc két résztvevője került szembe a Teréz-Erzsébetvárosi képviselő-választáson: Gorové István minisztert Jókai Mór buktatta meg.

1870. április 1-től a következő év június 1-ig közmunka- és közlekedésügyi miniszterként Gorové a vasúthálózat fejlesztésén munkálkodott.

Meg kell említeni, hogy díszmagyarban ábrázolja őt egy 1876 környékén készített kártyalap is.

(Megjelent a Hegyvidék 2005. szeptember 21-i számában)

* * *

Meghívó

A Fővárosi Örmény Klub 2006. február 16-án du. 17 órakor tartja következő találkozóját.

Műsor: I. rész: Vendégünk *Bánffy György* színművész

II. rész: *Kovács Bálint*: Erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban –

Vetített képes előadás. Kérjük a pontos megjelenést!

A klubestet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezi.

Támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottságának Közművelődési és Tudományos Alapja.

* * *

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Kilenc éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. **Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is.** Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által mellékelte, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként

a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma: 0011

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabványméretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Szomorújelentés

SOLI DEO GLORIA

„ *Boldogok a halottak,
akik az Úrban halnak meg.*”
Jelenések 14,13

„*Ama nemes harcot megharcoltam,
futásomat elvégeztem, a hitet meg
tartottam...*” 2 Timóteus 4,7

Isten akaratában megnyugodva szomorú, de az Úr Jézus Krisztus megváltását hittel elfogadó szívvel tudatjuk, hogy

ittebei Kiss István

édesapánk, nagyapánk,

a Debreceni Felsőkereskedelmi Iskola tanára,

az egykori Horthy István Diákkaptár Szövetség országos főtitkára,

a Budapesti Toldy Ferenc Gimnázium igazgatója, ig. helyettese, tanára,

a Budapesti Eötvös József Gimnázium tanára,

gimnáziumi igazgató, vasdiplomás nyugalmazott tanár

Istentől megáldott életének 100. évében, állapotát türelemmel és alázattal elfogadva, szellemében épen, lelkében békességgel, testében elfáradva,

2005. december 25-én csendesén hazatért Teremtő Urához.

Életéért a református egyház szertartása szerint
2006. január 15-én, vasárnap 12 órakor a
Fasori református templomban adtak hálát.
Hamvai az istentisztelet követően, a templom kolumbáriumában kerültek elhelyezésre.
Áldott emlékét szerető szívünkben őrizzük.

Gyászolják:

Dr. Kiss István fia, Kiss Katalin leánya, Dr. Urbán Éva menyee,
Megyeri József veje, Megyeri Gergely, Megyeri Zsófia, Kiss Dorottya - unokái,
rokonai, barátai, kollégái és tanítványai

* * *

Gyertyaszentelő Boldogasszony

Ünnepe: 2006. február 2.

A *Müncheni-kódexben* (1466) *Szűz Mária tisztulata*, az *Érdy-kódexben* (1527) *Asszonyunk Mária tisztulata*, *Mária tisztulásának napja*, vagyis *Találkozás*, amikor a világ világosságát, *Jézust* a mózesi törvény értelmében bemutatta a templomban (Lukács 2, 22-32).

A szentelt gyertya már az ókeresztény korban Krisztus jelképe. Az egyházi értelmezés szerint a viasz emlékeztet Jézus emberi természetére, a világosság pedig istenségére. Más értelmezés szerint a halandóságra, mert a gyertya magát fölemésztí, hogy másoknak szolgálhasson. Más magyarázat szerint az égő gyertya a jócselekedetekkel ékeskedő hitet jelképezi, mert amint a gyertya láng nélkül nem világíthat, éppen úgy a hit jócselekedetek nélkül halott.

Kevés olyan katolikus hajlék akad, ahol manapság is még ne volna szentelt gyertya. Régebben a sublót vagy a láda fiában tartották, vagy 'felöltöztetve', szalaggal átkötve a falra akasztották. Főképpen vihar mellett gyújtották meg, és imádkoztak mellette.

A szentelt gyertya végigkíséri, oltalmazza a hívő embert egész életén át.

(-y-nes)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 109. szám
2006. március

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

*„Hangzik az örömhír boldog hír ajkán,
Gábrriel arkangyal kiáltja a Szűznek:
Hozzád lettem küldve, Tisztaságos
hogy előkészítsem az Úr útját!”*

(Kísérő ének Gyümölcsoltó Boldogasszony - március 25-e - ünnepén)

Sokak által megfestett jelenet Gábrriel (Gábor) arkangyal látogatása Máriánál, s eme eseményt örömhírvitelnek is nevezzük. Öröm egy anyának, ha gyermeke lesz, Máriának is, de itt többről van szó. Felneveli Jézust, hogy az embereknek a megváltást hozza.

Tavaszi kezdetén mi is reménységgel tekintünk előre készülve a megújulásra!

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Várady Mária

A Farkasréti temetőben nyugszik Gabriel Arcalijan
- ismert nevén **Agárdy Gábor** színművész

2006. február 1-én, 15 órakor színészek, politikusok, a művész tisztelői búcsúztak Agárdy Gábortól. A hideg idő ellenére 13 órától folyamatosan gyűlt a gyászoló közönség a Farkasréti temető Makovecz-ravatalozójánál. A Pesti Magyar Színház- valamint a Szegedi Nemzeti Színház művészei, az egész színházi társadalom és a közönség leróta tiszteletét a magyar színjátszás kiváló nagyságának ravatala előtt. Sorban érkeztek a kollégák, akik felváltva díszsorfalat álltak Agárdy Gábor koporsója mellett - közöttük Sztankay István, Avar István, Gálvölgyi János, Verebes István, Benedek Miklós, Eperjes Károly, Mihály Pál, Nemcsák Károly, Florián Antal, Mikó István és még sok közismert színész, rendező, színházi munkatárs.

A kétszeres Jászai-díjas, kiváló és érdemes művész, Jákó Vera-, Sík Ferenc-, és Kossuth-díjas művész, a Nemzet Színésze, az ikonfestő Agárdy Gábor halálával pótolhatatlan veszteség érte a hazai örménységet. Élete nemcsak művészként, hanem magyarországi örményként is követendő példa.

Nem lehet véletlen, hogy édesapját, Arcalijan Miklóst és édesanyját, Arcalian Miklósnét Szeged városa vonzotta igazi fészekrakásra. Az árvíz pusztítása után újjászülető város reménysugarat adott a Musza Dag-i menekült szívébe. A szegedi Tisza Szálló mellett, a Széchenyi tér 3. szám alatt vásárolt lakást,

műhelyt. Ott született négy fia: Miklós, Aurél, Gábor és János. Az édesapa korai halála után a kis Gábielt a véletlen a színpadra sodorta. A nyári Szabadtéri Színpadon ekkor lépett először színre Az ember tragédiájában Tökés Anna kezét fogva. Neve a plakátokon ekkor még Arcalijan Gábor.

1933-ban, az Erdélyben letelepedett rokonsághoz hasonlóan, a fiúk nevüket Agárdyra változtatták, az Agárdy gróf engedélyével az y-t is használhatták. Arra az öreg gróf sem gondolt, hogy nevének ily verebes-nemes csengést a kis magyarörmény fiú fog szerezni.

Szülővárosáról így vall: *„Amikor befut a vonatom a szegedi nagyállomásra, és végigmegyek a Boldogasszony sugárúton, elszorul a torkom, ugyanis érzem, hogy hazajöttem. Szegedet nem lehet elfelejteni. Szeged maga a csoda... Mindenem ez a város. Itt születtem, itt jártam iskolába, itt kezdtem a pályámat, itt nyugszik édesanyám, édesapám, a testvérem. Szegedtől gondolatban és lélekben sohasem szakadtam el.”* Pályája is itt ért véget; a Szegedi Szabadtéri Színpadon, ahol nyáron utoljára a János vitéz Francia király szerepében láthatta őt a közönség. Kubik Anna a színész kollégák részéről szívbemarkolóan, szépen búcsúztatta: Szegedtől Szegedig ívelt páratlan színész-pályája, melynek részletes ismertetésével köteteket róhatnánk tele.

Csodálatos sorsszerűség terelte művészetre született lényét az ikonfestészet felé. Érdeklődése egyszerre nyílt ki a festészet és a színház irányába. Erdélyi Mihály az első, aki ecsetet adott a szépre fogékony kiskamasz kezébe. Aztán Miskolcon színészként már kiállít a színház előcsarnokában, díszletet és jelmezt is tervez. Elmondása szerint ötvösmesterséget sosem tanult. Jerevánban a Vernisszazson egy ötvösmestertől eredeti örmény szerszámokat vásárolt, és azzal készítette el a színpadra a magyar Szent Korona másolatát és egy másik gyönyörű angol koronát.

„Mindig a magam útját jártam. A szerepeimet a legjobb tudásom szerint játszottam...” Ez az öntörvénység érvényes a festő Agárdyra is. 1967-ben Bulgáriában forgatott az Egri csillagok című filmben. Jégeső elől menekülve húzódott meg egy templomban. Itt érintette meg a keleti kereszténység ikonművésze. Hazatérve tanult, kutatott és dolgozott. A kommunizmus ateizmusa ellenére egymás után készültek ikonjai Jézus Krisztusról, Szűz Máriáról, az apostolokról és szentekről, melyeknek ötvös munkáját, aranyozását, gyöngyözését mind ő végezte. Lankadatlanul küzd, egyedül, akár egy örmény sas. Akinek ereiben örmény vér csörgedez, annak nem nehéz a küzdelem és sosem reménytelen. Ezt hallom kicsengeni első önálló kiállítása címéből: Ikonok ősi minta nyomán.

„Az ikonfestészet nem közönséges festészet, annál jóval több, szolgálat, s ennek a szabályait nem szabad áthágni. Az ikonfestésznél át kell lényegülni. ...Azért szeretem az ikonokat, mert rendjük van, s én mindenben szeretem a rendet. Ha az ember ismeri az ikonfestészet szigorú törvényeit, könnyebben fest. Mi az a fa ott hátul? Az a fa, amiből a Kereszt készül. Mi az épület? Az Egyház. Tudni kell, mi miért van, elő kell venni a Bibliát.” Igen. Az Urunk, világ megváltója című ikon 3500 kis gyöngyszemből készült. *„Úgy gondoltam, hagyok magam után maradandó értékeket, így tovább emlékeznek rám.”*

Színészként ő maga volt minden színházának „ékköve, tehetsége ezerfényű szikrázásának nem lehetett ellenállni.” Egyik igazgatója hívta így: „Agárdy nevű színpadi tünemény, akinek csillag van a homlokán, mint a mesebeli táltos-fiúkén!”

Csak közönségéhez akart visszatérni, csak a színpadi játék valósága tartotta életben. Hosszú, fájdalmas szenvedés után vált meg tőlünk. Most, miután közel hetven évig színpadon a közönségé volt - elszerződött az égi társulathoz.

Temetésén színházak, szervezetek, politikusok, magánemberek százai búcsúztak Agárdytól, köztük a kulturális miniszter, a főpolgármester-helyettes; az '56-os forradalmárok képviselője nemzeti színű zászlóval állt őrt. Orbán Viktor volt miniszterelnök és felesége, Anikó koszorút helyeztek el a művész koporsójánál.

A görög-katolikus vallás szertartása szerint temette a Rózsák terén álló templom plébánosa, aki búcsúbeszédében köszönte meg a művész ikonfestészeti útmutatását.

A ravatalnál koszorút helyeztek el az Országos Örmény Önkormányzat képviselői: Szarkiszján Adám alelnök, Dr. Szabó Árpád képviselő, Balabianian Hartioun képviselő, valamint a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselői: Heim Pál alelnök, Kátainé Szilvay Ingrid képviselő, Harmath Kálmán XI. kerületi elnök, Flórián Antal és Várady Mária képviselők.

Sok barátot vonzott Agárdy Gábor sziporkázóan szellemes előadásmódja. Nevükben Csurka László színművész búcsúzott, felidézve a közös beszélgetések hangulatát, amikor a tréfamester Agárdy és a nagyformátumú Sinkovits egymást túllicitálva utánozták a színésztársakat - élőket és holtakat.

Rengeteg virágszál és csokor közt egy kis örmény kokárda repült a sírba, majd zúduló föld döndült Agárdy Gábor koporsóján. Aztán virágok, koszorúk borították el a sírhantot, a Fővárosi Örmény Önkormányzat árvalányhajjas, nemzeti színű szalaggal átkötött fűzfa koszorúja a fejfa mellett, az Országos Örmény Önkormányzat koszorúja lábtól övezte a sírt.

Agárdy Gábor temetése méltó volt a Nemzet Színészéhez. Magyarországon, édesapja választott hazájában született, élt, dolgozott, alkotott úgy, hogy két nemzet egyformán büszke rá - mind a magyar, mind az örmény. Számon tartották Őt Jerevánban, ahová a világ örmény származású művészeit hívták meg. Itt találkozott amerikai színész kollégájával, Gregory Peckkel, és természetesen Charles Aznavourral. 2005. április 23-án koronatanúként jelenlétével hozzájárult az örmény Genocídium 90. évfordulójának méltó megemlékezéséhez. A Musza Dagh negyven napja című regény befejező részét adta elő megrázóan, szívszorítóan, egyszerűen feledhetetlenül. A kirobbanó hosszas taps után sietve távozott, mert aznap este Salgótarjánban kellett színpadra lépnie. Aram Barszegjan bécsi örmény konzul utolérve Agárdy Gábort gratulált annak a nagy művésznak, akinek neve Örményországban is ismert, és most boldog volt, mert szemtől-szemben láthatta és csodálhatta előadását. Ma már tudjuk, hogy utoljára.

Elment, és mély nyomot hagyott maga után. Minden alakítása egy-egy igényesen csiszolt drágakő. Tréfásan említette: ha a menekülő örmény nagyszülők 1915-ben francia vagy angol hajóra szállnak föl, akkor Ő most a Comédie Francaise vagy a Royal Shakespeare Companie tagja. De nem ez történt. Így Ő a miénk lett, most már örökre - a Farkasréti temetőben.

Nyugodjál békében GABRIEL ARCALIJA!

(A cikk szerzője színművész, III. ker-i örmény képviselő)

Agárdy Gábor alias Arcalian Gabriel 1922-ben Szegeden született. Édesapja az örmény genocídium elől menekült Székelyudvarhelyre, ahol szabómesterséget tanult. Világot járt, majd Hódmezővásárhelyen telepedett le. Itt ismerte meg feleségét, akivel Szegedre költözött, és szabóműhelyt nyitott. Négy gyermekük született. Arcalian Gabriel kilenc évesen kapta első gyermekszerepét. A Nemzet színésze 2006. január 18-án hunyt el. Emléke legyen áldott!

* * *

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcra emlékezünk Dr. Rádlí Tibor ezredes 2004-ben Óbudán, Czetz János emléktáblája előtt elhangzott alábbi méltatásával

Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése

I. rész

Czetz János nevének hallatán joggal vetődhet fel a kérdés, ki is volt Ő és mivel érdemelte ki, hogy egyidejűleg két kontinens is ápolja emlékét?

Csillaghegyen, a III. kerületben utca és emléktábla őrzi nevét, mellszobra áll Buenos Airesben, az általa alapított és parancsnokolt Katonai Tanintézet előtt, és földi maradványa az egykori argentin diktátor, Rosas mauzóleumában került elhelyezésre. Czetz János 1822. június 8-án született a háromszéki Gidófalván, apai ágon örmény gyökerekkel rendelkező módos katonacsaládban. Születése és az 1904. szeptember 6-án bekövetkezett halála között 82 év telt el, mely gazdag és tartalmas életutat ölel fel. A jelenlegi méltatás aktualitásához hozzájárul, hogy 2004-ben halálának kerekén 100. éves jubileumára emlékezünk.

1. Gyermek- és tanulóévek (1822-1842)

A székely határőr századparancsnokként szolgáló édesapja már korán felkeltette János érdeklődését a katonai pálya iránt. A megemlékezések arról szólnak, hogy a fiú már négy éves korában elsajátította az iránytűvel történő tájékozódás fortélyait. Közvetlenül a szülői ház egyik oldalában épült fel egy kis kasszárnya, mely tíz huszár részére biztosított elhelyezést határőrizeti feladatok ellátására, akik felett Czetz János édesapja parancsnokolt. Az édesapja 1827-ben bekövetkezett halála után János 1829-ben megkezdte tanulmányait a kézdivásárhelyi Katonai Kollégiumban. Az ötosztályos iskolában számtant, latint és német

nyelvet oktattak. A II-IV. osztályban katonai gyakorlatok, fegyvertan, katonai földrajz és földmérés, szurony- és kardvívás voltak a fő tantárgyak. Az ötödik osztály már kizárólag a katonai nevelést szolgálta.

Az alapfokú katonaiskola elvégzése után Czetz János - édesapja példáját követve - továbbtanulási lehetőséget keresett a katonai pályán. Erre alapvetően három út kínálkozott: a Bécsi Császári Királyi Mérnök Akadémia, az 1808-tól működő magyar Ludoviceum, illetve a Mária Terézia által alapított Európa-hírű Bécsújhelyi Katonai Akadémia. Végül is a döntés Bécsújhely mellett szólt és a 12 éves félárva fiú Haller gróf segítségével 1834. október 14-én megkezdte tanulmányait az Akadémián. Az intézményben a tanulmányi idő 7 év volt, ezt követően a növendékek elnyerték a zászlósi rangot és a legkiválóbbak, akik közé Czetz János is tartozott, további egy év továbbképző tanfolyam elvégzése után hadnagyi rendfokozatban léptek a császári és királyi hadsereg állományába. Hősünk esetében erre 1842. októberében került sor, amikor az Akadémiát elhagyva a Brassóban állomásozó 62-ik („báró Wacquant-Geozells”) gyalogezred harmadik zászlóaljába nyert kinevezést.

2. A császári és királyi hadseregben eltöltött évek (1842-1848)

Czetz János 1842 telén a tömösi szoros, a Tömösi- és Töröcsvári-hágók határszéli parancsnokaként teljesített szolgálatot. Felelősséggel kimondhatjuk: már ekkor is veszélyes feladatokat látott el.

A reformkor nemzeti ébredése a hadsereget sem hagyta érintetlenül. A kibontakozó reformmozgalom egyik célja volt a korszerű, magyar nyelvű katonai szakirodalom művelése. Ezt az igényt nem csak a hazafias érzület motiválta, hanem az a tény is, hogy a hadseregben folytatott gyakorlati képzést és a szervezési feladatok ellátását nagymértékben akadályozták a nyelvi nehézségek. Elsősorban ezt ismerte fel Czetz, amikor 1843-ban Brassóban megkezdte gyűjtőmunkáját a „*Magyar Hadnyelvtan a császári - királyi osztriai (ausztriai) hadsereg tisztjei számára*” című munkájához. Ez Pesten 1844. májusában került kiadásra, mely elsősorban gyakorlati szempontokat szolgált és elsődleges célja volt, hogy a hadseregben használt német kifejezések magyar megfelelőit megadja, és ezzel elősegítse a tisztek, altisztek és közlegények közötti kommunikációt. Ez a zsebszótár még nem elégítette ki teljes mértékben a tudományos művel szemben támasztott követelményeket, de a sürgető igényeknek megfelelő, igen hasznos munkának tekinthető. Már maga a könyv mottója is nagy bátorságról tett tanúbizonyságot, ha belegondolunk abba, hogy 1844-et írunk és egy fegyelmezett, ízig-vérig császári-királyi katonatiszt tollából született: „*A hadsereget semmi sem bátorítja oly hatólag, mint a Vezér személyes megjelente, kivált, ha azt anyai nyelvén meg tudja szólítani.*”¹

A Magyar Tudós Társaság 1844. karácsonya környékén tagfelvételt tárgyalta. A három katona jelölt között szerepelt Czetz János személye is.² Köztük két fő felvételre is került, de a fiatal Czetz hadnagy ügyét későbbre halasztották. Ezzel a felvételi döntéssel létrejött az a tudós mag, mely köré 1845-ben Széchenyi a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Alosztályát szervezte.

Czetz János következő katonai beosztása Brassóban a katonai kórház parancsnoki, majd Pesten a 2. zászlóalj hadsegédi teendőinek ellátása volt. 1846-ban ismét Erdélyben találjuk, ahol Gyulafehérváron, majd Erzsébetvárosban szolgált. Közben Nagyszebenben letette a vezérkari szintű beosztás ellátásához szükséges vizsgákat és 1846. májusában a bécsi Katonai Térképészeti Intézetbe nyert kinevezést. Nagy gyakorlatra tett szert a térképrajzolásban, dolgozott az osztrák birodalom nagy térképén, megszerezte a kataszteri felmérésekhez és csillagászati számításokhoz szükséges ismereteket is. 1848-ban megbízást kapott *Fényes Elek*: „*Magyarország statisztikája 1-3 kötet, Pest 1842-1843*” című munkájának német nyelvű fordítására. Ebben az időben izületi bántalmakkal küszködött, több hónapos kórházi kezelésre és fürdőkúrára szorult.

¹ Dr. Petri Edit: Czetz János. MH Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ 1991. 14. oldal.

² Mészáros Lázár huszár alezredes és komonkai Korponay János volt a másik két jelölt. (Forrás: Dr. Petri... Im. 14. oldal)

Folytatjuk

(Megjelent a Bolyai Szemle 2004. XIII. évf. 3. számában, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar kiadványában)

* * *

„*Fiúk fel a fejjel, az óra közel, kel a magyar éjben a hajnal.
Most kell az erős kar, a férfiumell, ezeréves acélakarattal.*”

*Zúg, mint a harci trombita: a Lomnic és a Hargita.
Értünk kiált, felénk süvölt, az ősi föld, a drága föld."*

(Sík Sándor: Cserkészinduló - részlet)

* * *

Bánffy György a Fővárosi Örmény klub vendége

Szétszórt, szenvedő népek jellemzője, hogy elpusztíthatatlanok. Ilyen az örmény nép is, mely üldöztetése ellenére bárhová sodródják, mindig talpon marad - mondta Bánffy György színművész 2006. február 16-án a Fővárosi Örmény Klub vendégeként Budapesten, a Magyarok Házában.

A neves örmény származású színművész megható átéléssel beszélt örmény gyökereiről, színészi szolgálatáról, valamint a haza iránti felelősségről.

Vallomásából megtudhattuk, hogy nagymamája, az örmény származású Buzát Anna Erdélyből került Magyarországra. Mint Bánffy mondta: Nagymamája erős fajta volt, arcképét bármelyik Néprajzi Kötet őrizhetné. A művészi ambícióval megáldott nagyszülő versköteté elé Babits Mihály írt előszót.

Bánffy György felidézte édesanyja, Pápai Klára alakját is, aki remek színházat hozott létre örmény társaival együtt. Két-három főszerepet el is játszott, legismertebb közülük a Zilahy Lajos: Valamit visz a víz című alkotása, ahol Jávor Pál oldalán alakította az édesanya szerepét. Később azonban a család győzedelmeskedett, s Bánffy György édesanyja abba hagyta a színészi pályát.

Jeles színművészünk büszke a család örmény vonalára, mely az anyai ágon mutatható ki. Hangsúlyozta: Leánya és fia is hordozza az örmény vonásokat, s leányára különösen büszke, mert ősrégészettel foglalkozik.

Az örmény nép szerepvállalásáról elmondta: reméli minél több örmény él ebben az országban, hogy talpon maradjon ez az ország. Mert az örmények küzdő ereje erős.

Édesapjáról megtudhattuk: Teleki Pál munkatársaként a közigazgatási csoportot vezette. A kommunista rendszerben azonban ezért üldöztetés járt, majd noha később felmentették a koholt vád alól, Bánffy Györgynek nem volt célszerű e nevet tovább viselnie. Ekkor változtatta édesapja nevét Bánffyra. A névcseré azonban nem oldotta meg a problémát, hisz az elvtársak ismerték mindenki származását. Major Tamás 1943-ban behívatta a már pályán lévő színművészt és közölte vele: grófokkal és arisztokrata családok leszármazottaival nem dolgozik együtt.

Ennek ellenére Bánffy György küzdelmes úton, kis kitérével mégis a művészi pályán maradt, s mint vallomásából kiderült: az utolsó negyven évben a Haza felemelkedését helyezte élete középpontjába. Önálló műsoraival, jelentős szerepeivel a Haza iránti felelősséget hirdeti, ahol csak tudja.

Visszatérve örmény gyökereire, rámutatott: az örmények mindig élen jártak a keresztény felelősség hordozásban. Ezt azonban ki kell bővíteni a Haza iránt érzett felelősséggel. „Egy isteniünk, egy hazánk” gondolat égisze alatt kell mindent megtennünk, természetesen - tette hozzá - örmény bölcsességgel. Véleménye szerint jeles politikusaink, mint Zrínyi Miklós vagy Széchenyi István mindig tudták, mit kell tenniük.

Bánffy György kiváló színművészünk előadása után kérdéseket tett fel neki Várady Mária színművész, majd dr. Issekutz Sarolta elnök asszony az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által kiadott könyvekkel ajándékozta meg az örmény származású színművészt. A jó hangulatú est Bánffy György és felesége távozása után (máshová is várták a színművészt) szintén érdekes előadással folytatódott. Kovács Bálint, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatója izgalmas vetített képes előadást tartott a Vatikáni Könyvtárban található erdélyi örmény kéziratokról. Az előadás szövege rövidített, szerkesztett változatban alább olvasható.

Frigyesy Ágnes

* * *

Megjegyzés: Február havi klubestünkön előadóink - Várady Mária színművész, Kátainé Szilvay Ingrid előadóművész, valamint Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit és Issekutz Sarolta elnök asszonyok Ion Apostol Popescu mesegyűjtéséből olvastak fel. Az Erdélyi Örmény népmesék című gyűjteményt román nyelvről magyarra Bán Péter fordította. A kötetet kiadta: a Magardici Bodurian Alapítvány. A megjelenést támogatta: Bodurián János. Főtámogató: Infopress Rt. A kötet megjelent: Székelyudvarhelyen, 2004-ben.

* * *

„A műveltség olyan, mint a tavaszi eső után a mező,
üdül, virágzásnak, fejlődésnek indul, de nem kell feledniünk,
hogy a gyom is jobban tenyész utána.”

Kádár József

* * *

Kovács Bálint

Eddig ismeretlen erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban

A Vatikáni Könyvtár kézírattárában önálló csoportot képeznek az örmény kéziratok, amelyekből összesen 125 kötet található a könyvtárban 4 csoportot alkotva: a *Codices Borgiani Armeni* 88 kötetet, a *Codices Vaticani Armeni* 33 kötetet, a *Codices Barberiniani Armeni* és a *Codices Chisiani Armeni* állománya pedig 2-2 kötetet számlál. A kéziratokról latin nyelvű összefoglaló katalógus áll rendelkezésre, amely *Eugenio Tisserant* bíboros neve alatt jelent meg.

A francia származású tudós pap felszentelése után Rómába került, a Szent Apollinaris Egyetemen tanított, majd a Vatikáni Könyvtár munkatársa lett. Pápai követként képviselte a Szentszék több alkalommal a keleti egyházak kérdéseiben, XI. Pius ortodox egyházakra vonatkozó terveiben kulcsszerepet játszott, így 1936-ban a pápa bíborossá kreálta. Irodalmi tevékenységét több munka is fémjelzi, ezekből kiemelkedik a Vatikáni Könyvtár örmény kézíratait bemutató katalógusa.

Az örmények erdélyi jelenléte a gazdaság szempontjából jelentős volt, de emellett nem hanyagolható el kulturális szerepvállalásuk sem. Szamosújváron, Erzsébetvárosban, Gyergyószentmiklóson jelentős plébániai könyvtárakat hoztak létre, amelyek állományában megtalálhatók a korabeli tudományosság, főleg Magyarországon és Európában kiadott kötetei. Emellett mindegyik könyvtárban vannak teológiai témájú kéziratok, illetve örmény szójegyzékek.

Az erzsébetvárosi könyvtár állományához tartoztak korábban azok a kötetek, melyek ma a Vatikáni Könyvtár *Codices Vaticani Armeni* kötetei között találhatóak a CVA 23-32 sorszám alatt. A kéziratokban több helyen szerepel az erzsébetvárosi örmény plébániai könyvtár „ex libris” pecsétje: „EX LIBRIS BIBLIOTHECAE ECCLESIAE ARMENAE ELISABETHOPOLITANAE”

Tehát a kötetek korábban az erzsébetvárosi könyvtár tulajdonában álltak, így hungarika vonatkozású kötetként tartandók számon. A kötetek között egy 15. századi kézirat található, a többi a 17-18. századból való.

Az örmény nyelvű kéziratok, kódexek írásmódjának elemzésekor alapvetően három írásmódot kell megkülönböztetnünk. A legkorábbi a jerkathagir (erkat'agir) írásmód, amely kialakulása az örmény ábécé megalkotójához, Mesrop Mastrochoz vezethető vissza. A jerkathagir írásmód nagybetűs írás volt, magyarul vasírásnak is nevezhető, arról a vas eszköztől kapta a nevét, amellyel a követ - feltehetőleg a pergament is - megkarcolták. Ez az írás kisebb változtatásokkal a XII. századig volt használatos. Ekkor a kódexmásolók könnyebb és gyorsabb, ugyanakkor „elegáns” írást kezdtek bevezetni, a kevesebb helyet elfoglaló bolorgir írást, amely kisbetűs írásmód. A modern nyomtatott örmény írás a bolorgir írás alapján alakult ki. Az örmény kéziratok harmadik írásmódja a notragir (notergir) írás, mely a XVII. századtól használatos, kicsi és gyorsan írható betűkből áll.

A Vatikáni Könyvtárban található erdélyi örmény kéziratok közül a „*Codex Vaticanus Armenus 23*” egy horologion, amely az ortodox egyházban is ismert alapvető liturgikus könyv, megfelel a katolikus papi zsolozsmáskönyvnek. A kézirat notragir írásmóddal íródott, 10 helyen szerepel benne az erzsébetvárosi örmény könyvtár pecsétje.

A „*Codex Vaticanus Armenus 24*” jelzetű kézirat hymnarium, mely a 10 kézirat közül a legkorábbi, az 1491-1492-es években készült. Bár ekkor már éltek Erdélyben örmények, feltételezéseim szerint a kézirat a XVII. században Erdélybe érkező örmények lebergi kapcsolatai következtében került Erzsébetvárosba.

A „*Codex Vaticanus Armenus 25*” jelzetű kézirat örmény rituálé, amely *Tobia Augustionowicz* lebergi örmény katolikus érsek 1728-ban keltezett levelével kezdődik, ebben megemlíti *Stephano Stephanovicz Roska* tudományos tevékenységét a kézirat elkészítésére vonatkozóan. *Tobia Augustionowicz* 1715-1751

között volt lemergi örmény érsek, előtte *Vardan Hunanean* mellett koadjutor püspökként tevékenykedett. Stephano Stephanovicz Roska neve is elsősorban a lemergi örmény egyházból ismert, azonban Erdély vonatkozásában is fontos számon tartanunk. Gyermekkorát Besztercén töltötte, egyházi pályáját még gregoriánusként *Minas Eudoxiensis* tanítványaként kezdte, uniált, majd Rómába került tanulni, a Propaganda Fide római kollégiumába (Collegio Urbano). 1729-ben a Szentszék őt küldte Lembergbe az erdélyi örményekhez egyházlátogatásra, ezt a kéziratot rituálét ekkor hozta magával Erdélybe. A rituáléban főleg az egyes szentségekre és szentelményekre vonatkozóan találhatók szabályozások és előírások. A kézirat két oszlopban készült, notragir írásmóddal.

A „*Codex Vaticanus Armenus 26*” himnuszgyűjtemény, főleg az éjszakai és hajnali imaórák alkalmával énekelték a kötetben található himnuszokat az erdélyi örmény katolikus ünnepeken. A kézirat szerkezetét, tartalmát, keletkezési idejét tekintve teljesen megegyezik a „*Codex Vaticanus Armenus 27*” jelzetű kézirattal.

A „*Codices Vaticani Armeni 28-29-30*” jelzetű kötetek kalendáriumok, melyek a lengyelországi örmények használatára készültek. Keletkezési idejük 1751, 1798, illetve 1722, notragir írásmóddal készültek. A kalendáriumok a liturgikus „időszámítás” problémáját világítják meg, amely az uniált örmény egyházaknál rendszerint feszültség forrása volt. Így például *Deodatus Nersesowitz* lemergi koadjutor püspök 1685-ben levélben számolt be a Propaganda Fide Kongregáció bíborosainak arról, hogy a lengyelországi örmény katolikusok teljesen hibásan követik a naptárat, levelében a bíborosok segítségét kérte a hibás helyzet mielőbbi rendezésére vonatkozóan.

A „*Codex Armenus Vaticanus 31*” szintén himnuszgyűjtemény, 464 oldalas, a XVII. században készült. A kötetben található himnuszokat az egyes szentek ünnepein az éjszakai imaórák alkalmával énekelték. A kézirat bolorgir írásmóddal készült, 18 helyen található benne az erzsébetvárosi örmény plébániai könyvtár „ex libris” pecsétje.

A „*Codex Vaticanus Armenus 32*” örmény katolikus missale, vagyis misekönyv, amely 1693-ban az erdélyi örmények használatára készült. A kötetet számos, egész oldalas színes illusztráció díszíti, főleg az Evangéliumok jeleneteiből.

Frederic Macler francia armenista az 1930-as években tudományos körutazást tett Erdélyben, majd egy tanulmányt publikált az erdélyi örmény kéziratokról. Az egyébként alapos és szakszerű tanulmány - tudomásom szerint eddig egyedüli a témára vonatkozóan - említés szintjén sem foglalkozik a Vatikáni Könyvtárban található erdélyi örmény kéziratokkal, pedig Tisserant katalógusa Macler tanulmánya előtt mintegy 10 évvel már megjelent. A Vatikáni Könyvtárban található kéziratok az örmény liturgia XVII-XVIII. századi kérdéséhez, esetleges erdélyi sajátosságaihoz vezetnek bennünket közelebb; művelődéstörténeti értékük, hogy az eddigi képet megerősíthetjük, illetve árnyalhatjuk az erdélyi-, lemergi örmény katolikus egyház XVII-XVIII. századi kapcsolatára vonatkozóan.

(*Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub februári délutánján*)

* * *

„Mindenkit megtéveszthetsz egy ideig,
még néhány embert is megtéveszthetsz mindig,
de nem téveszthetsz meg mindig minden embert.”

A. Lincoln, az Egyesület Államok 16. elnöke

* * *

Fodor György

60 éves Dr. Jakubinyi György érsek

Máramarosszigeten született, 1946. február 13-án. Isten szolgája, *Márton Áron* püspök szentelte pappá 1969. április 13-án, Gyulafehérváron. Ezt követően egy éven keresztül végezte a titkári teendőket a szatmári püspökségen, majd négy éven át a római *Collegium Germanicum et Hungaricum* hallgatójaként megszerezte a Pápai Gergely Egyetem teológiai és a Biblikus Intézet szentírástudományi licenciát. A budapesti Pázmány Péter Katolikus Akadémián doktorált. 1974-től püspöki kinevezéséig a gyulafehérvári „Megtévesztett Bölcsesség”-ről nevezett Hittudományi Főiskolán a szentírástudomány, valamint a héber és görög nyelv professzora.

Dr. Jakubinyi Györgyöt 1990. április 29-én szentelte püspökké *Francesco Colassuono* érsek (később bíboros), rendkívüli apostoli nuncius - mint *Aquae Regiae* címzetes püspökét és gyulafehérvári segédpüspököt. 1991. július 19-én II. János Pál pápa kinevezte a romániai katolikus örmények apostoli kormányzójává is. Ebbe a méltóságba a következő év márciusában iktatták be, Szamosújváron.

A Szentatya 1994. április 8-án nevezte ki gyulafehérvári érsekké, székfoglalására ugyanazon év április 21-én került sor.

Nemzetünknek sok ilyen papra van szüksége, mert a pap az emberi boldogulás elősegítője, eszköze is. Érsek atyánk, papságának 37 esztendeje folyamán - s különösképpen tanári és főpásztori szolgálata gyümölcseként - sok elhivatottat indított útjára, olyan Istenszolgákat, akik két kézzel fogják az embereket, a keresztet és a Könyvet.

Fárasztó apostolotódi útjain, a hatalmas területet magába foglaló Főegyházmegyében (és nemcsak) a lelkeket keresi, akárcsak Szent Pál. Alapos felkészültségével testőrséget áll a vallás szentélyében, hogy megvédje az isteni eszme koronáját. Gazdag szentírás-tudományi és egyháztörténeti munkásságát több könyve és szaktanulmánya bizonyítja. Ő lektorálta például a Magyar Katolikus Püspöki Kar felkérésére a Neovulgáta alapján kiadott, átdolgozott Ó- és Újszövetségi Szentírást is.

Többek között díszdoktora a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemnek. Számos rangos díjjal, elismeréssel tüntették ki.

Főpásztorként jelentősen növelte mind Lisieux-i Kis Szent Teréz, mind a magyar szentek, boldogok és vértanúk tiszteletét.

Jelmondata „*Magasztalja lelkem az én Uramat.*” - és az a tény, hogy Csíksomlyót választotta püspökké szentelésének helyéül, ékesen bizonyítják érsekünk különleges Mária-tiszteletét.

A Szűzanya hálaénekének szellemében mi is hálát adunk Istennek azért a nagy kegyelemért, hogy ilyen tudós főpásztort rendelt a sok megpróbáltatáson átment erdélyi főegyházmegegyé élére.

Érsek atyánk - Isten éltesse sokáig! Ad multos annos!

A szerző piarista confrater

* * *

Kabai Ferenc

Szamosújvári Te Deum

Ha Szamosújvárról hallunk, talán a hazánkba települt örményekre gondolunk, akik megvették a szamosújvári vár melletti földterület, s az 1700-as évek elején felépítették *Örményvárost* vagy *Armenopolist*. Ez a város valóban az erdélyi örménység központja volt. A város lakói semmilyen áldozatot nem sajnáltak az építésre, s ezért az sajátos arculattal rendelkezik ma is. Az örmények viszontagságos történelmük során sűrűn tapasztalták: „Csín náji mér véra dákh ácskov” (Nem néznek mireánk meleg szemmel). A Szamos mentén az örmények otthont teremtettek. A kereskedelemről sok áldozat árán sokan meggazdagodtak, sőt egyesek nemességet is szereztek.

Érdemes lenne a város máig meglevő épületeiről szólni. Ki tartja ma már számon az ódon bolthajtásos szobák titkait? A bennük élők jövőt féltően meddig jutottak el a vitában? Sejtették-e, hogy 1992-re nyelvüket teljesen elfelejtik? Száz esztendeje még örménybetűs felszerelést használtak a nyomdájukban, gyermekeik pedig anyanyelvi líceumba jártak.

A városka utcái egyenesek, nyugalmat sugárzók. Impozáns portálok, díszes kapuk, nyeregtetős házfedelek a vakon meredő szoborfülkékkel, szép díszes templomaival ma is turistahívogató. Évtizedeken át ezt megelőzően nemzedékek fáradoztak, hogy őrizzék hagyományaikat, a sok drága örökséget, mely Európában párját ritkítja. Varrottásaik világhírűek, nagy kár, hogy feledésbe mennek. Ki tudja, mennyi kultúrkinccs hever ládába gyömöszölve, talán nedves pincék mélyén, mert sehol nem történik róluk említés hosszú évek óta.

Ki tett a városért a legtöbbet? Ez is titok marad, bolthajtások, faragott kövek titka. Lám máig mutogatják ama kidei mester köveit. Formálta-e két kezével, nézte-e meleg tekintetével *Sipos Dávid* kőfaragó mester, aki a dési szószéket készítette? Hol lakott *Gábris Zakariás*, ez a kistermetű, de nagylelkű tanár? Szótárt állított össze, tankönyveket írt, no meg színdarabot. Negyvenkét év alatt 2425 gyermeket nevelt. Ki vette komolyan? Kortársa, *Lukácsy Kristóf* a magyar őstörténet örmény vonatkozásait kutatta. Szellemi vezér lett *Szongott Kristóf* is. 1901-ben monográfiát ír a városról, melynek mottója: Itt a holtak élnek, a némák beszélnek. Ugyanő szerkesztette az *Armenia* című folyóiratot. Hogy bírta hangyaszorgalommal

meg szemmel az éjszakai baglyoskodást, amikor még nem volt villanyfény? Hol, hogyan lehetne ezt az ügyszeretetet megtanulni?

Kisvárosi utcák. Első, második, harmadik, negyedik utca. Megszámolták őket. Némelyiket az utóbbi években megcsorbította a buldózer, pótolhatatlan károkat okozva. A poros kis utcákban megfordult Petőfi, Jókai, Orbán Balázs. Cosbuc itt fordította le Dante főművét. Lehetne sorolni hosszan, bőven az örmény származású művészeket, írókat, akik bár nem éltek itt, de e közösséghez tartoztak és máig hatnak. **Hollósy Simon** festőművészt, **Csiky Gergelyt**, a realista dráma mesterét, **Petelei Istvánt**, a novellistát, **Ady Endre** hű barátját, **Bányai Elemért**, aki Zuboly álnéven írt.

Armenopolis, Hajakhagakh méltó lett ismét nevéhez. 1992. március 1-én megéreztek az európaiság ízét, zamatát. Titokzatos módon a hatalmas templomban mintha padról padra Valaki közöttünk járt volna és ugyanazt mondta a maradék örmény katolikusnak, a széki, a kidei származású reformátusnak, a szarvaskendi katolikusnak, a szamosújvári görög katolikusnak: „Ha megmaradtok az én beszédemben, bizonytal az én tanítványaim vagytok.” (János 8,31).

Isten szolgálói alázattal megálltak Urunk színe előtt és együtt vallották, ki-ki a maga nyelvén: „Krisztus Isten egyszülötte, Király vagy te mindörökre”. Felsejlett előttünk a macedón férfiú, aki Pál apostolt is kérte: „Légy segítségül nekünk”.

Zengett, szárnyalt az ősi ének egy sokat szenvedett népért, amely a jeles napon ünnepelt. „Szabadítsd meg, Uram néped, áldd meg a te örökséged.” Imígyen fohászokdunk mi vendégül látott reformátusok is, hiszen dr. Jakubinyi Györgyben már régóta Erdély kiváló igehirdetőjét ismerjük és tiszteljük. „Irgalmazz, Uram, irgalmazz, Híveidhez légy irgalmas”, néki, az órallónak, és nekünk, mindannyiunknak.

Az örmény alvilági sas, a Jatsyu, a múltba s a jövőbe néz. Ennek a népnek gazdag múltját őriznie és tisztelnie kell mindenkinek, aki e tájon él.

(Megjelent az *Üzenet*, 1992. április 1-i számában,
az Erdélyi Református Egyházkerület gyülekezeti lapjában)

* * *

„Míveltség s szabadság áldás egy nemzeten,
Hol egyik nem virul, a másik nem terem.”

Kádár József

* * *

Varga Gábor

Az Ararát üzenete

(3. rész)

„Ha az én szóbeli áldozatom kedves néked,
Hadd csatlakozzanak elődeink ajándékai,
Ha pedig valaki elveszti lelki erejét,
Újítsd meg a benned ezen imákkal bízók elszántságát.
Ha pedig a bűnök földig rombolják a remény oszlopait,
Ezt imákkal, mint megmunkált kövekkel,
Támasztó jobboldal emeld fel újra őket.
Ha pedig az első reményeket a bűnök kardja széthasogatja,
Kösse össze akaratod, mindenható.”

(Grigor Narekaci: *Siralmas énekek*)

„A történész Agathangelosz szimbólumokkal teljes elbeszélésben mondja el részletesen azokat a dolgokat, amely a hagyomány szerint népetek tömeges megtérését kísérték. Az elbeszélés két hős gondviselés-szerű és drámai találkozásával kezdődik: az egyik a pártus Anak fia Gergely, aki a cézáriai Kappadókiában nevelkedett, a másik az örmény király, III. Tiridát. Először egy összeütközés történt, mert Gergelytől a király azt követelte, hogy áldozzon Anahit istennőnek. Ő ezt megtagadta és elmagyarázta az uralkodónak, hogy egyedül egy a teremtője az égnek és a földnek (...) Kegyetlenül megkínózták, de Gergely Isten erejével álhatatos maradt. Amikor a király ezt látta, mély és sötét kútba dobatta Gergelyt, amelyben kígyók éltek, s ahonnan senki sem került ki élve. A Gondviselés azonban egy jámbor özvegy keze által táplálni kezdte Gergelyt, s így ő hosszú éveken át sértetlenül élt a kútban.

A történet következő eseménye Rómában játszódik, ahol Diocletianus császár megpróbálta elcsábítani Hripszime szüzet, aki, hogy elkerülje a veszedelmet, néhány társnőjével elmenekült Rómából és Örményországban keresett menedéket. Szépségére felfigyelt Tiridát király is, s ő is meg akarta szerezni magának. Amikor látta, hogy semmire sem megy, Hripszimét társnőivel együtt kegyetlenül megkínóztatta és megölette. Büntetésül e szörnyű tettért, Tiridát vaddisznóvá változott és nem kapta vissza emberi alakját mindaddig, amíg égi jelnek nem engedelmeskedve ki nem szabadította Gergelyt a kútból, amelyben ő immár 13 éve élt. Amikor a szent imádságára újra emberré változott, Tiridát megértette, hogy Gergely istene az igazi Isten, s elhatározta, hogy családjával és hadseregével együtt megtér és az egész országban hirdetni kezdi az Evangéliumot. Így történt, hogy az örmények megkeresztelkedtek, és a kereszténység a nemzet hivatalos vallása lett."

**(II. János Pál pápa apostoli levele az örmény nép megkeresztelkedése
1700. évfordulója alkalmából, Vatikán, 2001. február 2.)**

Állni Geghard kolostorának ki tudja hányadik emeletén és melyik termében, csodálni az egyedi faragású tartóoszlopokat - misztikus megvilágításban még véletlenül sem találsz két azonos díszítőelemet rajtuk! -, az ember nagyságúra kivésett, mitikus véderővel felruházott sajátos kökereszteket, a „hacskar”-okat, valamint a különféle bibliai történetet ábrázoló, aprólékos türelemmel kivésett kupola-díszeket, végigfuttatni tekintetedet a boltív-csúcsok közelében alig-alig észrevehető ovális mennyezet-réseken - melyeken át már a feletted lévő szentéllyel vagy éppenséggel Isten szabad egével teremődik meg a közvetlen kapcsolat -, az oldalfalak pompás keleti ornamentikáján, a vastag kőasztalokra tett homok-tálcák imbolygó gyertyaláng-tengerén.

Állni döbbenet, némán, mintha időtlen-idők óta itt bámészkodnál ebben az egyre sejtelmesebb, egyre titokzatosabb barlang-sötétségben, mintha nem is másfél-két óra, hanem egy örökkévalóság telt volna el azóta, hogy egy rozoga Volgába beszuszakolódván magatok mögött hagyátok az örmény fővárost és nekiindultatok a hófedte Aragác tiszteletet parancsoló körengetegének; mintha nem is negyven, de legalább négyezer kilométernyire volnátok a modern civilizáció megannyi magamutogatásától, zűrzavarától, bábeli tülekedésétől; állni, álmélni, átlényegülten csodálkozni - és hallgatni, hallgatni, hallgatni a Csendet...

Itt bizony minden kőfaragás külön emberi sikolyt rejt magában; itt minden egyes díszítő-elem egy-egy valódi kőbe költözött fájdalom. Évszázadok férfi-zokogása rejtőzködik itt, ezekbe a faragott sziklákba bezárva. Nemzedékek hosszú sora suttozja - suttozja?, ordítja teli torokból a füledbe! a maga tehetetlen Siralmas Énekét...

- This is a really Armenia!... The stone country...

Itt állsz tehát hosszú-hosszú percek óta sziklának vetett háttal, oszlopnak támasztott fejjel és borzongó idegszálaiddal fürkészed az Időt. Csipp-csüpp-csipp-csüpp - hallgatod az alápottyanó vízcseppek ütemes csobbanását az egyik távoli sarokból: visszhangos medencébe-merülésük csak még jobban ellensúlyozza a körülötted beálló csend történelem-előtti mélységét. Micsoda iszonyatos súlya lett itt hirtelen a föld alatt mindennek! Micsoda döbbenetes egybesűrűsödése a megszenvedett Életnek! Társaid ugyan már rég előre siettek - a turista-csalogató emléktárgy-árusok itt is kitergették már talmi portékáikat a kolostor kapuja előtt! -, senki emberfia nem zavarja alkalmi belefeledkezésedet a Mindenségbe, még véletlenül sem hallani a sötétben sehonnán semmiféle nessenést, mégis tudod, érzed, érzed: nem vagy egyedül. Teljes belső éneddel felajzva, valamennyi érzékszervedet készenléti állapotba helyezve: így, csakis így tudod megfejtetni magad számára a rádszakadt félhomály valódi üzenetét. Azt, hogy ezekkel a sehol máshol a világon fel nem lelhető díszítésekkel, ezekkel az egyedi módszerekkel: sziklába-véssett kökeresztekkel a barlangok mélyére, a nyaktörő szurdokok védelmébe menekített Hűség panaszolja el most neked mindazt a kint és nyomort, mindama szenvedést és megaláztatást, amelyet az elmúlt másfél-évezred során ennek a sokat próbált kis népnek templom- s egyház-alapító Világosító Szent Gergely óta e tájon megtapasztalnia megadatott. Azt, hányszor kellett tatár és perzsa, arab és török hódítók elől idemenekülnie a föld alá, hányszor tizedelték böszült fenevadak és vad földrengések, gyilkos árvizek és sziklát-repesztő álnok forróságok az ide iparkodót. Mennyi vér, szenvedés és mennyi pusztulás! S lám, a Hit megtartó ereje mégis minden nehézséget áthidalta, a Szellem akarata mindenben győzedelmeskedett: Ayrivank, a „barlangkolostor”, a „hét templom” vagy a „negyven oltár kolostora” mindmáig megőrizte a „lándzsa hegyé”-t az egyetemes örménység számára. Az 1250-ben felvett Geghard neve ugyanis ezt jelenti...

- Mr. Varga! Were are you? Mr. Varga! Mr. Varga! Are you ready?...

Kifelé indulva, valami nehezen megmagyarázható belső készletéstől hajtva odalépsz a kőasztalon vibáló láng-tengerhez s a bejáratnál kezdedbe erőszakolt gyertyák közül hármát sebtében odaállítasz az előt-

ted lobogó több-száz társuk mellé. Egyet rég elporladt szüleid emlékéért, egyet a távolba-szakadt gyermeked mielőbbi hazatértéért, egyet pedig „víg esztendő” megannyiszor váró néped boldogulásáért.

Úgy, ahogy ez itt errefelé évszázadok óta szokás. Ahogy itt ezt a barlangok mélyén továbbéltetett hagyomány megköveteli...

Eleinte a három lángocska éppen csak pislákol, apró sárgás gömböcskékük épphogy csak remegve imbolyog a vékonyka kanóc tetején, majd lassacskán erőre kapnak, szép egyenletesen hosszúkásra nyúlnak, s néhány perc múlva nyelvük már imponálóan nagyra növe olvad bele a homoktálca lüktető lángegyetemébe. Úgy tetszik, kedvessé vált a Fennvaló előtt az igyekezeted: Valaki valahol odafenn felfigyelt rád. Valaki valahol a csillagokon túl meghallgatta néma könyörgésedet...

S ki tudja, meglehet talán még *Kálvin János* szelleme is megbocsát majd neked ezért a tévelygésért. Talán még az ő mindent regisztráló szigorú tekintete sem fog azonnal kiátkozásért kiáltani ezért az alkalmi liturgia-váltásért. Végtére is: „*Post tenebras lux!*”. A fény előbb-utóbb mindenütt legyőzi a sötétséget...

Folytatjuk

A cikk szerzője a Románia Szabadalmi Hivatala vezérigazgatója

* * *

XIV. Mátyás Napok

VI. dies, február 22, szerda

Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság Napja

Armenia ünnepe: *A föl nem adható város - ahol egyszer minden itt lakónak harangoznia kellene...* címmel zenés irodalmi műsorral emlékezik Mátyás királyra, az örménymagyarokra, szereti, félti, élteti a kincses várost február 22-én, szerdán délután négy órai kezdettel a Bánffy Palota Tonitza-termében a 15 éves Armenia Baráti Társaság.

Prózával és költeményekkel közreműködnek: *Bogdán István, Egyed Emese, Fodor György, Fuchs Tünde, Karácsonyi Zsolt, Király László, Lászlóffy Csaba, Sebesi Karen Attila. A zenei műsorban fellépnek: Adorjáni Ágota, Csenge, Eszter és Réka, Balázs Borbála, Kiss Lehel, Köpeczi Sándor, Lászlóffy Réka, Mányoki Mária, Molnár Mária, Nagy Zoltán és Starmüller Péter. Műsorvezető: Bálintné Kovács Júlia.*

(Megjelent a Szabadság 2006. február 20-i számában)

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság ünnepe

A 15 év alatt következetesen dolgoztunk céljaink megvalósításáért. Közösséget teremtettünk, „határon átívelő” közösséget, és a budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel együtt azon munkálkodunk, hogy töredékekből, mozaikokból összerakjuk a XIX-XX. század és napjaink örménymagyar vonatkozású történelmét, mely Erdély magyar történelme is; hogy megismerjük, majd megismertessük az Erdélybe települt és itt hazára lelt népcsoport mindennapjait. Mert egyrészt Vörösmarty-val együtt valljuk: „*Emlékek nélkül népeknek híre csak árnyék*”, másrészt Nemeskürthy tanár úrral hisszük: „*A múltat nem lehet tőlünk elvenni, de az csak akkor a miénk, ha ismerjük.*”

A konferenciáinkon elhangzottakat 1997 márciusától havi rendszerességgel megjelenő folyóiratunkban és önálló kötetekben közreadjuk, ismertetjük a kutatások eredményeit, a visszaemlékezéseket, családtörténeti mozaikokat. Talán a mi munkánknak is köszönhető, hogy az amatőrök mellett, a történészek figyelme is e kis erdélyi népcsoport felé fordult. Elmondhatjuk, hogy a kutakodás napjainkban reneszánszát éli. Őseink rászolgáltak erre az érdeklődésre, hiszen a legkiválóbbak mind anyagi, mind szellemi erőforrásait arra használták, hogy új hazájukat, Erdélyt, e kis országot, felvirágoztassák.

Pomogáts Béla irodalomtörténészt idézem: „*Petelei István* gazdag örmény kereskedő családban született (1852), és az erdélyi örmények akkor már réges-régen magyarrá váltak, a magyar kultúrát gazdagították, és öntudatos magyarként képviselték az erdélyi magyarság érdekeit.”

Meg kell említenem **Jakabffy Elemér** nevét is. Munkásságát jobban meg kellene ismernünk.

Az 1991. február 21-én alakult és március 22-én bejegyzett Társaságunk 1998. február 19-e óta együttműködik a **Piarista Öregdiákok Baráti Körével** és az **Apáczai Csere János Baráti Társasággal**. A Triumvirátushoz 1998. augusztusában csatlakozott az Erdélyi Kárpát Egyesület is, majd később a Marianumisták. Minden jelentősebb eredményt összefogásunknak köszönhetünk.

Kedves Barátaink! Jó volt Veletek együtt dolgozni, és jó lesz február 22-én együtt ünnepelni a Bánffy-palotában. Biztos vagyok benne, hogy ezután sem fogunk csalódást okozni sem egymásnak, sem közösségeinknek.

*A szerző az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke
(Megjelent a Szabadság 2006. február 18-i számában)*

* * *

Mátyás Napok Kolozsváron

Hölgyek és Urak, lányok és asszonyok, fiúk és férfiak !

Mindannyiuknak köszönöm, hogy jelenlétükkel megtisztelték összejövetelünket. Számomra ez azt jelenti, hogy aki most itt van, minden biztonnal híve és tisztelője Mátyás királyunknak, félti, óvja, tehát szereti a föl nem adható várost: Mátyás szülőhelyét, és kedveli a mi 15-éves **Baráti Társaságunkat, az „**Armeniá**”-t.**

Ünnepi műsorunk ugyanis e három pillérré épül - Mátyás király, az örmények, és Kolozsvár, az építmény díszje pedig az ének és zene. Külön köszönöm a gondviselő Jóistennek, hogy a Mátyás Napok mindenkorai szervezőjének, **László Bakk Anikónak** azt sugallta, bízson meg bennünket a mai nap műsorának összeállításával, hiszen Anikó nem tudta, hogy épp most 15 éves az Armenia.

Ha ez a felkérés nem történik, hogyan lehetne alkalmunk arra, hogy ilyen környezetben - a Bánffy-palotában -, ilyen körülmények között köszönthessem azokat is, akikkel évek óta együtt dolgozunk: segítőtársainkat, az ugyancsak 15 éves „**Piarista Öregdiákok Baráti Körét**”, az **Apáczai Csere János Baráti Társaságot**”, valamint az „**Erdélyi Kárpát Egyesület**” tagjait és Dr. Issekutz Sarolta személyében az „**Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**”.

Barátaim, jó volt Veletek együtt dolgozni, Biztos vagyok benne, hogy ezután sem fogunk csalódást okozni sem egymásnak, sem közösségeinknek.

Magunkról néhány mondatot.

Felhívom a tisztelt hallgatóság figyelmét arra, hogy jelen megemlékezésünkben hányszor fordul elő a február hó. Az 1991. február 21-én alakult Társaságot a kolozsvári törvényszéken néhai **Keresztes Zoltánnal** együtt jegyeztettük be. Közös munkánknak korai halála vetett véget. A Társaság új székhelyét - a mi lakásunkat - 1997. február 21-én még **Sáska Jenő** szamosújvári örmény katolikus plébános és több olyan kedves tagtársunk jelenlétében avattuk, akik már eltávoztak közülünk. Nyugodjanak békében.

Az 1997-es év más vonatkozásban is változást hozott Társaságunk életében. Nemcsak itthon kötöttünk együttműködési megállapodást az említett szervezetekkel, de abban az évben, ugyancsak februárban alakult a budapesti székhelyű **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** (EÖGYKE) meghívott bennünket „**Az örménykatolikus egyház története és művészete**” címmel rendezett konferenciára. Számunkra, itthoniak számára ez a találkozás meghatározó jelentőségű volt. Egyrészt lehetőséget teremtett a csíkiak, gyergyóiak, szentgyörgyiek, brassóiak, erzsébetvárosiak, szamosújváriak, tordaiak, kolozsváriak számára, hogy megismerjük egymást, másrészt együttműködési megállapodást kötöttünk, melynek értelmében közös rendezvényeinkhez az EÖGYKE biztosítja az anyagiak orozslánrészét. Adományaik és a szamosújvári magyar közösség, valamint az örménykatolikus plébánia segítségével nélkül nem rendezhettük volna meg 1999-ben kétnapos konferenciánkat „**Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örménykatolikus egyháza és identitástudata régen és ma**” címmel, kötetben sem látott volna napvilágot a sok értékes tanulmány, és nem vehettünk volna részt itthonról 52-en az Erdélyi Örmény Gyökerek rendezésében megtartott **Magyarörmény Kulturális Napok** Budapesten rendezvény keretében 2000-ben a III. konferencián,

melynek címe: „A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma”.

2001-ben „Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak gyarapították, hogy a haza fényre derüljön, s kincs legyen Kolozsvár - Szamosújvár” címmel tartottuk eddigi legnagyobb szabású rendezvényünket. A Szent Mihály Plébánia imatermében kezdődő jubileumi konferencia az örmény kereszténység 1700., keresztény magyarságunk 1001. évfordulójának jegyében zajlott. A háromnapos rendezvény emlékezetes maradt valamennyiünk számára.

Természetesen minden évben részt veszünk az örmény-katolikus templomok búcsúin, legnagyobb számban a **Világosító Szent Gergely** napi búcsún, a szamosújvári székesegyház búcsúnapján.

1997-től az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadja a Füzeteket, a 40 oldalas havilapot 1600 példányban. Lehetőségünk nyílt rá, hogy kutatási eredményeket közölhessünk, ugyanis egyre többen ásnak le a gyökerekig, írják le emlékeiket, egy-egy tájegységen végzett kutatásaik összegzését. Az évkönyvekben összegyűjtött Füzeteket Erdélyben és Magyarországon is számos közkönyvtárnak adományként juttatják el. Baráti Társaságuk feladat, az erdélyi könyvtárakhoz, gyűjteményekhez postázni, elvinni az adományt. A közel 500 erdélyi címre, az olvasókhoz havonta juttatom el a lapot, ennek költségeit is magyarországi barátaink állják.

Talán a mi munkánknak is köszönhető, hogy az amatőrök mellett a történészek, művészet- és egyháztörténészek figyelme is e kis erdélyi népcsoport felé fordult, hisz elmondhatjuk, hogy a kutakodás napjainkban reneszánszát éli.

Őseink, az **I. Apafy Mihály** idejében Erdélybe települt örmények hazára leltek itt, s mind anyagi, mind szellemi erőforrásaikat arra használták, hogy e kis országot, melyet immár sajátjuknak érezték, felvirágoztassák. Büszkék vagyunk **Orbán Balázs** megállapítására: „az örmények a kor szellemével nemcsak előhaladtak, hanem mondhatnók túlszárnyaltak másokat, minden mi jó és nemes felkarolni, előmozdítani igyekeznek”.

Petelei István csak egy évtizeden át volt kolozsvári polgár, de ezen évtized alatt jelentős tekintélyt szerzett magának. Újságírói tollával, hatásos megnyilatkozásaival előmozdította Kolozsvár központjának mai formájában való rendezését, a főtér modern arculatának kialakítását, szorgalmazta a Mátyás szobor mielőbbi elkészítését és felállítását a legméltóbb helyen - a Szent Mihály templom tőszomszédságában.

Merza Gyulának nemcsak a Mátyás szobor felállítása volt szívügye, de kezdeményezte, majd **Fadrusz Jánossal** egyezkedett az örmény katolikus hitre térítő **Verzár Oxendius püspök** szobrának Szamosújváron való felállításáról, amelyet végül nem sikerült megvalósítania.

Bálintné Kovács Júlia

(Elhangzott Kolozsváron, a XIV. Mátyás Napokon, 2006. február 22-én)

* * *

Fodor György

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kedves Ünneplők! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A „tizenöt éves” jelző egyszerre sok is, kevés is. A földtörténeti évmilliókhoz viszonyítva 15 év jelentéktelen, de egy emberöltőben ez már jelentős korszak.

Az „**Armenia**” Társaságot pedig emberek, de nem akármilyen emberek, hanem kiváló, gazdag lelkületű merész újrakezdők szervezték és alkotják, akik tudták és tudják, hogy nemcsak Krisztus szeretete, hanem az idő is sürget. Ők munkásságukkal a zsoltárossal együtt mondják/kérik: „*Taníts meg számba venni napjainkat, hogy bölcs szívet szerezhessünk magunknak!*”

Ebben az évben a Piaristák Romániai Rendtartománya is jubilál. 230 esztendeje, 1776. június 7-én kelt rendeletével Mária Terézia, a piaristák iránti nagyrabecsülése jeléül, az 1773-ban eltörölt jezsuita rend iskoláiból négyet - Trencsént, Selmechányát, Köszeget és Kolozsvárt - a modern katolikus nevelés megteremtőjére, a *Kegyes Iskolák Tanító-rendjére bízta.*

Sokezer ember - közöttük nagyszámú örménymagyar - elmondhatja, hogy szerencsés, amiért valamelyik piarista gimnázium növendéke lehetett. Nemzeti eszme és haladás - a kolozsvári Alma Mater e két fogalom igazi szintézisét tudta nyújtani és mindkét utódiskola nyújtja ma is.

Örömkre, itt most megemlékezünk a kolozsvári **Piarista Öregdiákok Baráti Köre** megalapításának ugyancsak 15-ik évfordulójáról is. Nekik köszönhetően jelenleg a piarista intézmény nélküli Kolozsváron

tovább él a piarista szellem, élnek a hagyományok. Ezt a gazdag örökséget, mely része a magyar keresztény nevelésnek, magukénak érezték mindenkor az örmények is. A volt **Zágoni Mikes Kelemen Római Katolikus Piarista Főgimnázium** örménymagyar vendiákjai közül megemlíteném - ábécé sorrendben - **Bogdán Imre, Böszörményi Árpád, Dániel Gusztáv** (a kör elnöke), **Kapdebó Alajos, Lörinczi Miklós** nevét, akik köztünk vannak. Bocsássanak meg, ha valakit kifelejtettem.

A külföldre távozott örmény diákok között számon tartjuk **Vákár Lászlót, Folyovics Györgyöt, Gorove Árpádot és másokat, az elhunytak közül Petelei Istvánt és Pongrácz Gergelyt.**

A híres piarista diákok közé tartozik továbbá **Merza Gyula**, örmény származású polihisztor - több tudományban jártas, sokoldalú tudós -, aki a kolozsvári főgimnáziumban érettségizett s később városi tanácsosként is kitűnt. **Tatár Zoltán** az „Erdélyi Örmény Gyökerek” folyó év februári számában leírja, hogy Merza Gyula javaslatára honosodott meg a Házsongárdi, illetve Hóstát negyedek elnevezése. Szívhez szóló, gyönyörű beszéddel köszöntötte a püspökké kinevezett Márton Áront, míg a XII. Pius megkoronázására írt latin ódájáért Merza Gyulát a pápa 1939. április 3-án a „Szent Szilveszter Rend Lovagkeresztjével” tüntette ki. 1943-ban hunyt el.

Szintén a kolozsvári főgimnázium diákja volt egy másik örmény család sarja, az 1921-ben érettségizett **Dr. Soó Rezső**, aki 1929-től a debreceni tudományegyetem növényteni tanszékének vezetője, 1940-1944 között a kolozsvári egyetem növényrendszertani tanszékét, a Botanikus Kertet és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Növénytárát vezette, 1955-től pedig az Eötvös Lóránd Tudományegyetem professzora. Hét évtizedet átfogó munkássága során több mint 660 publikációja jelent meg, köztük 30 könyv.

A tanári karból most két örménymagyar nevét említek. A cserkészlet a gyakorlati életre nevel - hangsúlyozta **Puskás Lajos** latin-történelem szakos tanár, az intézet cserkész századának lelkes parancsnoka. Nagyrészen az ő érdeme, hogy a cserkészlet a piarista iskola életét színesítette és abba új erkölcsi tartalmat vitt, sok olyan gyakorlati tudással ismertette meg a diákokat, amelyek őket iskolai tanulmányaikban is elősegítették. **Dr. Denderle József** pedig kimagasló tudású történelem-földrajz szakos tanára volt az iskolának. Nagy tudású, széles látóköre és gazdag lelkesége miatt papként is maradandó emléket hagyott bennünk.

Nem fejezhetem be az amúgy hiányos felsorolást anélkül, hogy ne beszéljek a volt „**Marianum**” **Római Katolikus Leánygimnázium** egykor örménymagyar diáklányainak követendő példát mutató életéről. Ilyenek **Dán-Katona Zsuzsa és Mária, Placsintár Adrienne és Sára, Horenian Armine** és mások.

Tisztelt jubiláló Közösség! Meggyőződéssel állítom, hogy a kisebbségi élet - esetünkben az örmény és magyar - az egyházakkal él vagy elbukik. Ezért fontos a hűség szép példája. Az örménymagyarok többségének életviteléből látható, hogy a hitnek milyen összetartó ereje és szerepe van, és a hazafias-vallásos magatartásnak milyen megkapó megnyilvánulásai lehetnek.

Múltunk a reményünk! A Piarista Tanítórend nem engedte el kezeteiket, és ezen jubileum alkalmából is az összetartozás erejével akar körülölelni kedves mindannyiótokat. Minden ünneplő résztvevőnek szívből kívánok hitet, reményt és szeretetet, erőt, egészséget, bátorságot a hétköznapi kitartásra a jóban. Virágozzék továbbra is a 15 éves „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaság s vele együtt a Piarista Öregdiákok Köre. Vivát, crescat, floreat!

*Elhangzott Kolozsváron, 2006. február 22-én
A szerző Piarista Confrater,
a Romániai Piarista Rendtartomány megbízottja,
az Erdélyi Piarista Diákszövetség elnöke*

* * *

Puskás Attila

Szabadság és integráció *Az örménység erdélyi otthonában*

Európa szellemtörténeti fejlődésében a szabadság, integráció és a velük lényegileg összetartozó autonómia eszméje a felvilágosodás korába vezetnek vissza. A felvilágosodás szellemtörténeti eseménye alapján a valóság újszerű megközelítése állott, és azzal a kopernikuszi fordulattal hozható összefüggésbe, amely egy antropocentrikus paradigma megjelenését jelentette a teocentrikus világkép helyett.

Ennek a fordulatnak gyökerei mélyen a középkorba nyúlnak vissza, és nem egy „villámcsapásként” megjelenő újkori jelenség. Annak ellenére, hogy az arisztotelészi kategóriák szerint gondolkodó *Aquinói Szent Tamásnál* már egyértelmű antropocentrikus megközelítést találunk, a szabadság, integráció és autonómia eszméjének kifejtése a német felvilágosodás gondolkodójának, *Immanuel Kantnak* (1724-1804) nevéhez fűződik. Kant szerint a felvilágosodás az ember kilábalása az önmaga okozta kiskorúságából, ahol a kiskorúság az ember képtelenségét jelenti értelmének külső irányítás nélküli használatára. Hozzáteszi, hogy önmagának okozott ez a kiskorúság, ha nem az ember hiányzó értelmi képessége okozza azt, hanem az elzárkózottság és a bátorság hiánya... *Sapere aude! Légy bátor, hogy használd értelmeket* - ez Kant szerint a felvilágosodás jelszava.

A felvilágosodás-kori Európa paradigmaváltása, amely az emberi értelem megismerő-képességét emeli ki, és másrészt az örmények erdélyi letelepedése, akik szerint „*csak az az ember, ki olvasni tud*”, vagy ahogyan közmondásukban megfogalmazzák „*kutyát üss, csak pénzt nyerj*”, talán nem véletlen egybeesés, és elsősorban gazdasági szempontból igaz kijelentés. De az értelem használata nem csak ebből a gazdasági szempontból elengedhetetlen, hanem az autonómia helyes értelmezése és megélése szempontjából is.

Az autonómia az erdélyi örmény közösségek szervezési formája volt, a szó eredeti görög értelmében. Ez lényeges szempont az erdélyi örménység önszerveződésének, és a szabadság és integráció kérdésének megértéséhez. A tulajdonképpeni kérdés az, hogy az erdélyi örménység mennyire tudott önállóan, szabadon rendelkezni saját gazdasági, egyházi, társadalmi élete fölött, és hogyan volt képes mégis a befogadó magyar nemzet tagjává válni, illetve, hogy mindez milyen eredményhez vezetett az évszázadok során. A kérdést egy történelmi diakronikus elemzés révén próbáljuk megvilágítani.

Az önrendelkezés is az örménység egyik létkérdése volt minden időben, és nem csak újkeletű probléma (különösen Magyarországon, ahol jelenleg a magyarörménység több kisebbségi önkormányzatba szerveződik). Az örmény történelem tanúsága szerint az örmény történelem az önrendelkezés története. Ez leghalmozottabban a kereszténységhez való ragaszkodásban mutatkozott meg. De ugyanez a vágy indította az örmény ősöket az V. században arra, hogy a túlzott görög keresztény integrációs hatás és perzsa pogányosítás ellen önálló örmény ábécé-t hozzanak létre, amely lehetővé tette az anyanyelvű oktatást és a könyvkiadást, amely minden nép esetében a kultúra fennmaradásának feltétele. Ugyanez vezette az önálló örmény egyház létrehozásának gondolatát is a VII. században. A szabadság és önrendelkezés gondolata kísérte az örményeket hosszú vándorlásuk során egészen a Kárpát-medencéig.

Örményország lakóinak egy része Ani, az „*1001 templom városának*” pusztulása után (1239-es török pusztítás, 1319-es földrengés) a kaukázusi bérceken keresztül *Akhszar* vidékén (a mai orosz Kazany és Astrachan közötti terület) telepedtek meg. Innen a tatároktól való félelmükben, 1330-ban mintegy 12 000 örmény költözött át a Krím félszigetre, ahol Kaffában (ma Feodoszija) és környékén telepedtek le. Innen többen kereskedőként érkeztek Lengyelországba és Moldvába. A hagyomány szerint Moldvában már az 1239-es mongol invázió előtt menekültek örmény családok, ahol hét várost (Suceava, Iasi, Botosani, Dorohoi, Vaslui, Galati, Hotin) és 1401-ben Suceavában püspökséget hoztak létre. 1457-ben pedig, amikor a tatárok végleg elfoglalták Kaffát, többen Lengyelországban Lemberg (ma Lviv, Ukrajna) központtal egy kolóniát hoztak létre, és innen szivárogtak Bukovinába és Moldvába.

Az ősi hazájukat eltipró hatalom azonban itt sem hagyta nyugodni őket. IV. Mohamed 1672-ben bevette Kaminez Podolszki lengyel végvárát. E viszontagságos időkben mintegy háromszáz család menekült a Kárpátok bérceibe.

Folytatjuk

A szerző örmény katolikus vikárius

(Elhangzott Kolozsváron, ERMACISZA konferencián, 2005. szeptember 10-én. Megjelent az Armenia - magyarörmény időszaki szemle 2005-2006.1., 52. számában)

* * *

**Balla Lóránt*

A barokk Erdélyben

A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkesége (2. rész)

A barokk - a késő-középkorhoz hasonlóan - nem mondható különösebben liturgikus érzékű kornak. Lényegében a középkori lelkeség folytatódott benne.

Élénk vallásos élet indult meg: fellendült a prédikálás, a gyermek és felnőttoktatás s a missziós munka, amely a más vallásúak (elsősorban protestánsok) tömegét vonzotta vissza az egyházba. A beszédek mellett gyakran tartottak a különféle liturgikus napokhoz, ünnepekhez kapcsolódó, látványos körmeneteket. E körmenetek gyakori eleme volt, hogy a missziós atya vagy éppen a földesúr haladt elől, súlyos kereszttel vagy töviskoszorúval a fején, mezítláb. Kedvelt eseményei voltak e kornak a búcsújárások is. Ma is minden vidéknek megvan a sajátos Mária-kegyhelye - általában szerzetesek vezetése alatt -, akik a búcsúk közeledtével és alkalmával alig győzik a gyóntatást.

Ebben a korban terjedt el az eucharistia misén kívüli (paraliturgikus) kultusza. Az oltáriszentség tisztelőire fényes úrnapi és alkalmi körmeneteket tartottak. A misék alatt azonban mindenki többnyire a maga áhítatát végezte. A pap - követve az egyház liturgikus hagyományát - a népnek háttal misézett, a nép, pontosabban a keresztények külön-külön ezalatt (elsősorban a devóciós szellem következményeként) az imakönyv mise-ájtatosságainak elmélkedésében merültek el, a misét tehát nem a közünneplés alkalmának és helyének tekintették. Az egyes részeken a ministráns csengője figyelmeztette a híveket, hogy az oltár-ra tekintsenek. A liturgiát kizárólag papi feladatnak tekintették, előtérbe került a szolgálati papság „szolgáltatási” tevékenysége.

Az eucharistikus szemlélet kifejezetten ellenreformációs volt: áldozatot, jelenléte, imádást hangsúlyozó; ezzel szemben háttérbe szorult az igeliturgia, a lakoma-jelleg, az ünneplés közösségi jellege. Új esz-közökként tűntek fel az imakönyvek, a miseájtatosságok, a közös repetitív ima (például a rózsafüzér) és a népnyelvi miseénekek felajánlás és áldozás idején.

A mise egyes részei szinte önállósultak, „függetlenítették” magukat és önmagukban zárt nagysággá fejlődtek. A prédikáció ettől kezdve nem ment miserész számba. Önálló részként a mise elé került, a misén kívülre, és alkalmanként olyan hosszúra nyúlt, hogy szétfeszítette a mise kereteit. Térben is messze került a szószék az oltártól, mélyen a templomhajóban találta meg helyét - a liturgiától való elválás jeléül. Ugyanígy függetlenedett az áldozás a szentmisétől, hosszú ideig a mise után szolgáltatták ki - vagy ugyancsak a misétől függetlenül.

Hasonlóképpen önállósult a liturgikus jellegében megfogható egyházzene is, amely a barokk pompáját nagyszabású „koncertisztikus” művekkel, orgona helyett alkalmanként egész zenekarral és minél népesebb énekkar alkalmazásával érte el. A zene egyházi koncertezés lett a liturgia jelenlétében. A barokk zene és a népet kirekesztő liturgia magával hozta, hogy a misét csak „hallgatni” lehetett. Az énekesek az oltár közeléből a legtávolabbi helyre kerültek: a nyugati bejárat fölötti orgonakarzatra. Ebben a korban tűntek el végleg a templomból az éneklőszékek, a nagy templomokból az egykor külön funkcióval rendelkező bémák. És ugyancsak ebben a korban kezdődött meg a vallásos zenei dráma, az opera és az oratórium diadalútja. A liturgiában betöltött szerepek három részre szakadtak szét: a pap az oltárnál, az énekesek a kóruson, e kettő között a nép - és mindegyik egymástól függetlenül vett részt vagy volt jelen.

Az életörömtől eltöltött, fénytől ragyogó templomban a szentmise maga is önálló, zárt nagysággá lett, amolyan isteni színjáték, amelyet nézve-hallgatva (de azért jószerevel passzívan) fogad magába az ember. A szentmisén belül ettől kezdve az átlényegítés és az úrfelmutatás lett a mindent fölülmuló központ. A szentség jelenléte, tisztelete és imádása lett a legfontosabb.

A misén túl és kívül is folytatódó imádás mintegy vetekedett a misével: az oltáriszentség kihelyezésében, a nagy szentségi körmenetekben, áldásokban és örökimádásban. A szent kenyeret nyilvánosan láthatóvá tevő úrmutató (ostensorium, monstrancia) a liturgikus iparművészet új „sikerterülete”, a körmenet csúcspontja a menet közben adott többszörös áldás.

A barokk jámborság főbb megnyilvánulásai

A nép által kedvelt ájtatosságok közé tartozott elsősorban a keresztúti ájtatosság, amely 1726 után terjedt el, amikor is XIII. Benedek megengedte, hogy a keresztúti búcsúkat a világi hívek is elnyerjék.

A Szűzanya tiszteletében ekkor jelent meg a májusi ájtatosság. Fellendült Jézus Szentséges Szívének tisztelete, hiszen a korszak krisztocentrikus lelkiségű volt, a vallási élet központjába az Ige emberré válásának titkát és a megtestesült Ige személyét helyezte. Avilai Szent Teréz buzgólkodásának következtében előtérbe került Szent József tisztelete is. A jezsuiták ugyanakkor Nepomuki Szent János tiszteletét terjesztették.

A barokk kor a jámbor társulatok kora is. A jezsuiták a Mária-kongregációt, valamint Jézus halálfélelemének társulatát, a ferencesek a világi („harmadik”) rendet és a kordások társulatát, a domonkosok a domonkos harmadrendet és a rózsafüzér-társulatot terjesztették.

XI. Kelemen 1708-ban új kötelező ünnepként rendelte el a szeplőtelen fogantatás megünneplését.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó, 2005. augusztusi számában)

**A szerző harmadéves egyetemei hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán*

* * *

Fővárosi Örmény Klub **2006. március 16. ünnepi műsora**

I. rész

Minden magyar márciusa

Sebesi Karen Attila színművész (Kolozsvár) és

Kobzos Kis Tamás zeneművész (Budapest)

közös műsora: erdélyi magyar írók, költők és 1848-49-es dalok,

valamint

Dávid Antal Iván Háromszék nem alkuszik című történelmi regényének bemutatása

A műsort a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat szervezi

II. rész

Barangolás őseink földjén Erdélyben

Dr. Szarka György vetített képes programajánlója

III. rész

Vendégünk **Dr. Puskás Attila**

örmény katolikus vikárius, Gyergyószentmiklósról

Bemutatja *Az erdélyi örmények nyomában* című három nyelvű kiadványát,

mely a helyszínen megvásárolható

A II-III. részt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezi

* * *

Örmény kisebbségi önkormányzatok választása

I. rész

Örmény kerületi, városi önkormányzataink mandátuma idén októberben lejár. Miután új választási jogszabályok léptek életbe a nemzeti és etnikai kisebbségi törvény módosításával együtt, megkezdjük olvasóink, választóink felkészítését a választásra.

Minden kedves Olvasónknak az a legfontosabb feladata, hogy feltérképezze közösségük azon tagjait (rokonok, barátok, ismerősök, munkatársak, szomszédok stb.), akik az örmény közösséghez tartoznak, illetve tartozónak vélnek, esetleg olvassák is a füzetünket, járnak néha rendezvényeinkre, de eddig még aktívan nem kapcsolódtak be életünkbe.

Az új választási szabály szerint ugyanis csak azon kerületben, városban, faluban írnak ki örmény választást, ahol - 2006. május 31. és július 15. között - legalább 30 helyi választópolgár kérelmezte az örmény választói névjegyzékbe felvételét a helyi választási bizottságtól, kinyilatkozva, hogy az örmény közösséghez tartozik. Csak ez a - legalább 30 - választópolgár kap értesítést az októberi örmény kisebbségi választásra és csak ők szavazhatnak az örmény kisebbség képviselőjelöltjeire. Magyarörmény közösségünkben minél többen kérik felvételüket az örmény közösséghez tartozók névjegyzékébe, akik majd a választásra is elmennek szavazni az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* (EÖGYKE) jelöltjeire, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a mi jelöltjeink jutnak mandátumhoz.

Képviselőjelölteket csupán civil szervezet állíthat. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület minél több helységben kíván képviselőjelölteket állítani közösségünk tagjai segítségével, hogy kulturális misszióinkat tovább tudjuk folytatni. A helyi választási bizottság minden választópolgárnak május 31. napjáig tájékoztatót küld a kisebbségi választásokra vonatkozóan és megküldik azt a formanyomtatványt, amelynek kitöltésével és eljuttatásával kérelmezni lehet az örmény választói névjegyzékbe történő felvételüket.

Kérjük tehát a magyarörmény közösséghez tartozók jelentkezését minél előbb az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél, hogy számba vehessük és felkészíthessük őket a kisebbségi választások szabályaira.

Elérhetők vagyunk az alábbi módokon: telefonon: 201-101 \, faxon: 201-2401, e-mailen: magyar.ormeny@axelero.hu, levélben: 1251 Budapest Pf. 70. postacímen, vagy személyesen a Fővárosi Örmény Klub rendezvényein: minden hónap 3. csütörtökén du. 16 órától a Magyarok Háza Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeletén a Bartók teremben.

Dr. Issekutz Sarolta
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

* * *

Kopacz Mária kiállítás a Várban

2006. február 14-én nyílt meg Kopacz Mária festőművész „Karnevál” című kiállítása Budapesten, a Magyar Kultúra Alapítvány házában az I. ker. Szentháromság tér 6. szám alatt.

Bensőséges kiállítás megnyitón vehettünk részt. A művésznő és férje szeretetreméltó lénye, a nagyméretű, ötletes, egyéni keretezésű színpompás képek és mesebeli lények kavalkádja, **dr. Török Katalin** művészeti író nagyszerű megnyitó előadása és nem utolsósorban a megnyitó közönsége - köztük szép számmal az erdélyi örmények - együtthatalma remek estét adott valamennyiünknek. Az alábbiakban közöljük dr. Török Katalin asszony megnyitó beszédét.

(A kiállítás március 10-ig látogatható, naponta 10-18 óráig.)

M

Hölgyeim és Uraim!

Ha be akarunk lépni *Kopacz Mária* festői világába, ha át akarjuk lépni azt a küszöböt, mely elválasztja az események és történések szorításában és kényszere alatt, jól rosszul pergő, önmagát állandóan ismétlő világot, azaz e világunkat, az általa képpé formált világtól tudatos tudatunkat meg kell próbálnunk kikapcsolni, legalábbis egy időre félretenni. Mert a racionalitással itt nem sokra megyünk. A képzelet, a látomások, víziók, álmok, mesék és mítoszok, egyéni és kollektív tudatalatti emlékképek titokzatos labirintusaiban való eligazodást a jól megszokottól eltérő szabályok vezérlik. Rá kell hangolódni erre a téren és időn kívüli világra, ahol semmi nem az, aminek látszik, ahol semminek nincs konkrét tartalma, de annál inkább van szimbolikus jelentése.

Kopacz Mari képein nincs perspektíva és horizont, nincs elől és hátul, lent és fent, nincsenek fények és árnyékok, csak élettel, energiával telített vibráló, lüktető színek. Minden áramlik, lebeg, kavargok ok és cél nélkül, szertelenül.

A képeken ábrázolt alakok olyan lények, melyek emlékeztetnek ugyan ránk, hús-vér emberekre, de ki merné őket annak nevezni. *Kopacz Mária* lényei organikus teremtmények, amelyekben állati, növényi és emberi létállapotok szervesülnek egymással. Az emberfejből kiágazó növényi formációk, a levegőben kézzel és lábbal úszó óriáshal, a szárnyas róka, vagy a testetlen fejek láttán se nem lepődünk meg, se nem borzadunk el. Legalábbis őszintén remélem. Sőt, mintha mindezek ismerősek lennének valahonnan. Aból a tudatállapotból, amellyel valaha mindannyian rendelkezünk, de útközben elvesztettünk. Ami a gyermekeknél - amíg le nem neveljük őket róla - még oly tisztán, spontánul és magától értetődő módon nyilvánul meg.

*Kopacz Mária*t is meglátogattam pár nappal ezelőtt a műtermében, mint szoktam tenni mindig, ha kortárs művész kiállítását nyitom meg. Nem csupán azért megyek el, hogy megnézzem a kiállítási anyagot, vagy segítsek annak összeállításában, sokkal inkább a beszélgetés és a különös atmoszféra kedvéért, amely minden műtermet át leng. Ha van szent és profán hely, a műtermeket az előzők közé sorolom, mert itt történik meg az a misztikus átalakulás, amelynek során az érzelmi-tudati tartomány belső képei színné, formává, vizuális jelenséggé transzformálódnak. Ezen túlmenően, azért is szeretek még műtermekbe menni, mert ott van a művész a legihletettebb, számára legbiztonságosabb és legoldottabb állapotban.

A saját művek szülőszobájában a kívülálló számára mindig feltárul egy-egy titok. Nem történt ez másként *Kopacz Marina*nál jártamban sem. Mivel nem olyan titokról van szó, ami ne lehetne publikus, ezek közül kettőt megosztok most önökkel, képeinek könnyebb befogadását segítő.

Az erdélyi, marosvásárhelyi születésű Kopacz Máriáról tudni kell, hogy eredetileg grafikus. A képzőművészetnek ezt az ágát több, mint két évtizeden keresztül gyakorolta, sok szakmai elismerést, hazai és külföldi kiállítást tudhatott már maga mögött, amikor elkezdett festeni. Az elején kissé bátortalanul, keresve, ízlelgetve az új kifejezési lehetőségeket, technikákat. Készültek a képek, de valami hiányzott, valamiért nem érezte igazán a sajátjának őket. Aztán egyszer csak rájött, hogy a vonal hiányzik, a rajzosság. S amint ezt beépítette festményeibe, összeállt a „kép”, megtalálta festői stílusát. Kopacz Mária tehát olyan festő, aki rajzolja is a képeit, de nem úgy, hogy előrajzolja a témát, mint szokták festők gyakorta, hanem ő ezzel teszi fel rájuk a koronát. Úszó, lebegő, szabadon áramló, cikázó, minden megszokott elvárásnak fittyet hányó teremtményeit lendületes, hol erőteljes, máskor lehelet finom vonalvezetései kiemelik, karakterizálják, keretbe foglalják.

A másik „titok” egy zeneműhöz kapcsolódik. Az itt kiállított harminckilenc festmény az elmúlt 3-4 év alatt készült és munka közben mindvégig egyetlen zenét hallgatott, *Orff: Carmina Burana*-ját. A jól ismert zenemű - számomra legalábbis - itt lüktet a színek, vonalak képi nyelvén. A beszélgetés során az is kiderült, hogy amikor még grafikusként rézkarcokat készített, csak gregorián zenét hallgatott. A rézkarc-készítés fegyelmet, aprólékosságot, elmélyült koncentrációt igénylő alkotói folyamata számára az lett a zenei megfelelője, inspirálója.

Kopacz Mária festményeinek tartalmát, képi világát elég eltérő módon értelmezik, akik eddig írtak róla vagy kiállításait méltatták. Amit ki-kí leír vagy elmond képeit értelmezendő - s ez alól én sem vagyok kivétel -, sokkal inkább jellemző a befogadóra magára, mint az alkotóra. A képek határozottságot és ösztönösséget sugallnak számomra. Az előbbi a festés-technikai megoldásokat, az utóbbi a tartalmat jellemzi inkább. Kopacz Mária hagyja belső világát szabadon, parttalanul felszínre jönni, de látványra már biztos, határozott kézzel formálja. Érződik minden művén, hogy élvezi ezt a varázslást, örömeit leli a képteremtésben, szereti saját lényeit, s biztosra merem venni: időnként maga is meglepődik azon, ami visszatekint rá. Átvitt értelemben. Mert a Kopacz-képek szereplőinek nincs tekintetük. Vagy mert álarc fedi őket, vagy azért, mert szemük ugyan van, de sosincs pupillájuk, szemükkel nem tükröznek semmilyen érzelmet. Mégsem közönyös lények. Egy visszafogott mosoly, egy kifejező kéztartás, a testbeszéd megannyi megnyilvánulása révén mégis élettel tudja telíteni teremtett lényeit. Kopacz Mária képi világa egyszerre rejtőzködő és kitarulkozó, sohasem érzélgős, finom humor, átütő életszeretet és optimizmus árad belőlük, remélem nemcsak számomra.

S mivel is fejezhetném be méltóbban megnyitó beszédemet, mint saját szavainak ideidézésével a 2001-es katalógusából: „Sokféleképp lehet beszélni a világról. Némán, egy vállrándítással is. Vagy madárfütytyöt imitálva. Néhány könnyed mozdulatot téve, ha szél fúj. Virágot, madarat, felhőt rajzolva.. .Ám ha arrébb teszek néhány szürke foltot a papír széle felé, a rajz közepébe behúzok néhány vonalat, mondhatja azt is valaki, hogy nem hasonlít a valódihoz. De honnan tudhatnánk, hogy amit pillanatnyilag érzékelünk, az a valóság?”

Köszönöm, hogy meghallgattak, s hogy ezúttal én ajánlhattam figyelmükbe Kopacz Mária elvarázsolt képeit.

* * *

„Anyanyelvek napja” nemzetiségi irodalmi est

A Nemzetiségek Házában a Szegedi Nemzetiségi Önkormányzatok Társulása 2006. február 21-én 18 órától megrendezte az „Anyanyelvek napja” nemzetiségi irodalmi estjét.

Nyolc nyelven hangzott el altató, óda, prózai részlet, vers gyermekekről gyermekeknek és felnőtteknek, zene és dal fűszerezésül. Ebből mi, örmények sem maradhattunk ki. Avaghian Hamlet előadta Balabanian Hartioun örmény művészi fordításában dr. Tóth Rózsa: „Halálos menetelés az életért” című versét.

Az est olyan sikeres volt, hogy a ház díszterme és a folyosó is megtelt érdeklődőkkel. Ezt még fokozandó - a műsor után farsangi édesség-bemutató - csemegézve értékeltük ki a produkciókat, tervezgetve a következő hasonló estet. Nem dicsekvés, de az örmény édességek fogytak el leghamarabb. Különösen a pahlavának örült mindenki.

Várjuk a fociistáink szereplését, majd erdélyi vendégünk *Egri Ferenc* Nagyváradról, az ottani alapítvány elnöke vetített képes előadását tekintjük meg Czárán Gyuláról.

A legfontosabb dolgainkról szerettem volna tudósítani örmény testvéreinket határon innen és azon túl.

Szíves üdvözléssel: dr. Tóth Rózsa

* * *

Örmény templomok, kolostorok *Szabó László kiállítása a XII. ker. Művelődési Központban*

A szépen felújított kupolateremben 2006. január 31-én gyönyörű, különleges kiállítást tekinthettek meg a látogatók. Szabó László fotóművész legszebb felvételeiből válogattuk ki a képeket, melyek méltón reprezentálják az örmény templomépítészetet. A rendezvény fővédnöke Dr. *Mitnyan György* polgármester volt.

Megnyitójában kiemelte: nagy öröme szolgálni, ha a kisebbségi önkormányzatok ilyen színvonalas kiállításokon mutatják be kulturális kincseiket, megismertetve azt a XII. kerület polgáraival. Külön örömet fejezte ki, hogy a kupolaterem felújítása után ebben az évben ez volt az első nagyszabású rendezvény.

Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit elnöki köszöntőjében a templom, a hit, az ima jelentőségéről szolt. „*A templom Isten háza. Szakrális hely, ahol elcsendesedünk. Ezt őseink is tudták, ezért építették templomait a legszebb, legcsendesebb helyekre, mert maga a természet is a megnyugvásunkat segíti elő. Az isteni kéz nyomát láthatjuk magunk körül mindenütt a természet rendjében*”.

A HIT biztonságérzetet ad, mert működteti belső értékrendünket. Kérdéseket tesz fel és választ vár. Az egyik kérdés, amit megfogalmaz: „Mi az élet célja és honnan jövünk?”

A lélek csendje az IMA. Összeköttetés és összeszedettség, kapcsolat az Örökkévalóval. Ő akkor jön közel hozzánk, amikor megnyugszunk.

Az élet szeretetét megtapasztaljuk, ha kinn járunk a természetben, ha mértéket és önuralmat gyakorlunk, ha másokon segítünk, ha életünket áthatja az Istenbe vetett bizalom. Hitünk a kiteljesedés szabadságával ajándékoz meg bennünket, mert belső erőnk tartást ad nekünk. János evangéliumából idézve: „*Békességet hagyok néktek, az én békémet adom néktek. Ne nyugtalankodjék a ti szívetek és ne féljen.*”

Az örmény templomépítészetéről szólva a XII. ker. Örmény Önkormányzat elnök asszonya elmondta: az örmény templomépítészeti hatása messze Armenia határain túl is kézzelfoghatóan kimutatható. A középkori örmény építő- és kőfaragó mesterek gyakorta kaptak megbízást a Kaukázus vidéke, Kelet-Európa és a Balkán uralkodóitól, illetve egyházi személyiségeitől.

A templomok és a kolostorok minden időben a nemzeti nyelv, a tudomány és a kultúra fellegvárai voltak. Az örményeknek a történelem folyamán sokszor kellett menekülniük, új hazát keresniük. Idegen országba letelepedve igyekeztek rövid időn belül saját templomot és saját iskolát építeni. Ez a két intézmény nyújtott lehetőséget a vallásuk gyakorlására és gyermekeik oktatására. Szolgáltatta a lelki és szellemi épülésüket, összetartotta a közösséget, ezért minden egyházközségben működött vasárnapi iskola.

Az elnöki köszöntő után *Szabó László* fotóművész számolt be a hátizsákos turistautak részleteiről. A szép képek látványát nagyszerűen egészítette ki a pompás kulturális műsor, *Zsigmond Benedek*, *Várady Mária* szép versmondása, *Kátainé Szilvay Ingrid* zongorajátéka. A jó-hangulatú estét állófogadás zárta, és a megjelentek szép emléklapot kaptak.

Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

* * *

Hagyományélesztő örmény multság Gyergyószentmiklóson *Régmúlt idők nosztalgiaja bálidő végén*

Immár több évre visszanyúló hagyománya van a gyergyószentmiklósi örmény közösség farsangvégi báljának. *Lázár Alfréd* egyházgondnok kezdeményezésére 2001 óta szervezik meg a bált, amelyre elsősorban az örmény közösség tagjai hivatalosak. Ilyenkor rendszerint a tehetősebbek segítik a szegényebbeket, hogy ők is részt vehessenek a rendezvényen. „*Célunk a közösségépítés, annak elérése, hogy akik a templomban együtt vannak, azok megismerjék egymást a vidám pillanatokban is*”- fogalmazott *Puskás Attila* örmény vikárius.

Idén 142 személy bálzott az egyházi nyilvántartó szerint. Gyergyószentmiklóson jelenleg 615 örmény származású ember él. A gyergyóiak ma is dolgozók, szorgalmasak, kissé fukar embereknek tartják az örményeket, olyanoknak, akik a munkából is, de a mulatásból is szeretnek derekasán kivenni a részüket. A városban keringő mendemondák szerint arra is volt példa a múlt század elején, hogy egyik örmény kereskedő egy éjszaka alatt elkártyázta teljes vagyonát. Az örmény közösség legidősebb tagja, a 94 éves *Hegyesi*

Alíz viszont másként emlékszik az eseményre: szerinte inkább az volt örmény, aki elnyerte a vagyont. Mint mesélte, az örmények annyira jó kereskedők voltak, hogy hajdanán a város elöljárósága olyan törvényt vezetett be, miszerint az örmények csak kilenc óra után mehettek ki a piacra áruikkal, hogy a székelek is eladhassák portékáikat. „A kereskedelmet és az ipart az örmények honosították meg Gyergyószentmiklóson. Mindig szorgalmasabbak voltak a helybélieknél, és hiába hozták ezt a törvényt, jobb árat ajánlottak a gazdáknak, az árut pedig elvitték más helységbe, és ott adták el” - fűzte az elmondottakhoz.

„Eljártunk egymás báljaira, az asszonyok csodálatos süteményeket készítettek, nem akármilyen száraz kekszeket szolgáltak fel. Amíg élt a nagyanyám, **Mélik Istvánné**, mindig elkészítette a hagyományos örmény süteményt, amit az itteniek örmény puliszkának neveztek. Az igazi neve hádájék, száz tojásból készült, a kalácshoz hasonló, csodálatosan finom” - nosztalgizott Hegyesi Alíz, aki az idei bálra már nem tudott elmenni.

Jánossy Alíz

(Megjelent a kolozsvári Krónika című napilap 2006. február 27-i számában)

* * *

Erdélyjárás felsőfokon

Barangolás őseink földjén

(Észak-Erdély, Bukovina, Moldva, Gyimesek, Belső Erdély, Partium) Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja
2006

Ars poetica: A magyar örmények őseinek nyomdokain járunk Moldvában, Besztercén és Székelyföldön. Megismerjük a Kárpát-medence keleti peremvidékén együtt élő népek vallási, kulturális sokszínűségét és a közös értékeket.

ÚTVONAL: Budapest - Nyíregyháza - Máriapócs - Vállaj - Nagykároly - Érmindszent - Szödeme - Tasnád - Ákos - Erdőd - Szatmárnémeti - Koltó - Nagybánya - Gutin hágó - Máramarossziget - Szaplonca - Iza völgye - Jód - Felső Visó - Borsa - Borsai hágó - Aranyos Beszterce völgye - Moldvahosszúmező - Moldovica - Voronec-Setref hágó - Naszód - Beszterce - Harina - Teke - Szászrégen - Déda - Maroshévíz - Gyergyószentmiklós - Csíkszépvíz - Fügés tető - Gyimesközéplek - Hidegség - Gyimesbükk - Bákó - Rekecsin - Külső Rekecsin - Foksány - Ónfalva - Hidegség - Csíkszereda - Korond - Szováta - Kolozsvár - Tordaszentlászló - Bánffyhunad - Lankás tető - Jád völgye - Királyhágó - Nagyvárad - Ártánd - Szolnok - Budapest

Időtartam: 8 nap (2006. augusztus 22-29.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb. 2 400 km

Utasbiztosítás: Credit Suisse Rt.

Szállás és ellátás: félpanzió (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: túraruha, sportcipő, fürdőruha, elemlámpa

Vezetés: a csapatot Szarka Gyuri bácsi kalauzolja

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Utunk végigvezet a Kalota-, Radnai-, Máramarosi-, Csíki havasok, a Gutin és a Hargita hegység bécei között
- Átkelünk a Kárpátok vízválasztóján, az 1416 m magas Borsai-hágón és a Fügés-tetőn (1159 m)
- Ezeréves határ az Aranyos Beszterce völgyében és a Gyimesi-szorosban
- Portyázás Moldvában a néhai Etelköz csángó-lakta vidékein
- Örmény emlékhelyek a moldvai Foksány városában
- Panorámatúra a Barackos tetőn, a bükkhavas Szent István templomhoz
- Romanika stílusban épült Árpád-kori templom Ákoson és Harinán
- Magyarörmény templomok Gyergyószentmiklóson és Csíkszépvízen
- Görög-katolikus kegytemplom Máriapócson
- Világörökség részét képező kívül-belül festett bukovinai ortodox kolostorok (Moldovica, Voronec)
- Máramarosi görög-katolikus fatemplomok - Világörökség része

- Zsidó emlékhelyek Máramarosszigeten
- „Cipcerek” sors története Felső-Visón
- Megtekintjük a Hollósy Simon alapította festőiskola remekműveit és a bányavirágokat Nagybányán
- Látogatás a moldvai csángók Bőjte Csaba atya által kezdeményezett Béke Királynője iskolaközpont munkatelepén Rekecsinben
- Új létesítmények a szovátai Szent József szeretetotthonban
- Megemlékezünk:
 - *Károli Gáspárról és Kaffka Margitról Nagykárolyban*
 - *Ady Endréről Érmindszenten*
 - *Kölcsey Ferencről Sződemeteren*
 - *Dsida Jenőről Szatmárnémetiben*
 - *Misztóthfalusi Kiss Miklósról Misztóthfalván*
 - *Németh Lászlóról Nagybányán*
 - *Hollósy Simonról és Leöwey Kláráról Máramarosszigeten*
 - *Wass Albertről Marosvécsen*
- Börtönmúzeum Márton Áron cellájával Máramarosszigeten
- Az Árpád-vonal erődítményei a Borsai-hágón
- Petőfi Sándor és Szendrey Júlia esküvőjének színhelye Erdődön
- Meghallgatjuk a „Szeptember végén” című költeményt Koltón, a kőasztal mellett, ahol Petőfi Sándor írta
- Örmény emlékek Besztercén
- Vidám temető Szaplancán - Világörökség része
- Élő skanzen (faházakkal, faragott kapukkal és népviselettel) a Mára és Iza völgyében
- Fergeteges moldvai csángó néptáncbemutató Külső Rekecsinben. Kertész Madalina és Dobos Rózsa énekel
- Szíveslátás szilvóriummal és finom hazaival Györgyczéék kalibájánál, a Barackoson
- Juhászabéd túróspuliszkával, aki a porciót kaszálassal vagy briginyózással kiérdemelte
- Vendégmarasztaló Külső Rekecsinben pálinkával, bélessel, galuskával és borcsos pesztarával
- Találkozó és közös vacsora a kolozsvári örményekkel az Agapé étteremben
- Emlékműsor az '56-os forradalom 50 éves évfordulóján Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos előadásában Nagyváradon
- Gyimesi, bányavidéki és kalotaszegi családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek szeretetét és őszinte barátságát

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: Indulás: reggel 6 órakor a Batthyányi tér felső rakpartról.

Határátkelő: Vállaj

Látnivalók: Máriapócs (görög-katolikus székesegyház - búcsújáróhely), Nagykároly (Károli Gáspár, Petőfi Sándor és Kaffka Margit emlékhelyek), Érmindszent (Ady Endre szülőháza), Sződemeter (Kölcsey Ferenc szülőfalva), Ákos (Árpád-kori bazilikális templom), Erdőd (Petőfi Sándor házasságkötésének színhelye), Szatmárnémeti (buszos városnézés), Misztóthfalva (Misztóthfalusi Kiss Miklós szülőfalva)

Szállás és ellátás: Koltón bányavidéki családoknál (2 ágyas fürdőszobás lakások)

2. nap: Látnivalók: Koltó (Petőfi Sándor mézesheiteinek színhelye a Teleki kastélyban), Nagybánya (képtár a néhai festőiskola remekműveivel, Ásvány- és Bányavirág Múzeum), Gutin-hágó, Mára völgye, Máramarossziget (városnézés, Hollósy Simon szülőháza, Leöwey Klára szobra, Márton Áron börtöne), Szaplunca (színesre festett fejfás, ún. vidám temető), Iza völgye, Jód (a legrégebbi és a legszebb máramarosi fatemplom - Világörökség része), Felső Visó („cipcerek” története)
Szállás és ellátás: a 3. és 4. napon Felső Visón szállodában (2 ágyas fürdőfülkés szobák)

3. nap: Látnivalók: Borsai-hágó (1417 m) - Karpathen Korps hadiútja, német katonai temető, Árpád-vonal erődítményei, Aranyos Beszterce völgye, Ezeréves határ, Bukovina (kívül-belül festett ortodox templomok: Moldovica, Voronec, mindkettő a világörökség része)

4. nap: Látnivalók: Naszód, Beszterce (városközpont, evangélikus templom, örmény emlékek), Harina (Árpád-kori bazilikális templom), Szászrégen, Marosvécs (Erdélyi Helikon, Wass Albert sírelék), Felső Maros áttörés, Gyergyószentmiklós (örmény templom), Csíkszépvíz (örmény templom), Fügés tető, Hidegség

Szállás és ellátás: a 4., 5. és 6. napon Hidegségben gyimesi családoknál vagy a Csángó panzióban (2 ágyas fürdőfülkés lakások vagy komfortos szállodaszobák)

5. nap: Látnivalók: Kikerülés (kb. 2 órás gyalogtúra) a Barackos-tetőre a Györgyicze család kalibájához (1250 m magasán a tengerszint fölött), ahol a teheneket és a birkanyáját tartják. Részt veszünk a gyephavason a család munkájában. Juhászebed azoknak, akik kiérdemlik. Panorámaút gyalogszerrel a bükkhavas Szent István templomhoz

6. nap: Látnivalók: Gyimesi-szoros (ezeréves határ), Tatros völgye (árvízszújtotta helyek), Bakó, Rekecsin (moldvai csángók épülő iskolaközpontja), Külső Rekecsin (szíveslátás, népzene és néptáncbemutató, vendégmarasztaló), Foksány (moldvai örmény emlékhelyek)

7. nap: Látnivalók: Csíkszereda (könyvvásárlás), Székelyudvarhely, Korond (kirakóvásár), Szováta (Szent József Szeretetotthon), Kolozsvár (találkozó a kolozsvári magyarörményekkel)

Szállás és ellátás: Tordaszentlászlón kalotaszegi családoknál (2 ágyas fürdőfülkés lakások) Közös vacsora a kolozsvári magyar örményekkel az Agapé étteremben

8. nap Látnivalók: Körösfő (kirakóvásár), Kis Sebes völgye (gyűjtőtő) Lankás-tető (1 órás séta a Kalotahavas nyugati fennsíkján), Nagyvárad ('56-os emlékműsor a Kiss Stúdió előadásában)

Határátkelő: Ártánd

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 61 000 Ft/fő (Ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 6 000 Ft)

Az összeg tartalmazza a vezetést, a biztosítást, a félpanziót, a szállást és a belépőjegyek árát, kivéve a buszköltséget (20 000 Ft).

Jelentkezés: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, vagy a Fővárosi Örmény Klubban a 20.000 Ft buszköltség, mint foglaló befizetésével.

* * *

„ *Tedd meg, ami tőled telik! És kérjed azt, amire gyöngé vagy!*”

Augusztinus

* * *

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Nyolc éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk.

Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által mellékelte, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza. Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként a

Magyar Katolikus Egyházat,
amelynek technikai száma: **0011**

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabványméretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Nagyböjt

Ideje: hamvazószerdától húsvétvasárnapig

(2006-ban: március 1-től április 16-ig)

Nagyböjt, az Érdy-kódexben negyvenlőböjt, az egyházi évben hamvazószerdától húsvétvasárnapig terjedő, Jézus negyvennapos böjtölésének, majd kínszenvedésének emlékeztetere szentelt negyvennapos időszak, amelynek kisebb megnevezett egységei: hetei, vasárnapjai, ünnepei is vannak.

A régi idők böjti fegyelme igen szigorú volt. A böjti napokon csak kenyeret, sót és száraz növényi eledeleket ettek és csak egyszer étkezhetek napjában. Ennek az önmegtágadó életnek számos példája és nyoma maradt fenn népünk körében, mutatván azt, hogy a jókedvű áldozatban öröme telik. Az ország több vidékén voltak, akik a házaselettől, dohányzástól is megtartóztatták magukat. Nem nyiratkoztak, nem borotválkoztak. Ez utóbbi fogadalmak nagyhétre, esetleg már csak nagypéntekre korlátozva, máig élnek.

Az 1500-ból való *Baptismale Strigoniense* szerint ezen a napon szentelték a zarándokok botját és tarisznyáját, akik voltaképpen szintén vezeklő útra készültek.

Népünk a hamvazást többfelé szentelménynek tekinti. Előfordul, hogy a templomból hazatérők összedörzsölik homlokukat az otthon maradottakéval, hogy azoknak se fájjon a fejük.

Liturgikus hagyomány, hogy feketevasárnaptól a feltámadási szertartásig a templomi feszületeket, továbbá a főoltár képét violaszín lepellel eltakarják.

(Bálint Sándor nyomán)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat

és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 110. szám
2006. április

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívtatán és hívtatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

*„Kiáltok az oroszán hangjával,
annak szavával, aki a kereszt
négy ágáról kiált,
és legyőzte a pokol hatalmát.”*
(Kísérő ének húsvéti időben)

A Szentírásnak van egy hasonlata: az ördög, mint ordító oroszán jár körben, keresve, hogy kit nyelhet el. Azonban itt az oroszán szerepeltetése pozitív: a hangerőre, annak fontosságára figyelmeztet. Erőteljesen kell hirdetniünk húsvét örömhírét, mely látszólagosan egy ellentmondáson nyugszik: kereszt és feltámasztás. De a kettő összefügg, s az eredmény: diadal a pokol felett.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.mag-y-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.onneny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Szentesi Zöldi László

Örmény holokauszt Törökországban
Egyre több ország ismeri el az egykori népirtás tényét
Ankara mindmáig nem követte meg az áldozatok hozzátartozóit

Falusi asszony jellegzetes fejfedővel. Targoncás kereskedő mosolygó segédek társaságában. Imádkozó férfi lehajtott fejjel. Koromfekete szemű, kócos kislány. Sárguló fényképek egy letúnt világról. Emberek, akiknek származásuk miatt kellett meghalniuk. Holnap az 1915-ös törökországi vérfürdő kilencvenedik évfordulójára emlékeznek a világ, arra az esztendőre, amely a mögöttünk álló évszázadban megnyitotta a holokausztok sorát.

Metz Yeghern. Nagy Rossz. Így nevezik az örmények a maguk holokausztját. Ha valaki elvetődik a jereváni Népiirtás Múzeumába, a következő számadatot találja az áldozatokról: 673 199. Valójában azonban senki nem tudja a választ arra a kérdésre, hány örmény életet követelt az ifjútörök mozgalom esztelen politikája az első világháború esztendeiben. Más számháborúkhöz hasonlóan a felek különböző adatokat hangoztatnak. A megannyi örmény becslés végül is mintegy másfél millió áldozat körül állapodott meg, a mai török kormány 300 ezer ember halálát ismeri el.

Mi is történt valójában? Bár örmények ellen már a századforduló előtt is számos erőszakos cselekmény zajlott az Oszmán Birodalomban - 1892 és 1896 között az állandósult pogromokban mintegy 274 000 örmény vesztette életét, és ugyanennyien elmenekültek a lakóhelyükről - , a földi poklot kétségkívül az

1915-ös esztendő hozta el számukra. Mindaz, ami a végzetes év tavaszán történt, mintha a zsidók, kurdok, palesztinok, lengyelek, magyarok és mások ellen elkövetett XX. századi népirtások forgatókönyvét vázolta volna fel.

Április 24-én a török hatóságok letartóztattak 200 örmény vezetőt Konstantinápolyban, majd néhány nap alatt valósággal lefejezték az értelmiséget. Anatóliai börtönökben végezték ki a papokat, a tanárokat, mindenkit, aki szóval vagy tollal veszélyt jelentett számukra. A török hadseregben szolgáló katonákat munkaszolgálatra vezényelték. Ezt követően megkezdődtek a tömeggyilkosságok, több százezer embert brutálisan lemészároltak, a szíriai sivatagba elűzöttek útközben éhen haltak, a kimerültség és a járványok egyaránt megtizedelték őket. A törökök ezután a Kaukázusban élő örményeket irtották ki módszeresen, aki életben maradt, azt kitelepítették. A túlélő gyermekeket a legrosszabb janicsárhagyományok szellemében iszlamizálták, a fiatal nőket tömegesen megerőszakolták vagy háremekbe zárták. Nem meglepő, hogy a török belügyminiszter így fogalmazott a tartományi előljárókhöz írott üzenetében: „*Maradéktalanul eltöröltük az örményeknek azt a jogát, hogy Törökország területén éljenek és dolgozzanak.*”

A Metz Yeghern eredményeként a 20-as évek elejére Kis-Ázsiában hírmondója sem maradt az örmény nemzetnek. Eltűntek, mintha soha nem léteztek volna, így köszöntött be arrafelé a diadalittasnak, civilizáltnak, népjóléti intézkedésekben gazdagnak remélt huszadik század: a szó szoros értelmében kiirtottak egy népcsoportot, olyan brutális eszközökkel, amelyhez fogható kevés akad a történelemben.

Mindezek után joggal vetődik fel: mi volt az örmények bűne? Volt-e egyáltalán? Mint oly sokszor, a választ a gyilkosok indítékai között találjuk meg. A kiválasztottság mítosza vezette a hóhérok kezét, amint a holokausztok során azóta is oly sokszor. A korabeli török kormány rendületlenül hitt a kizárólag török népekből álló, Anatóliától egészen Közép-Ázsiáig terjedő faji birodalom megteremtésében. Nagyratörő terveikben az örmények nem szerepeltek. Ezért kellett meghalnia csecsemőnek és aggastyánnak, férfinak és nőnek.

Kik a felelősek a földi pokolért? Talaat nagyvezér, Enver és Dzsemal pasa. A beszédes nevű Egység és Haladás Bizottságának vezetői, vagyis az 1908-ban uralomra jutott ifjútörök mozgalom korifeusai. Ők rendelték el, majd hajtották végre különös kegyetlenséggel a XX. század első nagy Endlősungját. Ők adták meg a kezdő lökést a „végsőmegoldásoknak”, a sokszoros Metz Yegherneknek, amelyek a történelem során oly sok népet sújtottak porba, kortól, politikai berendezkedéstől, környezettől függetlenül.

Talaat nagyvezér, Enver és Dzsemal pasa. Mindmáig Hitlerek, Sztálinok a világ első keresztény népének szemében. Ótestamentumi Hámánok, akiknek még az emlékét is el kell üzni kereplővel, imával. És az örmények aligha felejtik el a történeteket. Mégsem hallunk róluk minden áldott nap: rokonaik nem változtattak nevet, nem kértek bűnbocsánatot, nem körözték őket a nagyvilágban, nem számoltatják el őket és utódaikat, közmegvetés, kiközösítés sem sújtja őket. A genocídium után elmenekültek Konstantinápolyból, s bár távollétükben elítélték őket, tetteikért soha nem kellett felelniük. Már legalábbis a földi igazságszolgáltatás előtt nem. Életpályájuk rendhagyóan alakult: Talaatot és Dzsemalt örmény merénylők ölték meg, míg Enver pasa 1922-ben a mai Tádzsikisztán területén esett el a Vörös Hadsereg ellen vívott ütközetben.

Az igazság felderítésében az örmények mindmáig csak magukra számíthatnak. Megtapasztalták már nemegyszer, hogy léteznek a világban ellenérdekelt erők. Ankara például kilencven év alatt mindössze arra jutott, hogy ami történt, „*egy hanyatló birodalom megtorló akciója volt, az orosz ellenséggel együttműködő vétkes nép ellen, háborús körülmények között.*”

Vétkes nép - hallottuk eleget a saját XX. századi történelmünkben. Sajátos persze, ha a többségi nemzet következetesen vétkesnek nevezi kisebbségeit, akiket megtizedelt, megnyomorított, akiket el akart törölni a föld színéről. Recep Tayyip Erdogan török miniszterelnök minapi bejelentése - miszerint vegyes bizottságot kell alakítani a kilenc évtizeddel ezelőtt történetek felderítésére - egyelőre nem változtat érdemben a több évtizedes patthelyzetben. Ugyanakkor fontos üzenetértéke van a török állami levéltár kutatásainak, amelyek nyilvánvalóan egyfajta figyelemelterelésként szolgálnak. Szerintük 1910 és 1922 között az Oszmán Birodalom területén csaknem 524 ezer törököt öltek meg felfegyverzett örmény bandák, és éppen ezért a népirtás egyfajta válaszlépés lett volna.

Hogy az örmények holokausztja a maga nemében egyedülálló, azt az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága 1985-ben elismerte. 1987-ben az Európai Parlament is megtette ugyanezt. Azóta több ország is törvényben rögzítette az örmény genocídium tényét, köztük Svájc és Franciaország. A világpolitika két fontos szereplője, az Egyesült Államok és Izrael ugyanakkor nem ismeri el az örmény holokausztot. Igen fontos, hogy az idei megemlékezésen George Bush milyen módon fogalmaz a Metz Yeghernnel kapcsolatosan:

ha genocídiumnak nevezi, akkor az ügy megítélésében Washington radikálisan változtatott álláspontján, ha pedig - tavalyi beszédéhez hasonlóan - megsemmisítésről beszél, akkor a török NATO-szövetséges mellett tör lándzsát.

Az örmény holokauszt megítélése azért évről-évre változik a világban. Nemrégiben nagy vihart kavart a francia külügyminiszter, aki felszólította Ankarát, nézzen szembe múltjának e sötét epizódjával. Németországban is vannak új fejlemények: az ellenzék hagyományosan ellenzi Törökország uniós tagságát, és az örmény genocídium tényét a többi kifogás közé sorolja. Bár az egykori népiirtás elevenen tartása sok európai politikus számára csak ürügy az EU-csatlakozás megtorpedózására, nem kétséges, hogy a Metz Yeghern egyoldalú török megítélése nem tartható beláthatatlan ideig. Annál is inkább, mert - amint arra oly sok példát látunk a világban - az emberiség elleni bűnök nem évülnek el. Márpedig az örmény holokauszttal kapcsolatosan sok még a közös tennivaló, hiszen politikai, erkölcsi szempontból páratlan, az emberiség történelmében már-már egyedülálló gaztett volt. Az ismert történet szerint Adolf Hitler Lengyelország lerohanása előtt cinikusan megkérdezte aggodalmaskodó vezérkarát: „Ki emlékszik ma már az örmény népiirtásra?” Klasszikus recept ez a tömeggyilkosok számára; az észak-amerikai indiánok kiirtását, a ruandai vérfürdőt, az esztelen délszláv háborút egyazon szándék irányította: eltüntettünk egy népet, az utókor véleménye nem számít. „*Ki emlékszik ma már az örmény népiirtásra?*”

Már csak ezért is közös felelősségünk az igazság felderítése.

(*Megjelent a Magyar Nemzet 2005. április 23-i számában*)

* * *

„*Ne annyit markolj, amennyit szeretnél, hanem amennyit a kezekben bírsz tartani.*”

Seneca

* * *

Kottász Zoltán

Többmillió diaszpóra világszerte

Tízmillióra becsüli a világ örmény lakosságának számát az *armeniadiaspora.com*, a szétszóródott örmény közösség internetes honlapja. A XX. évszázad eleji népiirtás több százezer túlélője először az Örményországgal szomszédos országokban talált menedéket, később szétszéledtek, s a világ különböző tájaira jutottak el. Létrejött a világméretű örmény diaszpóra, amely ma több főt számlál, mint a 3,5 milliós lakosságú anyaország.

A honlap szerint az örmények legnagyobb külföldi közössége Oroszországban található (2-2,5 millió fő), ezt követi az észak-amerikai térség (közel másfél millió), Franciaország és Grúzia (fél-fél millió), Libanon (230 ezer), Szíria (150 ezer) és Argentína (130 ezer). Ám a sor itt nem ér véget, hiszen több százezer örmény jutott el Lengyelországba, Indiába, a Közel-Kelet és Nyugat-Európa különböző államaiba.

A 2001-es magyarországi népszámlálás adatai szerint hazánkban 620 ember vallja magát örmény nemzetiségűnek. Ezt figyelmen kívül látszik hagyni az *armeniadiaspora.com*, mely 15 ezer magyarországi örményről beszél, míg az itthoni Országos Örmény Önkormányzat mintegy tízezer főre becsüli a számukat. A történeti Magyarországot tekintve különösen sok örmény élt a ma Romániához tartozó Szamosújváron és a Gyergyói-medencében.

A külföldön élő örmények sokat tesznek az üzleti élet fejlődéséért, remekelnek az iparművészet, a szórakoztatóipar és a sport terén is. Részben vagy teljesen örmény származású *Kirk Kerkorian*, a Metro-Goldwyn-Mayer filmstúdió elnöke, *Calouste Sarkis Gulbenkian*, a Shell Group egyik alapítója, *George Deukmédjian*, Kalifornia volt kormányzója, *Charles Aznavour* énekes, *Cher* énekesnő, *Andre Agassi* teniszező, *Garri Kaszparov* sakkozó, *Alain Prost* autóversenyző és az egykori zeneszerző, *Aram Hacsaturján* is.

Az örmények számára különösen fontos kultúrájuk és örökségük ápolása, amelyet a fiatalok oktatása és külföldre való juttatása révén próbálnak fenntartani. A közösség tagjai közti szoros kapcsolatot is igyekeznek megerősíteni. Ebben az egyház, a politikai pártok és a jótékonyági szervezetek játszanak nagy szerepet, nem beszélve az örmény és más nyelveken kiadott számos újság hálózatáról. Örményország függetlenné válása ráadásul lehetővé tette, hogy a külföldön élő örmények vállalkozásokat, orvosi klinikákat és egyetemet alapítsanak az anyaországban.

(*Megjelent a Magyar Nemzet, Kitekintő 2005. április 23-i számában*)

* * *

„Az istenek a nőknek fegyverül adták a szépséget.”

Anakreon

* * *

*Varga Gábor

Az Ararát üzenete

(4. rész)

„Megszületett népem, hogy itt éljen. Isten nem adott neki varázspálcát, amely képes lett volna megtörni a varázst, de adott kezet, adott eszet és kövel felérő türelmet. És népem elkezdte szálanként lebonyolítani az elvarázsolt gombolyagot, visszaadván a földnek puhaságát, virágoknak színt, az erdőknek susogást.

*A nép kiforgatta a földből a köveket,
Templomokat épített.
Házakat és hidakat.
És, ó, jaj, temetőket.”*

(Vardgesz Petroszjan: Örmény vázlatok)

„Az örmény genocídium neve 'Metz Yeghern', vagyis a 'nagy rossz'. Ezen a néven vonult be a történelembe a XX. század első népirtása. Az 1915-ben véghezvitt tömegmészárlás több, mint 1 millió 500 ezer örmény életét oltotta ki. A gyilkosok senkinek sem kegyelmeztek: ugyanaz a sors várt férfira, nőre, gyermekre egyaránt. A kétmillió örmény kisebbségnek több, mint 2/3-a eltűnt az élők sorából. A Deir er Zor szír sivatag felé történő deportálás szellemi és gyakorlati szervezője az 'Egység és Haladás pártja' (Hytihad ve Terakki), az 'Ifjú Törökök'(Gene Turkler)politikai irányzata.

Az örmények lemészárlását az ENSZ Emberjogi komissziója (1973) az 1900 utáni első genocídiumként tartja nyilván.”

(1915 április 24: egy elfelejtett genocídium, II Quotidiano delin Calabria, 2002. április 22)

A Cicernakapert központi sétányán szinte vakítóan perzselt a kora-júniusi napfény. Ha dombra jövet még természetes hárs- és juharfák árnyékában vezetett is az utatok, itt fenn már csak Isten szabad ege - és dél felől, Törökország irányából az ezúttal még óriásabbá nőtt Ararát - maradt egyedül a fejetek fölött. Kétoldalt a gondos alapossággal ápolt zöldövezetben, a virágba borult díszcserjék között, frissen meglocsolt facsemeték tucatjai - mindegyik előtt egy bronztáblára felvésték örmény betűkkel az ültető nevét és az ültetés idejét. Neves politikusok és világhírű művészek, számontartott tudósok és köztiszteletnek örvendő egyházi vezetők neveit silabizálják ki sorra vendéglátóitok, miközben egy-egy szál fehér liliummal a kezetekben lassan lépkedtek a közelebről mind imponálóbbnak és imponálóbbnak látszó emlékmű felé. Affelé a stilizált gránit- virág felé, melynek összeboruló óriás-szirmainak mindegyike egy-egy elpusztított örmény tartományt jelképez. S amely gránit- virág mellett vádlóan az ég-felé magasodó, hosszában kettéhasított óriás lándzsa-hegy a XX. század legelső népirtására emlékezteti az alkalmi idelátogatót...

**„Hallgasd meg, ó Urunk, a siralmat,
mely e helyről száll hozzád,
a megholtak szavát a Mec Jeghern mélységeiből,
az ártatlan vér kiáltását,
mely úgy esdekel, mint Ábel vére,
mint Ráchel, aki siratja fiait, mert nincsenek többé (...)
Mélységesen megindulva
az örmény népet ért rettenetes erőszaktól,
megrendülten kérdezzük önmagunktól,
hogyan történhetett a világban
ilyen embertelen eltévelyedés?
De megújítva reményünket a te ígéretedben,
Ó Urunk, kérjük,
adj nyugodalmat az elhunytaknak a te békédben (...)
Élők és holtak Bírāja, irgalmazz nekünk!
Ter voghormja! Khrisztosz snorhja mez!
Ter voghormja!”**

Benn a kővirág kelyhében még a sziklák is énekeltek. Jajgatott a föld és jajgatott az ég, elemi erővel zokogtak fel körülöttetek körös-körül a kövek: Komitász és Hacsaturján gyász-akkordjai keveredtek a legősibb örmény sirató-énekekkel. Mindenünnen, még a lábatok alól is, a mélységes fájdalom, a visszafo-gott jajgatás hangja hallatszott. Egy idő után még a levegő is reszketni kezdett mellettetek a zenévé változtatott gyász határtalan mélysége miatt...

Az öröktűz körül virágok tömkelege. Mondják, az Emlékmű felavatása óta bevett szokássá vált, hogy a fiatal örmény házások legelső útja ide vezessen. Nem kötelezi őket erre senki-sem, csupán a tulajdon lelkiismeretük, mégis, nincs olyan esküvői-menet, amely ne ejtené útjába ezt a helyet. De jönnek szép számmal - mondják - a mozogni épp hogy csak tudó öregemberek, a világba szétszóratott örmény diaszpóra képviselői, a túlélők gyermekei; elhozzák a felejteni nem tudás bizonyítékait, az emlékezés virágait. Ide, erre a Jereván dél-nyugati határában felépített emlékhelyre - mondják - minden örménynek egyszer életében kötelessége eljönnie...

A reátok-zúduló váratlan élmény kövé dermesztett valamennyiőtöket. A nők könnyeztek, a férfiak megrendült arccal bámultak bele a lángokba; valami nagyon-nagyon mély fájdalom sajdukt fel egyszeriben mindannyiótok lelkében. Talán csak Auschwitz múzeum-barakjaiban és a jeruzsálemi Jad Vashem koromsötét emlék-csarnokában éreztetted azt a torokszorító katarzist, mely ott hirtelen a mellkasodra telepedett. Talán csak ott - a XX. század ama másik megbocsájthatatlan tömeg-gyilkosságának mementója előtt - éreztetted azt a zsigeri elutasítás-élményt, mely akkor ott hirtelen elöntötte a lelkedet. Mennyi vér, mennyi nyomorúság, mennyi gyűlölet - az emberi gonoszság miatt! Káin diadalünnepe Ábel teteme felett...

S egyszeriben végigfutott gondolat-világodban ama teljes leltár, amelynek, akarva-akaratlan, immár magad is letéteményese vagy. Dédnagyapádra, nagyapádra, apádra gondoltál - mindegyiküknek megvolt a maga élete során a „külön-bejáratú” deportálása, meghurcoltatása, házkutatása -, előjött a tudatalattidból mindaz a már elfelejtettnek hitt, de valójában soha el nem felejthető megaláztatás- és háttérbeszorítás-élmény, amit végigélned megadatott számodra is. Anyád néha előtted is eltitkolt sírása jutott eszedbe, mikor elhurcolt apádra várt, meg tulajdon gyermeked hajdani szemrehányó tekintete, akit második korában véresre vertek az iskolában, mert a folyosón az anyanyelvén mert megszólalni. Minden olvasott és megélt élmény újra végigfutott az agyadon, Franz Werfel éppúgy, mint Simon Magda, José Semprun éppúgy, mint Kertész Imre, összeelegyedve mindama kiszolgáltatottság-érzés emlékekkel, amit akkor éltél át, amikor az idők folyamán ettől is, attól is megfosztattál. Komitász zsoldárai hallatán minden újra feltört benned, mindent fájdalom újra megelevenedett.

A cicernakaperti emlékműben egyik percről a másikra hirtelen te is örmény lettél...

**„És eljön a hajnal, ahol majd boldog lesz az élet,
végül a világosság ezer és ezer lélekben,
és a te Ararát hegyed szent ormain
végül fellobban a jövődő tüze.
Akkor majd, azon a hajnalon
új énekek és új költemények
fakadnak költőid ajkán.”**
(Hovhannesz Tumánján)

Az Austrien Airline feltúrázott gépe pillanatok alatt a magasba emelkedett. Elmaradt mögöttetek Zvartnotz az épp hogy csak kivilágított kifutópályájával - micsoda bábeli zürzavar uralkodott odabenn, a repülőtér épületében, a három egymásutáni moszkvai járat utasai közt; a teljes fejetlenség miatt majdnem lekéstétek az osztrák légitársaság jelenkezési-idejét! -; el az itt-ott pislákoló fényű Ecsmiadzin, ősi katedrálisával, katolikosz sírjaival, khacsárokkal szegélyezett díszkertjével; el az örmény-török határt képező, bővizűnek igazán nem mondható Araksz folyó ősrégi kolostoraival, kivilágítatlan településeivel; hogy aztán, mire Jereván felé értek, a tegnap még oly szélesnek, még oly impozánsnak tűnő körút is vékonyka fény-gyűrűvé zsugorodjon, a Tamanján által megálmodott sugárutak is épp hogy csak felismerhető parányi vonalakká váljanak alattatok. A reaktorok teljes hangerővel bögtek, a nyolcezer-ötszáz méteres utazási magasságot nem lehet olyan könnyen elérni...

Odakinn az éjszakai sötétben épp hogy csak sejtődtek, mintsem látszódtak a hegyek. A nagy ívben fordulni kezdő gép ablakának támaszkodva bármennyire is erőltetted a szemedet, az Aragác tegnap még hó-

födte csúcsai és gerincei helyett csak halvány körvonalakat tudtál bemagyarázni itt-ott magadnak, csak homályos árnyfoltok sugallták, hogy odalenn jobbról is, balról is örökhő-födte hegyóriások emelkednek. Sötét, barátságtalan fénytelenységben emelkedtetek egyre feljebb és feljebb; a kezdeti keleti irányt időközben nyugatira váltó Airbus teljes erejével falta a kivilágítatlan égi országúton a kiszabott kilométereket: az ülések feletti képernyő öt percenként jelezte a repülési magasságot, az elért sebességet, az eltelt időt... Hogy aztán egyszer csak a baloldalon egy vakító fénysugár szakítsa meg a sötétséget, s az addigi félhomályt pillanatok alatt egy természetfeletti gyönyörű ragyogás oszlassa szét. Az örök-sötétség folytató hínárja felszabdaldódott, a bizonytalanságot pedig azonnal felváltotta a bizonyosság: ha eddig lehettek is netán kétségeink útirányunk helyessége felől, odalenn immár egy óriási gyémánt kristály szórta ellenállhatatlan erővel a fényt. E ragyogásnak az ereje mindent betöltött, ennek a mindenhová behatoló sugárzásnak immár nem tudott útjába állni semmiféle obszkuritás.

A felkelő Nap az Ararát-csúcsára tekintve gyönyörködött a maga erejében. Reggel lett megint...

Vége

*(A cikk szerzője a Romániai Szabadalmi Hivatal vezérigazgatója)

* * *

*Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcra emlékeziünk
Dr. Rádli Tibor ezredes 2004-ben Óbudán, Czetz János emléktáblája előtt elhangzott
alábbi méltatásával*

Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése

II. rész

3. Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc ügyének szolgálatában

A Minisztertanács 1848. március 15-én döntött egy 10 000 önkéntesből álló, önálló, reguláris magyar haderő felállításáról. Az osztrák hadsereg tisztjei októberig egyetértéssel léphettek át az újonnan alakuló hadseregbe. A kínálkozó lehetőséget örömmel ragadta meg több száz aktív tiszt - közöttük Czetz Jánossal -, mivel ekkor még nem kellett uralkodójuknak tett esküjük és a magyar nemzet között választaniuk.

A hadügyminiszternek kinevezett **Mészáros Lázár** 1848. május második felében kezdett hozzá az önálló hadügyminisztérium szervezéséhez. Ennek során Latour osztrák hadügyminiszterrel történt egyeztetés után néhány jó képességű vezérkari tisztet átvezényeltek Pestre. Közöttük a főhadnagynak előléptetett **Czetz Jánost** is. A már előzőleg említett akadémikusok (Mészáros, Korponai), az újra aktív szolgálatot vállaló **Kiss Károly** akadémikus, **Gál Sándor** és **Czetz János** dolgozták ki a magyar honvédség működésének alapelveit, szervezetét és felépítését. Czetz ekkor fő feladatát „az indulási és elhelyezési ügyek” intézésével megbízott osztályon fejtette ki. Betöltötte Mészáros Lázár hadsegédének munkakörét, majd részt vett a főváros védelmének megszervezésében, egy forradalmian új és modern hadsereg kiállításában, egy korszerű magyar katonai felsőoktatási rendszer kiépítésében, továbbá ekkor már, mint honvédszázados előadásokat tartott a Pesti Egyetem katonai szakismereti tanfolyamán.

1848 őszen az Erdélyben kiéleződött helyzet orvoslására Kossuth Czetz Jánost október 27-én a felső erdélyi honvédsereg főparancsnokaként tehetetlennek bizonyult Baldacci tábornok mellé rendelte. November első napjaiban érkezett meg Kolozsvárra, ahol a legnagyobb fejetlenséget találta. Harc nélkül feladták a várost, melynek hatására a feldühödött lakosság Baldacci tábornokot és **Vay Miklós** kormánybiztost elfogta és csak a megérkezett Czetz és tisztársai tudták az életüket megmenteni.

November végén Baldaccit Pesten Kolozsvár indokolatlan feladása miatt hadbíróság elé állították, így vezérkari főnöke, Czetz János őrnagy³ vette át a szétzilált, erkölcsi erejét veszített csapatok parancsnokságát. Ekkor mindössze 26 éves volt.

1848 november végére Erdélyből csak a Czetz által tartott csúcsai szoros és 2-3 település maradt a magyarok kezén. A helyzet javítására a Kormány december elején a lengyel származású **Bem József** honvédtábornokot nevezte ki a felső-erdélyi magyar hadtest főparancsnokának. Erdélybe történő megérkezése után Szilágysomlyón átvette a vezérkari főnöki beosztásban megerősített Czetz János őrnagytól a parancsnokságot. Eddigre már megtörtént a sereg átszervezése, a felszerelés kiegészítése és az új parancs-

nok számára megnyílt a lehetőség Erdély visszafoglalására. A végrehajtott hadjárat nagy csatáit a történetírás szinte teljesen Bem hadvezéri zsenialitásaként könyveli el, mintegy elhomályosítva Czetz János vezérkari főnök hadvezéri nagyságát. A tudósítások csak az egyes csatákban véghezvitt egyéni hőstetteiről számoltak be. Czetz János higgadtságával és katonai szakértelmével Bem számára pótolhatatlan segítség volt a harcokban. Nem véletlen, hogy Bem Őt jelölte utódjául, amikor a győztes hadjárat befejeztével, 1849 áprilisában a Temesközbe indult.

Bem közbenjárására lett Czetz János május 16-án a honvédsereg legfiatalabb tábornoka, azonban hadvezéri képességeit nem bontakoztathatta ki, mivel május 29-én Nagyszebenben a lováról lezuhanva olyan súlyos sérülést szenvedett, amely lehetetlenné tette szolgálatát a szabadságharc további időszakában.

Czetz elévülhetetlen érdemeket szerzett Erdélyben az 1848 október végétől beindított fegyvergyártási programok irányításában is. 1849 februárjában - Czetz János egyik kiemelkedő hadicselekményeként elismert piski, majd márciusban, a nagyszebeni csatában - alkalmazták először a magyar gyárban előállított Congrève-röppentyűket. Ez a fegyver a mai rakétafegyverek őseinek tekinthető és nagy jelentőséggel bírt az osztrákok fegyverarzenáljával szembeni versenyben. A piski csatában tanúsított hősiességéért 1849. február 12-én kinevezték ezredessé. Kolozsvár 1848 decemberi visszafoglalásában is jelentős érdemeket szerzett, majd ezt követően Torda védelmét és Szászváros bevételét is biztosította. Létszám- és fegyver gondok miatt azonban nem tudta Nagyenyedet megvédeni a román és szász népfelkelőkkel szemben.

Czetz János Erdélyben betöltött pozitív szerepe mellett felmerült egy vitatott pont is. Ez pedig a Nagyszeben mellett bekövetkezett magyar vereségben játszott szerepe. Bem január 16-án este küldött parancsot a Tordán állomásozó vezérkari főnöke számára, hogy erőltetett menetben vonuljon a Nagyszebentől kétórnyira fekvő Vízaknára. Czetz az előrevonulás alatt azonban harcba keveredett a Balázsfalvát megszállva tartó román felkelő csapatokkal, így nem érkezett meg időre a kijelölt körletbe. Bem bízva a Czetz felmentő seregének beérkezésében, 1849. január 21-én megindította támadását az osztrákok főerőssége, Nagyszeben ellen, így a február 4-i vízaknai csata volt az első, amelyben Bem nem tudta legyőzni a Puchner által vezetett osztrákokat. Ennek fő okát a kortársak és a vereség elszenvedői Czetz János késő délutáni megérkezésében látták. A várost végül is március 11-én sikerült visszavenni és kiverni onnan az egyesült osztrák-orosz sereget. Czetz március 20-án az oroszok által megszállt Brassót is felszabadította. A Nagyszeben mellett elszenvedett súlyos balesete után Czetz Kovásznára került gyógykezelésre. A hosszú hónapokig csak mankóval járni tudó tábornokot itt érte a szabadságharc bukásának híre is.

³ „Czetz őrnagyként lett a vezér, pedig voltak mágnások is, de Pesten se volt senki, aki vállalta volna e csenevész sereg vezényletét. Nem volt tehát mást tenni, mint Czetz őrnagyot kinevezni „(Dr. Petri Edit: Czetz János. Im. ...25. oldal)

Folytatjuk

(Megjelent a Bolyai Szemle 2004. XIII. évf. 3. számában, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar kiadványában)

Megemlékezés és koszorúzás

Az Országos Örmény Önkormányzat képviselői az örmény genocídium 91. évfordulója alkalmából 2006. április 24-én 17.30-kor koszorúzást tartanak az Örmény Keresztkőnél (Budapest, V. Petőfi tér Duna-parti sétány), majd ezt követően Emlékülésre kerül sor az Ügyvédi Kamara dísztermében (Budapest, Szalay utca 7.) Szeretettel várják az érdeklődőket!

* * *

Balla Lóránt

A barokk Erdélyben

(3. rész)

Az erdélyi barokk művészet kialakulása

Vidékeinken a XVII. század közepén kezdtek nagyobb számban megjelenni a barokk jegyeket képviselő alkotások - első helyen a díszítő fafaragás és a síremlékszobrászat terén. **Nicolai Illés Apafi**-szarkofágja már ízig-vérig barokk szellemű alkotás. A segesvári kolostortemplom hatalmas főoltára is a korai kor-

szakban készült, 1680-81-ben faragta **Johannes Vest**, ugyanő készítette az itteni orgonát, majd 1671-ben a szebeni templomét. Neki tulajdonítják a brassói Fekete templom barokk főoltárát is (1662).

Lőcséről hozta magával művészetének barokk jegyeit **Sebastian Hann**; a századvégi szebeni és brassói sírlapok, a Fleischer-, Semringer- vagy Seuler- emlékek már teljesen barokk alkotások.

A festészetben a zsolnai **Jeremiás Stranovius** járt elől, aki 1689-ben festette meg a segesvári kolostor-templom oltárképét. Barokk kagylódíszekkel ékes a csíkdelnei szárnyas oltár predellája és oromzata, festményei is barokk stílusúak. **Bethlen Miklós** sem idegenkedett a barokktól - amit szentmiklósi kastélyának földszinti ablakai bizonyítanak.

Ebben a kezdeti korszakban a barokk még nem egységes, szervezett művészeti irány, egymástól elszigetelten dolgozó szobrászok, festők, falfaragók alkottak, akik maguk is nyugatról jöttek vagy ott tanultak.

A katolikus barokk meghonosodása és felvirágzása

A katolikus barokk erdélyi terjedésének konkrétan meghatározható feltételei voltak. A Királyhágótól keletre nem kellett egyetlen új székesegyház sem emelni, mert állott Fehérvár. III. Károly 1738-ban a csanádi püspökség új székhelyéül Temesvárt jelölte ki. Az új székesegyház felépítéséről maga az uralkodó gondoskodott, terveit udvari főépítész, **Josef Emmanuel Fischer von Erlach** készítette. A Partium vezető városa, Nagyvárad, közigazgatásilag szintén független volt a történelmi Erdélytől.

Erdély szinte önmagába zártan alakította ki az új művészetet meghonosító műhelyeket és iskolákat. A mesterek első nemzedéke jórészt német nyelvterületről jött be, osztrák vagy bajor földről, Kolozsváron találva új hazát. A Szent Mihály templomot övező házacskák boltjaiban telepedtek meg, itt készítették a faragott köveket, oltárszobrokat és festették a szentképeket, amelyek egészen a Székelyföldre jutottak el.

A barokk templom arca

A templomokban mindent átszövő dekoráció, aranyozott, színes márvánnyal díszített architektúra, gazdag építészeti keretbe ágyazott, gyakran különleges fényeffektusokkal kiemelt oltárok, szenvedélyes és mozgalmasságú jeleneteket felvonultató szobrok, képek és mennyezetfreskók káprázatos világa várja a hívőt.

E korszakban terjedt el az a szokás, hogy az oltáriszentség őrzőhelyéül kijelölt tabernákulumot a főoltáron helyezték el. Az oltárépítmények gyakran szinte valódi színpadi terek; élőképszerű szobor-együttesek tűntek fel. Gyakori, hogy a szoboralakokat elhelyezésükkel és gesztusaikkal az oltárképpel jelenetszerű egységbe vonták. Egész Közép- és Kelet-Európában elterjedt a baldachinos szerkezetű oltár, maradandó anyagból készített kőépítmények kerültek az oltárok fölé (oltársátor, cibórium) - például a pozsonyi koronázó-templom főoltára, a pécsi, a kalocsai és a gyulafehérvári székesegyház oltára.

A katolikus megújulás elveihez igazodó barokk oltárképeken és freskókon elsősorban a hitigazságokat szemléletesen és átélhetően ábrázoló jelenetekkel találkozunk. A mennyezetfreskókat az isteni fény által beragyogott szeszélyes felhőalakzatok és lebegő figuracsoportok töltik ki. Az oltárképeken a szent alakok fájdalmas és szenvedéssel teli földi élete bontakozik ki, amely meditációra, érzelmi azonosulásra szólítja fel a nézőt. A szentélyek boltozatán a mennyek országára nyílik kilátás, ahol a szentet a „lebegő” Szentháromság csoportja fogadja.

Templomépítés Erdélyben

A templomépítés fejlődésére döntő hatással volt a jezsuiták újonnan felépített kolozsvári egyháza, amely egyben a legelső erdélyi barokk templom (1718-1724). Alaprajzában a jezsuita rend római főtemploma, az **II Gesú** megszabta általános skémát követi: a homlokzat komoly, súlyos tagozása, az éles hangsúlyt nyelő vízszintes párkányok, a zömök tornyok közé beszorított oromfal, a hármasságú ablakritmus, a kapuzat, az ívelt párkányok, az oválablakok, egyhajós, két oldalán kápolnasorral kiegészített templom íves főszentéllyel, nagy négyzetes térrel.

A kolozsvári jezsuita templom tervezője **Valentin Scherzer** jezsuita fráter volt, építője pedig **Conrad Hammer** kőműves, ő építette fel a piaci templom hatalmas barokk tornyát (1742-1744), az 1728-ban barokkosított kolozsvári ferences templom karcsú tornyát (1739-1745), a marosvásárhelyi volt jezsuita templomot (1728-1764).

Barokk stílusú ugyanakkor a balázsfalvi érseki székesegyház (1738-1746) is, amely **Giovanni Battista Martinelli** műve. Erdély szinte minden részén találunk barokk stílusú templomokat: például az udvarhelyi ferences templomot, a dési és a gyergyószentmiklósi katolikus templomot, a brassói és a szebeni katolikus templomot.

Az örményeknek két nagy barokk templomuk van. Az erzsébetvárosit **Franz Gintner**, Kolozsváron működő, ügyes kezű kőműves-pallér fejezte be 1783-ban (ő építette a főtéri Rhédey-házat is 1769-ben, és több további templomot, kastélyt, városi házat, palotát). Munkásságának emlékeit Kolozsváron, Tordán, Zilahon, Hadadon és a mezőségi Sámsodon találjuk meg.

A hatalmas ívelt homlokzatú, egytornyos szamosújvári templomot (1798) egy **Thalinger** nevű építőmester kezdte meg, majd **Hoseph Jung** fejezte be.

A gyulafehérvári volt trinitárius templomot **Batthyány Ignác** püspök építtette át könyvtárrá és csillagvizsgálóvá. A székesegyház nyugati oromzatát **III. Károly király Visconti** és **Brilli** olasz mesterekkel alakíttatta át. A XIV. században meghosszabbított szentélyt **Sztolyka Zsigmond** építtette újjá romjaiból. A szentély déli oldalához Demeter nagyprépost díszes barokk ajtóval ellátott új sekrestyét csatolt. A székes-templomot Batthyány Ignác püspök látta el barokk bútorzattal.

Az erdélyi barokk szobrászat

Az erdélyi barokk szobrászat fejlődése az egyházi képzőművészettel a legszorosabb kapcsolatban állt, hiszen a templomoknak homlokzati szobrokra, oltárokra, szószékekre volt szükségük, mégpedig nagy mennyiségben.

A barokk faragásban iskolázott mesterek első nemzedékének tagja a bajor származású kőfaragó, **Johannes Hammer**, aki a Szent Mihály templom tornyához végzett kőfaragó munkát és a Váradról Kolozsvárra költözött **Joseph Hoffmayer**, aki elkészítette a Szent Mihály templom orgonájának alapzatát (1753), keresztelőkútját és alabástrom szenteltvíztartóját, a főtéri Rhédey-címert, ő végezte nagyrészt a bonchidai **Bánffy-kastély** és istálló, a kendilóniai **Teleki-kastély** kőfaragó munkáit is.

Magyar mesterek a barokk korban Kolozsváron: **György János, Török Tímár Sámuel, Somogyi Péter, Tóth György, Horváth Pál, Keresztesi György és Szóts Dániel**; Marosvásárhelyen: **Török János, Lipsai János, Űstgyártó György, Gáspár József, Kövesdi János, Farkas Ferenc és Török Antal**; Székelyudvarhelyen: **Ugrai László**, akinek főműve (mégis) a kolozsvári unitárius templom (1792-1796).

A kor másik neves alakja a bajor származású **Johann König**, akit a bécsi udvar 1717-ben Gyulafehérvárra küldött, ahol elkészítette a katedrális oromzati fülkéinek négy szent szobrát. 1720-ban Kolozsvárra költözött, ő faragta a jezsuita templom szobrait és a Szent Mihály templom „temetői” kapuzatának szobrait.

Az erdélyi barokk szobrászat legkiválóbb mestere **Johannes Nachtigall** (1717-1761) és **Anton Schuchbauer** (1720-1776). Mindketten **Bíró Jánosnak**, a barokk lelkes kolozsvári mecénásának, a város plébánosának pártfogoltjai voltak, legszebb műveik a Szent Mihály templomot ékesítik. A hatalmas szószéket együtt készítették 1740 és 1750 között - pompás alkotás ez az evangélisták és az egyházatyák szobraival és a tetőn álló Szent Mihállyal.

Nachtigall - aki főként templomi berendezések, oltárok készítésével foglalkozott - faragta a piaci (jezsuita) templom Szentkereszt-csoportozatát, a ferences templom Immaculata-szobrát és a loretoi kápolna homlokzati szobrait, a **Báthory-Apor-szeminárium** Szent József-szobrát, a szamosújvári ferences templom két fülkeoltárát, a bonchidai kastély 36 mitológiai tárgyú szobrát, a bonchidai református templom kapujának három angyalszobrát, a csicsókeresztúri katolikus templom piétáját, a Szent Mihály templom Szent Katalin-oltárát.

Schuchbauer oltárkészítéssel, síremlék-faragással és épületszobrászattal foglalkozott. Legjelentősebb művei: a jezsuita templom szószéke és stallum-faragványai, a minorita templom Enyedre került oltárai, a jezsuita kollégium előtt álló Mária-oszlop, a gyulafehérvári székesegyház Immaculata-oltára, a Szent Mihály templom Háromkirályok-oltára (központi képét Maulbertsch festette) 16 faragott szoborral, a Szent András-oltár, a Szentháromság-oltár 12 szoborral, tabernákulum, Nepomuki Szent János-oltár, a dési katolikus templom Mária-oltára, a szarvaskendi (Cornesti) katolikus templom oltára és feszülete.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó, 2005. augusztusi számában)

**A szerző harmadéves egyetemei hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán*

* * *

Imádság a gyűlölködőkért

*Én Jézusom, te nem gyűlölted őket,
A gyűlölköket és a köpködőket.*

*Szeretted ezt a szomorú világot,
S az embert, ezt a nyomorú virágot.*

*Te tudtad, hogy mily nagy kereszt az élet,
És hogy fölöttünk csak az Úr ítélhet.*

*Szelíd szíved volt, ó pedig hatalmad
Nagyobb volt, mit földi birtok adhat.*

*A megbocsájtást gyakoroltad egyre,
Míg égbe szállni fölmentél a hegyre.*

*Ma is elégszer hallod a magasban
A gyűlölet hangját, mely égbe harsan.*

*A gyilkos ember hangját, aki részeg
S a Szeretet szavát feszítené meg.*

*Én Jézusom, most is csak szánd meg őket,
A gyűlölköket és köpködőket.*

*Most is bocsáss meg nekik, mert lehet,
Hogy nem tudják tán, mit cselekszenek.*

* * *

Dr. Bartók Katalin (Kolozsvár)

Emlékezés Váczy Leona bibliográfusra

Halálának 10-ik évfordulója ad alkalmat arra, hogy megemlékezzünk Dr. Váczy Kálmánná született Zachariás Lenkéről, a kolozsvári Egyetemi Könyvtár bibliográfusáról.

1913. szeptember 5-én született Debrecenben, bár szülei tősgyökeres erdélyiek voltak. Édesapja, az örmeny eredetű **Zachariás Endre**, az 1910-es években szerveződő debreceni kataszteri hivatal tisztviselője, édesanyja **Tőkés Lenke** Margitta-i (Partium) földbirtokos családból származott. Néhány év után a fiatal család visszaköltözött Erdélybe, ahol az édesapa a Désakna-i sóbánya hivatalnoka lett. Öt éves korában a szülei elváltak, ezután édesanyja egyedül nevelte, nehéz körülmények között.

Zachariás Lenke 1933-ban érettségizett a kolozsvári Mária Királynő Leánykollégiumban, majd felsőfokú tanulmányait a kolozsvári Egyetem Gyógyszerészeti karán kezdte meg. Egy év után a Gyógyszerészeti kart Bukarestbe helyezték át, de szűkös anyagi helyzete nem engedte meg a Bukarestbe költözést, így felfüggesztette tanulmányait. 1936-ban iratkozott be a kolozsvári Egyetem Jogi karára, ahol 1940-ben jogtudományi doktorátust szerzett. 1941-ben dr. Váczy Kálmán kolozsvári ügyvéd felesége, később három gyermek édesanyja lett.

A könyvek iránti szeretete kísérte pályáját, hódította el eredeti szakmájától a jogászattól. Bár bírói vagy ügyvédi karrier várta, úgy érezte, túl érzékeny ember, nem bírta volna a perek duhajtságát, a bíróság előtt felfakadó indulatokat. „Így hát régi idők szellemi pereit kutatta, viták, művek, életek, sorsok bűvárója lett a nyomtatott betűk világában” (Beke György, 1985). 1941-től 1970-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig

egyetlen munkahelye volt, a kolozsvári Egyetemi Könyvtár, ahol végigjárta a könyvtárosi munka állomásait, könyveket kölcsönző könyvtáros is volt, majd tudós kutatók hű segítőtársa, és maga is kutató.

Mint bibliográfus, **Váczy Leona** név alatt jelentette meg tudományos munkáit, a könyvek, nyomtatványok számbavételével, nyilvántartásával foglalkozott. A könyvészetet a tudomány előszobájának tartotta, ugyanis egyetlen tudományág sem képzelhető el bibliográfia nélkül, amely tájékoztat, áttekintést nyújt a szakirodalomról, megmutatja meddig is jutottak el bizonyos kutatási területeken, és hol vannak még fehér foltok. Ugyanakkor a bibliográfia a könyvtárosok legfontosabb segédeszköze is, mind a tájékoztató, mind a könyvtárosi munka majdnem minden ágában. A könyvtermelés növekedésével arányosan gyarapodott a könyvjegyzékek száma is. Áttekintésük lehetetlenné vált összegező bibliográfiák - bibliográfiák bibliográfiája -nélkül. Ez volt Váczy Leona tulajdonképpeni szakterülete, amelyet önzetlen odaadással és egyre fokozódó szaktudással szolgált, csaknem 20 éven át.

Önálló könyveinek száma 7, ezek közül megemlíjtük:

- A tizedes osztályozás alfabetikus repertórium: Orvosi és Biológia. Bukarest, 1964. 628 old.
- Adalékok a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár személyi bibliográfiák bibliográfiájához. Kolozsvár, 1969. 215 old.
- Kántor Lajos, Láng Gusztáv: Romániai magyar irodalom, Második, javított kiadás. A könyvészeti kiegészítést és szerkesztését Váczy Leona végezte, 1973.
- Adalékok a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban levő történelmi bibliográfiákhoz. Kolozsvár, 1978. 155 old.

Ennek a több mint 1200 tételből álló munkának a jelentőségét az is bizonyítja, hogy a Román Tudományos Akadémia Történelmi Intézete Marcel Stirban főkutató személyében szaktanácsadó munkatársat is nevezett ki a hézagpótló mű minél tökéletesebb megjelentetésére. De a legjelentősebb könyve, amelyet Réthy Andorral közösen készítettek el:

- Magyar irodalom románul. Könyvészet, Kritérion Kiadó, Bukarest, 1983. 1065 old.

Tanulmányainak, cikkeinek, ismertetéseinek száma meghaladja az 55-öt, amelyek nagy részét magyarul publikálta szaklapokban: a Könyvtárosok Tájékoztatójában, a Könyvtárosi Szemlében, valamint A hét, Korunk, Előre folyóiratokban, de román nyelvű szaklapok is - Calauza Bibliotecarului, Revista Bibliotecilor - szívesen közölték kézíratait. Ugyanakkor, részt vett mintegy 10.000 könyvészeti cédulával a Balogh Edgár szerkesztette irodalmi lexikonban is, helyismereti bibliográfiákat készített (Kalotaszeg, Aranyosszék) a Korunk folyóirat megbízásából.

Váczy Leona munkáit átnézve észrevehetjük, hogy munkásságát nem állította meg az 1972-ben bekövetkezett nyugdíjazása. Még egy évtizeden keresztül minden délelőtt a régi munkahelyén, a könyvtárban kutatót, délután pedig odahaza dolgozta fel újabb anyagát, jelentette meg hangyaszorgalommal összegyűjtött bibliográfiáit.

1995. július 19-én bekövetkezett halála után a Kriza János Néprajzi Társaság jelentette meg Kolozsváron (1998) a Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919-1944 című összeállítását.

Váczy Leona a szorgalom, az őszinte segíteni akarás, a töretlen optimizmus példája volt. Szerette az embereket, a megértés hirdetője és munkása volt, szóban, írásban és tettben egyképpen. Munkásságát még életében elismerték és méltatták nem csak magyar nyelven: Romániában (Beke György, Gábor Dénes, Dávid Gyula, Marosi Péter, Reisz Katalin, Albert Judit, Mózes Huba) és Magyarországon (Kertész Gyula, Varga Katalin), hanem a román szakemberek is (Filipoiu Onisim, Stelian Mandrut, Oarcasu Ion, Pop Mireea).

Emléke ápolásának szép példája, hogy a legfiatalabb könyvtáros nemzedék képviselőjeként Tamás Kinga, a kolozsvári Egyetemi Könyvtár szaklapjában emlékezett Váczy Leona emberi és könyvtárosi érdemeire (Bibliorev BCU Cluj, nr. 11.2005).

* * *

Felhívás

az örmény közösséghez tartozók részére

Sokan nem ismerik gyökereiket. Sokan sejtik, hogy örmény gyökerűek lehetnek, de nincs kellő bizonyítékuk rá. Sokan tudják, hogy örmény gyökerűek, de nem tudják, hogy van egy civil szervezet, amely 10 éve összefogja az örmény származásúakat Magyarországon és tartja a kapcsolatot az Erdélyben élő örmény gyökerűekkel. Ez a szervezet az ***Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület***. Becslésünk sze-

rint ma kb. 15-20.000 főre tehető az örmény származásúak száma itthon és kb. 10-12.000 fő az Erdélyben élőké. Nehéz megtalálni mindenkit, különösen a leányági leszármazottakat, hiszen a névváltozás elfedheti az ismert örmény neveket. De megpróbáljuk a lehetetlent. 2500 levelet küldtünk ki a közelmúltban országszerte, hogy feltérképezzük a valós létszámot. (A neveket és címeiket, telefonszámokat az internetről vettük le: www.tudakozo.t-com.hu). Mert állítjuk: *Kétféle ember létezik a Kárpát-medencében: az egyik tudja magáról, hogy örmény származású, a másik még nem tudja, hogy örmény származású.*

Azt szeretnénk elérni, ha mindenki megtudhatná, ha örmény gyökerű. Ebben szeretnénk mindenkinek segítséget nyújtani és egy közösséghez kapcsolni, mely büszke örmény gyökereire, sokezer éves múltját és kultúráját, hagyományait ápolja és átmenti a jövő generációi számára.

Elérhetőségünk: 1251 Budapest, Pf: 70

Telefon: 1-201-1011, fax: 1-201-2401

E-mail cím: magyar.ormeny@axelero.hu

Honlapunk: www.mag-yorm.axelero.hu

Látogasson el honlapunkra, amelyen olvashatja az **Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek** kulturális és információs havilapunk X. évfolyama aktuális számát! Ismerjen meg bennünket, munkánkat, célkitűzéseinket! A honlapon talál három nagy örmény névjegyzéket, amelynek segítségével eljuthat saját gyökereihez. Az egyik az örmény családneveket tünteti fel a gyergyószentmiklósi születési- és halotti anyakönyvek, valamint **Szongott Kristóf és Hovhannesián Eghia** armenológusok közlése alapján.

A második névsor a szamosújvári örmény katolikus főtemplom 1930. október 19-i felszentelési ünnepsége kapcsán jelent meg, mely tartalmazza a templom renoválási költségeihez kapcsolódó adományozók névsorát településekre bontva.

A harmadik névsor 1940. március 22-én jelent meg a Nagy-Budapest lap hasábjain, az alábbiak szerint: „Örmények névsora. A Nagy-Budapest több ízben foglalkozott a magyar örményekkel, amely nagy érdeklődést váltott ki. Lapunk szerkesztőségéhez egyébként eljuttattak egy örmény névsort, amit az alábbiakban közlünk.” A névsor 364 nevet és foglalkozást tüntet fel, közülük 114-et doktori címmel.

Várjuk jelentkezését!

*Dr. Issekutz Sarolta elnök,
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

* * *

Minden magyar márciusa

címmel rendezte meg a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat a Fővárosi Örmény Klub március 16-i klubdélutánját. Nemcsak az 1848-49-es forradalom és szabadságharc örökérvényű üzenete, s büszkeségünk okán nemcsak a magyarörmények szabadságharc eseményekben való nagyszámú részvétele miatt, hanem közösségünk régi, kedvelt művészei közreműködése miatt is teltházas ünneplésnek voltunk résztvevői. **Dávid Csaba** vezette fel édesapja, **Dávid Antal Iván Háromszék nem alkuszik** című történelmi regényének bemutatását, amelynek második kiadását az Argumentum Kiadó és a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat közösen vállalta 2005-ben. **Sebesi Karen Attila** kolozsvári színművész, a Magyarörmények Romániai Szövetségének elnöke a tőle megszokott magas színvonalon tolmácsolt szemelvényeket a regényből, beleélve magunkat a forradalmi hangulatba, Gábor Áron ágyúöntésének sikereibe. **Kobzos Kiss Tamás** jól kiválasztott forradalmi dalai, széphangú hangszere kíséretében felhangzó különleges hangszíne lázba hozta a zsúfolásig megtelt termet. Izzott a levegő, akár '48 tavaszán. Most is volt miért, most is van miért!

A második részben **dr. Szarka György** jó humorú vetítettképes előadásával keltette fel a hallgatóság érdeklődését az immár 10. alkalommal megrendezésre kerülő Barangolás őseink földjén Erdélyben nyári program iránt. A szép programajánló hatására már a klubban az utasok háromnegyed része lekötötte részvételét az augusztusi utazásra. (A program megjelent az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek márciusi számában.)

Az est harmadik részében **Dr. Puskás Attila** gyergyószentmiklósi plébános mutatta be *Az erdélyi örmények nyomában* című, most megjelent könyvecskéjét, útikalauzát. A háromnyelvű ízléses, szép kiadvány röviden összefoglalja az örménység eredetét, az örmény kereszténység történetét, az erdélyi örmények letelepedését, valamint ismerteti a négy örmény város: Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Csíkszépvíz történetét, művészettörténeti szempontból is. Ha könyvre mondhatnánk, akkor erre

a könyvecskére illik az ékszer kifejezés, amit gyönyörűséggel forgathatunk a sok szép és jó minőségű kép miatt is. (A kiadványt a gyergyószentmiklósi Örmény-katolikus Egyházközség támogatásával a MARK HOUS Kiadó adta ki.) Örmény- és nem örmény gyökerűek számára elengedhetetlenül fontos útikalauz, ha valaki Erdélybe indul. Ára 800 Ft, megvásárolható az Egyesületnél.

* * *

Puskás Attila

Szabadság és integráció *Az örménység erdélyi otthonában* (2. rész)

A Moldvában maradt örmények összetűzésbe kerültek Duca vajdával (1668-1672), aki görög származású lévén saját népe kereskedőit részesítette előnyben. Emellett a vajda kényszerítette az örményeket a görög-ortodox egyház szertartásának követésére, amit ők egyértelműen megtagadtak. Emiatt a moldvai örménység üldözés áldozata lett, papjaikat börtönbe vetették, könyveiket elégették és templomaikat kirabolták. Ellenállásképpen részt vettek a vajda elleni 1671-ben kirobbant felkelésben, amely, mint ismeretes, számukra negatív kimenetelű volt. Így újból bevált az örmény közmondás: „Ha látod, hogy a folyóvíz nem követ téged, ne kísérd azt.” Az örmények elindultak Erdély felé.

Az Erdély kapujában várakozó örménység életében **I. Apafi Mihály** (1661-1681) bölcs döntése hozott változást. A fejedelem az 1658-1661-es évi tatárjárás, a belső harcokban meggyérült lakosság pótlására, az akkor is siralmas gazdasági élet fellendítéséhez szívesen fogadta az iparos és kereskedő örményeket. Jelenlétük azonban többre volt hivatva, mint a gazdasági élet fellendítésére. A források szerint a betelepülők közül senki sem volt írástudatlan. Az örmények erdélyi jelenléte a gazdasági fellendülésen, népeséggé váláson túl a polgárosodás, a felvilágosodás eszmeiségének elterjedésében is meghatározó volt.

1672-ben Apafi fejedelem által az örmények számára megjelölt közösségek közé tartozott Beszterce, mint központ, majd Görgény, Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós, Kanta (Kézdivásárhely), Petele, Felfalu és Bátos. A nagyobb, történelmi örmény kolóniák azonban Besztercén, Gyergyószentmiklóson, Szépvízen és Ebesfaluban, a későbbi Erzsébetvároson alakultak ki. A római tanulmányok után hazatért és az erdélyi örmények számára örmény katolikus püspökké szentelt Oxendius Verziurescu (1660-1715) előrelátó és bölcs döntése volt egy önálló örmény központ létrehozása Erdélyben. A püspök számára egyértelmű lehetett, hogy amíg a többi örmény companiában az örménység a magyarsággal együtt él (Gyergyószentmiklóson és Csíkszépvízen a székelyekkel, Erzsébetvároson az utolsó erdélyi fejedelmi család ősi fészke körül), de létre kell hozni egy önrendelkező közösséget, amely kiáll a többiek ügyeiben és érdekeiért a befogadó nemzet képviselői fórumain.

Szamosújvár önálló örmény város megalapításának gondolata az örmény autonómia és az erdélyi örménység fennmaradásának feltétele volt. Az örménység központja 1700-tól folyamatosan Szamosújvár lett, amit elősegített a besztercei örmény-szász konfliktus is. Az örmények 1712-ben végleg elhagyták Besztercét, és Szamosújvár lett az erdélyi örmény metropolisz.

Az önálló hagyományokkal és nyelvvel, de kulturálisan teljesen nyitott erdélyi örménység vezetőinek egyértelmű volt, hogy a fennmaradás a teljes önrendelkezés révén lehetséges. Ennek eszköze egzisztenciálisan teljesen érthető módon a szabad kereskedelem jogának megszerzése. Apafi fejedelem bölcsességére vall, hogy 1680. október 26-án Gyulafehérváron a szabad kereskedelmet engedélyező „pártfogoló iratot” adott ki a petelei örményeknek. Ugyanezt a jogot erősítette meg **II. Apafi Mihály** (1681-1690) fejedelem egy 1699-ben adott kiváltságlevelében.

Az örmények privilégiumait a Habsburg-ház sem vonta vissza, hanem megerősítette. A katolikus Habsburg dinasztia jóindulatát nagyban meghatározta az unio is, amely kezdetben csak egy személyes baráti kapcsolatot jelentett Oxendius Verziurescu és I. Lipót (1654-1705) császár családja között, de aztán gyümölcsöző volt az erdélyi egész örménység számára. Lényeges volt azonban a szamosújváriak számára VI. Károly (1711-1740) által 1726. október 17-én kibocsátott szabadalomlevelével, amelyben engedélyezte a szabad kereskedelmet, a vásártartást, a pap választást, kocsmák és mészárszékek nyitását. Ez azonban csak egy lépést jelentett Szamosújvár szabad királyi városi státusának elnyeréséhez, amelyet csak II. József császártól, 1786. október 9-én sikerült megszerezni, de amit az erdélyi rendek kifogásai miatt (katonai jellegű követelmények) csupán 1838-ban érvényesíthettek.

E kiváltságok és szabadságjogok megszerzése a közös örmény fellépés eredménye, amelyet központi-lag irányítottak. A négy coloniában élő örménység ui. egy *Örmény Compania* fennhatósága alá tartozott, amelynek főbírája képviselte e köteléket, és helyettesítését az egyes közösségeken a másodbírák látták el. A Compania közigazgatási és egyházi egység lett, amely maga irányította az összes örménység terhére megállapított adót, és más közszolgáltatásokat kiszabta és behajtotta. (Közösen döntöttek például az aján-dékozás és közös kiadások ügyében.)

Az Örmény Compania azonban nem jelentett egy centralizált közigazgatási rendszert, mert minden közösségnek megvolt a saját belső autonómiája. Szamosújváron például 1714. december 17-én népgyűlés választotta meg a városi tanácsot, melynek tagjai 12 „öregből” és egy főbíróból állt. E tisztikarnak volt feladata a városi beligazgatás egyes ágainak megszervezése, különösen a közrendészet és a törvénykezés gyakorlása. Ehhez hasonló közigazgatási egység volt Gyergyószentmiklóson az 1795-ben alakult Mercantile Forum, aminek hivatali feljebbvalója az erzsébetvárosi főbíró volt. A jegyzőkönyvek szerint a Forum intézkedett adóssági, hadiszolgálati, szociális kérdésekben (gyámság, szegények ügye), és közren-dészeti ügyekben is. De nem csak civil és politikai-, hanem az örmény katolikus egyházközség anyagi ügyeinek intézése is a Forum hatáskörébe tartozott (például stólapénz meghatározása, kapcsolattartás a gyulafehérvári püspökséggel), mely az örmény közösségek magasfokú szekularizációjáról tanúskodik. Az anyagi és lelki ügyek ilyen jellegű szétválasztása erdélyi egyházi szinten nem csak abban a korban volt új, hanem ma is rendhagyó és ritka. A Forum fizikai megszűnése (1848 után) nem jelentette e gondolkodás-mód végét; napjainkban a csak Gyergyószentmiklóson működő Örmény Egyháztanács hasonló ideológiai alapon képviseli az egyház ügyét. A Mercantile Forumhoz hasonló joghatósága volt a csíkszépvízi Szent-háromság Egyesületnek, amely szintén az erzsébetvárosi bíróhoz tartozott.

A civil szférához hasonló szervezettség jellemezte az örmény katolikus egyházat is. A birodalmi-egyházi viszonyok miatt a királyi udvarnak is volt beleszólása az örmény egyházi életbe, különösen a püspökkinevezéseket illetően. A császári hatalom szavatolta az erdélyi örmény egyház függetlenségét a Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozására vonatkozó 1868. évi törvényben is. Az egyértelmű szervezeti forma azonban a püspökség volt, ami Oxendius Verziurescu haláláig létezett (1714). A torzsalkodás miatt elhúzódo püspökválasztás kérdését 1741-ben Róma úgy oldotta meg, hogy a négy örmény plébániát az erdélyi római katolikus püspökség egyházi fennhatósága alá helyezte, habár megér-demelték volna, hogy külön püspökük legyen. Mindez a „latinizáló” integrációs törekvések miatt az ör-mény egyházat hátrányosan érintette. Köztes megoldás a jelenlegi állapot, amikor az örmény katolikus egyház rituális életét önmaga irányítja, míg gazdaságilag és egyház-szervezetileg a gyulafehérvári Római Katolikus Érsekségtől függ.

Ennek ellenére joggal állíthatjuk, hogy az erdélyi örmény közösségek civil és egyházi életében a teljesskörű autonómia jellemző, a szó eredeti (görög) értelmében.

1. Vö. SZÁVA T-S, A csíkszépvízi Száva család. Pallas Akadémia Kiadó, Csíkszereda 2000, 11-14.
- 2.”...birodalmunkban mindenütt, minden városban, falukban és akármely helyeken is minden sokadalmakban és városokon szabados kereskedősök lehessen, magok mesterségekkel készített bőrnemű és egyébféle áru marhájokkal minden megbántódás nélkül kereskedhessenek...”, idézve in SZONGOTT K. i, m., 28 k.
3. Vö. KISS F., Az örmény Szamosújvár, in SZTRANYICZKI M., Az örmény Szamosújvár, PROARMENIA, Szamosújvár 2004. 88 k.
4. Vö. BANGHA B., Katolikus Lexikon III, A magyar kultúra kiadása, Budapest, 1932, 407.
5. Vö. A gyergyószentmiklósi örmény katolikus plébánia Histora Domus-át, 119-125.
6. A 43. törvénycikk 16. paragrafusa
7. Vö. JAKUBINYI Gy, Ordinariusus pro Armenis Catholicis in Romania, Gloria, Kolozsvár 2001, 34.

Folytatjuk

A szerző örmény katolikus vikárius

*Elhangzott Kolozsváron, az ERMACISZA konferencián, 2005. szeptember 10-én
(Megjelent az Armenia - magyarörmény időszaki szemle 2005-2006.1., 52. számában)*

* * *

Karácsonyi János munkássága¹

Dr. Karácsonyi János történész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a nagyváradi latin szertartású káptalan nagyprépostja, címzetes vovádriai püspök 1929. január 1-én, immár 75 esztendeje távozott az élők sorából Nagyváradon. Holttestét nem az akkor már Romániában lévő püspöki székhelyen, hanem Magyarországon, szülővárosában temették el. Ma is a gyulai Szentháromság temetőben alussza örök álmát.

A város katolikus társadalmát képviselő Gyulai Katolikus Kör és az Anyaszentegyházat Védő Egyesület 1929. március 24-én, az akkori városháza nagytermében emlékünneppel tisztegett nagy fia emléke előtt. **Németi József**, a gyulai gimnázium akkori igazgatója, **Hováth Jenő** professzor és **Scherer Ferenc** idézte alakját, méltatta tudósi és emberi nagyságát. (Előadásai szövegét a gyulai Dobay Nyomda mives kis füzetben jelentette meg 1929-ben, „Emléksorok Istenben boldogult Karácsonyi János dr. c. püspök, a nagyváradi I.sz. káptalan nagyprépostja, a M. Tud. Akadémia tagja stb. tiszteletére” címmel).

A laudációk igazát az eltelt több, mint hét évtized sem halványította el, hiszen Karácsonyi emberi alakja, tudós munkálkodása ma is példa, könyvei, tanulmányai az egyetemes magyar kultúra értékei. Voltak évtizedek, amikor a tudós püspök emléke elhalványulni látszott, munkásságát a provinciális helytörténetírás értékei közé sorolták, megfelelkezve arról, hogy nemzeti történetírásunk számára is alkotott számos fontos munkát. Klerikus volta miatt hosszú időn keresztül nem volt ildomos túlságosan lelkesedni érte, a magyar-román kapcsolatok szempontjából sem tartották helyénvalónak arról a röpiratról megemlékezni, amelyben a magyarság történeti jogát bizonyítja a trianoni békediktátum után elcsatolt területekre. Haláláig Nagyváradon maradt, mint a káptalan vezetője, hű maradt híveihez, a kanonoksor lakói közül szinte utolsójig kitartott, vállalva a kisebbségi sorsot.

Karácsonyi az egyházi méltóságok között nem ritka életutat járt be, alacsony sorból, egyszerű gyulai iparos emberek gyermekeként emelkedett arra a társadalmi és tudományos magaslatra, amelyet élete során elért. 1858. december 15-én, Gyulán született, apja örmény származású szücsmester, anyja **Papp Terézia**, régi gyulai család sarja. Az akkori Rákóczi utcában álló szülőházát már ő építtette át, a város emléktáblája, és a róla elnevezett utca tanúskodik szülővárosához kötődéséről. Az értelmes, diáktársai közül éles eszével kitűnt kisfiú a város katolikus elemi iskolájában járva, **Grócz Béla**, akkori hitoktatója figyelmét nem kerülte el. Elemi iskolai elvégzése után szülei nagybátyjához asztalos-inasnak szánták, de Grócz Béla és az akkori plébános, **Neumann József** ingyenes helyet szereztek neki a nagyváradi Szent József Nevelőintézetben. A nagyváradi premonstreiek gimnáziumában kiváló tanulmányi eredményével tűnt ki, majd érettségi után a papnak készülő ifjút püspöke, **Lipovniczky István** a budapesti egyetem hittudományi karára küldte, ahol kiváló eredménnyel végzett tanulmányai mellett már a kutatómunka szépségeit is megismerte.

1882. július 2-án szentelték pappá, az első szentmiséjét július 9-én a gyulai Plébániatemplomban mondta, ott, ahol valamikor a keresztvíz alá tartották. Manu ductora, kézvezetője a primícián az a **Göndöcs Benedek** gyulai apátplébános volt, akivel később sokat tettek a megye múltjának megismertetéséért. A fiatal pap első állomáshelye Békés város plébániája volt, ahol **Kny Antal** esperes-plébános mellett szolgált, 1882-1883-ban. (Principálisa is jeles személyisége volt a nagyváradi egyházmegyének, békési plébánosként nyert kanonoki stallumot Nagyváradon.) A későbbi tudós pap kápláni szolgálatát ma is emléktábla hirdeti a békési katolikus parókia falán. (Sajnos téves az a felirat, hogy címzetes nagyváradi püspök lett volna.) Lelkipásztori munkája mellett folytatta diákkorában megkezdett történeti kutatásait, ugyanakkor ideje volt arra is, hogy rendszerezze a békési plébánia kiemelkedő értékű könyvtárát, amelynek régi könyveiben leltári jelzetek ma is viselik az ő keze nyomát.

Békés után rövid káplánság következett: Váradolasziban, majd **Fraknoi Vilmos** tudós püspök-történész támogatásával másfél esztendő telt Rómában, ahol a pápai levéltár főleg Anjou-kori anyagát tanulmányozta. Kutatásai eredményeként a tárgykör egyik kitűnő országos szaktekintélye lett. (Az örök városban töltött másfél esztendő azonban aláasta egészségét, az itt szerzett gyomorbetegsége miatt élete végéig nem tudott kigyógyulni.) Hazatérve a nagyváradi, illetve a budapesti teológián tanított, szorgalmasan folytatva kutatómunkáját. Érdemei jutalmául 1905-ben püspöke, **Széchenyi Miklós** a nagyváradi káptalanban az egyik literátus kanonoki stallummal tisztelte meg, majd e testület vezetője, nagyprépostja lett. 1896-ban jelent

meg a mai napig pótolhatatlan *Békés vármegye története* című munkája, amelynek alapján a Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába választotta a 38 éves fiatal papot.

Történetírói munkásságát az 1929-es emlékező ülésen **Horváth Jenő** professzor mutatta be. Az első nagyobb formátumú műve az 1885-ben megjelent *Magyarország és a nyugati egyházszakadás* című, amit két évvel később Szent Gellért életéről és műveiről írott munkája követte. Ezt a könyvét 1924-ben, már a trianoni béke után újra kiadták, aktualitását a történelmi helyzet indokolta. „*Maradandót alkotott Karácsonyi János A magyar nemzetségek történetének monumentális művével is, amelynek 1900-1902-ben megjelent két kötetét a Magyar Tudományos Akadémia 1903-ban Péczely-jutalommal tüntette ki, de csakhamar a 900 éves magyar katolicizmus egyháztörténetének megírásába fogott, mire részben az 1900-iki jubileum, részben pedig az bírta rá, hogy a magyar katolicizmus mindaddig ilyen összefoglaló munkával nem rendelkezett*” - írta róla Horváth professzor. Hiánypótló voltát mutatja, hogy 1915-ben második kiadást is megért, sőt a XX. század utolsó évtizedében reprint kiadásban is hozzáférhető lett. Rövid és korrekt összefoglalása ez a Magyarországon kilenc évszázada működő katolikus egyház történetének, a történész tárgyilagosságával bemutatott események nem sejtetik a katolikus papszerzőt.

Korának politikai viszonyai inspirálták a „*Szent Ferenc rendjének története Magyarországon*” című munkájának megírására, melynek két első kötete 1922-1924 között, már nagyváradi órhelyén született. *A magára maradt magyarság a királyi Romániában* c. műből is buzdítást lelhetett a mostoha viszonyok elviselésére, mint ahogy a török hódoltság alatt a ferences rendi barátok lelki gondozása nyomán sikerült túlélni az oszmán elnyomást.

Békés megye helytörténete, honismerete számos kutatási eredményt, fontos tanulmányokat és a már említett megyetörténetet köszönheti Karácsonyi Jánosnak. *Scherer Ferenc* ma is helytálló elemzése mutatja be azt az utat, amelyet Karácsonyi a Békés Megyei Régészeti és Művelődéstörténeti Társulatnak előbb tagjaként, majd *Göndöcs Benedek* mellett vezetőjeként megtett. Még fiatal papnövendék volt, amikor első dolgozatait benyújtotta a neves társulatnak, majd számos tanulmányt írt a magyar illetve Gyula város történetéről az Egyesület évkönyveiben. Sajnos 1894-ben, amikor a boldog emlékezetű Göndöcs Benedek eltávozott az élők sorából, Karácsonyi Jánost pedig hivatása elszólította a megyéből, csendes halódás után e nagy nevű társulat végképp megszűnt.

A megyetörténet megírásában Karácsonyi új utakat keresett. 1893 elején, amikor is Békés vármegyétől elnyerte a kötet elkészítésére szóló megbízást, intenzív levéltári kutatásokba kezdett, hogy a **Haán Lajos** által már korábban összegyűjtött megyetörténeti anyaghoz újabb forrásadatokat szerezzen. Az idő azonban nagyon sürgette, mert a megye 1896-ban a millennium évében kívánta megjelentetni munkáját. Karácsonyi eredetileg Haán Lajos kéziratának átdolgozására kapott megbízást, amely helyett teljesen új feldolgozást készített. (Haán letisztázott kézírata, amelyet a megye 1885-ös megbízása alapján készített, a vármegye levéltárába került, majd több évtizedre eltűnt a kutatás látóköréből, a közelmúltban került újra vissza a Békés Megyei Levéltárba.)

A háromkötetes Karácsonyi-féle megyetörténet első kötete a megye históriáját tekinti át a kezdetektől 1864-ig, a második kötetben a települések történetét foglalja össze, a harmadik kötet a megyében lévő családok históriájának rövid ismertetése. A kor történetírói gyakorlatán túlmutató forráskezelése, tematikája valóban modern munkává tette Karácsonyi könyvét. (Nyomdai kivitelezése is példamutató, fénykép mellékletei ma már forrásértékűek.) A megye történetét megismerni kívánó olvasó vagy kutató ma is az ő munkáját veszi elő az első tájékozódáshoz. Sajnos e nagy munkának a mai napig nincs új változata, az 1867 utáni időkről pedig hasonló alaposságú összefoglalás mindeztől nem készült.

Karácsonyi tudós alakja, meggyerő személyisége a mai, példaképeket oly nagyon nélkülöző világunkban életpélda lehet, akár emberi kvalitásai, akár tudósi mentalitását illetően. A kortárs visszaemlékező **Németi József** igazgató írja róla: „*Szerénysége közismert volt. Soha senki nem tapasztalta, hogy gazdag tudását fitogtatni, vagy kamatoztatni kívánta volna. Cím-, rangkórság nem gyötörte, s ha valamit az életben elért, megköszönte, de kegyek, kitiüntetések után nem futott soha. Az időnek felhasználásában tanúsított lelkiismeretessége, szorgalma egyenesen csodásnak mondható. Párját ritkító emlékezőtehetsége mellett ennek köszönhetette bámulatos tudását s irodalmi sikereit.(...) Elköltözött, de mintha most is látnók őt. Látnók azt a kis, évtizedes gyomorajtól lesóványodott, szemüveges, mindig barátságosan mosolygó igénytelen papot, kiben mindenki hamarabb sejtett volna valami szegény falusi plébánost, mint a nagyváradi káptalan tudós nagyprépostját. Ám, akik közelebből ismertük őt, tudjuk, hogy abban a törékeny testben nagy lélek lakott, hogy az igénytelen külső erényekben gazdag, nemes szívet takart*”.

Kanonoki javadalmát szorgalmasan gyűjtögetve nagy tervet dédelgetett. Szülővárosában, Gyulán nevelőintézetet akart ebből a tőkéből alapítani. Sajnos az első világháborút követő infláció semmivé tette e közcélra összekuporgatott vagyonát, így Karácsonyi püspök úr nemes gesztusa nem valósulhatott meg.

Egyszerű emberek gyermekeként emelkedett tehát magas egyházi méltóságba, de mint a nagyváradi Kanonok-sor lakója sem feledkezett meg a város, vagy szülővárosa szegényeiről, javadalmából jelentős összeget fordítva a rászorulókat támogatására.

Úgy ment el, olyan csendben és egyszerűen, ahogyan élt. 1929 újesztendő napján még elmondta reggeli szentmiséjét, majd otthon íróasztalához ült, és egy régi iskolatársának kezdett el levelet írni. Befejezetlenül találták meg később íróasztalán, mert időközben rosszul érezvén magát, lepihent. Valószínű agyvérzést kapott, és a kihívott orvos már nem tudott segíteni rajta. Délután 3 órakor megtért Teremtőjéhez.

Mint tudós az állandó jobbítás, az újabb eredmények tudatos felhasználásának híve volt. Hagyatékából a Megyei Könyvtárba került Katolikus Szemle köteteiben láthatjuk, a korábban közölt cikkeit utólag mind átjavíttatta, kiegészítette mások, illetve a saját maga által feltárt újabb adatokkal.

Záró gondolatként álljon itt Németi József ma is aktuális értékelése a Karácsonyi életműről: „*Valami-kor a rómaiak nagy költője, Horatius énekelte műveiről: Exegi monumentum aere perennius. Ércnél maradandóbb értéket állíték magamnak. Mennyire igazán! Évezredek merültek az idő tengerébe, népek tűntek el a történelem színpadáról, büszke császárok trónjai omlottak össze, de a római költő nagyszerű ódáit, szellemes szatíráit, tartalmas epistoláit ma is gyönyörködve olvassa a műértők tábora. Karácsonyi János 51 önálló művel, 183 értekezéssel gazdagította a magyar történelmi irodalmat, s ezzel örök hálaára kötelezte el magának a tudományt. Nemes egyszerűségével, példás szerénységével, jámbor feddhetetlen papi életével pedig emléket emelt magának mindannyiunk lelkében, hogy álljon az ott minden hálaadásul a múltért, serkentő például a jövőre.*”

Gondolatok Karácsonyi János, a Honismereti Egyesület névadója halálának 75. évfordulója alkalmából rendezett konferenciájára.

Elhangzott Békéscsabán, 2004. május 21-én.

* * *

Kobza Vajk

Beszélgetés Kátai Mihály képzőművésszel

A szentendrei művészportrék sorozat keretein belül kerültek kiállításra Kátai Mihály Munkácsy-díjas festőművész munkái a Városi Képtárban. A festő és zománckészítő mester tudatosan alkot. Eddigi munkáiban nincs korszak- és stílusváltás. A megnyitón portréfilm készült. Aki eljött, egy felejthetetlen lélekutazásról is beszámolhat, ugyanis az előadás alatt a DNS-szálaink igencsak becsavarodtak. (És csak erre az alkalomra került ki egy képe a Nemzeti Galériából.)

- Idáig főképp a zománcaid voltak kiállítva, pedig a festészeté a fő hangsúly munkáid között. Ki kezdeményezte ezt a kiállítást? Mi motivált, hogy ezek a képek a nyilvánosság számára is elérhetők legyenek?

- A kiállításra *Török Katalin* kért fel, mint a művészportrék rendezvénysorozat megbízottja. Barátságunk és a vele való együttműködésem több évre tekint vissza. Szentendrén ez az első nagy nyilvános kiállításom, eltekintve a nyolc évvel ezelőtti Ipszilon Galériában rendezettől. A helyi exhibicionista megmozdulásokban nem veszek részt, de öcsém, Kátai László alapító tagja volt a Vajda Lajos Stúdióknak. Ő akkor festőként működött, ma zeneszerzőként él Egerben.

- Ha jól tudom, nem itt születél, de jó pár évtizede nevezheted otthonodnak a Dunakanyar ezen kis ékszerdobozát. Hol kezdted tanulmányaidat?

- Két héttel korábban születtem, mint ahogy édesanyám várt. Teknőbe raktak rongyokba csavarva, ahogy az Karcagon akkoriban szokás volt. A gyermekkoromban megtapasztalt személyes élmények pedig az egész világlátásomat határozták meg, de majd erről is fogok beszélni. Hatéves koromban Egerbe költöztünk, ahol apám festőművészként és tanárként kereste a kenyeret. Egyházművészeti tevékenységet is folytatott; oltárképeket festett. Én valahogy inentől számítom a festőművészettel való kapcsolatomat. Ugyanis beálltam apám mellé afféle kisegítő inasként, és ekkor ismerhettem meg a színek világát. Ifjúságom legszebb pillanatai voltak ezek.

Eközben megalakult a Heves Megyei Képzőművészek Társasága, akik létrehoztak egy Képző- és Iparművészeti szabadiskolát. Kb. húszan voltak oktató tanárok, akik számtalan művészeti ággal ismertettek meg minket. Rengeteg hallgató volt, és az előadásokat élveztük. Ezután elvégeztem a Tanítóképzőt és a Pedagógiai Főiskolát. Ötödszörre vettem fel a Magyar Iparművészeti Főiskolára, mert divat volt az a dinasztiaellenes szocialista gyakorlat, hogy festőnek ne legyen festő a gyereke! Mindezek ellenére festőművészként diplomáztam. A frissen kapott festődiplomával nem adtak „zöld” utat kiállítási vágyaimnak, ezért grafikákat, majd tűzzománc-technikával készült képeket szállítottam egy ideig a Képcsarnokba. Ezen tevékenységemet már nem akadályozták.

1966-ban a Mednyánszky - teremben (a Képcsarnok egyik üzletháza) volt egy kiállításom. Komoly médiatámogatásaim voltak, ami akkoriban nagy szó volt. Rengeteg zománc művem is láthatták, és ettől kezdve igényelték műveimet. Ezek után megalapítottam a kecskeméti zománcművészeti alkotótelepet, amely először szimpozionként, egyfajta összeülő szakmai tanácskozásként indult, majd idővel alkotóteleppé nőtte ki magát. Konkrét programjaink voltak, főszerepben a népi és nemzeti művészetek. A Szovjet Képzőművészeti Szövetség is részt vett benne.

Kecskeméten kezdtem irodalmi működésem a mai napig működő Forrás folyóiratban, amelyet akkor Hatvany Dániel és Buda Ferenc vezetett. 13 évig szerveztem az alkotótelepet, majd 1988-ban Szentendrére költöztem egyfajta alkotói visszavonulásként. Munka: festészet és „tudatos” kertépítés.

Fontos elmondanom, hogy 1985-ben a Művelődési Minisztérium elfogadta ösztöndíj-kérelmemet és programomat. A program lényege az etruszk jelrendszer kutatása és összehasonlítása Európa népművészeti hagyományaival. Szakkifejezéssel: összehasonlító ornamentika kutatást végeztem. Ezzel is töltöttem most az időmet.

- A festmények nagy része vízióból, személyes élményekből áll össze, nem beszélve a mögötte lévő információról. Mi volt az első ilyen megtapasztalásod?

- A kertben, Karcagon, ahol mint kisgyermek éltem, volt egy kút. Ebből a kútból soha nem vettünk vizet, és én honnan, honnan nem, de rájöttem, hogy abban él egy vörös-szőrű ördögasszony, és az egyszer, fényes délben, vagy valami napos délelőtt feljött onnan, és engem a kútba behurcolt és benyomott a víz alá. Mindez látomás volt - vagy talán álom -, de a kép ma is éles, eleven. A vörös asszony maga volt a kút is, s hogy meleg testébe fogadott, elnyelt, nagy gyönyörűséget okozott. Éreztem, hogy elváltoztam, vagy talán visszaváltoztam valamivé, és aznap, de már éber állapotban rájöttem, hogy más lénynek is szülehettem volna, nem csak embernek. Az emberforma nem azonos velem, ez csak most van így... Ezek után mindenki azt mondhatott nekem, amit akart. Nem ellenkeztem, de soha el nem hittem. Befelé figyeltem. A vörös nimfa világa felé füleltem, és nem hiába.

- Hogyan értelmezzük a képeket, hiszen összetett témákról beszélünk? Mit sugallanak?

- Ahogy Vergilius mondta: a költők nem a siketeknek írnak! Akinek füle van, hallja! A képeknek univerzális jelrendszere van. A képírást és a kozmikus szimbólumokat, archetípusokat használom. Aki megérti a kozmosz működési mechanizmusát, azokhoz könnyebben eljut a képek sugallta információ. Festeni csak azért festettem, vagy rajzoltam, vagy mintáztam, hogy benső lényeimet vagy egzotikus állatképeimet megelevenedni lássam, és ez teremtő mágia volt, semmi köze az engedélyezett lét-látás szabályozott „képzőművészeti indítékához”.

- Örömeny, etruszk és magyar motívumokkal teszed a munkádat teljesebbé az alkotás közben. Miért pont ezeknek a világa fogott meg?

- Engem mindig is érdekelt az őállapot megidézése, és az eredethez való visszatérés. Főképp az inkarnációs emlékeim vezetnek erre vissza. Amikor ösztöndíjjal kint voltam Olaszországban, Mario Aline professzor indíttatására kezdtem foglalkozni a magyar ornamentikával, aki a kárpát-medencei kultúra és az ókori Mediterráneum művészete közös gyökerét vélte felfedezni. Az örömenyekhez pedig az ó-iráni kultúrkörön keresztül jutottam el. Hisz Armenia az ő-európai kultúra keleti fellegvára.

- Nem először jártál Örményországban a közelmúltban. Kik kísérték el? Miket láttál?

- Legutoljára múlt tavasszal voltam az Örmény Kisebbségi Önkormányzat szervezésében, aminek kedves feleségem is tagja. Ellátogattam Jerevánba, ősi nevén Erebuni-ba, ahol újabb forrásmunkákat gyűjtöttem (főképpen fotókat készítettünk). Nagyon sok köszönet illeti dr. Issekutz Saroltát, aki a több napos úttervet összeállította és az adminisztrációt bonyolította.

- Ha jól tudom, most illusztrációkat készítesz a közeljövőben megjelenő könyvedhez. Mi a témája? Egyáltalán mire számíthatunk? Gondolom előtte érdemes áttekintenünk a Mediterráneum mondanivalóját?!

- *Etruszk sugallat* lesz a címe a könyvemnek, amit két alapvető szempontból kell megközelítenem. Először is az etruszk művészet tárgyait elemzem, és a részleteket laikusok számára is érthetővé teszem. Másodsor, a könyvben nagyítólcse alá kerül a hivatalos magyarázat, az információon keresztül önmagam és maga a történet, ahogy rájöttem arra... (Mitológia = kollektív pszichológia; pszichológia = egyedi mitológia / CG. Jung.)... felismerve az isteneket, mint egyfajta objektív lelki realitásukat. Hozzánk beszélnek a bennünk élő archetípusokon keresztül. A vörös nimfa számomra ilyen archetípus.

- ***Munkád tényleg egyedi, és képes az „ember” jelentését áttemelni egy másik, „életképesebb” világba. Mi van azokkal, akik másképp értékelik a műveidet? Gondolom, értek erős kritikák a műveid témáját illetően?***

- Az a fajta kritika számomra elismerés, és segít leleplezni a kritizálót! Megerősít abban, hogy az utamon járok.

- ***Mi az üzeneted a mai „ember” számára?***

- A régi korok szellemi és egyben művészeti hagyatékának megismerése, szemlélése elgondolkodtató a mostani „zakatoló civilizáció” embere számára. És ne feledjük, hogy az út csak „visszafelé” vezet előre! Ismerd meg önmagad és a benned rejlő világot!

(Megjelent a *Szentendrei Tükör* 2006. márciusi számában)

* * *

Szomorújelentés

„Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak, enyém vagy.” (És. 43. 1.)

Fájdalommal, de Isten akaratában megnyugodva tudatjuk,
hogy az örök fiatal, szeretett édesanya, nagymama, dédnagymama

Dr. Gruber Józsefné sz. kibédi Nagy Sarolta

életének 96. évében türelemmel viselt,

hosszan tartó betegség után 2006. február 10-én csendben elhunyt.

Drága halottunk hamvait 2006. március 17-én de. 10.30 órakor

a Farkasréti Temető Makovecz Ravatalozójából,

a Református Egyház szertartása szerint helyeztük örök nyugalomra.

Lelki üdvéért a Római Katolikus Egyház szertartása szerint is

engesztelő szentmisét mutattunk be

2006. március 17-én 18.00 órakor

a Budavári Nagyboldogasszony Templomban (Mátyás Templom).

Emlékét szeretettel megőrizzük.

* * *

Örmény kisebbségi önkormányzatok választása

II. rész

Örmény kerületi, városi önkormányzataink mandátuma idén októberben lejár. Miután új választási jogszabályok léptek életbe a nemzeti és etnikai kisebbségi törvény módosításával együtt, múlt havi számunkban megkezdjük olvasóink, választóink felkészítését a választásra.

2006. május 31. napjáig a helyi választási iroda levél útján tájékoztatja a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választójoggal rendelkező, október 1. napjáig nagykorúvá váló magyar állampolgárokat a kisebbségi választói jegyzékbe való felvétellel kapcsolatos tudnivalókról. Továbbá megküldi részükre a 2005. évi CXIV. törvény 11. mellékletét képező Kisebbségi választói jegyzékbe vétel iránti kérelem formanyomtatványt.

Akik az örmény közösséghez tartozónak vallják magukat és a kérelmet szabályszerűen kitöltve visszajuttatják azt az állandó lakóhelyük szerinti választási iroda vezetőjéhez (az önkormányzat épületében elhelyezett gyűjtőládába helyezéssel) 2006. május 31. és július 15. között, kisebbségi értesítőt kapnak a szavazás helyéről, idejéről és módjáról. A kisebbségi választópolgár csak egy kisebbségi választói jegyzékben szerepelhet.

A kisebbségi választói jegyzékbe való felvételt megtagadó határozattal szemben az erről szóló értesítés kézhezvételétől számított három napon belül nyújtható be kifogás a helyi választási iroda vezetőjéhez.

A kisebbségi önkormányzat választására 2006 őszén csak azokon a helyeken kerülhet sor, ahol az örmény választói névjegyzékben legalább 30 választópolgár szerepel a választás kitűzésének napján.

Az örmény kisebbségi választásra a helyi önkormányzati választás napján kerül sor, de más helyszínen. A választáson csak az kaphat az örmény képviselőjelöltekre vonatkozó szavazólapot, aki az örmény választói névjegyzékbe felvételt nyert.

Aki örmény kisebbségi képviselő szeretne lenni, annak eleget kell tennie az örmény kisebbségi választói jegyzékbe történő felvételének (a fentiekben írtak szerint), továbbá nyilatkoznia kell, hogy az örmény kisebbség képviselőjét vállalja, az örmény kisebbségi közösség nyelvét-, valamint a kisebbségi közösség kultúráját és hagyományait ismeri, illetve közölnie kell: volt-e más kisebbség kisebbségi önkormányzatának tagja vagy tisztségviselője.

Folytatjuk

Dr. Issekutz Sarolta

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Helyreigazítás

Ezúton kérünk elnézést **Kovács Bálint** történész, doktoranduszhallgatótól, aki a februári Fővárosi Örmény klubnapunk vendége volt. Sajnos technikai okból kifolyólag előadásának bevezetője lemaradt a 2006. márciusi Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 10. oldaláról, valamint a képaláírásban feltüntetett egyetemi hallgató sem felel meg a valóságnak. A fiatalember már végzett történész, aki doktori képzésben vesz részt a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. A tévedésért elnézést kérünk Tőle és Olvasóinktól is. Előadásának bevezetőjét az alábbiakban közöljük:

„2004. tavaszán a Magyar Ösztöndíjbizottság ösztöndíjasaként egyháztörténeti kutatásokat végeztem Rómában az erdélyi örmények történetére vonatkozóan. A Bibliotheca Apostolica Vaticana, vagyis a Vatikáni Apostoli Könyvtár (a továbbiakban Vatikáni Könyvtár) állományában való kutatásaim során 10 Erdélyből származó örmény liturgikus kéziratra figyeltem fel, amelyekről eddig a hazai tudományosság-nak nem volt információja.”

(Szerkesztőség)

Kovács Bálint történész előadásának folytatása az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2006. márciusi számában olvasható.

* * *

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

2006. április 20-án csütörtökön 17 óra

(Magyarok Háza Budapest)

„A Bihar-hegység apostola” Czárán Gyula (1847-1906)

Beköszöntő: Wertán Zsoltné

a Terézvárosi Örmény Önkormányzat elnöke

A munkásságot vetített képekkel ismerteti: Fancsali János

a Budaörsi Örmény Önkormányzat elnöke

Könyvbemutató

Czárán Gyula emlékkönyv

Szerkesztette: Fancsali János

Méltatja: Lászlóffy Aladár

Kossuth díjas író

Az estet a Budapest Főváros VI. Kerület Terézvárosi

Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi

* * *

Magyar Örökség díj Kobzos Kiss Tamásnak

2006. március 25-én délelőtt negyvenedik alkalommal osztották ki a Magyar Örökség díjakat, ezúttal a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumban. A magyar kultúra szellemi múzeumának nevezett díjra állampolgári jogon bárkinek módjában áll javasolni élő vagy elhunyt személyt, alkotást, együtttest, intézményt, a magyarság hírnevét öregbítő, kiemelkedő szellemi teljesítményt. Idén e rangos kitüntetést megkapta Kobzos Kiss Tamás énekes, a Budai Népzenei Iskola igazgatója, akit *Erdélyi Zsuzsanna* néprajztudós Tinódi Lantos Sebestyén méltó utódként a régi magyar zene leghitelesebb előadóművészeinek nevezett. Gratulálunk Kobzos Kiss Tamásnak!

* * *

Nekrológ ittebei Kiss Istvánról

„Legyetek követőim, mint én is követője vagyok a Krisztusnak”.

(1 Kor 11.4)

Édesapám, sokak Pista bácsija krisztusi ember. Most, 2006. március 1-én ünnepeltük volna 100. születésnapját. Készültünk már rá, de józan bölcsességgel mindig odatettük a tervek, elképzelések elé: „ha az Úr is úgy akarja és élünk”, akkor így és így lehetne megszervezni. Nagy szervező volt!

De a mi Urunk mást gondolt felőle és december 25-én, szent Karácsony hajnalán szép csendesen hazahívta. Imáinkat kegyelmesen meghallgatta, mert csak két napot volt kórházban, a szentestét ott is együtt töltöttük, a betlehemesek után közös énekléssel adtunk mindenért hálát az unokáival együtt, s ahogy később fogalmaztam, szellemében épen, lelkében békességgel, testében talán már egy kicsit megfáradva adhatta vissza lelkét Teremtő Urának. Mert egyébként fáradhatatlan volt egész életében, mindvégig.

Fiatalon hallotta meg a jézusi hívó szót egy Karácsony Sándor által tartott evangélizáción: „*Megbocsátattak bűneid! - Kelj fel és járj!*” (Mt 9, 5). Ettől a pillanattól kezdve kitartóan és hűségesen járta a krisztusi utat, mint ahogy a fenti idézetben Pál apostol is erre kér mindenkit: az ifjúság nevelésére tette fel az életét, önzetlenül és állhatatosan futva be pályáját. Szeretetet sugárzott, szelíd volt, de igazságos és megbocsátó.

Búcsúzáskor arca mosolygott, mint mindig, szemével biztatóan intett, bátorítva minket, hogy ne sírjunk, minden rendben lesz. Hiszen rendben is volt minden, mert ott élt szívében a bizonyosság Isten ígérete felől, a számára oly fontos és kedves ézsaiási igében: „*Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy!*” (43, 1)

Márpedig „*Nem ember az Isten, hogy hazudják*” (4 Móz 23, 19), ezért minden megváltottja boldogan halhat meg testében, mert tudja: Jézus szava igaz, amikor azt mondja, „*Ne nyugtalankodjék a ti szívetek... Az én Atyám házában sok hajlék van, elmegyek helyet készíteni a számotokra.*” (Jn 14, 1-2)

Ha kinyitom a Bibliámat ott, ahol legutoljára olvasta az Igét, a 2 Kor 4-5 fejezeténél, beletéve egy nagy fehér borítékot jelzőül, (amit azóta is ott tartok), akkor tudom, milyen fontos, bátorító üzeneteket kapott az Úrtól, Pál apostolon keresztül: „*Ezért tehát nem csüggedünk. Sőt, ha a külső emberünk megromlik is, a belső emberünk mégis megújul napról napra... Tudjuk pedig, hogy ha földi sátorunk összeomlik, van Istentől készített hajlékunk, nem kézzel csinált, hanem örökkévaló mennyei házunk.*” Ezért az én szívem is nyugodt, bár hiánya fáj, de tudom: ő már a legjobb helyen van!

A boríték pedig az, melyben megkaptuk a jegyeket a Reformáció ünnepe alkalmából rendezett Protestáns Kulturális Estre. Mert nyitott és érdeklődő volt sok minden irányában, nem a test nyomorúságaira figyelt, hanem annak ellenére. Mindkét kezét el kellett távolítani, mégis mozgékonyan élt. Miután Isten kegyelméből a nyári műtét után hamar felépült, programokban nagyon színes és gazdag félétet kaptunk még ajándékkul. Ezeket csokorba szedve szívesen megosztom majd a kedves olvasókkal egy következő alkalommal, ha érdeklődés mutatkozik iránta.

100 év! Három emberöltő! Viharos XX. század! És egy Krisztus követő ember erős lélekkel, hűséges szívvel, töretlen kitartással járta végig a számára kijelölt utat, minden megpróbáltatáson túljutva, mindig másokra figyelve, másoknak segítve, derűsen és kedvesen, példamutatón. Nagy példát hagyott ránk egész életével.

Ide kívánczik Péter első leveléből néhány sor: „Ellenben ha kitartóan cselekszitek a jót, és túritek érte a szenvedést, az kedves az Isten szemében. Hiszen erre hívtattok el, mivel Krisztus is szenvedett értetek, és példát hagyott rátok, hogy az ő nyomdokait kövessétek... ” (2, 20-21)

Felemelő és megrendítő, hogy még halálában is tudott jót tenni! Mert végakarátának megfelelően a Fasori templomban összegyűlt mintegy 360 lélek, (családtagok, barátok, ismerősök, szomszédok, tisztelők, tanítványok, tanártársak, cserkészársak, fogolytársak, hitben testvérek és küzdőtársak), a koszorú megváltással a Szenczi Molnár Albert cserkészcsapatot támogatta. Az összegyűlt 210.000 forint adományból a rászoruló cserkészek nyári táborozását segítik majd, hiszen Pista bácsi egész tanári pályáján az ifjúság nevelése mellett a szép diákélet megteremtésén fáradozott. Ez így méltó az emlékéhez.

Száraz életrajzi adatai mellett érdemes megemlíteni munkásságának főműveként számon tartott Diák-kaptár Szövetséget, melynek megírta 20 éves történetét. Roppant gazdag, mozgalmas és tevékeny életének egy-egy szeletét mutatja be egy volt tanítványának és később fogolytársának kedves visszaemlékezése, valamint egy cserkészársának gyönyörű és megható verse olvasható.

Befejezésül elmondhatjuk: joggal kerülhetett a gyászjelentésre a 2 Timóteus 4, 7 igeszakasz, hisz életének hiteles volta teszi rá a pecsétet: „*Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam...*”

Zárszóként pedig nincs jobb annál, mint hogy közreadom egyik legkedvesebb énekét, amit gyakran együtt énekelünk, mindig ott volt az íróasztalán jól látható helyen, kinagyítva a Bibliája és az Énekeskönyve mellett.

M. Kiss Katalin

* * *

Mikó Imre-emlékplakett Murádin Lászlónak

2006. március 11-én Kolozsváron, a Protestáns Teológiai Intézet dísztermében tisztújító közgyűlést tartott az Erdélyi Múzeum Egyesület (EME). Az erdélyi magyar tudományos élet legrangosabb egyesületi eseményén második alkalommal osztották ki a Mikó Imre-emlékplaketteket, idén Vizi E. Szilveszternek, Czirják Árpádnak, Murádin Lászlónak, Soó Tamásnak és Várhelyi Csabának. Murádin László örmény származású nyelvtudósunk ezúton is gratulálunk!

* * *

Felhívás

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala - Nagyvárad

Isten segedelmével a nagyvárad-rogériuszi református templom pompás orgonához jut. Az új templomnak még nincs igazi hangszere, és évszázados tradíciókat ápolunk azzal, hogy olyan orgonát állítunk Nagyváradon, amelyen a legméltóbb módon lehet megszólaltatni az európai orgonairodalom legszebb alkotásait, hiszen városunk jeles egyházzeneészei között *Michael Haydn* és *Karl von Dittersdorff* is számontartjuk...

A megépítendő orgona Finnországból kerül Nagyváradra. A világszínvonalon álló finn orgonaépítészeti produktuma - a szóban forgó hangszer - 1966-ban épült, de néhány évvel ezelőtt teljesen felújították. Erdélyi orgonái között egyedinek számít majd ez a hangszer, amennyiben ez az első orgona, melynek spanyol trombita regisztere is van...

A vételárát Egyházkerületünk részben már kifizette, illetve a tavasz végéig teljesen kiegyenlíti. Ez azonban csak a költségek egy részét jelenti. A helyszínen szét kell szedni ezt a bonyolult szerkezetet, gondosan be kell csomagolni, majd Nagyváradra kell szállítani. Ezután a templomban felállítani, intonálni és hangolni. Önmagában ez a munka négy szakember több, mint három hónapos munkáját jelenti. Ez sok pénzbe kerül. Ehhez kérem segítségét! Ha áldozni tud és áldozni akar erre a célra, azt a következő bankszámlán teheti meg:

HUF 10700330 - 25437504 - 51100005

(átutalás kísérőszövege: orgona)

Bank neve: CIB Bank

Kedvezményezett: Erdélyi Gyülekezet, Budapest

Mindazok nevét, akik ötvenezer forintot, vagy ennél nagyobb összeget tudnak áldozni e célra, az orgonán elhelyezett emléktáblán örökítjük meg. Valamennyi adakozó nevét, illetve adományát egyházi lapjainkban is megjelentetjük.

...Isten gazdag áldását kérve, szeretettel üdvözlí:

Nagyvárad, 2005. február 5.

Tőkés László püspök

* * *

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hálásan köszöni *Menyhártné dr. Opra Erzsébet* 10.000 Ft adományát az erzsébetvárosi örmény katolikus templom javára. A céladományt eljuttatjuk az Örmény Alapítványnak. Köszöni továbbá *Triff Viktor és házastársa*, valamint *Guttman József* egyesületi tagoknak az Egyesület működéséhez nyújtott adományát.

* * *

Meghívó

***az örmény kultúra Jereván lakótelepi bemutatkozására
Sopron, 2006. április 19., szerda
17.00-17.45 között***

a Teleki Pál utca és Juharfa utca sarkán lévő
Szárkisz Bagdaszárján-alkotásnál:
A szobor felszentelése (a lakótelep jelképes keresztelője)
Horváth Imre rk. városplébános,
Gabnai Sándor ev. lelkész,
Dr. Vladár Gábor ref. lelkész és
Dr. Leszkovszky Pál örm. kat. plébános

Megemlékezés a XX. század első népiirtásáról

(örmény genocídium, 1915. április 24.)

Dr. Issekutz Sarolta (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)
Várady Mária színművész

18.00-18.45 között a Szent Imre templomban (Révai u. 1.):

Örmény katolikus szentmise

Dr. Leszkovszky Pál a budapesti Örmény Katolikus Templom plébánosa
19.00-kor a Szent Imre Plébánián (Révai u. 1.):

Kiállításnyitó előadás: Örményország képekben.

Szemelvények az örmény kultúrából

Dr. Issekutz Sarolta (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)
Közreműködik: *Várady Mária* színművész

Nyitvatartás: két héten át, naponta általában 9-11 óra és 15-18 óra között.

Előzetes egyeztetés alapján telefon: 523708

a kiállítás a nyitvatartási időn túl is megtekinthető.

Szervezők:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület,
Soproni Erdélyi Kör, Soproni Kálvin Kör,
Keresztény Értelmiségek Szövetsége Soproni Szervezete,
Luther Szövetség,
Németh László Kulturális Alapítvány

* * *

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Nyolc éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk.

Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált ősainknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által mellékelte, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyarroni, történelmi örménység Örmény Szeretartású Római Katolikus Egyházat. Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként a

Magyar Katolikus Egyházat,

amelynek technikai száma: **0011**

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabványméretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Ünnepeink: Húsvét, Urunk feltámadása

Napja: az idén 2006. április 16-17.

Húsvét ünnepén Jézus Krisztus feltámadását ünnepeljük. Márk evangéliumában olvashatjuk: „Mikor elmúlt a szombat, Mária Magdolna és Mária Jakab anyja és Salome, fűszereket vásárlának, hogy elmenvén, megkenjék Jézust. És korán reggel a hét első napján a sírhoz menének napfelköltekor. A követ elhengerítve találták, de Jézus már nem feküdt a sírban. Angyal közölte velük, hogy mi történt.”

A húsvéti ételszentelés, egyes vidékeken ételáldás a szentelményeknek egyik maig elevenen élő fajtája. Az ételek megáldására már Jézus példát adott a csodálatos kenyérszaporításnál és az Utolsó Vacsorán.

A legrégebbi húsvéti eledel közé tartozik a tojás. A tojás Krisztus-szimbólum, a feltámadt Üdvözítő jelképe. A körmendiek úgy tudják, hogy mikor Jézust keresztre feszítették, odament egy asszony, aki kosarában tojást vitt. Letette és elkezdett imádkozni. Egyszer csak egy csöpp vér csöppent az egyik tojásra és megpirosodott tőle. Ezért festik pirosra a tojást húsvétkor. A sonka a parasztlelet gazdasági és kultikus rendje következtében vált már igen régen jellegzetes húsvéti eledellé. Húsvéthétfő elsősorban a fiatalok ünnepe, a locsolkodás napja.

Bálint Sándor nyomán

Áldott húsvéti ünnepet kívánunk minden olvasónknak!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat

és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta. Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 111. szám
2006. május

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

„... És mivel a Szentháromság személyeinek egyike feláldozta magát, s a másik elfogadta az áldozatot, és tetszését találta Egyszülött Fiának kibékítésében az Ő vére által. Ó hallgass meg minket Te is, minket, akik Hozzád könyörgünk, készíts elő minket is, mint drága hajlékaidat tökéletes előkészítésed által, és tégy méltókká a mennyei Bárány lakomájának élvezésére, és az Ő magunkhoz vételére a kárhozat veszélye nélkül, s add, hogy ez a szent manna eszközölje bennünk a halhatatlanságot és az új megváltás életét...”

Az Atya elfogadta a Fiúisten keresztáldozatát, és ez az áldozat jelenvaló köztünk, és táplál minket, mint a manna táplált az Ószövetségben. Az örökkévalóság zálogául vesszük, de nem lehetünk a Szentlélek segítsége nélkül, ezért könyörgünk.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Körmendy Zsuzsanna

Megbízhatatlanok

Kilencvenegy éve kezdődött meg az örmény népiirtás

1. rész

Néhány héttel ezelőtt az egyik tévécsatornán bemutattak egy filmet *Atom Egoyan* kanadai örmény rendezőről. Egoyan filmjeit az egész világon ismerik; leghíresebb alkotását ne is keressük a magyar mozikban, mert nem játsszák: az *Ararát* című munkája ugyanis az örmény népiirtásról szól, és mint tudjuk, a népiirtások nem egyformák. Ha egyszerűen kellene megmagyaráznom: a genocídiumok közötti fő különbség abban van, hogy az egyikről naponta, a másiktól havonta, a harmadiktól évente hallani, a negyediket pedig csak a történészek tartják számon.

A világszerte ismert rendező a róla készült filmben - amelyet a magyar televízióban természetesen nem követett játékfilm-bemutató - elmondta, hogy szándékosan választott főszereplőnek egy török fiút az örmény népiirtást fölelevenítő *Ararát*ban. Ezzel is hangsúlyozni kívánta, nem azért készítette el filmjét, hogy megbélyegezze a mai törököket. És nem akar rálicitálni semmilyen népiirtásra sem: Egoyan egyszerűen el akar beszélni egy történetet, el akarja mondani, mi történt népével a XX. század elején. Hogyan történhetett meg, hogy egymillió-kétszázezer (más kutatók szerint egymillió-ötszázezer) örményt alig több mint egy év alatt lemészároltak vagy éhenhalásra ítélték a szíriai sivatagban.

Egoyan, úgy tűnik, felelőtlen művész, aki képtelen volt filmjének készítése közben tekintetbe venni, hogy Törökország szeretne belépni az Európai Unióba, ezért számára kifejezetten előnytelen, ha egyesek pizskálgatják múltbéli felelősségét az örmények kiirtásában. Igaz, a rendező nyolcvanöt évvel a történetet követően, állítólag vadonatúj évezredben készítette el filmjét, amelyet 2002-ben mutattak be. Ekkor ugyan a törökök előtt még egy sor európai ország várakozott a csatlakozásra, de azért a török érzékenységet Egoyannak illetet volna tekintetbe vennie. Igazi művészbárdolatlanság az uniós csatlakozásának küszöbén toporgó ország orra alá dörgölni egy népiertást. Hiszen oly régen történt mindez. Ám ha valaki netán arra a következtetésre jutna, hogy ki emlékszik már az örményekre, annak eláruljuk: Hitler szó szerint ezt kérdezte, amikor tervbe vette a zsidók kiirtását - úgyhogy jobb lesz Európának mással érvelnie. Bizony, egy-egy uniós álláspontnak időnként érdekes árnyalatokat kölcsönöz a történelem.

Egoyan filmje amúgy Oscar-díj-esélyes volt, de aki már látott Oscar-díj-átadó ünnepséget, s akár a televízió képernyőjén keresztül megérezte a légkörét, az mérget vehetett rá, hogy Egoyan filmje nem fog díjat kapni.

Nem is kapott.

Nem baj, ő ettől még az marad, aki végül elkészíthette filmjét, be is mutatták, ismeri az egész világ. Hogy mi, magyarok nem nagyon ismerjük, hát istenem. Nem kell mindenkinek benne lennie a kánonban: a mi kánonfelelőseink ezt annyira tudják, hogy teljesen felesleges kanonizálásaik okain törni a fejünket. Minek minket, magyar nézőket információkkal, tudással művészi alkotásokkal kényeztetni? Ott van nekünk Buci Spencer meg Győzike.

Az ember azt gondolná, hogy legalább itt, Európában, éppen a zsidók kiirtásának hitleri terve miatt jobban számon kellene tartanunk a muzulmán világba ékelődött keresztény örmények tragikus sorsát. Valahogy mégis másképpen alakul. Úgy tűnik, mintha az örmény népiertás másodrendű dolog volna, amelyet politikai okokból egyszerűen nem szalonképes túl sokat emlegetni.

Szerencsére vannak, akiket ez mégsem érdekel. Az örmény genocídium 90. évfordulójának napján, éppen egy éve egy izraeli professzor, Jair Auron arról nyilatkozott a rádióhallgatóknak, hogy őt egészen 1989-ig nem foglalkoztatta különösebben az örmények sorsa. Akkor azonban olvasott egy hírt, miszerint hazája Törökországot támogatja abbéli törekvésében, hogy az Egyesült Államok ne nyilvánítsa április 24-ét az örmény genocídium emléknapjává. Ez a hír Jair Auron professzort felkavarta. Megrendítette. Eldöntötte, hogy kiszélesíti korábbi kutatási témáját, a holokausztot, és ma már kifejezetten az örmény genocídium a kutatási területe. „Érthetetlen volt számomra, miért támogatjuk mi a népiertás tagadóit. Akkor kezdtem tanulmányozni az örmény népiertásra vonatkozó izraeli álláspontot. Néhány hónappal később beharangoztak egy dokumentumfilmet a tv 1-es csatornáján, akkoriban az egyetlen erről szóló dokumentumfilm, amelyet 38 országban bemutattak. Vissza az Ararához volt a címe. A televízió minden magyarázat nélkül egy, a méhek életéről szóló természetfilmet vetített helyette. Próbáltam megérteni, mi is történik. Kiderült, hogy a dokumentumfilmet a külügyminisztérium nyomására vette le a televízió a műsoráról.”

Nálunk ilyen döntéshez még külügyminisztérium sem kell. Cenzúrázza magát önként a közszolgálat. Egy-két folyóirat érzi a kötelességét (a Szombat több írást is szentelt a témának); diákok az interneten (<http://mfanni.play.hu>) mélyebb érdeklődést, nagyobb affinitást tanúsítanak a téma iránt, mint azok a médiamunkások, akiknek elsődleges dolguk lenne a XX. századi történelmi emlékezet ébren tartása.

Magyarországon számos örmény, illetve örmény származású ember él, Erdélyben még körülhatárolhatóbb örmény közösségek élnek, sokan közülük „magyar örményeknek” nevezik magukat. Az aradi vértanúk között két tábornok is örmény származású volt: **Kiss Ernő és Lázár Vilmos** - ez külön nyomatékot ad az emlékezés fontosságának.

Mindez azért is jutott eszembe, mert kezembe vettem egy nemrég megjelent könyvet (ezt is a Nagyvilág adta ki, akárcsak A kommunizmus fekete könyvét, látszik, hogy nem bírnak magukkal), címe: A táborok évszázada. Elég baljós cím, a borítón ráadásul a szerzők - Joel Kotek és Pierre Rigoulot - neve alatt szögesdrót, hát akkor nagyjából tudjuk is, miről lesz benne szó.

Nem biztos, hogy tudjuk.

Most, hogy közeledik április 24-e, az örmény genocídium évfordulója, jól tesszük, ha elolvassuk a szerző páros könyvét. Olyan katonás rendbe sorakoztatják a koncentrációs táborokat, hogy csak nézünk. Kubával kezdődik a lajstrom, még éppen a XIX. században vagyunk (1896), folytatódik a búrokkal és megy szépen sorban. Van téma. Például a délnyugat-afrikai hererók sorsa, akik fölláztak német gyarmatosítóik ellen. Valójában velük kezdődik a XX. században az első tudatos, szervezett, faji alapú népir-

tás. S hogy milyen fontos a történelem egészét ismerni, föltárni és összehasonlítani a különböző népek történetének tragédiáit, arra igen beszédes példával szolgál ez a kiváló könyv: megtudjuk, hogy a délnyugat-afrikai gyarmat első császári biztosát úgy hívták, hogy dr. Heinrich Göring. Ő volt a náci koncentrációs táborok egyik létrehozójának, Hermann Göringnek az apja. (Talán az sem csupán véletlen egybeesés, hogy a XX. század elején herero foglyokat orvosi kísérletekre is használtak.)

*Folytatjuk
(Megjelent a Magyar Nemzet 2006.
április 22-i számában)*

* * *

*Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcra emlékezünk Dr. Rádli Tibor ezredes 2004-ben Óbudán,
Czetz János emléktáblája előtt elhangzott alábbi méltatásával*

Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése

III. rész

4. Élete a szabadságharc bukása után, avagy a száműzetés európai időszaka (1849-1859)

Czetz a szabadságharc bukása után elhatározta, hogy nyugat felé veszi útját és elhagyja hazáját. Rendkívül kalandos útján - mint életében több alkalommal is - a nők segítették menekülését. Egy üzletasszony magával vitte Bécsbe és néhány napos bécsi tartózkodás után, zsebében útlevéllal felszállt a Hamburgba induló gyorsvonatra, hogy ezzel mindörökké elhagyja az országot. Hamburgban kapcsolatba lépett a Campe Könyvkiadóval, melynek eredményeként 1850. június elsején már meg is jelentette Bem Erdélyi hadjárataról szóló könyvét. Ebben töretlen forradalmi hitvallásáról tett tanúbizonyságot és művével kivívta saját maga és hazája számára a nemzetközi közvélemény megbecsülését. Egy évvel később Lipcsében Klapka Györggyel együtt jelentettek meg könyvet a szabadságharc történetéről.

1850 elején az osztrákok háborúval fenyegető nyomására, a hamburgiak kénytelenek voltak az emigránsokat távozásra bírni. Áprilisban a Hamburg közeli Wandsbeckbe telepítették át őket, majd innen többen Amerika, London és Párizs felé vették útjukat. Czetz János Brüsszelen át Párizsba utazott, ahol francia, német és lengyel nyelvtudásával hamar feltalálta magát. A párizsi emigráció vezetőjének, **Teleki Lászlónak** köszönhetően hamar bekerült a legelőkelőbb társaságokba. A fiatal, jó modorú, megnyerő külsejű, nőtlen tiszt az irodalmi szalonok kedvence lett. Katonai és politikai tárgyú szakcikket írt, német nyelvet fordított és katonai stratégiát tanított. Ennek ellenére állandó pénzzavarral küszködött és megalázó volt számára az „alamizsnából” való élés. Anyagi gondjait tetézte, hogy az 1849-es balesetekor szerzett sérüléseiből nem tudott teljesen felépülni, időnként jársképtelenné vált és költséges fürdőkúrákra szorult.

Az emigrációban 1851. januárjától töltött be vezető szerepet, amikor Teleki László és **Szemere Bertalan** vezetésével megalakult a Párizsi Magyarok Központi Emigráns Egyesülete. Ennek elnökségébe Czetz Jánost is beválasztották. Aláírói között szerepelt 1851. február 15-én a francia kormány elé terjesztett memorandumnak, amely Ausztria részéről Magyarország teljes beolvasztásának szándékát volt hivatott megakadályozni.

Céljukat sikerült elérni, mivel a magyar korona országainak beolvasztását célzó osztrák tervezetet a drezdai német fejedelmi gyűlés elvetette. Czetz János 1851. májusától a háromtagú elnökség tagjaként irányította az Emigráns Egyesület munkáját. Kossuth november 19-én megbízta az Erdélyben ekkorra már előrehaladott titkos szervezkedés hadfelszerelésének felügyeletével, a népfelkelés tervének, valamint egy szolgálati és gyakorló szabályzat kidolgozásának munkálataival. Döntöttek arról is, hogy a kiképzés részeként létrehoznak egy főtisztképző iskolát, melynek vezetését Czetz Jánosra bízták. Ő kapta feladatul a gyalogsági fegyverek és hadipattantyúk gyártásának felügyeletét, továbbá nagy szakmai kihívást jelentett számára az Erdélyi Hadjáratban már alkalmazott lövegek tökéletesítése is. Ezt a szervezkedést azonban a rendőrség felgöngyöltette és a szép remények romjaikra omlottak. Kossuthot az emigráció részéről sorozatos támadások érték, azonban Czetz János ekkor még kiállt mellette. Telekihez fordult, hogy határolja el magát a Kossuthot Szemere Bertalan és Batthyány Kázmér részéről ért bírálatokról, és egyidejűleg aláírásokat gyűjtetett a volt kormányzót nyíltan támadók elítéléséhez.

1853. októberében Törökország hadat üzent Oroszországnak és ez felvetette a törökök oldalán egy orosz-osztrák ellenes küzdelemben való részvétel lehetőségét. Klapka hívására 1853. október 27-én útra kelt, hogy Máltán keresztül megérkezzen Konstantinápolyba. Megérkezése után azon nyomban hatalmas iramú szervezőmunkába kezdett. Klapkával együtt kialakítottak egy stratégiai tervet, melyben Czetz János vezetésével önálló magyar légió létrehozása is szerepelt. Közben Törökország és Ausztria kiegyezett egymással, így ezzel a légió ügye is kútba esett. Ekkor Klapka és Czetz - a lesújtó emigrációs tapasztalatokat összekapcsolva a haza felszabadítása érdekében tett erőfeszítések kudarcával - egy széles körben terjesztett emlékiratban összefoglalta a sikertelenség okait.

1854. elejére már Czetz számára is világhíressé váltak Kossuth tévedései és elítélte egyszemélyes vezetési módszerét. Az emlékiratban szinte ultimátumszerűen megfogalmazták a legsürgősebb teendőket. A leírt gondolatok, ha nem is szolgálták a kialakult válság rendezését, annak megoldására ráirányították a figyelmet. A sikertelenség miatt csalódott Czetz anyagi forrásai teljesen kimerültek, és a kiutat nem látva visszautazott Párizsba.

A politikából kiábrándulva és a létbizonytalanságtól fenyegetetten ismét a műszaki pálya felé fordult. A Párizsban élő Weisz mérnökkel közösen egy vasútépítési tanulmánytervet készítettek Svájc és Dél-Németország közötti összeköttetés fejlesztésére. A megvalósítás részeként alagutat is fúrtak a Fréjus-hegy alatt, amelynek 1857. és 1870. között tartó munkálataiba személyesen is bekapcsolódott. A tudományos munka iránti érdeklődése ekkor sem hagyta cserben, az itt szerzett tapasztalatairól később Buenos Airesben tanulmányt jelentetett meg.

Közben hosszabb Észak-olaszországi körutazást tett a Párizsban megismert Lady Langdaléval és lányával. Az idősebb hölgy kíséretében beutazta Dél-Franciaországot, Portugáliát és Spanyolországot is. Utazása közben Sevilleben megismerkedett későbbi feleségével, Juan Manuel de Rosas elűzött argentin diktátor unokahúgával. Ezekben az években, Genfben, majd Lady Langdale Londonhoz közeli Eywood-i birtokán tartózkodott. A grófnő ide hívta meg látogatásra *Mészáros Lázár* volt hadügyminisztert, aki megérkezése után szinte azonnal ágynak esett. Czetz emberi nagyságát mutatja, hogy mindvégig a beteg mellett tartózkodott, részt vett ápolásában és folyamatosan tudósította barátait Mészáros egészségi állapotáról. A súlyos beteg rábízta ügyei intézését, többek között a Genfben elküldött emlékiratainak gondozását és kiadásának intézését. 1858. november 16-án a forradalom és szabadságharc hadügyminisztere, a jó barát, az öreg katona Czetz karjaiban halt meg.

Czetz János Genfben, ezt követően Párizsba utazott, majd Sevillebe történő visszaérkezése után 1859. március 2-án feleségül vette Basilia Ortiz de Rosast és vele együtt Argentínába készült. A sors azonban ismét közbeszólt és a hazájához hű tábornok előtt újra felcsillant a remény, hogy tegyen valamit annak felszabadítása érdekében. Ekkor ugyanis kitört a francia-olasz-osztrák háború.

1859. május 6-án megalakult a Magyar Nemzeti Igazgatóság, az emigráció központi szervezete. Az első ülésén határozatot fogadtak el arról, hogy Czetz Jánost, mint Kossuth politikai és katonai megbízottját a havasföldi és moldvai román tartományokba küldik. Neki kellett átvennie a helyszínre indított fegyverszállítmányokat és Ő kapott felhatalmazást a katonai intézkedések megtételére is.

A megbízatás Czetz János számára egyáltalán nem minősült veszélytelennek, hiszen a nagyszabású hadbírói 1852. június 23-án halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Távollétében akkor jelképesen végre is hajtották a kivégzést. Az újonnan kapott megbízatásai mellett 1859. májusában és júniusában fáradhatatlanul tevékenykedett a magyar légió felállításán. Alig egy hónap alatt 2000 magyart állított fegyverbe. A légióban a volt 1848-as tábornokok közül csak Klapka, Wetter és Czetz vállaltak vezető szerepet.

Czetz János a piemonti légió megszervezése után azonnal útra indult a román fejedelemségekbe, hogy ott újabb légiókat szervezzen. Útközben érte a hír, hogy III. Napóleon Villafrancában fegyverszünetet kötött az osztrákokkal. Ezzel ellehetetlenültek a magyar tervek és megpecsételődött a piemonti légió sorsa is. Az elégedetlenkedő katonák lefegyverzését is Czetz Jánosnak kellett végrehajtania.

Elvégezte a rábízott feladatokat és ezt követően Sevilleből, a rá várakozó fiatal feleségével és 5 hónapos gyermekével együtt megindult Argentína felé.

Folytatjuk

(Megjelent a Bolyai Szemle 2004. XIII. évf. 3. számában,

a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar kiadványában)

* * *

A barokk Erdélyben

(4. rész)

Barokk egyházi festészet

A barokk egyházi festészetének színvonala a szobrászat mögött jóval lemaradt. A festészet a XVII. század eleje óta amúgy is hanyatlóban volt Erdélyben. Kolozsváron az egész században két számottevő festő tevékenykedett: **Kaczler András**, aki a Szent Mihály templom Szentháromság-oltárát, Szent Katalin oltárát aranyozta, ezüstözte, színezte és márványozta, és **Graszler György**, aki a Szent Mihály templom Háromkirályok-oltárát aranyozta.

A jezsuita templom szép oltárképei „behozott” művek, nem itt készültek, Rubens-képek másolatai; a marosvásárhelyi főtemplom színpompás oltárképe is behozott mű.

A templomi freskó műfaja gyakorlatilag kihalt Erdélyben, ritka emléke a Szeben-belvárosi templom oltárfal freskója, amelyet 1764-ben festett **Anton Steinfeld**. Híres **Franz-Anton Maulbertschnek**, a XVII. század legnagyobb mesterének hét, Erdélybe került alkotása. Már érett korának terméke az a hat nagyméretű képe, amelyet Mária Terézia ajándékozott az orlái templomnak. 1763-ban készültek ezek a csodálatos festmények, amelyek ma a fehérvári érseki palota díszai: a Pásztorok imádása, Krisztus a tanítványok között, Utolsó vacsora és Salomé Keresztelő Szent Jánossal.

Kiemelkedik még a festészetben a **Csűrös** testvérpár, **József**, festő és aranyozó, aki a székelykáli katolikus templom részére megfestette Nepomuki Szent János oltárképét, és a szamosújvári örmény nagytemplom „József a gyermek Jézussal” oltárképét, és **Mihály**, aki a székelykáli oltárt faragta és a sülelmedi (Ulmeni) templom mennyezetét festette.

Barokk portré

A barokk világi műfajok között a XVIII. században a portré-műfaj volt a legnépszerűbb. **Mányoki Ádám**, II. Rákóczi Ferenc udvari festője több portrét is készített a fejedelemről. 1732-ben az udvari festővé kinevezett **Martin van Meytens** megfestette Bánffy Dénes grófot teljes alakban, háta mögött feltűnik a híres bonchidai kastély. A nagyszebeni **Johann Martin Stock**, a bécsi akadémián Meytens tanítványa, 1786-ban szülővárosába visszatelepedve megfestette Teleki Sámuel alkancellár arcképét.

Táj-, élet- és csendélet-képek

A XVIII. században terjedtek el ezek a képtípusok. A csendéleteken ábrázolt virágok vagy ételek gyakran vallásos értelműek, a böjti eledel, a Krisztus-jelképek a jámbor életre, a luxustárgyak és drága ételek a hiúságok kerülésére figyelmeztetnek.

A csendeletről és magánképekről eperjesi **Bogdány Jakab** és veje, **Stranover Tóbiás** volt híres. A barokk korban népszerűek voltak az állatképek, és ismertek a főúri élet tartozékának tekintett kutyákról festett portrék, a vadász-zsákmányokat megjelenítő képek, különleges és egzotikus állatokat felvonultató művek, „morális” tartalmú állatok.

A magyar életképfestés ritka darabjai közé tartozik Johann Martin Stocknak az esztergomi Keresztény Múzeumban található „társasági jelenetei”.

Barokk stílusú kastélyépítészet

A barokk kastélyok építési elemei

Erdélyben elsőként a francia barokkban kiérlelt *maison de plaisance*-ok „mulatókastélyok” műfaja vált népszerűvé. A másik elem a *cour d'honneur*, a kastélyok és paloták főbejárata előtti díszudvar, amelyet oldalról U alakban a főépület és a két előreugró szárny fog közre (például a királyi palotában, Budán). A középszakaszát, a főépület kiemelkedő részét, a díszudvar felől előreugró kocsialáhajtó alkotja, amit kívülről három rizalit tagol: a homlokzat síkjából teljes magasságba, derékszögű vagy lépcsőzetes alakban kiugró szakasz.

Egy másik fontos eleme a kastélyoknak a pavilon, a kastélyok középső, kupolával fedett része.

Erdélyi barokk kastélyok

A kastélyépítés a várak XVIII. századi átalakításával vette kezdetét, amikor az erődítésekre, leányvárakra, sáncárcokra, felvonóhidakra már nem volt szükség. A vezető családok igyekeztek lépést tartani a bécsi és magyarországi főurakkal, ezért váraikat derűsebb, világiasabb modorban építtették át. Erdélyben az arisztokrácia vonzódott az új stílushoz. A fő építetők e korban a *Hallerek, Telekiek, Toldalagiak, Wesselényiek, Bruckenthalok és a Bánffyak*.

Az első barokk kastélyt 1725-től kezdődően építtették a Hallerek - a kaponi vár udvarára. Az 1720-as években építették fel a szentbenedeki Kornis vár barokk bástyáit, és barokkosították a vargyasi kastélyt. Barokk képet nyert a dévai Magna Curia is, amikor 1743-ban Haller János grófnak és feleségének, Daniel Zsófiának birtokába került. Ugyanekkor gazdagodott barokk-kori részleteivel az ősi bonchidai kastély. A vár urát, Bánffy Dénest lótenyésztés iránti nagy érdeklődése vezette rá, hogy a kastélyt nagyszabású, patkó alakú istállóval és lovardával bővítse. A tervet Bécsből hozatta.

A nagy előudvart a kolozsvári **Peter Grimmer** építette, a gyönyörű díszkapu, a lovarda- és istállókakapuk, a patkóépület attikáján végigvonuló 32 szobor galériája, a lovarda urnadíszei, a kastély északi traktusának szobrai a már említett **Johann Nachtigall** művei.

Kolozsváron Bánffy Dénes fia, György tette le a palotája alapkövét 1773-ban, amely végül is 1786-ban készült el. A tervező mester és az építés vezetője **Johann Eberhard Blaumann** (1733-1786) építész és szobrász volt, aki Württemberg-ből vándorolt Nagyszebenbe, itt lett városi építőmester és került kapcsolatba Bánffy Györggyel. Blaumann korai működésének emlékei a szebeni gótikus templom négy mozgalmasságú építészete, ő építette a minorita templom homlokzatát (1765), de a bonchidai kastély főszárnyának karcsú oszlopos portálját (1784) is.

A régi zibói vár mellett Wesselényi István és felesége, Bánffy Kata építtetett házat 1702-ben, amelyet fiuk, István feleségével, Daniel Polyxénával együtt 1749-ben restauráltatott. Wesselényi István a bonchidai istálló mintájára hasonló alaprajzú istállót építtetett lovainak. Ehhez az istállóhoz később Wesselényi Miklós azonos méretű lovardát készíttetett. A kastélyépítés során Zsibón is dolgozott a két „nagy”, Nachtigall és **Schuchbauer**.

A hadadi vár helyén Wesselényi Ferenc és Rhédey Zsuzsanna kezdett építeni 1763-ban, s fiuk, Farkas - már Bethlen Júliával együtt - 1776-ban fejezte be, ablakkövei, stukkómennyezetei, a homlokzati címerablak és a park díszurnái ugyancsak Schuchbauer művei.

A Maros-menti kastélyok és a vásárhelyi főúri házak építésében a Telekiek és a Toldalagiak emelkednek ki. Toldalagi László építtette a piactéri házat Marosvásárhelyen (1759-1772), a munkálatokat **Schmidt Pál** építőmester vezette. Vásárhelyen a másik barokk palotát Bethlen Krisztina, Kendeffy Elek özvegye építtette 1789-ben. Híres ugyanakkor a gernyeszegi kastély is, amelyet Teleki László és fia, Teleki József rendelt meg 1772-ben.

A Pest környéki U alakú kastélytípust követve építtette fel kerelőszentpáli kastélyát Haller István 1710-ben, de ugyanerre a mintára épült az erdőszentgyörgyi Rhédey-kastély, a Bornemisszák görgényszentimrei kastélya, a Rhédey Mihály mezősámsodi kastélya, Teleki Sámuel sáromberki kastélyának két földszintes szárnya, Haller János csákiigorbói kastélya (1766), a fehéregyházi Haller-kastély.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó 2005. augusztusi számában)

**A szerző harmadéves egyetemi hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán*

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

A Füzetek 2005 decemberi számában Kozma István - Sasvári László rendkívül értékes és hiánypótló közleményében - Örmények Erdélyben az 1850-es népszámlálás tükrében címmel olvashattuk, hogy Magyarláposon annakidején 51 fő vallotta magát örménynek.

Barátom-rokonom a magyarláposi születésű Kerekes József okl. villamosmérnök levélben keresett fel, és fénymásolatban elküldte nekem Kádár József Szolnok-Doboka vármegye Monographiája V. kötete 20. oldalát, melyben a következő mondat olvasható: Magyarláposon 1841-ben a katolikus lelkek száma 159, katolikus örmény 77, azaz 46 férfi, 31 nő. Tehát annak idején az egyházközség tagjainak csaknem fele örmény volt.

Erről a tényről is hírt adtunk „A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma” című konferencián Budapesten, 2000 szeptemberében. Az előadást jómagam tartottam, címe ez volt: „Az erdélyi örmények szerepe római katolikus plébániák alapításában belső Szolnok-Doboka megyei példákon.”

Tekintettel arra, hogy a kötet, amelyben az előadás megjelent, nem minden érdeklődő számára hozzáférhető, szükségesnek érzem, hogy a magyarlápósi örményekről szóló jelen írásban helyet kapjanak a leglényegesebb részletek abból a dolgozatból:

„Talán - biztosan! - érdemes lenne kutatni örménymagyar múltunkat egyházépítő szempontból is, hiszen az Erdélyben otthonra lelt örmények csak négy településen rendelkeztek önálló egyházközséggel, miközben keresztül-kasul „belakták” Transzilvániát, sőt később a Bánátot, Partiumot majd az Alföldet is. Gyermekeiket általában a helyi római katolikus plébániára vitték megkeresztelni, ha pedig ilyen még nem volt, vagy a reformáció után már nem volt, összefogtak és építettek maguknak és a helyi közösségnek templomot, vagy bővítették, javították, szépítették a meglévőket.

Örmény őseim a XIX. században belső Szolnok-Doboka vármegyébe kerültek, Magyarlápóra. Itt kezdtem hát a kutatást annak a templomnak a történetével, amelyben édesapám is sokat ministrált, egy Mánya felmenőm pedig kántor harangozó volt ott.

Adataimat két forrásból merítettem:

1. Kádár József: *Szolnok-Doboka vármegye Monographiája (1901) ötödik kötetének Magyarlápósról szóló fejezetéből és*
2. Szabó Rozália: *A magyarlápósi egyházközség története. Államvizsga dolgozat. Gyulafehérvár, 1998.*

A Historia Domus szerint a magyarlápósi róm. kat. egyház már 1291-ben létezett, s fennállott valószínűleg a reformációig, amikor az egész község 1550-1560 között protestánssá lett. 1653 és 1658-ban a szamosújvári várnak - amelynek a törökverő Dobó István is kapitánya volt egykoron - itt 40 adózó jobbágya volt, és 1667. április 4-én Ebesfalván kelt adománylevelénél fogva Apafi fejedelem Várad Horváth Istvánnak adta itt levő katonai telkét, tehát Magyarlápóson Apafinak birtokai voltak abban az időben, amikor a fejedelem őseinket befogadta.

Idők folytán több katolikus hívő telepedett le ide. 1752-ben Mária Terézia a Magyarlápóson alkalmazandó káplánnak évi 200 forintot rendelt a jövőben rendszeresítendő lelkészállás évi javadalmazására, csakhogy ezt éppen senki sem volt hajlandó megfizetni.

1768-ban végre telket jelöltek ki, a kormányzóság a vallásalapból a prépostnak 250 forintot a vásárláshoz el is juttatott, de mégsem történt semmi, még az 1777-ben megejtett sürgetés után sem. Végre 1782-ben az örménymagyarok összefogásával, segítségével és áldozatkészségével a több évtizede halogatott egyházalapítás megtörtént.”

Folytatjuk

* * *

*A mondónak hallgatóra van szüksége.
Aszoghin leszogh.*

Örmény közmondás

* * *

Szomolányi István

Egy igazi drámai mezzo **Tutsek Piroska (1905-1979)**

A hanglemez a megjelenésétől számított negyedszázadon át a zenei tömegkommunikáció egyetlen eszköze volt. Jelentőségét a rádió, később a televízió megjelenése sem csökkentette, s egy énekes számára a mai napig az ismertség, a népszerűség lényeges forrása.

A száz esztendeje született Tutsek Piroska hangját nem örökölte meg kommerciális hanglemez. Talán ez a magyarázata annak, hogy a magyar operarajongók csak kevéssé ismerték, napjainkra szinte teljesen elfelejtették, sok más kulturális értékünkkel együtt.

1978-ban *Laczó István* (az egyik legnagyobb magyar hőstenor) portréműsorát készítettem, így jutottam el *Tutsek Piroskához*, aki remek interjú adott nagyra becsült pályatársáról. Ráadásul megismerhettem a Tutsek testvérek különös, csodálatos világát, művészetét. Ami dokumentum maradt utánuk: néhány

könyvre való fénykép, színlap, kritika és sajnálatosan kevés, néhány percnyi recsegő hangfelvétel (úgynevezett pyral, decelith és röntgen lemezek). „Majd maga felkutatja, hisz erről híres!” (E sorok írója tanult és gyakorolt hivatása szerint a nap egyik felében fogorvos, csak a másikban diszkográfus). „Egész nap barázdák között matat, fog vagy lemez, magának mindegy!” - tette hozzá szellemesen a művésznő és azonnal improvizált Dalnoky Viktorról, aki nappal fogorvos, este Bartolo volt. Én pedig kutatni kezdtem. Íme 27 év eredményei:

Párhuzamos életpályák

Tutsek Piroska és ikertestvére, **Ilonka** 1905. szeptember 3-án született Brassóban. Felmenőik között megemlíti Arthur Purcell nevét is. Az ikerpár zenei érdeklődése már gyermekkorban kiderül, a Tutsek testvérek fellépései szenzációszámra mennek. Tanulmányaikat szülővárosukban kezdik, majd a budapesti Zeneakadémián folytatják *Moiret Lujza* és *Sík József* növendékeként, 1926-ban végznek, kitüntetéssel. A Magyar Operabarátok Egyesülete ösztöndíjával Bécsben tanulnak tovább **Helene Wildbrunn** kamaranékesnőnél. Pályájuk ezután elválílik. Ilonka a lübecki, majd a mainzi operaházhoz szerződik. Piroska útja pedig Bécsből Berlinbe vezet **Anna Bahr-Mildenburg**-hoz, akit később mindig pályafutása meghatározó mestereként említi. 1933-ban szerződteti a budapesti Operaház, április 23-án debütál Amnerisként. Ekkor indul el egy egészen kivételes sikertörténet. 24 szerző (ebből 6 magyar) 42 művében 54 szerepre terjed ki későbbi repertoárja. Emellett kitűnő dalénekes, tucatnyi népszerű oratórium mezzoszólójának avatott előadója. 1935-ben figyel fel rá **Erich Kleiber**, az ő javaslatára szerződteti a bécsi Staatsoperhez **Bruno Walter**, és kéri fel az általa dirigált Don Carlos Ebolijára. Partnere többek között **Tódor Mazarov** és **Alexander Kipnis**. 1944-ig párhuzamosan tagja mindkét operának. Közben 1938-39 között Salzburgban éneklő a Tannhauser Venusát. A nürnbergi mesterdalnokok Magdalénáját, Beethoven IX. szimfóniájának mezzoszólóját **Wilhelm Furtwangler** és **Hans Knappertsbusch** vezényletével. Partnerei között található többek között **Maria Reining**, **Max Lorenz**, **Helge Roswaenge**, **Set Svanholm**, **Svéd Sándor**...

1940-42: milánói Scala, itt Respighi A láng című operájában énekel (budapesti produkció), majd Kundryt alakítja a Parsifalban **Svéd Sándor** és **Tancredi Pasero** oldalán, **Tullio Serafin** vezényletével! és Vénust a Tannhauserben. Közvetítésével a produkciók és partnerek nagy része Budapestre is eljut, így a hazai közönség is élvezheti.

1943: Azucena, 1944: Herodiás, mint új szerepek Budapesten. A második világháború után az addig töretlen pálya sajátságosan alakul: a Budapesti Operaház - azóta sem ismert énekes-bőség zavar miatt és egyéb szubjektív megfontolások alapján - 1948-tól nem szerződteti. Külföldre szerződni ekkor már lehetetlen. Néhány 1957-es beugrásszerű felvillanás után végleg visszavonulni kényszerül. Az érzelmek, indokszegény indulatok, mint már, legyűrjük a tényeket, a tehetséget. Ettől kezdve a tanításnak él, számos tanítványnak adja át egy relatíve rövid, de rendkívül gazdag pálya tapasztalatait, egészen 1979-ben bekövetkezett haláláig.

Színek a palettán, kritikák

Tutsek Piroska legemlékezetesebb alakításai (a teljesség igénye nélkül): Carmen, Koncsakovna, Adriana-Lecouvreur, Grófnő, Orfeusz, Laura, Eudoxia, Amneris, Eboli, Azucena, Waltraute, Fricka, Venus, Ortrud, Kundry... Nagy, minden regiszterben átütő hang, ösztönös muzikalitás, kiművelt technika jellemezte művészetét, mindezekhez kitűnő színészi képesség és ragyogó színpadi megjelenés társult.

Karmestertablója párját ritkító: Böhm, Furtwangler, Kleiber, Klemperer, Knappertsbusch, Marinuzzi, Mario Rossi, Tullio Serafin, Bruno Walter... Kevés magyar énekes büszkélkedhet hasonlóan híres dirigens-partnerekkel.

Márkus László, a budapesti Operaház hajdani igazgatója és neves rendezője nyilatkozott így egyszer: „Az egyik szemem sír, a másik nevet, ha Bécs közelségére gondolok. Jó hogy van, mert ugródeszka az európai zenekultúra felé, rossz, hogy ilyen közel van, mert magához édesgeti értékeinket.” Bécs hamar felfedezte Tutsek Piroskát, nemkülönben Salzburg és Milánó. A háború okozta belterjesség ennyit engedett.

Ikertestvérevel kezdő éveikben, 1926 és 1933 között sokat koncerteztek együtt, nem egyszer megtréfálva a közönséget: néha a koncert vége felé derült ki, hogy nem egy énekesnőt hallottak... Színpadi ál-muk, hogy Aida és Amneris szerepében együtt léphessenek fel - nem teljesült. A háború után pedig csak sok-sok év elteltével láthatták egymást viszont.

Brassó, 1934. július 21: Tutsek koncert! A Tutsek nővérek estélye. Ez Brassóban akkor már fogalom. Több mint egy szokványos hangverseny. Nemcsak zenei, de társadalmi esemény, évenként ismétlődő,

kedves találkozás a két brassói lánnyal, öröm és büszkeség ünnepi megnyilatkozása, hogy tehetségük révén már nagyon magasan haladnak az érvényesülés egyre felfelé ívelő útján...

„Tutsek Piroska óriási sikere a budapesti operában" (Pesti Hírlap, Budapest, 1933. április 25.) „Vasárnap este Verdi Aida című operájában egy új alt énekesnő mutatkozott be, Tutsek Piroska, dr. Tutsek Géza brassói orvos leányának személyében. Az énekesnő Amneris szerepét adta. A kitűnő énekesnő Budapesten hatalmas sikert aratott. A kritikus és a nehezen melegedő budapesti közönség már az első felvonásban olyan melegen ünnepelte, mint ahogyan Budapesten csak kiváló és beérkezett művésznőket szoktak ünnepelni. Az előadás után frenetikus tapsok záporában forró és meleg ünneplésben volt része a művésznőnek ".

„Az Operaházban Ponchielli Giocondája került színre a Népművelési Bizottság rendezésében, az előadásban a gyengélkedő *Némethy Ella* helyett szinte beugrasszerűen vállalkozott Laura szerepére a színház nagy tehetségű fiatal énekesnője: Tutsek Piroska. Alakításán semmi nem érződött a sebes munkával együtt járó ideges lámpalázból, meglepő felkészültséggel, ösztönös játékkedvvel, belülről fakadó dallamformálással olyan figurát sikerült teremtenie, mely műsorának nem múló, hanem maradandó értékévé válik..."

Il Popolo d'Italia, 1940. március 22: „Csodálatra méltó Kundry volt Tutsek Piroska, bár mi énekét nem tudtuk megérteni, mert németül énekelt, mégis csodáltkuk szép tiszta hangját, melodikus, kötött frazirozását, a kulturált Wagner-stílus biztonságát, ahogy egyéniségével egész szerepét megszemélyesítette..."

A művésznő pályafutását nem szegélyezték hangos csinnadrattákkal tűzdelt sztárallűrök. Boldog házasságban élt építész mérnök férjével. 1941-ben született fia, Bogdánfy Géza, buzgalommal és áhítattal ápolja édesanyja emlékét.

Hangfelvétel

Tutsek Piroska művészetét annak ellenére, hogy nemzetközileg az egyik legismertebb, legsikeresebb magyar énekes volt, mint említettem, nem örökölte meg kommerciális hanglemez. Hála *Gottfried Cervenkának*, a bécsi rádió főmunkatársának, az elmúlt évek során néhány technikailag közepes, de zeneileg csodálatos, élő felvétel bukkant fel: részlet a Don Carlosból (Bécs, 1937. Tódor Mazarov, Bruno Walter), a Tannhauserből és Az istenek alkonyából (Bécs, 1943. Svanholm, Knappertsbusch). Én is előadtam a magaméit: Parsifal (milánói Scala, 1940. Tullio Serafin) és Gioconda (Budapest, 1939. Báthy, Laczó, Székely, Failoni). Remélem e sorok megjelenésekor már a zenerajongók is hozzájuthatnak és így Tutsek Piroskára, születésének századik évfordulóján, méltóképpen emlékezhetünk.

(Utóirat: Mikor lesz végre egy, a Széchényi könyvtárhoz hasonló, a teljesség igényével bíró Magyar Nemzeti Hangarchívum?)

(Megjelent az *Operaélet* 2005. 3. számában)

* * *

Dalos László

Apropó, Opera!

AD VOCEM TUTSEK. - Egy kis kiegészítés a száz esztendeje született Tutsek Piroskáról és Ilonáról, az ikrekről, akik között mindössze huszonöt percnyi volt a korkülönbség: Ilona az „idősebb".

Huszonnyolc évvel ezelőtt, 1977 augusztusában hivatalos voltam Tutsek Piroska Duna-parti otthonába, abból a kedves alkalomból, hogy Mainzban élő és tanító ikertestvére, Ilona a nyárból másfél hónapot itt töltött, nála.

Piroskát, a mezzoszopránt még gimnazistaként láttam a Trisztán és Izoldában, Branganét énekelte. Arra az előadásra is jól emlékszem, amikor ő volt a Gioconda című Ponchielli-opera Laurája. De a legemlékezetesebb élményem az ő Eudoxiája A lángban, Respighi operájában; együtt énekelt Walter Rózsikával, Halmos Jánossal, Losonczy Györggyel.

Ezek jutottak eszembe akkor is, amikor becsöngettem. Ajtót Ilonka, a drámai szoprán nyitott, akit természetesen - Piroskának véltem. Ám az „igazi" bent, a hall felől jelent meg. Akkor már láttam: néhány árnyalatnyi különbség azért van az ikrek egyébként fantasztikus hasonlóságában - ha egymás mellett állnak...

Mesélték: kisgyermekkorukban is összetévesztették őket, szülővárosukban, Brassóban. Ráadásul mindig ugyanolyan ruhát, cipőt, masnit viseltek. Egyszer, a családi zongora alá bújva közösen döntötték el:

énekes lesz belőlük. A hangszer alól lesték el azt is, hogy miközben szüleik valami álarcosbálba készültek, öltözködés közben azt énekelték: „Ezt a szoknyát úgy hívják, hogy bukj-el-szoknya... ” Azonmód megtanulták a dalt. Később, a szokásos iskolai dolgozatban - Mi szeretnék lenni? - mindketten az írták: énekesnő.

Erről beszélgettek, felváltva. Meg mindarról, amit Szomolányi Gy. István az Operaélet harmadik számában megírt. Piroska kezdte a mondatot: - Soha nem sikerült az operaszínpadon Eboликént és Erzsébetként, Amnerisként és Aidaként, Branganeként és Izoldaként egymással szemben állnunk... Ilonka így folytatta: - De van egy szerep, amelyet mind a ketten énekeltünk, ez pedig a Tannhauser Vénusza.

Már búcsúzkodtam az előszobában, amikor egyikük (Piroska-e? Ilonka-e?) még ezt mondta: - Nem egyszerűen vagyunk ikrek, daloló ikrek vagyunk. A keresztnévünk vokálisai, magánhangzói ugyanazok: i, o, a...

(Megjelent az Operaélet 2005. 5. szám)

* * *

A jóllakott (ember) az éhesnek apró szeleteket vág.

Gusté khághezhádzin mándre gi péрте.

Örmény közmondás

* * *

Puskás Attila

Szabadság és integráció **Az örménység erdélyi otthonában** **(3. rész)**

Az örmény közösségek szabadsága szorosan összefügg az integráció kérdésével. Az önrendelkezés nem akadályozta az örménységet a magyar nemzetbe való beilleszkedésben, s ez a magyarság számára is nagy előnyt jelentett. A kereskedő „világot látott” örménység a polgárosodás és felvilágosodás hajnalát hozta Erdély egyes tájaira. Az örmény és a magyar nemzet olyannyira összeforrott, hogy Erdélyben már nem is örményekkel, hanem magyarörményekkel (örmény származású magyarokkal) találkozunk. Az örménység idővel a magyar nemzet része lett és nagy szolgálatot tett a magyar hazának.

(Gondolhatunk itt a 13 aradi vértanú közül *Kiss Ernőre, Lázár Vilmosra* és *Czetz János* Argentínában elhunyt tábornokra, vagy *Pongrátz Gergely* '56-os hősré, stb. De gondolhatunk azokra az örmény családokra is, akik a Vajdaság mocsarait lecsapolták és termékennyé tették a földet).

Kérdésünk azonban nem csak erre a pozitív előjelű integrációra vonatkozik. A „magyarörménység” megjelenése a népek békés együttélésének kiváló példája, de a tiszta örménység lassú számbeli csökkenéséhez vezetett, aminek végső kifejlődése a napjainkban tapasztalható erdélyi örménymagyarság szinte teljes eltűnése.

Nincs szándékunkban itt szociológiai adatokkal szolgálni, de a kérdés elemzői szerint kétségtelen, hogy az elmagyarosodás folyamatában óriási szerepet játszott a honfiúsítás kérdése. A honfiúsítás azt jelentette, hogy az örmények túlléphettek a számukra központilag meghatározott lakóterületet, bárhol szabadon vásárolhattak birtokokat és ingatlanokat Erdélyben, és érdemeik szerint léphettek elő különböző állami tisztégekben. Az 1837-ben megszerzett jog hozzájárult a demográfiai szóródáshoz, és az örmény kereskedők és értelmiségiek megjelenéséhez vezetett több erdélyi városban is. Ez serkentő hatással volt az adott települések életében, de az erdélyi örmény jövő szempontjából katasztrofális következményekkel járt, hiszen egy-két generációval később az örménység a helyi magyar polgárság részévé vált.

Azonban már a honfiúsítás előtt tapasztalható volt az örmény gyökerektől való elszakadás, több mint valószínű a könnyebb társadalmi felemelkedés céljából. Ennek egyik módja a magyar nemesi oklevél megszerzése volt (különösen Mária Terézia idejében). Pszichológiailag teljesen érthető, hogy ilyen esetben fontos volt a magyar hazafiaság bizonyítása, amely olykor a családnév elmagyarosítását is jelentette (Például: *(Korbuly-Hollósy, Lazarian-Szentpétery)*). Ez, és a demográfiai szóródás a biztos elmagyarosodáshoz vezetett, ami az örmény gyökerekkel való radikális szakítást jelentette.

Az örmények integrációjának ebből a szempontból a közösség számára bomlasztó körülményei lettek. Ezt bizonyítja a jelenleg nyilvántartott kb. 800 örmény katolikus, a 13 erzsébetvárosi örménymagyar, az egyetlen, örményül beszélő erdélyi örménymagyar (Zakariás Péter Szépvízen), az örmény metropoliszban

elő kb. 200 örménymagyar katolikus, az elhanyagolt örmény épületek és emléktárgyak, s az, hogy az örménység inkább a múlt emléke, mint a jövő reménye.

Az örmények erdélyi története a szabadság és az integráció sikertörténete és egyben kudarca, de mindenképpen tanulság más erdélyi történelmi kisebbség számára. Ami mindenképpen dicsérendő, hogy az örménységnek sikerült egy demokratikus szervezeti forma szerinti autonómia egyik modelljét megvalósítani. Ez úgy valósult meg, hogy az örmények fontosnak tartották saját hagyományaik megtartását, ismerték saját képességeiket és alapvetően nyitottak voltak a magyarság előtt.

A XVIII. század az erdélyi örmény aranykor volt, amikor sok torzsalkodás ellenére sikerült megértetniük a befogadó nemzettel, hogy jelenlétük nemcsak nekik, de a magyarság számára is gyümölcsöző, különösen a fentebb említett polgári értékek meghonosítása és a gazdasági élet fellendítése miatt. A magyarok pedig szívesen fogadták az örményeket, mert felfedezték az örmények nemzeti értékgyarapító szerepét az erdélyi társadalom fejlődésében. A magyar rendek, és a későbbi hatalmak nemhogy nem akadályozták az örmény önrendelkezés kibontakozását, hanem felfedezték az előnyöket, és még jobban támogatták őket a még sikeresebb jövő építésében. Az örménység nem szemben állott a magyarsággal, hanem karöltve építették az erdélyi jövőt.

Az erdélyi magyarság és románság számára az örmények szabadsága és integrációja modellértékű. Ehhez természetesen szüksége volt egy ugyanolyan „demokratikusan” gondolkodó befogadó közeg képviseletére. Az erdélyi fejedelmek és közrendnek, a bécsi udvar bölcsességére vall az örménységben rejlő kultúrateremtő potenciál felfedezése és kiaknázása az egész ország javára. Ez elsősorban az örmények részéről abban nyilvánult meg, hogy adományaikkal, becsületesen befizetett adóikkal hozzájárultak a kincstár és az ország gazdasága gyarapításához.

Kétségtelen, hogy az erdélyi örmények képtelenek lettek volna erre a gazdasági csodára, ha nincsenek megadva nekik a fejlődés alapfeltételei. Az örményektől tanulhatnak a jelenlegi erdélyi kisebbségek, míg a többségi nemzet és a mindenkori román kormány Apaffytól és a Habsburgoktól.

Amint az örmények a saját maguk jóléte megteremtése mellett képesek voltak az őket befogadó ország javát is szolgálni, a megfelelő feltételek mellett erre az erdélyi magyar kisebbség is képes. Ilyen szempontból nem kell nekünk másolni az európai autonómia-modelleket, hanem vissza kell nyúlni a saját modelljeinkhez: székelyeknél, szászoknál, örményeknél mind-mind olyan modelleket találunk, amelyek a mai viszonyokra alkalmazva perspektívát nyújtanak egy közös erdélyi jövőhöz.

Vége

*Elhangzott Kolozsváron, az ERMACISZA konferencián, 2005. szeptember 10-én
(Megjelent az Armenia -magyarörmény időszerzői szemle 2005-2006. I., 52. számában)*

* * *

„Örök barátságunk jeléül”

Sopron, Jereván lakótelep 2006. április 19.

Szárkisz Bagdaszárján örmény állami-díjas szobrászművész alkotását 1977. november első hetében avatták fel Sopronban, a várossá nyilvánítás 700. évfordulóján, a Jereván lakótelepnek keresztelt negyedben, a Teleki Pál u. és Juharfa u. sarkán. A szobor két szembenéző női arcot - egy magyart és egy örményt - ábrázol: az örök barátságot jelképezi. A szobor talapzatán a következő felirat olvasható: „Örök barátságunk jeléül - Jereván Sopronnak.” A névadó- és szoboravató ünnepség szervezői számára Jereván azonban nem jelentett többet, mint a megyével mesterségesen összetársított szovjet tagköztársaság: az Örmény Szocialista Köztársaság fővárosát.

Hogy a Jereván lakótelep megismerje Örményországot, Jerevánt, az örmény történelmet és kultúrát, továbbá a hazai örmény kisebbséget, a Győr-Sopron megyei Nemzetiségi Konzultatív Tanács elnökével, Firtl Mátyás úrral az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* közösen megszervezett egy nagyszabású ünnepségsorozatot, több soproni civil szervezet közreműködésével. Ez alkalomból - 29 év után - a történelmi egyházak képviselői felszentelték a műalkotást és jelképesen megkeresztelték a lakótelepet. Az örmény népi 91. évfordulója alkalmából dr. Issekutz Sarolta elnök tartott emlékbeszédet, nagyszámú hallgatóság előtt. Rámutatott a Nagy Mészárlás - Mec Jeghern - történelmi hátterére, a XIX. század közepétől a törökországi örmény nemzetiség ellen mind gyakrabban elkövetett támadásokra, pogromokra.

A XX. század első évtizedeiben az ifjúörök kormány elhatározta az örmény nemzetiség szisztematikus kiirtását, amelynek véghezvitele Konstantinápolyban 1915. április 24-én kezdődött el. Ismertette a legkü-

lönbözőbb török módszereket, amelyek következtében mintegy 2,5 millió örmény vált a népirtás áldozatává. S mindezt a rémtettet Törökország a mai napig nem ismeri el.

Az áldozatokra emlékezve *Várady Mária* színművész Grigor Narekaci Siraloménekek című könyvéből mondott részletet, majd elénekelte az örmény Miatyánkot. *Dr. Leszkovszky Pál* örmény katolikus plébános és diakónusa bemutatták az örmény katolikus halotti liturgia részleteit, majd megáldotta a szobrot. Az ünnepség a magyar és örmény himnusz eléneklésével zárult. Innen a Szent Imre római katolikus templomba vonult az ünneplő közönség, ahol örmény katolikus igeliturgiát hallhattunk.

Este 19 órakor kezdődött a Plébánia gyönyörűen feldíszített közösségi termében az *Örményország képekben. Szemelvények az örmény kultúrából* című kiállítás megnyitása. A több mint 70 üvegezett tablóból, valamint térképekből, újságcikkekből álló kiállítás és az örmény történelem és kultúra áttekintését szolgáló ismertető nagy sikert arattak, mint ahogy a népviseletbe öltözött előadók is. Issekutz Sarolta ismeretterjesztő előadásában kitért az örmény történelem kiemelkedő eseményeire, Örményország földrajzára, ismertette az örmény nyelv és írásbeliség kialakulását, az örmény egyház történetét, az örmények megjelenését Magyarországon, szólt a magyarörmény hírességekről, valamint az Erdélyi Örmény Gyökek Kulturális Egyesület céljairól és tevékenységéről. Végezetül kitért a kiállítás és bemutatkozás céljára:

- Megismertetni és megszerettetni a látogatókkal a kb. 6000 éves ősi örmény történelmet és kultúrát.
- Felébreszteni gyökereik kutatását a látogatókban, hiszen a múlt megismerése nélkül nem lehet jövőt építeni.
- Felhívni a figyelmet az Erdélyi Örmény Gyökek Kulturális Egyesület munkájára, amely a hazai magyar anyanyelvű örménységet tartja össze. Egyúttal felhívni a figyelmet az őszi örmény kisebbségi választásokra.
- Megismertetni a látogatókkal Örményországot, Jerevánt a kiállítás képei által.
- Felkelteni az érdeklődést a csodálatos táj, kultúra, a barátságos, vallásos és hazaszerető örmény nép iránt. S mindez nem elérhetetlen. Lehetőség van Örményország közelebbi megismerésére is, hiszen elérhető áron ellátogathatnak e varázslatos országba. Feltétlenül érdemes - zárta Issekutz Sarolta ünnepi beszédét.

Az est folyamán *Várady Mária* *Gevorg Emin*, *Avetik Iszahakjan*, *Hovhannesz Tumanjan*, *Dzsivani* verseiből szavalt nagy átéléssel. A lelkes közönség tapsával többször megszakította az előadást.

Az estet a szamosújvári mézes pogácsa (*Chátlámá*) édesítette meg igazán, hiszen örmény találkozónem történhet vendégfogadás nélkül. Az örmény receptet még a meghívóval együtt megkapta mindenki. A finomra sikerült édességet a soproni *Perkovázt-Ház* készítette el az est résztvevői számára, mely nagy sikert aratott.

Köszönetet mondunk *dr. Szarka László* úrnak a szervezésben való közreműködéséért, a *Turner Lajos* plébános által vezetett Szent Imre Plébániának a kiállítás és műsor befogadásáért, *Firtl Mátyás* úrnak, valamint a civil szervezeteknek közreműködésükért, *dr. Leszkovszky Pál* atyának és segítőinek, valamint *Heim Pál* egyesületi tagunknak a személyszállításban és a fotók elkészítésében való önzetlen közreműködéséért. Valamennyi közreműködő hozzájárult ahhoz, hogy Sopronban, legalább a Jereván lakótelepen megismerjék az örménységet, a múltukhoz, kultúrájukhoz, hitükhöz, hagyományaikhoz ragaszkodó hazai örmény kisebbséget, s ezentúl a szobrot látva emlékezzenek a látottakra, hallottakra.

dr. Issekutz Sarolta

* * *

A művész öröme
Professzor vésővel
Jereván Sopronnak
(Részlet)

Nem ismeretlen már előttem az örmény népdal, *Szárkisz Bagdaszárján* telt basszusa sem. Egy korábbi megállapodásunk eredményeként, mikor már túl volt a szobrászmunka nehezen, saslik és vörös bor mellett szenteltünk néhány órát Jereván és Sopron barátságának. Szeptember egyik utolsó napján, beszédes patak és hallgatag szelídgesztenyés közelében ültük körül a tüzet néhányan. S ha a műhelyben a kortalan, csapatúz művészt, a zöldben a víg kedélyű, nagyszívű embert ismerhettem meg személyében.

Maga kovácsolta a sütőnyársakat. Laposra, nehogy elforduljon rajtuk a paradicsom, a zöldpaprika vagy a felébe vágott vöröshagyma. „Az a jó - mondta -, ha a porpaprika, só, majoranna és az apróra vágott hagyma már a sütést megelőző napon rátalál a felszeletelt karajra. Alaposabban átjárnak az ízek a szoro-

san egymásra halmozott hússzeleteket."Az egyforma szemnagyságú parázs nehogy lángoljon, ne is füstöljön. S ha mégis, némi örölt só jobb belátásra bírja. „Most pedig együnk” - ajánlotta fogyasztásra a sült paradicsommal, paprikával, hagymával boldogított, kimondhatatlanul jó illatú, rózsapirosra sült kenyérszeleteket. Némi nyers, sózott uborka fokozza az összhatást, ám az is igaz, hogy csak lágy kenyérral együtt fogyasztva - lehetőleg evőeszközök nélkül - és vörös bortól locsolgatva érzi sorsát beteljesültnek a saslík.

Miután mindez rendre megtörtént, Jerevánról és Sopronról, szokásokról és emberekről esett szó. A készülő szoborról, mint a legkedvesebb alkotásáról beszélt a művész.

„Az igaz emberek egymás szemébe néznek köszöntéskor, a meghitt beszélgetések alkalmával, és akkor is, amikor koccintanak. Ezt a történelmi eredetű, nyílt testvéri érzelmet akartam jelképezni a közös kőszálon nyugvó, szembenéző két női fejjel. Örülnék, ha majd a soproniaknak is tetszene a munkám.”

Farkas Imre
(Kisalföld, 1977)

Soproni sajtóvisszhang

Dr. Szarka László, a soproni örmény nap kezdeményezőjének gondolatai:

„Elmélkedés 2006-ból

Vajon mi lehet a történelmi eredetű közös kőszál? Nézzük csak meg ezt a szobrot. Két szembenéző női arc: egy örmény és egy magyar. Egy közös kőszálról nőnek ki. Kérdés: ki és mi lehet ez a kőszál?

A keresztény kultúra, valamint az örmény és a magyar történelem ismeretében erre csak egyetlen válasz adható. A közös kőszál nem más, mint a kereszténység, illetve Péter apostol. Szent Péter, akinek neve maga is követ, kősziklát, kőszálat jelent. Ez ennek a szobornak a mondanivalója, és a hiba mibennünk van, akik ezt 29 éven át nem vettük észre.”

* * *

Szamosújvári mézes pogácsa (Chátlámá)

Hozzávalók: 20 dkg méz, mogyoró vagy mandula, 20 dkg porcukor, csapott kiskanál szóda-bikarbóna, 45 dkg liszt, 2 tojás, 1 kiskanál fahéj, csipetnyi sáfrány.

Készítési módja: 20 dkg mézet 20 dkg cukorral felforraltunk, majd 45 dkg lisztet leforrázunk vele. Ha kihűlt, gyúrni kezdjük a tálban és hozzáadunk 2 tojást, majd 1 kiskanál szitált fahéjat, csipetnyi sáfrányt, csapott kiskanál szóda-bikarbónát, és jól kidolgozzuk. Nagy pogácsaszaggatóval kivágjuk, minden pogácsa közepébe mogyorót vagy mandulát teszünk. A lisztezett, kikent tepsiben még 1/2 órát pihentetjük, majd jó tűznél 15-20 percig sütjük.

Megjegyzés: Eladásra is készített édesség. „A vásárok legnevezetesebb csemegéje volt a szamosújvári mézes pogácsa - írja Kós Károly - a páncélcsehi vásáron 15 pogácsasátorból 15 szamosújvári volt.”

* * *

Örmény kisebbségi önkormányzatok választása

III. rész

Örmény kerületi, városi önkormányzataink mandátuma idén októberben lejár. Miután új választási jogszabályok léptek életbe a nemzeti és etnikai kisebbségi törvény módosításával együtt, megkezdjük olvasóink, választóink felkészítését a választásra. Az első két részt a márciusi és áprilisi lapszámunkban már olvashatták és megküldtük az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2006-os különkiadását, a választási mellékletünket is.

2006. május 31. napjáig a helyi választási iroda levél útján tájékoztatja a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választójoggal rendelkező, október 1. napjáig nagykorúvá váló magyar állampolgárokat a kisebbségi választói jegyzékbe való felvétellel kapcsolatos tudnivalókról, továbbá megküldi részükre a 2005. évi CXIV. törvény 11. mellékletét képező Kisebbségi választói jegyzékbe vétel iránti kérelem formanyomtatványt.

Akik az örmény közösséghez tartozónak vallják magukat és a kérelmet szabályszerűen kitöltve visszajuttatják azt az állandó lakóhelyük szerinti Választási Iroda vezetőjéhez (az önkormányzat épületében elhelyezett gyűjtőládába helyezéssel) 2006. május 31. és július 15. között, kisebbségi értesítőt kapnak a szavazás helyéről, idejéről és módjáról. A kisebbségi választópolgár csak egy kisebbségi választói jegyzékben szerepelhet.

A kisebbségi választói jegyzékbe való felvételt megtagadó határozattal szemben az erről szóló értesítés kézhezvételétől számított három napon belül nyújtható be kifogás a helyi választási iroda vezetőjéhez.

A kisebbségi önkormányzat választására 2006 őszén csak azokon a helyeken kerülhet sor, ahol az örmény választói névjegyzékben legalább 30 választópolgár szerepel a választás kitűzésének napján.

Az örmény kisebbségi választásra a helyi önkormányzati választás napján kerül sor, de más helyszínen. A választáson csak az kaphat az örmény képviselőjelöltekre vonatkozó szavazólapot, aki az örmény választói névjegyzékbe felvételt nyert.

Nemcsak azért fontos, hogy mindenki regisztráltassa magát, mert ez feltétele az örmény kisebbségi önkormányzatokra vonatkozó választás kiírásának, hanem azért is, mert csak az állandó lakhelyén regisztrált magyar állampolgár válhat örmény kisebbségi képviselővé bárhol az országban.

De fontos a regisztráció abból a szempontból is, hogy bebizonyítsuk, Magyarországon ma sokezer örmény gyökerű család él, akik ápolják gyökereiket, még ha nem is beszélnek már ősök nyelvét. Az örmény önkormányzatok létrehozására történelmi joguk, jogunk van, így azok nélkülük, nélkülünk nem jöhetnek létre.

Keresse meg az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet (EÖGYKE), jelezze felénk, hogy megkapta a Választási Iroda felhívását és be kíván jelentkezni az örmény kisebbségi választói jegyzékbe. Segítsen bennünket, minél többen jelentkezzenek be szervezeten az örmény választói névjegyzékbe, hogy minél több helyen hozhassunk létre örmény kisebbségi önkormányzatokat. Őseink sorsa, hite, kultúrája kötelez bennünket, hogy megmaradjon az utókor számára is. Ezért dolgozunk tíz éve, s ezt szeretnénk folytatni a jövőben is.

Csatlakozzon hozzánk, legyen képviselőnk, folytassuk együtt ezt a szép missziót! Ismertessük meg mindenkivel, miért is vagyunk büszkék származásunkra, ki mit tett - örmény gyökerű magyarként - Házánkért.

Megtalálhatók vagyunk:

Személyesen: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 1015 Budapest, Donáti u. 7/a alatti székhelyén: május 15 - július 15-ig minden szerdán 14-16 óra között

Levélben: 1251 Budapest, Pf. 70. postacímen

Telefonon: 1-201-1011 **Telefaxon:** 1-201-2401

E-mailen: magyar.ormeny@axelero.hu

A Fővárosi Örmény Önkormányzat 1054 Budapest, Akadémia u. 1. IV. em. 426. székhelyén május 15-július 15-ig minden hétfőn 15-18 óra között és csütörtökön 10-12 óra között, vagy levélben a fenti címen

Telefonon/faxon: 1-332-1791 •

E-mailen: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Dr. Issekutz Sarolta

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)

* * *

Felhívás

Támogassa Ön is **Czárán Gyula** szobrának köztéri felállítását Nagyváradon!

Fundatia Czarán Gyula
(**Czárán Gyula Alapítvány**)

Adószám: 9861748

Bankszámlaszám: Lej: RO20 BTRL 00501205 7307 34XX

EUR: R066 BTRL 0050 4205 7307 34XX

Swift kód: BTRL RO 22

Nagyvárad, Románia

* * *

Fővárosi Örmény Klub 2006. május 18., 17 óra
(Magyarok Háza, Budapest)

• **Örmény kultúra Szamosújváron**

Tokodi Gábor István (PPKE-BTK) dokumentumfilmje

• **Örmény képek a magyarországi visszafoglaló háborúkban**

Előadó: **Kerekes Dóra** (Magyar Országos Levéltár)

A klubestet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
és a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezi

* * *

Joikits Attila

Szilágysomlyói örménymagyarok

Mester Zsolt: Koppantó című családtörténetében (1979. Kriterion, Bukarest) megemlíti *Albin Kajetanowicz* őrnagy nevét. Első látásra lengyel származásúnak tűnik, a római katolikus egyháznál jegyezték be házasságát a helybeli Brandt családból származó hölgygel. Lovassági kapitányként tevékenykedett 1916-ban, szülei *Rudolf* és *Romáskán Antónia* bárónő. Rádáuti-ban született (Bukovina) 1883-ban. Vallása: örmény-katolikus. Bukovina: Ausztria - Magyarország része a középkorban, lengyel felségterület rövid időre. Özvegye hivatalos igazolást kapott Piotrokow város polgármesteri hivatalától, amelyben igazolják, hogy „*az elhalálozott Albin Kajetanowicz őrnagy, a ... méntelep volt igazgatójának özvegye Elena Kajetanowicz úrhölgy férjével 1917-től 1923-ig élt Piotrokowban.*” (Igazolás: 1924-ből). A lengyel-magyar-örmény leszármazott (a magyart Szilágysomlyón „vette fel”, a kistemetőben temették el.)

A Házsongárdi temetőben sétálva, a főkapuval szembeni úton szép sírbolt látható a jobboldalon, *Donogán Gergely* sírboltja felirattal. Földbirtokos volt (Szilágysomlyón született, Varsolc, Krasznarécse), 1875-ben született, 1912-ben nősült, felesége Gasner Ágnes, gyermekeik: Katalin (szül: 1915-ben, férje: dr. Szentpéteri Elemér, nemrég haltak meg), Gergely és Róza (szül. 1919-ben), mindketten elkerültek a városból. Szentpéteriné Donogán Katalinnak nagyszámú leszármazottja él szétszórva Erdély-szerte, Nagybanján, Nagyenyeden és itthon is. Elemér fiuk Somlyó-Újlakon gazdálkodik feleségével, a visszakapott birtokon.

Közismert nagycsalád a Lázár. Kronológiai sorrendbe véve őket, elsőként *Lázár Ignatiust* kell megemlíteni 1782-ből! Őt követi *Lázár Ödön* (városi alkapitány, 1861-1901) és gyermekei: Antal (szül: 1897), Mária-Ágnes (szül: 1898), József (szül: 1900), és Ödön (szül: 1901). A családból ma is élnek a városban, a legfiatalabb nemzedékből nemrég két ügyes, életrevaló fiút volt szerencsém tanítani. Bár a „Gyökerek” régebbi számaiban már megpróbáltam a Szilágyság, s elsősorban Szilágysomlyó örmény-magyar családjait, azoknak sorsát felderíteni, megóvni a teljes enyészettől, feledéstől, most kiegészítésként közlöm *Páskuj Antal* nevét (1870-ben született, 1902-ben nősült), felesége *Tüzes Mária*.

Korbuly Veronika (szül: 1837-ben, meghalt 1907-ben), férje néhai Fejér Gergely. *Tárkányi Gerő* ügyvédsegéd, nősülésekor (1929) örmény-katolikus hitű. *Mihály Mózes*, *Gergelyffy Eszter*. Leszármazottai élnek (az unoka és két gyermeke, egyetemisták, Soós névre hallgatnak). A Simay család tagjai közül Margit 1914-ben kötött házasságot Haller Lászlóval. *Simay Miklós* házastársa Bokros Melitta. Leszármazottai Magyarországon élnek, szilágysági kirándulásukkor találkoztam velük. Jó érzéssel tapasztaltam érdeklődésüket a város iránt.

Biztos másokban is felmerül az örök kétkedés, van-e értelme beletekinteni múltunkba? S választ kapok sokaktól: igen, van értelme, hiszen a sokszor zűrzavaros jelent, s még inkább a jövőt alakítgatjuk. A „Gyökerek” írásbelisége, rendezvényei legalábbis erről tanúskodnak.

* * *

Bakó Botond

Izmael László emlékére
(1924-2005)

Nagyenyeden elhunyt *Izmael László* történelem-orsz szakos tanár. 1947-től volt tanára a Bethlen Kollégiumnak, majd 1956-58 és 1963-1978 között igazgatója. Közel két évtizedig igen nehéz időkben vezető-

ként szolgálta a Kollégiumot. Kiváló segítőtársakra talált **Nemes János**, majd **Biális János** aligazgatók személyében. Ő volt az utolsó túlélő ebben a csapatban, aki tiszteletreméltó küzdelmet folytatott a nagy múltú iskola nevének és jellegének megőrzésében. Nem egyszer kellett elhárítania az iskolaegyesítés és beolvasztás veszélyét. Ehhez okos bethlengábori taktikázással, minden lehetséges eszközt fel kellett használni.

Közismert volt igényessége és rendszeretete, valamint az igyekezete, hogy munkatársaival egyetemben az akkori időkben még élő hagyományokat az iskola diákjai és tanárai ne felejtsek el, és őrizzék. 1972-ben Nemes Jánossal együtt egyik legfontosabb szervezője volt a 350 éves évfordulónak.

A díszteremben felállított ravatalon a koporsót elborították a koszorúk, mellette a diákok sorfalat alkottak. A család, az igazgatónők és a tantestület aktív tagjai mellett megjelentek azok a ma már nyugdíjas tanárok, tanítók, akikkel akkoriban együtt dolgozott. Közösen próbálták megmenteni a hetvenes években a fejedelmi Kollégium értékeit. Búcsúztató beszédet mondott **Józsa Miklós** volt kollégája, ny. magyartanár. Véndiákként **Ladányi Sándor** marosszentkirályi református lelkész emlékezett az elhunyra.

Végakarata szerint szülővárosában, Marosvásárhelyen a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra december 8-án. A temetési szertartást **Csató Béla** katolikus esperes celebrálta, itt élő volt tanítványai, kollégiumi vendiákok és tanártársak jelenlétében.

(Megjelent a Szabad Szó, 2005. december 10-i számában)

* * *

„Nincs olyan hosszú út, melynek vége ne lenne!”

* * *

Archívumunk anyagából

Ellenzék, 1933. augusztus 20.

Dr. Papp Bogdán

Az örmény, ami volt és ami lett

Címül ezt is írhatjuk: Sorstragédia, melyet a szamosújvári örménység átélt s amelyben tizennégy évi pokoli harc után el is vérzett. Az egykor virágzó jólét után jött az elbukás. Szamosújvár csendessé lett. Az egykor zajos kereskedelmi központ, a mozgékony örmény város, temetője lett a kiválóságokban nagy nemzetségnek, melyben a városalapítók s ezek ivadékaik által épített házak, mintha hatok homlokára emelt emlékkövek lennének.

* *

Röviden valamit a múltból: az örmény nemzet egy töredéke, kegyetlenül üldözötten, a nemzettestből leválva, Erzerum fővárosából, Ani-ból vándorútra kelt. A kiköltözött, hazátlan vándormadarak sok helyet kíséreltek meg a települést, így eljutottak Moldovába, innen állandóan továbbbúdozva, Erdély földjére. Hogy e földön megtelepülhessenek, fejedelmi kegy kellett. E kegy bőségesen sugárzott. **Apaffi Mihály** fejedelem jóságos szívvel, rokonérzéssel mérlegelte az üldözöttek végtelen szenvedését, nemcsak a letelepülés jogát, de a teljes védelmet is biztosította. Az erdélyi nagyfejedelemség idején **II. Apaffi Mihály** már kiváltságokkal támogatja az örménységet, mely megtelepülése után azonnal város alapításra gondol, s Erdély területén mozgalmas kereskedelmi élethez kezd.

Az Örmény Kompániától a nyomorúságig

Az örménység a maga erejéből váltja meg saját jogi szervezetében, mint Örmény Kompánia, többezer hold földbirtokkal azt a helyet, melyen városát felépíti. Nyílegyenesen halad a vagyonszerzésben. Egyháznak tanácsa összetart. Tradíció lett a kereskedés mellett a földszerzés. Ez sikerült is.

Az újabb korban, hogy a községi törvény életbelépett, eddig fel nem derített módon a város birtokába jutnak az örmény kompánia földterületei s a telekkönyvi helyszíneléskor már a város tulajdonául jegyeztenek be s vétetnek fel. A politikai község rendelkezik az örmény kompánia földbirtokai fölött. Nyoma sincs, hogy miként szűnt meg az örmény kompánia.

A világháború kitörésekor Szamosújvárt dúsgazdag örmény családok rendelkeznek nagy birtoktestekkel. A szorgalom, munka, s egészséges üzleti szellem gyümölcsöt termel. A szamosújvári örmény földbirtokosok olyan állatállománnyal rendelkeznek, aminővel az ország egy nemzetsége sem. Virágzó kereskedelmi telepek, dús legelők, szántók, kaszálóföldek, hatalmas tőkék fölött rendelkezik a nemzetség. E ja-

vak birtokában élik át az időt 1919-ig. Ekkor mintha megállt volna az idő. A jobb sors helyett bekövetkezett a legújabb kor, mely nem kímélt és mélyen befolyásolta a nemzetségek, családok, egyének életét. A szamosújvári örménység külföldi összeköttetéseit teljesen elvesztette a helytelen gazdaságpolitika miatt - el nem bírható exportvámok, szállítási költségek és nehézségek -, remény sem lehetett arra, hogy a piacokat visszaszerezhesse. Bécs, Prága, Porosz-Szilézia, Lengyelföld, Budapest-Kőbánya, az örmények által üzött exportkereskedelem központjai voltak. Az első s talán a legmélyebben bántó csapás volt ez. A végzet dolga volt s ehhez járult, hogy a határtalan állami beavatkozás folytán máról-holnapra az örmény bér-
lők a bérterületüket is elvesztették. A gyűjtőhelyül szolgáló, magántulajdont képező ezerholdas legelőterületeket még a kisajátítási eljárás előtt az erőszak jogán, a falvak népe szállja meg. E megszállást az államhatalom később szentesíti. A szamosújvári örmény egyházmegyének - dacára annak, hogy törvény szerint 100-200 kat. hold művelhető területhez volt joga -, dacára a konkordátum-törvénynek s az ebben biztosított jogutódlásnak, a fiú- és leány- árvaintézetnek s a szegényháznak földbirtokai vesznek el a tulajdonosaikra nézve, az agrárreform folytán. Megdermedt a kereskedelmi élet. Virágzó örmény közvetítő és termelő telepek semmisülnek meg. A **Bárány-, László-, Papp-** családok sorsát pecsételi meg az idő. Majdnem tízezer kat. hold területű földbirtokot sajátítottak ki e családoktól, aránytalanul többet, mint Szamos-megye román családaitól. *Gyulatelke, Szamosjenő, Ormány, Nagyiklód, Kiscég, Kérő, Aranyosmedgyes, Kisszék* községek határain gyorsan, nagyon gyorsan végrehajtották a földbirtokreformot. Radikálisan! Kisajátítottak legelőterületeket, dacára, hogy ezek védelmét a törvény bizonyos mértékben biztosította s az örmény nemzetség fel sem ocsúdhatott, pár hónap alatt mintagazdaságok cseréltek gazdát. Fel kellett oszlatni ménest, marhagulyát, el kellett kótyavetyélni mangalica-fajta nyájsertés csordákat s ahol egykor a jogbiztonságban megnyugvás honolt, a szomorúságok, a gondok lettek úrrá. A végzet pallósa suhanásában az ártatlan örmény családokat érintette a legfájóbban.

* *

Az örménység szomorú s egyben vigasztalan helyzetbe jut. Anélkül, hogy az államhatalom egyházi szempontból, mint törvényhozó, a kérdést megoldotta volna, az egykor igen gazdag örmény egyház pár hónap alatt szegénnyé lett.

Alapítványi vagyonok fölött ítélte az idő, s mi végtelen szomorúsággal látjuk egy kiválóságában nagy nemzetségnek elkallódását, mely úgy egyházában, mint a köz- és kereskedelmi életben elvárhatta volna az államhatalom igazságtevését. Ez a jog és erkölcs szerint kötelesség lett volna. E nemzetség nem kívánt mást, s nem kíván mást, mint az egyház szempontjából a jogutódlás alapján a konkordátum-törvény végrehajtását.

* *

Az örménység elei 1672-ben települnek Erdély földjén. Törökidő után a kereskedelmi élet fellendítésével nagyban hozzájárulnak a közigazdasági élet fellendítéséhez. Azóta szépen ívelő haladásban gyarapodnak. Volt idő, amikor Szamosújvárt az örmények lélekszáma a háromezret is túlhaladta, ma e lélekszám alig éri el a hétszázat. Fölépítik az örmény monumentális székesegyházat, mely úgy is, mint történelmi műemlék, úgy is, mint gyönyörű alkotás, még napjainkban is feltűnést kelt. Jótékony s a maguk nemében egyedülálló intézmények létesülnek alapítványi vagyonokból. Fiú-, leány-árvaintézete páratlan az országban, mindkét nembeli örmény eredetű iskolakötelesek befogadására. Az elaggott és elszegényedett örményeknek a Karácsonyi család által létesített szegényház ad otthont és ételmezt.

* *

Szamosújvárt minden épület, talán mondhatjuk úgy is, minden kő az örménység szép múltjáról beszél. E szép múlt fölött elmerenghetünk a szőke Szamos partján épült örmény városban, az erdélyi örménység fővárosában.

*A szerző Szamosújváron élt.
(Megjelent az Ellenzék 1933. augusztus 20-i számában)*

* * *

Megnyílt a Semiramis - örmény babkávészó

Az elmúlt héten megnyílt a **Semiramis**, az első örmény babkávészó Budapesten. Többféle frissen pörkölt Arabica kávé kapható a világ minden tájáról! A kávészemeket három módon pörkölik, hogy tökéletes ízű, aromájú kávé főzzenek a kávé élvezőinek.

1. A Világos színű **bécsi pörkölés** a reggeli tejeskávé elkészítésénél nélkülözhetetlen.

2. A sötétebb színű **francia pörkölés** a napi forró ital alapja.

3. A legsötétebb színű **olasz pörkölés** az „igazi kávé”, az ital szenvedélyes ízét hozza felszínre.

A Semiramis kávé különleges minősége, választéka, friss napi pörkölése garantálja, hogy Ön mindig kiváló kávét kapjon! Térjen be a Semiramis babkávézóba!

Cím: Budapest, V. Régiposta u. 7-9. Telefon: 1/266-7314

* * *

Wertán Zsoltné

Czárán Gyula 100 éve költözött az Úr szeretetébe

Czárán Gyula csodálta, szerette a természetet. Bejárta Európa legszebb részeit, kivált az Alpokat. Svájci mintára, főleg birtokai jövedelméből, de az Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE) támogatásával is sziklalépcsőket vágatott, szurdok létrákat emeltetett és jelzett turista-utakat létesített, összesen 664 km hosszon, a Bihar hegységben. Barlangokat tárt fel stb. Egy-egy terület látnivalóit „körutak” formájában tárta a turisták elé.

A később ismertető *Czárán Gyula Emlékkönyv* megragadó szövegének sok idézetéből íme néhány, *Dr Szádeczky Gyula* tollából: „A természetnek szokatlanul nagyméretű tárgyai, aminő egy hatalmas víz-esés, katlan, földalatti teremsor stb. paránságunk, gyengeségünk érzetét kelti fel bennünk, megfélemlítenek. Ezért, amikor Czárán ilyeneket mutat, mindig elvezet szép kilátóhelyekre is, ahol lelkiünk felemelkedik, gondolatunk szárnyakat kap, ahol önérzetünket, bátorságunkat visszanyerjük. Az ő körútjai rendszeresen a megismert imponáló, megfélemlítő természeti jelenségek legyőzésével végződnek. Akadályt nem ismerő merész kivitelben rejlik az ő turista alkotásainak nagysága. Valóságos hősköltevények ezek a maguk nevében.”

A Meleg-Szamos forrás vidékének múzeumi, vagy ahogy Czárán mondja, „bazári” zsúfoltsága tárházában a legváltozatosabb és legromantikussabb térképekben, gyönyörködhattünk... Az EKE „Erdély” című lapjában egy beszámolóban olvasható: „Kényelmes gyalogjárók, hidak, karfák, lépcsők könnyítik meg a turistáskodást. Ezek között a leginpozansabb alkotás az a lépcső, mely a 'Moloch torka' nevű, sziklahasadékba vezet, melynek végére épített teraszról gyönyörű vízesést szemlélhetünk. Ez az egyetlen alkotás három hónapi munkába került, melegen szakadatlan 12 munkás dolgozott, Czárán Gyula személyes felügyeletével és részvételével...”

Nyolc kilométer utat, 5 hidat, párszáz méter víz fölé épített hídlást és létrát épített itt Czárán az EKE 400 forintos „segélyéből”... Az EKE Műszaki Bizottság 1900 évi egyik ülésén a következő szavak hangzottak el: „Ezen páratlan bőkezűséggel szemben bizottságunk egyszerű köszönete nem elégséges... Az ő munkássága egész turista egyesületet képvisel és annak áldásos közhasznú munkáját egyedül végzi.” (Tiszteletbeli EKE tag lett, noha tagsága 1895-től már megvolt.) Menyházán a díszoklevél átadásakor Melitskó Frigyes MÁV főmérnök, az EKE turista osztályának elnöke mondotta: „Egyesületünk önmagát tisztelte meg, midőn Téged tiszteletbeli tagjává megválasztott, hiszen azzal a maga részére tett kedvező bizonyoságot, azon későbbi nemzedékek elébe, kik benned turista-ügyünk legnagyobb úttörőjét, fejlesztőjét felismerni és tisztelni fogják...”

Czárán így válaszolt: „Sokáig dolgoztam én anélkül, hogy valaki komolyan vette volna munkámat, s hogy ennek valami jelentőséget, fontosságot, hasznot tulajdonítottak volna. Ez EKE volt az első, aki észrevette, figyelme tárgyává tette, megértette, méltányolni kezdte, elismerésben s hathatós erkölcsi és anyagi támogatásban részesítette. Midőn ezt láttam, csak akkor - és csak ettől fogva kezdtem először érezni, hogy nem dolgoztam hiába, hogy nem végeztem haszontalan munkát, hanem hogy az: hézagot pótol. Friss erőt fogok meríteni a zászló alatt, melyre kedves hegyeink természeti szépségeinek felkutatása, megismertetése és művelése van felírva.”

A Galbina szurdokvölgyét a „Galbináriát” Czárán Gyula részletesen leírja turista kalauzában: „A Galbina forrásvidéke az, amelyre talán a hegység legfőbb érdeke összpontosul: ez mondhatni gócpontja az egész Bihar legkiválóbb s megragadóbb nevezetességeinek.

A Csodavárat s környékét is ide lehet tulajdonképpen számítani, minthogy az ott eltűnő vizek a Porcika hegyláncot aláaknázva, a Galbina-Izbuk kitörésében, a Galbina eredetében jönnek ismét napvilágra. De ezenkívül maga ezen kitöréseknek környéke oly pazar sorozatát rejt a rendkívüli, megkapó szebbnél-szebb természeti tüneményeknek, melyekhez fogható a képek arányaira és imponáló hatalmára, az őstermeszlet közvetlenségével ható erejére, elevenségére, festői bájaira s főleg sokoldalúsága - és gazdag vál-

tozatosságára nézve - ily kis területen mintegy Természeti Album gyanánt összeállítva s elhelyezve, a hegységben máshol alig található.

A barlangokba be s abból kitörő vízesések, eltűnő, s előbukkanó patakok bújosdi játéka, vízi tunellek, klammok, várudvarok, s a meredélyek fölébe helyezett sziklabálványok, a magasba felnyúló sziklagádorok, portálék, cseppkő és jégbarlangok, virágszőnyeggel bevont rétek, mélyre bevágott, szűk sötét sziklafolyosók s szakadékok és az egész táj alakulását megmagyarázó, pompáját egyszerre feltáró kilátási pontok: szóval feltalálható itt minden, amivel egy hegység a természetbarátot magához vonzani képes."

Nem fontos feltétlenül több ízelítő *Fancsali János* könyvéből, akit érdekel, kezébe veszi a könyvet, le sem lehet tenni.

Az áprilisi Fővárosi Örmény Klubnapon, amikor a beköszöntőt tartottam Czárán Gyula munkásságáról, jól jött egy ajándéknak ható pillanat, amint helyemet elfoglaltam.

Egy előkelő öltözékű kedves hölgy nyújtotta felém kezét: „Köszönöm, hogy ilyen szép szavakkal méltatta elhunyt oldalági rokonom életművét, **seprősi Czárán Mariann** vagyok. Mondatai nagyon jól estek szívemnek." Hát ki tagadhatja még ezután, hogy vannak a hétköznapiakban is csodák.

Lászlóffy Aladár Kossuth-díjas írónk a tőle mindig tapasztalt kedves, veretes mondatokkal szólt Czárán Gyula nagyszabású, önzetlen életművéről és Fancsali János „*Czárán Gyula Emlékkönyvéről*." Elmondta, hogy a budaörsi örmények elnöke a legtermékenyebb honi örmény szakíró, hiszen az általa szerkesztett illetve írt, adaptált „Magyar-Örmény Könyvtár" sorozatban ez a 14. kötet, mely személyesen is egy hálás témát feldolgozó igen kiváló mű.

Szóhoz jutott a szerző is, aki mint mondta: 1963 óta személyesen is járja a Czárán utakat, ő is „bihargó". A szót Czárán Gyula álmodta meg a csavargó szavunk mintájára. Sokat irodalmazott és bárki, akihez fordult, a legmesszemenőbben segített. Sok igen értékes közlést kapott. Talán külön kiemelné Mátyás Csabát, Mátyás Vilmos fiát, aki édesapja egész hagyatékát rendelkezésére bocsátotta. Immár hatodik éve dolgozott ezen a könyvön, már előtte sem nagyon tudott nyugodni (ezt úgy szokták hívni, hogy gyűjtő- és íráskényszer), vagyis a téma kérette magát.

A szerző a Terézvárosi Örmény Önkormányzat elnöke

* * *

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hálásan megköszöni az Egyesületnek juttatott alábbi adományokat: **Dr. Horváth Dénes** 3.000 Ft, **Tüzes László** 5.000 Ft, **Rózsáné Zabulik Imola** 13.000 Ft, **Czárán Mariann** 2.000 Ft, **Sedlmayer Ella** 10.000 Ft, **Vákár László** 10.000 Ft, valamint az Abkarovits és Csulak család 35.000 Ft (**Dr. Abkarovits Géza, Dr. Abkarovits József, Dr. Schandl Károly és felesége Abkarovits Katalin, Dr. Csulak Levente és felesége Begidsán Gizella**). **Dr. Kegyes-Brassai Csaba** 7.000 Ft céladományát is megköszönjük, továbbítjuk a megnevezett Pro Armenia Alapítványnak Szamosújvárra.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

„Ha meg akarjátok változtatni a világot,
előbb a gondolataitokat kell megváltoztatni."

„Töltsd be jobban a helyet, ahová tétettél,
és az Úr megnyitja előtted az utat."

* * *

Felhívás

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala – Nagyvárad

Isten segedelmével a nagyvárad-rogériuszi református templom pompás orgonához jut. Az új templomnak még nincs igazi hangszere, és évszázados tradíciókat ápolunk azzal, hogy olyan orgonát állítunk Nagyváradon, amelyen a legméltóbb módon lehet megszólaltatni az európai orgona irodalom legszebb

alkotásait, hiszen városunk jeles egyházzeneszei között *Michael Haydn* és *Karl von Dittersdorf* is számontartjuk...

A megépítendő orgona Finnországból kerül Nagyváradra. A világszínvonalon álló finn orgonaépítészet produktuma - a szóban forgó hangszer - 1966-ban épült, de néhány évvel ezelőtt teljesen felújították. Erdély orgonái között egyedinek számít majd ez a hangszer, amennyiben ez az első orgona, melynek spanyol trombita regisztere is van...

A vételárat Egyházkerületünk részben már kifizette, illetve a tavasz végéig teljesen kiegyenlíti. Ez azonban csak a költségek egy részét jelenti. A helyszínen szét kell szedni ezt a bonyolult szerkezetet, gondosan be kell csomagolni, majd Nagyváradra kell szállítani. Ezután a templomban felállítani, intonálni és hangolni. Önmagában ez a munka négy szakember több, mint három hónapos munkáját jelenti. Ez sok pénzbe kerül. Ehhez kérem segítségét! Ha áldozni tud és áldozni akar erre a célra, azt a következő bank-számlán teheti meg:

HUF 10700330 - 25437504 - 51100005

(átutalás kísérőszövege: orgona)

Bank neve: CIB Bank

Kedvezményezett: Erdélyi Gyülekezet, Budapest

Mindazok nevét, akik ötvenezer forintot, vagy ennél nagyobb összeget tudnak áldozni e célra, az orgonán elhelyezett emléktáblán örökítjük meg. Valamennyi adakozó nevét, illetve adományát egyházi lapjainkban is megjelentetjük.

...Isten gazdag áldását kérve, szeretettel üdvözli:

Nagyvárad, 2005. február 5.

Tőkés László püspök

* * *

Szomorújelentés

2006. március 26-án 76 éves korában váratlanul elhunyt

Guttmann József

közösségi tagunk,

aki az Egyesület megalakulása óta hűséges volt hozzánk.

A márciusi klubesten még velünk volt, sőt adományt is adott Egyesületünk javára.

Bizakodva közösen tervezgettük a jövőt. De nem így gondoltuk, Józsi.

Emlékedet szeretettel megőrizzük.

M

* * *

Olvasóink írják

Keresztes Gyula

(Marosvásárhelyről)

Néhai Vákár Tibor építészmérnökkel hosszú évek során baráti kapcsolatban voltam. Építészeti és alkotóművészeti munkásságával kapcsolatosan sok levelét, stb. őrzöm. Mint gyergyószentmiklósi örmény elismert személyiség, építész és grafikus. Ha valaki foglalkozik Vákár Tibor művészetének ismertetésével, szívesen rendelkezésére adnám az összegyűjtött anyagot (levél, katalógus, meghívó, vázlatok).

* * *

Vásárhelyi Irén

ny. tanítónő Nagyenyedről

A Sáska családból Enyeden csak *dr. Sáska Antonella* lakik. *Sáska József* özvegye. Felvettem vele a kapcsolatot, azt mondta, nem tud róla, hogy a család tagjai örmények lettek volna.

Ami a *Bogdánffy* családot illeti, csak nagyon gyéren emlékszem rájuk. Még diák voltam, mikor kényszerlakhely következtében Tordáról Enyedre jöttem és nálunk laktam. A családfő, Laci bácsi (ha jól emlékszem) hátgerinc sorvadásban szenvedett. Mindig egy karosszékben ült. Kedves, hangulatos öreg úr volt. A felesége nevére nem emlékszem, nagyon szerény kedves öreg hölgy volt, aki odaadóan gondozta férjét és öt fiát. A fiúk alkalmi munkából tartották fenn magukat. Csaba valahol Dés körül dolgozott, onnan járt

haza Enyedre. Rövid ideig éltek itt, úgy tudom - saját kérelmükre - visszamehettek Tordára, előző kényszer-lakhelyükre.

Örmény származású enyediről csak *Orbán Imre* matematika tanárról, testvéréről Jánosról tudok, de mind két család utódai eltávoztak Enyedről, nem tudtam felvenni velük a kapcsolatot.

* * *

Vikol Erzsébet

ny. tanárnő Kézdivásárhelyről

A „Füzetek” egy példányát minden hónapban megkapom *Incze László* tanár úrtól, és azt népes családuknak, valamint „örmény” rokonaink élvezettel olvassák. Nagyon köszönöm, hogy mi is részesei lehetünk ennek a lelki feltöltődésnek.

Édesapám, *Vikol Kálmán* zenetanár kolozsvári születésű volt, 1941-ben került a Nagy Mózes Katolikus Státus Gimnáziumhoz, itt alapított családot. Hatan vagyunk testvérek.

Baby néni nekrológjához, ill. életéhez annyi hozzáfűzni valóm lenne, hogy Baby néni húga *Balogh Katalin* tanítónő volt a bérma-keresztanyám, és *Balogh Gabriella* tanárnő az öcsémé. Ők voltak nagynénjei néhai *Zárug Gyöngyikének*, akinek életrajzát közreadtuk könyv alakban, Hajdó István gyergyószentmiklósi főesperes úr segítségével...

Ha valamiben segíthetek, igen szívesen megteszem, ami erőmből telik. Nagy szeretettel és hálával köszöntöm a lap minden munkatársát, erőt, egészséget kívánok, és munkájukra Isten áldását!

* * *

***Kedves barátaim,
egykori és mai szamosújváriak, barátok, ismerősök, ismeretlenek,
mindenki, aki szívén tud viselni egy felemelő gondolatot!***

Majdnem úgy kezdtem a levelem, hogy kedves *Galgóczi* és *Monosesz Olgi*, *Esztegár Jancsi*, *Laping Miki* és *Szekeres Gyuri*. Közben rájöttem, hogy mindenkihez fordulok, aki ismerte egykori kedves osztályfőnökünket - ***Sütő Györgyöt***.

Az ősszel, honvágyamat kezelni otthon jártam. Két nagy öröm ért, róluk sokat gondolkoztam. Az első: egykori kedves osztályfőnökünkről - Sütő Györgyről utcát neveztek el. Sétáltam a városban és a temetőben, gondolatban beszélgettem mindenkivel, mert az utcák, a kövek, a házak mind-mind ismerősként köszöntöttek, szóltak hozzám, becéztek, mint egyszer régen. Egy gondolattal és tele új energiákkal indultam vissza, a messzi távolba.

A gondolat azóta is él, egy múlt heti beszélgetéskor kapott teljes mértékű körvonalat: szerkesszünk könyvet mindenki által megírt élményekből osztályfőnökünkről. Ebben a könyvben, mi az első osztályának hallgatói íránk meg az első fejezetet. Mindenki hozzájárulhatna: fotóval, akár néhány sornyi személyes emlékekkel vagy akár több oldalas visszaemlékezéssel. Utána jönnének, az egykori osztálytársak, ismerősök, barátok gondolatai. A harmadik fejezet a következő évfázatok diákjainak emlékeként állna össze. Sokat gondolkoztam, mi volna a jó csattanó: a negyedik fejezetet a Sütő család élő tagjai írják. A kéziratot egykori osztályunk lelki egyensúlyát jelentő két Olgi gyűjtene egybe, én vállalom a szerkesztés munkáját.

A második: oly jó volt beszélgetni - Tarisznyás Csillával, az ő hatalmas alkotásáról, az újraindított Arméniáról. Előfizettem, és úgy jöttem vissza, hogy mindenkit erre fogok buzdítani.

Kérlek benneteket, karoljátok fel mindkét ügyet, fogjunk össze!

Kegyes Csaba

Címem: Dr. Kegyes Csaba, 9023 Győr, Kodály Zoltán u. 39 I/3.,

E-mail cím: kegyescs@freemail.hu

* * *

„Kétféle ember van, az egyiket lesújtja,
a másikat felemeli a sorscsapás.”

„Szolgálat útján lesz a szabadság teljesebb.”

* * *

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Nyolc éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetnek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk.

Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által mellékelte, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza. Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként a

Magyar Katolikus Egyházat,
amelynek technikai száma: **0011**

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabványméretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Pünkösdre készülve

Idén: 2006. június 4.

A Húsvét utáni ötvenedik nap, amely eredetileg aratási hálaadó ünnep volt. A Keresztények a Szentlélek eljövételét és a keresztény egyház születését ünneplik ezen a napon. Az Apostolok cselekedetei elbeszélése felidéz az esemény emlékéit és a kereszténység kezdeteinek lelkesedését. A Feltámadott megígérte az apostoloknak; a Szentlelket "kijárasztom rátok, akít Atyám megígért". Jézus úgy rendelkezett, hogy ne hagyják el Jeruzsálemet, hanem várjanak az Atya ígéréterre. Mert - ahogy mondta - "János csak vízzel keresztelt, de ti néhány nap múlva a Szentlélekkel fogtok megkeresztelkedni." Pünkösdkor a maga teljességében megnyilvánul a Szentháromság. A szél és tűz (lángnyelvek) az Isten jelenlétének jelei, és a Léleké is, akj beavat és magával ragad.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401 Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 112. szám
2006. június

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből..”

**„Szenténeket zengedezzünk a Szentléleknek,
édes hangon dicsőítsük a teremtést.”**

(*Kísérő ének Pünkösdkor*)

A Pünkösd ünnepe igazi tavaszünnepe, a megújulás ünnepe. A zsoltár azt mondja a Szentlélekről, hogy megújítja a föld színét. Így kapcsolódik a Szentlélek eljövetele a teremtéshez. Vajon ezt a teremtést, a teremtett világot, környezetünket, melyet Isten ajándékol ránk bízott, meg tudjuk-e becsülni? Nagy itt a felelősségünk, s ebben nem tudunk helytállni igazán a Szentlélek segítségével nélkül, ezért száll énekünk Felé!

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

*Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcra emlékezünk Dr. Rádli Tibor ezredes 2004-ben Óbudán,
Czetz János emléktáblája előtt elhangzott alábbi méltatásával*

Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése

IV. rész

**5. Czetz János tábornok élete és tevékenysége Argentínában
(1859-1904)**

A 37 éves Czetz János családotul érkezett meg a teljes létbizonytalanságba. Argentínában ismét a műszaki pályán találta meg számítását. Kezdetben különböző vasútépítő munkálatokban vett részt, majd megszervezte az ország feltérképezését és erre a célra Paranában térképészeti intézetet alapított.

1865-ben a sors úgy hozta, hogy ott is szükség mutatkozott a katonai szaktudására. Argentína ugyanis háborúba keveredett Paraguay-jal és ekkor, mint az egyik legalapvetőbb fegyvernem, a tüzérség kiképzését kapta feladatul. 1868-ban a kormány megbízatásából megszervezte és kiépítette az ország déli határainak védelmét.

Újra katonai szolgálatba állt és kinevezték az argentin hadsereg ezredesének. Többek között neki kellett kidolgoznia az Indián-ellenes gerillaharc katonai taktikáját. Tüdőbetegsége miatt azonban személyesen már nem tudott részt vállalni a harcokban.

Rövid időre ismét visszatért a polgári életbe és vasútvonalat épített Santa Fétől Geronimoig. Ez a feladat is rendkívüli műszaki teljesítményt igényelt tőle és munkatársaitól egyaránt a különlegesen nehéz terepviszonyok miatt.

1870-ben már ismét a hadseregben találjuk. Buenos Airesben megalapította Argentína legelső katonai akadémiáját.

Amit nem sikerült megvalósítania hazájában, az a mai napig is az Ő emlékét őrzi a távoli országban. Az intézményt Mészáros Lázár Hadi Főtanodája mintájára szervezte meg és megszakításokkal közel 25 éven át igazgatta. Keze alól került ki az ország katonai és egyben állami felső vezetése is.

Az 1874-ben bekövetkezett katonai puccs után ismét elveszítette katonai állását. Ekkor Parana városába költözött és 10 éven át mérnöki tevékenységet végzett. Elkészítette Ente Rios tartomány első kataszteri felmérését, elsőként megszervezte és irányította az országban a telekkönyvezési munkákat. 1881-ben az erről írt tanulmányával egy kiállításon aranyérmert nyert el. Részt vállalt a távíróhálózat kiépítésében, közben számtant és mértant tanított a tanítóképzőben. Folyamatosan szakírói és fordítói tevékenységet végzett. 1872-ben egy angolból spanyolra fordított katonai főiskolai tankönyvet jelentetett meg. Tagja volt a Nemzeti Kollégium vizsgabizottságának.

1883-ban, a fővárosban működő Topográfiai Intézetben vállalt mérnöki állást. Ekkor út- és vasútépítési tervek készített és mikor tüdő és szembetegsége engedte, maga is részt vett a munkálatok irányításában.

1884-ben ismét visszatért a katonai pályára, és mint vezérkari tiszt egészen 1896-ig, nyugdíjba vonulásáig ellátta az általa alapított *San Martin Katonai Akadémia* igazgatói tisztét.

Hazájával a kapcsolatot *Szongott Kristóf*, az erdélyi örménység neves kutatója révén tartotta, aki az Armenia folyóirat szerkesztőjeként levélben fordult az Argentínában élő tábormokhoz és felkérte a lapban való közreműködésre. Hősünk a haza küldött leveleiben és politikai jellegű publikációiban Európa átalakulásáról és abban Magyarország szerepéről fejtette ki nézeteit. Lefordította és megküldte a lap részére Edmund Maurice angol író könyvéből az erdélyi hadjáratra vonatkozó részeket és hozzákezdett saját emlékiratai megírásához.

A Kolozsvárott megalakult *Országos Történelmi Erekllye Múzeum* is felkérte közreműködésre és ajánlotta részére a tiszteletbeli elnöki funkciót. Ekkor Ő az egyedüli élő honvéd tábormok. Már Ő is súlyos beteg, elvesztette mindkét szemének látóképességét. Emlékiratait vejének diktálta le, aki spanyol nyelven rögzítette az idős tábormok gondolatait.

Czetz János hosszú évek óta tervezte hazalátogatását, ebben azonban rossz egészségi állapota és szerény anyagi viszonyai megakadályozták. 1890-ben meghalt a felesége és egyik lánya is súlyos tüdőbetegségben szenvedett. Az anyagi nehézségek orvoslására a Magyar Kormány 1899. augusztus 1-től havi 2000 korona nyugdíjat folyósított számára, később ezt felemelték 4000 koronára, sőt az akkori miniszterelnök Széll Kálmán ígéretet tett havi 8000 korona biztosítására. Ennek feltétele azonban a hazatérés volt. 1902. nyarára Czetz egészsége annyira megromlott, hogy ennek lehetősége teljesen szertefoszlott.

1904. szeptember 6-án teljesen vakon úgy halt meg, hogy a Székelyföldet még egyszer viszont láthatta volna. Temetésére a Buenos Aires-i *Recoleta* temetőben került sor. Ezen az argentin hadügyminiszter vezetésével felvonultak a fővárosban állomásozó katonai szervezetek parancsnokai. Teljes létszámban megjelentek az osztrák és magyar kolónia tagjai és sírjába helyezték hazája utolsó üzenetét, erdélyi földet, egy havasi gyopár csokrot és az aradi szabadságharcos emlékmű zászlajából egy darabot.

Ezzel véget ért egy az elmúlt évtizedekben, hazánkban méltatlanul elfeledett és kellően nem értékelt életpálya.

A mi feladatunk is, hogy Czetz János emlékét ápoljuk és tiszteljük a hős katona előtt.

A tények igazolásaként álljanak itt *Dr. Kedves Gyula* hadtörténész szavai: „*Számos magyar katonahős van, akit nemcsak itthon, hanem világszerte elismerés övez hazája és más nemzet szolgálatában tanúsított helytállásáért, olyanok azonban csak elvétve akadnak, akik előbb Magyarországon ünnepelt hősök voltak, majd az anyanemzet még életükben elfeledte őket, a befogadó nemzet viszont tetteikért mindmáig méltó tisztelettel emlékezik meg róluk.*

E kevesek közé tartozik Czetz János, az 1848-49-es szabadságharc legfiatalabb honvédtábormoka, aki 100 éve halt meg az argentin fővárosban, Buenos Airesben. ”

Hálásak lehetünk azoknak a kutatóknak, akik nem hagyták kialudni Czetz János emlékének tüzeit. Közülük is különös köszönet illeti *Dr. Petri Edit* személyét, aki a HM Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ gondozásában, 1991-ben könyvet jelentetett meg Czetz János életéről. Dicséret illeti a volt Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola Parancsnokságát, a Bolyai János Honvéd Sportegyesület Tiszti Vívó Klubját és a Bolyai János Honvéd Alapítvány kuratóriumát is azért, hogy évekkel ezelőtt felvették a kapcsolatot a magyar tábornok által Buenos Aires-ben alapított tisztképző intézmény parancsnokával és kölcsönösen egy-egy korhű karddal, ajándékozták meg egymás intézményeit.

A Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola részére küldött kard pengéjére kerül felvételre minden évben a Tiszti Vívóklub által rendezett Czetz János párbajtőr verseny győztesének neve.

Továbbá meg kell említenünk a III. kerületi Önkormányzati Testületet, akik utcát neveztek el Czetz Jánosról, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet, valamint az Óbudai Örmény Kisebbségi Önkormányzatot, akik 1997-ben az emléktáblát létesítették. Ettől az évtől hagyományteremtő szándékkal minden évben június 8-án, a két nemzet hőséneke születésnapján elhelyezzük a megemlékezés és tisztelet koszorúját a III. kerület, Czetz János utca és Mátyás Király út kereszteződésében lévő épület falán lévő emléktáblánál. Czetz János is azon hősök közé tartozik, akikre teljes mértékben illenek **Benedek Elek** alábbi gondolatai: „*Aki embernek igazi ember, hazafinak igazi hazafi volt, aki tudott hevülni nemes eszményekért; igaz lélekkel, ereje, tehetsége legjavával haladt a legfőbb cél felé, mely nem lehet más e hazának üdve, boldogsága; aki e hazáért élt, dolgozott, nagyokat cselekedett szóval, tollal, karddal, vésővel, ecsettel, s ha világi hatalom volt a kezében, e hatalommal a nép javát munkálta mindig: hely illeti a nagy magyarok Panteonjában.*”

Vége

Felhasznált irodalom

Dr. Petri Edit: Czetz János. HM Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ, 1991.

Dr. Kedves Gyula: Két nemzet hőse. Magyar Honvéd. 2004. szept. 3. XV. évf. 36 sz.

Dr. Rádi Tibor: Idézetek gyűjteménye. Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola. Budapest, 1998.

Ács Tivadar: Magyarok az észak-amerikai polgárháborúban. Budapest, 1964.

* * *

Körmendy Zsuzsanna

Megbízhatatlanok

Kilencvenegy éve kezdődött meg az örmény népirtás

2. rész

Senki nem marad ki az áttekintésből: sem Hitler, sem Sztálin, sem Amerika, sem Japán, sem a volt Jugoszlávia. És hogy témánkhoz visszakanyarodjunk: sok új szempontot ad a könyv az örmény népirtás értékeléséhez is. Mivel a törökök máig nem ismerik el a népirtás tényét, levéltáraik nem kutathatók szabadon. Tankönyvekben az egymillió-kétszáz ezer örmény áldozatból 300 ezret ismernek el, de őket is leginkább csak úgy, mint a háború áldozatait. Nem tudom, idézik-e a tankönyvek Abdul-Hamid szultán mondatát, miszerint „*az örménykérdéstől úgy szabadulunk meg, hogy megszabadulunk az örményektől*”. Bizony, Németországban vagy Ausztriában azért jár börtön, ha valaki tagadja a holokausztot, Törökországban meg azt vonják felelősségre, aki elismeri az örmény népirtást ...

Orhan Pamuk török író a minap lemondta németországi körútját: török nacionalisták halálosan megfenyegették, amiért az 1915-ös genocídiumra utalva egymillió örmény kiirtásáról beszélt. Nem gondolom, hogy a magyar újságolvasók döntik el Brüsszel helyett azt, hogy európai mércét állítunk Törökország elé, vagy lesüllyedünk a Pamuk ellen hecckampányt indító török nacionalisták szintjére. De az unióhoz tartozás megerősítheti bennünk azt a polgárjogot, hogy bizonyos kérdéseket újragondoljunk, és szívós türelemmel újragondoltassunk másokkal is.

Az örmények sorsáról nagyon sokat megtudhatunk a szemtanúktól, a megmenekültek vallomásaiból, följegyzéseiből, korabeli diplomáciai iratokból, történészmunkákból, de az évek múlásával egyre kevesebb a szem- és a kortanú, s inkább csak a túlélők leszármazottai révén tájékozódhatunk. Kálváriájuk az 1915. április 24-én Konstantinápolyban elindított nagy razziával kezdődött. Tudatos lehetett az, hogy nem találomra történtek a letartóztatások, hanem célzottan a törökországi örmény értelmiségre irányultak. Az értelmiség lefejezése (sajnos, ez itt olyannyira nem szókép, hogy elrettentésül még ki is állították közszemlére a testtől elválasztott fejeket) azonban csak a kezdet volt. „*Két nap leforgása alatt 2345 személyt*

tartóztatnak le Konstantinápolyban: újságírókat, orvosokat, ügyvédeket, papokat, csupa olyan köztisztviselőket álló embert, akik a legfontosabb örmény politikai vezetőknek és magas rangú közösségi tisztségviselőknek számítottak" - olvassuk a szerzőpáros könyvében. Hivatalosan a törökök azt közölték, hogy ők csak távol akarják tartani a fronttól a „megbízhatatlanokat”, ezért telepítik az örményeket az ország belsejébe. De számos diplomáciai és közigazgatási irat azt bizonyítja, hogy olyanokat is deportáltak, akik a fronttól távol éltek.

Úgy tűnik, megsemmisítő táborokra nem akartak pénzt feccsérelni. Átmeneti táborokat állítottak föl, összesen huszonötöt, javarészt az Eufrátesz partjainál. A török különítményesek a férfiakat legyilkolták, a nőket, gyermekeket, időseket pedig kihajtották a sivatagba. Ez sem volt előzmény nélküli: faji háborújában az afrikai német gyarmaton *Lothar von Trotha* generális a hererókat szintén sivatagi vándorlásra kényszerítette.

Megdöbbenünk az útvonalon, ha megnézzük a térképen, hogy merre vándoroltak a Törökországon keresztülhajtott szerencsétlen örmények részben Konstantinápolyból, másrészt a keleti területekről Törökország belseje, illetve onnan Mezopotámia és Szíria felé. A leírások igazolják sejtésünket: a táborokat nem kellett itt szögesdróttal körülvenni. A legyengült, halálra fárasztott, szomjazó és éhező emberek képtelenek lettek volna megszökni. Hova is szökhettek volna a sivatagban?

Arab falvak lakosságával cserélték értékeiket némi ennivalóra. Ellátásukról maguknak kellett gondoskodniuk. Éjszakánként gyakran támadtak rájuk. Több túlélő elmondása szerint - ahogyan később az ukrainai éhínség idején - kannibalizmus is előfordult. A tranzittáborok fölszámolásakor a legyengült embereket egymásnak háttal fordították, kezüket összekötötték és lelőtték őket a sziklákról az Eufráteszbe. A folyóhoz érkezők láthatták a rengeteg tetemet, amelyet a víz magával sodort.

Óriási volt a halandóság: 1915 őszén (tehát mindössze néhány hónap leforgása alatt) a kivégzésekkel együtt már 800 ezer halottja volt az örmény genocídiumnak. Pedig a szó klasszikus értelmében ezek a gyűjtőtelepek nem nevezhetők koncentrációs táboroknak, hiszen nem voltak körbekerítve, nem őrizték őket kutyákkal, és barakkok sem épültek, csak hevenyészett sátrak. Munkára sem fogták a foglyokat. Csak vándoroltatták őket a végkimerülésig. Csak előre megmérgezték a kutakat, amelyekhez végre odaértek a sivatagban. Ha erőre kaptak néhány napos pihenő után, továbbhajtották őket. A cél az volt, hogy a létszámuk minimálisra zsugorodjon. A halottakat már el sem tudták temetni, ott tornyosultak a sátrak mellett. Az oszladozó tetemek miatt betegségek, járványok pusztítottak közöttük. A „nem koncentrációs”, „nem megsemmisítő” táborokban 630 ezer ember pusztult el. Közülük 220 ezren a végtelen vándorlásba haltak bele. Azokon a területeken, ahol valamikor mintegy kétmillió lélekszámú örmény lakosság élt az Oszmán Birodalomban, ma egyáltalán nem élnek örmények.

Krikor Ankut írta visszaemlékezéseiben: „*Le voltam gyengülve a tífusztól, és csak lassan vonszoltam magam valahol a menet végén. Egy szomjúságtól elgyötört tizenhat éves lány ült az úton, és nem volt hajlandó továbbmenni. 'Mama szomjan halok', ezt mondogatta. Nem volt víz, ő meg csak könyörgött, rimánkodott egy csepp vízért mindenkinek, aki elment mellette, de hiába.*”

Kilencvenegy éve történt. Még csak nem is kerek évforduló. Nincsenek mainstream, amely a háttára kaphatna minket ezzel az örmény témával, de mi azzal ne törődünk.

Egy évszázad sem telt el. Még élnek a leszármazottak. Örmény gyökerű francia diákok körében valószínű mozgalmá vált, hogy a fölmenők földjére utazzanak.

Emlékezzünk a szenvedőkre, emlékezzünk a táborok évszázadára!

Ne érjük be a méhekről szóló természetfilmmel!

(*Megjelent a Magyar Nemzet 2006. április 22-i számában*)

* * *

Erzsébetváros igazi kincsesbánya számomra

Kovács Bálinttal, az erdélyi örmények magyarországi kutatójával Ozsváth Judit beszélget

I.rész

A zirci születésű Kovács Bálint mindössze 24 éves, és máris egyik legavatottabb ismerője az erdélyi örményeknek. Doktori tézisét is e népcsoport 17-18. századi egyháztörténetéről és művelődési életéről írja. Alaposság és mély alázat jellemzi kutató munkáját, amelynek során többször megfordul Erdélyben. Szereti és otthon érzi magát ezen a földön.

Az elmúlt év decemberében a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Történelem Karán tartott előadást kutatási eredményeiről. Ezt megelőzően kértem mikrofon elé.

Ozsváth: - Mesélj magadról! Hogyan kerültél kapcsolatba az erdélyi örmény kultúrával?

Kovács: - Veszprémben érettségiztem a Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnáziumban, 1999-ben. Mivel a Pázmány Péter tanulmányi versenyen első helyezést értem el, felvételi nélkül felvettek a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre, ahol történelem-hittanár szakpárosítással kezdtem el tanulmányaimat, ezekből tavaly szereztem diplomát. Harmadik évtől felvettem a jogász szakot is, ebből a későbbiekben diplomázom. 2002-ben egyik szemináriumvezető tanárom, *Óze Sándor* rendezett egy kiállítást Budapesten *Örményország kincsei - Titkok az Ararátról* címmel, amely egy örményországi vándorkiállítás volt. Közben ugyanazon év tavaszán kaptam egy kéthónapos ösztöndíjat a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemre. Tanárom arra kért, nézzek utána Erdélyben az erzsébetvárosi örményeknek. Erzsébetváros és hajdani lakóinak története addig teljesen ismeretlen volt számomra. Eljöttem Kolozsvárra, megpróbáltam utánakeresni a kérdéssel kapcsolatos szakirodalomnak, de hamar kiderült, hogy az erdélyi örményekkel kutatás szintjén nagyon kevesen foglalkoztak - az erzsébetvárosiakkal meg egyáltalán nem. Elkezdtem hát én a munkát. Az akkori plébános, *Kádár Sándor* atya nagy szeretettel fogadott, s be is mutatott *Vicelár Mária*nak, mindenki Maris nénijének, aki az ottani örmény értékeknek gondos és hű őrzője. A közel 80 éves hölgy nemrég kapott Szongott Kristóf-díjat Budapesten, az erdélyi örmények egyik egyesületétől. Ő mutatta meg nekem a templomot és a sekrestye fölötti zárt könyvtárat. Igazából ekkor fedeztem fel, hogy ebben a körülbelül 20 négyzetméteres teremben milyen értékek vannak. Hatalmas kincset halmoztak fel az elmúlt évszázadok alatt az ott élt örmények. Első látogatásom alkalmával csak rövid időt tartózkodhattam ott, de nyáron társaimmal visszatértem, s *Jakubinyi György* érsek úr személyes engedélyével hozzáláttunk a könyvtár katalógusának elkészítéséhez. A tudományos közéletben teljesen ismeretlen hagyatékról van szó.

Ozsváth: - „Szerelem” volt ez első látásra?

Kovács: - Így is lehet mondani... Első látogatásom után visszatérve Magyarországra jobban szétnéztem, nem találok-e mégis valamilyen szakirodalmat az erzsébetvárosi örményekről. Nem találtam, és mindenki csak megerősített: nem létezik ilyen. A szamosújvári könyvtárról még tudtak valami keveset, de az erzsébetvárosiról semmit. A helyszínen készített képeimen és elbeszéléseimen mindenki meglepődött. Kétségtelen, hogy a tudományos közéletben eddig teljesen ismeretlen hagyatékról van szó. Merthogy többször visszatértem oda és közben egy féléves Erasmus-ösztöndíjjal sikerült kijutnom Németországba, a mainzi és a frankfurti egyetem könyvtárában végeztem kutatásokat - itt az örményekre vonatkozó nemzetközi szakirodalmat próbáltam összegyűjteni. Magyarországon elég nehézkes ilyesmihez hozzájutni, főleg a legújabb dolgok érhetőek el nehezen. Kapcsolatba léptem a kitelepült erdélyi szászok által alapított Siebenbürgen Intituttal, a Harald Roth vezette Erdély történetét kutató intézettel. Ők is nagyon érdeklődtek kutatásaim iránt, egy nemzetközi doktorandus-konferenciára is meghívtak, ahol előadást tartottam.

Németország után Róma felé vezetett utam, ahova a Magyar Ösztöndíjbizottság ösztöndíjasaként jutottam ki és több szentszéki levéltárban nyílt alkalmam kutatásokat végezni. Kutattam a Sacra Congregatio de Propaganda Fide-nek (a Hitterjesztés Szent Kongregációjának) levéltárában, a Vatikáni Levéltárban, a Jezsuiták Római Levéltárában és a Vatikáni Könyvtárban.

A Hitterjesztés Szent Kongregációja a világ misszióinak központi felügyelőszervező intézménye, ennek a kongregációnak a levéltárában nagyon gazdag anyag található az erdélyi örményekről. Az ottani állományt magyar részről előttem eddig alig vizsgálták. Az erdélyi örmény Lukácsi Kristóf állítólag járt ott a 19. században, bár erre nem találtam igazi bizonyítékokat. Egy lengyel armenológus, Gregorio Petrowicz, a lengyelországi örmények egyházáról (egészen pontosan a lebergiről - ez a terület ma már Ukrajnához tartozik) írt három kötetes monográfiát, a harmadik kötet egy-egy fejezetében kitér az erdélyi örmények egyháztörténetére. Ő vizsgálta a Propaganda Fide történeti levéltárának a forrásait is. A fontosabb történeti kérdéseket kiválóan bemutatta, de még így is igen nagy terjedelmű, „beszédes” anyag található ebben a levéltárban.

Ozsváth: - Miért éppen a Hitterjesztés Szent Kongregációjánál kerested az erdélyi örményekről szóló forrásokat?

Kovács: - A Hitterjesztés Szent Kongregációját 1622-ben alapították Rómában, ennek hatáskörébe tartozik a világ misszióinak felügyelete. Róma szava régebben is ugyanúgy eljutott Európa bármely területére, mint például Kínába vagy Dél-Amerikába. Az erdélyi örmények kapcsán sok esetben megszólalt a

Propaganda Fide - a katolikus egyházzal való uniójuk során és az utána következő folyamatokban nagy szerepe volt ennek az intézménynek. A kongregáció ekkor tizenhárom körzetre osztotta a világot, és - ami nagyon fontos - ebből nyolc Európában volt. A kongregációnak 13 bíboros volt a tagja, és a központi gyűléseken (az ún. congregatio generale-kon) elvileg a pápa elnökölt, ami a gyakorlatban természetesen alig valósult meg. A Sacra Congregatio de Propaganda Fide a pogányok megtérítése mellett a protestánsok rekatolizálását is feladatának tekintette. A 13 terület irányítását az egyes nunciásokra bízta.

Az Erdélybe bevándorló örményeket skizmatikus, szakadár népcsoportként tartották számon, mivel ősi, gregoriánus hitüket vallották, így a katolikus egyház alapvető feladatának tekintette az ő megtérítésüket. Uniójuk *Oxendius Virziresco* nevéhez köthető. Virziresco a moldvai Botosaniban született, ezért román a neve. Az ő családnevéből alakult ki majd a Verzár név, ez a család később nemesi címet is kapott. Virziresco Rómában tanult, a Hitterjesztés Szent Kongregációjának római kollégiumában, a Collegio Urbanoban. Ez a missziós kollégium ma is működik. Itt nevelték, illetve itt nevelik a világ misszióiba kiküldendő papokat. Rómából Erdélybe visszatérve Virziresco rábírta az erdélyi örményeket a katolikus egyházzal való unióra. Ez a folyamat nyilván nem ment feszültségmentesen. Virzirescot jó lelkipásztornak, ám meglehetősen erőszakos egyházszerzőnek tartották. 1715-ben halt meg Bécsben.

Erdélyi vizsgálódásaim során azt láttam, hogy a 17. század végéről - ők a 17. században telepedtek le -, a 18. század első évtizedeinek egyháztörténetéről kevés írásos forrás maradt fenn az örményekkel kapcsolatosan. Nyilván, ez a történelmi háttérrel magyarázható. Rómában viszont, az említett levéltárakban szinte hónapról-hónapra nyomon lehet követni az erdélyi örmények vallástörténeti eseményeit, már a betelepülésüktől kezdődően.

Annak ellenére, hogy Erdély viszonylag közel volt Rómához, a misszionáriusok leveleiből azt látjuk, hogy Erdély nehéz terep volt: a nyelvi nehézségek (gondoljunk bele, hányféle nyelven beszéltek a 17. század végén a történelmi-Magyarország területén), a változatos domborzati viszonyok miatti utazási problémák jelentősen megnehezítették a misszionáriusok életét.

A Jezsuiták Római Levéltárában főleg az ázsiai, kisázsiai örmény diaszpórákra vonatkozó kutatásokat végeztem. *Jacobus Villotte* francia jezsuita személyén keresztül sikerült ezen területek missziós jelentőségét vizsgálni. Az ő irodalmi munkássága gyakorlatilag Jerevából, Ispahánból Rómán keresztül hatott az erdélyi örmények eszmetörténetére. Őt a jezsuita rend kínai misszióba küldte, egy addig ismeretlen, Tibeten át vezető úton. Végül azonban nem jutott el Kínába, így Kis-Azsiában maradt. Tíz év alatt megtanult örményül, majd a 17-18. század egyik legjelentősebb örmény misszionáriusa lett. Evangéliumkommentárokat, örmény-latin szótárakat, különböző útleírásokat és sokféle liturgikus, illetve teológiai segédkönyvet írt és fordított, amelyek az uniált örmény egyházakban tevékenykedő lelkipásztorok számára jelentettek nagy segítséget. Könyveit általában Rómában adták ki a Hitterjesztés Szent Kongregációja nyomdájában. Kötetei eljutottak Erdélybe is - az erzsébetvárosi örmény könyvtárban egy 1714-es kiadású szótárából négy példányt találtunk. Ugyanez megtalálható Gyergyószentmiklóson és Szamosújváron is. Volt tehát egyfajta szellemi kontinuitás a különböző ázsiai, illetve európai diaszpórák között, a missziókon keresztül ezek a diaszpórák igazán közel kerültek egymáshoz.

A Vatikáni Levéltárban a Bécsi Nunciátúra és a „Fondo Missioni” köteteit vizsgáltam, majd a Vatikáni Könyvtárban is végeztem kutatásokat. Utóbbi intézmény kéziratárában tíz, eddig ismeretlen erdélyi örmény kéziratra bukkantam, amelyek korábban az erzsébetvárosi örmény könyvtár tulajdonában voltak. Erről az iratok „ex libris” pecsétjei tanúskodnak. Ezek liturgikus könyvek (misekönyvek, liturgikus himnuszgyűjtemények), a Codices Vaticani Armeni sorozatban találhatóak. Van köztük kalendárium is. Az örmény liturgikus naptár alapvetően két részre oszlik: a húsvéti és a húsvéton kívüli ciklusra. Az uniált örmény egyházon belüli reformokat az egyháztörténetben rendszerint beárnyékkolták az örmény liturgikus naptár tradicionális szerkezetéből adódó problémák. Emiatt volt szükség liturgikus kalendáriumra az erdélyi örmény katolikus egyházban. A Vatikáni Könyvtárban található kéziratok kultúrtörténeti bizonyítékaik az erdélyi és lemergi örmény katolikus egyház kapcsolatának. Lemberg örmény katolikus érseki székhely volt, az ottani uniált örmény egyház - főleg az első időszakban, a 18. század első évtizedeiben - intenzív kapcsolatot tartott az erdélyi örmény katolikus egyházzal.

***Ozsváth:* - Erdélyi dokumentumokat is találtál, nem csak erzsébetvárosiakat?**

Kovács: - Főleg a Bécsi Nunciátúra Levéltárában találtam sok erdélyi örmény anyagot. Panaszaikkal az itteniek sok esetben a szentszék „diplomáciai attaséján”, a bécsi nunciuson keresztül fordultak Rómához. Ez az intézmény továbbította aztán a választ is feléjük. Van például egy kötet, a 196-os, amely kizárólag örmény ügyekkel, elsősorban erdélyiekkel foglalkozik. (A kötet címe: *Miscellanea Rerum Armenicarum*,

vagyis vegyes örmény ügyekről.) Vastag kéziratos kötet, a 17. század vége és a 18. század második fele közötti időből származó forrásokat tartalmaz.

Ozsváth: - Milyen érdekes eseményekről tudósítanak azok?

Kovács: - Leírják például, milyen nehéz volt a misszionáriusi munka az erdélyi örmények között. Fiatal örmény katolikus egyházzal volt szó, amelyiknek hívei még keményen ragaszkodtak régi szokásaikhoz. Több esetben találkozni a misszionárius ellen írt panaszlevelekkel. Aztán a misszionárius védekező írásai is megtalálhatók. Ezek a levelek a korabeli egyház mindennapjaiba engednek betekintést.

Volt például egy *Minas Barun* nevű misszionárius, akiről eddig csak annyit tudtunk, hogy az 1720-as években járt Erdélyben. A Propaganda Fide levéltárát kutatva kiderül, hogy konstantinápolyi származású volt, Rómában tanult, onnan pedig 27 évesen küldték Erdélybe, hogy az erdélyi örmények egyházában tevékenykedjen. Munkáját azonban nem látta el megfelelően, sok hibát követett el. Együtt élt egy özvegyasszonnyal, igényt tartott olyan korábbi jövedelmekre, amelyek őt nem illették, doktornak szólította magát stb. Ugyanakkor Minas Barun leveleiből épp az ellenkezőjét lehet kimutatni: a népért aggódó, igazi lelkipásztorként jelenik meg, aki könyveket és ereklyéket kért Rómától. Érezhető tehát, hogy az 1720-as években az erdélyi örmény hívek és lelkipásztoruk kapcsolatát bizonyos esetekben meglehetősen komoly konfliktus jellemezte. Ezek által a levelek által gyakorlatilag az egész korszakot jellemző helyzetképet tudunk felmutatni az erdélyi örmények egyházáról. Ezt csak az itthoni források alapján nem lehetne megtenni.

Folytatjuk

(Megjelent a *Keresztény szó* 2006. áprilisi számában)

* * *

A XIII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat szeretettel vár mindenkit a kerületi nemzetiségek fesztiváljára 2006. június 11-én 13 órától 19 óráig, a Babér utcai templom előtti térre (XIII. Babér u. 17/b.) . A 14 órakor kezdődő folklórműsorban az örményeket a Voszkeberán Kórus képviseli, *Zsigmond Benedek* vezetésével. A sátrakban gasztronómiai bemutató lesz.

* * *

Világosító Szent Gergely búcsú lesz Budapesten az Örmény Katolikus Templomban (XI. ker. Orlay u. 6.) július 1-én du. 17 órakor, Szamosújváron pedig július 1-én de. 11 órakor az örmény katolikus Székesegyházban.

* * *

II. „Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében”

Nemzetközi tudományos konferencia és doktori kollokvium Píliscsabán

2006. április 25-én a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara (PPKE-BTK) jelentős, az erdélyi örmények szempontjából különösen fontos konferenciát rendezett csodálatos, nemrég felépült píliscsabai campusán. Az immár másodszorra meghirdetett „*Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében*” nemzetközi tudományos konferencia és doktori kollokvium az erdélyi örmények egyháztörténetét, művelődését, identitását vizsgálta és Magyarországon lényegileg először foglalkozott tudományos ülés keretében az örmény népi kultúra kérdésével. A konferencia keretében összesen 20 előadás hangzott el, egy film, valamint egy könyv került bemutatásra. Az előadások témák szerint csoportosítva 5 szekcióra bontották a napot.

A konferenciát *Fröhlich Ida* egyetemi tanár, a Bölcsészettudományi Kar dékánja nyitotta meg, ezt követően *Szakács Endre* szamosújvári plébános köszöntötte személyes hangvétellel a konferencia résztvevőit és biztosította a Pázmány Péter Katolikus Egyetemet, hogy hallgatóit, kutatóit továbbra is nagy szeretettel várják Erdélyben. *Őze Sándor* egyetemi docens, a Történettudományi Doktori Iskola Újkori Eszméletörténeti Műhelyének vezetője szólt arról, miért tartják fontosnak az erdélyi örmény diaszpóra történetének kutatását a Katolikus Egyetemen. *Konrád Gündisch*, az oldenburgi egyetem történész-professzora megnyitó előadásában Erdély etnikai sokszínűségéről beszélt, bemutatva a koraújkori időszakát.

Az „Egyház és művészet” szekcióban **Nagy Márta**, a Debreceni Egyetem Művészettörténet Tanszékének vezetője a *Codex Armenus Vaticanus* 32-es számú kéziratának egyik illusztrációját elemezte. A kézirat korábban az erzsébetvárosi örmény plébánia tulajdonában volt, jelenleg a Vatikáni Könyvtárban található. Őt követte **Molnár Antal** történész, a kárpát-medencei missziók elismert kutatója, aki Rudolf Bzenszky cseh jezsuita misszionárius művei alapján szólt a 18. század eleji erdélyi örmény felekezetről. **Kovács Bálint**, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem történész-doktorandusza az Erdélyi örmények inter-regionális szellemi kapcsolatairól beszélt római levéltári kutatásai és az erdélyi örmény könyvtárak állománya alapján.

Az „Örmény identitás Magyarországon” szekció keretében **J. Újváry Zsuzsanna**, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Intézetének docense, **Kerekes Dóra**, a Magyar Országos Levéltár történésze, az erdélyi örmények társadalom- és gazdaságtörténeti kérdéseit tárgyaló munkáiról méltán ismertté vált **Pál Judit**, valamint **ifj. Bertényi Iván** és **Tóth K. József** tartottak előadást. Az időszak, amelyet a szekció bemutatott, gyakorlatilag a 17. század végétől a 20. század elejéig vizsgálta a Kárpát-medencei örmények identitásának alakulását.

A délután kezdődő előadások az „Örmény kolóniák élete” című szekcióban két párhuzamos ülésen hangoztak el. Ennek keretében **Polyák Mariann**, **Kali Kinga**, **Nagy Kornél** és **Lukácsné Nagy Klára** valamint **Horváth Gábor**, **B. Garda Dezső**, és **Zsigmond Benedek** tartottak előadást. Az *Arménia* folyóirat bemutatása mellett önálló előadást hallhattunk például a szamosújvári árvaházról, a szamosújvári egyházlátogatási jegyzőkönyvekről, mint történeti forrásokról, egy csíkszépvízi énekeskönyvről, illetve a gyermekszentmiklósi örmény társulatokról is.

Az utolsó szekcióban az *Örmény genocídium* témája szerepelt. **Riga Csilla** történész, doktorandusz hallgató berlini levéltári kutatásai alapján az örmény kérdés 19. századi nemzetközi vonatkozásairól beszélt a Berlini Kongresszus jegyzőkönyvei alapján. **Dzsotjáné Krajcsir Piroska** az örmény kérdéstről és az 1918-as perről tartott szemléletes, érdekes előadást, végül **Poósz Lóránd**, a Babes-Bolyai Tudományegyetem hallgatója beszélt arról, hogy az örmény népirtás milyen módon jelent meg a magyarországi sajtóban.

Az előadások mellett **Tokodi Gábor István** „Örmény kultúra Szamosújváron” című dokumentumfilmjét vetítették le, valamint bemutatták a tavalyi konferencián elhangzott előadásokat tartalmazó tanulmánykötetet is. A konferencia lényegét tekintve fontos kiemelni, hogy a kezdeményező PPKE mellett számos más hazai és külföldi egyetem, intézet képviselte magát így az *Oldenburg Egyetem*, a *Babes-Bolyai Tudományegyetem*, a *Debreceni Egyetem*, az *Eötvös Loránd Tudományegyetem*, a *Közép Európai Egyetem*, a *Magyar Országos Levéltár*, és a *Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete*. Az előadások minden esetben önálló forrásfeltárásokon alapultak, így a témában valamennyi előadás hozott újat, nem az eddig megjelent monográfiák, tanulmányok „újragombolása” történt meg. Felhívta a figyelmet arra, hogy Magyarországon hiányzik egy olyan tanszék, intézet, amely feladatának tekintené az örmény kultúra ápolását, tudományos prezentálását, pedig a több száz éve a Kárpát-medencében élő örmény népcsoport igazán megérdemelné mindezt.

Örömmre ad okot, hogy a tavaly elhangzott előadások idén egy színvonalas kiadványban megjelenhettek, és reményeink szerint egy év múlva a most elhangzott előadások írott változata is napvilágot lát, természetesen csak akkor, ha erre az örmény kisebbségi önkormányzatok továbbra is támogatást tudnak nyújtani.

Szép példát mutatott a **Szentpétery-Opra** család, akik külön is szponzorálták e tudományos műhely tevékenységét, és felhívták a figyelmet arra, hogy ezekkel a kutatásokkal az erdélyi örmény családok mindennapjainak a történetét lehet hitelesen bemutatni.

-KB-

* * *

Dávid Csaba

Szegény Józsi szenvedései

Én sajnálom ezt a szegény Józsit.

Aki nem tudná, egy **Yusuf Halacoglu** nevű, jóérzésű emberről van szó, aki amúgy a **Török Történelmi Társulat** elnöke. Ezt a hosszú személy- és intézménynevet egyszerűsíthetjük így: **YH-TTT**.

Szegény YH-TTT időt és fáradságot nem kímélve érkezett Magyarországra, ahol május 9-én a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében előadást tartott arról, hogyan szenvednek a törö-

kök 1915 óta, amióta Európa-szerte összevissza hazudoznak a népek arról, hogy Törökországban valami csúnyát csináltak az örményekkel. Gondolom, Józsi tette ezt azért május 9. alkalmából, mert Európa ekkor ünnepli a fasizmus feletti győzelem évfordulóját.

Józsi, azaz YH-TTT kénytelen megvédeni népét és országát bizonyos fasiszta népirtó gyakorlat iszonyú vádjától. Az igaztalan vád szerint ugyanis Törökországban másfél- talán kétmillió örményt pusztítottak el az úgynevezett genocídium idején. Ráadásul ezt a vádat egyre többfelé és egyre hangosabban ismételtetik, sőt, állítólagos dokumentumokat lobogtatnak. Józsi tehát járja a világot és Budapesten kívül még számos ország böles akadémikusainak elmondja, hogy a törökök nagy vezérei, bizonyos Talaat pasa, Dzsemal és Enver pasa nem tehet arról, hogy tíz- és tízezernyi örmény valamiféle hisztériától üzve önszántából kiszaladt a pusztaságba, hogy ott sikerrel elpusztuljon. Az ifjútörökök nem tehetnek arról, hogy az örmény lányok - úgy 13-16 éves korukban - kéjvágytól üzve, önszántukból mentek szex-rabszolgának a török kuplerájokba, az örmény férfiak pedig önszántukból a török katonák szűz, mocsoktalan szuronyába dőltek, csakhogy rossz fényt vessenek a bülbülszavú népre.

Egyébként is: a másfél millió halott csak 400 ezer volt, az pedig ugye sokkal kevesebb. De még annál is kevesebb volt Józsi szerint. Szégyen is potom néhány száz ezer ember miatt népirtást emlegetni. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy angol és francia megbízásra ezek az örmények mind kémek voltak és kidöntöttek egy távirópóznát, amivel a teljes török haderő csapásmérő képességét ásták alá, akkor már tudhatjuk: azért jelentek meg a brit hadihajók a Musza Dagh-nál, hogy nyugatra menekítsék a sok örmény kémet. Pedig erről már az amúgy örmény beütésű magyar filmrendező, Bacsó Péter is készített filmet, amikor a kémek ugye, ürgebőrbe öltözve... tetszik emlékezni...

Egyszóval, sajnálom szegény Józsit, nehéz dolga lehet. Járja a világot és elmagyarázza, hogy mekkorát tévedett a török állam bírósága, amikor 1927-es ítéletében azt állította, hogy „nem helyi, háborús atrocitások voltak, hanem előre kigondolt népirtás folyt”. YH-TTT néha bizonyára még azt is elmondja, hogy szegény Talaat pasa milyen jó ember volt, kiskertjében ápolta a jázminokat, Dzsemal pasa pedig minden mikulásakor cukorkát osztogatott Konstantinápoly szegényeinek. Enver pasáról nem is beszélve.

Nehéz a dolga szegény Józsinak.

Csupán egy dologban könnyű a dolga: igazolhatja egy kiváló gondolkodó, bizonyos Adolf Hitler népirtás-specialista szavait, aki csak legyintett: „*ki emlékszik már az örményekre?*”

Nekem - bevallom - kissé nehezebb a dolgom, ugyanis nem tudom felfogni, hogy annyi év alatt még miért nem sikerült az összes magyarországi örménynek összefogva egy dokumentumokkal és bizonyítékokkal rakott, olvashatóan és meggyőzően (tehát a szó legjobb értelmében: népszerűen) összeállított ismertető kötetet összehoznia és piacra vinnie. (Pedig vannak nekik történéseik is!) Hátha akkor az általános magyar közvélemény is jobban tudná, milyen nehéz a dolga szegény Józsinak, amikor a genocídium vádja ellen hadakozik.

Uram bocsá, még az is lehet, hogy Józsinak nem kellene idefáradnia Isztambulból, mert tudná, hogy a magyar akadémikusokat és a magyar közvéleményt nem tudja igazáról meggyőzni?

Most marad nekem annyi, hogy sajnáljam YH-TTT-t.

* * *

Dr. Fogolyán Miklós

Bartók Sepsiszentgyörgyön

Csúnya kemény tél volt 1927 februárjában. Hófúvások torlaszolták el az utakat, a lelkeket pedig megülte a „spanyoltól” való félelem. Egyik délután nálunk gyűlt össze a megszokott kvartett-társaság: nyomott volt a hangulat s a csempekályhából kisírt néha a kottán-kívüli szólam: a szél. Ekkor jött a hír: *Bartók Béla* lázasan, jóformán elhagyatottan s anyagilag sem valami rózsás körülmények között fekszik a brassói „Koronában”.

A döbbenet csendjét édesanyám hangja törte meg: „*Nem lehetne kihozni?*” Így történt, hogy egy tisztelgő látogatás ürügyén édesapám és *dr. Keresztes Károly* ügyvéd felkereste a művészt. Rövid vizsgálat és hosszú megfontolás után a Mester elfogadta apám javaslatát: lemondja erdélyi hangversenyeit és velünk jön Szentgyörgyre.

Dr. Keresztes ragyogott a boldogságtól, én azonban láttam apámon az elfojtott aggodalmat, mert még mindig komolynak tartotta betege állapotát, és részben a szövödményektől félt, részben pedig súlyosnak

érezte azt a felelősséget is, amit a rendezvények lemondása anyagiakban Bartóknak jelentett. Én pedig „bajuszos” Fordunkra felraktam az oldalvásznakat s a bőrös-lábzsákba meleg téglát dugtam, majd a Mester szürkeruhás, gracilis alakját elsüllyesztettük egy nagy bundában; sápadt kezeit egy muffba dugtuk, amiben melegvizes tömlő volt. Szemmel láthatólag tetszett a Mesternek ez az egész készülődés. Szerencsésen, jó hangulatban Szentgyörgyre is értünk. Itt Keresztes ügyvéd lakásán rendeztek be neki kényelmes, meleg szállást, a szállásadó azonban garzonember volt, s így mitőlünk kapta a Mester az ellátást.

Kezdetben édesapám járt le nap nap után illusztris betegéhez, ki eleinte nagyon levert, hangtalan volt. Aztán kiderült, hogy ez nemcsak a betegségével járt együtt, hanem nyomasztólag hatott reá a lemondott hangverseny-körút is, s amint homályosan emlékszem a turné rendezőjének követelőző-fenyegető viselkedése is, sőt aggasztotta az akkori, még távoli perspektívában lévő amerikai útja is.

De amint teltek a napok, mind erősebbnek érezte magát, s előbb kocsival, később gyalog mindennap felsétált mihozzánk, együtt megebédeltünk, majd egy kicsit lepihent, aztán vacsoráig olvasgatott, levelezett, fogadta vendégeit. Aztán kezdett ismét gyakorolni, - ez a zongoránk még ma is tulajdonomban van. Később már minden érdekelt, ami kis városunkban zenei életnek volt tekinthető. Próbált gyűjtögetni is, s akit csak lehetett, megénekeltetett. Ilyen körülmények között született meg a gondolat, hogy elutazása előtt Szentgyörgyön koncertet ad, a múzeum dísztermében, amit tűrhetően ki lehetett fűteni. A koncert műsora megtalálható az akkori „Székely Nép” című újságban, viszont nincs benne az a sok ráadás, amit adnia kellett, sem annak a meleg fogadtatásnak a visszhangja, amivel a Mestert elbájolta a lázba jött hallgatóság. De az obligát bankett mégis elmaradt - a koncert kifárasztotta.

Bartók nyugodt beszédű, megfontolt, végtelenül szerény ember volt, s a vendéglátásért sem lelkendezett nagy szavakkal, de hogy jól érezte magát nálunk, az biztos. Az erre valló levele - sajnos - az idők forгатagában eltűnt, de kitűnik ez abból is, hogy csak akkor utazott el, amikor már feltétlenül mennie kellett. Aztán jött a búcsú, ismét prémbe bugyoláltuk a vendéget, s az öreg Forddal bekocsiztunk - bukdácsolunk - Brassóba, ahonnan aztán tovább utazott Pestre.

Eddig a történet. És most orvosi szemmel nézve: vajon nem pont ez a betegség volt-e fatális Bartókra nézve, ami azután maga után vonta későbbi szenvedéseit, betegségét és aránylag korai elhunytát? A magam részéről, tapasztalataim alapján, azt kell mondanom, hogy: igen. Ma már jól tudjuk, hogy ezek a súlyos vírusos fertőzések („spanyol”, „hongkongi”, stb.) sokkal alattomosabbak, mint általában hiszik. Rengeteg a közvetlen szövődmény (hallóideg-bénulás, here vagy petefészek gyulladás) és ezeken kívül igen sok a késői következmény is, mint például spondilatrózis. Bartók esetében azonban ma már nehéz lenne 1927-es influenzája és késői megbetegedéseit összefüggésbe hozni, ehhez több konkrét adatra lenne szükség. És nem szabad elfeledni azt a sok megerőltető munkát sem, amire körülményei és ambíciói hajszolták, sem azt a rengeteg lelki izgalmat, amire azt mondanám: stresszeket, amelyeket el kellett szenvednie, s amelyek egy olyan érzékeny lélek és fizikum számára, mint Bartók Béla, sorsdöntőek lehettek.

A szerző Dr. Fogolyán Kristóf fia

(Megjelent az Utunk, XXV. évf. 1971. 40. számában)

* * *

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület köszönettel nyugtazza dr. Bokross Béláné, Issekutz Sarolta 100 EUR adományát az erzsébetvárosi örmény katolikus templom javára, amelyet eljuttatunk a címzettnek. Ugyancsak megköszönjük Király Placsintár Dorottya 10 ezer Ft adományát, amelyet az Egyesület működése céljára adományozott.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Zsigmond Benedek

Örmény zenemű Bartók emlékére

Bartók születésének 125. évfordulójáról a Magyar Rádió hangversenysorozattal emlékezik meg. A Bartók Rádió „Hommage á Bartók” (Tiszteletadás Bartóknak) című koncertsorozatát Lázár Eszter szerkeszti. A Magyar Rádió felhívást tett közzé, amelyben a világ zeneszerzőit rövid darab megírására kérte. A számos kitűnő szerző műve azt bizonyítja, hogy „Bartók életműve nemcsak példa, hanem máig is izgalmas kihívás: művészetéhez való viszony egyben állásfoglalás is a zenei múlttal és jövővel kapcsolatban.” (Lázár

Eszter) A sorozat szerkesztője arra kérte a szerzőket: nyilatkozzanak röviden Bartók zenéjéhez fűződő személyes viszonyukról.

2006. május 10-én különösen szép zenei élményben lehetett részünk a Rádió 6-os stúdiójában. Az este folyamán előadott művek alkotói között egy neves örmény zeneszerző is szerepelt: **Vacse Sarafjan**. Vacse Sarafjan már nem ismeretlen a magyar zenekedvelők számára. 2004 tavaszán egy dudukra (örmény népi fúvóshangszer) és zongorás trióra írott művét (A nap, a bor és az idő szele) hallhattuk ugyanott, a híres dudukművész, *Gevorg Dabaghjan* előadásában. A kortárs örmény zeneszerzők műveit akkor is Lázár Eszter szerkesztőnek köszönhetően, az ő válogatásában ismerhettük meg. 2005 januárjában, a Magyar Zeneművészeti Társaság által szervezett Minifesztiválon ismét megszólalt egy Sarafjan-alkotás (A felsejlő kamancsa), melynek egyik előadójaként maga a szerző is ellátogatott hazánkba.

A mostani estén Vacse Sarafjan *Offertorium* című, klarinétszólóra, fúvós- és ütős hangszerekre, vonós kamaraegyüttesre és zongorára írott művét hallhattuk. Az offertorium a gregorián énekművészet csúcspontját jelentő műfaj, a szó annyit tesz: „felajánlás”. Az örmény nyelvben a valakinek tiszteletére történő eseményeket jelöljük a növirvac szóval, melynek latin megfelelője: offertorium. A mélyen vallásos zeneszerző ezt a két jelentésárnyalatot ötvözte címadásában, amely beilleszkedik a szerző utóbbi évben követett latin címadási gyakorlatába. Jelen művét is a szerző a *Canticum Armenum* (Örmény Ének) című ciklus egyik darabjának szánja. A ciklus első darabját (*Canticum Gratosum*) 2005 őszén mutatták be New Yorkban.

Vacse Sarafjan *Offertorium* című művét a hangverseny leggazdagabb és legtisztább áhitatot kifejező alkotásának találtam. A zenei alkotás nem hagyja lankadni a hallgató figyelmét: egy többrészes, több szereplős előkészítő rész után érkezünk el a mű csúcspontjához, amely erejével, egyszerű fenségével és harmóniáival magával ragadja a hallgatót. Ezután lírai rész és mesterien megkomponált, elhalkuló, de nyitva maradó zárás következik. Vacse Sarafjan műve érzelmi-lirikus vallomás a Bartók iránti őszinte odaadásról és zenéjének egyetemes és örök jelentőségéről.

* * *

Jakabffy Tamás

Pünkösd küszöbén

Mi tagadás, a pünkösd ünnepének igazi tartalma és értelme még keresztények számára is kevésbé „fogható”, mint a két központi egyházi ünnepünké: a húsvété és a karácsonyé. Bár a hagyományos egyház és az egyházi közösségek mindenképp pirosbetűsként tartják számon a pünkösdt, a köztudatban érezhetően egyre homályosodik a jelentése, a népi „paraliturgiák” emléke hovatovább túlnövi, és vidékünkön, lássuk be, mindinkább a pünkösd-szombati csíksomlyói búcsújárással kapcsolódik össze, amely igen lazán kötődik a pünkösdi üzenet élményéhez és teologikumához - hiszen a hivatalos egyházi törekvések dacára is jószerével a nemzeti identitás szimbolikus megnyilatkozása, az unitáriusok részéről váltig sérelmezten a Tolvajos-tetői csetepaté emléknapja, illetve sajátos somlyói-ferences Mária-ünnep.

Ezért talán nem fölösleges belepillantanunk a pünkösd eredeti jelentésébe.

Nyilván nem hat az újdonság erejével, hogy a pünkösdnek is ókori héber kiindulópontja van. A zsidó „pünkösd”, a Hetek ünnepe a gabona betakarításának kultikus napja, majd az évszázadok teltével - metaforikusan - a „lelki aratás” ünnepe volt. Ha az Egyiptomból való, Mózes vezette kivonulást közmertem húsvétkor (Niszán hónap 14-én) ünnepelték Izrael fiai, a Sínai-hegyi szövetségkötést - késői, csupán a Kr. u. 2. századból származó rabbinikus írások szerint - „pünkösdkor”. A Törvény két kőtáblájáról nevezetes történet azonban nem pusztán a korábbi, Noé-féle, majd ábrahám szövétségek megújítását, hanem

- hitértelmezési perspektívából - a messiási ígéret előkészítését is jelenti. Ennek az ígéretnek a beteljesedését hozta az az esemény, amelyet egy jeles görög orvos, az evangélistaként számon tartott Lukács jegyzett le *Az apostolok cselekedeteinek* második részében valamikor az I. évszázad utolsó harmadában.

Az ismert bibliai pünkösd-történet kevésbé cselekményes, mint a jól „díszletezhető” karácsony és a kiválóan filmbe fogalmazható szenvedéstörténet és feltámadás. Az első pünkösd története „vékonyabb”, bár kétségkívül csodás jellegű. Az apostolok cselekedetei e részének is szinte a felét Péter nevezetes beszéde teszi ki. Szinte hihetetlen, hogy a pár bekezdésnyi epikus elbeszélésre teológiák egész rendszere épült rá, végső soron - számos egyéb bibliai hely értelmezése révén is - jelentős mértékben gazdagítva a

Szentháromság-hitű kereszténység sajátos vallását. E rendszer lényege szerint az isteni személyekhez sajátos „munkamegosztás” rendelhető hozzá: az Atyaisten teremtette és létben tartja a világmindenséget, fia - a történeti Jézus, egyszersmind a hit Krisztusa - megtestesülésével, áldozati kínhalálával és feltámasztásával „*tisztára mosta*” a gőgje miatt eladósodott emberiséget: a kettejük szeretetkapcsolataként értelmezett Lélek pedig vigasztalóként és megerősítőként áll mellettünk a végidők ítélete felé tartó utunkon.

A pünkösd közismerten *Isten Lelkének ünnepe*. Ez a Lélek pedig - Az apostolok cselekedeteinek leírása szerint - részben látható, hallható adományok formájában „áradt ki” az első pünkösd aktív (és közvetve passzív) szereplőire. Előbb a tanítványok, majd a körvonalait fokról fokra elnyerő egyház részesedett ezekben az adományokban, zsidók, majd pogányok egyaránt. Ezeknek az adományoknak a „csomagja” tehát egyfelől érzékelhető jeleket (tüzes „nyelvek”, a különféle nyelveken való beszéd képessége), másfelől isteni segítőerőt - vagyis kegyelmeket - foglalt magában, olyanokat, mint a hitelesség, a bátorság, a bölcsesség.

A pünkösd adományokra épp ezért volt szükség, hogy a Lélek-ünnep a régi szövetségkötés viszonylag elvont jelentéstartalmát újszövetségi, „keresztény” tartalmakkal konkretizálja, hogy ráébredjen a módjában egészen másféle, nem-etnikai gyökerű nép - vagyis egyház - létrejöttére. Ennek értelmében szokás ellentét-párhuzamba állítani a Babel-torony ószövetségi történetét a pünkösd nyelvcsodával. A „bábeli” mitikus nyelvzavar: a határait elismerni nem akaró ember büntetése kivagyisága miatt. A Népből egymást nem értő népek lettek. Pünkösd e szétzilálódás fordítottja. A Lélek kiáradásának egyik érzékelhető jele ugyanis a nevezetes glosszológia, vagyis a nyelveken szólás csodája. Az evangéliumi leírás szerint az első pünkösd napján a Kis-Ázsiából, Mezopotámiából, Egyiptomból, Görögországból, Rómából a Hetek ünnepére Jeruzsálembé érkező, sokféle nyelvet beszélő szórvány-zsidók egyaránt megértették Jézus tanítványainak magával ragadó prédikációját. A jeruzsálemi ősegyház „keblében” ugyanazt a jelentést fogadhatták be mindannyian. Ez pedig kétségkívül a keresztény egyetemesség (katolicitás) jelévé vált.

Húsvétjaink után ötven nappal évente ünnepeljük az „általános” pünkösdöt. Az egyházas keresztények életében azonban általában elkövetkezik egy „személyes” pünkösd is: a *Lélekben való megerősödés* (confirmatio) „érettségijének” beavató aktusa. Ezt katolikusok bérmálkozásnak, protestánsul *konfirmációnak* hívjuk, de egyaránt azt a valóságot jelöljük vele, hogy egyfelől az egykori Jézus-tanítványok elemi erejű hittapasztalatának eksztatikus pünkösd „feltörése” tovább él az egyházban, másfelől egymáshoz rendelődik a törvény és a Lélek (ezért is volna jó, ha hittanítás „kikérdezése” több volna pusztán szimbolikus, kegyes szokásnál).

A pünkösd következképpen a keresztény lelkesültség és tudatosság napja kellene hogy legyen. Ünneplésünk tartalma pedig: a Lélek által szavatolt hitbeli erősség, az egyetemesség tudata, a Vigasztaló hívása és dicsérete.

(*Megjelent a Szabadság, 2005. május 14-i számában*)

* * *

Frigyesy Ágnes

Csíksomlyó ma már a magyarság legnagyobb zarándokhelye

Óh, csodatévő szent Szűz, Istennek Anyja, Mária! Csodálatos szobrod előtt oly sokan nyerték vissza testi egészségüket, és nyertek lelki gyógyulást. Évszázadok óta bizalommal sereglik hozzád a székelység a csapások idején úgy, mint a béke és a jólét napjaiban. Pártfogásod és közbenjárásod segítette harcra elődeinket a pogánysággal vívott nehéz küzdelmekben, amikor elszántan védte a katolikus vallást, és hitét. Óh, kegyelmek Anyja, Székelyek Nagyasszonya! Tekints sokat szenvedett, sok szükségét megélt hű gyermekeidre! - ilyen, s ehhez hasonló imával érkeznek a zarándokok Csíksomlyóra minden év pünkösd péntekén vagy szombaton. Idén is több százezer ember érkezett a kegyhelyre.

E híres Mária-kegyhelyre, a Szűzanya csodatévő szobrához járuló pünkösd zarándoklat ma már nem csak a katolikus székelység nagy ünnepe, hanem a világban szétszóródott magyarságnak is kiemelkedő ünnepi eseménye, hisz a Duna Televízió jóvoltából az Örömhír üzenete eljut a tengeren túli magyarokhoz is. Két évvel ezelőtt II. János Pál pápa levélben köszöntötte a résztvevőket.

Pünkösd: a Szentlélek eljövele

Pünkösöd: a Húsvét utáni ötvenedik nap, mely eredetileg aratási hálaadó ünnep volt. A keresztények a Szentlélek eljövetelét és a keresztény egyház születését ünneplik e napon. Az Apostolok cselekedetei elbeszélése felidéz az esemény emlékét és a kereszténység kezdeteinek lelkesedését. Jézus megígérte tanítványainak: „*megkapjátok a Szentlélek rátok leszálló erejét és tanúim lesztek...*” (ApCsel 1,8) „*Egyszerre olyan zúgás támadt az égből, mintha csak heves szélvész közeledett volna, és egészen betöltötte a házat, ahol (az apostolok) ültek. Majd lángnyelvek jelentek meg nekik szétoszolva, és leereszkedtek mindegyikükre. Mindannyiukat eltöltötte a Szentlélek és különböző nyelveken kezdtek beszélni, úgy, ahogy a Lélek indította őket*” - olvashatjuk az Apostolok Cselekedeteiben. (ApCsel 2,2-4) Ekkor a Szentlélek csodás erejével hozzáfogtak az Evangélium hirdetéséhez. Krisztus, a Fej kiárasztotta a tagokba a Szentlelket, aki azóta is építi, életben tartja és megszenteli az Egyházat, a Szentháromság és az emberek közösségének szentségét. Méltán nevezik a Szentlélek eljövetelét az Egyház születésnapjának is.

A Szentlélek hét ajándékával - *bölcsességgel, értelemmel, tanáccsal, erővel, tudománnyal, jámborsággal és istenfélelemmel* - újítja meg a föld színét és tölti be híveinek szívét. Lángra lobbantja bennük a fervor caritatis tüzét, a felebaráti szeretetszolgálat készségét, minden rászorulóknak önfeláldozó gondozását.

Pünkösöd a tavasz ünnepe is. A telet jelképező szalmabábot ekkor vízbe dobják, esetleg elégetik. Legjellegzetesebb ekkor a pünkösdi király és pünkösdi királyné választása, akik a tavasz eljövetelét, a termést, szaporodást jelképezik. Szerencsés lesz, ki pünkösöd hajnalán születik. A kiszomboriak ilyenkor pünkösdi rózsát szórnak a mosdóvízbe, hogy egészségesek legyenek.

A székely rózsafüzér titka

Csíksomlyóhoz és az erdélyi hívekhez kötődik a „*székely rózsafüzér*” titka, melyről először a II. világháború után egy amerikai lapban írtak. A cikkben ez állt: „*Erdélyben még nem felejtették el a rózsafüzért imádkozni. Sőt újabban arról érkezik hír, hogy a Csíksomlyói Szent Szűz Népe az erdélyi havasok vidékén nem 15, hanem 20 titokban imádkozza a szentolvasót. Az öt új titok, amelyet az örvendetes rózsafüzér után szoktak imádkozni, Jézus munkás életének titka:*

- 1...akit Szent János a Jordán folyóban megkeresztelt;*
- 2...aki tanítványaival részt vett a kánai menyegzőn;*
- 3...aki körül járt, jót tett, gyógyított, segített;*
- 4...aki a mennyei örömhírt, az Evangéliumot hirdette*
- 5...aki a legszentebb Oltáriszentséget szerezte.*

„*Ha sokan fogjuk imádkozni, még a hivatalos egyház is átveheti ezt a szép székely rózsafüzért*” - írta a majd fél évszázados újsághír. A „*székely rózsafüzért*” imádkozók könyörgése meghallgatásra talált. II. János Pál pápa ugyanis *Rosarium Virginis Mariae* kezdetű apostoli levelében, 2002-ben valóban bevezette az egész világegyház számára ezt az imát a Világosság Rózsafüzére néven. Ennek jegyében nyilvánította pápaságának 25. esztendejét a Rózsafüzér évének, s ajánlhatta egyházmegyénket és egész nemzetünket a boldogságos Szent Szűz oltalmába.

Csíksomlyó története

Csíksomlyó búcsújáról már a XV. század elejétől említést tesznek. A pünkösdi zarándoklatot 1567 óta, vagyis a Nagyerdei (Tolvajosi) győztes csata után tartják annak emlékére, hogy a csíki és gyergyói katolikusság elhárította szülőföldjétől az erőszakos hittérítés veszélyét. Az 1567-es hargitai csatában a katolikus hitüket védő csíkiek sikeres rajtaütéssel szétszórták János Zsigmond fejedelem ellenük küldött - unitáriussá lett székely falvakból toborzott - seregét. A hitvédelmi kiállítás egyik fő szervezője volt István, gyergyóalfalvi pap. Ezért Gyergyóalfalu keresztaljának mindig megkülönböztetett helye van a búcsúmenetben. A hagyomány szerint az egyházközségek keresztaljai gyalog teszik meg az utat Csíksomlyóra. A segítő Máriához járuló zarándoklat századokon átnyúló hagyománnyá vált, melyből a székely nép életerőt merített és merít ma is küzdelmes sorsának elviseléséhez.

Az évszázadok óta tartó búcsújárások központi helye, Somlyó fő nevezetessége a kéttornyú ferences templom és kolostor, oltárán a „*csudatevő Mária szobor, egy gazdagon aranyozott, bizánci stílusban készült régi faszobor, mely ezelőtt sírt beszélt s nagyszerű csudákat tett.*” (Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*)

Csoma Gergely csángó néprajzkutató szerint „*Moldva-szerre ismert a legenda, miszerint a kegyszobor a Bakó közeli Barát falu templomából került Somlyóra. A Ceausescu-időben ellenbúcsút szerveztek rendszeresen magyargyűlölő papok Barátban, azért hogy Moldvában tartsák a csángó tömegeket. Egyesével bujdokolva jöttek legmostohább sorsú magyarjaink, elviselve gyakran a fizikai bántalmazást is. A leleményes asszimilálók a tiszavirág életű Zsögödi Fesztivál megszervezésével akarták megosztani az erdélyi magyarságot ugyanekkor.*”

„Máriát látni” jönnek a nehézléptű, csengőt rázó templomi zászlóikkal bókolva köszönő zarándokok a Csíki Medencéből, Gyergyóból, Gyimesből, és Moldvából, míg Magyarországról autóbusszokkal, vonaton és autókkal érkeznek a hívők és kíváncsiskodók. A Pünkösdi Búcsú a kilencvenes évektől három-négyszázezer magyar találkozó helyévé fejlődött.

Csíksomlyó történelmi és búcsújáráshelyi fontosságát bizonyítja, hogy XII. Pius pápa 1948-ban *Basilica Minor* (Kisbazilika) rangra emelte a Kegyetemplomot. A főoltáron álló, az 1510-es évekből származó, hársfából készült kegyszobor készítője ismeretlen, feltehetően székelyföldi művész. Máriát a *Jelenések Könyvének* Napbaöltözött Asszonyaként ábrázolja.

A pünkösdi búcsúra érkezők közül többezren már pénteken megérkeznek Csíksomlyóra. Sokan az éjszakát a Kegyetemplomban töltik: virrasztanak, imádkoznak és pihennek. A búcsús ünnep egyik legfontosabb eseménye a kegyszobor megérintése, simogatása. A zarándokok kígyózó sorban állva várnak e fel-emelő pillanatra. A hit szerint: Szűz Mária kegyelmi ereje átszáll a hozzá érintett tárgyakhoz, emberekhez.

A ferences testvérek több, mint 550 éve telepedtek le e szent helyre, ahol templomot építettek. Jelenleg is a Csíksomlyói Ferences Testvérek készítik elő a helyszínt a pünkösdi zarándoklat méltó megünneplésére. A hagyományoktól eltérően idén nem evangéliumi idézet fogadta a csíksomlyói kegytemplomhoz érkező zarándokok százezreit, hanem egyik egyházi énekünk szakaszából választottak egy sort: „*Szent fiadat Boldogasszony kérd e népért!*” A Magyar Katolikus Püspöki Kar imaévet hirdetett idén a nemzet megújulásáért, s ehhez csatlakoztak a szervezők.

A somlyói búcsú szónoka idén főtisztelendő *Majnek Antal*, munkácsi megyéspüspök volt, Kárpátaljáról. Azért gondoltak rá, mert 2009-ben ünnepli a ferences rend 800 éves megalakulását, s hároméves előkészület előzi meg az ünnepet, így esett a választás a ferences püspökre.

* * *

Szomorújelentés

Korbuly Ilona Daniella közösségi tagunk 34 éves korában, 2006. május 19-én váratlanul elhunyt, 14 éves fiát és férjét hagyva maga után. Temetésére május 22-én került sor a kecskeméti Helvécia temetőben. Az elhunyt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2002. évi örmény kisebbségi elektora volt Kecskeméten.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

* * *

Görbe László piarista

A csíksomlyói kegytemplom és kolostor

Csíksomlyó története a XII-XIII. századra megy vissza. Nevét a Somlyó hegyéről (1035 m) kapta. A Somlyó helynév a somlik igéből származik, megsuszló, suvadó hegyet jelent, a Csík szó a tájra utal.

Csíksomlyó két faluból és egy falurészből tevődik össze: az egyik Csobotfalva, a másik Vadottfalva. A tulajdonképpeni Somlyó a kolostort, a kegytemplomot és környékét foglalja magába.

A ferences szerzetesek az 1400-as évek táján telepednek le véglegesen Csíksomlyón. 1442-1448 között építik fel az első gótikus templomot és kolostort, erről tanúskodik a mai kolostorban egy megőrzött portálé és egy pinceablak. Hunyadi János, 1442-ben aratott győzelméért hálából, segítséget nyújt a templom felépítéséhez. A templomot *Sarlós Boldogasszony* tiszteletére szentelik fel, ma is ez a kegytemplom nagy ünnepe.

A gótikus templomot és kolostort erős falakkal veszik körül. 1661-ben a török és tatár hadak elfoglalják, 1694-ben az utolsó tatár támadást visszaverik. A templomot 1802-ben kezdik bontani, és anyagát beépítik a mai templomba.

A kolostort jelenlegi alakjában 1773-1779 között építik fel. A mai barokk kegytemplomot 1802-ben kezdik építeni *Schmidt Konstantin* tervei szerint: 1876-ban szenteli fel Fogarasy Mihály erdélyi püspök. A templom alatti kriptában elsősorban ferences szerzetesek nyugszanak, de temettek ide világiakat is. Berendezésének legnagyobb részét *Papp Miklós* brassói festő és szobrász, a kórust *Pfeifer Antal* gyergyószentmiklósi mester készítette. A kegyszobor a templom legértékesebb tárgya. A XVI. század elején (1510-1515 között) készült reneszánsz stílusban, hársfából. Alkotója ismeretlen. Magassága 227 cm, a világon ismert kegyszobrok közül a legnagyobb. A Napba öltözött Asszonyt ábrázolja, akinek lába alatt a hold, fején a 12 csillagból álló koszorú, egyben királynőként is mutatja. 1798-ban, Batthyány Ignác erdélyi püspök idején az egyház csodatevőnek ismeri el, és a „*Csodálatos az eretnekek ellenében megsegítő Anya*” feliratot kapja.

A kegyszobor a Mária-zarándoklatok középpontjában áll. Régi szokás, hogy a zarándokok, miután a kegyszobor előtt Máriához, Isten anyjához könyörögnek, megsimogatják a kegyszobor lábát, hozzáérintik a nyírfaágakat, a ruhájukat és kegytárgyaikat - így vélik kiesdeni maguk számára az Istenanya áldását. A századok folyamán a kegyszoborral sok csoda történt, sok ima meghallgatásra talált. Többször olyan fényben ragyogott, hogy világossága betöltötte a templomot. Az 1661-es török-tatár dúlás alkalmával, mikor a templomot felgyújtották, a kegyszobor sértetlen maradt. A hagyomány szerint a tatár vezér nyolc pár ökör által vontatott szekérral akarta elszállítani, de nem bírták elhúzni, olyan nehéz volt. A tatár vezér ledobatta és kardjával hozzá vágott, megsebezve a kegyszobor arcát és nyakát - ezek a sérülések ma is láthatók -, mire a tatár karja bénán hanyatlott alá. 1948-ban XII. Pius pápa a templomot Basilica Minor rangra emelte.

A csíksomlyói búcsújáráshely a XV. század óta elterjedt a székelység körében: a környék népe Máriáünnepeken Somlyón gyűlt össze. 1444-ben IV. Jenő pápa búcsút engedélyezett azoknak, akik segítenek a kolostor építésében. Mint feljegyezték: „a hívek nagy sokasága szokott összejönni ájtatosságnak okából”. Azóta is megszokás nélkül tart a zarándoklat Csíksomlyóra. 1567-ben újabb fordulat következik a búcsújárásban. A hitújítás korában *János Zsigmond* erdélyi fejedelem haddal akarta kényszeríteni a színtiszta katolikus Csíkot, Gyergyót és Kászt az unitárius vallás felvételére. Ők István gyergyóalfalui plébános vezetésével fegyverrel védték meg hitüket. A gyülekező pünkösdi szombatján volt. Isten kezébe ajánlották magukat és Szűz Mária segítségéért esedeztek, majd elindultak a Hargitára, szembeszállni a hitújítók hadával. Azalatt az idők, az asszonyok és a gyermekek Somlyón maradtak, és imádkoztak a győzelemért. A csata diadallal végződött. A győztesek nyírfaágakkal ékesítették lobogóikat, úgy vonultak le a Hargitáról, és megfogadták, hogy minden évben pünkösdi szombatján Csíksomlyóra zarándokol Mária népe, és a Kissomlyó hegyén körmenetet tart.

A Kissomlyón álló három kápolna közül a legrégebb és legértékesebb a *Salvator-kápolna*, amely a nándorfehérvári győzelem emlékére épült. A Kissomlyó-nyeregben készült „hármastoltárt” *Makovecz Imre* tervezte. 1990 óta több százezer hívő van jelen a fogadalmi „pünkösdi szombati” búcsún.

A századok során a templom és kolostor a vidék művelődési központja volt. Gimnáziuma első említése 1630-ból való. Ez a gimnázium folyamatosan működött, mígnem 1911-ben átadták az egyházmegyének. A kolostor nyomdáját *P. Kájoni János* szorgalmazta, első terméke a Kájoni *Cantinále Catholicum* című énekeskönyv 1676-ból. A ferencesek nyomdájában elsősorban egyházi művek jelentek meg, de 1848-ban itt nyomtatták a Hadi Lapot, s megjelent szépirodalmi mű és ábécéskönyv is.

Az iskola, a könyvnyomtatás, a könyvkötő műhely, a nagyhírű könyvtár, a képiróműhely a ferencrendiek kolostorát, Csíksomlyót térben és időben is messzire kiható keresztény művelődési központtá tette.

(Megjelent a *Piarista diák* 2005. júniusi számában)

* * *

Bodó Márta

Jakabffy Elemér: Kisebbségi sorskérdések

Az 1922-ben indult, kisebbségi kérdésekre összpontosító folyóiratot, a Magyar Kisebbséget talán nem felejtette el, talán ismeri már a hazai közvélemény. Elindítóját és szerkesztőjét viszont semmi-

képpen nem eléggé. A lugosi születésű, jogász végzettségű, széleskörű műveltséggel rendelkező, bátor kisebbségi politikus Jakabffy Elemér egész munkássága pedig nemcsak időszerű, nemcsak kisebbségi helyzetünk miatt figyelemreméltó, hanem mert egy nyitott látókörű, idegen nyelveket beszélő, az európai helyzetet igen jól ismerő, politikusként liberális nézeteket valló, katolikus vallását gyakorló, szellemes, tájékozott és olvasott, kellemes társasági-közösségi ember képe rajzolódik ki a válogatott írásait tartalmazó könyv alapján.

A kötetet összeállító **Balázs Sándor** így jellemzi: „*Jakabffy Elemér rendkívül sokoldalú egyéniség volt. Jogász, közéleti férfi, nemzetiségpolitikus, magyar-párti vezéregyéniség, parlamenti képviselő, az Európa-szerte elismert Magyar Kisebbség című folyóirat szerkesztő-patrónusa, riportokat is közlő publicista, helytörténeti és nemzetiség-történelmi tudományos munkák szerzője, a statisztika hozzáértő művelője, jeles nemzetiség-külpolitikus, művelődéstörténeti szakember volt. Mindezen s ki tudja még hány minőségében aranybetűkkel beírta nevét a két világháború közötti Romániában számbeli kisebbségben élt magyar nemzeti közösség történetébe.*”

Aki kisebbségpolitikusként ismeri is, meglepheti más jellegű írásainak, előadásainak jellege, hangja - hiszen a nők jogairól, a nőknek a korabeli (a XX. század húszas-harmincas évei) szociális munkában betöltött szerepéről, tevékenységéről is tartott rendkívül figyelemreméltó előadást Temesváron,

Kolozsváron a Szociális Misszió Társulat által rendezett estélyeken vagy a nők konferenciáján, szólt a magyar kultúra helyzetéről általában s a Bánságban, Herczeg Ferenctől Szeffedin Sefket Beyig számba vette a kor irodalmának szereplőit, a dalról értekezett - hogy csak azokat az írásait említsük, amelyek nem fő érdeklődési irányához, a politikai kérdésekhez, kisebbségvédelemhez tartoznak. Aki pedig érdeklődik a kisebbségpolitika két világháború közti helyzete, elgondolásai és harcai iránt, valóságos kincsesbányára talál e kötetben, hiszen tanulmányokat, kisebb cikkeket, a kor politikai személyiségeinek címzett levelet és gyűléseken elhangzott hozzászólásokat olvashat, azaz a szeme előtt rekonstruálódik a Trianon utáni helyzetbe került magyarság küzdelmeinek egy szelete. Ezt a kort a nagy veszteség korának ismerjük, és azt is tudjuk, mennyire elcsüggedt, megtorpant a kor erdélyi magyar értelmiségének jelentős része, sokan a tehetetlen semmittevésbe, semmit remélésbe süppedtek, nagyon sokan pedig egyetlen éltető reményként s élhető megoldásként a kivándorlást választották, hangoztatva, hogy itt már nem lehet élni. Jakabffy Elemér összegyűjtött írásaiból azonban nem a reményvesztett ember, s nem a józan remény ellenére reménykedő közéleti személyiség szól. Ma, amikor egyházi vezetőink hiányolják az elkötelezett s politikában is szerepet vállaló katolikus értelmiséget, íme, egy biztató példa, akiről azonban nem beszélünk, akit nem állítunk példaként a fiatalok elé: mert a reálpolitikus Jakabffy Elemér tartásos, bizalommal és életkedvvel teli megnyilatkozásai kétségtelenül az alkati adottságok, családi meghatározottságok mellett a személyes, megélt vallásosságából is eredtek.

Azt kellene ma jobban megvilágítaniuk nevelőknek, egyháziaknak, katolikus közéletünk szereplőinek, hogy a vallásos meggyőződésnek nem csak deklaratív formáit kell keresnünk, ezekkel nem elégedhetünk meg, sőt, nem (csak) a magát sokat, minden fórumon nagy hangon vallásosnak, katolikusnak deklaráló emberek a valódi értékei közösségünknek, hanem azok, akik esetében a tevékenység mutatja meg a szavaknál messzebbre ható hitet. Ideje volna valódi értékeinket a múltból is előbányásznunk, felfedeznünk, ideje volna az elkötelezett cselekedeteikkel hitüket megmutató személyiségeket nagyobb figyelemre méltatnunk.

Ez a kötet, bár nem célja a szemlélő által jelöltekre is felhívni a figyelmet, hazai katolikus közösségünk, értelmiségünk, egyházi vezetőink számára erről is beszél. Az írásokat válogatta, a bevezetőt írta és a jegyzeteket összeállította **Balázs Sándor**. (Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár 2005)

(*Megjelent a Keresztény Szó 2006. márciusi számában*)

Szerkesztői megjegyzés: *Jakabffy Elemér* (1881-1964) magyar-örmény kisebbségpolitikus 125. születésnapja alkalmából megemlékezéseket, konferenciákat és koszorúzásokat tartottak szülővárosában, Lugoson és Szatmárnémetiben, ahol élete utolsó éveit töltötte. Az immár *VIII. Jakabffy Napok* (2006. május 12-14.) alkalmából idén is rangos eseménysorozat várta a meghívottakat „*Kisebbségpolitika tegnap és ma*” címmel. A rendezvényre érkezőket *Muzsnay Árpád*, az EMKE alelnöke, úgyszintén mint a Jakabffy Napok szervezője köszöntötte Szatmárnémetin. E rangos Kárpát-medencei tudományos tanácskozáson számos értékes előadás hangzott el, így például Jakabffy Elemér és a kisebbségi parlamenti képviselő analógiája címmel **Balázs Sándor** kolozsvári egyetemi tanár, tudományos kutató tartott előadást. Számos

neves politikus, tudományos kutató, történész vett részt a tanácskozáson Magyarországról, Szlovákiából, Kárpátaljáról, Délvidékről, Ausztriából és természetesen Romániából is e rangos eseményen.

* * *

„Álhatatosság és hűség a szerelemben igaz kincs.”

(Propertius)

* * *

A Bp. Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat szeretettel vár mindenkit a II. Kerület Napja című rendezvénysorozatra (2006. június 16-21.) a Millenárison. A kerületi kisebbségek gasztronómiai bemutatójára június 17-én, szombaton 13 órai kezdettel kerül sor a parkban. Keresse az örmény sátrat! Nem bánja meg!

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Dr. Soó Rezső a legnagyobb örmény-magyar származású botanikus

A Füzetek idei márciusi számában a kolozsvári piarista gimnázium jeles diákjai között találkoztunk Dr. Soó Rezső nevével. Ezúttal részletesebben foglalkozunk a tudóssal, és pedig néhai *Tóth János* kolozsvári tagtársunk, piarista öregdiák levele és más források felhasználásával. Egyúttal a 2005 őszi elhunyt levélíróra is kegyelettel emlékezünk.

„Kedves Júlia, mellékelten küldök egy cikket Dr. Soó Rezsőről, erdélyi örménymagyar származású botanikusról. Kérem, olvassa el, és ha úgy találja, küldje el megjelenésre a Füzetekbe!”

2003 augusztus 1-én ünnepelték **Dr. Soó Rezső** születésének századik évfordulóját. Székelyudvarhelyen született, székely családból. Anyai nagyanyja **Affiumi Irma**, Erzsébetvárosban letelepedett örmény családból származott. Dr. Soó Rezső azt vallotta magáról: háromnegyed székely és egynegyed örmény. Édesanyja korán özvegyen maradt, így 1909-ben vele együtt költözött Kolozsvárra, nagynénjéhez, aki az óvárban lakott.

A piarista főgimnáziumban tanult, ahol fiatal természetrajz tanára, a későbbi igazgató **dr. Karl János** szerettette meg vele a természetet és a növényeket.

Mivel a trianoni döntés után Kolozsváron csak román egyetem működött, 1921-ben a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre iratkozott be, ahol doktori oklevelet szerzett. Szakmai felkészülésének igazi kiteljesedését a berlini Collegium Hungaricum tagjaként érte el. Biológiát és kémiát tanult, tanított Königsbergben, Berlinben és más külföldi egyetemeken is.

Megismerkedett a nagymúltú botanikai iskolákkal, bejárta Európa országait, járt Egyiptomban, Anatóliában, Közép-Ázsiában és másutt, de amikor csak tehette, hazajött Erdélybe, és végigjárta ifjúságának színtereit. Időközben megnősült, felesége, **Gallé Ilona** méltó társa volt tudományos munkásságában is.

Dr. Soó Rezsőt a magyar geobotanikai iskola megteremtőjének tekintjük: 1927-ben megírta Kolozsvár geobotanikai monográfiáját.

A tihanyi Biológiai Kutató Intézet adjunktusaként, nevéhez fűződnek a Balaton vizi növénytakarulásainak feltárásai, a magyarországi mikroklíma-vizsgálatok megindítása. Debrecenben új, korszerű botanikai iskolát alakított ki. 1929-55 között a debreceni, kolozsvári egyetemen tanár, tanszékvezető és a Botanikai kert, valamint a Botanikai Múzeum igazgatója volt. 1953-69-ig a budapesti ELTE Növényrendszertani Intézet és a Botanikus kert igazgatója. A Magyar Tudományos Akadémia és a külföldi akadémiák tagjaként tisztelték. Növényföldrajzzal, rendszertannal, a növények fejlődéstörténetével és egyéb botanikai kérdésekkel foglalkozott. Munkásságát jellemzi 26 könyve és 662 tudományos publikációja. Csak természetesen hogy ezek között találjuk *A Székelyföld flórájának előmunkálatai*, *A Székelyföld flórája*, *Az Erdélyi Mezőség flórája* című munkákat is. Kiemelkedő jelentőségű műve *A magyar flóra és vegetáció rendszertani, növényföldrajzi kézikönyve* (3500 oldalas). Kétszeres Kossuth-díjas botanikusként hunyt el 1980-ban.

Személyes ismerősei, barátai között megtaláljuk a magyar irodalom kiváló képviselőit: *Tamási Áront*, *Szabó Lőrincet*, *Németh Lászlót*. Ízelítőül, hogy jobban megismerjük a hajdani piarista diákot emberként is, idézek *Gábor Dénes*, a Kolozsváron megjelenő nagymúltú *Művelődés* című havilap szerkesztőjének egyik írásából, amelyet IV. Károly utolsó magyar király 2004 október 3-án történt boldoggá avatásakor

közölt. „Végezetül még egy illusztrációs epizóddal is hadd támasszam alá, hogy nekem személy szerint is miért olyan rokonszenves IV. Károly személyisége. Amikor a múlt század 60-as éveinek elején komolyan elhatároztam, hogy kisgrafika (ex libris) gyűjtésébe kezdek, a kétszeres Kossuth-díjas, berei Soó Rezső botanika-professzorhoz fordultam levélben, tanácsadásért, mert tudtam, hogy ő a legkomolyabb és leggazdagabb gyűjteménnyel rendelkező könyvjegyszakértő. Ráadásul Székelyudvarhely szülőtte, és az én „adoptált szülővárosom” is ez a Nagy-Küküllő mentén fekvő nagyszerű iskolaváros volt. Bevallom, kissé lámpalázasan fogalmaztam meg a Soó professzor budapesti címére küldendő leveletem. Egyetemi tanulmányaim idején pedig, az 1955/56-os tanévben a „sciencia amabilis” rendszertanát Csűrös István botanika-professzorunk a Bolyai Tudományegyetemen berei Soó Rezső Fejlődéstörténeti növényrendszertan című, 1953-ban Budapesten megjelent kiváló egyetemi kurzusa alapján tanította. (Soó Rezsőről érdemes megjegyezni, hogy 1940-45 között a rövid időre visszatért Ferenc József Tudományegyetem tanszékvezető professzora és a Botanikus Kert igazgatója is volt. Csűrös tanár úr nála doktorált 1944-ben.) Nos a nagytekintélyű, világhírű tudós postafordultával igen szívélyes hangú levélben válaszolt, s „kedvcsinálónak” 6 saját nevére és 4 mások nevére készített gyönyörű könyvjeggyel „bélelte ki” a válaszborítékot. A 4 idegen név közül az egyik Károly Ferenc József nagyherceg nevére Divéky József által 1907-ben alkotott gyönyörű rézkarc volt. Négy évtizede őrzöm ezt az álomszép, igazán művészi kisgrafikát, mely valódi, magasszintű műalkotás, és talán bizonyosága lehet annak, hogy IV. Károly már nagyherceg korában átlagon felüli bibliofil egyéniség (is) volt.”

* * *

A szalmafedél ugyanúgy megvédi az embert, mint az aranyos tető.”

(Seneca)

* * *

Balla Lóránt

A barokk Erdélyben

(5. befejező rész)

Barokk városok

A barokk világi építészet a XVIII. század végére az erdélyi városok képét jelentősen átszínezte. A két leghíresebb örmény barokk város Szamosújvár a Lászlóffy-házzal, a Karátsonyi-palotával, földszintes házaival, zsinórdíszes ablakaival és kapukkal - és Erzsébetváros.

Barokkos összképű Brassó, illetve nevezetes Bruckenthal-palotájával Nagyszében, plébániatemplomával Marosvásárhely és számos belvárosi részletével, templomával Kolozsvár, amely ebben az időben (újra) Erdély élére lép. Ide hívta össze I. Lipót 1790-ben az országgyűlést, és itt ütötte fel székhelyét a főkormánysház a jezsuita kollégium addig üres falai között - otthagya a szebeni szászokat. A reformkor, a magyar politikai törekvések hajnala Kolozsváron derengett fel. A fővárosban lázas építőtevékenység indult meg és a magyar urak egymás után építették fel városi palotájukat. Így épült fel a Farkas utcában Teleki Ádám háza (1789-1799), amit Joseph Leder tervezett és épített.

Később épült fel az óvári Mikes-palota, a főtéri Kemény-ház, Simai Lukács-ház, a Farkas utcai régi vármegyeház, a Kracsay-ház, az Unió utca 22. számú háza, ahol Déryné lakott, vele szembe a Fejér Ló vendégfogadó helyére épített Redout („Vigadó”, 1798), ahol Erdély rendjei 1848-ban kikiáltották a Magyarországgal való egyesülést - és a régi Nemzeti Színház homlokzata, amelyet Alföldi Antal építtetett és Kagerbauer Antal alakított át.

Katolikus restauráció

Az impériumváltozás (Erdély a Habsburg uralom alá került) a katolicizmus helyzetére is nagy hatással volt. A Habsburgok nyomán számos főúri család szorosán kötődött a katolikus egyházhoz - nem ritkán „birodalmi érdekből”. A katolikus vallásban láttak egységesítő tényezőt és erőt soknyelvű és soktradíciójú országaik között. Azt mondhatjuk: a katolikus megújulás és az ellenreformáció, a protestantizmus visszaszorítása Erdélyben a Habsburg uralommal kezdődött.

Az uralkodók szerepe

A gyulafehérvári püspökség helyreállítása III. Károly (1711 -1740) nevéhez fűződik. Károly 1712-ban nevezte ki az erdélyi származású Mártonfy Györgyöt erdélyi püspöknek. 1715-ben elrendelte a püspöki javak visszaadását, a székes-káptalan helyreállítását, amely akkor 4 kanonokkal kezdte működését. A püspök 1716-ban elfoglalta székhelyét, s ezzel a központi ellenőrzésű katolikus élet újraindult. A püspök a gubernium tagja volt. Választása 1722 és 1760 között a Státus ajánlásával történt. III. Károly 1731 -ben kiadta *Carolina Resolutio* törvénykönyvét, amely tiltotta a katolikus vallás elhagyását, elrendelte, hogy a vegyes házasságokat csak katolikus pap kötheti meg.

Mária Terézia (1740-1780) először visszavonta a katolikusokra sérelmes, 1653-ban II. Rákóczi György által kiadott *Approbatae Constitutiones*-be foglalt törvényeket. 1751-ben kiadta az áttérési vagy „aposztázia”-rendeletet, amelynek értelmében „akik a katolikus hitre térve abból kilépnek, azok az esküszegők büntetésében részesüljenek”. Vegyes házasságot csak a püspök engedélyével lehetett kötni. Katolikus gyerekeket nem lehetett más felekezeti iskolába küldeni, katolikus árvákat más vallásban nevelni, de a katolikus ünnepeket más vallásúaknak is meg kellett tartaniuk, más vallásból szabadon lehetett áttérni.

A katolikusok királyi támogatással sok templomot visszakaptak. Kolozsváron Steinville tábornok karhatalommal vette át a Szent Mihály templomot az unitáriusoktól (1716). Mária Terézia különösen is bőkezűnek bizonyult a katolikusok támogatásában. Ő építtette a nagyszebeni, székelyzsombori, széki, harasztosi, szerdahelyi, besztercei templomokat. Tanulmányi alapot létesített a katolikus iskolák fenntartására, amelyet az 1767-ben létesített *Catholica Comissióra* bízott. Az erdélyi püspökséghez csatolta a szebeni prépostságot és a barcasági dékányságot.

Erdélyre nézve nagy veszteséget jelentett a jezsuita rend eltörlése. A jezsuita atyák „megmaradtak” ugyan, mint világi papok, és ekként tanítottak iskoláikban (Kolozsvár, Vásárhely, Székelyudvarhely, Szeben). Később Kolozsvárt, Temesvárt a piaristák, Nagybányát a minoriták, Szatmárt a pálosok, Váradot a premontreiek vették át.

Vége

Felhasznált irodalom:

B. Nagy Margit, Reneszánsz és barokk Erdélyben. Bukarest, 1970.

Barta Klára-Farkas Andrea-Kis Zsuzsanna, Irodalmi fogalomtár. Békéscsaba é.n.

Bíró József, Erdély művészete, Budapest, 1989. 108-160.

Dercsényi Dezső-Zádor Anna, Kis magyar művészettörténet. Budapest, 1980. 207-282.

Marton József, Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története. Kolozsvár, 1993.

Sas Péter, A kolozsvári Szent Mihály templom. Kolozsvár, 1998.

Sas Péter, A kolozsvári piarista templom. Kolozsvár, 1999.

Szántó Konrád, A katolikus egyház története II. Budapest, 1985.

Szentpéteri József, Magyar kódex 3. Budapest, 2000.

Thót Dóra, Magyar történelem gyermekeknek. Debrecen, é. n.

Várnagy Antal, Liturgia. Abaliget, 1999. 506-508.

(Megjelent a Keresztény Szó 2005. augusztusi számában)

* * *

Örmény kémek

A Fővárosi Örmény Klub múlt havi programján rendkívül érdekes téma került terítékre. **Kerekes Dóra**, a Magyar Országos Levéltár tudományos kutatója *Örmény kémek a magyarországi visszafoglaló háborúkban* címmel tartotta meg előadását. Az ifjú történész élénk érdeklődés mellett szólt *Johannes Diodato*-ról, *Gabriel Sebinkarahiszári*-ról és *Kalust Nurveli*-ről, három örmény kém különleges sorsáról. Az előadást számos kérdés követte, mutatván, hogy nem szokványos témát feszegetett az előadó. (Következő számban közöljük Kerekes Dóra előadásának szerkesztett változatát.)

A májusi Fővárosi Örmény Klub második programjaként lírai filmet tekinthettek meg a klubtagok. **Tokodi Gábor István** dokumentumfilmje a szamosújvári örmény kultúra történetével foglalkozott *Örmény kultúra Szamosújváron* címmel. A film bemutatta az örmény templom tűz általi tragikus leégésének történetét, valamint nyomon követhettük az örmények áldozatos összefogásának eredményeként az új templom felépítését. A film rámutat, hogy a hit milyen nagy erőt képes adni a híveknek. Hisz aki hisz, csodákra képes...

(Frigyesy)

* * *

„Ne kérdezz többet, mint amennyi hasznodra válik.”

(Dante)

* * *

Kopacz Mária kiállítása a Vármegye Galériában

Az Erdély Művészetéért Alapítvány Vármegye Galéria **Kopacz Mária** örmény származású festőművész alkotásaiból rendezett kiállítást 2006. május 25-én Budapesten. A tárlat megrendezésével a művésznőt születésnapja alkalmából köszöntötték. A kiállítást **Lászlóffy Aladár** József Attila- és Kossuth-díjas költő nyitotta meg.

Kopacz Mária: grafikus, festőművész, író Marosvásárhelyen született. Diplomáját Kolozsváron, a Képzőművészeti Egyetemen szerezte. Már főiskolás korától rendszeresen illusztrált, munkáit közölte az Utunk, Igaz Szó, A Hét, Új Élet, Napsugár. A könyvkiadók rendelésére számos fedéltervet, illusztrációt készített. Két kötete is megjelent saját rajzaival: *A babiloni karperec* című regény és a *Borika világhörvöl sétája egy szerda délután* című gyermekkönyv.

Mint kiállító művész rögtön feltűnt az egyetemi évek után, rendszeresen részt vett a Romániai Képzőművész Szövetség által rendezett országos és nemzetközi tárlatokon. Mély színei, és tragikus témaválasztása tükrözi örmény gyökereit. Különleges egyéni világa, alakjai speciális színfoltot jelentenek az erdélyi kortárs képzőművészetben.

Egyéni kiállításai: Budapest, Erdély, Miskolc, Hajdúböszörmény, Sopron és külföld.

A tárlat megtekinthető június 30-ig kedd-péntek, 10-18 óra között.

Cím: Vármegye Galéria, 1052 Budapest, Vármegye u. 11.

* * *

Felhívás

Támogassa Ön is **Czárán Gyula**
szobrának köztéri felállítását Nagyváradon!

Fundatia Czarán Gyula
(**Czárán Gyula Alapítvány**)

Adószám: 9861748 Bankszámlaszám:
Lej: RO20 BTRL 0050 1205 7307 34XX
EUR: R066 BTRL 0050 4205 7307 34XX
Swift kód: BTRL RO 22 Nagyvárad, Románia

* * *

Műsorajánló

Fővárosi Örmény Klub 2006. június 15. 17 óra
Magyarok Háza, Budapest

Műsor:

Az erdélyi örmény népzene

Előadó: **Száva Sándor** (Mauritius),

beszélgető partnere **Kobzos Kiss Tamás** lantművész

A klubestet a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezi

* * *

Tamási Áron halálának 40. évfordulója

alkalmából május 24-én de. 11 órakor koszorúzási ünnepségen vettünk részt az író XII. kerület Alkotás u. 51/B. számú lakóházánál, ahol élete utolsó két évtizedében lakott. A Tamási Áron Alapítvány által szervezett megemlékezésen *Ugrin Aranka*, az Alapítvány elnöke köszöntötte az egybegyűlteket, majd *Kalász*

Márton, a Magyar írószövetség elnöke mondott ünnepi beszédet. Közreműködtek a Tamási Áron Iskola tanulói. A rendezvénysorozat május 26-án Székelyudvarhelyen folytatódott.

M

* * *

Felhívás

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala - Nagyvárad

Isten segédelmével a nagyvárad-rogériuszi református templom pompás orgonához jut. Az új templomnak még nincs igazi hangszere, és évszázados tradíciókat ápolunk azzal, hogy olyan orgonát állítunk Nagyváradon, amelyen a legméltóbb módon lehet megszólaltatni az európai orgonairodalom legszebb alkotásait, hiszen városunk jeles egyházzeneszei között *Michael Haydn* és *Karl von Dittersdorf* is számontartjuk...

A megépítendő orgona Finnországból kerül Nagyváradra. A világszínvonalon álló finn orgonaépítészet produktuma - a szóban forgó hangszer - 1966-ban épült, de néhány évvel ezelőtt teljesen felújították. Erdélyi orgonái között egyedinek számít majd ez a hangszer, amennyiben ez az első orgona, melynek Spanyol trombita regisztere is van...

A vételárát Egyházkerületünk részben már kifizette, illetve a tavasz végéig teljesen kiegyenlíti. Ez azonban csak a költségek egy részét jelenti. A helyszínen szét kell szedni ezt a bonyolult szerkezetet, gondosan be kell csomagolni, majd Nagyváradra kell szállítani. Ezután a templomban felállítani, intonálni és hangolni. Önmagában ez a munka négy szakember több, mint három hónapos munkáját jelenti. Ez sok pénzbe kerül. Ehhez kérem segítségét! Ha áldozni tud és áldozni akar erre a célra, azt a következő bankszámlán teheti meg:

HUF 10700330 - 25437504 - 51100005

(átutalás kísérőszövege: orgona)

Bank neve: CIB Bank

Kedvezményezett: Erdélyi Gyülekezet, Budapest

Mindazok nevét, akik ötvenezer forintot, vagy ennél nagyobb összeget tudnak áldozni e célra, az orgonán elhelyezett emléktáblán örökítjük meg. Valamennyi adakozó nevét, illetve adományát egyházi lapjainkban is megjelentjük.

...Isten gazdag áldását kérve, szeretettel üdvözlí:

Nagyvárad, 2005. február 5.

Tőkés László püspök

* * *

„Vendég vagy a világban és ez a világ szép vendégfogadó. Van napsugara, vize, pillangója, madara. Van virága, rengeteg sok. Tanulj meg örvideni nekik. Sajnos embere is van. Igyekezz kevesebbet törödni velük és többet azzal, ami még a világszépségéből csodálatosképpen megmaradt, az emberiség minden pusztításai mellett is. Nem gyözőm eleget mondani: tanulj meg örvideni! Annak, hogy élsz. S mert élsz: gazdag lehetsz.”

(Wass Albert)

* * *

Meghívó

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

az örmény közösséghez tartozók számára

az őszi örmény választásokra tekintettel július 15. napjáig félfogadást tart:

minden hétfőn du. 15-18 óráig a

Fővárosi Örmény Önkormányzat székhelyén

(Budapest, V. Akadémia u. 1. IV. em. 426.)

minden szerdán du. 14-16 óráig az egyesület székhelyén

(Budapest I. ker. Donáti u. 7/a.)

minden csütörtökön de. 10-12 óráig

a Fővárosi Örmény Önkormányzat székhelyén

(Budapest, V. Akadémia u. 1. IV. em. 426.).

Kérjük, jelentkezzen, hogy számba vegyük magunkat. Így lehetőség lesz közösen értelmezni és pontosan kitölteni az Ön által már postán megkapott Kisebbségi választói jegyzékbe vétel iránti kérelmet.

Szeretettel várjuk!

* * *

Olvasóink írják

Hazai Pál tb. kanonok, esp. plébános

Juliánus-díjas Medgyesről

Megkaptam a küldeményt. Hálásan köszönöm. Kitűnő, nivós folyóirat. Igen szívesen olvasom, s közben arra gondolok, milyen sok örmény származású emberrel találkoztam életemben: Kézdivásárhelyt, Sepsiszentgyörgyön és Brassóban is. Budurián atyát ismertem. Nem egyszer találkoztam vele, amikor látogatta a sepsiszentgyörgyi és brassói örményeket. A híres orvos Dr. Fogolyán Kristóf temetésén az egyik pap én voltam. (Fogolyán Kristóf a sepsiszentgyörgyi kórház alapítója volt. Ma az ő nevét viseli az intézmény. / Szerk. megj.) Melik doktornak a fiát, Pistit és leányát, Évát tanítottam. Példamutató katolikusok voltak a nehéz ötvenes években is. Ha a jó Isten éltet, sok minden összegyűl.

Balogh (Joó) Krisztina

Budapestről

Kedves Julika néni, köszönettel tartozom, hogy tetszett szólni az Örmény Klubnak, az első meghívással én is beindultam, járok hűségesen, a hét hónapos kicsi Orsimmal, már most szívja magába az örmény kultúrát. Snor dari!

A levelek közül válogatott és mindegyiket hálásan köszöni:

B. Kovács Júlia és a Szerkesztőség

* * *

Pénzügyi beszámoló 2005

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület - Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet egyszerűsített beszámolójának eredmény kimutatása

Sorsz.	A tétel megnevezése	Előző év alaptev.	Előző év váll.tev	Előző év összesen	Tárgyév alaptev.	Tárgyév váll.tev.	Tárgy összes
I.	Értékesítés nettó árbevétele			0			0
11	Aktivált saját teljesítmények értéke			0			0
III.	Egyéb bevételek	3904	0	3904	2911	0	2911
	ebből -támogatások	520		520	296		195
	ebből -alapítói			0			0
	ebből -központi költségvetési	1950		1950	880		880
	ebből -helyi önkormányzati	1025		1025	1125		1225
	ebből -egyéb, ebből 1 %	409		409	611		611
IV.	Pénzügyi műveletek bevételei	138		138	22		22
V.	Rendkívüli műveletek bevételei	0	0	0	0	0	0
	ebből -támogatások			0			0
	ebből -alapítói			0			0
	ebből -központi költségvetési			0			0
	ebből -helyi önkormányzati			0			0
	ebből -egyéb, ebből 1 %			0			0
VI.	Tagdíjak	101	101	117			117
A.	Összes bevétel	4143	0	4143	3050	0	3050

Budapest 2006. május 23.

PH.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Pénzügyi beszámoló

Az Egyesület a pályázati pénzekkel időben elszámolt.

A jövedelemadó 1 %-ból befolyt **611** e Ft-ot az Egyesület az alábbiakra fordította: Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2005. évkönyv I. félév kiadása **87** eFt, közösségi rendezvények dokumentumai digitalizált

archiválása (DVD író, DVD, stb.) **142** eFt, internet költségeire **44** eFt, fénymásoló javítására **23** eFt, vándorkiállítások adományozása (Gyergyószentmiklós, Jereván) **68** eFt, könyvkiadás (Enyedi S.: Színészek, színházak, városok - színházi lexikon) támogatása **100** eFt, Örményországgal hivatalos kapcsolatfelvétel költségeihez **147** eFt, összesen **611** eFt.

Az Egyesület köszönetet mond valamennyi pályázatonak, adományozónak, hogy működésünket, feladataink megvalósítását támogatásban részesítette. Hálásan köszönjük a magánszemélyek adományait, a jövedelemadó 1 %-a felajánlásait, amellyel Egyesületünk célkitűzéseit segítették megvalósítani.

Az EÖGYKE 2005 évi tevékenységéről a szöveges beszámolót a Füzetek 2006. februári számában olvashatták.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Örmények nyomában Izsákon

Az Izsák és Környéke Erdélyi Magyarok Egyesület, *Nagy Árpád* református elnöklelkész meghívására *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke 2006. május 21-én 18 órától ismeretterjesztő előadást tartott Izsákon az örménységről, az erdélyi örmény betelepülésről, az örmény kultúráról, s a hazai örménység kulturális identitás-örzéséről. A nagyszerű előadást több kérdés-felelet követte, majd közös vacsorával zárult az oldott, baráti találkozó, amelynek során szaporodott közösségünk az ottani örményekkel.

* * *

Meghívó

Szeretettel meghívjuk Önt és kedves családját

Miklósi András orgonaművész és **Várady Mária** színművész

Üzenet az Ararátról

című hangversenyére

Műsoron:

Félix Mendelssohn-Bartholdy, Johann Sebastian Bach, Liszt Ferenc és Henry Mulet művei,
valamint szemelvények az örmény irodalom kincsestárából

Bevezetőt mond: **Dr. Issekutz Sarolta**,

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

Helyszín:

Kolozsvár, Farkas utcai református templom

2006. június 25. vasárnap, 19 óra

Az *Üzenet az Ararátról* című hangverseny és a *Merre, hogyan?*

Magyarok. Válogatás a magyar költészet gyöngyszemeiből című hangverseny
elhangzik a Marosvásárhelyi napok rendezvényén, 2006. június 23 és 24-én.

Részletes felvilágosítást az EMKE hirdetőanyagában,

valamint a marosvásárhelyi Polgármesteri Hivatal közleményein olvashatnak.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Fővárosi Örmény Önkormányzat,

a Bp. Főv. II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Bp. Főv. XII. ker. Örmény Önkormányzat
(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 113-114. szám
2006. július-augusztus

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Utolsó felhívás!!!

A magyarörmény közösség jövője egyetlen regisztrációtól is függhet!

Kérjük, hogy Ön és családja, - akik az örmény közösséghez tartoznak -, a „*Kisebbségi választói jegyzékbe vétel iránti kérelem*” lapot - személyi adataival pontosan kitöltve, megjelölve az örmény kisebbséget, aláírva - szíveskedjék az állandó lakhelye szerinti **Polgármesteri Hivatalhoz július 15-én (szombat) 16 óráig** bezárólag visszajuttatni. Köszönjük a közösség nevében.

Ne feledje: a regisztráció titkos!!!

Ha az adatlapot elvesztette, újat kérhet a Polgármesteri Hivatalban vagy Egyesületunktől (elérhetőségeink a hátoldalon). Az üres adatlap másolható!

* * *

Lapunk az interneten: www.magy-orm.axelero.hu honlapon olvasható

Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu | magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Kerekes Dóra

Örmények a Haditanács szolgálatában

Az 1699. évi békekötés után ünnepélyes császári követség indult az Oszmán Birodalom fővárosába, amelynek *Erasmus Noel* is tagja volt, aki a Habsburg Birodalom keleti kapcsolataiban egyre inkább szerepet játszó örmény kisebbséghez tartozott. Az örmény lakosság 1453 után *Tokatból, Szivashól, majd Burszából* települt Konstantinápolyba, ahol már az oszmán támadás előtt is működött örmény pátriárka, székhelye *Szulumonasztir* volt. A legjelentősebb örmény telepek *Szamatijában* és *Galatában* voltak, tehát ott, ahol az európai követségek - közöttük a császáré - működtek.

1635-re létszámuk oly mértékben megnőtt, hogy IV. Murád szultán (1623-1640) rendeletet adott ki: a harminc évnél kevesebb idő óta a városban lakó örményeknek vissza kell térniük eredeti lakhelyeikre. Természetesen a rendeletet, minden lehetőséget kihasználva, kijátszották. Az örményeknek Perzsiától Konstantinápolyig sok telepük működött. Közvetítőszerepet játszottak a kereskedelemben, sokszor töltöttek be bankári, pénzváltói vagy kezességvállalói funkciót. Mindez nagy előnyöket biztosított számukra az Oszmán Birodalomban. Előretörésük egybeesett a velenceiek visszaszorulásával, de nem sikerült az oszmán adminisztrációban a zsidókéhoz hasonló pozíciókat szerezniük.

Az örmények bécsi jelenlétét, illetve a Haditanácsnak tett szolgálataikat elsősorban Karl Teply kutatta. Munkáiban az első bécsi kávéház létrehozását taglalta, így került kapcsolatba az örményekkel, és így vált nyilvánvalóvá számára, hogy e népesség milyen - elsősorban - gazdasági, illetve hírszerzői szerepet játszott a XVII. század második felében a Habsburg Birodalomban.

IV. Mehmed szultán (1648-1687) 1666. évi fermánja, lehetővé tette a Habsburg császár alattvalói számára, hogy szabadon kereskedjenek az Oszmán Birodalom teljes területén. Ennek következtében jött létre a Keleti Kereskedelmi Társaság, mely nagy hatást gyakorolt a délkelet-európai kereskedelemre. A Habs-

burg Birodalomban érvényben lévő törvények szerint azonban az „idegen” kereskedők csak Schwechatig jöhettek volna, de folyamatosan és egyre nagyobb létszámban telepedtek meg Bécsben, elsősorban olyan helyeken, ahol a kimenő és bejövő árukat ellenőrizték.

Az ekkor Bécsben és annak környékén megtelepedő idegen kereskedőket „*rácoknak*” nevezték, e gyűjtőfogalomba beletartoztak az örmények, a szerbek, a görögök, a bolgárok, a havasalföldiek, de előfordult, hogy a magyarokat és a lengyeleket is ide sorolták. Valójában ebből a sokszínű, mégis egységesen kezelt, és erősen különálló csoportból sok, a Habsburg és az Oszmán Birodalom mindenkori kapcsolatát befolyásolni képes elsősorban futár, néha tolmács és követségi alkalmazott került ki. Számarányuk áttekintéséhez Teply számításait vehetjük figyelembe. Az 1663 és 1668 közötti éveket tekintve és az összes délkelet-európai kereskedőt vizsgálva megállapítható, hogy az örmények számaránya 50 és 75% között mozgott. Ez nem lehet meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy az Oszmán Birodalomban elsősorban a görögök és az örmények foglalkoztak távolsági kereskedelemmel. Az örmények első felfutási időszaka 1667 után következett be, amikor az április 6-i nagy földrengés után Ragusa pozíciói fokozatosan megingottak az Oszmán Birodalomban. A raguzai kereskedők több lerakatát - közöttük a legfontosabbat, a belgrádit - az örmények vették át. Ezen túl, 1669-ben I. Lipót császár, felesége és a bécsújhelyi püspök hatására elrendelte, hogy a zsidókat űzzék ki Bécsből. Házaik egy részét az örmények foglalták el, ekkor jutott nagyobb szerephez a Habsburg Birodalom kereskedelmi életében az utóbbi etnikum. Az örmények ugyanakkor nem voltak könnyű helyzetben, hiszen a bécsi kereskedők tiltakoztak a konkurencia ellen, a Haditanács pedig egyszerűen kémeknek tekintette őket. Az Udvari Haditanács mindent elkövetett, hogy a XVII. század első felében kialakított gyakorlatnak megfelelően, az Oszmán Birodalomból érkezők felett ellenőrzést gyakoroljon, amit azonban a városba érkezők megnövekedett létszáma miatt már nem tudott folytatni, ezért minden keleti kereskedőt, utazót stb. gyanúsnak tartott.

A hírszerzésben legalább olyan fontos szerepet játszottak az örmények, mint a futárok körében. Mind a budai, mind a távolabbi információszerzésben jelentős személyiségnek mondható *Johannes Diodato*, eredeti nevén Ovanes Astouazatur, aki 1640 körül született Konstantinápolyban. Apja, Elias, kereskedő és ékszerész széleskörű kapcsolatrendszerrel rendelkezett az oszmán fővárosban, jó viszonyban állt a szeráj egyes alkalmazottjaival, és dolgozott az állandó Habsburg rezidenseknek is. Johannes Diodato - apjával együtt - 1654-ben jött először Bécsbe, pont akkor, amikor az éppen megkoronázott IV. Ferdinánd meghalt himlőben. Mivel az egész koronázási procedúra így újrakezdődött I. Lipóttal, az ékszerész, jó üzletet szimatolva, Bécsben telepedett le fiával. A koronázási eljárás miatt folyamatosan utazó udvarral mentek ők is, így 1655-ben Pozsonyban, 1656-ban Prágában, 1658-ban pedig Frankfurtban találhatjuk őket. Ez alatt az időszak alatt jó viszonyt alakított ki a császári udvar alkalmazottaival. 1658 és 1663 között Elias és Johannes Diodato körbeutazta Európát, és csak 1663. március 30-án érkeztek vissza Bécsbe. A császári udvar viszont ekkor hadban állt az oszmánokkal, így apa és fia a Habsburg fővárosban maradtak. Ezt követően Elias és Johannes Diodato kihasználta a vasvári béke által biztosított kereskedelmi lehetőségeket, illetve a háború idején és azt követően is virágzó pénzügyi spekulációs ügyletekben is részt vállaltak. Ennél is fontosabb volt azonban, hogy az Udvari Kamarának, illetve a pénzverdének állandóan nyersanyagra volt szüksége. Ezeket az igényeket a „*Münzjuden*”-eknek, a pénzermékért felelős zsidóknak kellett kielégíteniük. Nekik azonban az Oszmán Birodalom tiltott terület volt, így Diodato nagyon hamar bekapcsolódott ebbe az üzletágba is. Jelentősége 1670 után, a zsidók kiűzését követően nőtt meg. Jó kapcsolatokat alakított ki *Johann Gabriel von Selbbel*, az Udvari Kamara tanácsosával, valamint *Ludwig Georg von Sinzendorf* gróffal, a Kamara elnökével. Családja Oszmán Birodalombeli kapcsolataival segítette az Udvari Kamara és a pénzverde ezüstéhségén. Egyetlen konkurenciájának a császári futárok számítottak, ők ugyanis hivatalos útjaikat saját üzleti ügyeik lebonyolítására is használták. Diodato többször került velük összeütközésbe, sőt, 1673-ben *Rudolph Danéval* ez egészen a tettelegességig fajult. Diodatót az Udvari Kamara ebben az időszakban minden ellenlábásától megvédte, olyan nagy volt az ezüstínség, ezért szükség volt az örmény szolgálatára, így történt ez 1678-ban is, amikor a zsidók után a „*rác*” kereskedőknek is el kellett hagyniuk Bécset. 1670-ben Diodatónak már a „*Goldene Gans*” (Arany Lúd) fogadóban (a mai Rotenturmstrasse környékén) volt árulerakó helye. Nem sokkal később, 1677-ben megházasodott, majd polgárjogot nyert a városban, és a legmagasabb politikai körökkel került összeköttetésbe. Kereskedőként legszívesebben egyedül dolgozott, de laza, kaleidoszkópszerű kapcsolatban állt néha más örmény kereskedőkkel, illetve a Keleti Kereskedelmi Társasággal is bonyolított üzleteket. Annak érdekében, hogy minél könnyebben és biztonságosabban mozoghasson az Oszmán Birodalom területén, 1681 májusában a Rudolph Dane halálával megüresedett futári posztért folyamodott, amelyet azonban nem ő, hanem egy

másik örmény, a már említett *Erasmus Noel* nyert el. Diodato a visszafoglaló háborúk idején is folytatta kereskedelmi tevékenységét, és a magyar területeken is megvetette lábát, kapcsolatokat épített ki Havasalföld, Moldva és Lengyelország irányába is. Mivel sok készpénze volt, szinte a kezdet kezdetétől adott kölcsön az állam életében fontos vagy kevésbé fontos szerepet betöltőknek, így sokan váltak lekötelezettjeivé.

Kapcsolatépítési stratégiája olyan sikeres volt, hogy 1682-ben az udvar a Konstantinápolyba induló rendkívüli követ, *Alberto Caprara* mellé adta, hogy Oszmán Birodalombeli kapcsolatait újítsa fel, és szervezzen be minél több informátort. Diodato kapcsolati rendszerére a legfőbb feladat 1684 és 1686 között hárult, elsősorban Budáról kellett információt szerezniük. Két olyan embert „alkalmazott” ezen a téren, akik szerepet játszottak a hatékony információszolgáltatásban: **Kalust Nurvelit** és **Gabriel Sebinkarahiszárit**.

1678 júliusában a Haditanácshoz megkeresés érkezett, hogy „a budai pasa keresztény házi orvosa, *Calixt Schiachin*” Bécsbe szeretett volna jönni, hogy orvosságot vegyen. Ennek a kérésnek a Haditanács nem örült, mivel Thököly Imre mozgalma miatt újabb Oszmán-Habsburg háború kirobbanására lehetett számítani, illetve mind az Oszmán Birodalomban, mind a magyar területeken dúlt a pestis, és félték, hogy esetleg Bécsre is elérheti. Ráadásul nem ismerték Calixt Schiachint. Ezért a Haditanács utasította a győri vicekapitányt, hogy szerezzen információkat a kérvényezőről, aki azonban nem várta meg az engedélyt. *Maximilián Sattler*, akit *Johann Christoph von Kindsberg* (konstantinápolyi állandó követ 1672 és 1678 között) utódjának szántak a Portán, az odafelé úton Belgrádban elhunyt. Kíséretének tagjai az egyetlen lehetséges útvonalon, Budán keresztül érkeztek vissza Bécsbe. A pasa házi orvosa hozzájuk csatlakozott, és velük együtt karanténba került, hogy a pestis esetleges megjelenését, és a járvány kialakulását megakadályozzák. 1678 augusztusában már szabadon mozoghatott Bécsben. Az 1636 körül Iszfahán Új-Dzsulfa negyedében született Kalust Nurvelit sok néven tartották számon: *Bonaventura Scháhin*, *Bonaventura Velli*, *Dottore Persiano* stb. Bár nős volt, és gyermekei is születtek, úgy tűnik, hogy Bécsbe nem vitte őket magával. Budán maradt öccse is, *Wardan Bonaventura (Scháhin)*, aki kereskedelemmel foglalkozott, és Buda 1686. évi visszafoglalását megelőzően részt vett a hírszolgáltatásban. A következő két évtizedet Kalust Nurvelit a császárvárosban töltötte, ahol orvosként, udvari kémikusként, kereskedőként és kémként egyaránt tevékenykedett. Szinte odaérkezésének pillanatától szoros kapcsolatot tartott fenn Johannes Diodatóval, azt azonban nem sikerült kideríteni, hogy korábban is ismerték-e egymás, vagy két, hasonló természetű ember szerencsés találkozásáról beszélhetünk. Ugyanakkor az, hogy 1679 júliusában Diodato első leánygyermekének Kalust Nurvelit lett a keresztapja, arra enged következtetni, hogy ismeretségük nem Bécsben kezdődött. A császári udvarral két úton, orvosi minőségében és Diodato ismeretségi körén keresztül került összeköttetésbe. Első feladatát orvosként, 1679-ben, a Bécsben dühöngő pestis járvány idején teljesítette, majd kereskedőként többször együttműködött Diodatóval is. 1682-ben, amikor Alberto Caprara internunciusként Konstantinápolyba indult, Diodato és Nurvelit is kíséretének tagjai voltak. Nurvelit Budáig ment, ahol hosszabb időt töltött el. Kapcsolatban állt korábbi kenyéradó gazdájával, a budai beglerbéggel, illetve annak bizalmi embereivel, és folyamatosan híreket szolgáltatott Bécsnek Thököly tárgyalásairól. Ő küldte el a kuruc vezér és a szeráj szerződésének szövegét is a császárvárosba.

Mint említettem, Bécs ostromakor az oszmán ostromgyűrű ellenére sikerült futárokat, hírszerzőket a városba, illetve onnan kijuttatni. Annak ellenére azonban, hogy viszonylag sokan írtak a jelenségről, soha mégsem sikerült tisztázni, hogy valójában kik és hányszor mentek ki a császárvárosból, hogy az oszmán táboron átosonva, az ott raboskodó rezidens, *Kuniz* segítségével *Lotharingiai Károly* seregéhez juthassanak. Az ostrom 1683. szeptember 3-án kritikussá vált, amikor egy akna felrobbantása miatt a fal egy része leomlott, az így keletkezett résen a janicsárok megpróbálták rohammal bejutni a városba. A lakosság körében pánik tört ki. Másnap reggel ebben a válságos helyzetben a védelmet vezető *Ernst Rüdiger von Starhemberg* a két napja útnak indított *Georg Michalowitz* után egy újabb futárt küldött, hogy a várost fenyegető végről tudósítson a felmentő sereg parancsnokának. A futár azonban nem érte el Lotharingiai Károlyt, hiszen a „Sáhin nevű örmény doktor szolgálja 5-én egy csomaggal jött ki a várból és őt a nagyvezír elé vitték. Kihallgatása során elmondta, hogy a város parancsnokának már 5000 embere sincsen bent, és nagyon nagy szükségük van a segítségre.” Walter Sturminger már bebizonyította, hogy nem lehetett Nurvelit szolgálja. Az egyébként jól tájékozott Kuniz minden bizonnyal azért gondolta, hogy a futár Kalust Nurvelit szolgálja, mivel tudta, hogy az örmény doktor kapcsolatban áll a hírszolgáltatással. A császári hadvezetés és a Haditanács azonban még Bécs felmentését követően sem tudhatta biztosan, hogy Diodato és Kalust Nurvelit melyik oldalon állnak, mivel az oszmánok Sáhint kérték meg, hogy segít-

sen békét kötni a császárral. Ez pedig felettébb gyanús volt, így Nurveli házi őrizetbe került. Kihallgatásával a Haditanács egyik tagját bízták meg, és bár jelentése nem maradt ránk, de minden bizonnyal felmentő volt, hiszen Nurveli hamarosan kiszabadult a házi őrizetből. Sőt, június hónapban Linzbe ment, ahol I. Lipót császár fogadta a doktort (!), majd a budai császári táborba küldték azzal a feladattal, hogy vegye fel a kapcsolatot a városban élő és dolgozó testvérével, Wardannal, és az ő segítségével szerezzen be híreket. A perzsa doktor ugyanekkor kérte a Haditanácsot, hogy a császár szolgálatában elköltött 3000 forintját térítse meg, és „adjon neki rendes bért és fizetést azért, hogy az ősellenségétől kapott híreket hűségesen megküldte”. A Haditanács támogatta Nurveli kérelmét, és a császár 1000 forintot ígért neki, ezt az összeget azonban még végrendeletében, utódai számára is követelte a doktor.

Folytatjuk

(Az előadás elhangzott a Fővárosi Örmény Klub május 18-i programján)

* * *

Örmény nyelvtanfolyam indul

Többek érdeklődésére értesítjük kedves olvasóinkat, hogy 2006. szeptemberétől újra indulnak **örmény nyelvtanfolyamok kezdő és haladó szinten**. A tanfolyamokat **Zsigmond Benedek** tartja. Helyszín: V. ker., Akadémia u. 1., IV. em., a Fővárosi Örmény Önkormányzat terme. A tanfolyam kezdésének időpontja: örmény kezdő - vasárnaponként du. 3 óra. Örmény haladó - vasárnaponként du. fél 5 óra.

Az első alkalom 2006. szeptember 10-én, du. 3-kor, illetve du. fél 5-kor lesz.

Jelentkezni lehet a helyszínen, az első alkalmon való megjelenéssel. Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

* * *

„Szamárság feladni a reményt. Azon kívül bűn is, azt hiszem.”

(E. Hemingway)

* * *

Dr. Issekutz Sarolta

A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (FÖKÖ - FÖÖ) évtizedes története

Az 1993-as kisebbségi törvény alapján kiírt első kisebbségi választások 1994-ben a hazai kb. 15-20 ezer főre tehető örménység számára óriási sikert jelentett. A 13 kisebbség közül a 6. legtöbb szavazatot értük el a választások során. Ezzel is bizonyítottuk, hogy a hazai örménység - a történelmi, magyar anyanyelvű örménységnek köszönhetően - nagy népszerűségnek örvend.

Hazánkban az örménység tömeges megjelenése az 1672-ben Erdélyben történt letelepedést követően következett be a XX. század elején, Trianon traumája következményeként, majd a II. világháború alatt folytatódott. Őseink az örmény nyelvet elvesztették ugyan a több mint 300 év során, de hitéletükben megőrizték az ősi örmény liturgia nyelvét, valamint örmény identitásukat, kultúrájukat, hagyományaikat. Hazánkban a magyar anyanyelvű örmények létszáma ma kb. 15-20 ezer főre tehető. Az örmény nyelvet beszélő örménység a XX. század utolsó évtizedeiben telepedett le hazánkban, akik beszélik az örmény nyelvet. Létszámuk kb. 300 fő. Az örmények legnagyobb létszámában a fővárosban élnek.

1995. február 19-én az **Országos Örmény Önkormányzat** elsőként alakult meg az országban, példás rendben, majd márciusban a **Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat**. Elnökének dr. **Issekutz Saroltát** választotta a 9 tagú testület, aki jelen ciklusban is megtartotta elnöki funkcióját.

A második ciklusban 1998-2002 között nem alakult fővárosi szintű önkormányzat, mely az örmény belharcok következtében tudatos vállalás volt részünkről. Ebben a ciklusban a főváros azon kerületei - amelyek képviselői az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jelölése által jutottak mandátumhoz - társulási megállapodást kötöttek és **Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása (BÖKÖT)** néven folytatták az első fővárosi ciklusban megkezdett kulturális tevékenységet az egész fővárosi örménység javára.

2003-ban, sikeres választások után az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselői jutottak túlnyomó többségben mandátumhoz a fővárosban, így harmonikus működés időszaka következett.

1995 komoly tanulási időszak volt nemcsak a megválasztott kisebbségi képviselők, hanem a Főpolgármesteri Hivatal ügyintézői, tisztségviselői számára is. Meg kellett tanulni a kisebbségi önkormányzati-

ság és a működés szabályait, ki kellett alakítani a sokszor hiányos jogszabály okozta gyakorlati megoldásokat, meg kellett tanulni pályázatokat írni. Szerencsénkre mindig fordulhattunk segítségért a Hivatalhoz, s itt emelem ki a pénzügyekkel foglalkozó munkatársaink szakmai hozzáértését, akik nélkül nem sikerült volna mozgalmas működésünket pénzügyileg is megfelelően intézni. Köszönet valamennyiüknek, hogy átsegítettek a nehézségeken, s teszik ezt mind a mai napig. Úgyszintén köszönjük a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottság, valamint a Kulturális Bizottság pályázati támogatásait.

Testületünk évi 10-12 testületi ülést tartott, hogy minden hivatali és közösségi elvárásnak eleget tegyünk. Elsőként beiratkoztunk egy számítógép-kezelői tanfolyamra 1996-ban, hogy a munkánkat megkönnyítsük. Meg kellett oldani a székhely és egyéb vagyoni juttatások kérdését is. 1995-97 tavaszáig egy kis irodában működtünk az I. ker. Donáti u. 7/a szám alatt. 1997 májusában sikerült elfoglalnunk a Fővárosi Közgyűlés határozata alapján az V. ker. Akadémia u. 1. II. em. 264. szám alatti helyiségsoportot, ahol a 3. ciklusban is folytathattuk működésünket a IV. em. 426. szám alatt. A Fővárosi Közgyűlés biztosította a pénzt a székhely megfelelő berendezésére és felszerelésére. Köszönet érte!

Már az első ciklusban beindítottuk az örmény nyelv-tanfolyamot közösen az országos testülettel a Szent István Általános Iskolában, amely heti 2 alkalommal tartotta oktatását. Jelen ciklusban ugyancsak folyik a nyelvoktatás vasárnapi iskola jelleggel, ismét közösen az országos testülettel, a FÖÖ székhelyén.

Az örmény kulturális identitásőrzést, mint egyik legfontosabb tevékenységünket nyomban megkezd-tük. 1995. április 22-én már nagyszabású megemlékezést szerveztünk az Örmény Genocídium (1915. április 24.) 80. évfordulója alkalmából az Örmény Katolikus Templomunkban, a Bp. XI. Orlay u. 6. szám alatt, közösen az Országos Örmény Önkormányzattal. Erre az alkalomra közös kiadványt adtunk ki *A többi néma csend... címmel*. A megemlékezésre közel 200 vendéget hívtunk meg, protokoll személyeket, valamint a közösség neves személyiségeit, és az örmény kisebbségi képviselőket. Azóta minden évben megrendezzük emlékműsorunkat, pl. 1997. április 26-án a Bazilikában nagyszabású emlékmise - kórossal - és fogadás zajlott le, amelyet a televízió is felvett. 2005. április 24-én a pesti Duna parton koszorúztuk meg az Örmény kőkeresztet, majd a Budai várban tartottunk a 90. évforduló alkalmából nagyszabású rendezvényt sok száz fő részvételével, melynek díszvendége és egyik szereplője a nemrég elhunyt **Agárdy Gábor - alias Gabriel Arkalian** - színművésznünk volt, akinek édesapja a genocídium elől menekülve telepedett le hazánkban.

A fővárosi örmény elnöknek két alkalommal sikerült felszólalni a Fővárosi Közgyűlésben április 24-én, megemlékezve a genocídium áldozatairól és felkérve a képviselőket, segítsenek a genocídium magyarországi elítélését kieszközölni a magyar parlamenttől.

Eldöntöttük, hogy évente mely ünnepek lesznek a FÖKÖ világi és egyházi ünnepei, melyeket minden évben méltó módon megünnepeltünk. Így világi ünnepeink, megemlékezéseink: március 15. a magyar forradalom és szabadságharc ünnepe, melyben 1200 erdélyi örmény honvéd vett részt, köztük 70 tiszt. Április 24. a Genocídium emléknapja, melyben kb. 2, 5 millió örmény vesztette életét az ifjú török mozgalom következtében 1915-ben, Törökországban, valamint október 6. az Aradi Vértanúk emléknapja, amikor a 13 Aradi Vértanút, köztük Kiss Ernő altábornagyot és Lázár Vilmos ezredest kivégezték Aradon.

Köszönetet mondunk a Főpolgármester úrnak, hogy az első és a harmadik fővárosi örmény önkormányzati ciklusban minden évben biztosította számunkra ingyenesen a Főpolgármesteri Hivatal dísztermét, vagy az Új Városháza közgyűlési termét, ahol méltó módon ünnepelhettünk kiállítás és ünnepi műsor, majd fogadás keretében. Ezekben a rendezvényeken a neves örmény származásúak nemcsak hazánk-ból, de sokszor Erdélyből is részt vettek, mint például **Lászlóffy Aladár** Kossuth díjas költő, **Katona Tamás** történész és sokan mások az együtt emlékezés okán.

Egyházi ünnepeink megünneplése fontos számunkra, hisz a magyar anyanyelvűvé vált történelmi örménység örmény katolikus hitéletében őrizte meg egyedül az ősi örmény nyelvet. Ezeket az egyházi ünnepeket ugyancsak minden évben a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat anyagi támogatásával ünnepeltük meg: **Világosító Szent Gergely búcsúnapja** - Pünkösöd után 4. szombat - részben Budapesten az Örmény Katolikus Templomban, részben Szamosújváron az erdélyi örmények apostoli kormányzósága színhelyén, ahol ilyenkor az erdélyi örmények a világ minden tájáról szülőföldjükre zarándokolnak és együtt ünnepelnek. Világosító Szent Gergely nevéhez fűződik az örmény nép keresztény hitre térítése 301-ben, amikor elsőként a világon államvallássá lett a kereszténység Örményországban. Ugyancsak nagyszabású ünnepség keretében zajlanak az erdélyi **Erzsébetvárosi Nagyboldogasszony-napi** búcsú és a **Gyergyószentmiklósi Kisasszony-napi** búcsú. Zarándokaink mindig és mindenhol jelen voltak.

Nagy súlyt fektettünk az egyetlen hazai örmény katolikus templomunk állagának megőrzésére és a csodálatos örmény múzeumunk gyűjteménye állagának és biztonságának megeremtésére, így a FÖKÖ elsőként támogatta még 1995-ben a riasztórendszer beszerelését és az állagmegóvó munkálatokat. Azóta is folyamatos a támogatásunk, de ugyanúgy az erdélyi örmény templomaink támogatása is (Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Anna kápolna újjáépítése, Erzsébetváros stb.), mellyel szerényen ugyan, de hozzájárulunk megmentésükhöz. Ez mindannyiunk kötelessége.

Az örmény katolikus hitéletünk egyik jelentős segítője az örmény katolikus Mechitarista Rend Bécsi Kolostora. 2003 tavaszán, a 3. ciklus kezdetén két alkalommal vitte el a Fővárosi Örmény Önkormányzat a saját és a kerületek képviselőit, a közösség tagjait Bécsbe egy virágvasárnapi zárandokút keretében.

A testület fontos feladatának tekintette és tekinti ma is a főváros lakossága minél szélesebb rétegének bevonását kulturális tevékenységünkbe, amelynek legnagyobb tömegeket megmozgató területe a kiállítások szervezése az örmény kultúra megismertetése céljából. Az első ciklusban külön helyiségcsoport állt rendelkezésünkre a székhelyünkön, melyet kiállító teremként hasznosítottunk, ezáltal rendszeresen jelentkeztünk kiállításokkal, így pl. a Szemelvények az erdélyi örmények életéből, családi archívumok alapján című kiállításunk egész sorozatot jelentett az állandóan bővülő anyaga bemutatásával. Rendszeresen megrendeztük az 1848-49-es forradalom és szabadságharc dokumentumai kiállítását, vagy a fiatal örmény képző- és iparművészek tárlatát, különböző fotókiállításokat. 1995-től kb. 60 kiállítást szerveztünk itthon és külföldön: nemcsak a főváros különböző kerületeiben (I., II., V., VI., IX., XI., XII., XIII. és XIV. kerületekben), hanem vidéki városainkban (Dorog, Veszprém, Székesfehérvár, Budaörs, Szeged), erdélyi városokban (Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Kolozsvár, Székelyudvarhely), valamint Jerevánban is. A kiállítások megnyitásokor minden alkalommal örmény kulturális műsort és szakmai előadást hallhattak az érdeklődők, a végén pedig örmény gasztronómiai kóstolóval zártuk az estet. Rendszerint 200 fő körüli érdeklődő kísérté figyelemmel kiállításaink megnyitóját. A tárlatok szakmai anyagát 1997-től az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület biztosította számunkra együttműködési megállapodás keretében, ezáltal valamennyi magas szakmai színvonalon kerülhetett megrendezésre. Kiállításaink többségét a televízió kisebbségi műsorai, illetve a Duna Tv is bemutatta a nagyközönségnek. Kiállításaink voltak a fentiekén túlmenően: Velünk élő kultúrák: Örmények, Örmény hírességeink, Örmény arcok, örmény szemek, az örmény genealógia képírásban. Örmény kódexművészet a XIII-XIV. században, Örményország képekben, szemelvények az örmény kultúrából, Örmény temetők, Az örmény népművészet, Örményekről nyomtatásban, az örmény írásbeliség évszázadai, Vákár Tibor: Ararát szimfónia, A Genocídium 90. évfordulója, Szabó László: fotóművész kiállításai: Iráni arcok, iraki városok, örmény emlékek, Armenia, Anatolia, Levante fotói, Az örmény népművészet, stb.

2005 kiemelkedő eseménye volt a *Vatikáni Könyvtár Örmény Kódexgyűjteményében* fiatal kutatónk által megtalált 10 db erdélyi, erzsébetvárosi eredetű örmény kódex felfedezése, amelyből 3 db-ot mikrofilmen megrendeltünk közösen az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel, majd papírkép formájában bekötve 1-1 példányt az Országos Széchényi Könyvtárnak, a jereváni Matenadaran Kézirattárnak és az eredeti tulajdonos Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia Könyvtárának adományoztunk. A kódexek feldolgozása folyamatban van, már tudományos előadások is hangzottak el belőlük a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (Piliscsaba) szervezésében idén tavasszal zajlott Örmény diaszpórák a Kárpát-medencében című konferencián, amelynek megrendezését ugyancsak támogatta a FÖÖ.

A FÖÖ büszke arra, hogy számtalan kutatást támogatott 1995-től, amellyel a kb. 4000 éves örmény történelem és kultúra emlékeinek megmentéséhez tudott szerényen hozzájárulni. Így pl. 1996-ban az Antiochia Expedíció a FÖÖ támogatásával utazhatott a ma már világhírű *Major Balázs* régész, történész vezetésével Antiochiába az örmény várak felkutatására, feltérképezésére, vagy *Zsigmond Benedek* armenológus kutatásai Örményországban és Erdélyben az örmény liturgia, az örmény egyházi énekek tárgyában, továbbá a *Schütz Ödön* armenológus hagyatéki könyvtárának katalogizálása ügyében.

1996. március 17-én beindítottuk a *Fővárosi Örmény Klubot*, hogy az örmény gyökerű közösség számára kulturális programokat kínáljunk és egyúttal a közösséget összekovácsoljuk. Minden hónap harmadik csütörtökén du. 17 órától zajlik azóta is rendszeresen a klubfoglalkozás, 1996. júliusától a Magyarok Háza V. ker. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zeneteremben, „*Hívotton és hívatlanul mindenkit szeretettel várunk*” jelszóval. Sohasem maradt még el klubdelután, oly nagy az érdeklődés utána (90-150 fő alkalmanként). Minden alkalommal valamilyen történelmi, művészettörténeti, egyháztörténeti előadás, irodalmi és zenei összeállítás, híres örmény gyökerű művészek, tudósok, politikusok stb. bemutatása történik, valamint szerény fogadással egybekötött beszélgetés, programajánlók ismertetése, a közösséget érin-

tő és érdeklő kérdések megtárgyalása. Így a klubunk vendége volt már *Lászlóffy Aladár* író, *Murádin Jenő* művészettörténész, *Kányádi Sándor* költő, *Bánffy György* színművész, *Moldován Stefánia* opera-énekes, *Bacsó Zoltán* rajzfilmoperatőr, *Novák Ferenc* koreográfus, *Jankovics Marcell* animációs filmrendező, *Gyulai Líviusz* és *Gross Arnold* grafikusművészek, *Kobzos Kiss Tamás* lantművész, *Dr. Puskás Attila* örmény katolikus vikárius és még sokan mások.

Megrendeztük az első örmény filmhetet Budapesten 1996-ban, nagy érdeklődés mellett az Örökmozgó Filmszínházban. A filmbemutatókat a Fővárosi Örmény Klubban és a Fővárosi Örmény Önkormányzat kis klubjában azóta is folytatjuk, újabb filmeket beszerezve Örményországból is. A Duna televízió Minoritates Mundi sorozat örményekkel foglalkozó első filmje 1996-ban a FÖKÖ nagyösszegű támogatásával készülhetett el.

1997 márciusában elindítottuk az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek* ingyenes információs és kulturális havilapunkat, kezdetben 200 példányban. Jelenleg 1800 példányban jelenik meg átlagosan 50 oldal terjedelemben, fekete-fehér kivitelben, gazdag képanyaggal. Évente 200 példányban megjelenik az Évkönyvünk is. Úgy a periodikát, mint az évkönyveket a nagy közgyűjteményeknek, egyetemi könyvtáraknak is eljuttatjuk, kutatási anyagot szolgáltatva az örmény kultúra és történelem iránt érdeklődők számára.

A havilap kiadója 1997 nyarától az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, de fő támogatója továbbra is a FÖÖ. A lap címlista alapján kerül el postai úton olvasóihoz, köztük kb. 550 db Erdélyben kerül szétküldésre. A lap nagy népszerűségnek örvend, hiszen az egyetlen hazai örmény havilap, amely nemcsak az örmény kultúrát mutatja be olvasóinak, hanem programajánlókat és beszámolókat közöl az örmény rendezvényekről hazai és erdélyi szinten egyaránt. Beszámol a fővárosi és a kerületi örmény önkormányzatok tevékenységéről, a kisebbségeket érintő kisebbségpolitikai kérdésekről is.

Számtalan könyv kiadását támogattuk az eltelt időszakban s a támogatás ténye a könyvekben is feltüntetésre került. Kiadtuk magyarul, majd örmény és angol nyelven *Bona Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc örmény hősei*, valamint *Kedves Gyula: Czetz János a szabadságharc legfiatalabb tábornoka* című köteteket, támogattuk Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája, 4 kötetes munkájának kiadását. Ávédik Lukács: Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája könyv reprint kiadását, geneológiai, történelmi, képzőművészeti könyveket, fotóalbumot (magyar és angol nyelven) és emléknaptárt a genocídium 90. évfordulójára (magyar, örmény és angol nyelven *Lászlóffy Aladár* verseivel, *Szabó László* fotóival), *Vahram Martirosyan: Pilinszky János versei és esszéi* című kötetének örmény kiadását. Összesen megközelítőleg 22-25 könyv és kiadvány megjelenéséhez nyújtottunk segítséget.

Több nemzetközi konferencián vettünk részt előadásokkal, valamint anyagilag is támogattuk megrendezésüket: pl. a Máramarosi Hollósy Napok Hollósy Simon festőművész emlékére, a szatmárnémeti Jakabffy Napok, Jakabffy Elemér első magyar kisebbségpolitikus emlékére, amelyeken az elnökünk tartott előadásokat.

Minden lehetőséget megragadtunk a fővárosi önkormányzatunk létrejötte óta, hogy a hazai s ezen belül a fővárosi örmény kisebbség érdekeinek képviselőjét minél szélesebb körben ellássuk, az örmény kultúra megismerését előmozdítsuk. Ezért számtalan fórumon felszólaltunk (írott és sugárzó médiumok, a Fővárosi Közigazgatási Hivatal, a Főpolgármesteri Hivatal által szervezett konferenciák stb.), a Kisebbségi Nap és a Nemzetközi Könyvfesztivál keretében rendszeresen kiállításokat szerveztünk.

2005-ben módunk nyílt arra, hogy Örményországgal hivatalosan felvegyük a kapcsolatot és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében 28 képviselő látogathasson el az óhazába, így a fővárosi testület tagjai is. A kulturális miniszterrel, a jelentős kulturális intézmények, civil szervezet vezetőivel felvettük a kapcsolatot az együttműködés érdekében. Jerevánban kiállításokat, kulturális műsort rendeztünk, hogy bemutassuk a hazai örménység kulturális identitásörzését. Kb. 150 db könyvet vittünk adományba a nagy nemzeti gyűjteményeknek, melyeken keresztül bemutattuk a hazai történelmi örménység kulturális identitásörzését, nagy sikerrel. Ezen alkalommal sikerült csodálatos örmény népviseleti ruhákat és babákat, népi hangszereket is beszerezni, amellyel gazdagítottuk kiállítási anyagunkat.

Azt hiszem, szerénytelenség nélkül állíthatjuk, elégedettek lehetünk az elmúlt évek felsorolt, de egyáltalán nem teljes tevékenységével. Jó ügyet szolgált a kapott állami és fővárosi juttatás, azt hiszem, marandót hagyunk magunk után nemcsak az örménység, de a többségi társadalom számára is. Köszönöm, hogy meghallgattak.

(A Fővárosi Örmény Önkormányzat elnökének beszéde elhangzott 2006. június 20-án Budapesten az Új városháza közgyűlési termében)

* * *

„A fejlődés motorja a szenvedés.”

* * *

Százhuszonöt éve született Bartók Béla

Körtvélyesi Oszkár

Bartók és Budapest

Százhuszonöt éve, 1881. március 25-én Torontál vármegyében, Nagyszentmiklóson született Bartók Béla. Édesanyja Voít Paula, tanítónőként dolgozott, jól zongorázott. Édesapja, id. Bartók Béla iskolaigazgató volt egy gazdasági iskolában, egyidejűleg az általa alapított Zeneegyesület zenekarát is irányította. Az ötéves Bartók kérésére első zongoraóráit édesanyjától kapta.

Pozsonyba költöztek 1888-ban, édesapja halála után, s a Kórház u. 3-ban laktak. Itt Erkel László - nagy nemzeti operáink alkotója, Erkel Ferenc fia - zongorázni tanította. Megismerkedett a pozsonyi születésű Dohnányi Ernővel. A négy évvel idősebb Dohnányi biztatására 1899-ben édesanyjával a pesti Zeneakadémián jelentkezett Thomán István zongoraművésznél, aki a meghallgatás után a 2. osztályba vette rögtön fel, de kompozícióit megnézve Koessler Jánoshoz zeneszerzésre is ajánlotta. A régi Zeneakadémia az Andrássy út (régén Sugár út) és a Vörösmarty utca sarkán, pontosabban a Vörösmarty utca 35-ben volt, mindmáig kitűnő koncertek hallhatók hangversenytermében.

Thomán István - mint Liszt növendék - liszti metódus szerint tanította Bartókot, aki a Zeneakadémián 1900-ban tartott első hangversenyén Beethoven c-moll zongoraversenyének I. tételét adta elő. Ha ideje engedte - például nyári szünetekben - járta Magyarország és Európa jelentős városait. Gyakran lakott kvartélyokban (népszállásokban), ismerősöknél, rokonoknál, édesanyjánál és a Teréz körúton. Zeneakadémiai tanulmányait 1903-ban fejezte be.

1902-ben megismeri Gruberné Sándor Emmát, és szalonjában neves művészekkel találkozik. Itt köt barátságot Kodály Zoltánnal, Sándor Emma későbbi férjével. A művelt, nagy zenei tudású asszony sok okos tanáccsal látta el a nálánál jóval fiatalabb zenészeket. A két barát célja „a magyar zene megteremtése” lett. A gyakran osztrák, német mesterek által tanított idegen zene helyett, gyökerében magyar zenét kívántak meghonosítani. A gyökerében magyar zene a parasztzene, a népdal - vallották -, és hatalmas lendülettel fogtak a népdalok gyűjtéséhez. Például a *Húsz magyar népdal* című kötetben 10 dal Bartók, 10 Kodály gyűjtéséből, földolgozásából jelent meg.

Bartók első nagyszabású műve az 1904. január 13-án bemutatott *Kossuth-szimfónia* volt, a kor jelentős karmestere, Richter János vezényletével. *Kacsóh Pongrácz* szép, elismerő cikkben írt Bartók tehetségéről.

Thomán nyugdíjba vonulása után, 1907. május 15-től Bartók az új Országos Magyar Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára, zongora és zeneszerzés szakon tanított. A szép hegedűművésznőnek, Geyer Stefinek ajánlotta kéttételes Hegedűversenyét. 1909-ben feleségül veszi tanítványát Zeigler Mártát. Egy év múltán megszületik a „Kis Béla”, Bartók első fia. Rákoskeresztúron a XVII. kerületben (1911-1919) első otthonuk Rákoshegyen, a Jókai utca 3-ban volt, a második a Teréz utca 28-ban, a harmadik a Hunyadi utca 50-ben lett.

Az I. szvitjét Hubay Jenő hegedűművész vezényelte 1909. március 1-jén, a Filharmóniai Társaság élén. Ebben az időben született az általánosan ismert Allegro barbaro is. A három színpadi művét itt kezdte komponálni: A kékszakállú herceg vára című egyfelvonásos, kétszemélyes operáját, és A fából faragott királyfi táncjátékát itt fejezte be. Mindkét mű *Balázs Béla* szövegére készült. A csodálatos mandarin komponálását is itt kezdte el. Három színpadi műve bemutatásának időrendi sorrendje: 1917-ben A fából faragott királyfi, 1918-ban A kékszakállú herceg vára bemutatója volt. Mindkettőt *Egisto Tango* olasz karmester dirigálta. A kékszakállút *Kálmán Oszkár*, Juditot *Haselbach Olga* énekelte. Jellemző, hogy a kedvezőtlen fogadtatás, gáncsoskodások következményeképp A csodálatos mandarinnak sikeres színpadi előadása csak 1955-56-ban volt. E pantomimet *Lengyel Menyhért* szövegére komponálta.

Rákoskeresztúr termékeny időszak volt Bartók életében. A Tanácsköztársaság ideje alatt a zenei direktórium tagja lett, ugyancsak szép reményeket táplált e direktóriumban *Reinitz Béla*, *Kodály Zoltán* és *Dohnányi Ernő* is. Jóhízemű vállalkásuk a Tanácsköztársaság bukása után sok kellemetlen következménnyel járt.

A XVII. kerületi otthonaik után Budára, a II. kerületbe költöztek. Először a II. kerület Gyopár utca 2-ben - a ház a háborúban rommá lett -, majd a Szilágyi Dezső tér 4. főemelet 2-ben laktak (1922 májusától

1928 januárjáig). 1923-ban elvált Zeigler Mártától: piarista tanítványát, *Pásztory Dittát* vette feleségül és egy év múltán megszületett Péter, Bartók második fia. Jelentős esemény volt számára Pest és Buda egyesítésének 50. évfordulója. Budapest Székesfőváros Tanácsa felkérésére az 1923. november 19-én elhangzó három mű Dohnányi: Ünnepi nyitánya, Kodály: Psalmus Hungaricus, és Bartók: Tánctánc zenekarra volt. Mindhárom Dohnányi Ernő vezényelte a Filharmóniai Társaság élén.

1928 és 1932 között a II. kerület Kavics utca 10-ben egy kertés villa lett a Bartók család otthona. Itt komponálta a II. zongoraversenyét, 1930-ban. 50 évesen, 1931-ben a francia becsületrenddel és a magyar Corvin koszorúval tüntették ki. Ezután a II. kerület Csalán utca 29-ben lévő kertés, szecessziós villába költöztek. Ez volt utolsó budapesti otthonuk. Ma emlékház, melynek kertjében *Varga Imre* Bartókról készült egészalakos szobra várja a látogatókat.

1934-től saját kérésére fölmentik Zeneakadémiai munkája alól és a Magyar Tudományos Akadémia tagja lesz. Liszt Ferenc magyarságát hangsúlyozza, népzenei rendszerező, tudományos munkát folytat. Utolsó magyarországi hangversenyének végén (Búcsúhangverseny) az Elindultam szép hazámból... népdalt játszott. Hallgatói ebből tudták, hogy Bartókék emigrálnak, többen sírtak is a közönség soraiban. A hangverseny 1940. október 8-án *Ferencsik János* dirigálta.

1940. október 12-én elhagyták Magyarországot. Amerikában koncerteztek, sok jelentős barátot szereztek, például *Yehudi Menuhint*, *Szigeti Józsefet*, *Kusszevickijt* stb. Megrendelésre hatalmas műveket komponált. Itt született meg az öt részes Concerto és a III. Zongoraverseny.

A beteges Bartók egészségi állapota folyamatosan romlott. 1945-ben tüdőgyulladást kapott, de gyöngye szervezetét végül a leukémia emésztette föl. New Yorkban, 1945. szeptember 26-án hunyt el. A háború után több létesítményt neveztek el róla: Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola, Bartók Archivum a várban (Tánctánc utca 7.), utcákat a VIII. és a XIX. kerületben, utakat a XI, XV., XVIII. és XXII. kerületben. A Bartók Vonósnégyes, Bartók kórusok is viselték nevét. Hosszú évekig jómagam is a Budapesti Bartók Kórus énekese, másodkarnagya voltam.

Bartók - bár szándékában volt - soha nem térhetett vissza szeretett hazájába. Földi maradványait 1988-ban hazahozták és július 7-én hatalmas gyászoló tömeg kíséretével a Farkasréti temetőben örök nyugalomra helyezték - szelleme és művészete azonban ma is köztünk él.

(Megjelent a *Városunk. Budapesti Honismereti Híradó*
- IX. évfolyam 2., 2006. áprilisi számában)

* * *

Kiállítás meghívó

2006. szeptember 4-én (hétfő) du. 17 órakor nyílik meg az *Örményország képekben, szemelvények az örmény kultúrából* című kiállítás a Kájoni János Ferences Házban (1025 Budapest, Szilfa u. 10. szám alatt, a Pasaréti templom mögött). A kiállítást megnyitja: dr. ***Issekutz Sarolta*** elnök. Közreműködik: ***Szabó Anikó*** és ***Flórián Antal*** színművészek, valamint ***Kátainé Szilvay Ingrid*** énekművész. A megnyitót örmény kóstoló és könyvvásár követi.

Mindenkit szeretettel vár a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

A tárlat az alábbi időpontokban látogatható: szeptember 5-én és 6-án 18-20 óráig, 7-én, 8-án, 11-én, 12-én, 14-én és 15-én 16-18 óráig, valamint 10-én vasárnap előzetes egyeztetés szerint.

* * *

Erzsébetváros igazi kincsesbánya számomra

Kovács Bálinttal, az erdélyi örmények magyarországi kutatójával Ozsváth Judit beszélget 2. rész

Ozsváth: - Mint mondtad, Erdélyben legjobban az erzsébetvárosi örmény könyvtárat ismered, milyen értékekre bukkantál ott?

Kovács: - Igen, legtöbbet az erzsébetvárosi örmény könyvtárban kutattam, de vizsgáltam a gyulafehérvári érseki levéltárban, újabban pedig a szamosújvári örmény plébániai hagyatékban is. Erzsébetváros igazi kincsesbánya számomra. Az ottani örmény katolikus templom sekrestyéje fölött található könyvtár közel 2000 kötetet számlál. Nagyon féltett és gondosan őrzött hagyatékról van szó. Található néhány 16. századi antikva, aztán pedig nagyon sok régi nyomtatvány (a 17-18. századból) és ezekhez képest kevés

19. századi kötet is. A kötetek jelentős része általában nagyszombati, budapesti, kolozsvári kiadású. Kuriózumnak, a Kárpát-medencei könyvkultúrában unikális értékűnek számítanak az örmény nyelvű könyvek, amelyek Konstantinápolyból, Rómából, de elsősorban Velencéből, Szent Lázár szigetéről, a mechitarista rend központjából származnak. A mechitaristák Szent Benedek reguláját követő örmény szerzetesek, rendjüket a 18. század elején alapította Mechtár apát.

Erdélyben, Erzsébetvárosban létesült a 18. században mechitarista rendház. A külföldi könyveket feltételezhetően tanulmányútjaikról hozták haza az egyes plébánosok. Nem csak teológiai témájú kiadványokat találunk az erzsébetvárosi könyvtárban, hanem - például - orvosi könyveket is. Bizonyos dr. Wolfnak a hagyatéka is bekerült a könyvtárba, ezek között a kötetek között a háborús sebészeti kézikönyv éppúgy megtalálható, mint a 17. századi herbárium. A magyar nyelvűek között találunk Pázmány-köteteket is, persze nem első kiadásokból. Ezek mellett a világi tudományosság területéről (jogtudomány, nyelvtudomány, matematika stb.) is találunk könyveket az erzsébetvárosi hagyatékból. A teológiai kiadványok főleg latin nyelvűek. A magyar könyvek száma pár százra tehető, aztán vannak német nyelvű kötetek (elsősorban teológiai és - mint említettem - orvosi témájúak), van vagy 300 olasz nyelvű könyv (ezek között 16. századi Szent Ágoston-kötetek is!), van egy egészen kicsi francia nyelvű állomány és úgy 200 körüli örmény nyelven írt könyv, elsősorban teológiai írások. A legtöbb örmény könyv 18. századi kiadású, de vannak 17. századiak is. A közel 2000 kötet hat könyvszekrényben található. A feldolgozás során nagyon fontos azt elemezni, hogy valójában kik és milyen célból használták a könyvtárat. Mindig is plébániai könyvtár volt, tehát nem közkönyvtár, kölcsönzési katalógust nem találtunk. Elsősorban az itt szolgált plébánosok és egyes értelmiségiek hagyatéka került a könyvtárba. A kötetek származásának megállapítása komoly filológiai munkát igényel. Több helyen ugyanis a későbbi tulajdonos tintával áthúzta az előző nevét, s ezt sok esetben nehéz elolvasni. A kulturális kapcsolatok vizsgálata során nem lényegtelen meg tudni ezeknek a könyveknek a származási helyét és „útját” a különböző tulajdonosok között. Ebből nem csak azt tudjuk meg, hogy milyen kapcsolatuk volt egymással az embereknek, hanem azt is, hogy merre jártak az örmények. Több esetben találtunk Halléban, Lipcsében vagy Amsterdamban kiadott köteteket - ezekből nyilvánvaló, hogy az örmények kereskedői útjaik során gazdagították a plébániai könyvtárat.

Mint mondtam, a könyvtárról eddig semmilyen leírás vagy katalógus nem került elő. Ávedik Lukács a 19. század végén megjelent monográfiájában egy bekezdést szentel a könyvtárnak, ebben épp csak megemlíti, hogy milyen jellegű könyvek találhatóak a könyvtárban, de semmi bővebbet nem árul el róla. Fontos feladatnak tekintem tehát a kötetek pontos számbavételét, címléírását, mert ezáltal a kötetek elkallódásától menthetjük meg a könyvtárat.

Ozsváth: - Beszélne kicsit bővebben az ott talált kéziratokról?

Kovács: - Egy ilyen jellegű plébániai hagyatékot, mint az erzsébetvárosi, levéltári és könyvtári részre lehet szétválasztani. A könyvtári részhez is tartoznak kéziratok, amelyek irodalmi, vagy bármilyen teológiai témáról szólnak, ezek kézzel írott, bekötött könyvek. Erzsébetvárosban elsősorban teológiai jegyzetek vannak, illetve található kéziratok örmény szótár is. A dogmatikai, erkölcsstani, egyháztani latin nyelvű kéziratokat elsősorban az egyes plébánosok készítették, teológiai tanulmányaik során. A levéltári részben a plébánia ügymenetét találjuk 1801-től a 20. század első feléig, évenkénti csoportosításba rendezve. A 18. századból három, igen érdekes tartalmú iratcsomó maradt fenn. Ezekben olvasható például annak leírása is, miként akarták kiűzni a ferenceseket az örmények. A ferencesek ugyanis Erzsébetvárosban is meg akartak telepedni a 18. század első évtizedeiben, de a város nem engedte be őket. A város ekkor örmény vezetésű volt, tehát nyugodtan fogalmazhatunk úgy, hogy az örmények tiltakoztak ellenük. A ferences szerzetesek olyan helyen szerettek volna megtelepedni, ahol az összekoldult elemőzsiájukat biztonságosan el tudják helyezni. Valószínűleg azért nem egyeztek bele letelepedésükbe az örmények, mert a mechitaristákat várták. A Propaganda Fide levéltárában található missziós jelentések tanúsítják, hogy az erdélyi ferencesek rendszeresen jelentették, évente hány embert térítettek meg az egyes településeken. Szamosújvárról is van ilyen jelentés, Erzsébetváros azonban soha nem említődik bennük.

A 18. századból viszont van még egy értékes protokollum-könyv: Erzsébetvárosnak, mint szabad királyi városnak a jogkönyve. Az örmények betelepítése idején még Ebesfalva volt a település neve, aztán megvásárolták az Apafy-uradalmat, és gyakorlatilag ők lettek az urai a településnek. Az Ebesfalva nevet aztán Erzsébetvárosra változtatták, s a bécsi-udvar különböző kiváltságokkal ruházta fel a települést. A 18. századból fennmaradt jogkönyv, a város különböző jogi ügyleteit, pereit, privilégiumait, költségvetését tartalmazza. Megtalálhatók benne a város esküszövegei is. Esküt a polgárjogot nyerteknek, vagy a városi tanácsba jutottaknak kellett tenniük. A 18. század végén már magyarul tették le az esküket, így ezek a

bejegyzések mindenki számára érthetőek. A teljes protokollum különben örmény, illetve magyar nyelven íródott, itt-ott kisebb latin betoldásokkal.

Ozsváth: - Milyen más kincsekre bukkantál?

Kovács: - Érdekességszámba mennek talán a talált ereklyék is. Ezek egy másik érdekes területre, az örmények szentkultuszához vezetnek el bennünket. Az erzsébetvárosi templom egyik emeleti termében találtam egy porosodó tabernákulumot néhány ereklyével és az azokat hitelesítő, a 18. század folyamán és a 19. században Rómában kiállított iratokkal. Az ereklyék adása-vétele mindennapos dolognak számított abban az időben, a rendelkezésre álló pénz függvényében lehetett különféle szentek ereklyéjéhez jutni, ezeket aztán Róma hitelesítette. Úgy gondolom, hogy az örmények ezeknek az ereklyéknek a beszerzésével is reprezentálni akarták a saját kultúrájukat, gazdagságukat. Gyergyószentmiklóson és Szamosújváron is elég sok ereklyéről találtam adatokat, de Erzsébetvárosban a legtöbbet (több mint ötvenet), s ez mindenképpen egy gazdag egyházközség életéről tanúskodik. A feljegyzésekben örmény szentek is megjelennek, *Világosító Szent Gergely ereklyéje* például többször is feltűnik. Aztán van „12 apostol” bejegyzés is, és ott van *Páduai Szent Antal ereklyéje* - nem csak feljegyezve, hanem ténylegesen is. Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Szamosújvár esetében szépen kirajzolódik Szent István első vértanú kultusza is. Szintén érdekes dolognak tartom az erdélyi örmények Mária-tiszteletét. Az örményeknél Mária tisztelete dogmatikailag nincs úgy meghatározva, mint a katolikus vallásban, a Mária-tisztelet hangsúlyos volta főleg a szenthagyomány alapján jelenik meg. Abból viszont, hogy az örményeknél is komoly kultusza van Jézus Krisztus anyjának, egyfajta kulturális közeledésre is lehetőséget adott. A Kárpát-medencei társadalomba való kerülésük után, hungarus-tudatuk kialakulásában azt gondolom mindenképpen szerepe volt a Mária-tiszteletnek. Vizsgáltam még a különböző plébániai társaságok patrocíniumait, illetve azt, hogy mikor lehetett teljes búcsút nyerni az év során. Érdekes módon ezek között a napok között mindig szerepelt Mária-ünnep is, és mindegyik plébánián neveztek el valamilyen társaságot Máriáról. Szűz Mária mennybevételéről például Gyergyószentmiklóson, Erzsébetvárosban, Csíkszépvízen és Szamosújváron is neveztek el kongregációt.

Ozsváth: - Minek tulajdonítod az örmény plébániai könyvtárak gazdagságát?

Kovács: - Volt pénzük az állomány bővítésére, ugyanakkor pedig reprezentálni tudták műveltségüket, kultúrájukat, ez azonosságtudatuk megőrzéséhez is hozzájárult. Az örmény kereskedők járták a világot, sok örmény lelkész járt kinn továbbtanulni, az ott vásárolt könyveket hazahozták magukkal. Ez az állomány aztán egyik-másik polgár hagyatékával is gyarapodott. Trianon után, majd a Ceausescu-időben ezekről a könyvtárakról igyekeztek hallgatni a plébánosok. Az 1970-es években egyszer kimutatást kellett készíteni a plébániai könyvtárakról. Erzsébetvárosban ekkor számba vették az állományt, de a legértékesebb könyveket kihagyták a leltárból. Így aztán az, amiről az állami szervek tudtak, tulajdonképpen csak „gyök alatt az örmény könyvtár”... Ez a kérdés nem nagyon érdekelte Bukarestet sem.

Megjegyzem viszont, hogy az 1930-as években egy bizonyos *Frederic Macler*, francia armenológus körutazást tett Erdélyben, útja után pedig publikált egy francia nyelvű cikket. Végigjárta az erdélyi plébániákat és az erdélyi örmény kéziratokról készített pár soros leírást, rövid egyháztörténeti áttekintést adott az erdélyi örményekről. Ez a kutató már kellett ismerje a vatikáni örmény kódexek katalógusát, amelyet *Eugenio Tisserant* a vatikáni könyvtár bíboros prefektusa adott ki 1927-ben. Mégis, néhány évvel ennek megjelente után, saját beszámolója írásakor Macler egy szóval sem utalt a Vatikánban található erdélyi örmény kéziratokra.

Ozsváth: - Említetted az erzsébetvárosi könyvtár-rendezési munkátokat. Beszélj erről részletesebben, hogyan áll most ez a munka?

- **Kovács:** A Pázmány Péter Katolikus Egyetem néhány hallgatójával vágtunk bele a munkába, utazási és itteni ellátási költségeinkhez a hallgatói önkormányzattól pályáztunk pénzt. Ösztöndíjas doktorandusként én alapvető kötelességemnek tartom ezt a munkát.

Egy évben több alkalommal jöttünk/ jövünk. A könyvtár állományának számbavétele, a kötetek címlapjának leírása már megvan, ezek alapján most egy szakszerű és teljes könyvtárkatalógus készül. Az Országos Széchényi Könyvtár, a kárpát-medencei hungarikumok és nemzeti értékek őrzője, gondozója ígéretet tett arra, hogy saját kiadásában megjelenteti ezt a könyvtár-katalógust.

Erzsébetváros esetében nem volt szükség nagy rendezésre, mert a szekrényekben nyelvek és nagyjából idő szerint elkülönítve találtuk a könyveket. Szamosújvár esetében szeretnénk alakítani kicsit az elrendezésen, különvenni a régi nyomtatványokat, és külön az újabb, 19-20. századi állományt. Erzsébetváros esetében a kéziratok levéltári anyag rendezése volt a problematikusabb. 10-15 folyóméternyi ilyen irat

van, ami egy nagyobb levéltár esetében nem számít soknak, de egy ilyen kis plébániai levéltárnál óriási anyag. Ezeket az iratokat rendezni, majd számba kellett venni. Erzsébetvárosban főleg egyházi anyag van, s mindössze egy-két kötet a szabad királyi város levéltárának anyagából. Hogy a többi ilyen jellegű irat hol lehet, még nem sikerült kideríteni. Szamosújvár esetében az egyházi mellett terjedelmes polgári iratanyag is van.

Ozsváth: - Milyen a kapcsolatod az erdélyi kutatókkal?

Kovács: - Múlt évben konferenciát rendeztünk az egyetemünkön, amelyre Erdélyből is hívtunk előadókat: *Pál Judit* egyetemi tanárt a Babes-Bolyai Tudományegyetem Történelem Karáról és *Puskás Attila* gyermekszentmiklósi örmény vikáriust. Ekkor kezdődött együttműködésünk, s mindkét oldalról bízunk a folytatásban. A kolozsvári egyetem vezetősége később két erdélyi hallgatót küldött a kutatócsoportunkba. Aztán most én jöttem el ide előadást tartani a kutatási eredményeimről. Áprilisban újra konferenciát szervezünk a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, ezen Pál Juditon kívül a velünk kutató erdélyi diákok is előadást tartanak majd. Erdélyi értékekről van szó, így elsősorban az erdélyieknek feladata ezekkel foglalkozni. Én nem vagyok erdélyi, mégis külön ajándéknak tekintem, hogy betekintést nyerhettem ebbe a kincsesbányába. Nagyon szeretném, ha az itteni kollégákkal jó munkakapcsolatunk alakulna ki, és sokáig tudnánk eredményesen együtt dolgozni. Közös kultúrkincsről van szó, amelynek megmentése közös kötelességünk.

(Megjelent a *Keresztény szó* 2006. áprilisi számában)

* * *

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

„... És ez a tűz égesse ki belőlünk vétkeink minden nyomát, úgy, amint *Izaiás* prófétával történt, angyal nyújtott égő és eleven szénparazsat neki, hogy általa nyilvánuljon meg a Te kegyességed, miként isteni Fia által megnyilvánult az Atya jósága, aki beengedte az atyai örökségbe a tékozló fiút, és aki megígérte a tisztátalanoknak az igazak boldogságát a mennyek országában...”

Egy ószövetségi meg egy újszövetségi jelkép egymással párhuzamban! *Izaiás* ajkát izzó parázssal tisztítja meg az angyal, nekünk is meg kell hát tisztulnunk, a Szentlélek megújító, jelképes tüze által vétkeinkből. A tékozló fiút befogadta az atya, miként minket is bűnbánatunk után befogad Isten a mennyek országába.

Dr. Sasvári László

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

2. rész

Novák Tódor, gr. Eszterházy János jószágigazgatója kieszközölte, hogy egy pap állandóan Magyarláposon lakjék, ő maga hozta a faluba és látta el minden szükséges dologgal *P. Gyepesi Didachust* 1782-ben, aki meg is kezdte az anyakönyv vezetését. 1795-ben *P. Domokos Leo* lelkészkedése alatt már külön helyiséget - egy szobát - kaptak a katonai számvevő hivatalban, melyet a közimák elvégzésére szántak. **Novák Tódor** állandó kapcsolatban volt Szamosújvárral, örmény hittestvéreivel s talán örménysége hangsúlyozása miatt is kijárta, hogy ezt a szobát a közös imák színhelyét főtisztelendő *Korbuly Kelemen* szamosújvári esperes áldja meg, s ebben a helyiségben szolgáltak 1813-ig.

A krónikaíró a *História Domusban* az első kötet 7. lapján így fogalmaz: „A magyarláposi róm. kat. egyháznak is, mely a reformáció előtt virágzott, s aztán hosszú idő folyamán mint egy földalatti folyó, mint földbe rejtett mag, semmi életjelt nem adott külsőleg önmagáról, midőn újra felébredt, elkerülhetetlenül szüksége volt jó emberekre, kik haladása elől az akadályokat eltávolítsák, őt előre segítsék(...) Ezek a jó emberek az itt levő kevés katolikus hívek voltak, az éltető és áldásos nap volt az ő vallásos buzgóságuk, az ő ragyogó keresztény hitük.” Ezek a ragyogó keresztények pedig zömmel örmények, örménymagyarok voltak.

Alma nem esik messze a fájától - tartja a közmondás. *Novák Márton* - a korábban említett Tódor fia - pénzt és energiát nem kímélve, ha lehet még elszántabban munkálkodott azon, hogy szülőhelyén, a festői Magyarláposon igazi Istenháza álljon. Ismét a História Domusból idézek. „*Sok epedő várakozás, az istentiszteletek helyének sok változása után Tek. Novák Tódornak a fia, Novák Márton, szintén gr. Eszterházy János gazdatisztje, édesapja testvérének, Novák Kristófnak özvegyével, Balta Júliával legnemesebb áldozatkészségből építtetett a piactéren - most a Moldován Gergely kereskedő tulajdonát képező helyen (...) fából egy kis templomot, melyet Végh József helybeli plébános püspöki engedély mellett 1813-ban Advent első vasárnapján a Nepomuki Szent János tiszteletére benedikált, megáldott.*”

A templomot *Voith Jakab* kereskedő minden szükséges tárgyakkal, egyházi edényekkel, ruhákkal szépen ellátta. Volt benne oltár Nepomuki Szent Jánost ábrázoló szentképpel, oltárkő, ereklyék, fából készült szószék, rézből való keresztelőkút, négy-változatú orgona, három harang.

Az első harang, a legnagyobb, 150 fontos a templom előtt felállított haranglábon függött. „*A Novák Márton szorgoskodása. Magyarláros róm. kat. közössége és Szamosújvár szabadkirályi város tanácsa által 1818-ban öntetett*” - tudatja az utókorral a latin nyelvű felirat. A második, 50 fontos harang is Novák Márton révén került a templomba, és pedig úgy, hogy zálogul hagyták 100 forint kölcsönért, aztán a pénzt nem adták meg neki.

Úgy érzem, megérdemli Novák Márton, aki ilyen sokat tett Magyarlárosért és az ott élő római katolikus közösségért, hogy bővebben is írjak róla, megismertessem őt kis közösségünk tagjaival, ha már ezt *Szongott Kristóf* lehetővé teszi számunkra. Monográfiája III. kötetének 136. oldaláról és az I. kötet 216. oldaláról idézek a következőkben: „Novák Márton azon jeles magyar-örmény család ivadéka volt, melynek egyik őse Románia földjéről, Foksánból költözött be Erdélybe. Atyja még használta a „foksáni” előnevet. Magyar-Láposon született, Belső-Szolnok megyében, hol a családnak birtoka is volt. Iskolai tanulmányainak befejezése után a megye akkori irányadó vezérfiaival lépett társadalmi és politikai érintkezésbe (gr. Eszterházy János gazdatisztjeként B. K. J.), s a birtokának kezelésével járó teendők mellett, később a postamesteri tisztet is elvállalta.

Szamosújvárral, az ottani előjárókkal állandó kapcsolatban volt, hiszen a róla 1835-ben készült minősítési táblázatban egyebek mellett olvashatjuk, hogy örményül, magyarul, deákul, németül és oláhul jól tud és beszél. 1809-ben lett esküdt polgár, 1816-ban senator, 1833-ban főbíró.

Évek hosszú során keresztül viselte - mint Szamosújvár főbírája, a városelőjárói tisztet, mely állását híven és tekintéllyel töltötte be, a leghosszabb ideig az összes főbírák közül. Bírósága alatt rend és csendesség uralkodott, már az első években az ő felügyelete alatt épült fel a P. Franciscanusok temploma, mind a közjó előmozdítása és a közigazság, mind pedig az ajtaján szüntelen kopogtató magánosok külön ügyei, bajos dolgai a közönség tökéletes megelégedésével folytak s az igazság kiszolgáltatása a legszebb törvényes rendtartással eszközöltetett.

Az országgyűlésen szintén elismerést és tiszteletet szerzett azon állásnak, melyet - mint Szamosújvár első ízben megbízott érdemes követe - elfoglalt, melyet küldetéséhez s az örmények hazafiságához híven és méltóságteljesen betöltött.

Egyetlen jeles képzettségű fia, az első nejétől - Kiss Ernő unokatestvérétől (Jakabffy Máriától - B. K. J.) - Novák Tódor (alias Novák Tivadar, akiről már többször megemlékeztünk a Füzetekben és az Armeniában is. B. K. J.). Az 1848/49-iki mozgalmas korszak legelső áldozatainak egyike lön, mert Pesten mindjárt a forradalom kezdetén a magyar ügy érdekében tett nyilatkozatáért *Windischgratz* által kivégeztetett, távollevő édesatyjának s egész családjának legmélyebb bánatára...

Fia halála után Novák Márton főbírói hivataláról 1849. június 15-én lemondott. Kineveztetett ugyan 1849. július 10-én tanácsosnak, de ezt az állást el nem fogadta. Meghalt Szamosújvárt, 1851. június 6-án. Ő volt Szamosújvár utolsó közigazgatási főbírája."

Térjünk most vissza Magyarlárosra, ahol Novák Márton 1813-ban tehát szamosújvári esküdként is pártoltathatta a templomépítést, amelyet szívügyének tekintett. A templom állott tehát, fel is volt szerelve a szükséges berendezési tárgyakkal és ezúttal gr. Eszterházy építtetett egy egyszobás kis házacskát, s azt egy szerzetes igényeinek megfelelően rendezte be. E kis házba költözött *Végh József* plébános, ő valamint utódai itt laktak 1837. május 31-ig, ellátva a Novák családtól élelemmel, fával és egyéb szükségességekkel. Majd sok huzavona, gáncsoskodás után, hogy a helyzetet az egyház javára megmentse, nyilvános árverésen *Voith Simon* vette meg a telket és az épületet.

(Folytatjuk)

Kabdebó Lóránt

Belehallgatni Isten szívébe

Mérnök leszek. Ez magától értetődően hangzott egész diákkoromban. Csakhogy engem a műszaki része soha sem érdekelt. De figyeltem, hogyan építi és irányítja apám Gyöngyös városának és a Mátrának vízellátását, villamosítását, a keskeny nyomtávú „Mátravasút” üzemeltetését. Láttam, hogy az ostrom után egy gőzmalom gépével nappalra vizet fakaszt, éjjelre villannyal világítja meg otthonainkat. A történet érdekelt. Az események. És a megtörtént dolgok emlékezete. Irodalom és történelem. És amikor érettségi előtt megnyertem az országos tanulmányi versenyt, tudatosodott számomra: nem a kivitelezés technikája érdekel, hanem a folyamat, ahogy valami létrejön.

A dolgozatban, amivel nyertem, Jókai drámai erejét kellett méltatnom *A köszívű ember fiai* című regény alapján. Persze akkor még a hősi történet éles sarkításai érdekelték. Csak most – négyeres bypass műtétem után - értettem meg, hogy Baradlay Kazimír szíve a rettegéstől és szorongástól kövesedett el, nemzete szétesését élte meg a regény nagy látomásában, Széchenyi kétségbeesett „örületének” változata volt az ő húsz esztendeje és újra átélése lett az utolsó „hatvan perce”. Hogy megértssem ezt is, végig kellett élnem a huszadik századot.

Kiról írnak? Németh László hál' Istennek még élt, megtisztelt barátságával, Szabó Lőrincet egyszer láttam, a Kossuth Klubban 1957 tavaszán Shakespeare szonettjeiről beszélt, temetésén a sír másik oldalán álló Németh László szemével akadt össze egy pillanatra tekintetem. „*Kabdebó elvtárs, maga most írt egy jó portrét Szabó Lőrincről, válassza költészetét kandidátusi témának!*” - mondta az Intézet modern kori „fura ura”. „*De hiszen ő egy nagy költő, én meg csak egy kezdő vagyok.*” „*Nem baj, senki nem fog mostanában róla nagy terjedelmű feldolgozásra vállalkozni.*” Eldöntetett. Hogy negyvennégy éves koromra három kötetes monográfiát készíthettem, ahhoz Illés Endre nagyvonalú kiadói biztatása kellett. Amikor kijöttem tőle, Juhász Ferinek kezdtem volna félálomban mesélni beszélgetésünket, mire közbevág: „kávé volt vagy konyak?” Mondom: „konyak”. Mire ő: „Akkor ez könyv!” Pedig hogy utálom a konyakot, ha tudom, nagyobb átéléssel ittam volna. Szabó Lőrinc, nemzeti klasszikusként, világirodalmilag is értékelhető jelenségként egy életre mértéket jelentett számomra, akinek életműve eligazíthatott a költészet teljesítményei között. És személyes mértéket is adott: „ember vagyok - az ellentmondásaival együtt”. Goethére hivatkozva így mérlegeli az ember morális megnyilvánulásait 1945-ös naplójában. És mindehhez Vas István, Sötér István és utóbb Szentkuthy Miklós és Határ Győző atyai barátsága. A képzőművészetben Szántó Piroska társasága és nagybátyám, Barcsay Jenő szigorú keménysége lehetett tanítóm. Ez a múlt, ez volt az ifjúság, mely ma is kötelez.

Húsz évet tanítottam Miskolcon, középiskolákban, és szerkesztettem többekkel az akkor országosan is jegyzett *Napjaink* című folyóiratot. Tandori és Oravecz Imre első versei itthon nálunk jelentek meg először. Ágh István *Harangszó a tengerészért* című hosszú verse szintén.

Húsz évet dolgoztam a Petőfi Irodalmi Múzeumban, négy interjúkötet fűződik ezekhez az évekhez: *A háborúnak vége lett*, *A műhely titkai*, *Sorsfordító pillanatok* és az *Elvesztett otthonok*. Valamint két terjedelmes opusz: *Szentkuthy Frivolitások és hitvallások* és *Határ Győző* három kötetes *Életút (Oly jó követni emberélet!, Minden hajó hazám. Partra vetett bálna)* című magnetofon-beszélgetés alapján szerkesztett életműinterjú-könyve.

Az ezt követő egyetemi évek-évtizedek előbb a Pécsi (akkor még Janus Pannoniusról elnevezett) Egyetemhez, utóbb a Miskolci Egyetemhez kötnek. 1993-ban felkértek az egyetem Bölcsészettudományi Karának megszervezésére, amelynek alapító dékánja lettem.

Amikor úgy látszott, hogy 1954-ben nem vesznek fel az ELTE magyar-angol szakára, igazgatóm kivitt Miskolcon a Dudujkára, az akkor mocsáron épülő műszaki egyetem rektorához, venne fel mégis mérnök-hallgatónak. Szobájában két fotel volt, az egyik az övé, a másikban Motyóka, legendás tacskója aludt. Igazgatóm egyszerű széken foglalhatott helyet, én állva éltem át a kihallgatást és a kedvező döntést. Amikor évtizedek múlva dékánként ugyanezen az egyetemen interjút kértek tőlem, Beppo uszkarunkkal fényképeztettem le magamat. Nosztalgiaiából. Az ezüstuskárt egyik fiam, aki akkor artistaként járta a világot - mert csak akként utazhatott világrészek között -, Gorbacsov szülővárosából hozta, értesülvén Ali kutyánk, közép-európai állandó útítársunk, a fekete uszkar haláláról. Azóta Beppo utóda Wendy, a bolognai mára

többszörös dédnagymama. Kutyaikat én is nagyon szeretem, de valójában feleségem, *Dobos Marianne* tartozékai, aki állattörténeteibe rejtve kezdte terjeszteni az ántivilágban az evangéliumok és a teológusok szövegeit. Ő megtalálta a maga kifejezési formáját, a jó hír hirdetésének módozatait. Én a poétikában járom a magam útját, mely a költői szerkezetekben keresi az isteni rend megjelenési formáit. Az élet élvezetének és a hívő beleélésnek összhangját. Ahogy orgonista barátommal, Xavérral beszélgetve fogalmaztam Johann Sebastianról: neki sikerült behallgatnia Isten szívébe.

(*Megjelent a Napút Évkönyv, 2005. VII. évf. 10. számában*)

* * *

Várady Mária

Vásárhely, Kolozsvár visszavár!

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Maros megyei Szervezetének meghívására a Marosvásárhelyi napok rendezvényeinek keretében érkezett az ünneplő városba az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökhelyettese, dr. Issekutz Sarolta, Várady Mária színművésznő és Miklósi András orgonaművész társaságában. A vendégek rendezvényének védnöke Nagy László marosi esperes, helyszíne az Unitárius templom volt. Találkozásunk a kultúra jegyében, az örmény és a magyar líra gyöngyszemeinek csodálatos érintkezésében, érzelmi és zenei színességében valósult meg. Az Unitárius templom orgonájának zengése - Miklósi András ihletett játékában! - lelkeinkbe szállt.

Úti célunk az egy hétig tartó Vásárhelyi napok rendezvénye volt, amelynek hagyományosan része a *Vásárhely visszavár* program, ahol színészek és más közéleti személyiségek számolnak be életük alakulásáról.

Szállásunk a Bod Péter Diakóniai Központban volt, ahol szép környezetben, közel a Trébelyhez, jutányos áron, a város panorámájában gyönyörködve pihenhattunk. A főtér - a Rózsák tere átalakult sétáló utcává -, ahol autós cégektől virágkereskedőig mindenki bemutatkozhatott. Este a városban pezsgett az élet, különösen a néhány éve felújított gyönyörű Bulevárdon; a vár udvaron hosszú utcákban csapolták a sört, sütötték a flekkent és „micset”; belengte a várost a kürtöskalács és a vattacukor illata, padok és asztalok várták a vendégeket. Hogy miért volt sok fiatal ott, akkor este? A Marosvásárhelyről elszármazott *Keresztes Ildikó* koncertjére gyűlt össze a lelkes közönség, a vár szabadtéri színpadán Ildikó nagy sikert aratott. Örömmel hallgattuk a magyar-örmény énekesnő koncertjét, aki a világhírű örmény származású énekesnő, Cher egyik dalával búcsúzott.

23-án, pénteken délután 5 órakor a volt Gecse Dániel utcai (ma Bolyai tér) Unitárius templom adott helyet az *Üzenet az Ararátról* című örmény műsorunknak, mely Pécs, Győr, Sopron után Marosvásárhelyen került bemutatásra. Ünnepeyes bevezetőjében Nagy László, a marosi egyházkerület esperese kezdő fohászában hálát adott Istennek ezért a találkozásért, mely Isten akaratából a hívek szeretetében létrejött kultúrák megértő, gazdagító, erőt adó találkozási lehetett. Örmények és magyarok nyitott szívvel-lélekkel hallgatták az örmény történelem és művelődéstörténet tömör ismertetését. *Dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökhelyettese nehéz feladatot vállalt: egy hatezer éves kultúráról tizenhat percben beszélt. A vásárhelyi közönség ámulva hallgatta az örmény népről szóló hiteles tájékoztatást. Az összeállításban elhangzó örmény versek bár az örmény népről szóltak, mégis ismerősen csengtek. A másfél milliányi erdélyi magyarság küzdelme, áldozatvállalása, hűsége a nyelvhez, a hithez, a földhöz, mind-mind az örménység nemzetmegtartó harcával rokon. A „Nagy mészárlás”, az 1915-ös Genocídium felidézése Erdély történelmének fájó emlékeket idézett: tatárjárás, törökidőszak, a Horea, Cloșca, Crisana vezette román parasztlázadás a Nyugati Érc-hegységtől Gyulafehérvárig, 1848-ban Abrudbánya, Zalatna magyarságának lemészárlása, 1916-ban a székelyek első világháborús menekülése, aztán a vasgárdisták rémtettei... Fájdalunkat feloldja a már jól ismert vers: *Dzsisvani Jönnek és továtűnnek*. ..

Miklósi András budapesti orgonaművész Johann Sebastian Bach avatott előadója, minden orgona hosszú történetének legszebb hangjain szólal meg. A bensőséges, puritán, barátságosan nyitott vásárhelyi Unitárius templom orgonája - vendéglátónk szavai szerint - ritkán szól ilyen szépen. A művészt dicséri az is, hogy felismervén az orgona építési sajátosságait, olyan műveket választott, melyek művészi tartalma kiválóan érvényesülhetett. A közönség hosszas ütemes tapsal köszöntötte meg az est nyújtotta élményt.

A műsornak nemcsak helybéli, de vidéki látogatói is érkeztek. Itt nyílt lehetőség arra is, hogy hosszú évek után először találkozzék dr. Issekutz Sarolta felelős kiadó és az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek olvasó tábora, a történelmi örmény családok közössége. A Füzetek széleskörű, határokat átívelő ismertsége, az örmény és magyar hagyományok, kultúra ápolásáért folytatott misszió meghozza gyümölcsét.

Székelyvásárhely - ahogy 1288-ban említik -, Mátyás királyunknak köszönheti várossá nyilvánítását, 1482 óta város. Magyar város. Amerikát még fel sem fedezték!!! Bethlen Gábor fejedelem nevezte el Marosvásárhelynek 1616-ban. Még a kommunizmusban is kiemelt fontosságú városként a Maros Magyar Autonóm Tartomány központja (1953-1968). És itt jutunk el a *Merre, hogyan? Magyarok* című válogatáshoz, mely a magyar költészet fájdalomból született igazgyöngyeit mutatta be. Az Unitárius templomban a versmondó, az orgonaművész és közönsége szíve egyszerre dobbant. A közös aggodás és tenniakarás összefűz otthoniakat, hazatérőket és anyaországiakat. Ha akarunk, tudunk egy nyelvet beszélni, s akik közül jöttünk, azokért felelősséggel tartozunk életünk végéig. Köszönet az élményért az EMKE Maros megyei Szervezetének, személyesen *Kilyén Ilka* színművésznőnek a ragyogó szervezésért, a lelkes fogadtatásért.

Június 25. Kolozsvár. Farkas utcai református templom. E falak Mátyás király rendeletére épültek Szűz Mária tiszteletére, aki ma sem hagyja elveszni népét. A régi vallási vitát feledve ma az alabástrommal díszített szószékről századok óta reformátusok hirdetik az igét - magyarul! -, s méltán világhírű orgonáján üdvöt ígérő zsoltaérok zengnek. A reneszánsz csipkeboltozat alatt erényét százszorosan csillogtatva szárnyal a hang, legyen szó emberi-, vagy a felbúgó- vigasztaló orgona hangjáról.

Üzenet az Ararátról - hordozta az élő szó üzenetét egy távoli kultúráról, mely 1672 óta, I. Apafi Mihály fejedelem engedélye óta közelivé vált Erdély tájain. Hogy közben magyar hazafiakká lettünk? 333 év telt el letelepedésünk óta, baj lenne, ha ennyi idő alatt sem éreznénk édes hazánknak a minket befogadó Magyarországot, Erdélyt. Nem feledkezünk meg gyökereinkről, de 333 éve gazdagítjuk, színesebbé tesszük a befogadó nemzet életét.

Méltó, hogy koszorút helyezünk el I. Apafi Mihály sírjánál, mely a Farkas utcai templom apszisában található, a keleti fal Kós Károly által tervezett síremléke alatt. *Dr. Issekutz Sarolta, B. Kovács Julianna és Sebesi Karen Attila*, mint keleti szertartások papjai indultak az Úr asztalától, hogy koszorút és méceszt helyezzenek el a fejedelem síremlékénél. Az esemény rendkívüli kegyelmi pillanata megilletődéssel töltötte el *Miklósi András* orgonaművészt, aki Dr. Issekutz Saroltával és *Várady Máriával* együtt köszönte meg a nagyszerű közönség figyelmét, szeretetét és szünni nem akaró tapsát. Vásárhely, Kolozsvár vissza-vár! És mi örömmel megyünk „itthonról - haza.”

(A szerző színész-újságíró, örmény képviselő)

* * *

Frigyesy Ágnes

„Maradok ez úton, míg csak élek, töretlen hittel ember és magyar”

Felállították Wass Albert szobrát Gödöllőn

Alulról jövő civil kezdeményezés eredményeképp avattak Wass Albert szobrot 2006. június 23-án Gödöllőn a Petőfi Sándor Művelődési Központ parkjában. Gémesi György polgármester beszédében hangsúlyozta: együvé tartozunk immár ezer esztendeje határon innen és túl. A Wass Albert szobor a Trianon Emlékmű mellé került, ezt akár szimbolikus értelműnek is vélhetjük.

Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? - tette fel a kérdést *Bartha József* holtmarosi református lelkész, a Czegei Wass Alapítvány erdélyi elnöke. Köszöntő beszédében rámutatott: az erdélyi magyarság kéri vissza a jogos jussát, ahogy tette ezt az író is. Amiképpen Wass Albertnek vissza fogják adni az igazságot, azonképpen az igazság mindig győzni fog! Márton Áron katolikus püspök híres gondolatait is felidézte a református lelkész: - Nekünk már nincsenek jogaink, csak kötelességeink! Tartsatok össze magyarok és szeressétek egymást! Nem a hősi halál, a hősi élet fontosságára hívta fel a figyelmet a szónok.

- Szomorúan hallottam az országos választások eredményét. Olyasmi történt, ami velünk szokott történni a kisebbségbe szakadt magyarság körében: bekerülünk többségi elnyomóink és a saját nemzeti oldalunk harapófogójába, s persze mi húzzuk a rövidebbet - kezdte köszöntő beszédét *Tőkés László*, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke. Majd így folytatta: - Természetesen a nemzeti oldalon állóknak meg kell találniuk az összefogás módját. Bátran mondhatom: akik látván látva rontják meg ezt az egységet,

azok nem cselekszenek helyesen. - **Wass Albert** szobránál szükséges és kötelező egyenesen és igazat szólnunk. Szövetkeznünk kell a nemzeti összefogásra! - hangsúlyozta a református püspök.

Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke felvázolta: a szervezet 2003-ban alakult az összmagyar autonómia érdekében, karöltve a Székely Nemzeti Tanáccsal. Hozzátette: Nehéz valamire jutniuk, mert eszköztelenek. Minden pénzforrás Bukarestben, és Budapesten egyetlen irányba megy, abba az irányba, mely nem vezet egyenes úton az autonómia kivívásához. Mint mondta, akár „lefizetési pénznek” is nevezhetik azokat a központi pénzüsszegeket, melyeket olyan magyar erők kapják, akik az autonómia ügyét eltérítették 15 év alatt.

Tőkés László rámutatott: - Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács erélyesen kiáll pusztuló örökségük ügye mellett. Komoly küzdelmet vívnak Wass Albert szobrai és műemlékei védelmében. Hallatták hangjukat a Mátyás szobor, vagy az aradi Szabadság szobor ügyében. - Mi ugyanis nem a román diadalív árnyékában képzeljük el a magyar szabadság szobrát - mondta a szónok.

Beszédében kiemelte: - A szobrok szabadságáért is harcolnak. Továbbra is az az álláspontjuk, hogy maradéktalanul állítsák vissza azt a több ezer szobrot, emlékművet, emléktáblát, melyet az elmúlt 86 esztendőben elrejtettek, meggyaláztak, vagy épp megsemmisítettek. Wass Albertnek sem életében, sem halálában nem adatott meg, hogy otthon legyen Hazájában - folytatta beszédét Tőkés László. De fájdalom, a Kuncze-féle Magyarországon sem érdemelte meg, hogy még életében itthon érezhesse magát. Bocsánatot kellene kérnie a Belügynek ezért a gyalázatért! A Haza nem fogadta be őt. Esete példaértékű: mi magyarok még mindig nem értünk el oda, hogy otthon legyünk saját Hazánkban.

Az erdélyi helyszínek azonban továbbélnék a költő szíve rejtekében. Más szóval a Haza bennünk él. S ha már végképp nem fogad be a Haza minket, nekünk kell befogadnunk a Hazát. S megőriznünk szívünk védelmében. A Haza így élheti túl halálát. Így támadhat új életre - elmélkedett a református püspök. Wass Albert verseiben, regényeiben él tovább az a Haza, melytől őt megfosztották, de melyhez haláláig hozzákapszolta hűsége. Igaz magyar teremtő igékkel, a Wass Albert életművel újjáteremthető Erdély hitben, politikai programokban, cselekvő munkálkodásban, országos méretű építkezés által. Nem véletlen, hogy a román hatalom első ellenségének számított, s ma is a román ál-demokrácia első számú ellensége az író. Milyen demokrácia az, mely üldözi a szobrokat és zaklatja Bartha Józsefet és elvbarátait? - kérdezte Tőkés püspök. - Wass Albert krisztusi értelemben vett vallási üldözést szenvedett, hisz ha hazatér, biztosan kivégezték volna. Mai napig úgy köpdösik és gyalázzák, mint magát az Úrjézus Krisztust. Azzal vádolván, hogy tömeggyilkos volt. Írói sorsa példázatos: rámutat a kisebbségbe szakadt magyarság 86 éve tartó sanyarú sorsára. A Hontalanság hitvallásában maga az író mondta: „*Hontalan vagyok, bevallom rendületlenül, hogy ő az Út s az Élet, s maradok ez úton, míg csak élek, töretlen hittel ember és magyar.*”

Klement Péter vállalkozó kezdeményezésére sikerült felállítani az író szobrát Gödöllőn, aki a rendszerváltozás óta ismerkedett Wass Albert műveivel. Mivel két és fél évvel ezelőtt Budapesten nem állíthatták fel a szobrot, így került **Varga Zoltán** gödöllői- és **Meszlényi András** budapesti szobrász alkotása Gödöllőre.

* * *

Wass Albert

Te és az Isten ...

Gondoltál-e már arra, hogy milyen csodálatos a világ? Mennyire egész és mennyire tökéletes minden, amit nem az ember alkotott? Nézz meg egy virágot! A legegyszerűbbet: nézz meg egy hóvirágot! Honnan tudja meg bent a föld alatt, hogy odakint már elment a hó s az ágak könnyező rügyein cinkék hintáznak a napsütésben? Nincs telefonja, rádiója sincsen, mégis értesül arról, hogy mennyire haladt a világ a tavasszal. Hideg föld öleli még a gyökeret, de már megindulnak benne az élet nedvei és moccan a csíra. Felüti kis zöld fejét a nyirkos falevelek alól. Kinő a szár, utána futnak a levelek. Zöldek. A föld nedvei összetalálkoznak a napsugárral és zöldre festik a hajszálereket. Aztán kinyílik a szár, kifeslik a bimbó, előkacag a virág. Kacag. Szinte hallani lehet.

Nézd meg jól, milyen szép! Milyen szép és milyen tökéletes. Ember-művész nem alkotott még hozzá foghatót, csak másolt. Egy láthatatlan nagy művész keze dolgozik körülötted.

Néztél vízcseppet mikroszkóp alatt? Mennyi ezer élet nyüzsög benne. Egy egész világ. Minden vízcsepp egy világ. Minden világ egy vízcsepp. Önmagáért való zárt egész. A Te szemedben céltalan, mert

nem vagy művész. Művész csak egy van ezen a világon, egyetlenegy, aki alkot. Napról-napra, percről-percre, mindig újat és mindig ugyanazt.

Nézd a fát! Nézd a hegyet! Nézd meg a folyót vagy a tengert! És gondold el, hány milliárd vízcsepp van benne, hány milliárd vízcseppbe zárt világ! És aztán gondolj a csillagokra! Azokra, amiket ismersz, és azokra, amiket nem ismerhetsz. Tiszta éjszakákon nézz föl az égboltra: olyan éppen, mint a vízcsepp a mikroszkóp alatt. Minden csillag egy élő valami és köztük a Tied, a Föld, talán a legkisebb. Gondold csak el, hány milliárd vízcsepp lehet még ezen az egyen kívül, amit ismersz.

És akkor gondolj szájalommal azokra, akik el akarják hitetni Veled, hogy nincs Isten. Nincs, mert ez, vagy amaz így történt. Mert romokban fekszik a házad. Mert meghaltak sokan, akiket szerettél. Mert kevés a kenyér. Mert sok a nyomorúság. A világban, mondd, nincsen igazság. És a Te világot érted alatta. A Te külön világot, ezt az aszfaltos, vízvezetékes, órabéres és gyárkérményes világot. A nyakkendő, nyúlászorkalapos, szénhiánnyal küzdő, műhelyszagú és paragrafusok közé zsúfolt világot. És elfelejted, hogy ezt a világot Te csináltad magadnak. Te és a többi emberek, és így egyedül ti vagytok felelősek mindazért, ami benne történik.

Istennek semmi köze a házakhoz és az órabérekhez, az általad feltalált bombákhoz és drótsövényekhez, semmi köze ahhoz, hogy kapsz-e nyugdíjat vagy sem és hogy meg tudsz-e élni abból a fizetésből, amit a többi emberek adnak Neked az önként magadra vállalt munkáért. Isten bele sem néz a számlakönyveidbe, nem törődik a gépeiddel és talán azt sem tudja, hogy létezik az egyik vízcsepp milliomodik porszemén egy úgynevezett társadalmi rendszer, amit mesterségesen fölépítettél magadnak, és amivel most nem vagy megelégedve. Ő a csillagrendszerekkel és az ibolyák gyökerével törődik csupán.

Isten művész, aki megalkotta a világok milliárdjait és pillanatról pillanatra újakat alkot. Amit Ő alkotott, azért vállalja a felelősséget. Ott minden az Ő elgondolása szerint történik, tiszta és művészi törvények alapján. Ott nincsenek meglepetések és váratlan fordulatok. Nincs győzelme a gonosznak, mert nincs gonosz. Ezt a fogalmat az ember alkotta és emelte földöntúli alapzatra, hogy megbocsáthasson magának, ha ostobaságokat cselekszik. A sas nem gonosz, amikor lecsap a galambra. Fiainak viszi, hogy élhessenek. Művészi rendező keze igazította így a szerepeket, hogy ne szaporodhassanak el a galambok s ne egyék el az egerek elől a gabonát.

Az ember alkotott magának egy külön világot, a vízcseppek belül. Kiugrott a nagy együttesből, kivonta magát a művészi rendező keze alól, ácsolt magának külön színpadot, pingált magának külön díszleteket s maga osztja ki magának a szerepeket benne. Hát ne jajgasson, ha rosszul sikerül az előadás. Ha a kontár módon ácsolt kulisszák olykor rászakadnak és rozsdás szögekbe veri a fejét. Maga tette oda a szögeket. Ha rosszul mennek tehát a dolgaid, ne csodálkozz! És főleg ne igyekezz Istenre hárítani a ballépések felelősségét. Szabad kezet kértél, s Ő, amennyire lehetett, szabad kezet adott. A lerombolt házakért, a drágaságért, a feketepiacért, a szénhiányért s azért, hogy pénz nélkül maradtál és vakarod a fejed: Ő igazán nem tehet. Talán nem is tud ezekről. Nem kíváncsi, hogy az Ő rendjén kívül, a sok milliárd vízcsepp közül az egyikben egy izgága kis moszatocska a maga önteltségéből mire végezte. Neki a hóvirágokra van gondja, meg a madarakra. A csillagokra és a fákra. Meg arra, hogy szüless és meghalj. És hogy a gyomrod - feltéve, ha mértéktelenségében el nem rontottad - megeméssze az ételt, amit adsz neki. Nem felelős, ha szíved idő előtt megunja pumpálni a véredet, mert hanyagul és könnyelműen elrontottad felesleges izgalomokkal, amiket a magad bosszantására sikerrel kiagyaltál.

Egyáltalában: az Istennek hagyj békét saját világgoddal kapcsolatban! Nem várhatod, hogy Ő menjen oda hozzád, ha magad voltál az, aki fölényes emberi elméde hivatkozva hátat fordítottál Neki. Te kell fölkeressed Őt, ha vissza akarsz Hozzá térni. Könnyen megleled, ha igaz és tiszta benned a szándék. Ha nem sértett hiúságot és csalódott önzésedet akarod Neki elpanaszolni, hanem egyszerűen csak látni akarod Őt s megnyugodni abban, hogy van. Ott leled mindég, a műhelyében. A víz-cseppben, amit számodra alkotott. Csak nyisd ki a szemedet jól. Megtalálod a fűszálban, amikor éppen nő. A virágban, amikor a szirmait bontja. A pillangóban, ahogy szárnyra kél. Ott dolgozik. És ha elég tisztán és elég egyszerűen állasz meg előtte, levette minden magadra aggatott bohóc-cicomát, amit társadalompolitikának, tudománynak vagy előítéletnek nevezel: akkor talán reád is néz. Talán még reád is mosolyog. Mélységesmély, szelíd művész-szemével végigsimogat és azt mondja: - Bizony látom, rossz bőrben vagy fiam. Ideje volt, hogy visszatérj közénk.

Ani végnapjai, avagy az írástudók árulása

A Bagratida-királyság székesfővárosa ma rommező, hajdani gazdagságából, épületeiből alig néhány százaléknyi töredék maradt. Ez azért szomorúan szembetűnő valóság, mert a legtöbb örmény település századokon, évezredekken át megmaradt, ha nem is eredeti formájában, hanem romokon épült újjá. A létfolytonosság volt az abszolút jellemzője az örmény városoknak, így város ma is *Jereván-Erebuni, Artasat, Armavir, Dvin*, hogy csak a fővárosokat említsük.

Igaz, ezek a városok az Örmény Köztársaság területén vannak ma is. Ani romváros. Még csak nem is feltárt, nem védett, részleteiben sem helyreállított. A történelem tragikus fordulatai eredményezték a mai állapotot, azt, hogy ha a hajdani várossal akarok találkozni, akkor a Jereváni Történeti Múzeumot kell felkeresnem.

Ennek a csodálatos városnak a hanyatlása a keresztény Bizánc nagyhatalmi-inváziós törekvéseivel kezdődött. Bizánc a X-XI. században dominánsan Kelet felé terjeszkedett, s a Bagratidák székesfővárosának, mint stratégiai pontnak az elfoglalására több hadjáratot is indított. Bizánc számára Armenia soha nem jelentett szövetségest. Vallási különállása folytán a bizánci uralkodók az örmény királyságot riválisnak érzékelték. Mindez kevésbé lett volna tragikus, ha a középkorban az örmény hercegek, a *nakhararok* és a király hozzátartozói, a hatalom letéteményesei felméri a történelmi helyzet jelentőségét, és önös hatalmi törekvéseiket alárendelik a központi hatalomnak. Ám a feudalizmusra oly jellemző széthúzás, rivalizálás a Bagratidák uralkodása idején is folytatódott. Amikor *Hovhannesz-Szmbat* (1020-41) I. Gagik király örököse trónra lépett, testvére, Asot is magának akarta a koronát. Sikerült megegyezniük, de közben Bizánc is bejelentette igényét az örmény trónra. Hovhannesz-Szmbat - bár korábban testvérének ígérte az utódlást - most külön végrendeletet írt, melyben örököséül a bizánci császárt jelölte meg. A dokumentumot ajándékok kíséretében az a Bizánc-párti *Veszt-Szargisz* néven emlegetett *Szargisz Szjuneci* vitte Konstantinápolyba, aki valószínűleg az örmény egyházat is Bizáncnak szerette volna átjátszani, illetve Bizánc fennhatósága alá rendelni.

Veszt-Szargisz egyébként egyházi méltóság, tiszteletben álló közéleti személyiség, az örmény állami-ság megszűnte óta (428) katolikoszi pozíciója arra predesztinálná, hogy a nép bölcs vezetője legyen. De Veszt-Szargisz a saját önző céljait akarta megvalósítani, s csak a kellő pillanatra várt. Hovhannesz-Szmbat (1040) és Asot (1041) halála után látta elérkezettnek az időt a politikai cselekvésre: kirabolta a királyi kincstárat, s bezárkózott vele Ani fellegvárába. A nemesség ebben a kiélezett helyzetben végre egységes álláspontra jutott: Asot fiát, a tizenhat éves *Gagik* herceget koronázta meg (1042). A fellegvár elfoglalása után Veszt-Szargiszt börtönbe zárták.

Bizánc közben továbbra is katonai támadásokat intézett Ani ellen, szövetségest is talált a térségben, hiszen a közeli Dvin arab támaszpont, arab emírrrel az élen, s vannak még kisebb örmény hercegségek, akiket esetleg meg lehet nyerni a Bagratida-uralkodók ellenében. Miután az 1043-as Ani ellen indított katonai támadás nem járt sikerrel, Bizánc - mint már annyiszor - cselhez folyamodott. Gagik királyt - aki fiatal kora ellenére jó és okos reálpolitikus volt - Bizáncba kérette tárgyalásokra. Gagik hezitált: ha nem megy, nyíltan kihívja a sorsot és a bizánci támadást maga ellen, ha megy, ki tudja, hogy végzi, meg is ölhetik. Végül a város kulcsait átadta *Petrosz Getadardz* katolikosznak, aki megígérte, hogy - akár csak 1043-ban - megvédi Anit az idegen betolakodóktól. A király elindult Bizánc felé (1044). Gagik sejtései beigazolódtak: Bizáncban nem tárgyalópartnernek, hanem kezdettől fogolynak tekintik, kényszerítik, hogy mondjon le Aniról, az örmény királyságról, birtokairól. A fővárosba már nem térhetett vissza, tartózkodási helyéül a kisázsiai Pizu várát jelölték ki. Arról is gondoskodtak, hogy száműzetése ne tartson túl sokáig, 1073-ban megmérgezték az örmény uralkodót.

Bizánc remek pszichológiai érzéssel politizált. Az uralkodóját veszített város lelkiileg is elbizonytalanodott, nincs morális ereje a szembeszálláshoz, nem úgy, mint két esztendővel azelőtt. Amikor 1045-ben a bizánci császár küldöttei - hátuk mögött a hadsereg - megjelentek, hogy a megadásra készített város kulcsait átvegyék, nem ütköztek igazi ellenállásba. A *sziparapet*, a fővezér, *Vahram Pahlavuni*, aki mindenben a király támasza volt, már idős, a hadsereg a király nélkül nem ütőképes. *Grigor Magisztrosz*, aki nemcsak egyetemi előadó, tudós és történetíró, hanem vérbeli herceg, született Pahlavuni és okos reálpolitikus volt, a királyt kísérte el Bizáncba. És ekkor jött Petrosz Getadardz katolikosz legnagyobb lépése: ebben a pszichológiai helyzetben meg tudta győzni a *nakhararokat*, hogy politikai előnyük származik ab-

ból, ha átadják a város kulcsait Bizáncnak; a védekezésnek, a győzelemnek amúgy is elhanyagolható az esélye.

Ani végnapjait akár szélesvásznú filmre lehetne rendezni. Fekete posztóval borítják a középületeket, gyászmisét rendeznek minden templomban, szól a siratóéneket, száll a tömjénfüst, fekete zászlók lengenek. Elsíratják a várost, magukat, s könnyes szemmel megnyitják a kapukat az ellenség előtt. A selyempárnán villog az aranyváros aranykulcsa, a bizánci sereg vezére gögösen lép a város küldöttsége elé.

Sajnos, az élet legtöbbször nem szélesvásznú film, az idő megy tovább, s a nagy kérdésre, hogyan tovább, Ani lakosságának is meg kellett adni a választ. A város élete - ha nem is azonos intenzitással - folytatódott a görög megszállás idején is. Idegen irányítás alatt, idegen érdekek szolgálatában. A bizánci császár saját embereit nevezte ki a jelentős pozíciókra, fő törekvése az volt, hogy megtörje az ország és az örmény területek gazdasági és katonai erejét. Ez sikerrel járt, amit mi sem bizonyít jobban, mint az a tény, hogy a szeldzsuk betörés ellen Ani lakossága már nem tudott védekezni. Az 1064-es pusztulás csak következménye volt az 1045-ös önfeladásnak.

Téved, aki azt hiszi, hogy a szeldzsuk invázió után elnéptelenedett a város. Igaz, hogy a lakosok tömegesen menekültek az égő romok közül, de a közvetlen veszély múltán alig várták, mikor térhetnek vissza. Voltak, akik a Krím felé vették útjukat (a szájhagyomány szerint az erdélyi kolónia örmény ősei is), mások még hittek az élet újrakezdésének lehetőségében. A romos, egyre hanyatló város még a mongol inváziót (1239) is átvészelte, csak a XIV. századi nagy földrengés (1379) tette visszavonhatatlanul romvárossá. És még ezután is volt élet a romok között. *Torosz Toramanjan*, az örmény építészet jeles kutatója még a XIX. század végén is talált itt néhány családot. Ani székesegyházát egy 1890-ből származó fotó tanúsága szerint még használták, hiszen rajta az oltárfüggöny is látható. A lakosok valószínűleg az első nagy örménymészárlások idején (1895-96) menekültek el. Ha maradt még valaki a romos falak között, úgy a későbbi orosz-török háború, és az 1915-ös nagy örmény genocídium következtében végleg elmenekült. A korábban az eriváni guberniumhoz tartozó területet az 1921-es, Csicserin által aláírt békeszerződés Törökországnak játszotta át.

Ani köveit azóta nemcsak az idő örli-rombolja. A betelepült helyi lakosság - főleg kurdok, akiknek sem szellemi, sem érzelmi kapcsolatuk nincsen az örmény kultúrával - építkezéseikhez széthordják a szépen megmunkált köveket.

Ani most néhány kilométernyi rommező a török-örmény határ török oldalán. A török útikönyv mindössze annyit árul el, hogy a rommező épületei a X-XIII. században keletkeztek. Mi tudjuk, hogy a Bagratida királyság központja, az örmény középkori kultúra fellegvára volt ezen a helyen, hatalmas anyagi és szellemi gazdagság kincsestára volt ez a város.

A múzeumi makett megmutat valamit az egykori Ani igazi arcából: egy még romjaiban is fenséges várost tár elénk. A tárlók leletei Ani gazdag anyagi kultúrájának bizonyítékai. Hatalmas szőnyegek, mázas cserép- és fémedények, ékszerek, ruhák, kódexek, írópultok, faragott tölgyfaajtók alakjában maradt ránk az a kincs, amely egy ősi nép történelme, gazdag múltjának bizonyítéka, apáról fiúra szálló emlékezet.

(Megjelent az *Armenia* 2005. június-júliusi számában)

* * *

Örmény antológia

Az örmény irodalom 1600 éves múltra tekint vissza. Az örmény szerzők világirodalmi színvonalon alkotnak szebbnél szebb műveket, ezen művek nagy része mégis ismeretlen a magyar olvasó számára. A következő hetekben jelenik meg az *Örmény antológia*, mely az örmény költészet egyes korszakainak legszebb alkotásaiból válogat, Nareki Szt. Gergelytől napjaink költészetéig. A könyv érdekessége, hogy első alkalommal jelenik meg ilyen átfogó gyűjtemény Magyarországon. A kötet a verseket örményül és magyarul is tartalmazza, így lehetőséget ad az eredetiben történő olvasásra is. A műfordítások elkészítése során nagy hangsúlyt kapott a szöveghűség és a formai hűség, így a szavak is könnyen beazonosíthatók. 2006. július 20-ától keresse a könyvesboltokban!

* * *

Egy kolozsvári örménymagyar ötvösművésznő emlékezete

Pongrácz Antónia (1935. június 1. - 1995. augusztus 25.) kolozsvári iparművész, Bukarestben született ősi örmény-magyar családból. Antónia, a híres kolozsvári Csíki András Jászai Mari-díjas színművész, a kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagjának volt hitvese. A művésznő emlékezete szerint az egykori közös ősi örmény-magyar szamosújvári nagycsalád ősei törzsfájának ama ágából származik, melynek fiai az 1956-os magyar forradalom történetébe arany betűvel írták be nevüket.

Antónia édesapja az első világháború-, valamint a trianoni béke után Bukarestben élt. Amikor a második bécsi döntés hírére vette, hangosan ezt mondta: *Vérem örmény, de a szívem magyar!* - azzal ott hagyott csapat, papot s családjával Kolozsvárig meg sem állt. Antónia akkor még csak 5 éves volt. Az igézően szép kislányt már zsenge gyermekkorától vonzotta a múzsák varázslatos mezejének szép világa, színes palettája.

Aztán amint az idő odaért, megálmodott pályájának kezdett hódolni, álmodozni. 1957-ben a kolozsvári „Ion Andreescu” Képzőművészeti Főiskola hallgatója lett. Tanulmányai elvégzése után felvették a kolozsvári Képzőművészeti Unió állandó tagjai sorába. Mint sokoldalú, tehetséges, termékeny képzőművész, élete végéig minden hivatalos hazai csoportos helyi, és országos tárlaton részt vett. Az Unió iparművészeti szekció keretében az ötvösművészeti alkotásai mellett, mellékletesen a színes és fekete-fehér grafikai művészetet is művelte, s ezzel a műfajjal is szerepelt több hivatalos és nem hivatalos tárlatokon; igaz csak kisebb mértékben.

A változatos sokszínű világ alkotó-műtermében - termékeny tehetségének tevékenysége révén - az ötvösművészet terén csúcsosodott ki, mint egyszerű és tiszta művészi etikájának, alkotói dinamizmusának titkos energiaforrásai. Munkáin az ötvösművészet ősi kultúrtörténetének erős dekoratív, figurális témák nyomai láthatók, ezeket az alkotásokat művészi alázattal, de igaz elhivatottsággal végezte. Kolozsvárt, s talán Erdélyben is egyedüli nő volt, aki e nemes, ősrégi műfajnak több mint 34 éven át, szívós töretlenséggel hódolt.

Munkái sok hazai, vagy külföldi műpártoló polgár lakását díszítik. E műfaj minden mesteri rafinált fogásait ismerte, csak úgy, mint az anyag tökéletes természetét, amelyek kezei alatt kaptak művészi formát. Ezt bizonyítják munkáin látható domborításai: tálai, poharai, relief-plakettjei és ékszerei tömör kifejezőerőt sugároznak. A figurális tematika változatos világának, szemléletének legfőbb tárgya az ember volt.

Fodor Sándor, a híres kolozsvári író így írt róla, amint a kolozsvári Korunk Galéria helyiségében az egyéni tárlatának anyagát szemlélte: „*Tálaival, domborításaival, kompozícióival a nemes-egyszerű, kifejező erejű világába csalogat bennünket a megviselt idegek, túlbonyolított kérdések, az életben és a művészetben talált divathóbortok és érthetetlen előítéletek káoszából.*” Munkáin megtalálhatók az ősi keleti kultúra, művészet, az örménymagyar őstörténet és középkor nyomai, melyeket az alkotó beágyazott génjeiben hordozott.

Antónia ama lebilincselő örmény egyéniségek közé tartozott, akik virágkorukban kincses Kolozsvár csudaszép 'színfoltjai' közé tartozhattak. Ritka jelenség, akit a természet egyben szépséggel, tehetséggel, okossággal is megajándékozott. Ez női nemnél ritkább jelenség szokott lenni, hogy egyszerre ennyi kincs birtokosa lehessen. Élő portréját valahogy így lehetne tömören, tartalmasan körülírni: - Magas, karcsú, elbűvölő, szembeötlő nemesség, mely testalkat egyes ősrégi keleti fajoknak természetes öröksége; edzett, büszke, méltóságteljes, délceg, nyugodt, előkelő kecses járás, sötétbarna selymes-bársonyos arcbőr, elbájosító derengő mosoly az arcon, hosszú, majdnem legyezőszerű pislákoló, árnyalt szempillák, izzó, ragyogó, gyémántsugarú nagy fekete mandulaszerű, sötétibolyás színben játszó, káprázatosan igéző, dacos, álmodozó szemek, porcelánfehér, hattyúszerű kecses nyak, dús enyhén hullámzó vállaira omló korom- vagy éjfekete haj, szívet-lelket simogató melodikus meleg-csengésű női hanghordozás. S mint ahogy mondani szokták: termete olyan volt, mintha gyűrűn húzták volna át, amely egy ritka erős faj ötvözött jegyeit hordja magán. Aki a fajok tipológiájában kissé járatos, az már első látásra így szól: Né, ott megy a tipikus ritka szép örmény nő!

Portréja több Nők Lapjának volt díszítő, vonzó illusztrációja, ugyanúgy több festőművésznek is kedvelt portré témája, de főleg a híres kolozsvári Fülöp Antal Andor festőművésznek (1908-1979), aki Antónia

keresztapja volt. Ő szívének palettájába mártogatott ecsettel festette meg több variációban, mert annyira szerette keresztlányát.

Egy napon, mint az Unió igazgató-titkára, amint hivatalos műterem látogatáson jártam Antóniánál egy bukaresti delegátussal, épp ott volt a keresztapja is, akivel bensőséges baráti viszonyban lehettem, amint néztük, miként dolgozik, hirtelen így szólt hozzám: - Te Pista, szinte hihetetlen, hogy ez a törékenynek látszó szépség, oly szívósan kalapál ötvösműveinek domborításán, akárcsak mint egy edzett kolozsvári üstkészítő, forrasztó székely Gábor-cigány - mondta mosolyogva. Fülöp Antal Andor portréját több variációban ismerhetjük, színesben és feketében.

Mindezen élményeket összegezve, a művésznő alkotásai maradandó, örökérvényű nyomot hagytak az erdélyi magyar képzőművészet Pantheonjában, az örmény gyökerű kultúra világában. A buta, vak, kíméletlen, kegyetlen halál életének pályája csúcán, alkotó erejének és kedvének leggyümölcsözőbb teljében ragadta el. Nyugodjon felejthetetlenül a kolozsvári Házsongárdi Pantheon temetőkertjében.

(A szerző a Kolozsvári Képzőművészeti Unió ny. igazgató-titkára)

* * *

Ízek utcája a Millenárison

Június 17-én a **II. Kerület Napja** rendezvénysorozat keretében ismét nagy sikert aratott a kisebbségi gasztronómiai bemutató. Az örmény sátor előtt kigyózó sorok álltak türelmesen a rekkenő hőségben, hogy megköstölhassák a közkedvelt örmény finomságokat.

Több, mint 400 adag ételt osztottunk ki ingyenesen. Volt örmény muszaka, herisza, kis rablólóhús, padlizsán és paradicsom saláta, Arjereskaya saláta, édességként alma táska, valamint ásványvíz. Köszönetet mondunk a II. ker. Polgármesteri Hivatalnak az anyagi támogatásért.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat

* * *

Száva Sándor Mauritiusból érkezett

A Fővárosi Örmény Klub júniusi programján különleges vendég érkezett Budapestre, az örmény klub estjére: Száva Sándor egyenesen Mauritiusról érkezett, hogy az erdélyi örmény népzenevel ismertesse meg hallgatóságát. Száva Sándort, unokatestvére, Száva Tibor Sándor mutatta be.

Mint kiderült: dédszüleik testvérek voltak, de Száva Sándor már Bécsben született, majd a Kereskedelmi Akadémia elvégzése után 1988-ban Mauritiusra került. Száva Sándor elszakadva erdélyi örmény rokonságától immár 18 esztendeje él a távoli országban, miközben megtanult nyolc élő nyelvet, beszél többek között arabul, angolul, francia, német és magyar nyelven, sőt ismeri a kreol nyelvet is.

Száva Sándor 13 éve foglalkozik az erdélyi régi örmény zenével. Mint mondta: a bemutatkozás neki is újdonságot, igazi premiert jelent, mert általában másokkal együtt zenél. Az est folyamán a régi örmény dalok eredetéről *Kobzos Kiss Tamás* lantművész faggatta nagy hozzáértéssel. A sok kiváló örmény zene hallatán az érdeklődő közönség megtudhatta, *Szongott Kristóf* szerint azért kevés a régi örmény népi dal, az egyházi énekek gyűjteménye azonban annál gazdagabb, mert a nehéz sorsú örményeknek nem volt kedvük dalokat írni, vigadozni, Istenhez azonban gyakran fohászkodtak.

A nem mindennapi premier - Kobzos Kiss Tamás - jóvoltából közös énekléssel zárult.

(Frigyesy)

* * *

Szongott Kristóf

A magyarországi örmények ethnographiája

6. Fejezet

Keleti hangszerek és táncz

Legszokásosabb Török-Örményországban a pásztorsíp. Menyegző alkalmával Váspurágán (örmény tartomány falvaiban kis trombitát (*zurnál*), a városokban sípot, mely a mi flotánkhoz, vagy a perzsa nejhez hasonlít, *tuf*-ot és *khemancshát* használnak (híres hangszerek). Erzerum-ban használatban van a *csuthág*,

mi olyan, mint a mi hegedünk: rendesen felfelé tartják; a *szánthur* és *gánon*. A *szánthur* majdnem olyan, mint a mi czimbalmunk, ellenben a *gánon* alsó lapja bőr, melyre úgy vannak a bélhurok erősítve, mint a hegedűn. („Armenia” 1891. évf. 95. lap).

Hogy a keleti, nevezetesen a kaukázusi örmények által tánczolt *lesghinka* és a magyar csárdás mennyire hasonlít egymáshoz, az könnyen kivehető az előbbinek eme rövid leírásából: a lány szeméit szelíden lesütve, karjait a csípőre tűzi; egyszerre csak hullámszerűen engedi el karjait s a szembe álló tánczosától könnyedén elszökik. Ez most szintén megindul s eléje siet tánczosnőjének, de egymás mellett mindketten elsiklanak. Folyvást így keringenek aztán apró körökben ismételt találkozásokkal és kitérésekkel („Armenia” 1888. évfolyam 317. lap).

7. Fejezet

Hazai örmények (Zene, dal, ének, színészet)

Lehet, hogy hoztak szüleink magukkal nemzeti tánczot, de az annyira feledékenységre ment, hogy most még nevére sem emlékszünk. Az örmény már a múlt század óta csak magyar tánczot lejt: kitűnően ropja a csárdást.

A zenét, éneket, dalt fölötté kedveli - az örmény. Majdnem minden háznál volt valami hangszer; sokan használták a hárfát, pengedűt (gitár). Egy-egy asszony igen szép darabokat játszott dorombbal. Most inkább a zongora, hegedű van elterjedve. Kevés nép szereti az egyházi éneket annyira, mint az örmény. Szépek a nyugati egyház énekei; de aki magasztos, lélekemelő, keleti dallamot akar itt Nyugaton hallani, menjen örmény templomba: szebb énekeket sehol sem fog hallani. A mi templomainkban nem a kántor énekel egyedül: itt a nép is énekel; énekel a nagy és kicsiny, öreg és ifjú, férfi és asszony. Nagyon sok egyházi énekeink vannak, melyeknek legnagyobb részét buzgó apáink itt e hazában szerkesztették. A Szamosújvárt használatos egyházi énekek le vannak téve hangjegyekre. A költői ihletettséggel írt főnséges „*sárágán*”-okat Európában csak örmény templomokban éneklék. A szamosújvári egyházi énekek egy-egyedét a lángeszű *Gábrus Zachar* szerzette; ugyanezen páratlan tanár gyűjtötte össze azokat négy vas-kos kötetbe. Néhány szép éneket dallamaikkal együtt „*Örmény egyházi énekek*” című czikhelyben hátrább közre is adok.

Útban vagy munka közben is inkább énekel, mint dalol az örmény. - Mióta kiköltözött az ősi hazából, mindenütt kín és üldözés volt osztályrésze (csak egyedül e hazában lelta fel a keresett csendes nyugalmat); azért nem igen volt kedve dalolni, hanem éneken a Mindenhatóhoz emelkedett fel és Tőle kért oltalmat, segedelmet... Ez a magyarázata annak, hogy míg a hivatottak egyre készítették a szebbnél-szebb egyházi énekeket, addig alig gyártott egy-egy „sírva-vigadó” középtehetség egy gyöngye dalt.

Nagyon gyakran énekeltek: azért meg is maradtak az egyházi énekek; de ritkán daloltak: s így a kevés számú dalok legnagyobb része feledékenységre ment. Csak egynehány maradt fenn, ezeknek is dallama szomorú. Az ide vonatkozó összes anyagot, a megmentett egy-két dallammal együtt hátrább az „*Örmény népdalok*” című czikkely alatt találja a szíves olvasó.

Az egész hazában alig egy-kettő tud még örmény dalt, a többi ajk - kivétel nélkül - mind magyar dalt zeng...Itt közre is adok egy erdélyrészi örmény tájnyelven írott újévi, alkalmi versezetet, melyet a múlt század első felének derekán (az 1836-iki újév napjára) a szamosújvári népiskola egykori érdemes tanára, a „*Szózat*” és „*Hymnus*” örmény műfordítója, a tudós és költői szellemű *Gábrus Zakhariás* írt. Ezen eredeti magyar-örmény énekből, mely tizenkét versszakból áll, itt csak három versszakot adok közre (jobbról a magyar prózai fordítás látható). Tárgyát az örmény konyhaművészet egyik legismertebb czukrászati remeke, az újév napjára készíttetni szokott, úgynevezett „*dáláuzi*” megéneklése képezi.

Az ércek dallamát apáink magukkal hozták e hazába, s e dallam szerint - melynek szerzője különben ismeretlen -, szokták az örmények énekelni az „*Ov thev ánkám ánden thárthe*” kezdetű dalt is. Maga a „*dáláuzi*” szó erdélyrészi tájszó; Keleten nincs használatban. - A *dáláuzi* nevű örmény csemege alkatrészei rendszerint: vagdalt dió és méz, esetleg mák is, s a négyszögű vagy kerek alakban összeállított készítmények fölött különböző színű apró czukorkák, esetleg újévi ajándéknak szánt ezüst húszasok vagy tallérok díszlenek. E bevezetés után álljanak itt mutatványul a szóbanlevő újévi versezet első és a két utolsó versszakai:

Örményül:

Dáláuzi, dáláuzi!
Khághczrén isz tun zudré mezi;
Pájcz ájszové incsh gánisz?
Zperénnérész gi cháphisz...

Ov márt! álesz Zásztvász chéntre,
Or Ná khezig háduczháne
Szurp snorháczhé mecsh méghré,
Or dárid éláh khághczhré.

Szeb cshárnusz ézleghuthiuné,
Vocsh cshi czhávisz ézdérdumé;
Vászén Ásztudzo szirun
Hámpirisz zájñ szirov tun.

Magyarul (prózában):

Dáláuzi, dáláuzi!
Édes vagy te mindig nekünk;
De evvel mit csinálsz?
A szánkat csalod...

Oh ember tehát az Istent kérjed.
Hogy adjon Az neked
Szent kegyelmében mézet,
Hogy éved legyen édes.

Számba ne vegyed a keserőséget,
S ne fájlald a szomorúságot;
Hanem Isten kedvéért
Szívesen eltűrjed azt.

Nincs ugyan állandó színházunk, de azért nagyon pártolja az örmény a magyar színészetet. Mindazon vándor színtársulatok, melyek örmény helységeken megfordultak, így nyilatkoztak, hogy a műpártolásban páratlan - az örmény. *Simay Kristóf*, *Gorove László* szamosújvári örmények voltak. Az első magyar színtársulatot örmények alapították. *Korbuly Bogdán* a kolozsvári nemzeti színház körül szerzett elévülhetetlen érdemeiért magyar nemességet nyert.

(Az írás a IV. kötet, 148-151. oldalán olvasható)

* * * *

Erkedi Csaba

Örmények ünnepe Szamosújváron

A múlt hét végén Szamosújváron minden út az örmény templom felé vezetett. Nem véletlenül. Szombaton délelőtt került sor a helyi örmény közösség hagyományos Világosító Szent Gergely ünnepére, amelyre a világ minden sarkából érkeztek vendégek. Ezúttal is zsúfolásig megtelt a templom, még Kanadából és az Amerikai Egyesült Államokból is érkeztek látogatók. A szentmisét *Szakács Endre* helybeli plébános celebrálta, de a híveket *Jakubinyi György* örmény apostoli kormányzó áldotta meg, aki beszédében külön kitért az ünnep jelentőségére. A szentbeszédet *Orbán Mihály* lelkész tartotta, aki Világosító Szent Gergely tevékenységét ecsetelte. A szombati ünnepségen újból bebizonyosodott, hogy ott, ahol a plébános minőségi munkát végez, az egyház összetartó ereje is nyilvánvaló. Függetlenül, hogy Gyergyószentmiklósról, Erzsébetvárosról, Jászvásárról vagy Konstancáról jöttek a hazai örmények, a hit és a közösségi élet szépségével tették rendkívülivé e fontos napot.

A szamosújvári ünnepséget megtisztelte jelenlétével *Varujan Vosganian*, a romániai Örmények Szövetségének elnöke, *Drágán Ovidiu*, helybeli polgármester, valamint a budapesti Erdélyi Örmény Gyöke-
rek Kulturális Egyesület küldöttsége, *dr. Issekutz Sarolta* elnöknővel az élen (aki máskülönben az erdélyi örmény közösség lelkes támogatója). Nem utolsó sorban köszönet a Székesegyház kórusának a csodálatos egyházi énekekért és örmény saragánjaiért, *Kirkósa Júlia* közismert operaénekesnő Ave Maria-ja pedig valóban maradandóvá tette a Szamos-parti kisváros örmény közösségének hagyományos évi találkozóját. Jó volt együtt lenni, meghitt hangulatban beszélgetni a múlttól, jelenről és jövőről. Visszontlátásra jövőre! - így búcsúzott az a több mint kétszáz főnyi vendégsereg, amely az ünnepi mise után összegyűlt a szépen feldíszített parókián.

(Megjelent a Szabadság, 2006. júl. 3-i számában)

* * *

Incze Réka (Sepsiszentgyörgy)

Soha többet nem taníthattam

- Ríport -

A 73 éves *Puskás Attila* visszaemlékezése a magyarországi forradalomra és ennek hatása az Erdélyben történt cselekményekre. Elmondja a forradalom előzményeit, feleleveníti a börtönben töltött nehéz éveket és az akkori hatalom kegyetlenkedéseit.

- Kérem mutatkozzon be!

- *Puskás Attilának* hívnak. Kolozsváron születtem 1931. augusztus 9-én. Végzettségemet tekintve tanár vagyok, és a Bolyai Egyetemen végeztem a természettudományok szakon. Utána kihelyeztek Csíkszék középiskolájába.

- Önt mi készítette arra, hogy részt vegyen az 1956-os forradalomban?

- Izgatottan vártuk, hogy nálunk is megdőlhessen esetleg a kommunista diktatúra és Románia lakói is fellázadnak a diktatúra ellen, amelyet Magyarországon a fiatalok, munkások, egyetemisták fegyveres felkeléssel igyekeztek megdönteni. Azonban Romániában más volt a helyzet: a Szabad Európa rádiót hallgatva tudtuk meg, hogy mi történik Magyarországon.

- Mik voltak a forradalom előzményei?

- Tulajdonképpen előzményei nem voltak. A magyar forradalom október 23-án robbant ki és még aznap este vált fegyveres forradalommá is. Miután a rádióban nem engedték felolvasni a forradalmi ifjúság 16 pontját, az államvédelmiség, a titkos rendőrség a tömegbe lőtt az épületekből. A tömeg között lévő gyalogos katonaság átadta a fegyverét a forradalom résztvevőinek, vagyis a tömegnek és így megindult a fegyveres harc. A lelkes tömeg a hatalmas Sztálin szobrot is ledöntötte.

- Mit jelentett ez a forradalom az erdélyiek számára?

- Ez a forradalom az erdélyiek számára egy passzív támogatás volt a magyarországi eseményeknek, amely szavakban, írásban és magatartásban nyilvánult meg. Nem volt semmilyen erőszakos ellenállás. Nekünk az a szerep jutott, hogy a hallott híreket megbeszéltük a kollégákkal.

- Önt mikor, hogyan és miért tartóztatták le?

- Engem 1959. május 12-én tartóztattak le, és 20 évre ítélték el, fővádltként, úgy mint a 11 társamat is. Ezek között volt 6 tanár és 5 végzős diák, akik a verseik miatt voltak bűnösök. Az én bűnöm az volt, hogy szerettem verset írni. Volt egy versem, melynek „Október 23” volt a címe, és az októberi magyar forradalmi eseményekhez kötődött a hangulata és tárgya is, ezt többen is ismerték. Betanítottam egy Gábor Áron színdarabot is, amely a hatóságoknak nem tetszett. A forradalom bukása után fekete gyászszalagot viseltem, de nem azért, mert valakim elhunyt, hanem azért, mert gyászoltam a forradalom áldozatait. Mivel bentlakási felügyelő tanár voltam egyik társammal, aki magyar tanár volt, annak elmondtam, hogy a forradalomban részt vett írók nevét és műveit ne hagyja ki a tananyagból, ez szintén vád volt ellenem. Azután rövidesen Csíkdánfalvára helyeztek ki tanítani. 1958 nyarán felhívtak a tanfelügyelőségre, hogy „miután nem megfelelő módon viselkedtem politikai szempontból”, így kénytelenek elhelyezni. Azt kérdezték tőlem, kérem-e önkéntes áthelyezésemet a líceumból Csíkdánfalvára, vagy pedig felbontják a munkaszerződésemet, így „önkéntesen” kértem kihelyezésemet Csíkdánfalvára.

- Mit tett mikor megtudta, hogy le fogják tartóztatni?

- A letartóztatásomat megelőző napon este Csíkszék közepén az egyik munkatársam, mondta nagy titokban, hogy holnap le fognak tartóztatni. Így is történt. Nem volt téves az információ, másnap kihívtak az osztályból, ahol éppen tanítottam és elkísértek az albérleti lakásomba. Megmutatták a házkutatási parancsot és keresték a verseimet, a naplómam amivel vádolhattak, de nem találták, mert már előre tudtam, hogy úgyis letartóztatnak és átvittem a háziasszonyomnak, hogy rejtse el. Ő el is rejtette. Így nem találtak semmi bizonyítékot ellenem, azonban mégis letartóztattak és Marosvásárhelyen vizsgálták ki az ügyünket, egészen az elítélésünkig, ezt szeptember 15-ére időzítették, mert akkor volt az iskolakezdés, és ezzel példát akartak statuálni a tanügyeseknek, hogy íme „ilyen tanárok és diákok vannak”. Az ítélet hirdetésénél 20 évet és még 10 évet kaptam a vádak alapján. 20 évre a rendszer elleni felforgató tevékenységéimért, 10 évre a tiltott iratok terjesztéséért újabb vádak alapján.

- Miért tartóztatták le önt 3 évvel a forradalom után ?

- Csíkszék közepén volt nekünk egy Sánta Imre nevezetű diákunk, utolsó éves volt, és verselt. Úgy képzelte, hogy egyfajta Petőfi Sándor. Elvette az apja fekete ünneplő öltönyét és ő azt mondta, eljön Sepsiszentgyörgyre és színész lesz. Hátrahagyott egy levelet, hogy én saját magam ura akarok lenni, és titkos dolgom vannak otthon. Ez a levél elkerült a tanfelügyelőhöz, az meg nem akarta titokban tartani, így elkerült a titkosrendőrségre, akik nem Sánta Imrét keresték, hanem azt a dolgot, ami titkos és el volt rejtve, az pedig nem volt más, mint egy rendszer-ellenes verseket tartalmazó füzet. Imre hazajött. Közben folytatódott a keresés, kérdezték, hogy még ki versel. Őt elengedték érdekes módon, minket a tanárokat pedig elítélték.

Folytatjuk

„A magány az elmének az, ami a diéta a testnek.”

(Vauvenargue)

„Életünk olyan, amilyenné gondolataink teszik.”

(Marcus Aurelius)

* * *

Keve Mária

„A liturgikus zene felemeli lelkünket Istenhez”

Különleges egyházzenei élményben részesültek azok, akik jelen voltak a Városmajori Jézus Szíve Plébániatemplomban a XXX. Bárdos Lajos Zenei Hetek Musica Sacra hangversenyén 2006. május 20-án, szombaton. Az évenként megrendezett egyházzenei hangversenyen Bárdos Lajos tanítványai, követői és tisztelői emlékeznek a Mesterre. A műsort Varga László, az Országos Magyar Cecília Egyesület igazgatója vezette. Hat kórus működött közre, ezek a következők voltak:

- Városmajori Jézus Szíve Plébániatemplom Bárdos Lajos kórusa, vezényelt: Fekete Andrea
- Diósdői Női Kar, vezényelt: Sirákné Kemény Kinga
- Voszkeberán Énekegyüttes, vezényelt: Zsigmond Benedek
- Vox Hungarica Női Kar, vezényelt: Döbrössy János
- Zselizi Franz Schubert Vegyeskar (Szlovákia), vezényelt: Horváth Géza
- Pestszentlőrinci Szent Margit Plébániatemplom Kórusa, vezényelt: Reményi Károly

A hat kórus közül most csak a harmadikról, a Voszkeberán Énekkar fellépéséről szeretnénk beszámolni, melyet 2004-ben Zsigmond Benedek alapított. Tagjai hivatásos énekesek, karnagyok és egyházzene-szek. A kórustagok fellépésük előtt kiosztottak a közönségnek egy A/5 lapot, melyen örményül, fonetikusán és magyar fordításban szerepeltek az elhangzó művek. Ez kedves figyelmesség volt tőlük, ezzel kívánták segíteni, hogy követni tudja a hallgatóság a művek tartalmát. Műsoruk a következő volt:

A) Örmény egyházzene

Az örmény Halotti liturgia *Komitasz* (1869-1935) örmény népzene- és egyházzene-gyűjtő, zeneszerző feldolgozásában.

1. Vor haneic - Ki nemléből levőt teremtesz (halotti himnusz)
2. I khoroc gartaci - A mélységből kiáltok hozzád (alleluja)
3. Kahanajk jev zsoghovurtk - Papok és hívő népek (ábécés himnusz 36. versszaka)
4. I verinn Jerszaghem - Égi Jeruzsálemben (halotti kanció, 3. versszak)
5. Hajr mer - Miatyánk (a halotti liturgia Miatyánk-tónusa)

B) Grúz egyházi énekek

1. Mamao csveno - Miatyánk (misetónus)
2. Cmidao Ghmerto - Szent Isten (triszhágion)
3. Dzsvarsza sensza - A te Keresztednek hódolunk (miseének a Szent Kereszt felmagasztalására)

A nem mindennapi hangzású zenei anyag különleges hatást váltott ki a szakértő közönségből. Varga László, az Országos Magyar Cecília Egyesület igazgatója ezt így fogalmazta meg: „Minket, zenészeket sokszor megkísért, hogy csak szakmailag figyeljük és hallgassuk az elhangzó kórusműveket; ha azonban liturgikus zenét hallgatunk és eltelik egy kis idő, lassan-lassan ha akarja, ha nem, az ember ráhangolódik Isten jelenlétére. És eszünkbe kell jusson, hogy itt van közöttünk az Isten. Nagyon érdekes volt az örmény és grúz egyházi és liturgikus zene, örülök, hogy megszólalt.”

A hangverseny után Zsigmond Benedek elmondta: az énekkar neve Voszkeberán, magyarul: Aranyszájú Szent János nevét jelenti. Repertoárjuk örmény és grúz egyházi énekekből és népdalokból áll. A grúz háromszólamú éneklés 2001 óta az UNESCO Szóbeli Hagyomány Világörökség része, ahogyan 2005 óta az örmény duduk játék is. A kórus az örmény apostoli egyház liturgiáin, valamint hangversenyeken énekel, belföldön és külföldön.

Énekük nekem is megidézte Isten jelenlétét. Köszönet illeti őket e lélekemelő élményért.

* * *

**Lapszemle a Szabadság (Kolozsvár) című napilap
2006. június 16-i számából Erdélyi Örmény Gyökerek június**

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadványának legfrissebb számában lehet olvasni: Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése; Kilencvenegy éve kezdődött meg az örmény népiartás (2. rész); Osváth Judit beszélgetése Kovács Bálinttal, az erdélyi örmények magyarországi kutatójával; Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében (Nemzetközi tudományos konferencia és doktori kollokvium Piliscsabán); Bartók Szepsiszentgyörgyön (dr. Fogolyán Miklós); Örmény zenemű Bartók emlékére (Zsigmond Benedek); Csíksomlyó ma már a magyarság legnagyobb zarándokhelye (Frigyesy Ágnes); A Csíksomlyói kegytemplom (Görbe László piarista); Jakabffy Elemér: Kisebbségi sorskérdések (Bodó Márta); Dr. Soó Rezső a legnagyobb örmény-magyar származású botanikus (Bálintné Kovács Júlia); A barokk Erdélyben (Balla Lóránt).

* * *

Fővárosi Örmény Klub 2006. július 20., 17 óra

Magyarok Háza, Budapest Műsor:

Szemelvények a **2. Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében**
című nemzetközi tudományos konferencia anyagából

(Rendezte: a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi
Intézet Történettudományi Doktori Iskola Újkori Eszmetörténeti Műhelye)

Örmény kép, örmény identitás a 19. században

Előadó: **Pál Judit** (Babes-Bolyai Tudományegyetem, Történelem-Filozófia Kar)

Mennyország-ábrázolás a Codex Vaticanus Armenus 32-es kötetében

Előadó: **Nagy Márta** (Debreceni Egyetem, Művészettörténeti Tanszék)

Az estet a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi

* * *

Örményország képekben

Kiállítás a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen

Dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke nyitotta meg *Örményország képekben, szemelvények az örmény kultúrából* című kiállítást 2006. június 28-án a Pázmány Péter Katolikus Egyetem aulájában (1088 Budapest Szentkirályi u. 28-30.).

Az elnökasszony köszöntő beszédében felidézte az örmény nép tragikus sorsát, majd külön szolt az erdélyi gyökerű örmények nehéz életútjáról. Az örmény népet üldöztetése ellenére katolikus hite őrizte meg mindmáig - hangoztatta az előadó. A kiállítás bemutatja az örmény népi, iparművészeti kultúra tárgyi eszközeit is, mely július 14-ig tekinthető meg hétköznapiokon reggel 8 órától este 20 óráig. A rendezvényt támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat.

* * *

Tatár Zoltán

Végzetes fürdőzés

A Lupsán lakó apróságok, de a felnőtt emberek is, elkényeztetve érezhették magukat, ha megérkezett a búza- és a gyümölcsérlelő nyár. Igaz a fiatalok, ha nagy meleg támadt, nem igen várták meg, hogy Szent Jakab hava, a július bekopogjon. Ha olyanra fordult az időjárás - márpedig az öregek egyre csak hajtogatják, hogy régen sokkal melegebbek voltak a tavaszok, hát még a nyár! - már júniusban is, különösen, ha Medárd csebre száraz maradt, nem volt benne mit lezúditania a 40 napos eső előlegeként - élvezték a fürdés örömeit. Olyan esztendő is akadt, amikor Pünkösöd havában, alighogy átvészelték Pongrác, Szervác és Bonifác, a szeszélyes fagyosság napját, ha fogvacogva is, de megmártóztak a Malomárok vizében.

Mert hát a lupsaiaknak fürdő Mekkája a Kis-Szamos volt. Ennek a néha kiszámíthatatlanul romboló kedvű pataknek, nyáron hűvösen simogató, néhol sodró, máshol lassan hömpölygő vize felüdülést és ki kapcsolódást nyújtott a mezőről, munkából hazatérő lupsaiaknak, elernyesztve, megpihentetve elfáradt izmaikat. A fiataloknak pedig szórakozást és játék lehetőséget nyújtott...

Serestély Mihály, félévszázad távlatából is sorolja a fürdő társakat: Veres Pityu, Mikó Öcsi, Máthé Bandi és Karcsi, Placsintár Lali, Vad Zoli és Gyuszi, a Toldi tér sarki seprűgyáros fiai, Pap Misi, a Téglás fiúk, Lőrincz Józsi meg a Prém testvérek. Sajnos, mondja hamiskás mosollyal Misi, lányok ritkán jártak akkor fürdeni. Csegezi Marika, a kelmefestő Balogh lányai, Pop Gréti és Víz Marika nevei jutnak eszembe. Ha ők megjelentek, más volt a fürdés. Előzékenyek voltunk, de igyekeztünk bemutatni minden tudásunkat...

A számos fürdésre alkalmas hely közül, a fiúk számára a legcsalogatóbb mégis a Szent Péteri malom zsilipkamrája és a nagy kerék utáni gubbenő volt. Ide még a hídkarfáról is be lehetett ugrani, de akár a kerék tengelyét tartó, ma is létező beton fal végéről is. Se vége, se hossza nem volt a vízi hancúrozásnak. Hol egyesével, sorban, hol párosával vagy csoportosan zuppantak a habzó vízbe, s a magasba szökkenő millió vízgyöngyszemeken megtörő napsugár a szivárvány minden színében villant. Gyakran leállították a nagy kereket, ha alacsonyabb volt a vízállás, ilyenkor a malom villanyárammal üzemelt. A zsilipkamrából szabadon zúdult alá a víz s a szük betonvályúban sebesen úsztak le a fiúk, sokszor a híd túlsó oldaláig, lebegve, hol a vízben, hol alatta.

Több mint fél évszázada, egy forró júliusi napon a Toldi téri Mikó Öcsi és a Csertőre utcai Veres Pityu lelkendezve szaladt a kisebbik Placsintár fiúhoz. Lalika tízéves korához képest sportos, jókötésű gyerek volt, 15 évvel fiatalabb, mint Károly bátyja, aki már kenyérkereső volt.

- Gyere gyorsan, Lali, felhúzták a zsilipet, jól lehet siklani aztán leúszunk a kertek aljáig!

Lalikaék éppen az utolsó kanál levesnél tartottak, amikor a két fiú berobbant. Az apa, a híres szamosújvári Placsintár családnak egyik fia, Károly, jómódú állatkereskedő, azt javasolta a két lelkendező fiúnak, hogy várják meg amíg Lali végez az ebéddel, aztán estig fürödhetnek. Mindhárom fiú rimánkodni kezdett, s az édesanya, akinek egyébként is gyengéje volt a kissé későn jött öcskös, beállt a gyözködők sorába. Az apa engedett, s a srácok elviharzottak. Néhány pillanat múlva már a hídkarfán ültek. Lali elsőnek készült beugrani a vízbe. Mikó Öcsi, kissé csodálkozva, de rosszat sejtve kiáltotta: - Nézzétek! - milyen habos a víz! Mintha pezsegne!

De a figyelmeztetés későn jött. Lalika a híd karfájáról lendült, megfeszült izmos teste két méter magasból zuhant a habokba. A pezsgés mintha egy pillanatra felerősödött volna. Lalika eltűnt a habokban, majd furcsa pózban, hassal a malom falához tapadt, mozdulatlanul. Mintha mágnes rántotta volna magához.

A megrémült fiúk segítségért kiáltottak. Vad Zoli bácsi jött sebesen, és már ordította is torkaszakadtából:

- Állítsátok le a malmot! Kapcsoljátok ki az áramot! Gyorsan!

Ahogy ez megtörtént Lalika ernyedte teste lassan levált a falról, s a víz sodorni kezdte. A hídon túl Vad bácsi kiemelte a vízből. Karjai, lábai élettelenül lógtak, halálsápadt volt az arca, mellén, hasán égési foltok éktelenkedtek. Megütötte az áram és szörnyet halt.

Lalika bátyja, a ma már lassan a nyolcvanadik felé közeledő *Placsintár Károly*, látható felindulással meséli a továbbiakat.

- A hír futótűzként terjedt: Meghalt Öcsi! Serestély Mihály, akit otthon szintén Öcsinek szólítottak, a Buci kertben fürdött. Nővére, Magdi jajveszékelve kiáltozott az öccse után. De rohantak a szüleim is. Apám, amikor meglátta a kisfiát, a malom tövében egy derékalj szalmán lefektetve, levett kalapú, döbent emberektől körülvéve, lebénult. Mozdulni sem tudott. Anyám is ájultan rogyott a földre.

A vizsgálat megállapította, hogy a villanymotor földelése szakszerűtlenül volt a mederbe vezetve és egy rövidzárlat változtatta a Malomárok vizét elektromos vezetővé. A pezsgést még a Buci kertben is érezték.

A balesetből tárgyalás lett. A molnár gépész, nagydarab, szőke ember, testileg-lelkileg összetörve jelent meg a bírák előtt. Lali szülei, amikor meghallották, hogy a szerencsétlen apát odahaza három gyermek várja, azonnal visszavonták a keresetet. Ez a nemes cselekedetük, talán enyhítette valamelyest kínzó fájdalmukat.

Lalika temetésén emberek százai vettek részt. Az egész város gyászolta a tragikusan elhunyt kisfiút. A gránátrobbantásban megsérült Téglás fiú, a pisztollyal átlőtt Prém Sanyi balesete mellett, az ifjabbik Placsintár fiú esete szomorú, fekete keretes lapként köttetett be a lupsai hétköznapi történelmi albumába.

(Megjelent a Szabadság 2004. május 12-i számában)

Csángó magyarok

Nem a bukovinai visszatelepített csángókról, hanem arról a tizenötezer csángó magyarról akarok pár sort írni, kik Brassó vármegye 10 magyar községében tengetik életüket. Mert tengés az életük idehaza. Ha boldogulni akarnak - ők boldogulásnak tekintik -, vonulnak ki Romániába: jobb kenyérkeresetre, szabadabb életre.

Pirulunk leírni, de fájdalom, úgy van, a csángó leány siet teherbe esni, hogy mint dajka 15-20 fr-ot keressen havonként Romániában. Elszorul a szívünk, ha látjuk - és sajnos látnunk kell -, hogy a csángó leányok majdnem kivétel nélkül 14-15 éves koruktól kezdve Romániában keresik boldogulásukat. Az ifjú csángó pár első útja Romániába vezet: de nem nászút ez, hanem a kenyérkereset kényszerű útja. És e kivándorlás veszesebb minden más kivándorlásnál. Mert itt az elnemzetietlenedés, az eloláhosodás veszélye fenyegeti e népet.

Itthon is románok között lakik; mert az úgynevezett csángó magyar falvak lakosságának több mint 1/3-ada román. És a Romániába bevándorolt magyar csángó, ha ott ül évekig és visszajön - oh de hányan vannak, kik soha vissza nem térnek! - már megtanulta a román nyelvet, eltanulta azok szokásait és eltanulta főleg azok hibáit. Ne csodálkozzunk azután, ha e népnek ellenálló ereje csökken, s a falvakban folyton gyarapodik az oláhság.

Segíteni kell e nép sorsán, baján! Meg kell gátolni Romániába való kivándorlását! De hogyan? Ezer a módja annak; mert bár földje kevés van e népnek, vannak olyan tulajdonságai, melyeket ha itthon érvényesítene, itt is boldogulhatna.

Van e népben páratlan szorgalom és kitartás, van munkakedve, élelmessége, s bár a sok nyomorúság, s a múltban a szászok függő helyzete, ma a Romániában való gyakori tartózkodás némileg megrontotta e nép erkölceit is; egy-két nemzedék ezt is levetkőzné. És van e népnek, s főleg volt a múltban egy kitűnő tulajdonsága; nyelvéhez való ragaszkodása, hazája iránti törhetetlen hűsége és lelkes áldozatkészsége. Ebben kell e népet megtartani, ezért nem szabad azt veszni hagyni. Kevés földjén, belterjes, kerti gazdaságra szoktatni, állattenyésztését fejleszteni; azután meglevő szövő-, fazekas-, faragászati, építészeti stb. iparát felkarolni és versenyképesé tenni, ez volna a feladat, melyet az *Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület (EMKE)*, és annak e vidéken a Hétfaluban fennálló választmánya - egyéb üdvös kulturális tevékenységek mellett - szintén megoldani, vagy legalábbis a megoldásra előkészíteni hivatott.

A tíz éves évforduló alkalmából időszerűnek tartottam felhívni az EMKE híveinek figyelmét erre a hazánk délkeleti sarkán élő magyarságra. Hiszem, hogy felszólalásomnak legalább annyi eredménye lesz, hogy az érdeklődés és figyelem felébred e 15 ezernyi csángó-magyar nép iránt. Megérdemli e nép, hogy tegyünk érte!

(Brassó)

* * *

Az EMKE tordai emlékkönyvébe

Kapácsy Dezső

*Győzelemre segíteni
Az EMKÉnek szent zászlaját
Minden magyar szálljon síkra
Aki szereti a hazát...
És emeljük ezt a zászlót
Magasabbról magasabbra –
Így segítjük nemzetünket
Küzdelméből diadalra!*

(Eger)

* * *

Fővárosi Örmény Klub 2006. augusztus 17, 17 óra

Magyarok Háza, Budapest

Filmvetítés:

Passió

című film megtekintése

Rendezte: *Mel Gibson*
Az estét a Budapest Főváros XIII. kerületi
Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi

* * *

Ünnepség Világosító Szent Gergely tiszteletére

Szerencsém volt részt venni az idén is a XIV. kerületi Örmény Önkormányzat ünnepségén, melyet a XIII. és XV. kerületi örmény kisebbségi önkormányzatok képviselőivel közösen rendeztek. Számomra mindig felejthetetlen élményt nyújtanak az efféle ünnepségek, mert találkozhatok hasonló beállítottságú emberekkel és élvezhetem az örmény kultúra gazdag és színes tárházát. A rendezvényt Zárug Béla, a Zuglói Örmény Önkormányzatok elnöke nyitotta meg.

Személyesen pár éve ismerkedtem meg Katikával és férjével egy debreceni örmény farsangi bálon. Ők voltak az elsők, akik ráébresztettek örmény gyökereim fontosságára és az örmény nép vérében lévő halhatlan nagy szeretetre és összetartásra. A mai rohanó korban kissé elfelejtődik a barátság és a másik ember iránti tisztelet, ezért különösen fontosak az ilyen rendezvények, ahol találkozhatunk egymással. A XIV. ker. rendezvényén is mindig kellemes hangulat alakul ki és a rendkívül választékos és élvezetes műsor tovább szórakoztatja a résztvevőket. A Harmonia-Celestis zuglói örmény kórus a május 26-i ünnepségen eredeti dalokat adott elő. Később Avedikián Viktória énekművész, valamint a Guszán Trió járult hozzá a különleges hangzású örmény dalok felcsendülésével, hogy átléphessük a jelen határait, s átrepítették bennünket a messzi tájakra és régmúlt idők hangulatába. Az elmélyült átéléshez Várnagy Katalin színművész, továbbá Zárug Zita szavalata is hozzájárult. A Világosító Szent Gergely tiszteletére rendezett ünnepi megemlékezésen Leszkovszky Pál plébános atya Garaguly István közreműködésével áldásban részesítette a résztvevőket.

Az Örményország képekben című fotókiállítás megnyitója után jellegzetes örmény ételeket kóstolhatunk meg a külön termekben. Szabó László és Luszone Hakobjan fotóművészek felvételein megcsodálhatuk a híres Ararát hegység szépségét, az anyaország tájainak és építményeinek felvételeit, valamint az ott élő emberek napi életéből kaptunk hangulatos ízelítőt. Befejezéskeppen az örmény himnusz hangzott el Zsigmond Benedek tolmácsolásában.

Örülök a lehetőségnek, hogy részt vehettem a rendezvényen.

Nadobán Erika

* * *

Kínai tanítás

*Vehetsz házat, de otthont nem,
vehetsz ágyat, de álmot nem,
vehetsz órát, de időt nem,
vehetsz könyvet, de tudást nem,
vehetsz pozíciót, de tiszteletet nem,
megfizetheted az orvost,
de az egészséget nem,
megveheted a lelket,
de az életet nem,
megveheted a szexet,
de a szerelmet nem*

* * *

Olvasóink írják

Bálintné Kovács Júlia úrnőnek
Kolozsvár

Kedves Júlia!

Június 23-án a marosvásárhelyi Unitárius templomban rendezett „Üzenet az Ararátról” című verses-zenés műsort mindketten megtekintettük. Rendkívüli élményben volt részünk. Nagyon örvendtünk, hogy felhívtad figyelmünket erre a műsorra, mert kár lett volna elmulasztani, hisz szegényebbek lettünk volna egy rendkívüli élménnyel. Sajnos a második napi műsoron nem tudtunk résztvenni, mert abban az időpontban

volt a végzős orvos és gyógyszerészhallgatók ünnepélyes búcsúztatása a Vártemplomban, ahová kötelességünk volt elmenni. De barátainktól hallottuk, hogy az is nagy élményt jelentett számukra.

Örvendünk, hogy megismerkedtünk *Issekutz Sarolta* elnökösszonnal és hallgathattuk érdekes beszámolóját az örmények történetéről és szomorú sorsáról. *Várady Mária* színművésznőt hallgatni különösen élményt jelentett, mert ilyen szép versmondásban nem volt még részünk. Teljes átéléssel, tiszta érthető szövegmondással kevesen tudnak verset mondani és ezeket a szép örmény, vallásos verseket nem is lett volna alkalmunk megismerni, ha nem mentünk volna el. *Miklósi András* orgonaművész játéka is lebilincselő volt az Unitárius templom kis orgonáján is, hátha még komoly, nagy hangverseny-orgonán játszott volna, mint amilyen a Kultúrpalotában van.

Sajnos a „Marosvásárhelyi Napok” zsúfolt programja miatt aránylag kevesen voltak jelen, de a közönség annál lelkesebb volt. *Kilyén Ilka* színművésznő, az EMKE vezetősége részéről szép szavakkal vezette be és zárta az előadást, dicsérve az előadókat, azzal az ígérettel, hogy egy másik alkalommal, még hallani fogjuk őket. Reméli, lesz lehetőség a Kultúrpalota nagytermében találkozni, mert ezek után már lesz akkora közönség, hogy megteljen az egész terem. Várjuk ezt az alkalmat!

Gondolom a kolozsvári előadásuk is nagy sikerrel járt. Remélem lesz visszhangja az újságban is. Még egyszer köszönjük a figyelmeztető felhívásodat és a rendszerességgel küldött örmény újságot. Nyár-ra kívánunk Neked kellemes pihenést! Mindkettőnk nevében baráti szeretettel küldöm szívélyes üdvözlőtünk.

Marosvásárhely, 2006 jún. 25-én

*Péter H. Mária és hitvestársa Péter Mihály
(mindketten ny. egyetemi tanárok)*

Sipos László festőművész
Felvincről (Enyed mellett)

Köszönöm a küldeményt, örömmel olvasgatom, örömteli, kellemes meglepetést szerzett! Szeretném, ha továbbra is tartanánk a kapcsolatot, ápolva és taszítva a „Bálint Tibor Szekeret”. Tisztelettel: a Barabás Miklós Céh „pezsgő felelőse”.

András Kabdebó Éva és Kinga
Székelyudvarhelyről

- és még sokan mások Erdély számos településéről. „Köszönet a sok szép élménydús folyóiratért.”

A levelek közül válogatott és mindegyiket hálásan köszöni:

B. Kovács Júlia és a Szerkesztőség

* * *

Ani, az ősi örmény főváros - kiállítás

Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai című kiállítás június 24-e óta látogatható a kiszombori körtemplomban. Horváth Zoltán György fotóművész, a Romanika Könyvkiadó igazgatója felvételein „elzarándokolhatunk” Aniba, a X-XI. század örmény fővárosába, mely jelenleg Törökországban, közvetlenül az örmény határnál fekvő káprázatos romváros, ahol megdöbbentő épségben maradtak meg az 1700 éves örmény kereszténység 1000 környékén épített szépséges romtemplomai. A kiállítás szeptember közepéig látogatható.

* * *

„Aki soha nem vállal kockázatot az életben, sehová sem jut.”

* * *

Az örmény Semiramis

...Tehát, befejezésül: igen jó, nyugodt hely, ahová érdemes betérni. Mivel is kezdtem?

Ballagunk a budapesti Belváros kellős közepén. Miután a Petőfi Sándor utcai postán elintéztük a dolgunkat, kifelé jövet eszünkbe jut: kávé és ásványvíz...! Irány tehát a Váci utca-Aranykéz utca kereszteződése, amellyel szemben tábla virít: „Semiramis örmény kávézó”. Nosza, hiszen hallottunk már róla többször, csak éppen ritkán járunk arrafelé, s egy kávéért az ember nem utazza végig a fél várost.

Pedig néha érdemes.

Szemirámisz ugyan a legenda szerint asszír királynő volt, aki babiloni függőkertjeiben mulatta az időt, amikor éppen nem férje, az ugyancsak legendás Nínosz király meggyilkolásával foglalatoskodott. (Amúgy a történészek a valóságos Sammurama alakjával, a Kr.e. 9. századi, valódi asszír királynéval azonosítják.)

Hogy azonban Szemirámisz mennyire volt asszír s mennyire valamely más nemzet lánya...? Vagyis mi köze lehetett az örménységhez, azaz miért „Semiramis” a kávézó neve? A kérdésre válaszoljanak az ókortörténészek és armenológusok, vagy éppen a kávézó dolgában illetékes Szongoth-cég.

Mi erre nem vállalkozunk, hanem a mosolygósan feladott kávé kortyolgatjuk. A kávé teljesen európai (olasz, illetve magyar) ízlés szerinti. A kinti 28 Celsius fokra való tekintettel azonban még származásunk szép emléke sem teszi lehetővé, hogy az „örmény kávé”-nak titulált, brandyvel dúsított italt rendeljük meg. Aztán a finom kávé egyhamar félresöpri a felfedezés: oldalt, egy polcon Szongott Kristóf Monográfiajának kötetei, valamint EÖGY-füzetek (talán az utolsó néhány hónap termése) és a 2000-es évfolyam bekötött példánya.

Kézbe vele s nyissuk ki, találomra! 2000. szeptemberi szám: a Budapesten szeptember 29-én kezdődő örménymagyar konferencia programja. Hanusz Gyula beszámolója az augusztusi, Balatonalmádiban tartott, hagyományos erdélyi örmény flekkenpartiról. S hozzá fényképek: az egyik a kerti asztalnál egy azóta elhunyt úr ül, félháttal, ő a balatonparti ház és kert gazdája. Úr, az a fajta, aki öregen s betegen is, törösten is, valamivel több, mint két évvel a halála előtt is úr... (Akkor s ott láttam őt életemben először és utoljára: sok-sok ember gyógyítója-megmentője, dr. Benedek Tibor sebész főorvos.)

Tehát: „eögykés” olvasnivalók, amelyeket a kávéval párban kedves, nyugalmas hangulatú berendezés körít. Talán még arra érdemes lenne odafigyelni, hogy ne csak annyi Szongott-reprint legyen ott, hanem több... (bár, lehet, hogy pl. a Genealógiát egy érdeklődő vendég már „lenyúlta”?) S jó, hogy ott vannak az elmúlt hónapok EÖGY-füzetei. Magunk bizony hangsúlyosabb helyet keresnénk ezeknek a kiadványoknak. Nemhogy ártanának az üzletmenetnek, de külön, sajátos ízt kevernek a kávéhoz, amint teszik azt Szabó László örményországi fényképei is az egyik falon. S mindezt mégsem a közeli Vörösmarty tér sokkalta szokványosabb kávézóinak elképesztő árszintjén. Aha, meg marlenka is volt, amelyet sok süteménykedvelő jól ismer...

Vagyis, hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem s visszakanyarodjak a végéhez: igen jó, nyugodt hely, ahová érdemes betérni.

dcs

* * *

Az egykori Erzsébetváros polgármesterei és bírái

Miután a XVII. század végén Moldvában elviselhetlenné vált az oda telepedett örmények helyzete, Menos nem egyesült püspökük vezetésével, átmenekültek a Kárpátok gerincén Erdély felé. Az úgynevezett Somlyói-havasok erdő rengetegében hosszú évekig bujdosnak, ott várták, hogy sorsuk jobbra forduljon, visszatérhessenek elhagyott moldvai házaikba.

De miután látták, hogy reménykedésük hiábavaló, I. Apafi Mihály (1632-1690) fejedelemhez fordultak segítségért és befogadást kértek. A szelíd lelkű fejedelem szívesen fogadta őket (1672). A hagyomány szerint akkor 3000 örmény család települt át Moldvából Erdélybe. A legújabb kutatás azonban nem hagyja figyelmen kívül, hogy a XVII. sz. végi és XVIII. sz. eleji Erdély és Moldvai közti migrációval kapcsolatban csak bizonytalan adatok állnak rendelkezésre, ezért szerényebb számot említ: 800 családról, azaz kb. 6400-8000 személyről beszél.

Kezdetben Apafi engedélyével befogadott örmények a következő települések közelében telepedtek le: Beszterce, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz, Görgényszentimre, Petele, Marosfalu, és az Apafi-birtokon, Ebesfalván. II. Apafi Mihály halála után az ebesfalvi uradalom és az Apafi-kastély, amelyet 1552-ben reneszánsz stílusban épített Apafi Gábor, vérrokonság alapján, per útján Bethlen Gábor kancelláré lett. 1726-ban tőle vásárolták meg az örmények, állítólag ekkor kapta az Erzsébetváros nevet is, és Szamosújvár mellett az örmények második központja lett.

(A volt Apafi-kastély homlokzatában találták meg Apafi feleségéhez írt szerelmes levelét, amelyet ezüstpohárba rejtve befalaztak. Az épület ma is jó állapotban található. 1661-ben Ali basa innen az ebesfalvi kastélyból vitte Apafi Mihályt az erdélyi fejedelem választó-gyűlésére. Fiát, II. Apafi Mihályt, 1681-ben választották fejedelemmé.)

Az örmények betelepítése után úgy I. Apafi Mihálytól, mint fiától II. Apafi Mihálytól (1676-1713) különböző kiváltságokat kaptak: többek között a szabad bíróválasztási jogot is.

Az erdélyi örmények lelke, intézője a bejövetelük alkalmával Dániel Tivadar volt, akinek halála után Apafi Mihály az erdélyi örmények főbírájává: Gergelyfi Miklóst nevezte ki, albírákká e kipróbált hűséges fiaikat: Zakariás Endrét, Cziffra Lukácsot és Várteresz Lukácsot rendelte, kik közül Zakariás Endre Ebesfalván székel; utána időrendben - az „Arménia” című 1891-ben megjelent folyóirat szerint - ezek a bírák és polgármesterek következtek:

1727-1732 Zakariás János	1742-1743 Issekutz Emánuel
1732-1736 Issekutz Miklós	1743-1745 Dániel János
1736-1737 (ismét)Zakariás János	1746-1747 Dániel Imre
1737-1740 Dániel Imre	1747-1749 Lukács Tódor
1740-1742 Lázár János	1749-1751 Lázár János
1751-1753 Ötves János	1792-1793 Lengyel Lukács
1754-1755 Issekutz Auxent	1793-1794 Csiki Mihály
1755-1757 Gáspár Melkhon	1794-1795 Paturbány Vártán
1757-1760 Issekutz Ágoston	1795-1796 Issekutz Antal
1760-1762 Zakariás Tamás	1796-1798 Csiki Mihály
1762-1763 Kosotán Márton	1798-1799 Török János
1763-1764 Issekutz Auxent	1799-1800 Dániel Gergely
1764-1766 Zakariás Tamás	1800-1801 Csiki Mihály
1766-1768 Dániel Eugén	1801-1802 Török János
1768-1770 Issekutz Antal	1802-1803 Csiki Mihály
1770-1771 Csiki Tivadar	1803-1804 Zakariás Zakariás
1771-1772 Vikol Bogdán	1804-1805 Csiki Mihály
1772-1773 Csiki Emánuel	1805-1810 Csiki Lázár
1773-1774 Dániel Eugén	1810-1814 Dániel Imre
1774-1775 Issekutz Auxent	1814-1832 Dániel Gergely
1775-1776 Dániel Lukács	1832-1839 Lengyel Márton
1776-1777 Dániel Eugén	1839-1851 Fark János
1778-1779 Csiki Emánuel,	1851-1855 Dr.Wolff József
1779-1780 Dániel Eugén,	1885-1860 Bilcz József
1780-1781 Issekutz Antal	1860-1861 Nuridsán Bogdán
1781-1782 Csiki Emánuel	1861-1875 Karácsony János
1782-1784 Issekutz Antal	1875-1877 Csiki Lázár
1784-1789 Csiki Emánuel	1877-1882 Tompos Gergely
1789-1790 Török János	1882-1885 Jóseffi József
1790-1792 Issekutz Auxent	1885 óta Lengyel Márton

158 év alatt 62 ízben választott Erzsébetváros elöljárót és ezen elöljárók között csak egyikük, Bilcz József (1855-1860) nem volt örmény származású. A múlt nagyjai emlékeik megalkotásában élnek, a jelenlegiek bölcs munkásságaikban, s a jövő elöljárói éljenek reményeik megvalósításában!

Beküldte: Kolozsi Gergely István

Felhasznált irodalom: „Arménia”, 1891.; Utazások Erdélyben 1981.; Révai Lexikon; Erdély nevezetesebb családai, 1854.

* * *

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

**„Leszállott ma az égből Gábor főangyal,
hozta magával az égi koszorút,
mellyel megkoronáztatott,
a győzelmes Szűz Anya!”**

(Kísérő ének Nagyboldogasszony - augusztus 15-e - napjára)

Mária földi élete véget ért, de csak a földi, mert élete folytatódik a mennyben. Hitünk szerint oda testestől felvétetett. A barokk korban a festészetben elterjedt ábrázolás: Mária megkoronázása. A képen Mária középen térdel, felette a Szentlélek galamb képében, két szélről az Atya és a Fiú tartják a koronát. A sarangánban Gábor arkangyal nyer említést. Ez párhuzamot von a március 25-i ünnep és a mostani között: Mária elfogadta Isten akaratát, s kiérdemelte a menny királynője címet.

Dr. Sasvári László

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat (Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791) e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 115. szám
2006. szeptember

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívtatán és hívtatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

**„Megjelent a múltban a Szent Kereszt,
virágzott a Paradicsomban, melyet Isten ültetett;
ez volt Szethnek vigasztalója,
(Ádámnak Ábel után született fia - A szerk.)
és Ádámnak, a mi atyánknak előjele;
vessük reményünket e fába,
melyre az Úr Jézust függesztették:
boruljunk le Őelőtte és imádjuk Őt,
szent ez a jel, melyet Isten adott nekünk!”**

(Kísérőének kereszt felmagasztalás - szept. 14-e - ünnepén.)

A kereszt tisztelete a keleti egyházak körében tán legjobban az örmény egyházban él. Az örmény nemzet sorsa is keresztthordozás. Egész történelmükkel Krisztus keresztjéhez társulnak.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magy-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu | magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Tájékoztató a 2006. október 1-i örmény kisebbségi választásokra

Mindazon kedves Olvasóink, akik július 15. napjáig felvétették magukat az örmény választói jegyzékbe és megkapták az október 1. napjára szóló, zöld színű Értesítőt, amelyen a szavazás helyszínéről is tájékoztatást kapnak, választhatják meg az örmény kisebbségi képviselőket. A szavazólapon a képviselők sorsolás alapján kerülnek feltüntetésre, nevük után lesz feltüntetve a jelölő szervezet.

Kérjük tehát, hogy keresse meg a listán az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (utána olvasható a rövidítés: EÖGYKE) nevét, amely sorban előtte megtalálja az Egyesület képviselőjelöltjeit. Ne felejtse el, hogy mind az öt jelöltnél húzza be a jelölt neve előtti négyzetbe az X jelet! Számolja meg, hogy 5 jelöltet bejelölt-e, nehogy kimaradjon valaki.

Alább felsoroljuk és bemutatjuk kerületenként az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselőjelöltjeit. Amely kerület nem szerepel a felsorolásban, ott nem indítottunk képviselőket, tehát ott el sem kell menni szavazni.

Figyelem! A XV. kerületben 6 jelölt indul az Egyesületünk színeiben. Csak akkor érvényes a választás, ha 5 képviselőt választanak ki belőlük. A Szegedi Örmény Önkormányzat 8 képviselőjelöltet indított az Egyesület hozzájárulásával. Ott is 5 főre kell szavazni, ellenkező esetben érvénytelen a szavazás!

Javasoljuk a választásra elvinni:

- értesítőt (zöld), a választás helyszínéről
- szemüveget

- tollat
- a helyi képviselők listáját, amelyet kivághat a lapból.

Budapest I. kerület

Képviselőjelöltek: Dr. Benedek Katalin, Böjtös Jenőné, Dávid Csaba, Merza Krisztina és Várady Mária.
Szavazás helyszíne: I. ker. Mészáros u. 5-7. Szilágyi Erzsébet Gimnázium

Budapest II. kerület

Képviselőjelöltek: Bacsó Zoltán, Flórián Antal, dr. Issekutz Sarolta, Szabó Anikó és Zakariás Antal
Dirán.
Szavazás helyszíne: II. Hűvösvölgyi út 12. Budagyöngye Közösségi Ház

Budapest III. kerület

Képviselőjelöltek: Ajvazov Jurij, Bakonyi György, Bakonyi Zoltán Tibor, Sasi-Nagy Pál, Zakariás Péter.
Szavazás helyszíne: III. Szentlélek tér 10. Óbudai Gimnázium

Budapest VI. kerület

Képviselőjelöltek: Dávid Tamás, Hegyi Dávid András, Raskó Lórántné Betegh Tünde, Wertán Kinga
Klára, Wertán Zsoltné.
Szavazás helyszíne: VI. Király u. 88.

Budapest VII. kerület

Képviselőjelöltek: Balogh Jenő, Dr. Capdebo Gergely, Karászi Jánosné, Dr. Szabó Árpád, és Szongothné
Rónay Anikó.
Szavazás helyszíne: VII. Dob u. 85.

Budapest VIII. kerület

Képviselőjelöltek: Bacsó Márton Károly, Dr. Keszy-Harmath Péterné, Keve Mária, Tóth József, Zakariás
Enikő.
Szavazás helyszíne: VIII. Rigó u. 3-5.

Budapest IX. kerület

Képviselőjelöltek: Balogh Réka, Dr. Borszéki Béla, Hegyi Péter Hunor, Király György András,
Szenttamássy Katalin.
Szavazás helyszíne: IX. Mester u. 23.

Budapest XI. kerület

Képviselőjelöltek: Dr. Forgács Barnabás, Harmath Kálmán, Kátainé Szilvay Ingrid, Kirkósa Péter,
Szotyori-Nagy Áron Gergely.
Szavazás helyszíne: XI. Bocskai út 47-49.

Budapest XII. kerület

Képviselőjelöltek: Bacsó Balázs György, Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit, Ispánki Dávid, Mály Katalin,
Szabó Bence.
Szavazás helyszíne: XII. Böszörményi út 23-25.

Budapest XIII. kerület

Képviselőjelöltek: Füleki Balázs, Kabdebó János, Dr. Kiss Margit, Király Zoltán, Szakály Fruzsina.
Szavazás helyszíne: XIII. Váci út 57.

Budapest XIV. kerület

Képviselőjelöltek: Füleki Józsefné, Heim Pál, Szongoth Gábor Gyula, Zárug Béla József, Zárugné
Tancsin Katalin.
Szavazás helyszíne: XIV. Pákozdi tér 13.

Budapest XV. kerület

Képviselőjelöltek: Adorján Zsuzsanna Ágnes, Áts József, Kitlei Gabriella Lujza, Lovas Katalin, Nuridsány Judit, Nuridsány Zoltánné.

Szavazás helyszíne: Széchenyi tér 13. Általános Iskola

Budapest XVI. kerület

Képviselőjelöltek: Heim Kristóf, Szatmári Emese Judit, Dr. Szuper Géza, Vereczkei Réka, Vörös Gábor.

Szavazás helyszíne: Hősök Fasora 30. Általános Iskola

Szeged

Képviselőjelöltek: Dékányné Verzár Katalin, Hatvani Zoltán, Kövér László, Novák Szabolcs, Oláh István László, Tóth Ferencné, Dr. Tóth István Tibor, Dr. Tóth Rózsa.

* * *

Bemutatjuk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2006 évi választáson induló képviselőjelöltjeit

I. kerületi képviselőjelöltjeink

dr. Benedek Katalin Erzsébet

Budapesten születtem. Művészettörténész- és magyar-orosz szakos középiskolai tanári diplomáimat az ELTE Bölcsészettudományi Karán szereztem. Pályámat a Budavári Palotába helyezett Magyar Nemzeti Galériában kezdtem 1977-ben. Azóta az intézmény munkatársa vagyok, jelenleg művészettörténész főmuzeológusként tevékenykedem.

Családom nemzeti elkötelezettségű, az európai kultúrát szerető, polgári értékrendet tisztelő keresztény szellemi légkör természetes közeg otthonunkban. Orvos szüleim családfája apai ágról háromszéki lófőszékely rangú, örmény beütésű elődöket jegyez. Másrészt jelenti Benedek Eleket, akinek egyedülálló irodalmi munkásságát folytatták a dinasztia máig elismert leszármazottai. Anyai részről a magyarságáról híres kárpátaljai görögkatolikus püspök, Sztojka Sándor képviseli familiáris kötődéseinket. A fentiekből adódó kulturális vonulatot hordom génjeimben, hivatástudattal hasznosítom szakmai munkámban. Most, élve a képviselői választással, lehetőségeimhez és képességeimhez mértén szeretném szolgálni a köz javát. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjaként a magyarörmény kultúra ápolását eddig is, három cikluson keresztül, kisebbségi képviselőként komoly feladatommak tekintettem. Hiszem, hogy a jövőben még többet tehetek ezért a nagymúltú kisebbségért.

Bőjtös Jenőné

Sz: Opra Györgyi, 1942. július 29-én születtem Felsővisón Erdélyben, örmény-székely szülők gyermekeként. Apai nagyanyám Szentpétery Erzsébet, az erzsébetvárosi örmény Szentpétery Kristóf leszármazottja, akinek Mária Terézia adott „hűséges szolgálataért” nemesi címet és oklevelet 1760-ban. Édesanyám Szittyá Horváth Anna tanítónő, székelykeresztúri polgári családból származik, édesapám jogász. 1945-ben családunk Magyarországra menekült, Győrben majd Mosonmagyaróváron laktunk, rajtam kívül még négy testvérem született. Általános és középiskoláimat Győrben végeztem, 1962-ben mentem férjhez, házasságunkból két gyermekem született, akik ma már felnőtt emberek, jelenleg két unokám van.

Közben felsőfokú végzettséget szereztem pénzügyi és reklám vonalon, a legutolsó munkahelyemről a Pannonplaszt Rt-től mentem nyugdíjba marketing és reklám vezetőként. Megválasztásom esetén célom, hogy a székely-örmény hagyományokat ápoljam, kiállítások és kulturális események rendezésével.

Dávid Csaba

1943-ban születtem Marosvásárhelyt, örménymagyar családban, a kézdivásárhelyi Dávidok közül. Felmenőim között szerepel az erdélyi örmény Zakariás-, Csiky-, Persián-család. 1945 óta Budapesten élünk, két testvérem van. A budai Rákóczi gimnáziumban érettségiztem, majd segédmunkás voltam, később egy évtizeden át éltem Varsóban, ott jártam egyetemre is. 1974-ben hazatértem, azóta ismét budai lakos vagyok; ma is ugyanabban az öreg lakásban élek, amelyben fél évszázada. A 70-es évek közepe óta dolgozom a szinkronfilm-szakmában, közben majdnem tíz éven át egy tudományos ismeretterjesztő folyóirat

egyik szerkesztője, később főszerkesztője voltam. (Mindig nagyon izgatott az ismeretterjesztés, különösen a műszaki-tudományos kérdések.)

Jelenleg - 6 éve - az egyik ismeretterjesztő tévé-csatorna szerkesztője vagyok. Több műfordítás-kötetem és saját regényem jelent meg. Négy gyermekem volt, közülük három él. Ugyancsak három az unokáim száma.

1998-ban a választók bizalmából a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat egyik képviselője lettem. Az elmúlt nyolc év alatt képviselőként igyekeztem hozzájárulni, hogy a Kisebbségi Önkormányzatra bízott közpénzeket testületünk jó és nemes célokra fordítsa. Újraválasztásom esetén a továbbiakban is ez lesz a célom.

Merza Krisztina

A régi erdélyi örmény Merza család azon ágából származom, amely felmenői között tudhatja Merza Gyula armenológust. Nagyapám, Merza Marcel települt át Erdélyből Budapestre, ahol mérnökként dolgozott. Én jelenleg is abban a lakásban élek az I. kerületben, melyben annak idején a nagyszüleim éltek.

A Lisznyai-utcai Általános Iskolában szereztem alapismereteimet, majd középiskolába - mivel utánpótlás válogatott úszó voltam -, sporttagozatos osztályba jártam. Időközben az úszásról átnyergeltem a szinkronúszásra, amelyben az évek során válogatott és többszörös magyar bajnok lettem. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végeztem művészettörténet-kommunikáció szakon.

Három éve dolgozom a Magyar Televízió Aranyfüst és a Napi Mozaik című műsoraiban szerkesztő-riporterként. (Az Aranyfüst sajnos szeptembertől megszűnt.)

Főként képzőművészeti, kultúrtörténeti és történelmi témákkal foglalkozom. Úgy érzem, művészettörténeti végzettségem és a televíziós munkámban szerzett tapasztalataim alapján képviselőként segíthetném az örmény kultúra megőrzését és szélesebb körű megismertetését.

Várady Mária

1954-ben születtem Nagybányán, Erdélyben. Anyai ágon vagyok örmény származású a gyergyóditrói Lőrincz család révén. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végeztem, majd Sepsiszentgyörgyön és a Békés Megyei Jókai Színházban játszottam. A Magyar Rádió bemondó- műsorvezető-moderátor, az ELTE Média szakon színész-újságíró diplomával rendelkezem. 1995 óta a Magyar Rádió Rt. munkatársa vagyok. Újságírói szakdolgozatomban a többszörös identitás témáját vizsgáltam. A magyar kultúra mellett az örmény kulturális identitás őrzésével, megjelenítésével aktívan foglalkozom az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjaként. Kiállításainkon, klubdelutánjainkon az örmény kultúra kincsestárából mutatok be szemelvényeket előadóművészként. 2002-2006 között az Óbudai Örmény Önkormányzat képviselőjeként tevékenykedtem.

II. kerületi képviselőjelöltjeink

Bacsó Zoltán

1947-ben születtem Pécsen. Szüleim orvosok voltak. Édesanyám révén erdélyi örmény származású vagyok, nagyapám Kabdebó Antal, nagyanyám Gorove Anna, mindketten erdélyi, erzsébetvárosi születésűek. Iskoláimat Kecskeméten végeztem, 1976 óta vagyok a kerület polgára. Erdélyi magyarörmény feleséget választottam, két nagykorú gyermekünk van.

Érettségi után fényképész szakvizsgát tettem. 1967 óta dolgozom a Pannónia Filmstúdióban, először állófotós, segédoperatőr, majd operatőrként. Számtalan kisfilm, sorozat és egész estés film felvételi munkáit végeztem el, többük díjat nyert, pl. az Oscar-díjas „Légy” (rendezte Rófusz Ferenc), a Cannes-i Arany Pálmás „Küzdők” (Jankovics Marcell) és a „Moto Perpetuo” (Vajda Béla). 1994-ben Balázs Béla-díjjal jutalmaztak. 2002-ben Jankovics Marcell „Ének a Csodaszarvasról” című animációs filmjének egyik operatőre voltam.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jelöltjeként 1998-ban szereztem először mandátumot a II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzatban, ahol jelenleg is tevékenykedem.

Flórián Antal

1939-ben születtem a XVII. században Erdélybe menekült örmények által alapított Szamosújváron. Apám kereskedő, anyám Kirkósa Klára háztartásbeli. Mindketten magyarörmények. Nagyszüleim még beszéltek

az örmény nyelvet. Szamosújvár, Kolozsvár, Marosvásárhely városokban tanultam. Az utóbbiban végeztem el a Színművészeti Főiskolát. A kolozsvári Állami Magyar Színháznál kezdtem pályámat, majd 1971-ben áttelepültem Magyarországra. Kaposvár, Kecskemét, Szeged színházaiban dolgoztam. Jelenleg a kecskeméti Katona József színház tagja vagyok. Szülővárosom - hol az örmény családok szoros, ma már elképzelhetetlen kapcsolatot tartottak egymással és a ki nem mondott szeretet sugárzása - mind a mai napig elkísér. Ez adta az erőt, hogy 1998-ban létrehozzuk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szegedi szervezetét, majd a választók bizalmából az Örmény Önkormányzatot Szegeden. Később Budapestre költöztem, itt a II. kerület örmény képviselője lettem.

dr. Issekutz Sarolta

Az erdélyi erzsébetvárosi Issekutz, Zachariás, Dániel család sarja vagyok, s így az ittebei, eleméri Kiss Ernő aradi vértanút is büszkén vallhatom ősomnek. Több mint 35 éve ügyvédként tevékenykedem. Férjem gépészmérnök, fiam sebészorvos, lányom számítógépes grafikus.

Nevemhez fűződik az 1994. évi örmény kisebbségi önkormányzatok jogi megszervezése. 1997-ben létrehoztam az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet a történelmi örménység, a magyarörmények összefogására. Feladatunk az örmény kulturális identitás erősítése, az örmény kultúra és hagyományok ápolása, terjesztése. Megalapítottam az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek információs-kulturális havilapot, a Fővárosi Örmény Klubot, számtalan kiállítást szerveztem, 10 könyvet rendeztem sajtó alá. Kezdetben az örmények országos alelnöke, majd 2 ciklusban a fővárosi örmények elnöke voltam, valamint 3 ciklusban a II. kerület elnöke.

Szabó Anikó

1965. július 22-én Nagyváradon láttam meg a napvilágot pedagógus édesanyám és grafikusművész édesapám egyetlen gyermekeként. Az élet úgy hozta, hogy 1985-ben, önhibámon kívül, el kellett hagynom szüleimet és szülővárosomat. A sors azonban kézen fogott és vezetett tovább. Habár magyar-angol szakos tanárnőnek készültem, mégis színésznő lett belőlem.

Pályámat Zalaegerszegen kezdtem a Hevesi Sándor Színházban, majd a soproni Petőfi Színház tagjaként 10 évig „boldogítottam” a közönséget. Jelenleg a kerület lakója vagyok. Édesanyám: Ötves Erzsébet, aki a XVII. században Erdélybe betelepült örmények leszármazottja. Kezdetben Oszkericsnek hívták őket, később Ötves lett, de írták Ötvösnek, Öttvösnek sőt Öttkwösnek is. Első ismert ős Chácsig (Kristóf) 1684-ben született. Az Ebesfalvi előnevet is felvették, ami később egy E betűre korlátozódott, innen ered az Eötves változat.

A családfánkon fellelhetők az Antalffy, Kazacsai, Issekutz, Donogán, Kabdebo, Páll, Hollósy nevek is. Mindannyian nemzeti elkötelezettségűek voltak, mint ahogy a jelenben is azok vagyunk. A magyar kultúra terjesztése mellett fontos feladatomban tartom az örmény irodalom és kultúra megismertetését, ezért úgy a kiállításokon, mint a Fővárosi Örmény Klubunkban előadóművészként részt veszek e csodás világ megismertetésében.

Zakariás Antal Dirán

Csíkszépvízi gyökerű örmény családban 1931-ben születtem Brassóban. Erdőmérnök édesapám székely lánnyal kötött házasságot és két fiúnak, valamint három lánynak adtak életet. Elemi iskolába Csíkszentmártonba és Csíkszeredába jártam. A veszprémi piarista gimnázium után Budapesten szereztem közgazdász diplomát, majd a belkereskedelemben és a vegyiparban gazdasági vezető beosztásokban dolgoztam 1992-évi nyugdíjazásomig. Azóta egyéni vállalkozóként dolgozom, hogy az élet ritmusából ne essek ki. Fiam orvos, két unokám van. Évtizedek óta a kerület lakója vagyok. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jelöltjeként jutottam képviselői mandátumhoz először 1998-ban és alakíthattuk meg a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatot, amelynek azóta is képviselője vagyok. Az erdélyi gyökerű magyar-örménység kultúrájának és hagyományainak megőrzésében, az örmény szertartású római katolikus templomunk és hitéletünk megmentésében, az erdélyi örmény kapcsolatok ápolásában veszek részt szervezett keretek között. Az Országos Örmény Önkormányzat képviselője vagyok.

III. kerületi képviselőjelöltjeink

Zakariás Péter

1952-ben születtem Désen, de Kolozsváron éltünk. Tanulmányaimat Kolozsváron végeztem, 1971-ben érettségiztem a Református Leánygimnáziumban, majd a fogorvosi egyetemre felvételiztem, de nem vettem fel, ezért a fogtechnikai szakmát tanultam ki. 1982-ben települtem Magyarországra, Budapesten élek. A Medicor Művek fogtechnikai export laborjában dolgoztam 1989-ig, amikor egy kolozsvári társammal létrehoztuk a ma is működő „Kolozs-Dent” Bt laborunkat. Édesapám szamosújvári örmény származású. Nagyon érdekel az örmény kultúra, így kerültem kapcsolatba az egyesülettel is. Képviselőként is ezzel szeretnék foglalkozni.

Sasi Nagy Pál

1946-ban születtem Budapesten. Apai ágon vagyok örmény származású, az 1848-as Czetz János tábornok családjához és a Betegh családhoz tartozom. Nős vagyok, három diplomás lányunk van. Gépipari technikus oklevelet szereztem, vezetői beosztásokban dolgoztam a gépiparban. Örmény őseim arra köteleznek, hogy foglalkozzak a történelemmel, a múlt ápolásával, amelyet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is végez. Kérem támogatásukat, hogy a kerületnek ne csak egy Czetz utcája, egy holt Czetz emléktáblája, hanem egy élő Czetz rokon képviselője is legyen az örmény kisebbségi önkormányzatban.

További képviselőjelöltek:

Ajvazov Jurij, Bakonyi György, Bakonyi Zoltán Tibor

VI. kerületi képviselőjelöltjeink

Dávid Tamás

1966 decemberében születtem Budapesten. Apai ágon vagyok örmény származású. Szüleim 1950 óta élnek Budapesten. 1984-ben végeztem el a 9. sz. Bánki Donát Szakközépiskolát Budapesten. Nős vagyok, két gyermek édesapja. Jelenleg egy mélyépítő Kft-nél dolgozom gépkocsivezetőként. Édesapám 1995-ben elhunyt. Édesanyám, apám utáni tiszteletből, ápolja az örmény hagyományokat, s én a fia, mint leszármazott szintén folytatom. A Terézvárosi Örmény Önkormányzat képviselője vagyok.

Hegyi Dávid András

1984 augusztus 6-án születtem Budapesten. Kilenc gyermekes család harmadik gyermekeként nőttem fel. A Facultas Humán Gimnáziumban érettségiztem. Jelenleg a Facultas Cognoscendi Akadémia hallgatója vagyok, miközben a Facultas Cognoscendi Akadémia Alapítványánál adminisztrátorként tevékenykedem. Mint jövődöntő humánerőforrás manager kamatoztatni kívánom végzettségemet az örményeknél.

Raskó Lórántné Betegh Tünde

1981 júliusában születtem Budapesten. Azóta élek a Terézvárosban. Általános- és középiskolai tanulmányaimat itt végeztem a kerületben. A Zsámbéki Apor Vilmos Katolikus Főiskolán szereztem diplomát, óvodapedagógus szakon. Apai ágról szamosújvári örmény családból származom. Családfánkat 1735-ig tudjuk visszavezetni. E negyed évezred alatt őseim közül többen nemesi címet kaptak, hazafias kiállással és tudományos tevékenységükkel a haza szolgálatában álltak és megbecsülésében részesültek. Jelenleg a Terézvárosi Örmény Önkormányzat képviselője vagyok.

Wertán Kinga

1967. február 7-én születtem Budapesten a Terézvárosban. Iskoláimat a Szív Utcai Általános Iskolában, és a Szinyei Merse Pál Gimnáziumban végeztem a kerületben.

Ifjú korom óta lételemem a mozgás, versenyszerűen jégtáncosként sportoltam, sokszoros válogatott kerettagként, így a Testnevelési Egyetemen 1992-ben szereztem diplomát, majd posztgraduális módon még két felsőfokú végzettséget, testkultúra területén. Nyolc éve munkám a hobbym: a testkultúra, az egészséges életmód. Folyamatosan figyelem a továbbképzési lehetőségeket és élek is vele. Apai nagyapám révén magyar-örmény származású vagyok, mely eszmélésem óta szüleim, nagyszüleim révén körülvesz. Örmény családfánkat 1450-ig vezették vissza. Az örmények kultúrájukkal, becsületükkel, munkájukkal mindig gazdagították hazánkat. Célom, hogy a mai leszármazottak is bizonyíthassák és a közéletben

hasznosíthassák felmenőik, őseik hagyományát, tudását a saját területükön. Jelenleg a Terézvárosi Örmény Önkormányzat képviselője vagyok.

Wertán Zsoltné

1943-ban születtem Budapesten. Vegyigépész mérnök a végzettségem, már nyugdíjas vagyok. Férjem kertészmérnök, három gyermekünk és hét unokánk van. Férjem ősei 330 éve települtek Erdélybe, kézművesek, kereskedők, legutóbb pedagógusok, orvosok voltak. A kerület örmény kisebbségi munkájában elnökként és 2002-től a Fővárosi Örmény Önkormányzatban képviselőként tevékenykedem.

VII. kerületi képviselőjelöltjeink

Balogh Jenő

Gépész és gazdasági mérnök vagyok. Feleségem, dr. Issekutz Sarolta erdélyi örmény közössége révén az örmények hálójába kerültem. Mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület egyik alapító tagja veszek részt a közösség életében immár 12 éve. Aktívan közreműködök minden kulturális rendezvény lebonyolításában, részt veszek az újság szerkesztésében, stb. Rájöttem, hogy milyen fontos a múlt megismerése, a még elérhető információk rögzítése, ezért szabad időmben a magyar örmény közösség archívumának megszervezésén és megvalósításán dolgozom. Jelenleg a XV. kerületi Örmény Önkormányzat tagja vagyok.

Dr. Capdebó Gergely

Szüleim az 1930-as évek elején kényszerültek át Temesvárról Magyarországra.

1940. december 28-án születtem Budapesten, ahonnan a háború alatt Balatonalmádiba költöztünk. Veszprémben vegyész technikus oklevelet szereztem, majd az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szereztem diplomát. Jogi pályafutásom során voltam TSZ jogtanácsos, vállalati jogtanácsos, majd egyéni ügyvédi irodát nyitottam, ahol jelenleg is folytatom az ügyvédi tevékenységet. A Capdebó család a XVIII. századig visszamenőleg áll rendelkezésemre. Őseim - nagyapámig bezárólag - férfi és női ágon egyaránt tisztán örmény származásúak voltak. Képviselővé választásom esetén a magyarörmények kultúrájának őrzését, ápolását tekintem feladatommá.

Karászi Jánosné

Erdélyi örmény leszármazott vagyok, 1944-ben születtem. Két leányom és két fiú unokám van. Apai ágon visszavezetve a családfát 1773-ig, szépapámig minden felmenőm erdélyi örmény származású. Édesapám 1920-ban, Kolozsvárott született, 1923-ban települtek át nagymamámmal együtt Magyarországra. Nagypapám Dr. Karácsony Antal 1945-ben hunyt el Csíkszeredán.

Iskoláim: gimnáziumi érettségi után közgazdasági tanulmányokat folytattam. Számviteli-, vállalat tervezői-, statisztikai-, ügyviteli szakterületeken dolgoztam. Jelenleg nyugdíjasként, az egészséges életmód és a természetes gyógymódok híveként, ezek ismertetésével, forgalmazásával foglalkozom. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagja vagyok.

Dr. Szabó Árpád

Nyugalmazott főtanácsos, állatorvos vagyok. Feleségemmel évek óta tagjai vagyunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek, rendszeresen ott vagyunk a rendezvényein és ápoljuk családunk örmény gyökerű hagyományait. Magam anyai ágon, feleségem pedig mindkét szülői ágon örmény származású. A felmenők között közel háromszáz évre visszavezethető erdélyi nemes gazdálkodó, orvos, főpap rokonság. Amellett, hogy mi már magyarnak születünk, szeretnénk megőrizni őseink emlékét, ápolni kívánjuk hagyományainkat és tisztelgünk az ősi örmény nép művészete és hitvilága előtt. Jelenleg az Országos Örmény Önkormányzat képviselője vagyok.

Szongothné Rónay Anikó

1952-ben születtem Budapesten, gyermekeim Kristóf és Gergely. Szüleim erdélyi származásúak, nagyapám Dés főbírája volt. Villamosmérnök a végzettségem. A Szongoth név, amelyet gyermekeim viselnek, kötelez engem a hazai örménység támogatására és az erdélyi emlékek ápolására. Tevékenyen részt vettem a szamosújvári örmény armenológus, Szongott Kristóf XIX. századi könyvsorozatának reprint kiadásá-

ban, a szamosújvári örmény temetőről szóló könyv lektorálásában. Szívügyemnek tartom az erdélyi magyarörmény gyökerek kutatását és támogatását.

VIII. kerületi képviselőjelöltjeink

Bacsó Márton Károly

Budapesten születtem 1978-ban erdélyi örmény gyökerű családban. Mindkét nagyanyai ág örmény, mindkettő az erzsébetvárosi Kabdebó és Gorove család. A középiskola után a Szegedi Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai szakán végeztem 2003-ban. Jelenleg a Than Károly középiskolában-, valamint a Pécsi Tudományegyetemen tanítok, utóbbin levelező tagozaton. 2001-ben az egyetemi TDK tanulmányi versenyen első helyezést értem el egy évfolyamtársammal együtt. 2002-től pedig különböző pályázatoknak köszönhetően többször is lehetőséget kaptam, hogy Finnországban a Turkui Egyetemen folytathassam tanulmányaimat.

Megválasztásom esetén elsősorban a magyarörménység kulturális hagyományainak érvényesítését és modern, multimédiás formában történő bemutatását tartom fontos feladatnak úgy, hogy annak minden magyar érdeklődő haszonélvezője lehessen.

Dr. Keszy Harmath Péterné

1947. szeptember 21-én születtem tanár szülők gyermekeként. Középiskolai tanulmányaimat közgazdasági szakközépiskolában végeztem, kitűnő eredménnyel. Egy év munka után a Közgazdasági Egyetem külker szakán tanultam tovább, amit jeles diplomával fejeztem be. Gyermekeim születése után kötő kisiparos lettem és otthon dolgoztam. Később nagykereskedést nyitottam, melynek kiszolgálására műhelyemet 10 fős létszámra fejlesztettem fel. 2001-ben léptem be a lakáskassza képviselői hálózatába, ahol területi vezetőként platina fokozatot értem el. Férjemmel már a 60-as évek végén részt vettünk az akkor 2-3 havonta megrendezett örmény összejöveteleken. Ezért amikor 8 évvel ezelőtt megalakult Budaörsön az Örmény Önkormányzat, örömmel vállaltam a képviselőiséget és az elnökhelyettesi megbízatást, a rendezvényeken való tevékeny részvételt.

Keve Mária

Budapesten születtem 1941. októberében. Aktív munkával töltött pályámon művészeti események szervezésével, rendezésével és propagandájával foglalkoztam a Képcsarnok, az Iparművészeti Vállalat, végül a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségében ügyvezetőként. Erdélyi örmény gyökereim a Mártonffy, a Pattantyús-Ábrahám, és a Jakabffy családokhoz kapcsolnak. Az örmény gyökereimhez való kötődést tisztelt és szeretett anyai nagyapámtól, Mártonffy Józseftől kaptam. Kisgyermek koromtól rendszeresen látogatója voltam az örmény római katolikus kápolnának, amely életre szóló szép hitéleti és kulturális élményeket adott.

Ezek az emlékek köteleznek arra, hogy továbbadjam, amit elődeimtől kaptam. Úgy érzem, munkálkodnom kell azon, hogy azon értékek, melyek az örmény származású erdélyi magyarok hozzájárulását reprezentálják nemzetünk kultúrájához, minél szélesebb körű nyilvánosságot kapjanak. Jelenleg a Fővárosi Örmény Önkormányzat tagja vagyok.

Tóth József

Családunk apai ágon Erdélyből, Nyárad-Karácsonfalváról származik. Családfánk ezen ága Mátyás királytól nyert nemességet. Édesapám 1945-ben született Marosvásárhelyen, majd Észak-Erdély másodszeri elvesztése után nagyapám elhatározta, hogy nem fog román uralom alatt élni. A zöld határon embercsempész segítségével átjött Budapestre, majd 1947-ben utána költözhetett a család is. Anyai ágon a Felvidékről (Nyitrakér) és Nógrád megyéből származom. Szüleim Gyergyószentmiklóson találkoztak egymással... 1972-ben születtem Budapesten. Az Általános Iskola elvégzését követően műszerész tanulónak mentem a zuglói Egressy Gábor Ipari Szakközépiskolába. Hamar rájöttem, hogy nekem ez nem való, inkább a társadalomtudományok érdekelnek. Először angol-történelem szakra jártam egy évig az ELTE Tanárképző Főiskolai Karára, majd végül a szegedi egyetem bölcsész karán tanultam tovább történelmet és szociológiát. Tanulmányaim során kezdtem el foglalkozni a hazai örmények történetével, két alkalommal Tudományos Diákköri konferencián is részt vettem, majd mindkét szakomon örmény témából írtam a szakdolgozatomat. Ezután az ELTE Bölcsész tudományi karára vettem fel doktorandusznak, ahol a PhD disszertá-

ciómat az örmények dualizmus kori történetéből készítettem. Munkásságom egy része olvasható a következő internet címen: [http:// www.garabonczias.hu/ormeny/](http://www.garabonczias.hu/ormeny/)

Zakariás Enikő

1949. június 25-én születtem. Szépen cseperedvén, ahogy illik, egyre többet tudtam meg hozzátartozóimról és egyre büszkébb lettem rájuk. Büszkeségem alapja Édesapám volt, aki elmesélte, hogy Erdélyből menekültek az első világháború alatt. Talán azért kellett menekülniük, mert Nagymamám feleségül ment Nagypapámhoz, aki a szamosújvári örmény kereskedő család kilenc gyermeke közül volt az egyik. Mikor felcseperedtem, Édesapám, aki nagy hangsúlyt helyezett gyermekei műveltségére - a kétezer kötetes könyvespolc előtt állva kérte, hogy válasszak egyet.

A „Musza Dag negyven napjának” elolvasása végére magam is örmény lettem. Az igazat megvallva, az ötvenes évek sem kedveztek a Zakariás családnak. Nagyszüleimet, rokonaimat kitelepítették. Sokan kerültek a Hortobágyra. Nagybátyánk, aki 23 éves nagy hazafi volt (ahogy mindenkit neveltek a családban), börtönben ült 27 éves koráig. Naponta akarták kivégezni. Így aztán az iskolában is kissé ingatag volt a helyzetünk. Az örmény származás húzott ki a bajból! Kézműves kereskedő lettem! Biztosan tudom, a származásomnak köszönhetem a virágüzletet, és az emberek szeretetét.

IX. kerületi képviselőjelöltjeink

Balogh Réka

Édesanyám révén erdélyi örmény származású vagyok, számos, jónevű magyarörmény család szerepel a felmenőim között (Issekutz, Zachariás, Dániel), akik az erdélyi Erzsébetváros polgárai voltak. Az otthoni neveltetés a családi és a közösségi hagyományokhoz való hűséget ültette belém. Már az általános iskolában nagyon érdekelt a képzőművészet és kézügyesség. A Karinthy Frigyes Kéttannyelvű Gimnáziumba jártam, ahol angol nyelven tanultunk minden tantárgyat. Az utolsó két évben a Nemzetközi Érettségi osztályba jártam, s a világszinten egységesített vizsgarendszerben szereztem meg a nemzetközi érettségi diplomát. Gimnázium után az ELTE angol bölcsész szakát végeztem el 2001-ben. Tervező grafikusként dolgozom. Jelenleg a Ferencvárosi Örmény Önkormányzat képviselőjeként tevékenykedem.

Dr. Borszéki Béla

Okleveles mérnökbiológus szakmérnök vagyok. Egy lányom és két unokám van. Fiatal koromban néprajzzal, hangszeres népzénnel foglalkoztam a Népművészeti Intézet és a Magyar Tudományos Akadémia Népzene kutató osztályának külső munkatársaként. Munkásságom elsősorban ásványvíziparra korlátozódott, de foglalkoztam táplálkozástudománnyal is.

Apai nagyapám erdélyi magyarörmény kereskedő volt, aki az örmények „Rómájának” is nevezhető Szamosújvár temetőjében nyugszik. Fontosnak tartom az örmény kultúra, a hagyományok, hitélet továbbadását, a szellemi és tárgyi emlékek megmentését. Mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület alapító tagja a kulturális identitásörzés erősítéséért vállalom a képviselőjelöltséget.

Hegyí Hunor

30 éves, nő, nemzetközi szállítmányozási ügyintéző vagyok. Erdély fővárosában születtem, a „kincses Kolozsváron”. Őseim Szamosújváron telepedtek le, ahol ma is jelentős örmény közösség él. Fontosnak tekintem a hagyományok ápolását, és az örmény kultúra minél szélesebb körben történő megismertetését. A fővárosi önkormányzat Emberjogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottságának külsős szakértőjeként igyekeztem a fenti gondolatok jegyében tevékenykedni. Céлом: a többségi társadalom figyelmét felhívni az örménység csodálatos tradícióira.

Király György

1946. május 23-án születtem Budapesten, édesanyám Lászlóffy Erzsébet, édesapám dr. Király Endre, édesanyám révén vagyok örmény.

Az általános iskola elvégzése után az élelmiszeripari technikumot végeztem 1964-ben. Ezt követően a Pannónia Szőrmeáru-gyárban dolgoztam, mint vegyésztechnikus. A sorkatonai szolgálat után több nagyvállalatnál dolgoztam, köztük a Bőripari Vállalatnál, az Állami Termékgazdálkodási Igazgatóságon, a Kőfaragó és Épület-szobrászipari Vállalatnál, valamint a 23. sz. Állami Építőipari Vállalatnál. A Magyar

Köztársaság Nemzetbiztonsági Szakszolgálatától anyagbeszerzőként vonultam nyugdíjba. Jelenleg nyugdíjasként az ORFK Köztársasági Örezrednél dolgozom.

Szenttamássy Katalin

1947. július 30-án születtem Budapesten. Anyai nagyapám az ősi székely családból származó Léczfalvi Bodor Zoltán és az örmény származású Danczkai Pattantyús Ábrahám Anna házasságából született Betlenben. Apai ágról majdnem teljesen „magyar” vagyok. Identitástudatomat mégis nagymértékben meghatározza ez az örmény-székely származás. Rendszeresen járok Erdélybe és el nem mulasztom az EÖGYKE évenkénti - őseink földjére vezető - nyolc napos útját. Meggyőződésem és hittel vallom, hogy a gyökerek ápolása, a valahová tartozás érzése, tudatosítása a legfontosabb, így válunk öntudatos, határozott egyénekké. Geodéta vagyok, 22 évig dolgoztam a Fővárosi Kerületek Földhivatala Földmérési Osztályán, majd a FÖBER Telekredezési Irodáján. Jelenleg egy vagyongazdálkodó részvénytársaságnál ingatlanrendezéssel, birtokjoggal foglalkozom. Két felnőtt gyermekem van: leányom magyar szakos tanárnő egy egyházi gimnáziumban, a fiam közgazdász egy multinacionális cégnél.

XI. kerületi képviselőjelöltjeink

Dr. Forgács Barnabás

1943-ban születtem, édesapám Szamosújvárról, magyar-örmény családból származik, mely szoros rokonságban állt Bányai Elemér hírlapíróval. Agrármérnök vagyok, kutatás-fejlesztési témákkal foglalkozom az állattenyésztés területén, egyéni vállalkozóként, mint tudományos tanácsadó dolgozom több agrár-cég megbízásából. Nős vagyok, három felnőtt lányom van.

2002 óta az EÖGYKE tagja vagyok, továbbá az országos és a XVI. kerületi örmény önkormányzat képviselője. Az elmúlt években video-filmeket készítettem például Charles Aznavour életéről, valamint az EÖGYKE küldöttségének örményországi látogatásáról.

Harmath Kálmán

1939-ben születtem Budapesten. Édesapám családja Erdélyből származik, felmenő rokonaim között számos örmény eredetű család található (Wertán, Zakariás, Novák, Fejér, Ruzs, Moroz, stb.) Középkisiskolai tanulmányaimat a budapesti Toldy Ferenc Gimnáziumban végeztem, majd 1957-ben érettségiztem kormánykitüntetéssel. Ezt követően finommechanikai műszerész szakmát tanultam, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen gépészmérnöki diplomát szereztem. Több mint négy évtizeden át dolgoztam az ipar számos területén. 2001-ben mentem nyugdíjba. Tagja vagyok a Lágymányosi Polgárok Egyesületének, és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek. Beszélek angol és német nyelven.

Huszonhat éve lakom a XI. kerületben. Mindig szívesen vettem részt olyan tevékenységekben, melyek környezetem jobbítását, a körülöttem élők javát szolgálták. Jelenleg a XI. kerületi Örmény Önkormányzat elnöke vagyok.

Kátainé Szilvay Ingrid

1963-ban születtem Ungváron. Édesapám orvostörténész volt, édesanyám gyakorló orvos. Zenei tanulmányokat szülővárosomban, valamint Litvániában, a Vilniuszi Zeneakadémián végeztem. 1993 óta vagyok a XI. kerületi Weiner Leó Zenei Szakközépiskola tanára. Férjem, Kátay Mihály, Munkácsy-díjas festőművész. Kristóf fiunk 17 éves.

Szűkebb és tágabb családi gyökereim az Erdélyi Fejedelemség területére nyúlnak vissza. Mind a magyar, mind az örmény ág itt élt és munkálkodott. A kultúrák közös gyökerei ösztönösen régóta foglalkoztatnak. Ez az érdeklődés tudatossá művészi és művész-tanári munkám során vált. Meggyőződésem, hogy identitástudatunk tartalma hagyományaink sokszínűségével lesz gazdagabb. Ennek érdekében kívánok tevékenykedni. 2002-óta a XI. kerületi- és a Főváros Örmény Önkormányzat tagja vagyok.

Kirkósa Péter

1957-ben születtem Kolozsváron örmény szülők gyermekeként. Zenei tanulmányaimat szülővárosomban kezdtem, majd 1974-ben, amikor az egész családjunk Magyarországra települt, Budapesten folytattam a zenei szakközépiskolában. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán 1980-ban diplomáztam, ez évtől kezdve a mai napig a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának hegedűművésze vagyok. Több híres kar-

mesterrel volt szerencsém dolgozni, a magyar és más zenét nagy sikerrel vittük hírül a világ sok országába. 1984-ben kötöttem házasságot Magda Tündével. Három gyermekünk van, mindannyian zenélnek.

Szotyori Nagy Áron

1944 októberében születtem Budapesten. Örmény szüleim becsületes munkával jó hírnevű és megbecsült állampolgárok lettek. Köztük nagyapám dr. Fogolyán Kristóf (ősi név az örmény Fugujan) nőgyógyász sebész, Háromszék nagyhírű főorvosa, édesanyám, Dr. Fogolyán Edit, akitől örököltem, és folytatom sok éve az erdélyi örmény gyökerű kulturális kapcsolatok ápolását.

Kolozsvárott - a híres „Brassai Sámuel” iskolában - érettségiztem, majd ugyanitt szereztem agrármérnöki diplomát. 1982-ben települtem - visszahonosítással - Budapestre feleségemmel és fiammal, aki már fogorvos. Jelenleg mint vállalkozó dolgozom a vendéglátásban. Hiszem, hogy az önkormányzati választás nem a nagypolitikáról, a pártok csatározásáról szól, hanem az erdélyi örmény származású magyarok kulturális értékeinek megőrzéséről. E polgárok érdekeiért szeretnék tiszteességgel és becsülettel dolgozni, mint képviselő, ugyanúgy, ahogyan a most véget érő ciklusban a XI. kerület örmény kisebbségi önkormányzati képviselőként tettem. Ismételt megválasztásom esetén folytatom a megkezdett munkát, immár a harmadik ciklusban. Jelenleg a Magyarok Világszövetsége elnökségi tagja, továbbá a Magyar Érdekvédelmi Szövetség főtitkára vagyok.

XII. kerületi képviselőjelöltjeink

Bacsó Balázs

1983-ban születtem Budapesten. A gimnáziumot a Thán Károly Középiskolában végeztem, majd a Kiss János altábornagy utcai iskolában szereztem emelt szintű Multimédia Fejlesztő diplomát.

Jelenleg a veszprémi Pannon Egyetem bölcsész karán vagyok másodéves hallgató. Apai, anyai ágon erdélyi örmény, az erzsébetvárosi Kabdebó, illetve Gorove családból származom. Az elmúlt négy éves ciklusban sikerült elérni céljaimat, mint a XII. kerület örmény képviselője, melyeket szeretnék megismételni és bevonni a fiatalokat az örmény kultúrába és hagyományápolásba. Fotózni, rajzolni, faragni szeretek szabadidőmben, mely művészetszeretetet genetikailag kódolt az örményeknél. Gazdag kultúránkat szeretném magam is megjeleníteni, másokkal megismertetni kiállítások formájában.

Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

Családom vérvonalának erdélyi örmény gyökerei vannak. Őseim Gyergyószentmiklóson és Csíkszentgyörgyön éltek, nagyszüleim Trianon következtében menekültek át Magyarhonba, az anyaországba. Családtörténeti kutatásaim során kerültem kapcsolatba az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel, ennek eredményeként 1614-ig visszamenőleg elkészítettem a családfánkat.

A hagyományápolást a magam részéről rendkívül fontosnak tartottam, ezért vállaltam el négy évvel ezelőtt a képviselőiséget. A XII. kerületi Örmény Önkormányzat elnökeként sikeres testületi munkáról számolhatok be tisztelt választóimnak. Négy nagyszabású, nagyon sikeres kiállítást rendeztünk a XII. ker. Művelődési Központban. Négy klubestet rendeztünk a Magyarok Házában. Támogatást adtunk az erdélyi örmény katolikus műemlék-templomok helyreállításához. Támogattuk könyvek kiadását, Böjte Csaba dévai, szovátai és moldvai csángó árváit, a nagyváradi templom orgonájának felújítását. Hozzájárultunk az EÖGYKE kulturális havilap nyomdai költségeihez. Jelenleg a Fővárosi Örmény Önkormányzatban is tevékenykedem.

Szeretném a megkezdett munkát folytatni, ehhez szükséges a tisztelt választók támogatása. Ezért kérem, menjenek el október 1-én szavazni és segítsenek nekünk azzal, hogy az EÖGYKE képviselőjelöltjeire adják le voksukat.

Ispánki Dávid

1971-ben születtem Budapesten, most is itt élek a XII. kerületben. Az Arany János Gimnáziumban érettségiztem 1989-ben. A kilencvenes években festészetet, grafikát, művészettörténetet és díszlettervezést tanultam, kiváló tanárok irányításával. Az ELTE-n diplomáztam könyvtár-informatika szakon, szakdolgozatomat az internet és a képzőművészet kapcsolatának témájából írtam.

Ősztől rajztanárként dolgozom egy magániskolában, de emellett igyekszem folytatni képzőművészeti tevékenységemet is. Egy hároméves lányom van. Eleinte kulturális kíváncsiságból, később örmény szár-

mazásom miatt kezdtem érdeklődni az örménység, az örmény kultúra iránt. A művészet gyakorlása mellett szeretném a művészet és kultúra, ezen belül is az örmény kultúra ügyét előrébb vinni, a magam szerény eszközeivel.

Mály Katalin

1945. március 23-án születtem. Családi állapotom: férjezett. Férjem nyugdíjas mérnök. Házasságunkból egy fiúgyermek született, ő a Pázmány Péter Katolikus Egyetem történelem-kommunikáció szakos hallgatója. Férjem dédszülei még osztrákok voltak, én pedig édesapám révén erdélyi örmény gyökerekkel rendelkezem. Az 1700-as évekre visszamenően tudom nyomon követni a felmenőimet. 1966-ban végeztem a Felsőfokú Építő- és Építőanyag-ipari Gépészeti Technikumban Budapesten, majd 1974-ben a Pollack Mihály Műszaki Főiskolán, Pécsen. 1966-ban kezdtem dolgozni a Magyar Hajó- és Darugyárban, mint tervező mérnök. A Hajógyárban eltöltött 19 év után egy mérnöki irodában dolgoztam szintén tervező mérnökként, majd ezt követően egy osztrák és finn cégek képviselőjét ellátó irodánál folytattam tevékenységemet mérnök-üzletkötőként. 1996-ban BT-t alapítottam egy társammal, ahol szintén a fent említett tevékenységekkel foglalkoztam. Középfokú német és angol nyelvvizsgával rendelkezem. 2000. márciusában nyugdíjba mentem.

Szabó Bence

1981-ben születtem Budapesten, azóta is itt élek. Örmény eredetem apai ágról származik, nagymamám még a szamosújvári eredetű Sárga nevet viselte. Idén nyáron doktoráltam az ELTE jogi karán, szeptembertől pedig egy multinacionális cég adótanácsadójaként kezdem karrierem. Emellett még egy ifjúsági szervezet csereprogramokért felelős vezetőjeként is tevékenykedem. Terveim között szerepel, hogy örmény fiatalokat láthassunk vendégül Magyarországon európai uniós források segítségével.

XIII. kerületi képviselőjelöltjeink

Füleki Balázs

38 éves gépészmérnök, vállalkozó vagyok. Az örmény kisebbség jelöltjeként az ifjúság és az örmény, illetve általában a nemzeti kultúra találkozásának megteremtését és ápolását tekintem küldetésemnek. Immár három ciklus óta, mint képviselő, dolgozom azon, hogy az ősök emlékein, hagyományain keresztül minél szélesebb körben bemutassam e kultúra megőrzésének értelmét. A XIII. kerület elnökeként és a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselőjeként tevékenykedem. A feladat megoldása szabályos építkezéshez hasonlítható leginkább. Hogy az épületbe beépített anyagok és energiák hasznosuljanak, a „ház” felépítését szakszerűen kell folytatni és be is kell fejezni.

Kabdebó János

Kolozsvárt születtem Magyarországon 1944-ben, ősi erdélyi örmény családból. Apám, Kabdebó László, a Bolyai Tudomány Egyetem gazdasági igazgatója volt. Édesanyám Jósika családból származik. Gimnáziumi érettségivel és mechanikai műszerész végzettséggel kerestem kenyerem, majd 1971 után idegenvezetői végzettséggel, német-román nyelvvizsgával szellemi szabadfoglalkozású tolmács-idegenvezetőként dolgoztam. Gyermekkor örökségem, szerelmem a fotózás. Számos kiállításon állítottam ki fotóimat. Évek óta aktív részvevője vagyok az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Fővárosi klubjának, kiállításainak. Mint az Egyesület örmény képviselője szeretném a kulturális kapcsolatokat, hagyományokat és a nemzeti tudatot erősíteni. Ehhez kérem a választók bizalmát az egyesületi jelölttársaimmal együtt.

Dr. Kiss Margit

1944-ben születtem Szombathelyen, a gimnáziumot Kőszegen végeztem, az orvosi egyetemet Budapesten 1968-ban. Tizenöt évig dolgoztam a MÁV Kórházban sebészorvosként, majd a Bethesda Gyermekkorházban gyermeksebészként folytattam munkámat. A XI. kerületi Fehérvári úti Gyermekrendelő gyermeksebész főorvosa voltam, nyugdíjasként is az egészségügyben dolgozom. A Kiss családban legendaként élt az örmény eredet és csak a véletlen műve, hogy férjem (aki sajnos már nem él), olyan családból származott, akinek édesapja és édesanyja is örmény származású. Természetesen lányom is magyar-örménynek érzi magát, így aztán természetes, hogy én is ahol kell és lehet magyarságom mellett szeretettel és tiszte-

lettel szolgálom a magyar-örmény ügyet. Jelenleg a XIII. kerületi- és az Országos Örmény Önkormányzat képviselője vagyok.

Király Zoltán

1978-ban születtem Budapesten. Az általános iskola elvégzése után 1992-ben felvételt nyertem a Deák Ferenc Műszaki Szakközépiskolába, ahol 1997-ben érettségiztem. 1998-ban technikus oklevelet szereztem. 1998-99 között katonai szolgálatomat töltöttem. 1999-től egy fűtéstechnikai cégnél, jelenleg építőipari cégnél dolgozom. Nagypám és nagyanyám erdélyi örmények (Issekutz, Lászlóffy) voltak. Innen van az örmény kultúra iránti érdeklődésem. Jelenleg a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselője vagyok.

Szakály Fruzsina

1981. május 18-án születtem Budapesten. Középiskolai tanulmányaimat a budapesti Prohászka Ottokár Katolikus Gimnáziumban végeztem. 2000-ben felvételt nyertem az ELTE Szociológia szakára, ahol 2006-ban szociológusi diplomát szereztem.

Anyai ágról erdélyi örmény származású vagyok a Vikol és a Lászlóffy családok leszármazottjaként. Kapcsolatba kerültem az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel, a Fővárosi Örmény Klubbal, ahol megtapasztalhattam, miként elevenedik meg az örmény kultúra és hagyomány a klub közönségének életében. 2002-ben Kolozsvárra majd Gyergyószentmiklóásra is ellátogattam, hogy az ottani „magyarörmény” közösségek múltját-jelenét, tevékenységét, célkitűzéseit közelről megismerjem.

XIV. kerületi képviselőjelöltjeink

Füleki Józsefné

Született Buslig Ilona, édesapám Buslig Gyula töröcsvári születésű, aki Gyergyószentmiklóson élt. Öten vagyunk testvérek. Az első két ciklusban a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat tagja voltam. A Térképvilág Kft-től mentem nyugdíjba. Két fiam van, Balázs és Dániel.

Heim Pál

Hatvanéves vagyok, nős, két felnőtt fiam van és két fiú unokám. Számítógép műszerészként dolgozom. Őseim között találni magyar-, német- és örmény nemzetiségit. A Mály család az 1740 körül telepedett le Erdélyben. Otthon magyar identitású nevelésben részesültem, de arra is felhívták figyelmemet, hogy soha ne felejtsem el, mindig több nemzetiségből tevődik össze a nemzet. Apai dédmamámát Mály Ilonának hívták. A Mály család egy-két ismertebb tagja: Mihály tábornok hadmérnök (Európában több, mint 200 várat tervezett vagy épített át, például a komáromi Monostor erődöt 1850-52), Gerő színész, kissármási M. Sándor, ki előnevét a múlt század elején vette fel, a párizsi kiállításon szerzett bronzérmeket a hidrogén-kutatásban elért eredményeiért. A Pattantyús és Hollósy családba Mály lányok házasodtak. Az első keresztény állam az örmény, több mint 1700 éves. Számomra e kultúra megőrzése és ápolása, mint keresztény embernek fontos. Ezért támogatom az EÖGYKE törekvéseit, főleg az erdélyi magyarok támogatását. Jelenleg a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselője és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnökhelyettese vagyok.

Szongoth Gábor

Az Országos Örmény Önkormányzat elnökhelyettese vagyok jelenleg, míg a korábbi ciklusokban a XI. ker. Örmény Önkormányzat elnöke, elnökhelyettese voltam. 1947-ben születtem Budapesten, gyermekeim Kristóf és Gergely. Végzettségem geofizikus és geo-közgazdász, egy környezetvédelmi és geofizikai kutatásokat végző Kft. ügyvezetője vagyok. Hobbim a jégkorong, a MAC Népstadion egyesület szakosztályvezetője és edzője vagyok. Szívügyem a hazai örménység sorsa, a Magyarországon és Erdélyben megmaradt emlékek ápolása. Őseim Szamosújváron éltek, Szongoth Kristóf a múlt század végén ott jelentette meg több kötetes könyvsorozatát, Szamosújvár Monográfiáját és az Erdélyi Örmény Családok Genealógiáját. Képviselőségem alatt évente kiadtunk ebből a sorozatból egy-egy könyvet és vezetéssel elindult az Orlay utcai örmény templom-, könyvtár- és múzeum kincseinek leltározása.

Zárug Béla József

Édesapám családjában heten voltak testvérek. Gyergyószentmiklósról származunk. 12 éve vagyok a Zuglói (ZÖKÖ) Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselője. Három gyermekem van, Ildikó, Béla Károly és Anna Zita. Az örménykatolikus egyház ideiglenes gondnokságának vagyok tagja.

Zárugné Tancsin Katalin

Az első két ciklusban voltam a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselője. A következő ciklusban elektorként dolgoztam. A kisebbségi önkormányzatok megalakulása óta testvérvárosi kapcsolatban állunk Csíkszeredával és Csíkszépvízzel. Hagyományossá vált rendezvényünk az örmény családok találkozója, melyre idén Csíkszépvízen tizedik alkalommal került sor. Gyermekeim az Orlay utcai örmény katolikus templomban lettek keresztelve.

XV. kerületi képviselőjelöltjeink

Adorján Zsuzsanna Ágnes

Budapesten születtem. Családom több generáción át Pestújhelyen élt, életem nagy részét én is itt töltöttem, mind a mai napig a XV. kerületben lakom. Fontos kötődés családukból az örmény származás. Örmény származásunkra nevünk is utal.

A kerületünkben nyolc éve működik örmény kisebbségi önkormányzat, melynek programjain rendszeresen részt vettem, és ahogy időm engedte, segítettem munkájában.

A következő ciklusban közvetlenül is szeretnék bekapcsolódni abba a szép hagyományápoló tevékenységbe, amelyből a XV. kerületi kisebbségi önkormányzat derekasan kiveszi a részét, közelebb hozva a kerület lakosságához azokat az értékeket, melyeket az örménység letett az óhazában, hányattatott sorsának közel 400 éves erdélyi állomásán és Magyarországon.

Köztisztviselőként dolgozom Budapesten. Egy 13 éves, kitűnően tanuló kislányom van.

Áts József

1960-ban születtem Vásárosnaményban. Budapesten végeztem egyetemi tanulmányaimat és azóta is a fővárosban élek.

Édesanyám révén kötődöm az örménységhez, erdélyi gyökerekkel. Mátészalkán, az erdélyi határhoz közel nőttem fel, ahol közletről érintett a kisebbségek sorsa, a multikulturális közeg élménye. Édesapámtól a népi hagyományok tiszteletét, ápolásának hagyományát kaptam mintaként.

Történelem szakosként már korán elmélyedtem az örménység történelmében, sorsában, évezredes kultúrájában.

2002-től a XV. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökeként magam is aktívan részt vettem az örmény kisebbség kulturális életében.

Kitlei Gabriella

Budapesten születtem, tíz éve élek Újpalotán. Özvegy vagyok, három gyermek édesanyja. A BME-n végeztem, okleveles vegyészmérnök és okleveles műanyag alkalmazástechnikai szakmérnöki diplomám van. Jelenleg nyugdíjas vagyok.

Édesapám Erdélyben született, örmény származású. 1994-98 között a XIV. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselője, 1998-2002-ig a XV. kerület Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke voltam. A két ÖKÖ célja mindig is az örmény hagyományok, kultúra megőrzése és a nem örmény származású lakossággal történő megismertetése, valamint az anyaországgal és - nem utolsósorban Erdéllyel - való kapcsolattartás volt, ezt szeretném folytatni.

Lovas Katalin

Született Péter Katalin. 1947-ben Székelyföldön láttam meg a napvilágot a háromszéki Berecken. A soknemzetiségű Segesváron cseperedtem, ahol a magyar mellett jelentős szász, román, és csekélyebb lélekszámú örmény élt.

Dédnagyanyám, Pattantyús Ábrahám Kornélia révén kapcsolódom az örménységhez, valamint keresztüleimen keresztül, akik a berecki örmény Khell család tagjai.

Családom 1960-ban települt Magyarországra. Édesanyám, Péter Józsefné, Kornélia után magam is részt vettem a hazai örmény kisebbség kulturális tevékenységeiben. Magánemberként és ismeretterjesztő újságíróként élénken érdekel a nemzeti kisebbségek - elsősorban az örménység - sorsa, jövője.

Nuridsány Judit

Budapesten születtem. Örmény származásomra nevem is utal. Édesapám, Nuridsány Zoltán, ama világhírű művészcsalád tagja, akik közül az Oscar díjas filmrendező Claud Nuridsány és Michel Nuridsány (a Le Figaro) művészeti szerkesztője, Párizsban élnek. Paul Nuridsány fotóművész (National Geographic). Nuridsány Zoltán festőművész neve pedig határainkon túl ismertebb, mint hazánkban.

Családom tagjainak köszönhetően aktívan részt vettem és részt veszek a hazai örménység kulturális életében. Egyetemi oktatóként, magánemberként, szociológusként, újságíróként aktívan foglalkozom az örménység történelmével, sorsával, jövőjével, folyamatosan kapcsolatot tartva a diaszpórában élőkkel és az óhazaiakkal is. 1998-2002 között elnökhelyettesként vettem részt a XV. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat munkájában.

Nuridsány Zoltánné

1936-ban születtem Budapesten. Vegyészként dolgoztam közel 50 évig. Édesapám felmenői apai ágon felvidéki, anyai ágon vajdasági, édesanyám családja erdélyi. Anyai ágon, az örmény eredet is megtalálható családunkban. Néhai férjem, Nuridsány Zoltán festőművész, székely és örmény gyökerű erdélyi család gyermekeként 1925-ben Marosvásárhelyt született. Műteremlakásunk 1959-től, a magyar, az erdélyi magyarörmény, és a Magyarországon tartózkodó örmény művészek találkozóhelye, szellemi műhelye volt.

1998-tól négy éven át voltam kerületi és országos képviselője az Örmény Önkormányzatnak. Eredményesen és sikeresen építettünk ki kapcsolatokat a hazai, az erdélyi, és az óhazai örmény közösségekkel. Imáron nyolc éve dolgozunk az örmény hagyományok megőrzésében, felkutatásában, terjesztésében.

Kerületünkben az örmény származású Kiss Ernő 1848/49-es aradi vértanúnak emléktáblát készítettem, a XV. ker. ÖKÖ. a XV. ker. Önkormányzat és az MNEKK anyagi támogatásával, amelynél minden év márciusában és októberében lerójuk kegyeletünket.

Jelenleg festőművész férjem életművének feldolgozásán munkálkodom, hiszen Ő nemcsak a magyar és az örmény, de az európai, és az egyetemes művészetet is gazdagítja jelentős munkásságával.

Megválasztásom esetén örömmel folytatom tovább ezt az értékmentő munkát, hiszen 14 éves koromban, édesanyám jóvoltából, a Musza Dagh-ot olvasva, eljegyeztem magam e sokezer évre visszanyúló, rokon kultúrával.

XVI. kerületi képviselőjelöltjeink

Heim Kristóf

1986-ban születtem Budapesten. Érettségimet a szentendrei Ferences Gimnáziumban szereztem meg. Tanulmányaimat jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem történelem-kommunikáció szakán folytatom. Leszármazottja vagyok az erdélyi örmény Mály családnak.

Szatmári Emese

1980. július 29-én születtem. Iskolai végzettségem: Katona József Közgazdasági Szakközépiskola, Szerkesztőségi ügyintéző titkári szak. Jelenlegi munkahelyem: Mátyás Központ Kft./ Mátyás hotel: recepciós. Örmény Gyökereim: Anyai nagymamám révén felmenőim Kolozsvár környékéről származtak, erdélyi örmény gyökereim erre a vonalra vezethetők vissza. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel ennek kapcsán kerültem kapcsolatba lakhelyemen, a XVI. kerületben, ahol indulok az örmény kisebbségi képviselő választásokon az EÖGYKE jelölésével. Hobbim a lovaglás, a sport, zenehallgatás és az utazás.

Dr. Szuper Géza

1976-ban születtem Budapesten. Gimnáziumi tanulmányaim után a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán szereztem „cum laude” minősítésű diplomát. Első diplomám megszerzése után a Pázmány Péter Kato-

likus Egyetem Jog- és Államtudományi Karára jelentkeztem, ahol 2004-ben szereztem meg szintén „cum laude” minősítésű diplomámat.

2003-ban szereztem középfokú német nyelvvizsgámat. 2004. szeptemberétől ügyvédi irodában dolgozom, mint ügyvédjelölt. Nőtlen vagyok, egyedül élek. Szabadidőmet szívesen töltöm zenével és sporttal. Első diplomámból adódóan inkább a komolyzenét szeretem. A sportágak közül a lovaglás és a jégkorong érdekkel, ez utóbbit korábban versenyszerűen is űztem.

Erdélyi örmény gyökereimről már gyermekkorom óta tudomással bírok nagymamám révén. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel 2000-ben kerültem kapcsolatba. 2002-ben az önkormányzati választásokon mandátumot szereztem a XVI. kerületben. Ebben a ciklusban nagy lelkesedéssel szerveztem a kerületi örménység kulturális és közösségi életét. A XVI. kerületi „Fórum” című újságban cikksorozatot jelentettem meg az örménységről, melynek - a visszajelzések szerint - nagy sikere volt. A négy év alatt örömmel tapasztaltam, hogy a kerületben van örmény közösség, és van érdeklődés az örmény nép kultúrája iránt. Önkormányzati munkám során jogi és zenei tudásomat és kapcsolataimat egyaránt tudtam használni. Sok tervem van még ezen a területen, ezért szeretném a megkezdett munkát folytatni.

Vereczkei Réka

Örmény gyökerekkel büszkélkedhetem, édesanyám a Dajbukát-család sarja, mely kiterjedt család volt egykoron Erdélyben. Budapestiként felnevelkedve az örmény kultúrából az irodalom, nyelvészet, zene, képző-, és iparművészet valamint a konyhatudományból kaptam 'kóstolót', amely tovább erősítette bennem az otthon, a föld és kultúra szeretetét, bármerre is jártam a nagyvilágban. Közgazdászként és építész hallgatóként a szakmai karrier mellett szeretnék részese lenni egy kultúrkörnek, amelyhez talán egy-egy építőkockát én is hozzátehetek!

Vörös Gábor

1976. február 4-én születtem. Iskoláimat a Szent István Egyetemen és a GMFK-n végeztem, gazdasági mérnök és pénzügyi szakirányító vagyok. Jelenlegi munkahelyem: Indotek Befektetési Zrt. (régiovezető). Örmény Gyökereim: Anyai nagymamám révén felmenőim Gyergyószentmiklós környékéről származtak, erdélyi örmény gyökereim erre a vonalra vezethetők vissza. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel ennek kapcsán kerültem kapcsolatba lakhelyemen, a XVI. kerületben, ahol indulok az Örmény kisebbségi képviselő választásokon az EÖGYKE jelölésével. Hobbim a társadalmi élet, a sport, zenehallgatás és az utazás.

Szegedi képviselőjelöltjeink:

Dékányné Verzár Katalin:

1948. július 15-én születtem Kecskeméten. Érettségi után 1966-ban kerültem továbbtanulás céljából Szegedre, azóta itt élek. 1991-ben elváltam, házasságunkból két gyermekünk született, Attila és Andrea, mindketten dolgoznak. 1984 áprilisa óta dolgozom a Női Klinikán adminisztratív munkakörben. A Szegedi Örmény Önkormányzatnak 1998-óta vagyok képviselője.

Hatvani Zoltán:

52 éves vállalkozó vagyok, egy gyermek édesapja. A Szegedi Örmény Önkormányzat alapító tagja. Az 1990-94-es időszakban a Független Kisgazda Párt tagjaként képviseltem választóimat Szeged város Közgyűlésében. Képviselőként a Cserepes sori piac kulturált működéséért, a belvárosi forgalom korszerűsítéséért, és egy új szegedi híd megépítése érdekében tevékenykedtem. Megválasztásom esetén, ismételten, a képviselői tapasztalatot szeretném hasznosítani.

Kövér László:

1954-ben születtem Szegeden. Tanulmányaimat a JATE-n és az SZTE-n végeztem. 1995-óta, az édesapám által alapított bábszínház igazgatója vagyok. Munkám során célom: Szeged és a régió ifjúságát megismertetni a magyar és az itt élő valamennyi nép kultúrájával. A Szegedi Örmény Önkormányzatnak megalakulása óta elnöke vagyok. Ugyanakkor a hét szegedi nemzetiségi önkormányzat által alapított Szegedi Nemzetiségi Önkormányzatok Társulásának soros elnöki tisztségét is betöltöttem.

Novák Szabolcs:

Dr. Novák Ákos fia vagyok, aki az Egyesület szegedi csoportjának alapító tagja, valamint a Szegedi Örmény Önkormányzat képviselője volt haláláig.

Oláh István László

51 éves vagyok. Anyám a Bánffy klánhoz tartozik. A pécsi, majd a szegedi Egyetemen szereztem diplomát: személyügyi szervezőit és újságíróit. Az eltelt néhány évtized alatt írtam négy könyvet. Kaptam ezalatt egy irodalmi díjat és egy aranygyűrűt az újságírói munkámért. Laptulajdonos - főszerkesztő vagyok. Alapfokon beszélek németül és az angolul.

Dr. Tóth Rózsa:

Hódmezővásárhelyen születtem 1942-ben. 1964-ben tanári diplomát szereztem. Négy egyetem után doktoráltam 1986-ban. Művész-tanárként dolgozom a Mester Tanodában. Az örmény közösségért dolgozom hét esztendeje, négy éve országos képviselőként. Megszerveztem az örmény nyelv oktatását helyben, amelynek magam is részese vagyok, mint korrepetitor, de jómagam szervezem a szegedi rendezvényeinket is.

Dr. Tóth István Tibor

Szegeden 1962. július 12-én születtem. A Műszaki Tudományok Kandidátusi címét 1991-ben szereztem. Jelenleg a SZTE-n tanítok műszaki tárgyakat, immár docensként. Feleségem bolgár származású. Egy lányunk van, aki gimnazista. Hét éve az édesanyám révén kapcsolódtam az örmény közösséghez. Az örmény nyelvoktatás kezdetétől tanulom a nyelvet, tolmácsoltam is az órákon. Az angol, orosz, bolgár nyelvek birtokában vagyok.

Tóth Ferencné

Született Szárkiszov Zsuzsanna vagyok, 1953. július 3-án születtem Szegeden. Közgazdasági Szakközépiskolában érettségiztem, majd mérlegképes könyvelői szakképesítést szereztem. Jelenleg rokkant nyugdíjasként egy könyvelőirodában könyvelőként dolgozom. Az örmény kisebbséggel édesapám révén kerültem kapcsolatba, aki több mint tíz évig, 2004. évi haláláig tevékeny tagja volt a szegedi közösségnek. Nevelőanyám jelenleg is, 81 évesen, az örmény közösség tagja.

Örmény származásom miatt (apai nagyapám örmény volt) s mert érdekel az örmények kultúrája, én is a közösség tagjává váltam, rendszeresen látogatom rendezvényeit. A jövőben szeretném megismerni az örmény nyelvet is. Úgy gondolom: tudásomat kamatoztatni tudnám kisebbségi önkormányzati képviselőként a rendezvények szervezésének segítségével, a tagokkal való kapcsolattartásban. Köszönöm a szegedi örmény közösség bizalmát, hogy kisebbségi képviselőnek jelölt.

* * *

„Az optimista kijelenti, hogy a lehetséges legjobb világban élünk. A pesszimista tart attól, hogy ez igaz.”

(James Branch Cabell)

* * *

„Akinék nyerő kártyái vannak, mindig tisztességesen játszik.”

(Oscar Wilde)

* * *

„Figyeljünk a belső hangra, mert az igazság a szívünkben rejlik.”

(Ismeretlen)

* * *

„Ha a sors becsuk egy ajtót, nyit helyette másikat.”

(Ókori kínai mondás)

* * *

„Egy gödör ásását leszámítva kevés dolog van, amit rögtön legfelül lehet kezdeni.”

(Harry Lorayne)

* * *

„Bátran légy tenmagad, / akárhogy ráncigálnak. Vezérnek lássanak bár, / vagy muzsikus cigánynak. Főlemel tisztelettel a világ, / vagy legyűr, a páholyban, a porban az vagy, /ami belül.”

Örmény nyelvtanfolyam indul

Többek érdeklődésére értesítjük kedves olvasóinkat, hogy 2006. szeptemberétől újra indulnak örmény nyelvtanfolyamok kezdő és haladó szinten. A tanfolyamokat Zsigmond Benedek tartja. Helyszín: V. ken, Akadémia u. 1., IV. em., a Fővárosi Örmény Önkormányzat terme. A tanfolyam kezdésének időpontja: örmény kezdő- vasárnaponként du. 3 óra. Örmény haladó - vasárnaponként du. fél 5 óra.

Az első alkalom 2006. szeptember 10-én, du. 3-kor, illetve du. fél 5-kor lesz.

Jelentkezni lehet a helyszínen, az első alkalmon való megjelenéssel. Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 3. rész

Az új ma is álló kőtemplom ugyancsak örménymagyarok összefogásából és segítségével épült, hiszen a XVIII. század közepétől egyre több örmény telepedett le az Eszterházy-birtokra, melynek jószágigazgatói évtizedek óta a Novákok voltak. Jöttek sorban a Voithok, Gajzágók, Mányák, Kovácsok, Haragák, Beszenszkyek, Tulicsok, Dragománok, Moldovánok, s velük nőtt a katolikus hívek száma. A kis fatemplomot kinőtték, a hívek számának növekedésével pedig a káplánság adminisztratúrára, majd valóságos plébániaságra emelkedett.

Mai kőtornyos templomának alapjait 1831. július 14-én tették le Voith Simon algondnok buzgalma folytán, és 1839-ben - vakolatlanul ugyan, de már állott - fedél alá került az új templom. 1841. november 28-án Advent első vasárnapján szentelték fel, és pedig Voith Simon láposbányai plébános és Gajzágó Kristóf szolnoki esperestől átruházott hatalomtól fogva Keresztes Márton oláhláposi plébános, Kovács Hiláriusz magyarláposi lelkész segédkezése mellett. Az örmény összefogás a nevekből is kiolvasható, s a továbbiakban a templom berendezése is világosan jelzi.

A nagyoltár Voith Jakab - a község gyógyszerésze - kezdeményezése és gyűjtése folytán 1863-ban készült el. Az oltárképet Nagybányán dr. Donogány Jakab és édesanyja Voith Juliánna vásárolták és adományozták. A Páduai Szent Antal oltár költségeit egyedül Voith Jakab fedezte. A harmadik - a Mária tiszteletére épült oltár -, ellátva lourdesi szoborral, 1880 nyarán készült el, a helybeli ifjúság, különösen Voith Irma, Gajzágó Vilmos, Breuer Zsigmond - akinek édesanyja, Mária Voith Jakab leánya volt -, Beszenszky János, Beszenszky Antal, valamint az akkori plébános Miklós Albert buzgolkodása folytán.

Magyarláposon ma is élnek még lelkes örménymagyarok, akik büszkék őseikre. A szeptemberi számtól kezdődően, ha a Jóisten megsegít és erőt ad, foglalkozunk az egyes családokkal, akikről adataink vannak. Ezt a részt most egy levélrészlettel zárom.

„Kedves Julika!

Szokásomhoz híven elejétől végig elolvastam az Erdélyi Örmény Gyökerek újabb füzetét. Nagyon tartalmaz, ismeretbővítő cikkei, tanulmányai vannak. Hálás vagyok a megtiszteltetésért, hogy én is részesülhetek bennük. A májusi számban a magyarláposi örményekről volt szó, igen vártam a folytatást a júniusi számban, de helyette Erzsébetvárosról kezdődött egy újabb folytatásos leírás. Igazán kíváncsi vagyok örmény őseim történelmére. Ők a szamosújvári anyavárosból rajzottak ki és telepedtek le itt Láposon az 1700-as évek végén. Temetőkertünk sírkövei hallgatva is sokat mesélnek róluk. Türelmetlenül várom a megkezdett tanulmány folytatását, és egyben Julika látogatását is. Sajnos 76 évem nehezen engedi a merdek sírkerthez jutást, de már beszéltem volt tanítványommal a Tulics családból. Dragomán Évának hívják, csak 54 éves - egészséges, nem úgy, mint én - ő szívesen kalauzolja Julikát és mesél az örmény gyökerű családokról is. Sajnos idővel java részük felmorzsolódott, de ami még van, meg kellene őrizni az utókor számára, amíg nem késő. További eredményes munkájukhoz kívánok egészséget, kellemes nyaralást, pihenést, feltöltődést.

Erzsébet" (a Voith család leszármazottja B.K.J.)

*Mi, a Füzetek munkatársai is ezt kívánjuk minden kedves olvasónknak,
s reményeink szerint októberben folytatjuk.*

Kerekes Dóra

Örmények a haditanács szolgálatában

2. rész

Nurveli és Diodato folyamatosan fenntartották kapcsolatukat az Oszmán Birodalommal, elsősorban Buda várával. Nurveli nemcsak öccsével, de más örményekkel is levelezett, beszélt, felhasználta őket a császáriak számára fontos hírek megszerzésére. A Nurveli, illetve öccse által beküldött leveleket Diodato dekódolta. Amikor 1684-ben Lotharingiai Károly seregeivel először tett kísérletet Buda ostromára, megparancsolta, hogy „ha ott [Buda alatt] sikeresek leszünk, a perzsa doktor testvérét a budai hírszolgáltatás miatt, meg kell kímélni.” Mindez arra enged következtetni, hogy a Kalust Nurveli, Wardan Bonaventura és Johannes Diodato által beszerzett információk fontosak voltak a Haditanácsnak és a hadvezetésnek is annak ellenére, hogy teljes mértékben soha nem bíztak meg az örményekben.

Fontosságukat jelzi az is, hogy amikor 1684 decemberében Kalust Nurveli újra kérte, térítsék meg költségeit, pénzeit fizessék ki, beadványán maga a császár aláírása szerepel a következő rövid feljegyzés alatt: „Mivel általában elég jó információkat küldött hozzánk, valamivel honorálni lehetne fáradozásait. Lipót”

Amikor Diodato felkarolta az új örmény jövevényt, Gabriel Sebinkarahiszárit, Kalust Nurvelivel ellentétbe került. Ezt fokozta az is, hogy az orvos és a kereskedő két, egymással szemben álló, egymás ellen intrikáló udvari csoporthoz tartoztak. Az 1686. évi, alább bemutatandó budai siker azonban elsimította az ellentéteket. Gábrriel Sebinkarahiszári esküvőjén Kalust Nurveli és Johannes Diodato szerepelt tanúként. Az örmények „sokoldalúságát” mutatja a következő eset is. Amikor 1685-ben Thököly Imre elfogatóját kivégezték, és új nagyvezír került a szultáni csapatok élére, elküldte Bécsbe Wardan Bonaventurát, hogy tárgyaljon a Haditanáccsal a béke lehetőségéről. Kalust Nurveli öccse 1685. január-március között a császárvárosban tartózkodott, és hivatalos tárgyalásokat folytatott a Haditanáccsal, valamint annak elnökével, Bádeni Hermann gróffal. A megbeszéléseken Johannes Diodato is részt vett. A Szent Liga koalíciós szerződése miatt - amelyben szerepelt, hogy egyik fél sem köthet békét a többi érdekelt tudta nélkül, és ehhez a császári udvar is tartotta magát - Wardan Bonaventura tárgyalásai sikertelenek maradtak. Végző kétségbeesésében az örmény 60 000 dukáttal meg akarta venni Bádeni Hermann beleegyezését. Nem járt sikerrel, de mindezek ellenére, amikor Wardan visszatért Budára, a Haditanács utasította az esztergomi parancsnokot, Johann Philipp von Bischofshausent, hogy bizalmi emberét mutassa be az örménynek annak érdekében, hogy további hírleveleit az ő segítségével juttassa el Bécsbe. Ez az útvonal olyannyira működött, hogy 1685 júniusában, amikor Bischofshausent áthelyezték Visegrádba, azt a parancsot kapta, hogy segítse továbbra is a két testvér levelezését. 1685-ben a császári és a szövetséges seregek bevették Érsekújvárt, így Buda bevételének lehetőségét a Haditanács már más szemszögből kezdte nézni. A békés megegyezés lehetősége nem állt fenn, így a Haditanács olyan embert keresett, aki „kém és szabotőr” is volt egy személyben, akit be lehetett juttatni a várba, akinek nem okozott lelkiismereti problémát semmilyen kérdés sem.

Ezt a feladatot egy újabb örmény, az 1685 októberében Bécsbe érkező Gabriel Sebinkarahiszári (Sebinkarahisar, Törökország), akit sokszor Gabriel Sartonak is neveznek, mivel foglalkozását tekintve sarto, azaz szabó volt. (A magyar történelem őt Gábor szabómesterként tartja számon.) A Sebinkarahiszárból származó Gabriel belekerült abba a kémhálózatba, amelynek két stratégiai pontján, Bécsben és Budán eddig Diodato és Wardan Bonaventura ültek, és amelynek szálai egészen Konstantinápolyig értek. Sebinkarahiszárit Kalust Nurveli szállásolta el. Mivel háborús idő volt, a város védelmével megbízott milícia (Stadtguardia) vezetője kikérdezte a jövevényt arról, hogy ki ő, honnan jött, és mi járatban van Bécsben. Az ekkor felvett adatok szerint (azaz Sebinkarahiszári saját elbeszélésű története értelmében, amelynek valóságtartalmát lentebb ismertetem) Gabriel Sebinkarahiszári, a szabó, örmény kereskedő, akinek testvére gazdag kalmár Edirnében (TR). Saját és testvére áruival sokszor utazott a Lengyel Királyság területére, erről az ottaniak igazolást is tudtak volna adni. Az örmények szokásainak megfelelően kölcsön adott egy magas rangú török tisztviselőnek, a szivasi pasának, aki azonban nem tudta megadni 6000 tallérnyi tartozását. Másfél éve ezért követte a pasát mindenhová, hogy - ha alkalom adódik - pénzét visszaszerezze. Mivel a szivasi pasának Esztergom alá kellett vonulnia, ő is vele jött. 1685. augusztus 16-

án a pasa egyik kezét elvitte egy puszkagolyó. A haldoklótól kérte, hogy adja meg tartozását, de az azt felelte, hogy előbb legyen törökké, mert őt egy kereszténynek adott szó nem köti. Az erőszakos törökké tétel elől egy budai keresztényhez menekült, aki egy ideig bújtatta. Őtőle tudta meg, hogy egyik szolgáját törökké tették, a másik elszökött, a pasa pedig elvitette sátrát és csomagjait. Így Gabriel Sebinkarahiszári maradék pénzéből lovat vásárolt magának, majd az éj leple alatt kisurrant a városból. Meg sem állt az esztergomi keresztény táborig. Az őt elfogó kapitány egyenesen Lotharingiai Károlyhoz küldte a foglyot, aki kikérdezte, majd menlevéllel Komáromba küldte. Itt két hónapot töltött el, és bevárta a császári hadvezért. Lotharingiai Károly javasolta neki, hogy menjen Bécsbe, ahol más örmények is vannak, ők majd menedéket nyújtanak neki. Saját bevallása szerint így érkezett meg a császárvárosba. A források alapján azt biztosan tudjuk, hogy Sebinkarahiszári a Moszul - Bagdad - Tokát - Isztambul - Buda - Bécs útvonalon jött. Kiderült, hogy magasabb képzettsége volt, mint ami egy kereskedőtől vagy egy szabótól elvárható lett volna. Valóban járt Lengyelországban, ahol kereskedelmi tevékenységet folytatott. Amikor a Haditanács, mint fentebb szó volt róla „kém és szabotőr” keresett Budára, Gabriel Sebinkarahiszáriban alkalmas jelöltre lelt. Diodato felkarolta az új jövevényt, és segítette visszajutását a várba. Ottani kereskedő ismerősehez, Karakashoz küldte. Mivel Gabriel minden fenntartás nélkül vállalkozott az útra, nem lehetett igaz az a történet, amelyet budai elmeneküléséről mesélt. A szivasi pasa halála ellenére túl nagy lett volna a kockázat, bárki a pasa kíséretéből felismerhette volna. Az örmény valószínűleg 1686. április második felében érte el a középkori Magyar Királyság fővárosát, és Diodato emberénél, Karakasnál szállt meg, aki a budai pasa kethüdájánál (helyettes) jelentette: földije érkezett. A pasa engedélyezte, hogy Sebinkarahiszári Budán maradhasson, de - a kor szokásának megfelelően - Karakasnak kezességet kellett vállalnia érte. Amikor Diodato megkapta Sebinkarahiszári első levelét, maga vitte el az éppen Bécsújhegyen tartózkodó császári udvarba, és I. Lipót első kamarásán keresztül juttatta el az uralkodóhoz. Jelentette, hogy a kém sikeresen bejutott. Mind Diodatot, mind Gabriel Sebinkarahiszárit sokan, így a főtölmács, Meninski is, kettős kémnek tartották. Ebben semmi meglepő nincsen. Mind a zsidó, mind az örmény kereskedőknél előfordult. Vallásuk, kultúrájuk, viselkedési és öltözködési szokásaik mássága, két világ közöttiségük (oszmán és keresztény) miatt többször érte őket ez a vád, mindkét oldalon. Diodato és Kalust Nurveli kereskedő társát, a zsidó Löbl Heschlt egyik legfőbb támogatója, a Haditanács akkori elnöke, Raimondo Montecuccoli is kettős kémnek (spia doppia) tartotta.

Gabriel Sebinkarahiszári legtöbb jelentését április végétől az ostrom megkezdéséig írta. Itt Diodato lefordította őket olasz nyelvre, majd a Haditanácsnak, Lotharingiai Károlynak és a császárnak egyaránt továbbította őket. Sebinkarahiszári örmény nyelven írt, a levelek kereskedelmi tevékenységéről szóltak. A sorok közé - szintén nem új találmány - tejjel írta a valódi híreket. Ezt Diodato tűz fölé tartotta, így a tej megbarnult és az üzenet olvashatóvá vált. Ezt a technikát a velencei és raguzai kémek már a 15-16. században ismerték. Gabrielt azonban kettős céllal küldték be a várba. A hírek szolgáltatásán túl feladata volt, hogy szabotázsakciót szervezzen és vitelezzen ki. Sebinkarahiszári, saját bevallása szerint, fontos szerepet játszott a budai löportorony felrobbanásában, 1686. július 22-én. Ennek megítélése komoly nehézségeket támaszt a mai történészeknek, mivel csak közvetett bizonyítékokkal rendelkezünk. Amikor Buda bevételét követően megkezdődtek a török fogolykihallgatások, a löportorony felrobbantásáról is keletkeztek feljegyzések. Mehmed bég, a budai kul kethüda, azaz a janicsár-aga helyettese azt vallotta, hogy az ostromlók ágyúgolyója véletlenül találta el a tornyot. A lagimcibasi, az aknászok vezetője, Szefer azonban arról számolt be, hogy a löportornyot két ember őrizte. A dzsebedzsibasi (a dzsebedzsik vezetője), Murád aga, valamint a csorbadzsi (levesosztó), Ahmed. Murád agának volt egy Juszuf nevű, örmény származású szolgálója, ő volt felelős a robbanásért. Nagyon valószínűtlen, hogy az örmény származású szolga saját ötlete lett volna az akció, sokkal inkább Gabriel Sebinkarahiszári felbujtására cselekedhetett, aki - minden bizonnyal - pénzt ígért neki a sikeresen végrehajtott robbantásért. Ezt látszik alátámasztani a Haditanács protokollumainak 1687. február 8-i bejegyzése, amelynek értelmében „a Budánál felgyújtott arzenálért” Sebinkarahiszári évi 400 forintot kapott. Mindezek alapján elmondható, hogy valószínűleg köze volt a két örménynek, Gabriel Sebinkarahiszárinak és Murád aga szolgájának, Juszufnak a löportorony felrobbantásához. Hogy csak ők tették-e, vagy az ostromló sereg is eltalálta? Ezt a kérdést nem sikerült eddig megnyugtatóan tisztázni.

Gabriel Sebinkarahiszári hamarosan megnősült. Egy megkereszteltetett török nőt, Maria Regina Josephát vette nőül február 10-én, aki az érsekújvári tímárdefterdár özvegye volt. Házasságából több gyermek is született. Sebinkarahiszári kalandor volt, aki ezekben a zavaros időkben próbálta megcsinálni szerencsés-jét. Amikor kiderült, hogy a Haditanács a már megítélt összeget sem fizeti ki, új eszközök után nézett.

Korábbi pártfogóját, Diodatót helyezte nyomás alá. Ez olyannyira sikerült neki, hogy Diodatót - kémkedés vádjával - nyolc hónapig fogságban tartották. Minden kapcsolatát latba kellett vetnie, hogy feje a nyakán maradhasson. Amikor felmentették, ő maga perelte be Gabriel Sebinkarahiszárit, akit le is tartóztattak. A vádemeléshez Diodato gyűjtötte össze az anyagot. A kalandor beismerte, a Diodato ellen terhelő bizonyítékként bemutatott két török nyelvű, a budai pasának küldött levelet, ő hamisította. Az ítéletet 1692. július 10-én hozták meg: Sebinkarahiszárit a jobb keze levágására ítélték, de Budán tanúsított hűsége és szolgálatai miatt az ítéletet egy év, Győrben letöltendő kényszermunkára változtatták, és örökre kitiltották az örökös tartományok területéről. Amikor megszabadult a fogságból, kellemetlen helyzetbe került: ő nem léphetett a Habsburg Birodalom területére, kikeresztelkedett felesége viszont nem juthatott vissza oszmán földre. Úgy tűnik, hogy minden tiltás ellenére 1709-től ismét a császár alattvalójaként jelenik meg, újra szerepel a Haditanács protokollumaiban.

Amikor a császári hadvezetés 1687—1688-ban a Belgrád elleni ostromot tervezte, Diodato újra a Budánál már bevált sémát akarta követni. Másodszorra ez nem sikerült. Kalust Nurveli fiát azonban megpróbálták felhasználni. Azt már nem lehet kideríteni, hogy a fiú ott élt-e, vagy a kémkedés végett küldték-e oda, de Kalust Nurveli 1688 júliusában kérte a Haditanácsot, hogy Belgrádból hazafelé tartó fiát, akit a huszárok elfogtak és Szeged felé magukkal hurcoltak, szabadítsák ki. Ezzel egyidejűleg testvérét, Wardant is kérte, segítsen megkeresni a fiút. Bár a Haditanács azonnal írt a parancsnokoknak, azt a választ kapták, hogy a fiú már meghalt. Kalust Nurveli testvérét, Wardan Bonaventurát pedig kirabolták, majd agyonütötték a hadszíntéren. Kalust Nurveli neve soha többé nem merült fel a hírszerzéssel kapcsolatban, de továbbra is Bécsben maradt, és részt vett a délkeletre irányuló kereskedelemben, fenntartotta addigi relációit a rác, a görög és az örmény kalmárokkal. A család a bécsi örmények egyik vallási központjában, a Leopoldstadtban található, az Irgalmas rendiek által fenntartott kolostorban, az egyik oldalkápolnában egy Szent Gergely képevel díszített oltárt kapott. Kalust Nurveli 1698. szeptember 19-én megoperálták, tevékenységének jelentőségét és személyének megbecsültségét mutatja, hogy a császár háziorvosa, Benedikt Norbert von Zeidler végezte az operációt, de nem járt sikerrel. A perzsa doktor 1698. szeptember 25-én elhunyt, a leopoldstadti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Az örmények szerepe a hírszerzésben Buda bevétele után erőteljesen csökkent, mivel a távoli tájakról nem tudtak megfelelő híreket szolgáltatni. Ugyanakkor az addig megszerzett érdemeik lehetővé tették, hogy a bécsi örmény kolónia megmaradhasson, és 1699, a karlócai béke, azaz az oszmán háború lezárását követően is szerepet játszhasanak a távolsági kereskedelemben, néhányan közülük udvari beszállítókká is váltak. A konstantinápolyi diplomáciai kapcsolatokban ugyanakkor továbbra is szerepet játszottak, mint ahogyan az onnan érkező hírek értékelésében, beszerzésében, vagy a már megszerzett információk Bécsbe juttatásában is.

(Az előadás elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 2006. május 18-i programján)

* * *

„Merjünk nagyok lenni, s valóban nem oly nehéz, de legyünk egyszersmind bölcssek is.”

(gr. Széchenyi István)

„Az ész téved, az érzés soha.”

(Róbert Schumann)

* * *

Incze Réka (Sepsiszentgyörgy)

Soha többet nem taníthattam

2. rész

- Kik voltak az ön „büntársai”, akiket önnel együtt elítéltek?

- A tanár kollegák közül: Berecz Lajos (aligazgató), Lőrinc János (osztályfőnök és magyar tanár), Palczer Károly (osztályfőnök és francia tanár), Kovács Dénes (rajztanár), Kovács Gyula (matematika és fizika tanár; azért volt hibás, mert egy közgyűlésen ő nem ítélt el). A diákok közül: Zsák Lászlót, Szőcs Lászlót, Sánta Imrét, János Lászlót és Horzsák Jánost találták bűnösnek.

- Ők mekkora büntetést kaptak?

- Palczer Károly 15 évet, a többi tanárra és diákra 10 éven aluli büntetést szabtak. Voltak olyanok, akik beárultak bennünket vállalva a besúgói feladatot, ők kevesebb börtönt kaptak. Vállalták, mert nem volt

mindegy, hogy 25 évet vagy csak 5 év börtönt kapnak, mert mi akkor nem tudtuk, hogy le kell-e töltsük azt a büntetést vagy nem.

- Melyik börtönben töltötte le az ítéletet?

- Szamosújvárra vittek. A börtön mellett volt egy mellék gazdaság, egy bútorgyár. Itt töltöttem 5 év 3 hónapot és 22 napot. A városból sokat nem láttam, csak a börtön falait.

- Honnan tetszik ilyen pontosan tudni?

- Onnan tudom ilyen pontosan, mert amikor 1990-ben kihírdették a kárpótlási törvényt, bizonyos anyagi javakban és előnyökben részesültünk mi egykori bebörtönzöttek, politikai elítéltek. Ezt ennyi időre állapították meg az én részemre.

- Megkínózták az elítélteket?

- Sokféle módszerük volt, a fegyencek „fegyelmezésére” órákon keresztüli fél lábbon állás. Az éjjeli virasztás szemben az égővel, az ürülék megetetése, rúgás a test minden tájára, a kimerültségig tartó „tornáztatás”, a beadott ételbe hintett só és utána a víz megvonása, az evőeszköz nélküli evés hason fekve és a szájba vizelés (ha szomjra panaszkodott a rab) stb. Ezekből mindössze szerencsémre csak egy pofont kaptam. Ennek a története az, hogy én a fényezőben dolgoztam. A kárpitosok, akiknek Spanyolországból jött a tengerifű, amivel megtöltötték a matracokat, abban az időben spanyol nyelvű újságdarabokba csomagolták. Egy román társam a börtönben kacsintott nekem, hogy nála van egy újságdarab, kéredzkedjek ki a WC-re, mert így elolvashattuk. Így megtudtuk a legfrissebb híreket a világ eseményeiből. Ezt meglátta egy őrs emiatt kaptam egy nagy pofont.

- Mit tettek azokkal, akik ellenszegültek a szabályoknak?

- Magánzárkát, vizet és 10-15 dkg étel kaptak, de volt, akiket egy szekrény formájú helyre bezártak, egymásnak háttal állították és ott több napig tartották őket. Nem ülhetek le, sőt még leguggolni sem tudtak. Amikor kiengedték őket, derékig el voltak zsibbadva. Valóssággal kiestek a szekrényből. Egy másik büntetési módszer a verés volt.

- A börtönben szabadott-e látogatót fogadni?

- Igen, de csak a legvégén, mindig dolgoztunk, és a normákat teljesítettük. Csomagot ritkán kaphattunk, ami 5 kg lehetett és megszárták, mi lehet benne. Engem egyszer látogatott meg édesanyám, a beszélgetésünk rövid és tartalmatlan volt. Akkor engem a büntető cellából vittek ki, mert egy szobában voltam egy románval. Engem megválasztottak szobafőnöknek, azt mondták, csak románul beszélhetünk, de mi ezt megszegettük, a román elárult, így tettek át a büntető cellába, hisz nekem, mint szobafőnöknek, rendet kellett volna tartanak. A büntető cellában egyedül voltam egészen a szabadulásomig. A büntetés abból állt, hogy lenyírták a hajamat, adtak egy kikopott pengét és azzal kellett borotválkozzak, nyilván összevágtam az arcom.

- A börtönben töltött évek alatt milyen emberekkel találkozott?

- Volt egy Szöcs nevű mester, akivel elbeszélgettünk és kiderült, hogy ismerjük egymást. Küldött egy csomagot a feleségétől, ami akkor nagy kockázattal járt.

- Hogyan teltek a mindennapok a börtönben?

- A börtönélet nagyon sivár volt, nem is tudnám azt az 5 évet évekre tagolni. Korán reggel 5 kor volt az ébresztő, napközben nem lehetett pihenni. 12, 10 majd 8 órát kellett naponta dolgozzunk. Sok tanult emberrel voltunk együtt, akiktől tanultunk, úgy hogy a mosószappanokba bekarcoltuk a szavakat és annak jelentését vagy lópokrócra írtunk szappannal. Ha valaki cigarettát kapott a csomagban, úgy gyújtottuk meg, mert nem szabadott gyufát tartani a cellában, hogy egy cénára felfűztünk néhány gombot és azokat forgattuk. Ha a cipős doboz széléhez ért, szikrát vetett és a dobozban lévő szövetdarabot meggyújtotta, így lobbant lángra a tűz, amivel meggyújthattuk a cigarettát. 1964-hez közeledve lehetett kivenni a könyvtárból könyveket és szórakozásként a Faliújságba a tartalmát leírtuk. Írhattunk olyan szöveget, amelyből kiderült, hogy megbántuk, amit tettünk. Sakkot is lehetett bent tartani, így sakkversenyeket rendeztünk. 1964 vége fele voltak az úgynevezett bűnbánó vasárnapok, ami abból állt, hogy aki meg akarta tagadni a régi elveit és megmutatni, hogy megváltozott, előadta, hogy mit cselekedett és meggyőződését arról, hogy az helytelen volt, és a kommunizmusnak a híve. Erre engem is felkértek, de nem vállaltam, ennek meg is lett a következménye.

- Úgy tudom van egy öccse, akit szintén elítéltek. Miért?

- Igen van egy öcsém, akit 18 évre ítélték, mert meg akart védeni engem és felment a rendőrségre, hogy megkérdezze, mi volt a bűnöm. Ezt nem tekintették jó szemmel, így letartóztatták.

- Hogy történt a szabadulás 5 év után ?

- 1964 áprilisában közkegyelem rendelet jelent meg, ennek az előzménye az volt, hogy Románia abba a helyzetbe került, hogy összerúgta a port a Szovjettel, akkoriban a Szovjetunió Románia főnöke volt. Románia kezdett kicsit orientálódni nyugat fele. Az amerikaiaknak az első feltétele az volt, hogy bármely kereskedelmi vagy gazdasági szerződés létrejötte előtt el kell engedni az összes politikai elítéltet. Ennek következtében megjelent a közkegyelmi rendelet. A Kegyelem vagy a gratiere, ez nem azt jelenti, hogy eltörölték a büntetéseket, hanem megkegyelmeztek a büntetett előéletű embernek és szabadon engedték. Ezután a börtönben készítették a mankókat, hogy elengedjék először a fizikai sérülteket, aztán rendre mi is kiszabadultunk, így 1964 augusztus 3-án szabadultam ki. A sok munkánkért annyi pénzt adtak, hogy elég volt Szamosújvár és Kolozsvár közötti vasúti jegyre.

- Mi történt a szabadulás után ?

- Letöltöttem 5 év börtönbüntetést, de nem gyakorolhattam a hivatásomat többé, mert aki politikailag megbízhatatlan, ráadásul tanár volt, az többet nem taníthatott. A szabadulástól kezdve 1989-ig figyeltek és nyilván voltam tartva. Még 1989 decemberében is készítettek rólam jelentést, amikor azt állították, hogy örököltem Magyarországról 11 millió forintot és ezt arra akarom felhasználni, hogy egy csapatot hozzak létre, amellyel felszabadítom a román uralom alól Erdélyt.

- Hogyan történt az újrakezdés?

- Kezdetben, mivel nem szabadott többet tanárként dolgozzak, zöldségárusként, majd biológusként dolgoztam. Mivel minden vagyonomtól megfosztottak, a barátaim segítettek nekem, összegyűjtöttek egy kevés pénzt, hogy az életemet újrakezdhessem...

Vége

* * *

Fővárosi Örmény Klub

2006. szeptember 21. 17 óra

Magyarok Háza, Budapest

Műsor:

I. rész Közmeghallgatás Beszámoló
a XII. ker. Örmény Önkormányzat négy évi munkájáról

II. rész „Éjszakai kávéház” - DÉLUTÁN

Koncert és beszélgetés

Mártonffy Miklós zeneszerzővel, az ország-, és világjáró sanzonénekesssel

A klubdélutánt a XII. ker. Örmény Önkormányzat rendezi

* * *

Meghívó

A Fővárosi Örmény Önkormányzat
szeretettel hív mindenkit közös emlékezésre

2006. október 4. (szerda) du. 17 órára

a Főpolgármesteri Hivatal Dísztermébe

(1052 Budapest Városház u. 9-11.1. emelet)

a *Forradalmaink - 1848/49 – 1956* című műsorára

A rendezvényt támogatja

az Országos Örmény Önkormányzat, a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Mindenkit szeretettel várunk!

Dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Marschall Béláné

Csángóknál csángáltunk

2006. augusztus 22-29.

Augusztus 22-én elindult a kis csapat az örmény gyökerek nyomán. A túra tervezői - *dr. Issekutz Sarolta* és *dr. Szarka Gyuri* „bácsi” úgy állították össze az útvonalat, hogy az örménység emlékei

mellett magyar hazánkfiairól és lányairól is megemlékezzünk. Utunkhoz Máriapócsra a könnyező Mária segítségét kértük.

Nagykárolyban versekkel, prózával idéztük meg Károlyi Gáspárt, Dsida Jenőt, Kaffka Margitot, de megemlékeztünk Petőfi Sándorról is, aki itt látta meg először Júliát. Elzarándokoltunk két költő óriásunk szülőhelyére is: Érmindszenten Ady Endre szülőházában láthattuk életútjának dokumentumait, meghallgattuk odaillo verseit; Sződemeteren Kölcsey Ferenc szobránál a Himnusz éneklése után, unokaöccséhez írott intelmeit meghallgatva tisztelegtünk nagysága előtt. Élményszámba ment a szépen felújított, az 1200-as években épült román kori nemzeti templom Ákoson.

Erdődön és Koltón felidéztek a Petőfi és Szendrey Júlia házasságához kapcsolódó emlékeket. A koltói somfa mellett Kátainé Szilvay Ingrid elszavalta a „Szeptember végén” című verset.

Nagybánya felé menet a Mára völgyében haladva a fatemplomos falucskákban megfigyelhettük a máramarosi faragott, kötélmintás kapukat. A bányavidék legjelentősebb helységében, Nagybányán az Ásványmúzeum kristályai kápráztattak el.

A városi Képtárban a „Nagybányai festők” csoportjából az alapító és örmény származású Hollósy Simon képeiből láttunk néhányat, valamint Thorma János, Iványi-Grünwald és Boromissza festményeket. Körbejártuk az óvárosi magot, amelyet körülvesznek a modern negyedek - mint minden városban, leginkább a szocreál egységes paneljei.

Rövid látogatásra Szaplonecra mentünk az úgynevezett „Vidám temetőbe”. Valóban vidám benyomást kelt a tarka fejfák tömege, csak épp nem a halottakra való emlékezés bensőséges érzését. Továbbhaladva kelet felé, befutottunk Máramarosszigetre. Itt két, börtönhöz kapcsolódó emlékezéssel adóztunk nagyjaink előtt: Márton Áron mártír püspök életútját idéztük fel, aki a hírhedt börtönben évekig tartotta a lelket rabtársaiban, valamint Löwei Klárára, a nemzeti nőnevelés egyik elindítójára gondoltunk, akit innen hurcoltak el az 1848-49-es szabadságharc után Kufsteinbe, ahol együtt raboskodott az ugyancsak elítélt gróf Teleki Blankával együtt.

A legszebb máramarosi fatemplomot Jód községben láttuk, amelyet végre visszakapott a görögkatolikus egyház. A közel hétszáz éves templom tornya a legmagasabb a máramarosi templomok között.

A következő napon a történelmi 1000 éves határt elhagyva Moldvába utaztunk, hogy felkeressük a legszebb, kívül-belül festett görögkeleti (orthodox) templomokat Moldovicán és Voronecban. Az évszázados füstölő és gyertyakorom eltávolításán jelenleg is dolgoznak a restaurátorok. Kezük nyomán felragyognak a freskók eredeti színei. Az orthodox egyház kánonja szerint helyezkednek el a képsorok, az egyház szinte valamennyi szentjének ábrázolásával. Különleges látványt nyújt, hogy az Utolsó ítélet képen az elátkozottak közt a tatárok és a törökök mellett - nyilván a helyi kereskedők irigysége miatt - örmény ruházatú alakokat is ábrázoltak.

Moldvából visszajövet ismét fel kellett emelkedni a Borsai-hágóig, amely a Prislop 2300 méteres csúcsa alatt vezet. Az egykori hadiútnál kiszállva a buszból gyönyörködtünk a Máramarosi és a Radnai havasok ködsapkás vonulataiban és csúcsaiban.

A felsővisói szállást elhagyva hosszú utazással jutottunk el a déli, illetve a gyimesi csángókig. Útközben Besztercén az Óváros lábasházai alatt sétáltunk, megnéztük a főtéren álló szép gótikus templomot. Megemlékeztünk az innen Szamosújvárra átköltözött örmény kereskedőkről, akiket az odatelepített szászok üztek el.

A várostól délre, mintegy 20 km-re találtuk meg a másik nemzeti templomot Harinán. A szépen helyreállított, áhítatot sugalló román kori épület mély benyomást keltett. Utunkat a Maros völgyében az Olt forrásvidéke felé vettük. Marosvécsnél felsétáltunk Wass Albert sírjához. Koszorúzással, versekkel adóztunk a kiváló író emléke előtt.

Gyergyószentmiklóson ismét betértünk az örménykatolikus templomba, ahol a Miatyánkot örmény nyelven énekelte el Ingrid. Az Istenházát a tavalyi látogatásunk óta - a budapesti örmény önkormányzatok segítségével is nyáron szépen restaurálták, felújították.

Programunkat tovább folytattuk. A gyergyói- és csíki-medencén át a Gyimesekbe, a Hidegség patak völgyébe értünk. Itt csángó családoknál elhelyezve három napig élveztük az igazi szíveslátást. A legszebb élményünk a Barackos tetőre tett gyalogtúra volt. A csodálatos tájélmény mellett megismerkedtünk a Györgyice család mindennapos munkájával. Útitársaink tevékenyen részt vettek a szénakaszálásban, és nem csak a férfiak! Végignéztük a sajtkészítés különböző fázisait, briginyóztunk, ami a megaludt tej összekeverését jelenti egy, a sétatot tányérjához hasonló praktikus kis faeszközzel. Megkóstoltuk a frissen

készített ordás „pulickát”. A csodálatosan tiszta levegőben, a napsütéstől kipirulva értünk le a Barackos tető 1340 m-es gerincéről a 2300 méterrel lejjebb fekvő faluba.

Délután Csíkszépvízen örmény találkozót tartottak a helyi és a csonkaországból érkezők. A velünk tartó kedves jereváni vendégünk, a mindig vidám Anahit Simonján, első kézből ismerhette meg az erdélyi örmények sorsát, mindennapjait.

Vasárnap elcsángáltunk a délmoldvai csángókhoz. A Bákóhoz közeli Külsőrekecsinben találkoztunk a színes népviseletbe öltözött leánykákkal és fiúcskákkal, meg lelkes tanítónőjükkel. Madalina szép balladákat énekelt, s a gyermekek eredeti, helyben gyűjtött csángó néptáncsal kedveskedtek. A lányok vékonykák. A falu képe leromlott, szegényes, egészen más képet nyújt, mint az ezeréves határon belül élő gyimesi csángó települések. Itt alapít iskolát, internátust, magyarságot megőrzendő intézményt Bőjte Csaba atya, ha az engedélyeztetések tortúrája után megindulhat az építkezés. Az alapkövetétel tavaly Mádl Dalma asszony jelenlétében már megtörtént.

A napot a hidegségi Szent István templomban fejeztük be, abban az épületben, melyet a falu népe emelt a jó Istennek a millénium évében, hálaadásul az ezeréves megmaradásért. A falu panziójában a Györgyice testvérek hegedű-gardony játéka és Herczeg László útitársunk kobozsal kísért éneke tette színessé az estét.

Elérkeztek az utolsó napok. Elbúcsúztunk vendéglátóinktól, a Tatros völgyét kísérő csupa-zöld rétekekkel, fenyvesekkel borított hegyeitől és csupa-szív lakóitól. A Hargitán keresztül Székelyudvarhelyen megálltunk, majd délután Kolozsváron megkerestük a Házsongárdi temetőt, versekkel, prózával köszöntünk el Apáczai Csere János, Dsida Jenő, Kós Károly, Reményik Sándor sírjától, hogy hét órára beérjünk az Agape étterembe, ahol a kolozsvári örmények vártak, hogy közösen fogyasszuk el búcsúvacsoránkat. A szíves beszélgetést Kirkósa Júlia operaénekesnő szép magyar népdala és Herczeg László kobozsal kísért, Tinódi Lantos Sebestyén Erdélyről szóló éneke tette emlékezetessé.

Másnap ismét megcsodálhattuk a „világ legszebb templomát” Körösfőn. Nagyváradon meghallgattuk Kis Török Ildikó és Varga Vilmos 1956-ról szóló katartikus hatású irodalmi összeállítását. A nyolc nap élményei során lélek a lélekkel, vendégváró a látogatóval találkozott. Otthonról indultuk és hazaérteztünk. Lelkünk mécsesét újra töltöttük.

Csángóknál csángáltunk - útvonal:

Budapest,
Máriapócs,
Nagykároly,
Érmindszent,
Szódemeter,
Ákos,
Erdőd,
Koltó,
Nagybánya,
Bárdfalva,
Szaplonca,
Jód,
Máramarossziget,
Felsővisó,
Moldovica,
Voronec,
Borsai Hágó,
Beszterce,
Harina,
Gyerószentmiklós,
Hidegség,
Barackos tető,
Bákó,
Alsőrekecsin,
Csíkszépvíz,
Csiksomlyó,

Székelyudvarhely,
Kolozsvár,
Tordaszentlászló,
Nagyvárad,
Budapest

* * *

Merza Antal emlékezete

Szemál Zukiusz velencei érsek egy teljes évet engede. Mikor a kitűzött idő lejáráshoz közeledett, a Népcsá... olyan esetben volt hajlandó plébániát változtatni, ha Lukácsi Kristófot megnyeri, kinek érdekében két deputátust küld, hogy minden ígérettel hozzák el és eszközöljék ki a kinevezést.

Ez nem sikerült akkor, 1841 január 20-án, megejtik a választást. 1. Bázán István szamosújvári káplán, 2. Keresztes Kristóf, marosvásárhelyi paptanár, 3. Czetz Emánuel, szamosújvári lelkészekre esnek a szavazatok, de a püspöknél ezek közül egyiket sem nyerik meg. Közben Amberboy eltávozik és a helyettesítést P. Szász Lőrinc ferencesrendi atya folytatja. Hogy pedig a püspöki iktatóra örmény pap nélkül ne hagyja tovább az örmény katolikus híveit, február 2-án *Merza Antal* szamosújvári segédlelkészt nevezi ki. A lelkes, buzgó Merza annyira rokonszenvessé válik, hogy a december 3-án nagy felkészültséggel megejtett választáson első helyre jelöli a hitközség: 112 szavazattal, míg a második helyre 30 szavazattal Lukácsi Kristóf, és a harmadikra 26-al Rátz Mihály erzsébetvárosi káplán jelöltetik. Így az örménység nagy nyereségére Merza Antal foglalja el és tölti be a plébániát. Merzát példás buzgóság, hatványozott munkabírási, körültekintő pontosság, pedáns rendszeret, szelíd jóság, derült kedély, finom és érzékeny lelkület, előkelő fellépés és tekintélyt hordozó méltóság jellemezheti. Mint pap, áhítatra ragadott, mint ember oszthatatlanul megnyert. Úgy egyházi, mint társadalmi vonatkozásokon, működése általános közbecsülést váltott ki. Esperesi teendőket is végzett. A Vármegye gyűléseken tekintélyt képviselt. Idejében volt az árvíz, a tűzvész, sőt, miről eddig meg sem emlékeztünk, az 1873 évi nagy kolera, mely június-július hónapokban Tekerőpatakon dühöngött és augusztus-szeptemberre jutott el Szentmiklósról. Állítólag a Békény fertőzése okozta. Naponként 25 halottat temettek átlagosan. Mint szemtanúk állítják, a plébános Ágoston Károly káplánjaival megindult a különböző utcákban és minisztereivel végig csengetve hívta fel a közfigyelmet a betegek ellátására. Alatta épült az új plébánia lak és nyert a templom új orgonát, melyhez Fogarasi Mihály püspök 600 forinttal járult. 1846-1849-ig mellette teljesített kápláni teendőket Jakobi Sándor. (1849-ben elhurcolták börtönrabságba, 1853-ban halt meg.)

Merza esperesnek emlékezetét a plébánián szépen vezetett anyakönyvei és gondos iratai tartják fenn. Az idősebb korú hívek ma is kegyeletes szeretettel áldják patriarchális jóságát. 37 évi szakadatlan munkálkodás után 1878 május 2-án tért örök nyugovóra. Hamvai a templomkerítésben pihennek. Sírköve az örmény templomerőd falában, napjainkban is látható.

*(Megjelent a gyergyószentmiklósi örmény katolikus
Domus História lapjainak 81-82 oldalán
eredeti írásmódban)*

* * *

Örményország képekben

Kiállítás nyílt a Kájoni János Ferences Házban

Szemelvények az örmény kultúrából - Örményország képekben címmel kiállítás nyílt 2006. szeptember 4-én Budapesten, a Kájoni János Ferences Házban. Dr. Issekutz Sarolta emelkedett hangvételű ünnepi megnyitója után Szabó Anikó és Flórián Antal színművészek produkciója következett, mely a gazdag tárlat szemlélése mellett elröpítette az olvasót az örmények szenvedéssel teli, ám annál szebb világába.

Megtudhattuk például, hogy az örmény kőfaragás legismertebb és legmagasztosabb emlékei a kőkeresztek, melyek megörökítik az örmény mesterek esztétikai érzékét és a régi ideák archaikus vonásait. Örményország területén a kőbe vésett keresztfigurák első nyomai már a Krisztus előtti második évezred tájékán megjelentek. A kereszténység előtti időkben a kereszt, illetve kőkereszt az örmények számára a napot, eget, a világ négy alapját (égtájak), valamint a négy éltető elemet (tűz, víz, föld, levegő) a világfát, illetve a szakrális és profán világok határát és az örökkévalóság eszméjét jelképezték.

A kereszténység felvétele után a kőkeresztek az új hit szilárd jelképeivé váltak. A kőkereszt Örményország területén nem csupán szakrális és kulturális jelenség, hanem nemzeti is. Ilyesfajta kőkeresztek csak Örményország, illetve az örmények lakta területeken fordultak, fordulnak elő. Elsődlegesen templomok, kolostorok közelében, illetve a szakrális célt szolgáló épületek falába vésvé lelhetjük fel őket. Gyakran találkozhatunk kőkeresztekkel a temetőkben, dombok és hegyek csúcsán, valamint völgyekben és faluvégekben.

A kiállításon megtekinthetjük többek között a Geghard kolostort, mely mai nevét arról az ereklyéről kapta, melyet ott őriznek. Ez egy lándzsa, mely a már halott Krisztus testébe hatolt. A templom építészeti-
leg fantasztikus teljesítmény - a kupolában található a Mester: Galzak neve. A kőfaragó a sziklába vágott nyíláson, a kerek jerdiken keresztül ereszkedett lefelé, s így faragta ki belülről a kupolát, valamint az azt díszítő indákat és gránátalmákat.

„Elzarándokolhatunk" képzeletben a híres Garniban található műemlékhez. Az ókori várerőd és az azonos nevű falu Jerevántól 28 km-re található. Garni Arménia egyik kiemelkedő műemléke, három és fél hektárnyi területen fekszik. Már az ókorban is nagy híre volt az itteni táj szépségének, és a garni erőd bevehetlenségének.

Ecsmiadint, az ősi fővárost 117-ben alapította Trdat király, s Vagarsapatnak nevezte el. A legenda szerint maga Isten jelent meg egy éjjel Világosító Szent Gergely előtt, megmutatva azt a helyet, ahová a világ első keresztény templomát kell felépítenie. Az uralkodó eszerint járt el, s a szent hely neve Ecsmiadzin, azaz „földre szállt" lett. Ecsmiadzin az örmény kultúra központja is lett.

Ízelítőül ennyit írtunk e csodás helyekről, s akinek felkeltettük a kíváncsiságát, kérjük, látogassa meg a kiállítást!

Cím: 1025 Budapest, Szilfa u. 4. A kiállítás megtekinthető: 2006. szeptember 17-ig.

Frigyesy Ágnes

* * *

Felhívás

A szamosújvári *Téka Mezőségi Szórványkollégium* létrehozásával erdélyi magyar oktatási hálózatunk egy új intézménnyel gazdagodott. Ez az intézmény mezőségi és szamosháti 1-12 osztályos gyermekek és fiatalok számára nyújt szállást, ellátást, oktatási programokat és lehetőséget az anyanyelven való tanulásra. Az intézmény által támogatott célcsoport nagyjából szociálisan hátrányos helyzetben lévő gyermekekből áll. Létszámuk a 2005-2006-os tanévben elérte az ötven főt, a következő tanévben kb. kilencvenen lesznek.

A szamosújvári oktatási szórványprogramot a román állam nem támogatja, fenntartása kizárólag pályázatok és támogatók által lehetséges. Ugyanakkor mögöttünk nincs semmilyen nagyobb fenntartó intézmény (egyház, önkormányzat, oktatási intézmény stb.), a kezdeményezés teljesen civil jellegű.

Szamosújvár, a helyi magyar közösség, ezzel a feladattal most már erejét meghaladó terhet vállalt magára. Intézményünk diákjai egész Kolozs megyéből származnak. A szórványlét hátrányaiból kimentettek pedig egész nemzeti közösségünk hasznos tagjai lesznek.

Aki elfogadja Felhívásunkat és vállalja, hogy havi 10 euró értékű lejjel hozzájárul az intézmény működéséhez, mint FENNTARTÓ TAG, töltsse ki és juttassa el intézményünkhöz az alábbi űrlapot:

ALULÍROTT:

LAKÓHELY:

CÍME:

Vállalom, hogy mint FENNTARTÓ TAG havonta 10 euró értékű lejjel támogatom a szamosújvári Téka Mezőségi Szórványkollégium fenntartását. A támogatási összeget rendszeresen eljuttatom a Téka Alapítványhoz (405300 Szamosújvár, Gherla, Mihai Viteazul utca 39 szám), vagy elhelyezem az Alapítvány Bankszámláján: BRD - Gherla cont lei: RO90BRDE130SV07017121300,
EURO: RO13BRDE130SV06399801300

Aláírás:

Dátum:

Előzetes köszönettel !

Téka Művelődési és Oktatási Központ

* * *

„Ha igazad van, megengedheted magadnak, hogy megőrizd a nyugalmaid. Ha nincs igazad, nem engedheted meg, hogy elveszítsd.”

(Mahatma Gandhi)

* * *

Budai Merza Pál (Brassó)

Ötvenéves a Gulbenkian Alapítvány

A Liszabon-i Gulbenkian Alapítványt 1956 július 18-án alapították, s ma is a világ legnagyobb és legfontosabb alapítványai közé tartozik. Ki is volt, teljes családi nevén Calouste Sarkis Gulbenkian? Konstantinápolyban született 1869 március 21-én, ősnemes örmény családban. Ősei a Van tó déli részéről vándoroltak Kappadókiába még a kereszténység kezdeti időszakában. Családja évszázadokon keresztül a társadalmi fejlődés élvonalában állt, művészetpártoló volt.

Többek között az Oxfordi Egyetemen mérnöki tanulmányokat végzett. A Közel-Keleten 1890-től a kőolajfeltárás úttörője. 1911-12-ben a gazdag mezopotámiai kőolajmezők hasznosítására, egyik alapítója az Iraki Kőolaj Társaságnak. Ezért „Oil King” becenevet kapja, Olajkirály néven emlegetik.

Érdekes megemlíteni, az örmény származású Gulbenkian szülőhelye szerint török, szerzett vagyona után iraki, ugyanakkor angolszász neveltetésű, érzelmileg párizsi műveltségű, és élete vége felé portugál a befogadó ország, ahol él. Igazi világfi!

Szociális érzékenységű, karitatív adakozó, a tudományok, művészetek pártfogója, irodalmi, képzőművészeti könyvkollektívái jelentősek.

Halála után egy évvel végrendelete szerint Alapítványa beindul, 15 fontos részleggel. Az egyik departmen az örmény közösségek megsegítését tűzte ki célul, bárhol a világon. A 70-es években az Orlay utcai örmény templom létrehozásához is hozzájárult, Kádár atya közbenjárására. Akkor ez jelentős, egyedülálló tett volt, a diktatúra körülményei között.

* * *

Szomorújelentések

Szomorú szívvel, de a Mindenható akaratában megnyugodva tudatjuk, hogy

Gajzágó Jolán

nagy türelemmel viselt, hosszú betegség után, életének 65. évében,
2006. július 15-én, a halotti szentségekkel megerősítve, örökre elaludt.

Hamvait 2006. augusztus 9-én, délután 5 órakor

Visegrádon, szülei sírjába helyeztük örök nyugalomra.

Az engesztelő gyászmisét a visegrádi Keresztelő Szent János plébániatemplomban,
a temetés után augusztus 9-én tartottuk.

Gyászolják: bátyja, Gajzágó Vilmos,

sógornője: Gajzágó Jozefin, unokahúga (keresztlánya): Kiss Mónika,

unokaöccsei: Gajzágó Vilmos és Gajzágó Timo,

a Borsa, a Nagytóthy Tóth, a Kiss és Schubert család tagjai,

továbbá rokonai, barátai, kollégái és jó szomszédai.

A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága saját halottjának tekinti.

Köszönjük mindenkinek, hogy velünk gyászolják Öt!

* * *

Mély fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy

Péter József

életének 89. évében, 2006. június 24-én elhunyt.

Felejtetetlen halottunkat 2006. július 17-én, 15 órakor
kísértük utolsó útjára a főtí temető Kálvária kápolnájából

A gyászoló család

„Porszem az ember, viszi a szél,

Örökké csak a szeretet él.”

(Emlékkönyvi bejegyzés, P.J. 1937.)

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

* * *

„A nagy emberek meteorok: felemésztk önmagukat,
hogy fénnel árasszák el a világot.”

(Napóleon)

* * *

Nagy Márta

Mennyország-ábrázolás a *Codex Vaticanus Armenus 32. kötetében*

A Vatikáni Apostoli Könyvtárban őrzött kódexgyűjtemény *Codices Vaticani Armeni 32-es számmal* jelzett miscskönyve az erzsébetvárosi örmény katolikus paróchiáról került ki, a miscskönyvben ugyanis több helyen ott látható a paróchia pecsétje. A mű 17 darab bibliai jelenetet bemutató színes illusztrációt tartalmaz. Az illusztrációk - több festő keze munkái -, a korabeli örmény kéziratokhoz hasonlóan szerény művészi értékkel bíró provinciális művek, az általunk itt kiemelt lap is köztük sorolandó.

A lap a mennyországot, Istent, az angyalokat és az üdvözültek tartózkodási helyét jeleníti meg. A kompozíció szerkezetében a középkori Utolsó ítélet-ábrázolások ikonográfiájára emlékeztet, részleteiben pedig különböző ikonográfiái előképeket követ. A kompozíció horizontális osztásban két részre tagolódik: a három kékes felhőgomolyag-sáv által tagolt alsó és a koncentrikus motívumokból álló felső egységre.

A felső egység középpontjában a középkori Majestas Domini-képtípusok szerkezetét követve, három szakállas férfialak, a Szentháromság antropomorf ábrázolása látható. A térség művészetében nem ismeretlenek a három isteni személyt bemutató allegorikus ábrázolások: az almakeréki és szászhermányi falkép, továbbá a székelyzsombori, szenterzsébeti, csíkszentdomokosi oltárképek.

A Szentháromság antropomorf ábrázolása a kereszténység legfontosabb és egyben legnehezebben értelmezhető dogmájának megjelenítését kísérli meg, egyrészt a három személy egylényegűségének, másrészt a háromságnak és egységnek, azaz az „egységes hármasságnak” ábrázolását. A felsorolt emlékek egyaránt emberként ábrázolják a három személyt, de például a csíkszentdomokosi oltárkép egyszerre mutatja a három személy egységét (az azonos arcvonásokkal, egyforma öltözettel, közös köpennyel), de utal a máságukra is a különböző koronák alkalmazásával.

A vizsgálandó kéziratlap kompozíciója is kifejezi a három isteni személy egylényegűségét (mert mindhárom személyt egyaránt emberként ábrázolja) és bemutatja a három személy egységét is a következő motívumok alkalmazásával: azonos kor, azonos öltözet, azonos trónoló testtartás, azonos, jogart tartó mozdulat, közös dicsfény. Utal a kompozíció a különbözőségekre is az eltérő hajviselettel, továbbá azzal, hogy a két szélső figura kissé a középső felé fordul, amely kiemeli a középső személyt, vagyis az Atyát. Megkülönbözteti a festő a két szélső személyt is eltérő hajviseletükkel. A Zsolt. 110 nyomán („Monda az Úr az én uramnak: Ül az én jobbomon, amíg ellenségeidet számlolyul vetem a te lábaid alá.”) pontosítható, hogy a két személy közül a Fiú foglal helyet az Atya jobbán.

A három személy fejét nem övezi külön-külön glória, mert egy sugárkoszorúval övezett közös nagy dicsfény veszi körül őket, az isteni személyek fényességének jelképeként, de a körforma a mennyei szféra szimbóluma is. A kör körül két sorban az Úr trónusának őrzői, szeráfok láthatók, a belső sor szeráfjainak megjelenítése pontosan követi Izajás próféta leírását: „mindegyiknek hat-hat szárnya volt. Kettővel befödtek lábukat, és kettővel lebegtek” (Iz 6).

A fentebbi felsorolás megmutatta, hogy az antropomorf Szentháromság-ábrázolások a térségben nem voltak ismeretlenek, Almakerék például mindössze 20 km-re fekszik Erzsébetvárostól. Inspiráló középkori előképeket tehát a Szentháromság illetően megjelenítésére szűkebb és tágabb környezetében láthatott lapunk festője. Ismert volt a Szentháromság képi ábrázolása Erzsébetvárosban is: a Szentháromság tiszteletére fölszentelt (ma már nem álló) ótemplom megsemmisült oltárképe - a följegyzések szerint - a Szentháromságot jelenítette meg.

A Szentháromságot körbeölelő dicsfény lefelé nyitott, pontos utalásképpen arra, hogy a körforma által szimbolizált mennyei szférának részei az üdvözültek is. Az üdvözültek három sorban, stilizált, sötétkék gomolygó felhőkön láthatók. A legfelső sor közepén, a lefelé megnyúlt sugárkéve két oldalán az Utolsó

ítélet-ábrázolások Deészisz-jeleneteinek Máriája térdel khitonban és fejére boruló maphorionban, feje felett korong alakú dicsfényel, másik oldalon Keresztelő János látható szörruhában. Mária mögött a tanítványok élén Péter apostol áll, kezében attribútumával, a mennyország hatalmas kulcsával. A másik apostolfeljedelem Pál, kezében könyvvel, Keresztelő János mögött jelenik meg a többi tanítvánnyal.

A kör formában kezdetét vevő, a megnyújtott sugárágat keretező hosszú, keskeny mező folytatódik a következő sávban is. Ez a sugárkéve az Atya előtt elhelyezett, lefelé fordított háromszög (Isten szemekompozíció) lefelé irányuló csúcsán veszi a kezdetét. A festő tehát három motívummal is (háromszögforma, sugárkéve, keret) ráirányítja a figyelmet e képi elemek kiindulási és végpontjának megfeleléseire. Ezek az elemek a tiarát viselő, pápai hármassal keresztet tartó, háttal álló pápára irányulnak. Egyértelműnek látszik tehát a megfeleltetés, amelynek képi előzményei is föllelhetők: a szászhermányi templom XV. század második feléből való Mária megkoronázását ábrázoló falképén az Atya tiarát visel, és ugyancsak tiarája van a csíkszentdomokosi hasonló tematikájú 1500 körüli oltárkép Atya Istenének is. A megfeleltetés egyébként többértelmű, hiszen a pápai korona, mely egy kúp alakú süveg, 1300 óta díszíti három koronával, nemcsak pápai jelvény, hanem Szentháromságra utaló szimbólum is. Másrészt, a tiarát viselő pápák nemcsak Szent Péter, hanem a római császárok utódainak is tekintették magukat, tehát a tiara hatalmi szimbólum is, úgy, mint a teljes alakot magába foglaló dicsfény, mely lapunkon a Szentháromság három személyét övezi.

A pápától balra nagyon stilizált alak - a nézőnek háttal, a Szentháromság felé fordítottan - a keresztfával látható, míg a pápától jobbra egy másik figura, ugyancsak háttal, ripidion-szerű legyezőn a Szentlék-galamb stilizált ábrázolását tartja. Közvetlenül mellettük egy-egy vörös bíborosi kalapot viselő magas rangú egyházi méltóság, jobbról két hermelingalléros koronás király, továbbá tonzúras, kókulionos szerzetesek jelennek meg. Ebben a sorban tehát a társadalmi ranglétra magas fokán álló világi személyek, valamint jelentős egyházi tisztséget viselő egyének állnak, illetve a még földi életükben az Istenhez közelítők: szerzetesek, közülük is kiemelkednek a nagyfogadalmas, fejükön kókuliont hordók. Világosan utal ez a komponálási mód az égi és a földi egyház összefonódására, másrészt arra, hogy az üdvözültek a pápa vezetésével juthatnak be a Mennyországba. Ez a sáv volt az üdvözült férfiak sora, míg a legalsó üdvözült nőket és férfiakat mutat. E sor középpontjában koronás női alak áll háttal, de az isteni Szentháromság felé fordítottan, az ősi orans (imádkozó) kéztartásban. Közvetlenül mellette még két koronás nő az üdvözültek szimbólumával, pálmaággal a kezében jelenik meg, míg balról egy kibontott hajú nő magasra emelt pálmaággal az üdvözült férfiak csoportját vezeti, jobbról pedig apácák (korong alakú dicsfényel) állnak üdvözült férfiak csoportjának élén.

Ki lehet a középső, orans kéztartású női alak? Mint korábban említettük, a Codex Vaticanus Armenus 32-es jelzetű liturgikus kéziratban több helyen föllelhető az erzsébetvárosi örmény katolikus paróchia pecsétje. Az erzsébetvárosi örmények körében Árpád-házi Szent Erzsébet különleges népszerűségnek örvendett. Erzsébetváros, a korábbi Ebesfalva éppen az oda betelepült örmények kezdeményezésére, Szent Erzsébet tiszteletére vette föl az Erzsébetváros nevet. Az Erzsébetvárosban 1783-ban felépült új templom „sz. Erzsébet tiszteletére megáldatott”. Ezért sejtjük ebben az alakban Szent Erzsébet megjelenítését. Erzsébetnek ezen az ábrázoláson nincs dicsfénye, de korona ékesíti a fejét, mely világi hatalmi szimbólumként jár neki, hiszen királylány volt. A korona azonban nemcsak világi hatalmi szimbólum, hanem a szentek méltóságának jelképeként is értelmezendő, Szent Erzsébet általános elfogadott attribútuma. Mindezek alapján feltételezhető, hogy a kézirat nemcsak tulajdonát képezte az erzsébetvárosi örmény paróchiának, hanem az egyházközség megrendelésére készült. A kompozícióban különböző hagyományú ikonográfiai elemek keverednek.

1. Keleti keresztény motívumok: - A kompozíció felépítése, mely a bizánci Utolsó ítélet-jelenetek mintájára került kialakításra. - Az allegorikus Szentháromság-ábrázolás inkább a keleti egyház hagyománya, hiszen az Ábrahámnak megjelenő három vándorban az Újszövetségi Szentháromság három személyének előképét fölismerő gondolat megjelenítése főképpen a bizánci művészetben terjedt el, és - tehetjük hozzá - ez a képtípus szolgálhatott részleges előképül a Szentháromság antropomorf megjelenítésének. Motívumok: Mária maphorionja, János szörruhája, Szent Erzsébet orans kéztartása, léptéktartás a figuráknál.

2. Nyugati keresztény motívumok: tiara, hármassal kereszt, Szent Erzsébet megjelenítése, bíborosok, korong alakú dicsfény (a reneszánsz hagyománya).

3. Népies motívumok: - A Szentháromság képszerű, antropomorf megjelenítése, ez által a népi gondolkodás jobban el tudta képzelni a Szentháromság dogmáját. Péter apostol kezében a nagy kulcs fölnagyított attribútum, vagy: kiemelt attribútum a magasba emelt pálmaág a legalsó sor bal oldalán az üdvözült

nő kezében. - A teljes kompozíció erősen didaktikus hangvétele. Erre példa a mennyei szférát szimbolizáló lefelé nyitott körforma, a „beszédese”, vertikális irányultságú középső keskeny sáv, vagy a pontos megfeleltetés a Szentháromság és a pápa között. A kéziratlapon a „magas” művészet elemei keverednek népies motívumokkal, hangvétellel és szép egységet alkotnak.

A Codex Vaticanus Armenus 32. jelzetű kötetének bemutatott lapja több gondolatot vet fel.

1. A kézirat liturgikus könyv készítési ideje 1693-ra tehető. A kompozíció a tiarát viselő pápát, mint az Atyaisten földi képviselőjét mutatja be, aki a földi egyház üdvözlőjeinek élén áll. Az erdélyi örmény-ség uniója 1680-ban zajlott. A motívum tehát az unió egyik sarkalatos tételének (a pápa főségének) képi manifesztációja, vagyis egyértelmű állásfoglalás az unió mellett.

2. Az örménység körében a monofizita tanok az uniót követően is tovább éltek. A vizsgált lapon a Szentháromság antropomorf megjelenítése (mely emberként ábrázolja Jézust - szemben a monofiziták tanával, mely Jézust csak isteni természetben fogadja el) vizuális állásfoglalás a monofizitizmussal szemben. (Ezt a gondolatot erősíti a többi lap is, melyeken főképpen a Szenvedéstörténet eseményeit ábrázolták, ezek Jézus emberi szenvedéseit emelik ki.)

3. Szent Erzsébet megjelenítésével, továbbá azzal, hogy Erzsébetváros örmény katolikus paróchiájának a pecsétje benne található a kötetben, a kézirat mű erősen köthető Erzsébetvároshoz, bár a kötet - a korabeli örmény kéziratokhoz hasonlóan - minden bizonnyal Lembergben készült, ahol az erdélyi örmények uniója is zajlott.

A festő-mester, a „miniatúr” név szerint nem ismert. A bemutatott kéziratlapon kibontott gondolati háttér gazdagsága, nem kevésbé bonyolultsága bizonyossá teszi, hogy valaki súgott az ügyetlen kezű festőnek. De az is elképzelhető, hogy maga a másoló festette a lapot (erre utalhat a szöveggel azonos, de a többi illusztrációtól különböző keret). A másoló művelt, és ami ennél is fontosabb, egyházi kérdésekben igen tájékozott lehetett, csak éppen festeni nem tudott. Az illusztráció formai eszközei egyszerűek, nyelvezete primitív, de a gazdag és a készítés idején rendkívül időszerű gondolati háttérrel a festő nagyon jól átgondolt, egyéni kompozícióban tudta képi nyelven megfogalmazni.

A bemutatott lap jól reprezentálja a diaszpóra-művészetek tárgyainak közös sajátosságát, jelen esetben a műalkotások művészettörténeti jelentőségükön túl egyéb - esetenként ennél a megrendelő diaszpóra számára fontosabb - történeti, egyháztörténeti, kultúrtörténeti - sajátossággal rendelkeznek, vagy gyakran fordul elő, hogy a diaszpóra tárgyainak műtörténeti jelentőségük nincs, de gondolatiságuk gazdag és az adott korban égetően aktuális. Ez utóbbi csoport részét képezi az itt bemutatott kéziratlap.

*(Az előadás elhangzott a Fővárosi Örmény-Klub 2006. július 20-i rendezvényén.
A szerző a Debreceni Egyetem Művészettörténeti Tanszékének tanára)*

* * *

Meghívó

az Orlay-utcai Örmény Katolikus templom Búcsújára, cím: XI. Orlay. u. 6.

A „Fogolykiváltó Boldogasszony”

a mindenkor segítő Szűz Anya ünnepe a templom egyik búcsúnapja:

2006. szeptember 23. szombat templomunkban egész napos szentségimák

és 17 órakor hálaadó szentmisét tartunk.

Utána baráti beszélgetés és AGAPE következik, melyre mindenkit szeretettel várunk.

P. Leszkovszky Pál O.P plébános

A rendezvényt támogatja a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és
a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat

* * *

Meghívó

A Külvárosi Szalon és a XV. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

tisztelettel meghívja 2006. szeptember 15-én 18 órára

Nuridsány Zoltán festőművész

eddig még be nem mutatott munkáinak kiállítására.

A kiállítást megnyitja Kerékgyártó István művészettörténész, kritikus.

Közreműködik Avedikián Viktória énekművész.

A kiállítás megtekinthető október 7-ig, hétköznap 10-18, szombaton 10-13 óráig.

Cím: Pestújhelyi Közösségi Ház, 1158 Budapest, Szűcs István u. 45.
Megközelíthető a 173-as, a 73-as és a 24-es autóbusszal, valamint a 69-es és a 62-es villamossal

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEKEK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 116. szám
2006. október

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,..”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből..”

„... Ó, igen, igen, én magam egyike vagyok azoknak. Fogadj engem is közéjük, mint olyat, akinek a legnagyobb szüksége van a Te irgalmadra, akit kegyelmed megmentett, Krisztus vére megváltott, akiben kinyilvánult a Te Vele együtt dicsőített istenséged az Atyának ugyanazon tiszteletében és ugyanazon mindenható hatalmában.”

Mindannyian bűnösök vagyunk, de egyénileg kell elismernünk ezt, s annak is tudatában kell élnünk, mennyire rászorulunk Isten irgalmára. De a kegyelem megmentett minket, Krisztus vére megváltott, ám mégis kérjük a Szentlelket, hogy fogadjon be minket az üdvözültek közé, ezzel is dicsőítve Istent.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Beszámoló a 2006. október 1-i örmény kisebbségi választásokról

Mindenek előtt szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik felvétették magukat az örmény kisebbségi választói névjegyzékbe és elmentek szavazni október 1-én a helyi örmény kisebbségi képviselőjelöltjeinkre. Nekik köszönhetjük, hogy Budapest 11 kerületében és Szegeden az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 5 képviselőjelöltje mandátumhoz jutott és ezáltal az egyesület célkitűzéseit nyugodt önkormányzati működéssel, összehangoltan tudják megvalósítani az elkövetkezendő 4 évben.

Budapest III. kerületében 1 képviselőnk jutott csak mandátumhoz, de reméljük, hogy ugyanúgy sikerül a békés együttműködés a megválasztott többi képviselővel.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület minden helyi önkormányzatba önállóan és a legtöbb jelöltet állította a velünk együtt indult további 5 örmény kisebbségi társadalmi szervezet közül. A 13 budapesti kerületben és Szegeden indított jelöltjeink bejutása 61 mandátummal 87,14 % eredményességet jelent, 12 fővárosi kerületben és Szegeden. Méltán lehet büszke úgy az Egyesület, mint az egész magyarörmény közösség az elért eredményre.

A választás utáni eredmények statisztikáját vizsgálva megállapítható, hogy a 155 országos örmény képviselő 39,35 %-a, míg a fővárosban a 100 bejutottból 56 % az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által indított. A Fővárosi és az Országos Örmény Önkormányzat választására 2007. márciusában kerül sor.

Mandátumhoz jutott képviselőink:

Budapest I. kerület

Dr. Benedek Katalin, Böjtös Jenőné, Dávid Csaba, Merza Krisztina, Várady Mária.

Budapest II. kerület

Bacsó Zoltán, Flórián Antal, dr. Issekutz Sarolta, Szabó Anikó és Zakariás Antal Dirán.

Budapest III. kerület

Ajvazov Jurij.

Budapest VI. kerület

Dávid Tamás, Hegyi Dávid András, Raskó Lórántné, Betegh Tünde, Wertán Kinga Klára, Wertán Zsolt-né.

Budapest VIII. kerület

Bacsó Márton Károly, Dr. Keszy-Harmath Péterné, Keve Mária, Tóth József, Zakariás Enikő.

Budapest IX. kerület

Balogh Réka, Dr. Borszéki Béla, Hegyi Péter Hunor, Király György András, Szenttamássy Katalin.

Budapest XI. kerület

Dr. Forgács Barnabás, Harmath Kálmán, Kirkósa Péter, Kátainé Szilvay Ingrid, Szotyori-Nagy Áron Gergely.

Budapest XII. kerület

Bacsó Balázs György, Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit, Ispánki Dávid, Mály Katalin, Szabó Bence.

Budapest XIII. kerület

Füleki Balázs, Kabdebó János, Király Zoltán, Dr. Kiss Margit, Szakály Fruzsina

Budapest XIV. kerület

Füleki Józsefné, Heim Pál, Szongoth Gábor Gyula, Zárug Béla József, Zárugné Tancsin Katalin.

Budapest XV. kerület

Adorján Zsuzsanna Ágnes, Áts József, Lovas Katalin, Nuridsány Judit, Nuridsány Zoltánné.

Budapest XVI. kerület

Heim Kristóf, Szatmári Emese Judit, Dr. Szuper Géza, Vereczkei Réka, Vörös Gábor.

Szeged

Dékányné Verzár Katalin, Kövér László, Tóth Ferencné, Dr. Tóth István Tibor, Dr. Tóth Rózsa.

Gratulálunk képviselőink megválasztásukhoz és sok sikert kívánunk az örmény kultúra területén végzendő munkájukhoz az elkövetkezendő ciklusban.

*Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Dr. Issekutz Sarolta elnök*

* * *

Albert Camus

A magyarok vére

Túl sok a halott már a stadionban, s az ember csak saját vérével gavalléroskodhat. A magyar vér oly nagy értéke Európának és a szabadságnak, hogy óvnunk kell minden cseppjét.

Azok közé sem tartozom, akik úgy hiszik, alkalmazkodni kell, ha átmenetileg is, bele kell törődni a rémuralomba. Ez a rémuralom szocialistának nevezi magát, nem több jogon, mint ahogyan az inkvizíció hóhérai keresztényeknek mondták magukat.

A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullnia - s ez a vérfolyam most már alvad az emlékezetben.

A magára maradt Európában csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok életüket adták, és soha, sehol - még közvetve sem - igazoljuk a gyilkosokat.

A magyar munkások és értelmiségiek, akik mellett annyi tehetetlen bánattal állunk ma, tudják mindezt, s ők azok, akik mindennek mélyebb értelmét velünk megértették. Ezért ha szerencsétlenségükben osztoztunk - miénk a reményük is. Nyomorúságuk, láncaik és száműzöttségük ellenére királyi örökséget hagytak ránk, melyet ki kell érdemelnünk: a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadtak nekünk. (1957)

* * *

Álmai vannak, amelyek nem a zsványoké, hanem a jövőendő

Bizony, nem egyedülvalók vagyunk, hanem valamiféle szerves egységhez tartozunk: egy családhoz, melynek a nyelvén szólunk. Ennek a családnak országföldje van, s ha most kevesebb is, mint nagy bűnök előtt, annál édesebb ez a föld. Történelme van, mely gyakran szerencsétlen volt is, de hősi volt és önzetlenségében költők tollára méltó. Irodalma van, mely nyelvi társtalanságában a mesék pazar színeiben lüktet. Halottai vannak, kiknek a neve nem számadat, hanem csillagok a föld alatti égen. Élő népe van, mely munkával és az erkölcsi érzék örökségével keresi a boldogulás útját: és álmai vannak, amelyek nem a zsványoké, hanem a jövőendő.

Tamási Áron

* * *

Az 1956-os forradalomra és szabadságharcra emlékeziünk

Mindent a Hazáért!

Pongrátz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról

1. rész

Kedves magyar olvasóim!

Idén emlékeziünk az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára. A forradalmárok, a „pesti srácok” beírták nevüket nemcsak a magyar történelem, de a világtörténelem kiemelkedő lapjaira is. Azokban a napokban az egész világ ámulattal fordult Magyarországra felé, mégsem kaptuk meg a várva várt amerikai és nyugati segítséget. Az 1956-os forradalom és szabadságharc képviselői a kommunizmus eltipró diktatúrájával s egy világhatalommal szemben fogtak fegyvert!

Vakmerően bátrak és nemes lelkűek voltak a pesti srácok! Közülük is kiemelkedett **Pongrátz Gergely** és testvérei, akinek gondolatait, élménybeszámolóját gyakran idézzük olvasóink elé a teljesség igénye nélkül. Ahhoz azonban, hogy megértsük a forradalom kitörésének mozgatórugóit, egy-egy tényszerű megállapításra is szükség lesz.

Felidézzük **Mindszenty József** hercegprímás gondolatait, aki népéhez Szózatot intézett a szabadság pillanataiban, majd a forradalom leverése után az amerikai nagykövetségre menekült, s 15 évet töltött kényszerlakhelyén.

A hazai és Kárpát-medencei közvélemény előtt szinte ismeretlen versekből is közreadunk egy csokorra valót, mely kötet versei csak Nyugaton jelenhettek meg. Mintegy 43 ország költőinek 150 versét gyűjtötte össze a hatvanas években **Tollas Tibor**, az emigráció egyik kiemelkedő költőalakja, aki évtizedeken át szerkesztette az emigráció egyik legolvasottabb lapját, a **Nemzetőrt**.

Kedves olvasóim! Az 1956-os forradalom és szabadságharc hazaárulás, túlerő és az orosz megszálló csapatok bejövételével leveretett. A „pesti srácok” közül sokan mártírhalált haltak már akkor, mások később hunytak el. Sokan börtönben, száműzetésben, emigrációban töltötték drága, ifjú életüket! Pongrátz Gergely, a Corvin köz parancsnoka tavaly itt hagyott bennünket. Életében ő is emigrációba kényszerült. **Wittner Mária**, **Rácz Sándor** és még néhányan a tiszta forradalom hősei közül azonban itt élnek közöttünk. Ők, ahogy Pongrátz Gergely gondolatai is: tiszta források! A szabadságharc valós történetét ugyanis az elmúlt évtizedekben meghamisították a kommunisták. A torz, hazug és hiteltelen történelem helyett álljon itt élő példaként az 1956-os forradalom és szabadságharc igaz története! Természetesen a teljesség igénye nélkül! Az itt olvasható megrázó, hősies történet csak egy szelete a teljességnek: néhány csepp az 1956-os tiszta történelem mély tengeréből!

Reményik Sándor versének refrénjét sokszor énekelték a Corvin közben, s főleg az utolsó sorát majdnem mindenki emlegette: „*Inkább vesszen el hát szívünk drága vére./Meghalunk, de előbb megfizetünk érte.*” Mindent a Hazáért! - ez volt jelszavuk a Corvin köz forradalmárok számára.

Frigyesy Ágnes

Lássuk, ki is volt Pongrátz Gergely: „*Őseim a XIV. században kerültek Erdélybe. Örményországból menekültek, ahol a törökök évszázadokon keresztül mészárolták őket. Alapítói voltak Szamosújvár városának, mely egy völgykatlanban terül el a Szamos partján...*”

Büszke vagyok örmény származásomra, melyet csak a vallásban tartottunk meg. Vériünk és vallásunk az

*évszázadok folyamán megmaradt örménynek. Szívünk azonban magyarrá vált... Édesapám az első világháborút, mint tartalékos hadnagy harcolta végig... Az első világháborúban végzett tevékenységének elismeréséül 19 éremmel tüntették ki. A háború befejezése után Kolozsvárott állam- és jogtudományi doktortust szerzett. Diplomáját azonban Erdély román megszállása miatt sohasem használta... Édesapám az erdélyi magyar párton kívül soha semmilyen pártnak nem volt tagja, és ebben a szellemben nevelte fel kilenc gyermekét, akik közül én vagyok a hatodik."*¹

Október 23.

„Hogyan kezdődött a forradalom? Pongrátz Gergely testvére, **Andris** hazatelefonált. Ez az első hír a forradalomról: „Anyukám, itt vagyok a Hősök terén. Most jöttem le a postarablóról, egy hosszú drótkötelet tettem a nyakába, és le akarjuk húzni. Olyan biztosan áll, hogy három teherautó is húzza, mégsem lehet megmozdítani... Vagy 10 000 ember van itt, és mindenki hórukkra húzza a drótkötelet. Az orosztanárom is itt van. Ő is húzza. Azt mondta, hogy az idén kitűnőt kapok oroszból, ha ez a gazember lezuhan.

- Andris, miről beszélsz? - kérdezte anyám. - Nem értek egy szót sem abból, amit elhadartál.

- Hát a Sztálin szoborról, amelyik a Városligetben áll.

- Jézus Mária! Mit csináltok Andris? Ennek börtön lesz a vége!

- Ne féljen Édesanyám, mert az egész országnak nincsen annyi börtöne, hogy ezt a sok embert, aki itt van, be tudnák zárni. Hát azt a 40 000 embert, aki a Bem szoborhoz vonult fel délután, és mind azt kiabálták, hogy 'ruszvik haza', kivágták az orosz címet a zászlókból, és mindenfelé osztogatják az egyetemisták 16 pontos követeléseit, hová zárják? Hacsak nem csinálnak az egész országból egy börtönt. Most mindenki énekel és boldog." ²

A következő hírt a családnak Pongrátz Gergely másik testvére, Ernő adta. Ő is izgatott, lázas hangon, szinte kiabálva telefonált: „Itt vagyok a Parlamentben, melynek környékén most történelmet írunk. 200 000 ember van a téren, és Nagy Imrét követelik. Az óriási tömeg sodródásával odakerültem a Parlament bejáratához, Veres Péter és Déry Tibor társaságában. Rugdostuk, dörömböltünk a kapun, mert eloltották a villanyokat a téren, és a tömeg sötétben maradt. Amikor kinyitották a kaput, egy ór azt mondta, hogy a miniszter elvtársak két embert fogadnak a tüntetők közül. Biztattuk Veres Pétert és Déry Tibort, de ők nem akartak bemenni. Azt mondták, hogy menjünk be mi, s ha később szükség lesz rájuk, akkor hívják be őket. Gyorsan kellett cselekedni. Megkérdeztem, hogy ki jön be velem? Egy közigazdász csatlakozott hozzám, és felvezettek az emeletre, ahol Hidas, Mekis és Erdei fogadtak minket. Az a félelem, ami erőt vett rajtam, amikor a lépcsőkön mentünk fel, egyszerre eltűnt, amikor Erdei megkérdezte, hogy mit akarunk.

- Először: Gyújtsák meg a villanyokat, és világítsák meg a Parlament épületét!

A három miniszter összenézett, Erdei csengetett, és egy altisztnek kiadta az utasítást. A villanyok kigyúltak.

- Másodszor: Oltsák el a vörös csillagot a Parlament tetején, és tegyenek ki egy címer nélküli nemzeti zászlót!

A vörös csillagot eloltották, amelynek kialvását a téren lévő emberek üdvörlései követelték. Címer nélküli nemzeti zászlót azonban csak hosszú kérés után, a padlásról hoztak egyet. Öreg zászló volt, de kitették.

- Harmadszor: Hívják be Nagy Imrét, mert a tömeg őt akarja hallani!

Egyikük sem tudta Nagy Imre telefonszámát, és ez komoly problémát okozott. Nyilvánvaló volt, hogy a tömeg őt akarja, hiszen kórusban kiabálták Nagy Imre nevét. Végül is sikerült rávennem őket, hogy kocsit küldjenek Nagy Imre lakására, és hozzák a Parlamentbe..." (3)

Rádióadások tükrében

„Az egyetemisták kérik a Kossuth-címer visszaállítását, március 15. és október 6. munkaszüneti nappá nyilvánítását." „Volt olyan egyetem, ahol 12 pontban, volt olyan, ahol 20 pontban foglalták össze követeléseiket, de mindenütt tiszta fejjel és meleg szívvel tették."

„Budapest egyetemistái pedig ma közösen tüntettek. Ma délben ugyan a belügyminiszter betiltott mindenfajta felvonulást, de a Magyar Dolgozók Pártjának politikai bizottsága megváltoztatta ezt a határozatot. Orvosok, műszaki egyetemisták, bölcsészek, jogászok, közigazdászok és a többi karok diákjai vonulnak fel, élükön professzoraikkal és az MDP szervezeteinek vezetőivel."

„Először csak ezrek voltak, de hozzájuk csatlakoztak ifjú munkások, katonák, öregek, középiskolások, kalauzok, így tízezrekké nőtt a hatalmas emberfolyam. Jelszavaktól zengtek az utcák. Bem apó és Kosuth népe ment együtt, kéz a kézben." (4)

Kitört a forradalom

Újabb hírt a Pongrátz családnak Ernő nyújtott telefonon. A Parlamentből jelentkezett: „Most jöttem vissza a Rádióból, ahol tízezres tömeg követeli, hogy a 16 pontot olvassák be a rádióba. A rádió azonban tele van ávósokkal, akik könnyfakasztó gránátokat használnak a tömeg ellen. Néha egy-egy gránátot elkapnak és visszadobják az épületbe. A tömeg azonban nem mozdul, ameddig a 16 pontot be nem olvasásák. Itt van már Nagy Imre is. Említettem neki, hogy figyelmeztessék Piros László belügyminisztert, nehogy az ÁVO a fegyveréhez nyúljon, mert ha azt teszi, olyan vérengzés lesz Magyarországon, amelyet a világ még nem látott. Nagy Imrét teljesen váratlanul érték az események, és azt kérdi, hogy mit mondjon a tömegnek? Mondtam neki, hogy akármit, csak ne úgy kezdje, hogy elvtársak. Mégis úgy kezdte és kifütyülték. Újrakezdte úgy, hogy 'magyar testvéreim', és erre hatalmas tapsot kapott. Megéljenezték!

Már vagyunk vagy huszonöten Nagy Imre mellett, és a tömeg a téren még mindig nő. Félek, hogy az ÁVO mégiscsak használja a fegyverét, és abból valóban nagy baj lesz, a tömeg hangulata miatt. Elment valaki Magdihoz megmondani, hogy ne várjon?

- Még nem, de pár perc múlva indulunk Bandival. Utána mi is bemegyünk Pestre.

Ödön letette a telefont, és odaszólt Bandinak: »Talpra magyar, hí a haza«. Most reánk is szükség van. Készülj. Menj fel a szénapadlásra, és szedd elő apánk második világháborús pisztolyát. Addig én megmosom a kezem."

Anyánk azonban elének állt: „Márpedig ti nem mentek sehová. Két fiam már ott van. Nem elég az? Ti úgysem tudtok segíteni a helyzeten, és főleg, ha pisztollyal mentek, csak meglövetitek magatokat. Nem engedlek!"

Bandi azonban megfélekedve a szokott tiszteletről, megkérdezte anyát, hogy „mi lenne ebből a szerencsétlen országból, ha minden anya így gondolkozna. Ha mindegyik a szoknyája mellé húzná a fiait, most amikor a hazának szüksége van rájuk? Vajon ha apánk élne, mit mondana? Azt, hogy nem engedlek, vagy azt, hogy ott a helyetek! Csak hogy folytassam azt, amit Ödön mondott: »Itt az idő, most vagy soha! « Hát ha most nem megyünk, akkor meg is érdemeljük a sorsunkat. Akkor ez a nemzet megérett a pusztulásra. Még most is azt mondja Édesanyám, hogy nem engedlek?"

- Nem mondom - felelte anyám sírva. - Belőlem csak a féltő anyai szív beszélt. Talán apátok is így akarná. Azt mondaná, hogy ott a helyetek. Nem állok az utatokba, menjetek. Imádkozom értetek és azokért az Édesanyákért, akik gyermekeiket veszítik el, ha az ÁVO mégis használja fegyverét. Istenem! Ne engedd, hogy vérfürdő legyen. Vigyázzatok magatokra és egymásra!

Ödön és Bandi percek alatt elkészültek és elindultak gyalog Erzsébetre. Kimentek a főútra, és minden Budapest felé menő járműnek intettek, hogy álljon le. Végre, amikor már majdnem elérték Erzsébet határát, egy krumplit szállító teherautó felvette őket, de nem mentek messzire. A lámpagyár előtt néhány fiatal, kis puskákkal a kezében, leállította a teherautót. Az egyik srác megkérdezte a sofőrt:

- Mit visz és hová? Kik az utasai?

Amikor tisztázódott a helyzet, a srácok elmondták, hogy fél órával ezelőtt az ÁVO a rádiónál a tömegbe lőtt. Sok halott és rengeteg sebesült van. Ők kezdték. Azért jöttek ide, mert fegyver kell. Kitört a forradalom. Budapesten mindenki fegyvert akar, de nem tudnak a gyárba bemenni. A kapu be van zárva, és nem tudják, hogy mit csináljanak. Lehet, hogy a Lámpagyárban is ávósok vannak.

Bandi véleménye az volt, hogy amennyiben kitört a forradalom, akkor forradalmárok vagyunk, és úgy is kell viselkednünk. Ha fegyver kell, akkor ne gondolkozzunk, hanem szerezzünk fegyvert. „Maradjatok itt. Ha sikerül a kaput kinyitni, majd kiáltok."

A Lámpagyár kapuja alig száz méterre volt attól a helytől, ahol beszélgettek. Bandi odament, és meg-rugdosta a vasajtót, amire egy idősebb ember jött ki az örbódéből.

- Mit akar? - kérdezte az ör.

Bandi egészen halkán beszélt, elváltoztatott torokhangon, és tudta, hogy az ör ebből a távolságból nem érti meg. Az öreg portás közelebb jött a kapuhoz, és a vasrácsok között Bandi látta, hogy már alig egy méter a távolság közöttük. Kivette a kabátja alól Édesapám pisztolyát, amihez töltény ugyan egy sem volt, és ráfogta az örrre.

- Kitört a forradalom! Kinyitja a kaput, vagy maga lesz ennek a forradalomnak az első hősi halottja! - mondta Bandi, most már erélyes hangon. A kapu kinyílt, és Bandi kiáltott a srácoknak, akik szaladva jöttek. Bandi közben odaszólt az öregnek, hogy menjen haza, mert már nincs szükség rá." (5)

Budapesten tehát kitört a forradalom. S mi történt eközben vidéken? Pongrátz Gergely a következőket rögzítette visszaemlékezéseiben: „A henypusztai állami gazdaságban, ahol 1956 őszén dolgoztam, október 23-án este 8 óras kezdettel mozielőadás volt a kultúrteremben meghirdetve. A filmelőadás azonban elmaradt, mert a párttitkár utasítására Gerő beszédét kellett meghallgatni mindenkinek. Tiltakozásnak nem volt helye, és az sem számított, hogy a párttitkáron kívül mindenki a filmet szerette volna látni. Bevonultunk a kultúrterembe, és a párttitkár pontosan 8 órakor bekapcsolta a rádiót. Nem nagyon figyeltünk a beszédre, mert tudtuk, hogy amit mond, a megszokott kommunista szólamokkal alátámasztott politikai hazugság, más szóval „agymosás”. Azonban ez a beszéd mégis más volt: „Nehogy ellenséges elemek megzavarhassák pártunk, munkásosztályunk, dolgozó népünk erőfeszítéseit... Pártszervezeteink fegyelmezetten, teljes egységben lépjenek fel minden rendbontó kísérlettel, nacionalista kútmérgezéssel, provokációval szemben...”

A beszéd végén sokáig boncolgattuk az értelmét néhány munkatársammal. Hihetetlen, hogy Gerő elismeri; a mindenható, tévedhetetlen és az egyedüli párt vezetésében elkövettek súlyos hibákat is. Hát, ha mérlegre tennénk az elért eredményeket és a súlyos hibákat, vajon melyik lenne a súlyosabb? 1945-től kezdve egyebet nem csináltak, mint irtották a nemzet legjobbjait. Nem kellett ahhoz nyilasnak lenni, hogy valakinek kötelet tegyenek a nyakába. Olyan emberek, akik a Gerő által említett súlyos hibákat annak idején csak éppen megemlítették, börtönbe és nagyon sokan akasztófára kerültek. Azok az emberek, akiknek magyarsága mindennél előbbrevaló volt, akasztófán végezték életüket, mert útjában álltak a „szocializmus” fejlődésének. Bajcsy-Zsilinszky Endrét a nyilasok akasztották fel, és 1945-ben a kommunisták utcát neveztek el róla. 1948-ban azonban deportálni akarták az özvegyét, aki azt kérte, hogy először vegyék le a férje nevét az utca faláról. Mindszentyt a nyilasok is bebörtönözték, de hogy az ÁVO mit tett vele, az már több mint embertelenség. Pedig ő Magyarország hercegprímása, akinek az egyedüli bűne, úgy a nyilasok, mint a kommunisták előtt az volt, hogy fájts neki a magyar nemzet sorsa.

1949-ben felakasztották Rajk Lászlót is, akit vagy 50 tábormok kísért a sírba. (Méry Tibor, *That Day in Budapest*, 105, 2) Pedig Rajk is és a tábormokok is végig, mindenben kiszolgálták Rákosit. Sőt Péter Gábort is letartóztatták. A szabóinasból lett tábormokot, akinek könyökig véres volt a keze, és aki Rákosinak „hitsorsosa” volt. „Cionista összeesküvés” volt ellene a vád. De hát nem kellett ahhoz cionista összeesküvés, hogy Péter Gábort félretegyék az útból, hiszen voltak olyan időszakok, amikor a magyar kormány nagy része zsidókból állt. 1953 júniusában, röviddel Sztálin halála után Hruscsov Moszkvába idézte a magyar kormány vezetőit, ahol „zsidó bandának” nevezte őket. Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Farkas Mihály és Révai József, a hatalom bitorlói ugyanis mind zsidók voltak. (Méry Tibor, *That Day in Budapest*, 48, 1)

Jegyzetek:

1. Pongrátz Gergely: Corvin köz - 1956, 25-26 p. A szerző kiadása 1982-2004.,
2. Ua. 35. p., 3. Ua. 36-37 p., 4. Ua. 37. p, 5. Ua. 38-40 p.

Szerkesztette és összeállította:

Frigyesy Ágnes

* * *

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

2006. október 19. 17 óra Magyarok Háza, Budapest

Műsor:

Bemutatkoznak új képviselőink I. rész

A kulturális műsorral egybekötött estre mindenkit szeretettel várunk.

Az estet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezi,

támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat.

* * *

Újjáépítették kolozsvári magyarörmények 1867-ben

Kolozsvár határában, a Várad felőli útról érkezve sokan letérnek az egykori kolozsmonostori apátság templomához. Már csak azért is, mert képzetesebb turistavezetők általában innen kezdve mutatják be azokat a műemlékeket, melyek olyan szorosan összetartoznak Erdély szellemi központja, Kolozsvár történetével. A Szent László korabeli apátság épületéből alakult a mai templom (gótikus szentélyével és neogót hajójával), melyhez 1831-ben a közeli dombra vezető Kálvária-kápolnát építették. Egy feszület állott benne, és a hozzávezető ösvényen a ma is látható út-menti stációk. Érdekes ez az épület már csak azért is, mert róla nevezték el a közbeszédben csak Kálvária néven emlegetett mai római katolikus templomot. Olyan ez, mint ahogyan a kolozsvári Szent Mihály templomot a mellette álló Mátyás-szoborral „Mátyás templomnak” nevezi az őshonos kolozsvári.

Az 1831-ben emelt kis keresztúti kálvária-épület a laza talajú, csúszós dombon megroskadt, és jó harminc év után összeomlással fenyegetett. Így épült újra 1867-ben a kiegyezés, a polgári fejlődést megindító nevezetes esztendőben. És itt jön be a képbe a Kolozsvár polgári rétegét felerősítő örmény közösség.

Egy helyi lap, a *Korunk* 1867. április 17-i száma arról tudósított, hogy *Bogdán István* kezdeményezésére gyűjtést indítottak a Kálvária felújítására. Az adakozásban a lap szerint *Bogdán István* meggyőző munkája nyomán az örmények jártak elől: a *Korbuly*, az *Ákoncz* és *Merza* családok. Példázatára annak, hogy az erdélyi örménység, kirajzásának területén is, a városépítésben és az egyház támogatásában a kezdetektől élen járt.

A dombról messze fehérülő Kálvária ma is áll, csak egykori köralakja változott négyzetessé a későbbi felújítások nyomán.

* * *

Csak a szívből jövő ima talál meghallgatásra."

(Ismeretlen)

* * *

Forradalmaink 1848/49-1956

Magyarörmény hősökre emlékeztek Budapesten

Az 1848/49-es szabadságharc, valamint az 1956-os forradalom résztvevőire - köztük a magyarörmény hősökre - emlékeztek az Aradi vértanúk és az '56-os forradalom 50. évfordulója alkalmából 2006. október 4-én, Budapesten, a Városháza dísztermében. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat által szervezett ünnepi eseményen felidéztek a két örmény származású aradi vértanút: Lázár Vilmos honvéd ezredes, és Kiss Ernő honvéd altábornagy életútját.

- Az erdélyi gyökerű örmények mindig megemlékeztek fontos és kiemelkedő évfordulóikra - hangsúlyozta megnyitó beszédében *Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke. Rámutatott: nem csupán az 1848/49-es szabadságharcban, de az 1956-os forradalomban is részt vettek örmény származásúak, mint például a szamosújvári születésű Pongráz Gergely és testvérei.

- Másfél évszázada immár, hogy október 6-án 1848/49-es szabadságharcunk vértanúira emlékezünk. Az első felelős magyar kormány Pesten kivégzett miniszterelnökére, s az aradiakra, a honvédsereg tábornokaira. Ez a mostani évforduló több szempontból is rendhagyó. Elsősorban azért, mivel alig néhány nap választ el bennünket egy másik nagy sorsfordulónk, 1956 ötvenedik születésnapjától. Másfelől pedig nehéz lenne elvonatkoztatni a mai helyzettől, Magyarország mostani állapotától. Annál is inkább, mivel hiszem és vallom: mind 1848/1849, mind pedig 1956 példával szolgálhat a ma problémáinak megoldásakor - mondta *Bona Gábor* hadtörténész emlékbeszédében. Az előadó kiemelte: történelmünk során nemzetünk akkor volt képes nagy dolgokra, ha céljai elérése érdekében együttműködést volt képes generálni soraiban. Az együttműködés, a konszenzusra való törekvés a ma kettészakított Magyarországon jelenleg teljességgel hiányzik. Jóllehet jócskán meríthetnénk 1848/1849, valamint 1956 ezirányú tapasztalataiból. Ezt követően *Lászlóffy Aladár* Kossuth díjas költő, író mutatta be *Szentpétery Tibor: Budapest a forradalom napjaiban* című dokumentum albumát, valamint szólt az aznap megnyílt kiállításról. Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos nagyváradi színművészek (Kiss Stúdió Színház-Nagyvárad) kiváló színpadi játékban idézték fel 1956 emlékezetét.

Az ünnepi esemény zárásaként a résztvevők a tisztelet koszorúit helyezték el az Aradi Vértanúk kopjafájánál.

Frigyesy Ágnes

* * *

Egy nép kiáltott

Színpadi játék 1956 emlékezetére

Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos műsorrendje

Zelk Zoltán: A nép szívében - részletek

Jobbágyi Gábor: Szubjektív utószó - részlet

Összekötő szöveg

Ady Endre: A Tűz csiholója

Összekötő szöveg

Marin Sorescu: Rajt

Összekötő szöveg

Szőcs Géza: Pesti srácok

Összekötő szöveg

Mansfeld Péter - Angyal István - Tihanyi Árpád:

Tihanyi Árpád búcsúlevele

Ady Endre: Az Úr érkezése

Tollas Tibor: Szegedi ballada

P. Sebők Anna: 1956 Nagyváradon - részletek

Gérecz Attila: Kenyéren és vizén

S. Sebők Anna: 1956 Nagyváradon - részletek

Páskándi Géza: Nem igaz!

Összekötő szöveg

Kányádi Sándor: A ház előtt

Összekötő szöveg

Faludy György: Nagy Imre szelleméhez - részlet

Márai Sándor: Naplójegyzet - részlet

Márai Sándor: Mennyből az angyal - részlet

Szőcs Géza: Falábú Jancsi balladája - részletek

Nem akartunk penzumot teljesíteni, nem szerettük volna feladatként kipipálni az évfordulás előadást. Sokat olvastunk, böngészünk a ma már eléggé gazdag dokumentációs anyagot, '56 szellemében írt versek és prózai művek között keresgélünk. Az eredeti jegyzőkönyvi részletek keverednek egy-egy emberi hanggal, kevésbé ismert alkotások ismert művekkel, miközben a képi megjelenítésre is gondoltunk, a mi sajátos színadójáték-formánk szerint. Kiragadtunk néhány pillanatot abból a hatalmas történevilágból, ami 1956 volt, és felködlött bennünk gyermekkorunk néhány halvány emléke is, amikor még csak a felnőttek hangjából éreztük ki, hogy valami nagyon komoly dolog történik a világban. 1956 Erdélyben is sok áldozatot követelt, és itt is a tanult emberek és a fiatalság köréből szedte legtöbb áldozatát. Ezért ró-luk is szól az előadásunk. És szól mindenkiről, aki ez esztelen világban ki mert állni az igazság mellett, aki nem átallott bármilyen áldozatot meghozni, mert bizonyos volt, hogy a jövő, majd egyszer, megint az emberi élet színtere lesz...

Kiss Törék Ildikó

* * *

Dr Bona Gábor

A szabadság mártírjai

Másfél évszázada immár, hogy október 6-án 1848/49-es szabadságharcunk vértanúira emlékezünk. Az első felelős magyar kormány Pesten kivégzett miniszterelnökére, s az aradiakra, a honvédsereg tábornokaira. Ez a mostani évforduló több szempontból is rendhagyó. Elsősorban azért, mivel alig néhány nap választ el bennünket egy másik nagy sorsfordulónk, 1956 ötvenedik születésnapjától. Másfelől pedig nehéz lenne elvonatkoztatni a mai helyzettől, Magyarországot mostani állapotától.

Annál is inkább, mivel hiszem és vallom, hogy mind 1848/1849, mind pedig 1956 példával szolgálhat a ma problémáinak megoldásánál.

E meggyőződésem egyik alappillére az a tény, hogy történelmünk során nemzetünk akkor volt képes nagy dolgokra, ha céljai elérése érdekében együttműködést volt képes generálni soraiban. Az együttműködés, a konszenzusra való törekvés a ma kettészakított Magyarországon jelenleg teljességgel hiányzik. Jóllehet jócskán meríthetnénk 1848/49, valamint 1956 ilyen irányú tapasztalataiból. Pedig akkor sem volt könnyű. 1848/49-ben a nemzet zömének akaratát kifejező „forradalmi tábor” erősen megosztott volt. Az úgynevezett „önvédelmi harc” híveinek csoportja hajlandó volt kiegyezni Béccsel, amennyiben az udvar végleg elfogadja a polgári átalakulás törvényi feltételeit biztosító, valamint Magyarország számára a Birodalmon belül belső függetlenséget garantáló áprilisi törvénycsomagot. Velük szemben állt a függetlenségi pártja, mely 1849 tavaszán már önálló, független Magyarországot akart. De ellentét feszült a függetlenségi nyilatkozat kiadását követően az államforma kérdésében is, a köztársaság hívei és az úgynevezett szabad királyválasztók pártja között. Nem szólva arról, hogy, a társadalmi reformokat, azok befejezését, vagy továbbfejlesztését illetően is erősen eltértek egymástól a nézetek.

1848/49 karakterét mégsem ez a széthúzás, hanem a nemzet egyetemes érdekének felismerésén alapuló együttműködés jellemezte. A forradalom táborán belül létező, egymástól eltérő politikai irányzatok számára ugyanis egyértelmű volt, hogy elképzelésük megvalósításának alapfeltétele a katonai győzelem a Habsburgok fölött. Ez pedig kimondatlanul is együttműködésre készítette, kényszerítette a különböző irányzatok képviselőit.

Hasonló volt a helyzet 1956-ban. A forradalom és szabadságharc tábora ekkor is erősen megosztott volt. Míg egyesek a szocializmus valamiféle „emberarcú” változatában vélték a kiutat, mások a polgári demokrácia visszaállítása mellett törtek lándzsát, nem szólva a „harmadik utas fejlődés” híveiről. Ám a konszenzus itt is működött. Hiszen a fent említett elképzeléseket képviselők, miként az ország lakosságának zöme, egyet értett abban, hogy az alapvető cél a gyűlölt kommunista diktatúra eltörlése, valamint a szovjet csapatok kivonulása.

Napjainkhoz visszatérve, Magyarország jelenlegi helyzetében a kérdés a következő. Vajon a két részre szakadt, végtelenségig egymásnak feszülő országban lehetséges-e olyan közös nevezőt találnia jobb- és baloldalnak, mely alapján képesek együttműködni a nemzet egésze érdekében, vagy sem. Amennyiben nem, ajánlom jelenlegi politikusaink szíves figyelmébe 1848/1849 és 1956 példáját, a két forradalom és szabadságharc vezetőinek önzetlen, konszenzusra és toleranciára törekvő politikáját.

Önzetlenség, hazafiság és erkölcsi feddhetetlenség tekintetében bizonyára jó politikusi példa **gróf Batthyány Lajosé**. Az első felelős magyar kormány miniszterelnökéé, akinek csupán egy alapvető tévedése volt. Elhitte, hogy a bécsi kormányzat szintén meg van győződve arról, amiről ő, nevezetesen, hogy a Habsburg birodalom csak akkor marad életképes, ha mélyreható társadalmi reformokra kerül sor, széles körű demokratikus szabadságjogok lépnek érvénybe, s Magyarország státusa is megváltozik a Birodalmon belül. Tévedett. Bécs az 1848 áprilisában életbe léptetett változtatásokat kicsikart engedményeknek tekintette, melyek ellen az aknamunkát szinte már másnap megkezdte. Az idő előre haladtával pedig egyre nyíltabban folytatta. Mindezt Batthyány egyre kétségbeesettebben érezte. Annak érdekében, hogy Bécs - egyelőre politikai - ellentámadását leállítsa, komoly engedményekre is hajlandó volt: kilátásba helyezte az önálló magyar hadügyről és pénzügyről való lemondást, ám ez sem használt. A régi abszolutisztikus rend visszaállítására vágyó udvar bevetette Jellacicot. Batthyány mindent megtett az ország védelmére. Nevéhez fűződik az első 12 honvédszászlóalj, valamint a Nemzetőrség felállítása 1848 tavaszán, illetve nyarán, szeptemberben, Jellacic támadását követően pedig elrendelte az időközben a magyar országgyűlés által elfogadott katonai törvény életbe léptetését. Ám október elején, amikor az udvar nyíltan Jellacic mögé állt, lemondott. Ettől fogva „csak”, mint egyszerű képviselő vett részt az országgyűlés munkájában, 1849 januárjában Pesten történt elfogatásáig.

A szabadságharc utáni hadbíróság elé állításához és halálra ítéeléséhez lényegében hiányzott a jogalap, miután a császáriak által kiadott rendelet szerint csak az uralkodó 1848. október 3-án napvilágot látott kiáltványa után elkövetett „forradalmi tettekért” lehetett valakit felelősségre vonni Magyarországon. Ezen Batthyány esetében egy elegáns csavarintással azonban átléptek, mondván: „Batthyány tevékenységét egészében, összefüggésében kell tekinteni, mint olyat, mely egyenesen vezetett a forradalomhoz.” (már-mint az október 3-át követő, a császáriak által illegálisnak tekintett állapothoz). Batthyány halálra ítélete és kivégzése ilyen formán tipikus esete a justizmordnak (joggyilkosságnak) - ahogy ezt már a kortársak is nevezték. A tett ezen felül méltánytalan is volt. Hiszen éppen Batthyány volt az, aki mindent megtett,

hogy elkerülje a nemzet és az udvar közti kenyértörést. (Meggyőződése lévén, hogy abból csak mi kerülhetünk ki vesztesen.) A sors kiszámíthatatlansága azonban nemcsak Batthyány esetében működött. Politikai szempontból Aradon sem a „legbűnösebbek” lakoltak. De ennek megértéséhez vissza kell térnünk a szabadságharc táborának összetételéhez. Itt említettük az önvédelmi harc elvének híveit, vagyis azokat, akik egyet értettek ugyan a polgári és nemzeti fejlődésnek utat nyitó áprilisi törvényekkel, Magyarországot azonban nem szerették volna elszakítani a Habsburg Birodalomtól. Nos, az Aradon mártírhalált halt tábornokok nagy többsége ezt a nézetet vallotta. Fakadt ez elsősorban előéletükből, hiszen korábban mindannyian a császári-királyi hadsereg tisztjei voltak, akik hosszú éveket, évtizedeket töltöttek az uralkodó szolgálatában. Többségük 1848 tavaszán vagy nyarán - vagyis a Bécs által még legálisnak tekintett időszakban - került az újonnan alakult magyar hadügyminisztérium fennhatósága alá, esküt tettek velük a magyar alkotmányra, és a magyar kormány, illetve az ország védelmében részt vettek az akkor még a bécsi udvar által is lázadásnak minősített szerb felkelés elleni háborúban.

1848 októberében Bécs és Budapest szakításakor aztán válaszút elé kerültek. Ha az uralkodóra tett korábbi esküt tartják érvényesnek, akkor hazájuk ellen kell majd harcolniuk. Ha viszont a magyar alkotmány megvédésére tett fogadalom az érvényes, akkor uralkodójuk ellen kell fordulniuk. E dilemma eldöntésénél a magyar származású, vagy magyarországi születésű nem magyar etnikumú, de hungarus szemléletű tisztek esetében bizonyára a hazafias érzelmek döntöttek el a mérleg nyelvét. Feltételes módban beszélek, mert erre vonatkozó konkrét ismereteink korlátozottak az aradi 13 vonatkozásában. Ezzel együtt is, nincs okunk kételkedni abban, hogy a tábornokok négy, egyértelműen magyarnak tekinthető tagját alapvetően a nemzeti érzés, a patriotizmus befolyásolta döntésénél. Így a 46 éves, ősi nemesi családból származó **Desseffy Arisztid**, aki kilépett huszárkapitányból 1848-ban előbb nemzetőr őrnagy, majd végül tábornok és hadtestparancsnok lett. Az 1804-ben Nagyváradon született **Nagysándor József** szintén kvietált huszár századosból lett tábornok. Ő különben az egyetlen a kivégzettek között, akiről tudjuk, hogy köztársaság párti volt, mely érzelmének a kor divatja szerint öltözködésében is jelét adta: kalpagján hosszú vörös tolat viselt. Továbbá ide tartozik **Török Ignác**, aki 1795-ben Gödöllőn született, a császári hadsereg mérnökkari alezredeként került 1848 októberében a honvédseregbe, s lett tudós ismereteit itt kamatoztatva előbb Komárom várerődítési igazgatója, végül tábornok és a honvéd hadmérnökkar parancsnoka. Végül **Vécsey Károly gróf**, egy tipikus katonacsalád 1809-ben Pesten (?) született tagja, aki apja és három testvére ellenére - akik a császári hadseregben maradtak - lett császári-királyi huszár őrnagyból honvéd huszár ezredes, majd tábornok és az Arad, illetve Temesvár várát ostromló hadtest parancsnoka. A magyarországi némettség három fővel képviseltette magát az aradiak között. Az 1793-ban Pozsonyban született **Aulich Lajos**, a „Sándor gyalogok” - a cs.kir. a "Sándor orosz cár nevét viselő gyalogezred - alezredeként, aki már a napóleoni háborúkban is részt vett. Ő '48 októberében ezredével szintén csatlakozott a honvédsereghez. A téli hadjáratban Görgey hadtestének hadosztályparancsnokaként szolgált, a tavaszi hadjárat idején pedig, már tábornokként egy hadtestet vezetett. A halk szavú, kötelességét mindig teljesítő, de a politikai vitáktól magát „távol tartó” tiszt végül a szabadságharc utolsó hadügyminisztere lett. Aulich kortársa volt az 1795-ben a Turóc megyei Necpálon született **Láhner György**. Ő csak apai ágon tekinthető németnek - anyját Folkusházy Rozáliának hívták. A szabadságharc kitörésekor a cs. kir. 33. gyalogezred egyik zászlóaljának őrnagy parancsnoka volt. Katonai tudását, ismereteit és kiváló szervező képességét a honvédseregben nem a harcmezőn, hanem a hadügyminisztérium tüzérségi és felfegyverzési osztályának főnökeként kamatoztatta. A honvédsereg felfegyverzése során szerzett érdemeit jutalmazta Kossuth tábornoki ranggal. Végül, hogy a délvidéki némettség is képviselve legyen, a zombori születésű, 1848-ban 53. életévét taposó **Schweidel Józsefről** kell szólnunk. A császári hadsereg huszár őrnagyaként került a honvédseregbe, abban azonban csak kezdetben játszott komolyabb szerepet. Már 1848 október végén tábornok és a magyar főszerep hadosztályparancsnoka lett, december közepén azonban megbetegedett, s felgyógyulása után, 1848 májusától a kormány mindenkor székelyének - Pest, Szeged, végül Arad - a helyőrség-parancsnokaként teljesített szolgálatot. A sorban most a horvátországi születésű, magát „rácnak”, azaz szerbnek valló, de érzelmeiben ízig-vérig magyar **Damjanich János** következik. A szabadságharc idején 44-45 éves, másfél mázsás termetével eleve tiszteletet parancsoló, veszített csatát nem ismerő császári századosból lett honvéd tábornokról sok mindent el kellene mondanunk, de idő hiányában ezt most nem tehetjük.

Szólnunk kell viszont a külföldiekről, így például **gróf Leiningen-Westerburg Károlyról**, a szabadságharc németországi születésű hősről. Az 1819-ben született Leiningen 1848 őszén a császári hadsereg szabadságolt állományú századosaként lépett be a honvédseregbe. Fennmaradt naplójából ennek okát is

ismerjük: a kisméret egység híveként Ausztria-ellenes volt, melynek abszolutista uralmi rendszerét mélyen elítélte. Döntésében emellett persze komoly szerepe lehetett felesége magyar voltának is. Jó katona lévén gyorsan haladt előre a ranglétrán, 1849 júliusában végül tábornok és a Görgey-féle hadsereg egyik hadtestének parancsnoka lett.

Az 1808-ban Horvátországban született **Knézich Károly**, császári királyi százados, egyik fennmaradt leveléből arról nyerhetünk információt, hogy őt Galícia rendkívül elmaradottsága, - ahogy írta: „a galíciai parasztok végtelen nyomorúsága” döbbsentette rá a „metternichi rendszer lehetetlenségére”. Ugyanakkor róla is tudjuk, hogy magyar felesége volt - s, hogy a szabadságharc előtt huszonegy évig egy magyar gyalogezredben szolgált, mely bizonyára szintén hatással volt döntésére, amikor 1848 őszén a magyar lobogót választotta. 1849 januárjáig a Délvidéken, majd a főhadszíntéren, Görgey alatt küzdve érte el a tábornoki rangot és a hadtestparancsnoki beosztást. Egy, a Knézich Károlynál már említett indok, az alakulathoz való kötődés játszott valószínűleg fontos szerepet az osztrák származású Ernst Ritter von Poeltenberg, vagy ahogy névírása a magyar irodalomban meghonosodott, Pöltenberg Ernő esetében is. Az 1807-ben Bécsben született Poeltenberg egy magyar legénységű császári huszárezred századosa volt. 1848 októberében ezrede csatlakozott a honvédsereghez, s katonáinak példáját rövid habozás után ő is követte. Ez utóbbiban azonban bizonyára annak is jelentősége volt, hogy feleségének, a lengyel Kakowska Paulínának a családja szoros kapcsolatban állt a lengyel függetlenségi mozgalommal. Poeltenberg szintén tábornok- és hadtestparancsnokként fejezte be a szabadságharcot.

A végére maradt az aradiak közül az a két tiszt, akiknek neve különösen kedvesen cseng az örmény gyökerekkel rendelkező magyarok számára. **Kiss Ernő és Lázár Vilmos**. Mi újat tudhatnánk még elmondani róluk? Hogy Kiss Ernő ezredesi rangot, fényes katonai karrier lehetőségét cserélte fel a bizonytalanul, hogy hazájának szolgálhasson? Vagy, hogy bánáti nábobként több mázsa ezüstjét ajándékozta a kormánynak honvédelmi célokra? S, hogy nem volt igazán sikeres hadvezér, de a végső pillanatig kitartott az ügy mellett. 50 évesen ő is ezért áldozta életét. Csakúgy, mint a harminckét éves, nagybecskereki születésű Lázár Vilmos, az aradi vértanúk legfiatalabbika. Aki „csupán” hadnagy volt korábban a császári hadseregben, s aki „csak” ezredes lett végül a honvédseregben. Haynau mégis kivégeztette. Az egyik tábornokot azért, mert noha a szabadságharc nagy részében betegség miatt nem teljesített szolgálatot, az, hogy tábornok lett, elegendő indoknak bizonyult a halálos ítélet kimondásához. Lázár esetében fordított volt a helyzet. Ő ugyan nem kapta meg a tábornoki rangot, viszont az utolsó napokban egy hadtest parancsnoka lett, neki azért kellett bűnhődnie. De hát nem is a logika és az ésszerűség, hanem az esztelen bosszúvágy működött. Hiába javasolta Ferenc Józsefnek, az „atyai nagybácsi” Miklós cár, hogy a Habsburg birodalom jövője érdekében a magyarokat meg kellene békíteni. Ehhez a felismeréshez Bécsnek még közel húsz év kellett. 1867 a Kiegyezés, hogy Magyarország megkapja mindazt, amiért gróf Batthyány Lajos és a tábornokok Aradon az életüket áldozták.

*(A hadtörténész előadása elhangzott a Forradalmaink
1848/49 - 1956 elnevezésű ünnepségen 2006. október 4-én
Budapesten a Városháza dísztermében.)*

* * *

Lászlóffy Aladár

Budapest a forradalom napjaiban

Eörsi László 225 mártírjáról Szentpétery Tibor fotói a széltől városról

Tulajdonképpen csak belátni nem szeretünk. Miért is nem dobható el az élet útjából maga az élet. Hogy élhessünk a belehalás helyett. Milyen tömör és komor Madáchnál az a valószínűtlen érv: „Tanulj felőlem jobban vélekedni, polgár!...” - és megteszi. A tiszt, a szerelmes, a sértett, a csalódott, a felháborodott. A valóságban így, az ön-pusztítás révén nem beszél, nem kerekedik felül nemhogy élő lény tévedő, elbukó, hibát hibára halmozó, korral, előzménnyel, másik nemzedékkel, hazával, ellenséggel szemben. Az volna csak a patetikus és valószínűtlen! Ide ordít be az is, hogy „holott a sírt, hol nyugszik atyja kellene megbontolnia”, meg az, hogy „kárhozottak ősapáink”. De már késő, de már mindegy, de már hiába. De már lehetetlen. Vajon kinek mondta oda valaha nyersen, és vajon ki? A tavalyi napnak a holnapután, az osztrák, a szovjet fölénynek a vállalt leveretés, a szenvedés, a gögnök a fegyverletétel, Haynau-nak a Maderspach család? „Ha meg akarod nevetetni Istent, mondd el a terveidet”. Esetleg a bekövetkező Milleneumnak, a mégis többször felemelkedő Nagykörútnak, vagy a Dunába robbantott lánchidaknak a végösszege (...) Amikor az aradi villamos, Damjanich után száz évvel, Rigómezőre jár ki, meghosszabbítva? De akkor az

a villamos, annak sínei, csikorgó fékjei, vagonjai már Kisinyovból kerültek oda hadizsákmányként. Ezt a hadiszerecsét pedig Miklós cárnak százszoros sarcsal fizette ki, nem a porta, nem a tatár kán, hanem Románia képében, nevében a magyar anyánk konyhapénze. Ki győzött és mennyit hajtott be az október hatodikákon? Mert hogy nagy volt a forgalom a globalizáció előtt és alatt és után, az látható és érthető. És a gyanakvás kölcsönös maradt, mint mikor Isten tarka békítő ügynökei még nem tudták kezelni ezt, és Héttorony vagy Duna-csatorna járt érte. Nagy és végleges ez. Valamint a gyász, a hiányérzet. Hiába születik már a Csaba nevű kis muszlim Egerben vagy Hamburg külvárosában. Így hallom szüntelenül a hátsó szándékot is. És füle van Trója óta. Annak a falnak, melyre a borsót hányjuk. Ez is elkezdődött újra... Mindenkitől elvettek tizenháromat, tizennégyet. Mindenki áldozott tizenháromat. Mindenkitől elfoglalták negyvennyolca, huszonharmadikája, november negyedikéje városát. A szabadság fogalma nem a jövő tétele, terve, előirányzata. A jövő legfennebb újra és újra eltüntetni, megsarcolni, rossz rubrikába próbálja elkönyvelni, előirányozni. A szabadság bárhol a világon csak azok kezeügyébe illik - mint kard vagy valókanál - akik markából kilopták, kiszedték, kifacsarták.

* * *

Sütő András emlékezete

Lőrincz György

Csillag a ravatalon

Vasárnap van. Ünnepre hangolt, imára halkuló lélekkel ülök a papír előtt, keresgélem a szavakat: - *Sütő András* meghalt - kiáltja át a szomszéd szobából a feleségem. A kiáltás felerősödik, visszhangzik bennem, de a döbbenettől nem bírok megszólalni: - Te nem hallasz! Andris bácsi, meghalt! - jön át most már a szobámba is a feleségem. S ekkor belém nyilall: Sütő András, kisebbségi létünk szószólója meghalt. Megborzongok. Összerázkódom.

Ebben a pillanatban megkondulnak a harangok is, kondulnak, mondom, mert Székelyudvarhely a reformáció egykor utolsó stációja felekezetek városa: először a belvárosi református templomé szólal meg, aztán rázendít a Szent Miklós-hegyi katolikus, majd az unitárius templom harangja is.

Így zúgnak most a harangok Erdély-szerte - gondolom, mintha csak isteni sugallatra tennék. Meghalt Sütő, hirdetik a Mezőségben... Meghalt Sütő, szólnak a Barcaságban... Meghalt Sütő, kongnak a Partiumban... Sütő András, zsoltáros szavaink, csillagporos metaforáink Nagyfejedelme meghalt, zúgnak a szívekben.

Erdélyi harangok zúgjak - mondom magamban. Sorolni kezdem a műveit: *Anyám könnyű álmat ígér. Rigó és apostol, Perzsák, Egy lócsiszár virágvasárnapja, Csillag a máglyán, Káin és Ábel, Szuzai menyegző, Sikaszói fenyőforgácsok, Engedjétek hozzám jönni a szavakat, Balkáni gerle...*

Sütő András, nemzeti létünk, önazonosságunk fáklyás embere nem csak itt állt és másképp nem tehetett, egy fél évszázadon át gyűjtögetta, rakta, a hamu porából élesztgette az „eszmélet erdőtüzeit”, hogy lobo-gó fényében, fagyos, zúzmarás, adventi időkben megfűroszthessük arcunk.

Itt állok, másképp nem tehetek, s tudom sorsproblémáink szószólója volt, szállóigévé vált a szó a pen-nája hegyén.

Itt állok, másképp nem tehetek, hallom, miközben tudom: népe mesélő emlékezetében példabeszéddé magasztosult a szó, megtartó esszéiben, klasszikussá vált drámáiban az öntudat máglyatüzeit gyűjtötte nekünk.

„A mindenkori pápák caraffái tudták - írta a *Rigó és apostol* című úti tünődéseiben még 1973-ban -, hogy a kiáltás erejét a visszhangon lehet csak lemérni. Éppen ezért a visszhangtalan citerásoknak és köldöknéző széplelkeknek megkegyelmezték. A megalkuvásra hajlamosoknak annyi szólásszabadságot engedélyeztek, amennyi épp szükséges volt ahhoz, hogy önmaguk előtt is eltitkolják a rabságukat. (...)Az elnyomó hatalmak, miként a nők: nem osztoznak a szerelemben. Szervét Mihály lassú tüzü máglyán is váltig erősítgette, hogy híve a kálvini tanoknak, az ellenvéleménye csupán árnyalatbeli. Árnyalat nincs - mondták az égő hasábfák - csak rajzolatban. Vagy Genf, vagy Róma. Az igazság hiába igyekszik néha középre: póluson a helye”.

- Csillag a máglyán - mormolja a feleségem múltba nézőn, emlékezőn, talán az eltelt évekre gondolva, halkán, szinte csak önmagának.

- Csillag a ravatalon - mondom.

- Pusztakamarás fölött lehullt egy csillag - mondja a feleségem.

- Szimbólum élete így válik mítosszá - feleselem.

Gyászolunk. Sütő András halálával az erdélyi és az egyetemes magyar irodalom egyik legnagyobb alakját veszítette el. Klasszikus drámáiban, esszéiben népe, az erdélyi magyarság súlyos sorskérdésein át - önazonosság, emberi és nemzeti méltóság mellett - művei egyetemes emberi kérdésekre, sorsproblémákra is választ kerestek, s választ adtak.

Gyászolunk, miközben gazdagabbak lettünk. Hisz Sütő András halálával - mert a halál mindig összeköt minket - Erdély művelődési térképére egy újabb megtartó zarándokhely kerül.

Marosvásárhely, Farkaslaka, Csíksomlyó, ízlelgetem a szavakat.

Talán az élet is? A szeretet?

A szívekhez is egyenes az út - gondolom.

(Megjelent a *Polgári Élet* című hetilapban 2006. október első hetében Erdélyben)

* * *

„A lelkiismeret sohasem hazudik.”

(Ismeretlen)

* * *

Elhunyt az Írófejedelem

Erdélyi (romániai) magyar próza-, dráma-, és esszéíró. 1927. július 17-én született Erdélyben, Pusztakamaráson (Románia) szegényparaszti családban. 1940 őszétől a nagyenyedi Bethlen Kollégium, 1945 januárjától pedig a kolozsvári Református Kollégium diákja. 1946-tól a kolozsvári *Világosság* című lap munkatársa, majd 1948-tól a kolozsvári, majd bukaresti *Falvak népe* című hetilap munkatársa, 1950-1954 között főszerkesztője.

1954-1957 között a marosvásárhelyi *Igaz Szó* című irodalmi folyóirat főszerkesztő-helyettese. 1958-89-ig a *Művészet*, illetve *Új Élet* című marosvásárhelyi képeslap főszerkesztője. 1965 és 1977 között nemzetgyűlési képviselő, 1974 és 1982 között a Romániai írók Szövetségének alelnöke. Az erdélyi magyar nemzeti kisebbség méltatlan sorsa elleni tiltakozásai miatt 1980-ban Romániában betiltják műveinek kiadását, színdarabjainak bemutatását. 1990-ig Magyarországon publikál. 1990 márciusában nacionalista gyilkossági kísérlet áldozataként súlyosan megsebesül, egyik szemét elveszíti. 1992-1996 között a Magyarok Világszövetségének tiszteletbeli elnöke.

A nyolcvanas években az erdélyi magyarság emberi jogainak védelmében többször fordult nemzetközi fórumokhoz. A kilencvenes években publicisztikájának fő iránya is az „erdélyi változatlanságok” ellen irányul. 1970-ben megjelent, *Anyám könnyű álmot ígér* című nagysikerű regénye irányította rá az erdélyi és tágabb értelemben a kisebbségi magyar irodalmakra, s az irodalmon keresztül a kisebbségi magyarság sorsára a magyarországi olvasók figyelmét. Korábban a magyarországi politika a tévesen értelmezett internacionalizmus eszméje jegyében azt vallotta, hogy a nemzeti kisebbségek egy-egy ország belügyéhez tartoznak. Ennek a politikának a következtében a kisebbségi magyarságot rendkívül hátrányos helyzetben tartották Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és Kárpátukrajnában egyaránt. Sütő András regényei, esszéi és drámái a hetvenes évek elejétől kezdődően a kisebbségi magyarság sajátosságának, értékeinek védelmében emelnek szót, művészi minőségükkel pedig a kisebbségi magyar irodalmakra irányítják a figyelmet, az egyetemes magyar irodalom élvonalához tartoznak.

Sütő András a hatvanas évek közepétől kezdődően sokat utazott. Járt a Szovjetunióban, Olaszországban, Bécsben, Nyugat-Berlinben, Oslóban, Stockholmban, Újvidéken. 1973 tavaszán egy hónapot tölt az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában. A későbbi évtizedekben is nagyon sok külföldi meghívást kapott Nyugat-Európába és Amerikába egyaránt. Amikor a hetvenes-nyolcvanas években rengeteg magyar, köztük sok író áttelepül Erdélyből Magyarországra, Sütő András marad Marosvásárhelyen és egyre aktívabban vesz részt az erdélyi magyarság autonómia-törekvéseiben.

(Prof. Dr. Görömbei András /Debreceni Egyetem/
saját jegyzetei alapján)

* * *

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

4. rész

Sajnos, bokros teendőim miatt mindig halasztanom kell magyarláposi „örménység-kutatási” látogatásomat, emiatt nem tudom az eredeti tervem szerint folytatni írásomat. Mint azt az előzményekből is láthattuk, a Voith család jelentős szerepet töltött be a közösség életében, s azt szerettem volna, ha a család ma is ott élő leszármazottját tudom szóra bírni, illetve az ott élőket, akik segítségemre lehetnek.

Felkérésemre hogy ők maguk írják meg emlékeiket, a következő válaszok érkeztek (szemelvények különböző időben érkezett levelekből): „Nagyon köszönöm a kellemes meglepetést, amit a Breier család gyógyszerészeivel szereztél. Voltam a tisztelendő úrnál, de Szemák Ferenc plébánosunk azt mondta: nála anyakönyv csak 1912-től van, így kérésedet nem teljesítheti. Egyben átadtam a neki szánt küldeményt. Megtisztel nagyrabecsüléssel azzal, hogy írjam le emlékeimet. Nyersen az elmémben van minden, de én ilyesmit sosem fogalmaztam. Nem is tudom, hogyan fogjak neki... Írásbeli dokumentációm nincs, csak a szájhagyományokra nem támaszkodhatok, az nem pontos adat, amit tudok, s még meggyanúsítanak, hogy lóditok!

Szeretettel várjuk látogatásodat, csak értesíts, hogy tudjuk *Dragomán Évával* egyeztetni az időt, s hogy készíthessen valami örmény finomságot. Szeretnélek családi sírkertünkbe elkísérni, ahol alig kibetűzhetően állnak örmény őseim sírkövei. (Több le volt döntve, de visszaállítottuk.) Sok mesélni valónk volna."

És most kiemelnék egy mondatot *Ciornei Erzsébet* ny. tanítónő egyik leveléből: „*Túlbecsülöd képességeim, viszont tudom, hogy velem majd sírba száll ez a kis ismeret is.*"

A Füzetek olvasóinak nyilvánossága előtt kérek mindenkit, ne hagyjuk sírba szállni ismereteinket, hiszen nem vagyunk analfabéták, emlékeinket mindannyian gátlástalanul leírhatjuk, nem tudományos értekezés az, és vele apáinkra, anyáinkra, nagyszüleinkre, dédszüleinkre, őseinkre emlékezünk.

Ismerjük a közmondást: *Csak az hal meg, akifelejtjenek.* Ne hagyjuk elfelejteni, elfelejtetni múltunkat, ismerjük meg és ismertessük meg azokat közösségünk tagjaival, hiszen van reá módunk, mert a Füzetek sokak erőfeszítésével, anyagi hozzájárulásával, áldozatos munkájával még mindig havonta megjelenik, eljut több tucat közgyűjteménybe, és az utókor számára is kutatható, forrás-értékű adatokkal szolgálhat. Nem sok közösségnek áll rendelkezésére ilyen lehetőség! Tapasztalatból tudom, ha egyszer elkezdjük az emlékezést, maguktól tolnak papírra a már-már elfeledettnek hitt élmények, emlékek.

Évekkel ezelőtt egy *Moldován Stefániával* készített rádióinterjú meghallgatása után meglátogattam sajudvarhelyi otthonában *Fodor Erzsike* nénit, aki Désről került jelenlegi otthonába, sok évtizeddel ezelőtt. Sok mindenről beszélgettünk, elkalandoztunk, tehát arra kértem:

B. J. - *Menjünk vissza Désre!*

- Szóval a leghíresebb család volt a Voith.

- ***Magyarláposon is voltak Voithok, és Moldovánok is...***

- Nem rokonok Stefiékkel, más ág, nem rokonok. Moldovánok voltak persze Láposon, most is él egy Désen, Moldován Jóska, magyarláposi.

- ***A magyarláposiakat honnan tetszik ismerni?***

- Te, én onnan ismerem, hogy a mostohabátyám ott élt, egy ügyvédi irodában dolgozott.

- ***Hogy hívják?***

- Varga Dezső.

- ***Nem a Kerekes vagy a Topán irodában dolgozott?***

- Nem, de nagyon jóban voltak Topánékkal és Kerekesékkal is. A Topánokból van még valaki ott? Volt Topán Juci, Topán Emmus... Milyen drága két kicsi lány volt!

Nincs már ott senki közülük. Nemrég halt meg Emma néni, de már Kolozsváron az unokájánál. Juci is ott élt a fiánál, úgy tudom, vagy a lányánál, aki Margittán van. Emmuci meghalt a háború alatt vagy után, ha jól tudom Berettyóújfaluban vonatszerencsétlenség következtében. Édesanyám nagymamája Topán leány volt, tartották a rokonságot, násznagyasszony volt Emma néni, a lányok édesanyja a szüleim esküvőjén, és egy fénykép tanúskodik róla, hogy együtt keresték meg Magyarországon Emmuci sírját... Juci férjhez ment Kerekes ügyvédhez, két gyermekük van, de a gyermekek illetve unokák nem Láposon élnek.

- ***A Bárdiakat ismerted? A Bárdiak is örmények voltak.***

- Igen? És Bárdi György a színész, onnan származik? Kinézésre és életerőre nézve ő is lehetne örmény...

- *Nem.*

- *Na tessék akkor mesélni tovább. Mindent: Dést, Lápost, a szüleim láposiak.*

- Hogy hívták a szüleidet?

- *Kovács illetve Kerekes, de örmény gyökerűek, mert például az egyik nagymamámnak Mánya (Mányó) Annának, aki Alsókapnyikbányán született 1830-ban, a keresztszülei a Voith és Gajzágó családból valók voltak.*

- Mondd meg, hogy hívták a kapnikbányai orvost?

- *Nem tudom, nem is jártam ott soha.*

- Az is örmény volt. Egy olyan gyönyörű ember volt, Atyaúristen! Úgy hívták, ... öreg vagyok drága, ... nem tudom már.

És ezennel elérkeztem a mi családukhöz. Először a **Kovácsokhoz**. Magyarláposon 1851 február 9-én **Martinus Kováts** et **Anna Mányó** házasságot kötött a már tíz éve a község főterén - piacán - álló kőtemplomban. Az eskető pap P. Lukás Nagy volt, a tanúk pedig *Jacobus Vojth, Cristophorus Burgya, Daniel Kováts, Antonius Vojth, Alexander Sánta, Nicolaus Ordacse*. Egy keresztlevelet is tudok idézni pár évvel későbből, éppen a kiegyezés idejéből.

1867 március 10-én született, és 18-án keresztelte meg P. Nagy Lukács lelkész *Mányó Antal* rom. kat. kántor-harangozó és *Kováts Margit* rom. kat. törvényes fiát, Mártont.

Keresztszülők voltak *Tekintetes Voith Jakab* és *Voith Katalin*.

A következő szemelvény több tanulsággal is szolgál. Meg kell persze jegyeznem, hogy a másolatot az 1939. IV. t. c. alapján adták ki 1941-ben, tehát az eredeti anyakönyv helyesírását nem láttam, de tény, hogy a Kivonat a Gyulafehérvári Egyházmegyében, Szolnok-Dobokai esperesi kerületben, Szolnok-Doboka vármegyében létező magyarláposi rom. kat. anyaegyház házassultjainak anyakönyvéből, 1892, azaz ezernyolcszáz-kilencvenkettő évi február hó /21/ huszonegyedik napjáról készült.

Megtudjuk belőle, hogy a korábban Mányónak írott kántor harangozó Antalnak a fia, *Mánya Márton* tanult emberré lett, és 25 évesen ügyvédi írnokként nősült Magyarláposról származik, de lakhelye Csolt.

A menyasszony *Lengyel Anna, Lengyel Lajos* és *Gopcsa Anna* leánya, 19 éves. Lakhelye Pecsétszeg. (A községhez tartozó falú B. J.) A tanúk neve *Gopcsa Joachim* és *Bányai János*.

Most pedig édesanyám családja, a **Kerekese**k következnek, de egy másik alkalommal.

Ennek érdekes története van, mert édesanyám és testvérei nem tudtak örmény gyökereikről, amelyek - bevallom -, elég régiek az 1670-es évek végére nyúlnak vissza. A családi iratok, amelyek egy része 1677-től a XIX. század közepéig fennmaradt, valamint szépapám „Vándorló könyve”.

* * *

„Ahhoz, hogy felfedezzünk egy új kontinenst, késznek kell lenniünk arra, hogy elveszítsük a part biztonságát.”

(Brian Tracy)

* * *

A 70 esztendőös Kabdebó Lóránt professzort köszöntötték a Petőfi Irodalmi Múzeumban

A Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelye újabb eredményeinek bemutatása címmel Kabdebó Lóránt professzor emeritust köszöntötték 70. születésnapján 2006. október 3-án, Budapesten, a Károlyi-palota dísztermében. A kitűnő hangulatú ünnepi esten felszólalt többek között Patkó Gyula, a Miskolci Egyetem rektora, Fazekas Csaba, a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar dékánja és E. Csorba Csilla, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója. Az estet *Tarján Tamás* magas színvonalon vezette.

Az egykori tanítványok, majd munkatársak méltatták Kabdebó professzor irodalmi munkásságának állomásait, ügyszeretetét, kitartását. Egyik szeretett munkahelye volt a Petőfi Irodalmi Múzeum, ahol a Hangtár vezetőjeként emlékezetes éveket töltöttek vele a kollégák. Munkásságának másik kiemelkedő helyszíne a Miskolci Egyetem, ahol nevéhez fűződik a Bölcsészettudományi Kar létrehozása.

A születésnap ünnepségen neves irodalmárok mutatták be a következő könyveket: *Kabdebó Lóránt: Szabó Lőrinc „pere”* (Argumentum Kiadó), *Kabdebó Lóránt: „Ritkul és derül az éjszaka”*. *Harc az elégiáért* - tanulmánykötet (Csokonai Kiadó), *Dobos Marianne: „...nekünk a vihart állni kell”* (Í és É Bt.), valamint *Akkor is karácsony volt - Adventre várva* 1989 (Napkút Kiadó) című könyveit, továbbá

Felszeghy Sára: „*Álommá zsongul a tücsökzene*” - Szabó Lőrinc betegségei (Miskolci Egyetem - Szabó Lőrinc Füzetek 7.) és *Szele Bálint: Jean Monnet, Európa atyja* (Csokonai Kiadó) című köteteket.

A kiemelkedő ünnepi esemény az örmény származású professzor emeritus köszöntő beszédével zárult.

Kabdebó Lóránt: Budapesten született 1936-ban. 1990 óta az irodalom- tudomány doktora. A Miskolci Egyetem Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke egyetemi tanára. A modern magyar költésztörténet egyik kiemelkedő kutatója. Széles filológiai alapozású kutatásai utóbb nemcsak a Szabó Lőrinc-kutatás kérdéseit változtatták meg termékenyen, hanem vezetésével számos fiatal kutató is elkötelezte magát a modern irodalmi kánon megújítása mellett. Tudományszervező munkássága az utóbbi években nemcsak egy új bölcsészkar létesítésére összpontosult, hanem olyan publikációs gyakorlat kiépítésére is, amely vezető fórumokon juttatta szóhoz a szakmai utánpótlás legjobbjait. Több önálló kötete jelent meg, forráskiadásainak, tanulmányainak száma is jelentős.

Frigyesy Ágnes

* * *

Anahit Simonján

Egy örmény zarándokútja Erdélybe

Amikor először 2006. februárjában Dr. Issekutz Saroltától, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökszönyjától meghívást kaptam, hogy tiszteletbeli vendégként vegyek részt 2006. augusztus 22. és 29. között tervezett erdélyi útjukon, melynek céljával az erdélyi magyar és örmény települések, valamint műemlékek felkeresését tűzték ki, még alig mertem elhinni, hogy végre megvalósulhat régi álmom, és ellátogathatok azokra a helyekre, amelyekről moszkvai egyetemistaként a magyar nyelvet, illetve az erdélyi örmény kultúrát tanulmányozva már hallottam, de eddig csak könyvekből olvashattam róluk.

Reményem, hogy Erdélybe utazhatok, már-már szertefoszlni látszott, hiszen egy hónapig szinte hiába vártam a magyar vízumot (a romániai vízumot néhány nap alatt sikerült beszereznem), de szerencsére még időben megérkezett ez is. Az Örmény Köztársaság Kulturális Minisztériuma is örömmel fogadta, és támogatta utamat, hiszen ezen erdélyi út alkalmával lehetőség nyílt arra, hogy a ma Magyarországon és Erdélyben élő örmény származású emberekkel találkozzam és hírt hozzak róluk. A magyar-román határon átlépve, és néhány magyar településen átutazva, még mindig nem tudtam elhinni, hogy valóban Erdélyben járok. Amikor azonban a gyergyószentmiklósi templomban az idős Mária néni, a templom gondnoka meghitt hangulatban kezdett mesélni az örmény családkról, a templomban évszázadok óta tartott misék rendjéről, melyek végén az örmény szent szavakkal, „Hanun hor ev vordvo jev hogvujn szrbo” vetnek keresztet, akkor hittem el igazán, hogy egyik legnagyobb álmom megvalósult, és e híres erdélyi örmény műemlék előtt hajthatok fejet. Könnyeimet nem tudtam elfojtani.

Az utána következő napokon is számos megható élményben volt részem Szamosújváron az örmény katolikus plébánián, ahol találkozhattam *Szakács Endre* plébánossal, és megnézhettem az örmény katolikus főtemplomot, majd Csíkszépvízen és Kolozsváron, ahol örmény családok találkozóján vehettem részt, és új ismeretségeket köthettem. Székelyudvarhelyen nagy meglepetés várt engem: megismerhettem *Aram Bodurjan* fiatal zenetanárt, akinek nagyapjának testvére, *Mkörtics Bodurjan*, híres örmény főpap volt, sírja Ecsmiadzinban, az Örmény Apostoli Egyház székhelyén áll. Most e sorokat írva is könnyeimmel küszködöm.

A szép emlékekből egy erős érzés született: a megismert embereken és műemlékeken keresztül egy új világ nyílt meg előttem, amely korábban szinte elképzelhetetlen és megfoghatatlan volt számomra. Egy biztos, mindezen találkozásokról és ismeretségekről egész könyvet lehetne írni.

Egy kicsit magáról az útról is szeretnék néhány szót szólni. Az erdélyi út, amely az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 10. jubileumi útja volt, a Honismereti Műhely nevet viselte. Történelmi, kulturális és népi ismeretekkel egyaránt gazdagodtunk. Kicsit úgy éreztem, hogy ez az utazás a magyar és örmény származású magyarok zarándokútja volt őseink földjére. Az utazás hagyományosan magyar pálinkával való koccintással kezdődött, de az idei útra Örményországból érkezett lavas (örmény lepénykenyér), szőlő és őszibarack is csatlakozott. Számomra nagyon-nagy újdonság volt, hogy minden helyen a csoportból valaki az adott községhez vagy műemlékhez fűződő verset vagy éneket adott elő, és a híres emberekről is megemlékeztünk.

Csoportvezetőnk, *Dr. Szarka György*, oly sok és érdekes ismeretet adott át, amelyet könyvekből nem is lehetett volna elolvasni, hogy igazi „járó enciklopédiának” nevezhetnénk. Az utazás közben pedig a 44

útítárs saját élettapasztalatait osztotta meg egymással. Egy szóval, számomra minden tekintetben valódi műhely volt ez az út.

Mindenki szemében szomorúságot és fájdalmat láttam az elvesztett haza iránt. Láttam azt is, hogy mindenki mélyen ismeri saját népének történelmét és kultúráját. Fejemben pedig az út során állandóan párhuzamba került az örmény nép sorsa a magyar nép sorsával. Erdélyt járva újra és újra felidéződtek előttem a Törökországban maradt örmény községek, kolostorok az Araráttal és a Van-tóval együtt.

A külföldön élő magyarok az örmény diaszpórákhoz hasonlóan mindennapi harcot folytatnak nyelvükért, kultúrájukért és nemzeti öntudatukért.

Hosszan lehetne még írni erről a különleges útról. Szeretném külön köszönetemet kifejezni Dr. Issekutz Saroltának, aki révén megvalósulhatott az álomom, hogy Erdélybe utazhattam, továbbá nagy hálával emlékszem utastársaimra, akik az egész út során nagy szeretettel vettek körül, öleltek és figyeltek rám. Snorhakalutjun Dzsánok.

(A szerző Jerevánban az Örmény-Magyar Baráti Társaság elnökösszonya)

* * *

Daczó Dénes

Jubiláló örmény családok

Háromnapos jubileumi örmény napokat szervezett a Csíkkörzeti Magyar-Örmény Szentháromság Alapítvány, a Budapesti XV. kerületi Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Miskolci Örmény Kisebbségi Önkormányzat. A rendezvény fénypontjaként a csíkszépvízi örmény katolikus templomban ünnepi szentmisén vettek részt az örmény családok. Jelen volt *Dr. Jakubinyi György gyulafehérvári római katolikus érsek, erdélyi örmény katolikus apostoli kormányzó.*

A szentmise végén Csíkszépvíz szülöttének, *dr. Fejér Gerő* kanonoknak állítottak emléktáblát az egykori örménykatolikus plébánia homlokzatán - a kanonok ebben az épületben töltötte utolsó éveit. A katolikus lexikon adatai szerint Fejér Gerő 1869 január 1-én született, 1891 júliusában szentelték pappá. Fejér Gerőnek versei jelentek meg az *Arménia* és a *Közművelődés* folyóiratokban, továbbá gyulafehérvári székesegyházi kanonokként alapítványt hozott létre a gyermekek és a szegények megsegítésére.

A csíkszépvízi ünnepség keretében tartották az örmény családok tizedik találkozóját is, amelyen közel kétszázan vettek részt. *Ajtony Gábor*, a Csíkkörzeti Magyar-Örmény Szentháromság Alapítvány elnöke lapunknak elmondta: ennek célja, hogy az Erdélyben szétszórta élő örmény családok legalább évente egyszer találkozzanak, ahol gondolatokat cserélhetnek, további ismeretségeket köthetnek egymással, barátságok szövődhetnek. A találkozó állandó résztvevője a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat. *„Amikor megalakultak Budapesten a kisebbségi önkormányzatok, az volt az első teendőnk, hogy eljöttünk azokra a településekre, ahonnan a kerületünkben élő örmények származnak, és ekkor döntöttük el, hogy ilyen családi találkozókat szervezünk. Nekünk nagyon fontos a család, mindennek az alapja. Sokan elmesélték, hogy itt találkoznak egy évben egyszer egymással, örömmel jönnek. Ez lelkesít minket, hogy minden évben megismételjük”* - számolt be lapunknak *Zárug Katalin*, a kisebbségi önkormányzat tagja.

Ajtony Gábortól ugyanakkor megtudtuk: a nagy örmény közösségek - ilyen volt Szépvíz, Erzsébetváros - nagyon elnéptelenedtek, ezért is fontos a kis közösség számára az állandó kapcsolattartás.

(Megjelent a Csíki Hírlap 2006 augusztus 28-i számában)

* * *

„A nevetés félelmetesebb fegyver, mint a kard.”

(Lina Wertmüller)

„A nevetés beszéd szavak nélkül.”

(Ókori kínai mondás)

* * *

Magyar állami kitüntetés
Veress István ny. egyetemi tanárnak

A közelmúltban adták át az örmény közösség legidősebb tagjának, Veress István agrármérnöknek, nyugalmazott egyetemi tanárnak a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését Kolozsváron - ünnepélyes keretek között -, a Magyar Főkonzulátus protokoll termében.

A Magyar Köztársaság elnöke által adományozott kitüntetésen ezt olvashatjuk: „*Kiemelkedő oktatói, népnevelői és szakírói munkája elismeréseként, melynek során eredményesen járult hozzá az erdélyi agrártársadalom fejlődéséhez és a magyar nyelvű agrár tanítás kiteljesedéséhez.*”

A magasrangú kitüntetést Sólyom László nevében **Cseh Áron Gusztáv** adta át, aki szintén örmény származású, hiszen anyai nagyszülője a híres Kabdebó család sarja. A bensőséges ünnepségen jelen volt **Egyed Ákos** az Erdélyi Múzeum Egyesület elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia kültagja, **Sebestyén Csaba** a Romániai Magyar Gazdák Egyesületének (RMGE) elnöke, a professzor régi tanítványai... valamint a közvetlen hozzátartozók.

A laudációt **Dr. Csávossy György**, az ünnepelt barátja, az RMGE tiszteletbeli elnöke, a Magyar Borakadémia tagja tartotta, aki régi főúri családból származik.

A főkonzul felsorolta Veress professzor eddigi kitüntetésait: Munkaérdemrend, a Budapest Kertészeti Egyetem arany, gyémánt, vas és rubin diplomása, a Magyar Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Újhelyi Imre díjasa - erről lapunk is tudósított -, az Erdélyi Gazda évdíja (2005), majd röviden méltatta munkásságát.

Dr. Csávossy György laudációjában kiemelte Veress István sokoldalú tevékenységét, aki a munka és a becsület jegyében élte és éli életét. Önéletrajzi írásából idézett: „Nagyenyedet és vidékét tartom szülőföldemnek, jóllehet életemnek nagyobbik részét Kolozsváron töltöttem, de a gyermek, kamasz és ifjú évek mély barázdát hagytak lelkemben.”

Veress István munkásságának főbb állomásai:

- Fischer faiskola Nagyenyeden, a díszfaiskola vezetője (1933)
- a csombordi Téli gazdasági és Szőlészeti iskola tanára, gyakorlat vezetője (1935-1947), egy évig igazgatója (1948)
- Tanszékvezető egyetemi tanár a kolozsvári Agrártudományi Intézetben (1948-1972)

Veress István a gyümölcstermesztés megszállottja volt, de tanított zöldségtermesztést, szőlészetet, dísznövénytermesztést, és szenvedélyes halász és vadászként vadgazdaságot.

Kolozsváron egy 10 ha didaktikai gyümölcsöszt létesített, fajtagyűjteményt hozott létre. Tudományos munkáinak száma több mint negyven, szakkönyveit (szám szerint húszat) egyedül vagy társszerzőkkel írta.

Kiemelkedő érdemei:

- Nemzedékek sorát, több, mint 10 ezer diákot oktatott
- A Román Tudományos Akadémia megbízására Erdély régi alma és körte fajtáit felkutatta, leírt és nyilvántartásokba vette
- A Román Pomológia II; III; VI; VII kötetének munkatársa, alma, körte, kajszibarack, dió, mogyoró, mandula, szelídgesztenye különböző fajtáit írta le
- Az erdélyi intenzív gyümölcstermesztés megteremtője
- Modellértékű biokert kialakítása és fenntartása
- Ismereteit terjesztette, oktatott szóban és írásban, rádió és TV műsorokban.

A mai napig kiveszi részét a népnevelésben, szaktanácsadásban.

Dr. Csávossy György laudációjában a következőket mondta: A gyümölcstermesztés volt a szenvedélyed, a természet a kikapcsolódás felemelő élménye. Neked megadta a sors, hogy munkádban az örömet és a szépség forrását is megleld. Azt mondják, aki egy fát ültetett, nem élt hiába. Te nemcsak az anyaföldbe, hanem tanítványaid szívébe, lelkébe is rengeteg szellemi fát ültettél, melyek, míg e fák élnek, nemcsak gyümölcsöt teremnek. Dr. Csávossy György Ady szavaival zárta beszédét: „Virultam jóban, rosszban, mások gyümölcsösödtek, én meg virágoztam ”.

Az ünnepelt fátyolos hangon mondott köszönetet szüleinek, akik szintén pedagógusok voltak és népnevelő útjait egyengették. Köszönetét fejezte ki barátainak, vadásztársainak és minden ismerősének, akik

munkássága folyamatos fejlődéséhez hozzájárultak. Hálával emlékezett tanáira, akik elindították a pályán, és volt tanítványaira, akik kiváló szakemberekké váltak és a mai napig látogatják szaktanácsért. Őszinte elismerését tolmácsolta az erdélyi magyarság intézményeinek, melyek megteremtették munkásságának feltételeit, valamint mindazoknak, akik írásait olvasták és olvassák mind a mai napig. Sokan segítettek és a nehézségekben mindig mellette álltak, három éve elhunyt felesége, leányai, szerető unokái és dédunokái. Köszönte az Úristen szentfelségének, hogy hosszú, küzdelmes, dolgozó és háládatos élettel áldotta meg, és hogy egész életében azt tehette, amit szeretett, a munkássága és szenvedélye fedte egymást.

Veress István felkérte a főkonzul urat, tolmácsolja köszönetét a Magyar Köztársaság elnökének, Sólyom Lászlónak is.

Az esemény ünnepi hangulatát *Beláni Margit* operaénekesnő dalaival növelte. *Dr. Jancsó Miklós*, a professzor kedvenc költőjének Áprily Lajosnak verseit szavalta el. A több mint egy órán át tartó ünnepély kellemes, családias, baráti hangulatban telt el. Végül pezsgővel, vörös és fehérborral koccintottak az ünnepelt egészségére.

* * *

Ötven éve húnyt el Pattantyús Ábrahám Géza

Az alábbi három rá emlékező írással, továbbá életútjának felidézésével a neves professzorra emlékezünk!

Patyi bácsi diákszemmel

Anekdota (igaz történet?) „Patyi” bácsiról, 1985

A Pattantyús-féle vizsgák (nem is szólva az utóvizsgákról!) legendásan hosszú ideig tartottak: nagyon örülhetett az a hallgató, aki már két óra alatt végzett. Ráadásul a profnak megvolt az a szokása, hogy a vizsgát általában délután 6-7 óra felé kezdte. Most képzeljük el, meddig húzódtak el ezek a számonkérések, ha összegyűlt 10-15 vizsgázó, s külön képzeljük hozzá, hogy a Műegyetem összes kapuját abban az időben 22 órakor lezárták! Az első, ünneplőbe öltözött delikvens úgy 11 óra tájban mászott át a kerítésen - pontosan az ott strázsáló rendőr orra előtt. - Na mit loptunk, mit loptunk? - kérdezte a rémült ifjút, és csak nagy nehezen hitte el, hogy az nem bűnöző, csak éppen a „Patyinál” volt vizsgázni.

Fél óra múlva az eset megismétlődött, majd még kétszer-háromszor. Úgy 1 óra tájban a rendőr már rettenetesen ideges volt, és így támadt neki a soron következő kimászónak: - *Most nehogy azt mondd te is, hogy a „Patyinál” voltál vizsgázni! - Dehogy mondom. Én vagyok a „Patyi”...*

* * *

Üdvözlő beszéd 1955. december 11-én (Részlet)

Emberi vonásait főképp az jellemzi, hogy szeretettel törődik mindenkivel. Példájával mutatja meg, hogy mindnyájan összetartozunk, és környezete egyetlen nagycsaládot alkot. Közvetlenség és barátságosság sugározza be az emberekkel való érintkezését. Elveiért és az emberekért való kiállást hirdet, és ezt a kiállást lépten-nyomon tapasztaljuk. Irányt mutat a mérnöktársadalomnak. Tudatosan foglalkozik a mérnöki etikával és a mérnöknek a társadalomba való beilleszkedésével. Régen ez ösztönös kérdés volt, de az idők folyamán elhalványult. A háború utáni idők hozták előtérbe. Ő pedig már negyedszázada foglalkozik ezzel a problémával. Leszögezi a mérnöki etika alapját: a tudás mellett az erős jellemet, az akaratot, az elvek melletti kitartást, a műveltséget. Vallja, hogy a vezetés alkalom a nagyobb kötelességvállalásra és az iránymutatásra.

Gerey Tamás

Pattantyús Ábrahám Géza (1885-1956)

Kossuth díjas műegyetemi professzor halálának 50. évfordulója alkalmából 2006. szeptember 29-én koszorúzásokkal egybekötött megemlékezést tartottak a Farkasréti temetőben de. 11 órakor, majd du. 13 órakor a Műegyetem kertjében lévő szoborparkban, a professzor szobránál. Ezt követően a könyvtár aulájában megnyitották az emlékkiállítást, ahol a „*Patyi bácsi diákszemmel*” című könyv bemutatójára is sor

került. A kiállításon értékes dokumentumokat, fényképeket láthattunk úgy a családról, a gyökerekről, mint a diákok által is oly nagyon kedvelt professzor munkásságáról, tudományos eredményeiről.

Kivonat Dr. Pattantyús-Ábrahám Géza életrajzából:

Született 1885 december 11-én Selmecebányán. Apja: Dr. Pattantyús Ábrahám Márton, orvos Illaván.

Anyja: Pöschl Ilona, Pöschl Ede Selmecebányai akadémikus prof. lánya. Testvérei: Márton, Endre, Imre, Erzsébet

1903-ban érettségizett a Bp. II. ker. Katolikus Főgimnáziumban 1907-ben kitűnő minősítésű gépészmérnöki oklevelet szerzett a budapesti József Műegyetemen

1907-1909 között tanársegéd a Műegyetemen

1910-11 között külföldi tanulmányutakat tett (Németország, Anglia, Kanada, Belgium)

1912: Műszaki tudományok doktora a Műegyetemen

1912-ben megházasodik, felesége: Marschalkó Margit

Gyermekei: Dénes (1914), Klára (1917)

1921-től a József Műegyetem magántanára

1926-ban műegyetemi címzetes nyilvános rendkívüli tanár

1930-tól műegyetemi nyilvános rendes tanár

1938-39-ben a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gépész és Vegyészmérnöki Kar dékánja

1945-48 között az MTA levelező tagja

Elismerései: Kossuth-díj ezüst fokozata, Oktatás Kiváló Dolgozója, munka érdemrend, a Munka Vörös Zászló Érdemrend.

1956 szeptember 29-én hunyt el Budapesten.

Alkotóerejét a legendás oktatáson kívül 36 szakkönyv, 150 tanulmány és cikk jellemzi, emellett tucatnyi társadalmi megbízatást vállalt.

* * *

„*Ki keserűt nem ízlelt, nem tudja, mi az édes.*”

(*Ismeretlen*)

* * *

Nuridsány Zoltán festőművész kiállítása

Szeptember 15-én nagy érdeklődés mellett nyílt meg *Nuridsány Zoltán* festőművész eddig még be nem mutatott munkáinak kiállítása a Pestújhelyi Közösségi Házban. *Kerékgyártó István* művészet-történész, kritikus méltatta a művész pályáját és mutatta be a gyűjtőktől, múzeumoktól kölcsönként alkotásokat, melyek az özvegy és leánya fáradhatatlan munkájának köszönhetően kerülhettek a nagyközönség elé. A megnyitón *Avedikián Viktória* gyönyörű énekhangjával, magyar és örmény dalokkal kápráztatta el a közönséget. A kiállítás a Külvárosi Szalon és a XV. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat közös rendezvénye volt.

Nuridsány Zoltán székely édesanya és örmény gyökerű édesapa gyermekeként 1925. augusztus 22-én született Marosvásárhelyen. Budapesten a cisztereknél, a Szent Imre Gimnáziumban tanult. Nagy Nándor grafikusművész irányításával meghatározó tagja lett a Képzőművészeti Körnek. Ekkor már rendszeresen rajzolt *Gallé Tibor* Szabadiskolájában. 1944-ben fölvételt nyert a Képzőművészeti Főiskolára. Tanárai a XX. század meghatározó mesterei: *Szőnyi István*, *Barcsay Jenő*, *Kmetty János* és mozaik szakon *Fányi Géza*. 1945 tavaszán Szentendrén dolgozott *Barcsay Jenő* társaságában. 1946-tól vett részt az Európai Iskola kiállításain.

1948-ban a Római Magyar Akadémia ösztöndíjasa. Több olasz lap fölfigyelt szín- és formavilágára, európai nagyságokhoz mérték tehetségét. Itthon *Rabinovszky Máriusz* kezdeményezésére (akinek tanársegédje) a murális művészet elméleti, majd gyakorlati problémái foglalkoztatták. 1949-ben MEFSZ kiállításon szerepelt monumentális mozaik tervével, *Fülep Lajos* dicsérte tehetségét.

1949-50-ben alakult meg a Négyesfogat. Tagjai: *Jánossy Ferenc*, *Nuridsány Zoltán*, *Orosz Gellért* és *Sugár Gyula*. Kiállításait nagy visszhang kísérte az ötvenes évek elején. 1955-ben kibővült a Négyesfogat *Bod Lászlóval*, *Bornemissza Gézával* és *Megyeri Barnabással*.

Nuridsány első - s egyben utolsó - monumentális munkája a székesfehérvári Gépipari Technikum külső falán található „Mérnök” több figurás mozaikja. Újabb megbízást csak két évtized múlva kapott. Nem sokkal halála előtt a pályaművet kétszer díjazták, de kivitelezésre már nem került sor.

Időközben mint táblaképfestő lett ismert. 1962-ban önálló kiállítása volt a Fényes Adolf Teremben és Hanoi-ban nyílt kiállítása Vietnámban készült grafikáiból és akvarelljeiből. 1966-ban Szegeden állított ki Bod Lászlóval és Sugár Gyulával, 1968-ban „Vietnám képekben” című grafikáit mutatták be. Minden jelentős kiállításon sikerrel szerepelt.

1974 május 22-én, kiállításra készülés közben, élete deledőjén lepte meg az értelmetlen halál. Alkotásai a Nemzeti Galériába, vidéki múzeumokba, valamint itthoni és külföldi múgyújtókhöz kerültek.

(A kiállítást a XV. Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezte)

* * *

Mártonffy Miklós sanzonénekes volt a Fővárosi Örmény Klub vendége

Mártonffy Miklós zeneszerzővel, az ország-és világhíró sanzonénekeskel találkozhattak szeptemberben a Fővárosi Örmény Klub résztvevői. A neves művész nemcsak beszélt gazdag életútjáról, de dalaival megörvendeztette az örmény klub tagjait. Mártonffy Miklós Örmény ballada című dala oly nagy sikert aratott, hogy *Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökszonya felkérte a zeneszerzőt, engedje, hogy az Örmény ballada az EÖGYKE himnuszává válhasson. A művész nagy örömmel tett e kérésnek eleget. (Az Örmény balladát a következő számunkban közöljük.) Az est bevezetőjeként *Csikszentgyörgyi-Ficus Margit* tartott beszámolót a XII. ker. Örmény Önkormányzat négy évi munkájáról.

Mártonffy Miklós egyébként a Kincsem Rádió műsorvezetője: a „22. óra” című éjszakai program vasárnaptól péntekig hallható, esténként 21 órától éjfélig. A műsorban hallhatók hírek, hírmagyarzatok, lapszemle, kultúra, sport, hallgatói vélemények, telefonos interaktív kapcsolat. Éjfélről reggel 6 óráig: Éjszakai Kávéház. Benne: zene, irodalom, sport, politika, kívánságműsorok. A mikrofonnál: Mártonffy Miklós és Szecsey Balogh Gabriella. Az élő adás idején hívható telefonszám: 374-0707. E-mail cím: kincsemradio@freemail.hu Reggel 6-tól 7 óráig összefoglaló az elmúlt 24 óra eseményeiből. 7-től 17 óráig műsorismétlés hallható.

(Frigyesy)

* * *

„A lélek a világegyetem bölcsességét hordozza magában.”

(Ismeretlen)

* * *

Örmény napok

A Csíki Játékszín Hunyadi termében tartotta meg úti beszámolóját az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Talán ezernél is több Örményországban készített képet láthatott itt az érdeklődő. Képeket, amelyek együtt válnak igazán értékessé, hiszen jól dokumentálják a mai Örményország látnivalóit. A történelmi ország igen nagyszámú műemléke mellett láthatunk pazar szállodákat, a kommunizmus idején épült sivár blokk-negyedeket, szocreál emlékművek sorozatát, embereket, akikről sejteni sem lehet, hogy miből élnek, illetve a monumentalitást sugalló köves, kopár tájat, amely mellett oly aprónak, mulandónak tűnik ez a nagymúltú ország, ez a több ezer éves kultúra.

A beszámoló érdekességéeként említhetnénk azt az elszánt keresgélést, amely arra irányult, hogy közös pontokat találjanak magyar, erdélyi, székely és az örmény kultúrák, illetve a nagy Magyarország és a történelmi Örményország között. Ez a keresgélés járt is némi eredménnyel. A bemutatott fotók nem azért születtek, hogy fotó mivoltukban szemléljük őket, sokkal inkább azért, hogy illusztráljanak, rögzítsenek egy világot azok számára, akiknek valami közük van ehhez a kultúrához. Ezt a célt pedig sikerült elérni. Örmény származásúakon kívül azonban nem akadt látogatója ennek a rendezvénynek. Az elmúlt hetek, hónapok kulturális eseményeinek gazdagsága vajon elegendő magyarázat erre?

Túrós Eszter

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-0(X)0007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu: fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011. Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam 117. szám
2006. november

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívtatán és hívtatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

Az imádság záró része a következő:

Diakónus: Adj áldást, Uram!

**Püspök: Mert Tied a kegyelem, a hatalom, az emberszeretet és a dicsőség
örökkön örökké. Amen.**

Kegyelem: az imában is ezt kértük, hisz nélküle nem létezhünk!

Hatalom: Isten mindent megtehet, s így meg is adja, ami számunkra szükséges!

Emberszeretet: ez is erre indítja Öt!

Dicsőség: az előbbieket mind-mind ezt szolgálják!

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Dr. Issekutz Sarolta

**Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)
tájékoztatója az előttünk álló négy év feladatairól**

2006-ban a harmadik ciklusban indítjuk útjára önkormányzatainkat a mandátumhoz jutott 61 képviselőnkkel Budapest 12 kerületében, valamint Szegeden. Valamennyi képviselőnknek jó munkát és jó együttműködést kívánunk.

Képviselőinket részben tanfolyam szervezéssel készítjük fel a kisebbségi önkormányzati munkára, valamint biztosítjuk számukra a hatályos joganyagot is. A felkészítéshez a Fővárosi Örmény Önkormányzat nyújt anyagi segítséget. A jogi és működési felkészítésen túl fontosnak tartjuk az „ideológiai” felkészítést is, összefoglalva azokat az irányelveket, amelyek szellemében kérjük működni önkormányzatainkat.

Előzmények, történelmi háttér, kulcsfontosságú megállapodások és célkitűzések:

Az EÖGYKE célkitűzései 1997-ben - az alapításakor - fogalmazódtak meg és bátran mondhatjuk: változatlanok ma is, a ciklusoktól függetlenül. Ez tekintendő kiindulási alapnak. Az EÖGYKE alapszabály I/3-as pontja kimondja:

Az egyesület célja és feladatai:

- az örmény származásúak számára kulturális identitásőrző programok, találkozók szervezése, támogatása határon belül és kívül,
- a magyarországi és az erdélyi örmény irodalmi, történelmi, művészeti és tárgyi emlékek felkutatása, gyűjtése, állagának megőrzéséhez segítségnyújtás,
- kiadványok megjelentetése,
- együttműködés az erdélyi örmény lakta településekkel,
- az örmény származású és armenológiai tanulmányokat folytató ifjúság tanulásának, továbbtanulásának támogatása,
- az örmény származásúak megsegítése,
- magyarörmény genealógiai gyökerek kutatása,
- együttműködés a hasonló célú társadalmi szervezetekkel határainkon belül és kívül a célok közös megvalósítása érdekében,
- az örmény kultúra és történelem iránt érdeklődők számára felvilágosítás adása.

E célok és feladatkitűzések szellemében próbáltak tevékenykedni az EÖGYKE képviselői már az első ciklusban is, közösen keleti örmény testvéreinkkel, több-kevesebb sikerrel. Az örmény közösségen belüli szakadás következtében a második önkormányzati ciklustól kezdődően az EÖGYKE többségi képviselőből álló önkormányzatok az önálló megjelenést választották. E célkitűzések szerint működtek önkormányzataink - igen sikeresen - az 1998-2002 időszakban.

Részlet a megállapodásból: Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület önálló arculat kialakítása igen fontos, mert hagyományaik, gyökereik, identitásőrzésük módja, kapcsolódásuk a „szülőföldhöz”, lényegesen eltérő az utóbbi időszakban betelepített örményektől.

Önálló arculatát a következők jelenítik meg:

- Havonta megjelenő önálló újság: „Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek”
- Rendszeres kulturális rendezvények: Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor a Magyarok Házában, Budapest V. Semmelweis utca 1-3., zeneterem.
- Önálló könyvkiadványok: pl. Erdélyi Örmény Múzeum sorozat
- Önálló kiállítások Budapesten, a vidéki városokban és Erdélyben
- Interneten való önálló megjelenés, kapcsolatot teremtve az erdélyi örmény közösségek számára is.
- A nemzetközi örmény szervezeteknél önálló regisztráció és képviselet.
- Önálló kulturális programok, konferenciák rendezése, pl. évente egyházi konferencia.
- Rendszeres utazások szervezése az erdélyi közösségekhez találkozókkal, állandó kapcsolatbővítéssel.
- Önálló székhely és állandó elérhetőség biztosítása információszerzési célokkal.

A következő, azaz 2002-es választási ciklusban az EÖGYKE megállapodást kötött az országos és fővárosi választások előtt az akkori koalíciós partnerével, amely megállapodás meghatározó pontjai a következők: *„Az Erdélyből származó örmények is örmények, a nyelvismeret hiánya nem kizáró ok. A más időben és más módon betelepült örmények teljes jogú örmények, független a nyelvismeretüktől. Az örmény önkormányzatok működésének hivatalos nyelve a magyar.”* Tehát mindenki örmény, aki örménynek vallja magát. Ezt senkinek nincs joga kétségbe vonni.

Ezeket az alapelveket az egyesület betartotta és a jövőben is betartja. Határozottan ellenállunk azoknak, akik ezen alapelveket nem fogadják el és ezzel a magatartásukkal a hazai örménység egységét kívánják megbontani.

Az előttünk álló ciklus jelen pillanatban még több bizonytalanságot tartalmaz együttműködő partnerek vonatkozásában. Az azonban biztos, hogy az EÖGYKE képviselőiből álló önkormányzatok olyan teret harcoltak ki maguknak a választásokon, hogy - racionálisan felhasználva a saját erőforrásaikat -, szép eredményeket képesek elérni (akár önállóan, akár a potenciálisan kapcsolódó partnerekkel). Még soha nem volt ilyen nagyszámú, tiszta EÖGYKE-s önkormányzatunk, még soha nem volt ilyen sok fiatal képviselőnk, mint most.

Az előttünk álló ciklus feladataihoz, célkitűzéseikhez az előző időszakok célkitűzéseiből és megállapodásból kell kiindulni, mert azok továbbra is aktuálisak. Legfeljebb némileg módosítani kell az aktuális feltételeknek megfelelően.

Az EÖGYKE vezetése minimális célkitűzésként a következőket tűzte ki:

1. Egységes szellemi megjelenés: Az Egyesület fontosnak tartja, hogy minden képviselője ugyanazon alapelveket vallja az örmény kulturális identitásörzés megvalósításáról, tehát az EÖGYKE szellemisége irányadó legyen minden kerületi, városi önkormányzatban.

2. Minimális együttműködési közösség kialakulása érdekében a képviselőjelöltek már az indulásnál személyesen nyilatkoztak arról, hogy a megalakuló önkormányzatokban kötelesek támogatni szavazatukkal az alábbiakat:

- Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek kulturális és információs havilap támogatása az éves költségvetés (kivéve a pályázatokra kapott pénz) 5 %-a (öt), de legalább évi 50.000 Ft. Maximum két részletben fizetendő.

- Fővárosi Örmény Klub évi 1 rendezvényét a kerület rendezi és finanszírozza.

- A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség (Bp. XI. Orlay u. 6.) működésének, felújításának, múzeum és könyvtár fenntartásának költségeihez az éves költségvetés (kivéve a pályázatokra kapott pénz) 5 %-a (öt), de minimum évi 50.000 Ft hozzájárulás, banki átutalással a Plébánia számlájára.

E három pont teremti meg a magyarörmény közösség megmaradásának folytonosságát. Ez a minimális túlélési stratégia a média, a kultúra és a hitélet területén. Minden további a lehetőségek és képviselőink aktivitásának függvénye.

Az egyes önkormányzataink önállóságát szeretnénk megtartani, ezzel párhuzamosan közöttük nagyobb együttműködést elérni, amelynek következtében tágabb és szervezettebb lehetőségek nyílnak a következő területeken:

A. Kulturális identitásörzés (rendezvények, kiállítások, nyelvoktatás, klub, füzetek, hitélet, stb.) (Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy minden képviselőnek kötelessége megismerni az örmény történelmet, kultúrát, hagyományokat.)

Közös nagy projektek indítása:

- kulturális és információs centrum létrehozása,
- éves konferenciák szervezésének folytatása,
- örmény kulturális napok, filmnapok rendezése, stb.,
- Örmény népi együttes létrehozása, örmény zene és tánc oktatás megszervezése.

B. Érdekképviselés: Az örmény származásúak hazai érdekképviselése az örmény kisebbségi önkormányzatokban és helyi önkormányzatokban, a fővárosi és országos örmény testületben, valamint az állami vezetés kisebbségekkel foglalkozó testületeiben. Törekvés arra, hogy megszűnjön a hosszú évek óta tartó mesterséges megosztottság. Médiumokban (helyi és országos szinten) egységesen megjeleníteni a hazai örménység közös feladatait, visszautasítva a megosztásra irányuló törekvéseket.

C. Kapcsolattartás - a hazai, az erdélyi, az örményországi és a diaszpórákban működő hasonló célú civil és egyházi szervezetekkel, önkormányzatokkal, a kulturális állami vezetéssel.

D. Nyelvoktatás támogatása. Opcionálisan mindenkinek térítésmentesen lehetőséget kívánunk biztosítani az örmény nyelv tanulásához, de ez nem azt jelenti, hogy kötelező tanulni örményül.

E. Erdélyi közösségeink, diplomaink szervezett támogatása, állandó kapcsolattartás és együttműködés civil és egyházi szervezetekkel.

F. A Bp. XI. Orlay u. 6. szám alatti Örmény Katolikus templomunk és az örmény múzeumunk közös anyagi hozzájárulással történő renoválása, fenntartása, a múzeum újrarendezése, megnyitása közgyűjteményként a nagyközönség számára.

G. Hazai és nemzetközi projektekbe bekapcsolódás közös pályázatok útján.

H. A közösségi archívum bővítése, képek, családfák, dokumentumok gyűjtése és feldolgozása, digitalizálása.

I. Magyarörmény hírességeinkről tájékoztató anyagok összeállítása, információk gyűjtése és megjelenítése kiállításokon, kiadványokban.

J. Közösségépítés, illetve bővítés a helyi önkormányzatok területén.

K. Fialatok bevonása a kisebbségi munkába, közösségi életbe.

További néhány szempont, közös alapelv az EÖGYKE önkormányzatok számára: Fontosnak tartjuk, hogy a budapesti kerületek és Szeged város örmény kisebbségi önkormányzatai az eredményeikről, kulturális eseményeikről rendszeresen tájékoztassák a választópolgárokat és a széles közösséget a füzetek hasábjain, a helyi médiában, stb., hiszen így válik ismertté kulturális identitásörzésük, így gyarapodhat közösségünk.

Pénzügyi szemlélet: a képviselők társadalmi munkában végzik a képviselőséget. Ha a képviselő ezen kívül végez további munkát (pl. rendezvény szervezés, rendezés, előadóművészi tevékenység, kiállításra anyaggyűjtés, könyvszerkesztés stb.), annak költségtérítésére igényt tarthatnak és megállapodás szerint megbízási díjat is kaphatnak. A képviselők nyilatkozzanak, milyen munkákat szeretnének vállalni? Ha a helyi önkormányzat úgy dönt, hogy tiszteletdíjat ad képviselőinek, akkor az SZMSZ-ben célszerű rögzíteni azt is, hogy mely esetben jogosult az önkormányzat megvonni a képviselői tiszteletdíjat.

(Az EÖGYKE kampányzáró rendezvényén (2006. szept. 24.)
elhangzott tájékoztató aktualizált, kiegészített szerkesztett változata)

* * *

Szongoth Gábor

Rondó

Vita: Ki tartozik az örmény közösséghez?

2006. szeptember 28-án a Rondó adásában több kisebbségnek volt alkalmuk véleményt nyilvánítani a regisztrációról és a közeli választásokról. A hazai örménységet a médiában magas posztot betöltő Avanesian Alex, az Armenia Népe Kulturális Egyesület vezetője képviselte, aki azonnal leütötte Dzsotján Dávid műsorvezető által feladott magas labdát.

Dzsotján Dávid: Szeptemberi magazinunkat egy rövid választás előtti körképpel kezdjük. Stúdióink vendége *Paulik Antal*, a NEKH főosztályvezetője, aki röviden reagál majd a látottakra. A 2001-es KSH felmérések és az idei július 15-ig regisztrált adatok több helyen is ellentmondóak. Az örmény kisebbségnél például 2001-ben 836-an vallották, hogy kötődnek a nemzetiségi kulturális értékekhez és hagyományokhoz. Ehhez képest ebben az évben 2365-en regisztráltatták magukat.

Arménia Népe Kulturális Egyesület részéről Avanesian Alex: - Ez iradatlan nagy szám, hiszen az örmények létszáma, még ha a betelepüléseket is vesszük a XX. század elején a török népiirtás elől menekülők és Magyarországra betelepülők, illetve átvonultak tekintetében, ez stagnáló létszám volt mindig. Ha megnézzük az egyházi adatokat, a születések számát, a század eleji könyveket, ahol szokás volt, hogy valamely felekezethez tartozók befizették az egyházi adót, akkor mindig megállapítható, hogy a magyarországi örmények létszáma 3-500 fő körül kell mozogjon, ennyi van a listánkon közel száz éve, s ehhez csatlakoznak természetesen a szimpatizánsok.

Tehát Avanesian Alex (A.A) szerint csak 3-500 örmény él Magyarországon, pedig még a nagyon rosszul feltett népszavazási kérdések kapcsán is 836-an vallották azt, hogy kötődnek az örménységhez. Ha tényleg csak ennyi örmény él Magyarországon, A. A miért nem jelentette ki a kisebbségi törvény alkotásakor, hogy az örménység nem nemzetalkotó kisebbség, hisz a törvény minimumként 1000, legalább száz éve Magyarországhoz kötődő örmény származású személyt említ?

De ez még semmi, kiderül, kik is az igazi örmények:

A. A.: - A 2001-es adat, amelyik 600 valahány főről szól, tulajdonképpen ezt is ketté kell bontanunk, hiszen vannak az anyanyelvűek, akik tartoznak igaziból a közösséghez, hiszen az anyaországukat is Örményországnak vallják, beszélnek anyanyelvüket, ápolják kultúrájukat, és nagyon helyes és nagyon pártolható az a tény, hogy vannak olyan szimpatizánsok is, akik ezt a kultúrát támogatják. Szomorú ez a tény, hogy az újbóli törvénymódosítás kapcsán ennyire felhígult megint az örmény közösség.

Tehát a 836 már csak 600 valahány lett, és annak is csak egy része az igazi, a többi szimpatizáns. Ezek lehetünk mi, az erdélyi örmény családokból származó magyar-örmények, akik Örményországot őshazának, Erdélyt (Szamosújvárt, Gyergyót, Erzsébetvárost, Csíkszépvizet, stb.) pedig anyaországnak tartjuk. Aniból majd 800 éve menekültek el őseink, és Erdélybe 330 éve telepedtek le, onnan apránként kerültek a mai Magyarország területére. Csak azt nem értem, miért tetszeleg A. A minden évben Szamosújvárott a Szent Gergely napi búcsú alkalmából az ottani - örményül nem tudó - "szimpatizánsok"-nál. Vagy ettől még ők örmények, csak aki Magyarországra került, az nem? Mi csak „hígításnak” vagyunk jók az igazi örmények közösségében?

A. A.: - Én azt látom, hogy a törvénynek hibái vannak, változatlanul hibái vannak, nem kötelez senkit semmire sem, szabadon átjárható a nemzetiségek. Én lehetek most örmény, de négy év múlva indulhatok akár román képviselőként, vagy bármilyen nemzetiségi színben. Ez rettenetesen hibás.

Ilyen képviselő tényleg volt, de ezt a hölgyet az ANKE indította örményként, aztán román színekben lett a Rádió Kuratóriumának tagja.

A A.: - ... és az is nagyon hibás, hogy a jelölt állítási papíron ugyan olvasható egy kérdés: - Beszéli-e az anyanyelvét, illetve hová tartozik, de ez tulajdonképpen teljesen mindegy, be is x-elheti, meg nem is, felelősségre nem vonható. A bejegyzett örmény szervezeteknek kell jelölteket állítani, mint ahogy most. Egy kritérium legyen: a nyelv. Aki beszéli anyanyelvét, csak az tudja kultúráját ápolni, az tud oktatni, az tud az anyaországával kapcsolatot teremteni, ő képviselni tudja saját nemzetiségét széles körben az egész világon.

Tehát ismét a nyelv legyen az egyetlen kritérium. Ezzel sikerült A. A-nek 10 éve szétrombolnia az örmény közösséget, mert így csak kisszámú - talán 2-300 főre tehető - nyelvet beszélő legitim örmény maradna. Ezzel sikerült elérni a NEKH Kuratóriumánál, hogy csak az örmény anyanyelvű pályázatoknak legyen nyeresi esélye. Nem mi veszítettük el a nyelvünket, hanem elődeink, már több mint 100 éve, 30 generáció alatt. Akkor Agárdy Gábor és Pongráz Gergely is csak szimpatizáns volt, vagy Ők kivételek? Nekik szabad volt nem tudni örményül? Kétségtelenül nehezebb az örmény kultúrát ápolni örmény nyelvtudás nélkül, de azért lehet. Ez legyen a mi problémánk. Sok-sok példa van rá az utóbbi években... Lehet kiadni három-nyelvű naptárt a Genocídium évfordulójára, támogatni Pilinszky verseinek örmény fordítását, örmény zene rádió felvételét, lehet vinni 150 örmény tematikájú könyvet Örményországi könyvtárakba, kiállításokat rendezni örményországi fotókból és kódexekből. Ha készítünk egy könyvet a szamosújvári örmény temetőről, az milyen kultúra ápolásának számít? Miközben a szerzők egyike sem beszél már örményül? Ha támogatunk fiatal armenológust kutatásaiban és örmény nyelviskolát indítunk, az minek számít? Ilyenkor melyik kultúrát támogatjuk?

A. A.: - Egy nagyon egyszerű példa, nagyon furcsa lenne, ha a határon túli magyar szervezetek képviselői nem beszélnének magyarul, hanem tolmácson keresztül tárgyalnának a magyar kormánnyal. Ugye ez elképzelhetetlen?

Igen ez elképzelhetetlen, de már fogadott a magyar kormány nagy örömmel néhány másod, harmadgenerációs „amerikás” magyar tudóst, művészt, politikust, sportolót vagy üzletembert, akik egy szót sem tudtak magyarul. Pedig Ők még nem harmincadik generációs magyarok. Képzeljük, milyen örömmel fogadják majd „Őket”, ha 700 év múlva is magyar származásúnak vallják magukat. Bár lehet, hogy A. A. valamelyik utóda majd számon kéri rajtuk a magyar nyelvtudást.

Ha valaki elolvassa a többi kisebbségi vezető nyilatkozatát (www.mtv.hu/rondo), mindegyikük védi saját kisebbségét, míg A. A. kifelé lejárattja és befelé megosztja azt. Az erdélyi örményeknek még a létét is megkérdőjelezi, képzeljük el, hogyan lehet így együttműködni a következő Országos Önkormányzatban...

(A szerző az Országos Örmény Önkormányzat elnökhelyettese)

* * *

Az 1956-os forradalomra emlékezünk

Mindent a Hazáért!

Pongráz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról

2. rész

Október 24.

„Kíváncsian kérdeztem az egyik embertől, hogy mi történt? — Hát nem hallotta, hogy mi van Budapesten? - kérdezte szinte sűgva az ember. - A rádió minden öt percben a himnuszt játssza, kijárási tilalmat rendeltek el, és kihirdették a statáriumot. Lehet hallani a rádióból a gépfegyverek ropogását, és ez azt jelenti, hogy valami nagy baj van a fővárosban. Lőnek!...

Bekapcsoltam a rádiót. A himnusz utolsó akkordjait hallottam és mindjárt utána a következő bemonadást: *'Ellenforradalmi, reakciós elemek fegyveres támadást intéztek középületeink ellen, és megtámadták karhatalmi alakulatainkat. A rend helyreállítása érdekében további intézkedésig tilos minden gyülekezés, csoportosulás, felvonulás. A karhatalmi szervezetek utasítást kaptak arra, hogy a rendelet megszegőivel szemben a törvény teljes szigorával lépjenek fel. A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa.'* (A rádióadások tükrében, 19,7)

A háttérben egy-egy rövidebb géppisztoly sorozatot is lehetett hallani. Tehát igaz! Budapesten harcok vannak. Jól ismerve bátyáimat és öcséimet, tudtam, hogy ők is benne vannak, és úgy éreztem, hogy most mellettük a helyem. Azt is tudtam, hogy hiába kérek engedélyt arra, hogy Budapestre menjek, mert azt

úgysem kapom meg. Tehát nem szóltam senkinek, hanem felkapaszkodtam az első pótkocsira, amely cukorrépat szállított a selypi cukorgyárba...

A vonaton, amelyen a megszokottnál sokkal többen voltak, újabb híreket hallottam: az orosz tankok bevonultak Budapestre, és a főváros utcáin csaták folynak. Este az ávósok kezdték a rádiónál, amikor belélték a tüntető tömegbe, rengeteg sebesültet és halottat hagyva az utca kövezetén. A munkások és diákok azonban órák alatt szereztek fegyvereket, és visszalóttek. Most már egész Budapest területén folyik a harc, az ÁVO és az oroszok ellen. Mindenki azt kiabálja, hogy ruszlik haza és vesszen az ÁVO. Nagy Imrét akarják miniszterelnöknek. Ez azt jelenti, hogy Budapesten kitört a forradalom.

Hallottam a tegnapi tüntetésről is. Kétszázezer ember a parlament előtt, ahol *Nagy Imre* beszélt a tömegeknek. A Bem szobornál *Sinkovits Imre* színművész elszavalta a Nemzeti dal-t, és bicskával kivágták az orosz címert a nemzeti zászlókból. Ledöntötték a Sztálin-szobrot a Hősök terén, az egyetemisták 16 pontba foglalták össze követeléseiket. Ma reggelre pedig az egész főváros hangos volt a fegyverek ropogásától...

Éjfél körül lehetett, amikor megérkeztem Ernő bátyám lakására, amely a pesterzsébeti HÉV állomás közelében volt. Az útnak több szakaszát lapos-kúszásban kellett hogy megtegyem, mert körülöttem mindenfelé golyók röpködtek. Ilyenkor az ember úgy lapul a földhöz, mint az a palacsinta, amelyik leragad a serpenyőhöz. Ha eddig nem is tudtam volna imádkozni, ez az út megtanított rá.

Kopogtatásomra sógornóm, Magdi nyitott ajtót. Azzal fogadott: 'Na végre megjöttél!...Magdi beszélt, és elmondta, hogy Ernő a parlamentben volt Nagy Imre mellett, és figyelmeztette őt, hogy amennyiben az ÁVO a fegyverét használja a Rádiónál, vérfürdő lesz. Elmondta, hogy Ödön és Bandi fegyvereket szereztek a Lámpagyárból, és 23-án éjjelkor már sok-sok ezer fegyver volt a felkelők kezében. Azt mondták, hogy a Corvin közbe mennek, és még az éjszaka folyamán visszajönnek érted. Elmondta még, hogy Andris volt az egyike azon gyerekeknek, akik felmásztak a Sztálin-szoborra, és a drótkötelet a nyakába tették. Úgy lerántották a talapzatról, hogy csak a csizmája maradt ott. (A későbbiek során a Hősök terét Csizma térnek hívták.)

Annyira belemelegedtünk a beszélgetésbe, hogy észre sem vettük az idő múlását. Hajnali 2 óra körül lehetett, amikor kopogtak az ajtón. Magdi megismerte Ödön kopogását. Ödön és Bandi együtt jöttek. Ernőt is felébresztettük, és így négyen vettük körül az asztalt. Tátott szájjal hallgattam, míg bátyáim beszéltek.⁶

Október 25.

„...Mindenkit valamilyen külső ismertetőjel szerint hívtunk, és akkor hamar mentek a keresztelések. *Beszkártos, Szemüveges, Micisapkás, Kalapos, Kiskatona, Csonkakezű, Hosszú,* és így sorba olyan neveket adtunk egymásnak, amelyek legjobban ráillettek viselőjére. Egy-egy név rajta is maradt az illetőn, és soha senkinek nem jutott eszébe, hogy tiltakozzon új neve ellen. Engem „*Bajusznak*” hívtak, és ez a név rajtam is ragadt végig. A gyerekek közül ketten voltak ipari tanulók, a többi gimnazista vagy hallgató volt. A Kiliánból megszökött munkaszolgálatos katonáknak most volt először fegyver a kezükben. Ebben a csoportban többen voltak olyanok, akik már 24-én reggel jöttek erre a környékre, amikor a páncélautót megsemmisítették. Ők már átestek a tűzkeresztségen. Lelkesen, hangos szóval mesélték el ők is az előző napi támadások visszaverését. Az ablakon kinézve láttam a kiégett páncélautót és jobbra, egy kicsit feljebb a Körúton a kiégett tankot. Halottakat azonban nem láttam sehol, mire a srácok megmagyarázták, hogy az éjszaka folyamán vöröskeresztes orosz teherautók jöttek és összeszedték a halottjaikat. Senki sem bántotta őket.

A környéken uralkodó csendet most egy messziről jövő kiáltás verte fel, amelyet átvéve, négyszer-öttször ismételve, mind közelebről és közelebről hallottunk: „Egy tank és két teherautó a Borárosról! A Beszkártos ment az ablakhoz és ő is kiáltotta: - Egy tank és két teherautó a Borárosról! Vagy háromszor még megismételték. Csőre töltöttünk, és mindenki helyet keresett magának az ablak előtt. Vártunk. Ödön rontott be a szobába, és mondta, hogy a Kiliánban ávósok vannak, az Üllői úti részt foglalták el. Oda is küldött egy felkelőcsoportot, akinek csak a fele jött vissza. A többiek fogságba estek. Most azonban ezt a támadást kell visszavernünk, majd utána megyünk a bajtársainkért a Kiliánba.

- Öcsém - szólt nekem, vártad, hogy átessem a tűzkeresztségen. Hát most itt az alkalom. - Vigyázzatok, húzódjatok le, ne adjatok célpontot a ruszliknak! Éreztem a szívemet, ahogy a torkomban dobogott. Az a szó, hogy félelem, nem fejezi ki azt, amit éreztem. Azt hiszem, hogy nincs is megfelelő kifejezés a szótarban. Az oroszok azonban jöttek, és a Ferenc körúton már lőtték is őket. A tank, amelyik elől jött, min-

den irányból lőtt 76-os lövegével, és két gépfegyverével pászta az ablakokat. Most már mi is löhettünk, mert elérték a keresztezödést. Láttam a tank ágyújának a csövet pontosan felénk fordulni. Felordítottam: „Feküdj!” A lövedék a felettünk lévő emeletet érte, csak vakolat esett ránk a plafonról. Visszamentünk az ablakhoz, amikor láttuk, hogy orosz katonák szökösnek fától fáig és kaputól kapuig. Ruszki gyalogság! Az egyik kapualjban megláttam egy orosz fejet, ahogy az utat nézte. Céloztam, és meghúztam a Mauser puskám ravaszát. Láttam, hogy az orosz katona kiesett a járdára. Borzasztó érzés vett erőt rajtam, de ez már nem félelem volt. A félelem elmúlt, ahogy a harc megkezdődött. Az a tudat, hogy én egy embernek oltottam ki az életét, olyan érzést keltett bennem, amit a halálos ellenségemnek sem kívánok. Sírtam és visszahúzódtam a fal mellé. Nem sokáig lehettem ott, mert a srácok elkezdtek kiabálni: - *Bajusz, ne sírj most! Jönnék a ruszki! Majd ha visszavertük a támadást, lesz időd sírni. Gyere, adj nekik! Ők támadnak, mi csak védekezünk. Ha nem ők támadnának, nem folya a vér. Nekünk azonban tartani kell a Corvint!...* Csend lett a környéken. Csak az Üllői útról hallatszottak néha lövések és rövidebb-hosszabb géppisztoly-sorozatok. Azt viszont, ami a Körúton volt, nyugodtan lehet halálos csendnek nevezni. Orosz halottak heverték mindenhol. Sajnáltam őket, de a bajtársak szavai jutottak eszembe: 'Ők támadnak, mi csak védekezünk. Ha ők nem támadnának, nem folya a vér.'

Gerő Ernőék hívták be az oroszokat, hogy néhány gazembernek az uralmát biztosítsák, ha kell, a nemzet lemészárlása árán. Hát ha az oroszok belementek ebbe a játékba, és most ők húzzák a rövidebbet, az nem a mi bűnünk. Ez a mi hazánk, és ezt nekünk kötelességünk megvédenünk. Édesanyám egyik szerzeményének a refrénje jutott eszembe, Reményik Sándor versét zenésítette meg: *„Meghalunk, de előbb megfizetünk érte!” Úgy is van! Most nem a mi életünk a fontos, hanem a magyar nemzet szabadsága...*⁷

A segélyhelyen mindig voltak fegyvertelen felkelők, kik várták a sebesülteket, s ha Doki vagy Pufi egyszer valakire azt mondta, hogy a kórházba megy, annak a fegyverét máris vitték. A gyerek puskája is eltűnt, és az, akinek a combjából néhány perccel ezelőtt érzéstelenítő és jajszó nélkül kivették a repeszt, most elkezdett sírni. Nem a sebesülése és a fájdalom, hanem a puskája eltűnése csalt ki könnyeket a szeméből."⁸

Október 26.

A Corvin köz, Üllői út, Körút térségben 26-án történnek a legnagyobb harcok. A szovjet támadások hajnalban kezdődtek, és többszöri újratámadással szinte egész nap folytatódtak. A corvinisták győzelmével ért véget a nap: „Korán reggel megindultak a támadások, melyek fogadására úgy-ahogy voltunk csak felkészülve. A srácok a Körúton végig jól el voltak látva fegyverrel, lőszerrel, benzinesüvegekkel, és mindenki a helyén várt. Alig világosodott ki, amikor kiáltásokat hallottunk a Körút felől: „Négy tank a Borárosról!” Felszaladtam a József körút 82-be, a második emeletre, ahol helyet szorítottak nekem is az egyik ablaknál. Valamennyien féltünk. Gondoltuk, hogy a mai nap kemény harcokat hoz, és arra gondoltunk, hogy estére talán mi is csak egy statisztikai adat leszünk a halottak, vagy legjobb esetben a sebesültek listáján. A tankok nagyon lassan jöttek. Sokszor megálltak, pedig nagyon vártuk, hogy legyünk már túl ezen a támadáson. Ezek a percek voltak a leghátborzongatóbbak. A várt támadások előtti idő, mintha megállt volna, a végtelenbe nyúlott. Hiába voltunk felkészülve a halálra, ezekben a lassú percekben mindenkin halálfélelem lett úrrá. Amikor benne voltunk a harcokban, már nem volt időnk félni. Olyankor a harc kötötte le teljes figyelmünket, és így a félelem is elpárolgott. Csak a harcra, az orosz tank megsemmisítésére gondoltunk.”⁹

„Alig múlhatott 11 óra, amikor a fegyverek elhallgattak, és másodszor hangzott fel a Körúton a diadalordítás. A mai nap második támadásának visszaverése azonban még eredményesebb volt, mint az első. Három a háromból! Később tudtam meg, hogy az Üllői úton is van egy megsemmisített tank. Az is teljes tűzerejét kihasználva jött, és a Tűzoltó utcánál kapott néhány benzinesüveget. Még a keresztezödés előtt megsemmisült. Sajnos mi is súlyos veszteségeket szenvedtünk ettől a tanktól...

Egyre több fiatal kapcsolódott a fegyveres harcokba, különösen a Corvin közben: „Hiába zavartuk haza a fiatal 12-13 éves gyerekeket, nem mentek el. Létszámuk óráról órára nőtt. Sokukat csak a kíváncsiság hozta oda, amikor meghallották a harcok eredményét a Corvin mozi körül. Nagyon sok kíváncsiból lett aztán hős. A Corvin köz híre bejárta Budapestet, és a srácok egyre jöttek. Érdekes jelenség, hogy a bátorság éppen annyira ragadós, mint a félelem. A kíváncsiskodóknak csak néhány percet kellett beszélni egy corvinistával, és látni a harcok eredményét ahhoz, hogy ő is keressen egy fegyvert magának. Corvinista lett belőle, és éppen úgy megállta a helyét, mint az „öregek”. Ha egyszer valaki átesett a tűzkeresztségen, azt már elzavarni sem lehetett onnan. Célunk pedig köztudomású volt. A magyar nemzet szabadsága!

Azoknak a srácoknak, akik ezekben a napokban fegyvert fogtak, a hazaszeretet nem csak üres szólam volt, hanem azt szívük mélyén érezték. A hazáért és a szabadságért készek voltak életüket is feláldozni. Sokan meg is tették, áldott legyen emléük." ¹⁰

Jegyzetek: 6. Pongráz Gergely: Corvin köz - 1956,45-48 p. A szerző kiadása 1982-2004.,
7. Ua. 53-56 p.,
8. Ua. 61. p.,
9.Ua.65.p.,
10.Ua.69.p.

Szerkesztette és összeállította: Frigyesy Ágnes

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

5. rész

Segíts magadon, az Isten is megsegít! Bizony ez így van. Eszembe jutott, hogy 2000-ben a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Történettudományi Tanszéke pályázati felhívására *Kerekesek, Kovácsok és sokan mások* címmel család- és helytörténeti dolgozatot állítottam össze, s akkor nagy segítségemre volt az akkor 73 éves nyugalmazott tanítónő *Csornai Erzsébet - Breuer Böske*. Nagy öröömre szolgál, hogy most is jelentkezett, s ezúttal új adatokkal is szolgált.

„Kellemes meglepetést okozott a Füzetek szeptemberi száma. Örömmel olvastam, és felolvastam bárátnőimnek templomunk történetét. Türelmetlenül várjuk a folytatást! A családokról szóló beszámoló abc-s sorrendben fog történni? Ha igen, úgy egy kevés tájékoztatással én is szolgálhatok. (...)A forrás az 1941-es kiadású Magyar Városok című könyv, VI. részében olvasható. Személyi adattár.

Édesapámról a következőket írja a könyv: *Breuer Gyula* nemes, sóelosztó, Magyarlápos. Született Hadadon, 1897-ben Gölnicbányai eredetű családból. Édesapja József, kereskedő, nagyapja Pál (akit a mongráfia tévesen Zsigmondnak ír) gyógyszerész volt Magyarláposon, hitvese *Voith Mária*, akivel hét gyermeküket példásan nevelték. Breuer Gyula középiskoláját Zilahon végezte, azután kereskedelmi pályára lépett. 1940 óta mint sóelosztó működik. A róm. kat. Egyházközség képv. Test. tagja. 1915-ben hadba vonult a 23. vadász-zászlóaljhoz, az orosz és olasz frontokon harcolt, ahol megsebesült és mint 33%-os hadirokkant szerelt le. Tizedes volt. Neje Duna Erzsébet. Gyermekei: Sándor és Erzsébet (vagyis én).(...)Megtiszteltetés, hogy a mi kis városunkról, s azok örmény gyökerű családjairól a Füzetekben is szó esett. Pécssett letelepedett unokabátyámnak *Dr. Breuer Pálnak* is írtam ezzel kapcsolatban.

Szerény szolgálataimat felajánlva maradok kívánva jó erőt, egészséget úgy Julikának, mint a szerkesztőség minden tagjának, hogy még sokáig olvashassuk az E.Ö.Gy. havi Füzeteit. Sok szeretettel öleli Erzsébet."

A Breuer, illetve a Voith családra még többször visszatérünk, most azonban két képet közlünk. Voith Mária gyászjelentését, aki az utolsó terhességét meg akarta szüntetni, és belehalt.

Az alábbi kép az Alsókosályi (Szolnok-Doboka megye) hídórség öregbakáinak csoportképe, ahol Breuer Gyula a parancsnok látható négy bajtársával. A kép 1944-ben készült.

Magyarláposon vagyunk 1940-ben

Ezt a lapot édesanyám, *Kovács Mártonné*, szül. *Kerekes Julianna* 1940 augusztus 10-én írta. A címzett anyai barátnője, a gyermektelen özvegy, Mamus, aki bennünket 1945-ben, mikor a kommunisták orosz segédlettel édesapámat elhurcolták, a „dolgozóházba” zárták, és minket kilakoltattak a Dermata telepi szolgálati lakásból (Kolozsvár) - magához vett, saját otthonába. Valószínű, hogy míg nála laktunk, édesanyám visszavette a veszélyes szövegűnek tartott üdvözlőlapot, kicsit változtatott, törölt, kaparászott rajta, hogy egy esetleges ismétlődő házkutatás alkalmával ne hogy bajt hozzon reánk. Megsemmisíteni nem volt lelke, legalább e képen akarta, továbbra is szeretett temploma mellett látni az Országzászlót. Álljon itt a kiegészített szöveg: „*A jó Isten kegyelméből az ismét magyarrá lett szülőfalucskámból boldogan köszöntöm a mindig anyai (?) jó Kálvinista Zugh nénit. Kézcsók és csók Julika és Árpád. Sok szívélyes (?) szeretettel Etus és Juliska.*” A vidám hangulatú üdvözlő nem is sejteti, hogy négy hónappal előbb temették el nagymamámat. A nyugalmazott tanító néni segítségével idézzük meg a közelmúltat.

Ezt a képet a római katolikus templom uralja. Az örmény magyarok, *Novákok, Gajzágók, Voithok, Patrubánok* és mások hathatós anyagi és erkölcsi támogatásával, közreműködésével épült. Mögötte volt az 1868-ban felállított járásbíróház, melyet 1885-ben telekkönyvi osztállyal bővítettek ki. Majd a levéltár is ott kapott helyet, és néhány szolgálati lakás a befelé elnyúló telken. Ma kisegítő iskola működik benne. A sarkon van a Tulics-ház (örménymagyarok). *Tulics György* kereskedő hat gyermekkel hagyta özvegyen feleségét, Irma nénit, aki a legkisebbet, Nusikát még szoptatta, mikor a férjét eltemette. Irma néni vezette aztán az üzletet, és szépen felnevelte a gyermekeket. Jóska gyógyszerész lett, Laci asztalos, Irénkével nem tudom, mi lett, Feri kereskedő maradt, az ő leszármazottja, Ferike, itt él Láposon, autószerelő, de román felesége van - Gyurka taxator volt Fülöp Dani mellett a buszon, Nusika pedig ifj. *Dragomán Gusztikához* ment feleségül. Id. *Dragomán* közjegyző volt, telekkönyvvezető. A Borkúti út másik sarkán a *Tulics Pista* bácsi péksége volt, azelőtt sörgyár és nagykereskedés. Felesége *Uray Ilonka* is örmény asszony volt. Ott is hat gyermek született. Mellette ifj. *Dragomán Gusztikának* volt a vendéglője, szép bálteremmel, moziteremmel. Az uradalmi intéző a Macskamezei utca elején lakott (a képtől balra nyíló utca) *Breuer Ödön*, valamikor sokat mulatott abban a házban, s nagy pocakját simogatva mondogatta: ez a csirkeketető! Meghagyta, hogy halála után barátja, *Farkas Jóska*, Ödön napkor locsoljon a sírjára egy-egy liter bort. A templom mögötti házsor egy része, és a saroképület is áll még. A többiből már semmi sincs így.

A kép bal sarkában a római katolikus templom, kerítése, majd mögötte a görög katolikus templom látható, amelyet az ortodoxok elvettek, és nem is adják vissza. Annak idején ortodox istentiszteletet az iskola legkisebb termében, a földszinten tartottak. Kis harangláb állt mellette.

Látható még a *Voith*-féle kúria és gyógyszertár, *Rosenfeld Ármin* vegyeskereskedő nagykereskedése, az emeleten pedig zsidó szabóság volt. Utána a református parókia, majd a kántortanítói lakás következik. (Egyik sem áll már.) A református templomtól jobbra lévő kissé kiugró épületben volt a *Bozga*-féle ital-kimérés, majd a sort *Breuer Gyula* vegyeskereskedése zárja.

(Adatközlő: *Csornai Erzsébet, Breuer Böske;*
73 éves nyugdíjazott tanítónő)
Folytatjuk

* * *

Molnár József

Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai

„Hol vagyon Amsterdamhoz képest Arménia? - tette föl a kérdést Misztótfalusi a Mentségében. Az Ararát körül elterülő ezer méter magas fennsíkon, a legenda szerinti Paradicsomkertben. Maga az örmény nép eddigi tudomásunk szerint 1200 táján Kr. e. vándorolt be Délkelet-Európából mai lakóterületére. A mindmáig részekre szakított Örményország több mint 3000 éves történelme során a kelet-nyugat irányában vezető fontos karavánutak mentén, kedvező fekvése és szépsége miatt az egymást felváltó és állandóan terjeszkedő nagyhatalmak útjába került.

Az egymást váltó perzsa, macedóniai-görög, szíriai, római, kelet-római, mongol, török és orosz uralom alá került, de soha nem adta fel kultúráját. Nyelvük az indogermán nyelvcsalád tagja, melytől azonban hangeltolódások miatt nagyon eltávolodott. Történelmük során mindig csak rövidebb időre tudták kivívni függetlenségüket, kettészakítva hol a keleti rész, hol a nyugati volt szabad, de a kettő együtt alig. A kereszténység már a negyedik század elején *Szent Grigor* térítő munkássága következtében gyorsan terjedt közöttük. A legenda szerint már *Taddeusz* apostol is eljutott hozzájuk. Tény, hogy a kereszténység, a kaukázusi népek között elsőnek, már a negyedik században államvallás lett, mely a 451-es kalcedóniai zsinat után az eretneknek tekintett monofizita irányzathoz tartozott, mint a kopt, a szíriai és etiópiai egyház. A kereszténység megszilárdulásával egyidőben *Meszrop* püspök megalkotta az önálló örmény írás ábécéjét, alapul véve a görög írást, kiegészítve szíriai és iráni elemekkel. A korábbi részfordítások felhasználásával, a görög septuaginta alapján 436-ban lefordította a Bibliát örmény nyelvre, mellyel megteremtette a modern örmény irodalmi nyelv alapjait. Ugyanakkor e században megindult az őskeresztény irodalom lefordítása is, melyek közül sok eredeti elveszett és csak örmény fordításban maradt ránk. Az örmény írásnak és a Bibliának köszönhető, hogy a következő nehéz másfélezer év alatt a váltakozó elnyomatások ellenére sikerült az örményeknek megtartaniuk anyanyelvüket, sajátos írásukat és nemzeti jellegüket, míg a koptok és szírek a perzsa uralom alatt nyelvüket is elveszítették. Bizánc és Róma ellenére az örmény egyház megtartotta önállóságát.

Az ezredforduló rövid aranykora után a török és a Bizánci Császárság egymással versengve igyekezett hatalmát kiterjeszteni az örmény területekre. 1064-ben a törökök elfoglalták az ősi várost, Anit, a bizánciak pedig keleten legyilkolták a Bagratuni dinasztia utolsó tagját, s ezzel megkezdődött az örmény nép ezeréves tragédiája. Megindult az első nagy menekülési áradat Nyugat felé. A század második felében Kisázsia délkeleti részén, Kilikiában sikerült egy örmény hercegséget létrehozni, s mikor a XIII. században a tatár pusztítások elől Kelet-Örményország lakóinak nagy része menekülni kényszerült, egy csoportjuk az ekkor még fennálló Kilikiai hercegségben telepedett le, másrészüik azonban továbbvándorolt Európa felé. Így keletkeztek az örmény telepek Konstantinápolyban, a Balkánon (ahova 591-ben már Mauritius császár is telepített örményeket), Dél-Oroszországban és a kereskedelmi kolóniák Genuában, Velencében, a Fekete tenger partján, a Krím-félszigeten. Ezekon kívül kisebb diaszpóra telepek Dél-Franciaországban, Olaszország különböző részein. *Schütz Ödön* a XIII. századi oklevelekből kiderítette, hogy Esztergomban már akkor éltek örmények, akik jól ismerve a tatárok kegyetlenségét, a magyarokkal együtt részt is vettek az ellenük való harcban. Mi sem jellemzőbb az örmények szívósságára és kereskedelmi érzékére, mint a perzsiai gazdag kereskedelmi központ, Új-Dzsulfa története. 1603-ban Abbas perzsa sah Örményország nagy részét elpusztította és Dzsulfa város lakóit Isfahán mellé telepítette. Ismerve az örmények kiváló kereskedelmi érzékét, Isfahánt az ő segítségükkel akarta kereskedelmi központtá tenni. A város szélén letelepített örményeknek adómentességet adott, önkormányzatot és szabad vallásgyakorlatot engedélyezett. Noha az erőszakos deportáció következtében az áttelepítettek 80 százaléka elpusztult, a település Új-Dzsulfa néven három-négy évtized alatt Perzsia egyik legjelentősebb örmény kereskedelmi és kulturaközpontjává fejlődött, kolostorokkal, iskolákkal, kórházzal, fürdőkkel, ipari üzemekkel, templommal és püspöki székhellyel. Az 1640-es években innen indultak Kelet felé örmény telepes kolóniák alapítására, el is jutottak Indiáig (Benares, Behár, Calcutta), sőt Kínáig is. Kínától Marseillesig minden nagyobb településen templomot építettek, papot, püspököt tartottak, nyomdákat alapítottak. Mindezek elképzelhetetlen lenne a diaszpórában élő gazdag polgárok támogatása nélkül, akik kulturális célokra, sőt még az egyház által támogatott szegény örmények számára szánt adományaikkal sem szűkölködtek.

A híres, de eredménytelen firenzei zsinaton 1439-ben az örmény egyház is csatlakozott az unióhoz, de sem a konstantinápolyi püspökök, sem a többi keleti egyház - köztük az örmény is - nem tartották magukat az egyezményhez. A fenyegető török nyomás alatt az egyezmény nem is lehetett eredményes. De az alsó papság és a nép sem lelkesedett érte, nem bízott az örökké csak hitegető „latinok”-ban.

A zsinatot követően Konstantinápolyban egymást váltották a Rómához húzó és a vele ellenséges patriarchák, akik végül is felülkerekedtek.

Az örmény egyház csak egyetlen mise-szertartást ismer, mely még az ősi kappadókiai Caesariából származik és görög eredetű, de bizonyos szíriai és latin elemek is felfedezhetők benne. A latin egyháztól vették át a Magnificatot, a kereszttvetés nyugati formáját, viszont a misebornak vízzel keverését elvetették.

1742-ben a kilikiai patriarcha csatlakozott a római egyházhoz, s ha a többség nem is egyesült, a kapcsolat sohasem szakadt meg teljesen s nem öltött nyílt ellenséges formát, mert az örmény egyház létét nem annyira a római egyház befolyása veszélyeztette, hanem a perzsa, meg mohamedán elnyomás és később az orosz ortodoxia terjeszkedése.

Az egyesült örmény egyháznak az első világháborúig a két-három milliónyi örményből csak 100.000 tagja volt, az is leginkább a nyugati diaszpórában Kisázsiaiban, Görögországban, Itáliában, Franciaországban, Magyarországon és Lengyelországban. Protestáns misszionáriusok is megpróbálkoztak térítésükkel, de csekély sikerrel, csupán Angliában és Amerikában akad kevés hívőjük. Ennek oka nyilván az örmény egyház nemzeti jellegéhez, színes keleti szertartásához és a szentek tiszteletéhez való ragaszkodás, melyet a racionálisabb protestáns egyházak semmivel sem tudtak helyettesíteni, amely az örmény tradíciónak megfelelt volna.

Az örmény kultúra terjesztői és ápolói kezdettől fogva papok voltak, míg a szomszédos grúzoknál lovagi jellegű volt a kultúrellet, s az első grúz nyomda felállításán is két királyuk szorgoskodott. Az első örmény nyomdákat a papok alapították az örmény kereskedők támogatásával és közreműködésével a Földközi-tenger nyugati medencéjében a XVI. és XVII. században.

Az örmény egyház főpapjai, a katolikoszok papokat, apátokat, sőt püspököket is küldtek Nyugatra a könyvnyomtatás elsajátítására. Az örmény kereskedők pedig nemcsak támogatták a papi kezdeményezéseket, hanem közreműködtek a könyveknek Szmirnába, a mai Izmirbe való szállításában is. Az első örmény könyvet 1510-ben nyomtatta Velencében a magát keresztnevén csak *Hakobnak* nevező nyomdász.

Valamilyen oknál fogva, talán a katolikus cenzúra elől bújva, még a nyomtatás helyét sem tüntette fel. Őt könyvet nyomtatott a kikötővárosban, köztük egy vallásos verseskötetet és a kilikiai katolikosz egy művét. Utána még három pap-nyomdász telepedett le Velencében (1565-ben, 1585-ben és 1642-ben), mert az erősödő török nyomás miatt 1569-ben be kellett zárni a konstantinápolyi nyomdát. Velencében is csak korlátozott tevékenységet fejthettek ki a római egyház szigorú cenzúrája miatt. Nem sokkal a velencei kezdeményezés után hamarosan nyomtattak Paviában is örmény könyvet. De a nagy fellendülés csak a XVII. században következett be. Ekkor egymás után alakultak az örmény nyomdák Lembergben, Rómában (a Propaganda Fide keretében 1623-ban), Milánóban és Párizsban, sőt még Perzsia nagy örmény településében Új Dzsulfában is. A súlypont egyelőre továbbra is a Földközi tenger nyugati medencéjében maradt.

A Toszkán nagyhercegség kikötőjében, Livornóban is korán kialakult egy népes örmény kereskedő kolónia. 1642-ben, a fiatal III. Cosimo nagyherceg trónralépésének évében, mikor még a felvilágosult, liberális Ferdinando kardinális vitte a kormányzás ügyeit, alapította **Hovhannesz Djuhajezi** teológus az első livornói nyomdát. Livornói tartózkodásának talán legfontosabb eredménye az volt, hogy sikerült betűket és díszeket készíttetnie az Új Dzsulfában felállítandó nyomdához.

Mielőtt rátérnénk a Misztótfalusi-kutatás szempontjából oly fontos amszterdami örmény nyomda szerepére, vessünk egy rövid pillantást az örmény nyomdabetűkre és történetükre is. Az első betűmetszőjük kézírásos minta alapján metszette ki a nyomdabetűket: verzálisokat (jerkathagir) és kisbetűket (bolorgir, kerek, vagy Meszrop). Ezekhez járult később még a kurzív notrgir.

A velencei mester neve, aki - Misztótfalusi szavával élve - elsőnek törte meg a jeget, mindmáig ismeretlen. Az Amszterdam előtt készített betűkről sem az örmény, sem a nyugati kutatók nincsenek a legjobb véleménnyel. *Schütz Ödön* össze is gyűjtött közülük néhányat. **Handesz Amszorja** például 1888-ban úgy vélte, hogy az 1567-ben nyomtatott „*Tagharan énekeskönyv nyomdai kivitelezése igen primitív, a betűk ormóttanok és egyenetlenek*”. C. F. Neumann azt mondja egy Milánóban nyomtatott könyvről, hogy „*durva és félresikerült betűkkel nyomtatták*”. De nem volt jobb véleménye a Propaganda Fide kiadványairól sem, mert szerinte ezek is „*silányak és durvák*”. **Fr. Macler** pedig mintegy összegezve kijelentette: az örmény ösnyomtatványok „*közepes benyomást keltenek, és csupán az 1664-es Biblia az első örmény kiadvány, mely világos, tiszta és igazán művészi*” (Voszgán amszterdami Bibliája)

Az első betűk készítésének nehézségei érthetőek, hiszen nem lehet könnyű kiváló mestert találni, aki vállalkozik egy ismeretlen keleti nyelv betűinek kézírás után való kimetszésére. **Kevorkián** a nyomtatott örmény könyvekről nemrég megjelent tanulmányában a XVII. századból megemlíti még Jacques Sanlecques francia betűmetsző nevét is, aki a párizsi poliglotta Biblia nyomtatásához metszett betűket.

Folytatjuk

(A szerző Misztótfalusiról írt kéziratát közlés céljából átadta

Bálintné Kovács Júliának, mely

2001-ben megjelent a Balassa Kiadónál)

* * *

Kalmár László

Ki volt Czárán Gyula?

A mai Magyarország természetjáró társadalmában - annak ellenére, hogy a Magyar Természetbarát Szövetség a technikai munkákért adható kitüntetését 1989-ben Czárán Gyuláról nevezte el - csak kevesen tudják a fenti kérdésre a választ. E név legtöbbszörnek ismeretlenül cseng a fülében. Pedig kortársai „Oncásza hercege”, majd „Galbena fejedelme”, az őt követő generáció a „bihari turistaság apostola” névvel illette.

Az Erdélyi Kárpát Egyesület tiszteletbeli tagja, a Királyi Magyar Természettudományi Társulat és a Magyarhoni Földrajzi Társulat rendes tagja volt. Személye és tevékenysége mégis méltatlanul szinte feledésbe került. Ha ez az ember nem a múltszázadvég Magyarországon, de legalább is nem a magyar vidéken élt és alkotott volna, hanem valahol a Magas Tátrában, vagy a főváros környékén - nem is beszélve arról, hogyha az Alpok országaiban -, akkor ma menedékház, szobor vagy dombormű hirdetné a nevét és egész biztosan számunkra is ismertebb lenne.

*Déchy Mór*hoz hasonlóan mai magyar birtokos nemességet nyert örménycsalád sarja. Mária Terézia idején kerülnek Gyergyóból Arad környékére és Seprősön vásároltak birtokot. Ő is itt született - 150 évvel ezelőtt - 1847. augusztus 23-án. Gimnáziumi tanulmányait Aradon, majd Pozsonyban végezte. Habár

a műszaki tudományok felé vonzódott, apja óhajára, a kor szellemének megfelelően jogot tanult, 1865-67-ben Pesten, majd Bécsben. Az első szigorlatot 1871-ben kitüntetéssel végezte. További jogi tanulmányait súlyos betegsége (hólyagos himlő és az azt követő tüdőgyulladás) - ekkor még az antibiotikumok ismeretlenek - miatt abba kellett hagynia. Folytatására már nem volt alkalma, mert apja hazahívta Seprősrre, hogy segítsen a gazdálkodásban. Amihez nem volt semmi kedve. *„Íme ennyire jutottam!... Eddig a büntető paragrafusok között turkáltam, most a földdel fogom ezt tenni”* panasolta barátainak elkeseredve.

Vigasztalásul sokat utazott. Járt Ausztriában (Bécsen kívül: Innsbruck, Gastein, Linz, Semmering, Zell am See), Franciaországban (Párizs, Francia-Alpok) Olaszországban (Milánó, Como, Lugánó, Róma, Nápoly), Németországban (Berlin, Charlottenburg, Drezda, Heidelberg, Karlsruhe, Keilheim, Lipcse, Nürnberg, Potsdam, Regensburg és a Rajna völgye), Svájcban (Lucern, Zürich, Rigi-csúcs, Vierwalstadt tavai) volt úti célja, de volt Prágában, Konstantinápolyban, Skuratiban és Helgolandban is. Beutazta Erdélyt és az Al-Dunát.

Seprőstől nincs messze a Béli-hegységi, ahol szabadidejében egyre többet kószál. Innen aztán valóban csak egy ugrás a Bihar, így nem véletlen, hogy elkerül Biharfüredre, a kiépülő püspöki nyaralóhelyre is. Magával ragadja a táj szépsége, a természet varázsa.

Egyre gyakoribb barangolásai során megismerkedik *Pethő Gyulával*, a Földtani Intézet főgeológusával, akitől rengeteget tanul, nem csak geológiát, de botanikát és zoológiát is. Igazi turista tevékenysége csak apja halála után, 1890-től kezdődik. A birtokot bérbe adja és Menyházafürdön bérel villát, ahol valójában csak télen lakik. Tavasztól őszig a hegyeket járja, erdőn, barlangokban, pásztorszállásokon hál. Egész további életét a turistaságnak, a környék feltárásának szenteli.

1892-ben, 45 évesen, meglett férfi-fejvel beiratkozik Selmecen a Bányászati Akadémiára és sikeresen elvégzi azt. Így már tudományosan felvértezve kezd nagyarányú munkájába. Nem volt könnyű a feladat. A babonás hegyi lakók sokáig félték tőle. Szép szál, nagydarab ember volt, oldalszakállal, bajusszal. Széles karimájú fekete kalapban, hosszú bő, malaclópó köpenyben, piros flanel ingben és térdnadrágban, hatalmas bottal járt. Nem is csoda, hogy turistát még hírből sem ismerő pásztorok amolyan prikulicsnak hitték. Olyan személynek, aki vihart és istencsapást tud kiváltani, de hogy szemmel veri az embert meg az állatot, az bizonyos. Többször meg is kergették, még kutyákat is uszítottak rá. Később, ahogy megszokták, megismerték, meg is szerették.

A hatósággal sem volt sokkal szerencsésebb. Egy alkalommal Verespatak környékén túrázott *Ballauer Kristóf* plébános barátjával, amikor a csendőrök elfogták és bekísérték őket. Semmiképp nem akarták elhinni, hogy az egyikük földbirtokos, a másikuk pedig pap. Csak miután az egyik birtokos komája igazolta személyüket, engedték el őket, sűrű bocsánatkérések közepette. Czárán egy későbbi pesti előadó estjén így vallott ezekről: *„Még jól jár, ha csak kinevetik, mint eszelőst, aki járja bolondjában a hegyeket, nem tudni miért; vagy ha gyanús szemmel nézik, mint aki bizonyosan kincset keres; ha megszarolják, mint akinek sok pénze lehet, hogy ilyen kóborlásokra költi. Még jól jár, mondom ha csak megkergetik és agyon nem ütik, mint garabonciás diákot, aki csatangol, kószál egyik vidékről a másikra, s hordozza a fergeteget, földindulást, szárazságot, döghalált, minden bajt faluról falura. Ha a lelkét is kiteszi, el nem hiszi neki semmi emberfia, hogy lehetséges legyen: hegyet mászni, fáradni azért, hogy egy vízesést, barlangot, vagy effélét meglásson. Ez nem lehet, ilyen bolond ember nincsen, és ha volna, meg kellene kötözni; ez nem keresztény dolog: ebben valami ördögösség, valami gonosz rejtély lappang; ennek valami titkos rugója... legvalószínűbb, hogy az ördöggel cimborál s annak segítségével akar kincset találni és így tovább. És még az értelmiségnél sem találunk e vidéken sokkal kedvezőbb véleményt a turistákra nézve. A turistaság, a természetkedvelés itt csak nevetséges hóbort, a civilizációnak egy kinövése, a turista szánszámra méltó bolond, egy csakhogy éppen nem közveszélyes elmebeteg, kit nyavalyája nem enged pihenni s üz erre-arra a világban...”*

Mindez nem kedvetleníti el, a megszállottak kitartó szorgalmával róttá a hegyeket. Kereste meg a szebbnél szebb kilátó pontokat, az érdekesnél érdekesebb látványokat. Biztos szemmel látta meg a természet apró csodáit is, hogy aztán a látványt másokkal is megossza.

Czárán, az író

Nem csak az utak kivitelezésére volt gondja, hanem azok ismertetésére is. Fő műve a *„Kalauz biharfüredi kirándulásokra. Függelékül rövid tájékoztatóval a Bihar-hegység egyéb természeti nevezetességeiről”*. Ez a majd kétszázhetven oldalas kis könyv ma már turistatörténeti ritkaság, Belényesen nyomták 1903-ban, Süsmann Lázár nyomdájában. A szerző a kalauzt a *„Biharfüred lelkes természetbarátnőinek”* ajánlotta.

Az útleírás és tájismertető mellett a bevezető részben néhány verses „regulát” is tartalmaz. Sajátos módszerrel, úgynevezett Bihar-lépésben adja meg a távolságokat. A Bihar-lépést, számítás módját - a lejtőn, síkon és a meredeken - a bevezető szövegben részletesen ismerteti. Ez talán túlságosan részletezőnek tűnik, ám kétségtelenül gyakorlatias megoldás. Ahol a növényzet vagy az időközben bekövetkezett változások engedik, az utak a leírás alapján még ma is követhetők.

Minden útnál kétféle időadattal is szolgál. A leírás elején a szükséges pihenővel, a teljes túraidőt adja. A szövegben pedig egy-egy pont közötti távolság idejét. Ha valaki pihenők nélkül járná végig az ajánlottakat, akkor legalább 300 órát kellene, hogy talpon legyen.

Írt élvezetes turista tárgyú leírásokat az *Erdély* és a *Turisták Lapja* hasábjain is. Ezekben egy-egy - főleg bihari - táj (Biharfüred környéke, a Szamosbazar, Dézna stb.) hangulatos leírását adja.

Rendszeresen megjelentek írásai a „Nagyvárad” illetve a „Szabadság” című újságokban. Ezek tárca jellegű rövidebb prózai írások és versek. Témái kedvenc hegyvidékéhez kötődő, sziklaalakzathoz, vízeséshez, hegycsúcsokhoz és más természeti látványosságokhoz fűződő, részben helyi hagyományokat feldolgozó, azt továbbfejlesztő, részben saját fantáziájában született regék. Ezekből két gyűjteményes kiadás jelent meg „*Sztina de Valéi regék*” címen. Írásai a mai fül számára archaikusnak tűnnek, de élvezetesek és a szerző széleskörű klasszikus műveltségéről vallanak.

Folytatjuk

*(Megjelent a Természetbarát Híradó Czárán Gyula különszámában
1997. augusztusi számában)*

* * *

Közmeghallgatás

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és
a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
2006. november 13-án, hétfőn du. 17 órakor tartja

közmeghallgatását

a Fővárosi Örmény Önkormányzat klubtermében:
1054 Budapest, Akadémia u. 1. IV. em. 432 ajtószám alatt.
Minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hálás köszönetet mond mindazon közösségi tagjainak, szimpatizánsainak, akik 2006 évben is személyi jövedelemadójuk 1 %-át az egyesületnek juttatták. Rendelkezésük eredményeképpen 612.493 Ft adomány érkezett meg az APEH útján Egyesületünk bankszámlájára. Köszönjük!

Dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Amit látsz, azt elfelejted, amit hallasz, arra emlékezel, de amit csinálsz, azt tudod.

(Kínai mondás)

* * *

Párizsi falakon található graffitik

A becsült összeg többszörösét érte el a magyar származású fotográfus és képzőművész, *Brassai Graffiti I* című fotósorozata a párizsi Millon & Associés nevű független aukciós ház árverésén - emelte ki október 4-i tudósításában a Le Monde francia napilap. A 753 darabból álló gyűjteményből az 550 fotó mellett rajzok, szobrok is új tulajdonosra találtak, s még egy faliszőnyeg is.

Brassai 1932-től a párizsi falakon található graffitiket fotózta, ezek a felvételek először csak 1956-ban kerültek kiállításra a New York-i Modern Művészetek Múzeumában (MOMA). Ezeknek a képeknek egyik korabeli előhívású fotója, azaz vintage változata kelt el Graffiti I néven 206 597 euróért az előzetesen becsült 18-36 ezer euró helyett. Az 1931-ben fotózott *Macskakövek* című kép árát 40 ezer euróra becsülték, de végül 103 298 euróért került kalapács alá. A teljes hagyaték ötmillió euróért kelt el.

Az örmény anyától és magyar apától származó *Halász Gyula* (1899-1984) Brassóban született, Budapesten, majd Berlinben végezte tanulmányait, s 1924-ben Párizsban telepedett le. Harmincévesen kezdte a párizsi éjszakákat fotózni. Ekkor ismerkedett meg *André Kertésszel*, akit elkísért fotóriportjaira. Szívesen töltött időt a szürrealistákkal (majd más művészekkel, köztük *Picassóval* is), de azt vallotta, hogy fotóiban mindig csak a valóságot akarta kifejezni, mert nincs annál szürreálisabb. Az 1932-ben már Brassai néven megjelentetett *Párizs éjszaka* című fotógyűjtemény szemléletében és technikájában is páratlan pillanatfelvételei ma már ikonoknak számítanak, már csak azért is, mert a negatívok 1932-ben eltűntek, és csak 1987-ben kerültek elő.

(Megjelent az MTI-Panoráma után a Transindex weboldalon, 2006. okt. 6-án)

* * *

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

2006 év november 16-án 17 óra :

Magyarok Háza, (V. Budapest, Semmelweis u. 1-3.)

Műsor:

1. Kirkósa Péter hegedűművész, a XI. ker. ÖKÖ képviselője virtuóz darabokkal üdvözli a jelenlévőket
 2. Dr. Forgács Barnabás, a XI. ker. ÖKÖ képviselőjének videofilm bemutatója: Zarándokúton Olaszországban 2006-ban Szt. Lázár szigetén, Velencében, Pádovában és más városokban
 3. A filmbemutató utáni állófogadás.
- Dr. Keszy-Harmath Péterné a Bp. VIII. ker. ÖKÖ képviselője által készített örmény ételkülönlegességek kóstolója
(Az estet Bp. Főváros XI. ker. Újbuda Örmény Kisebbségi Önkormányzata (1113 Bp. Bocskai u. 39-41) rendezi.

* * *

Bemutatkoznak új képviselőink

A Fővárosi Örmény Klub október 19-i estjén bemutatkoztak a 2006. október 1-i örmény kisebbségi választásokon új mandátumhoz jutott képviselőink. A hangulatos estről képriportban emlékezünk meg.

* * *

Magyarország térképét újra kell rajzolni, mert a tudósok rájöttek, hogy Magyarország a csodával határos.

* * *

Bura László

Szakítópróba

A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai a 20. század derekán

(1. rész)

A szatmári római katolikus egyházmegye közel 200 éve alakult s vált a világegyház helyi részegyházává, közösségévé. Az egyházmegye területe az első világháborút követően - az 1940 és 1945 közötti időszakot kivéve - az állami közigazgatás tekintetében több utódállam között oszlott meg. A Szatmárnémetiben (Romániában) székhelyét fenntartó megyéspüspök a Magyarország és Csehszlovákia, később a Szovjetunió közigazgatási területéhez tartozó részeket helynökök révén kormányozta. Az 1990-es éveket követően a szatmári püspökséget az egykori püspökség Románia területén lévő részei alkotják.

A teljes egyházmegye történetének szakszerű megírása a fentiek fényében igen szerteágazó és munkaigényes feladat. Csekélyebb mértékben ugyan, de hasonlóan ilyen a mai, területileg megfogyatkozott püs-

pöksége is. Megnehezíti a feladatot, hogy - mint valljuk - az egyház láthatónak és láthatatlannak kettős egysége, az a látható intézmény és szervezeti közösség, amelyben a láthatatlan kegyelmi valóság, az isteni üdvösség megvalósul; emberi és isteni elemekből álló egyetlen, összetett egész. Az egyháztörténeti tárgyú munka tehát nem lehet pusztán jelentős pillanatok, események, folyamatok „tárgyszerű” számbavétele, egymás mellé állított tények sorolása - de valamilyen illusztrált dogmatörténet sem.

Az egyháztörténet teológiai diszciplína, mivel a természetes megismerő-képesség mellett a megismerés különös (ráción felüli) forrását és mércéjét is alkalmaznia kell a kinyilatkoztatást: következésképp nem szabad szétválasztanunk az egyszerre jelen lévő természetet és természetfelettit - amit viszont nagyon megnehezít vizsgálatuk egymásétól eltérő módszere is.

Tanulmányunkban a fentebbi elvek és szempontok szellemében kíséreljük meg áttekinteni az egyházmegye történetének azt az évtizednyi időt kevéssel meghaladó korszakát, amelynek kezdő időhatára az egyházmegye területének szovjet megszállását (majd a román állam közigazgatása alá kerülését) megelőző hónapok, „végpontja” pedig az egyház Rómától való elszakítási kísérletének meghiúsulása.

A szatmári részegyház élete és eseményei tulajdonképpen nem szakíthatók ki a nagyobb, egyetemesebb keretektől, konkrétan az országos eseményekből, esetenként az egész kommunista táborra jellemző folyamatokból, de a korszak bemutatásában a főbb események és szellemi áramlatok részletes bemutatására nem törekszünk, ugyanis ezek a helyi egyházat alkotó közösség számos tagjának sorsában egyéni életét érintő eseményekként, egyéni sorsokban realizálódnak, sokaságuknak külön-külön számbavétele azonban az egészet, az összképet tekintve az általánost nem módosítja.

A szatmári egyházmegye nevezett korszakáról igen kevés az egykorú írásbeli dokumentum, némelyik eseményére is csak érintőlegesen utal külföldön megjelent egyháztörténeti munka. Több, az 1990-es változást követő időszakban megírt egyháztörténeti munka viszont már foglalkozik ennek az időszaknak a folyamataival, jelenségeivel is. Többnyire kortársak - résztvevőknek vagy az események tanúinak - szóbeli vagy írásbeli közléseire alapozva. A visszaemlékezők közlései többször ellentmondóak, az adatközlésben pontatlanok, egyoldalúak. Az immár írásba foglalt visszaemlékezéseket, közléseket olvasva a visszaemlékezőt olykor elfogultnak, az események, személyek megítélésében némely esetben túlzóan énközpontúnak érezzük.

A forrásokból merített adatok és hivatkozások közlésekor tanulmányunkban elfogulatlanságra és pontosságra törekszünk, az események, „szereplők”, jelenségek megítélésében a kortársak mércéjével mérünk, megítélésükben ugyanis minden más mérce csal. Az egyéni cselekedeteket, megnyilatkozásokat korabeli, némely esetben későbbi megítélésüknek megfelelően idézzük ugyan, valós értéküket azonban nyilvánvalóan a nagyobb történelmi távlat fogja megmutatni.

Amikor 1942-ben az egyházmegye a három évvel korábban lemondott *Fiedler István* helyébe *Scheffler János* személyében új megyéspüspököt kapott, az egyházmegye területe - rövid ideig - az alapítása korabelivel egyező volt, a második világháború befejeződése után viszont ismét több ország területe között oszlott meg. Romániában maradt a székhelye: Szatmárnémeti, valamint a szatmári és a máramarosi főesperesség-be szerveződő öt esperesi kerület. Romániában élő híveinek száma mintegy hetvenezer, többségükben magyar anyanyelvűek, a sváb származásúak egy része még őrzi német (sváb) anyanyelvét, többsége csak származástudatát, kevés köztük a szlovák nyelvű. Román anyanyelvű római katolikusok még nem éltek az egyházmegye területén.

Az egyházmegyét és a területén élőket a Trianon utáni időszak gazdasági (román földreform) és társadalmi-politikai intézkedések és áramlatok érintették (a magyarság nemzeti elnyomása, a vissza németesítési törekvések: a magyar nyelvű egyházi iskolák és óvodák megszüntetése, az irredentizmus, a magyar revizionizmus), 1940 után a hitleri propaganda hatására megjelentek a nemzetiszocializmus és a fasizmus eszméi (a Volksbund szervezkedése, katonákat toboroztak az SS-be), terjedt az antiszemita propaganda, s az egyháznak, a híveknek szembesülniük kellett a zsidók deportálásával is.

Szatmárnémeti bombázásakor a püspökséget ért találat következtében majdnem egészében elpusztult a püspök udvari papsága, 1944 őszén a német identitású hívek jelentős hányada (esetenként egész községek papjukkal együtt) Németországba távozott, számos egyházmegyés pap is külföldre költözött. Az orosz csapatok bevonulásával egyszerre megtorpant az egyház életében a háború befejezése előtti három év során szembetűnő fellendülés (új plébániák, filiák szervezése, katolikus gimnáziumok, tanítóképzők, elemi iskolák, óvodák, szeminárium, Mária-kongregációk, katolikus sajtó, könyvkiadás, új szerzetesrend (szaléziek) megtelepülése, Katolikus Karitás, Katolikus Akció). 1945 januárjában sokezer sváb származású (többségében német nevű) hívőt a Szovjetunió munkatáboraiába deportáltak. A román közigazgatás

bevezetésekor újra megjelent (s fokozatosan erősödött) a román nacionalizmus. Mint minden szomszédos kommunista vezetőségű államban, Romániában is megkezdődött a vallásellenes uszítás, az ateista propaganda, az egyház és a vallásgyakorlás tervszerű visszaszorítása, illetőleg a megsemmisítésükre való törekvés. Az ötvenes évek elejétől Romániában minden szakterületen (minisztériumokban, központi intézményekben) szovjet tanácsosokat alkalmaztak, ők irányították a gazdasági, politikai életet is.

Nem egyszerűen a korszak pusztá eseménysorát szeretnők számba venni, hanem arra is szeretnénk valamelyes választ keresni, hogyan alakult ebben az időszakban Jézus küldetése egyházában, illetőleg a krisztushívőknek a szatmári részegyházon belüli közösségében.

Kiindulásul szolgáljon az a tény, hogy a részegyházban az apostolutód a püspök, ő őrzi, az apostoli hagyomány folytonosságát, és a hagyományról tett tanúságával biztosítja annak hitelességét, öröködi a krisztushívők felett, tanításával őrzi és terjeszti a hitet.

Scheffler János 1945. februárjában kiadott körlevelében erre utalva figyelmeztet: „Mindenkor, de különösen ilyen rendkívüli nehéz időkben fontos, hogy az eseményeket szent hitünk fényénél lássuk és az Isteni Mester szándéka szerint jól megértsük.” A híveket a Gondviselésre emlékeztetve vigasztalja: „A helyes kiindulás: Minden, ami velem és szent Egyházzal történik, Isten akaratából, legalább megengedő akaratából történik. A világtörténelem eseményeit láthatatlanul a hatalmas Isten irányítja, igaz, másodlagos okok által, de a fő irányító, az első és legfelső ok (causa prima) maga az Isten.” Ezért az egyetlen helyes és lehetséges magatartásunk: imádni és elfogadni. „Úgy, ahogy a Mester tette: »Igen. Atyám, mert tetszett Neked« ”.

Scheffler János pontosan világít rá a helyes egyházképre, amikor világosan kimondja: kemény próbák, megpróbáltatások, szenvedések következhetnek, ugyanis az istentagadáson alapuló új társadalom téves elveket fog hirdetni, kérdésekké válhat maga az (isten)hit is, elhomályosulhat a szeretet parancsa, eluralkodhat a gyűlölködés. Veszélybe kerülhet Krisztus földi helytartójához, a pápához való hűség is. De ez szervesen hozzátartozik az egyház életéhez - emlékezzünk rá: a (Messiásnak is szenvednie kellett, sőt meg kellett halni).

A fenti szellemben folytatja: (az egyházat) „érhetik kemény próbák. De ezeket az Úr megjövendölte. Ezek szervesen hozzátartoznak az Egyház életéhez. Nagy-tévedés azt gondolni, hogy az Egyház legszebb és legtermékenyebb korszakai a külső fényvel övezett korok. A kényelmes jámborság és az összkomfortos kereszténység nem Krisztus stílusa. Az elpuhít, hanyatlást jelent.”

A püspök jól látta, hogy az uralomra jutott rendszer olyan eszméket és törekvéseket is fog hangoztatni - társadalmi egyenlőség, közjó stb. -, amelyek keresztényi módon megélve sokakat közelebb vihetnek a Teremtőhöz: „Az Egyház örökre szóló küldetése nincs meghatározott társadalmi és gazdasági rendszerhez kötve. A történelem folyamán Istentől nyert vitalitással tudott beilleszkedni minden új történelmi keretbe. Most is. Egyenesen örül olyan életformának, amely becsületes és igazságos lélekkel a népnek mind szélesebb rétegeit akarja a Teremtő szándékai szerint boldoggá tenni.”

Tudja, hogy a hívek és a papság is szembesülni fognak a kommunista társadalomban alakuló szervezeti-politikai étellel, ezért figyelmeztet: „A papok gondosan tartózkodjanak mindennemű pártpolitikától. A pap nem lehet egy pártnak a tagja, mert ő »mindenkinek mindene, hogy mindenkit üdvözítsen« (1Kor 9,22). Magától értetődik - folytatja -, hogy vallásellenes pártnak, vagy szervezetnek sem pap, sem világi hívő nem lehet tagja.”

Félreérthetetlenül megfogalmazza (és minden kerületi esperesi gyűlésen elmondja) a lehetséges keresztény magatartást: a hatalomnak engedelmessé kell mindabban, ami nem érinti a hit dolgait. A hit dolgaiban azonban megalkudni nem szabad.

Scheffler is elmehetett volna az országból, *Apor Vilmos* vértanúhalála után felajánlották neki a megüresedett győri püspökséget. Ő azonban hű kívánt maradni egyházmegyéjéhez, közölte: nem kéri, és csakis a pápa kifejezett óhaja esetén vállalja el.

(Megjelent a *Keresztény Szó* 2001 áprilisi számában)

Folytatjuk

* * *

A Forradalom évfordulóján a tabáni '56-os emlékműnél

Az 1956-os Forradalom és Szabadságharc 50. évfordulóján a tisztelet koszorúit elhelyezték:
Merza Krisztina, Dr. Benedek Katalin, Bojtos Jenőné és Várady Mária,
a Budavári Önkormányzat képviselői.

Wass Albert:

Intelem

*Percre se feledd, hogy testvéred
minden magyar, bárhol is éljen.
Összetartásban rejlik csak erő.
Más ember földjén nincs számodra hely.*

*Félvilágot is befuthatod,
más ember földjén testvértelen leszel,
s elfúj a szél, mint kósza őszi lombot,
ha nemzetedről megfélemedkezel!*

*Te bús magyar, kit száműzött hazád,
s idegen zsarnok lakja otthonod:
bús sorsodért ne vádold nemzeted,
kit úgy tűnik, Isten is elhagyott.*

*A látszat csal, Isten ma is a régi.
Te hagyta őt el, te s a többiek,
s míg vissza nem zárandokoltok Hozzá,
s a múlt hibáit le nem töröltek:*

*magyar földön nem lesz új
Magyarország,
Gaz és szemét nem terem nemzetet!
S a gyűlöletet nem mossa le semmi,
csak az összetartó igaz szeretet!*

* * *

„A becsület adhat rangot, de a rang nem ad becsületet.”

(Tatiosz)

* * *

Ajtony Gábor

A Szentháromság Alapítvány története

A katolikus egyház ősidők óta vallja, hogy Isten a föld javait nem egyeseknek, hanem kivétel nélkül mindenkinek ajándékozta, hogy azokat mindenki létfenntartására, egyéniségének kibontakoztatására használja fel.

E fontos elv érvényesítéséért, valamint a csíkszépvízi örmény szertartású római katolikus egyház-község összes személyi és dologi kiadásának fedezésére hozta létre a szépvízi közösség a „Szentháromság Segélyegylet”. Az Egyesület alapjait 1730-ban Roszka István lembergi örmény katolikus apostoli vikárius rakta le, aki helyi látogatása alkalmával az örmény ifjúság megszervezését is célul tűzte ki.

A társulat alapításakor főleg szociális jellegű volt, anyagiak hiánya miatt egyelőre szigorú spórolásra szorított. Kevés vagyonát ugyanis inkább adományokból gyűjtötte. 1881-ben szabályzatát a M. kir. Belügyminiszter jóváhagyta 9991/1881 március 6-i számmal és keltezéssel.

Az alapszabályzat szerint az Egyesület céljai a következők:

- a szépvízi örmény szertartású róm. kat. egyházközség összes személyi és dologi kiadásának fedezése,
- tanulók segélyezése,
- segélyre szoruló örmény származású, szépvízi lakhelyű szegények támogatása és adott esetben azok eltemettetése,
- indokolt esetben tagjainak segélyezése,

- tagjai érdekében közművelődési intézmények létesítése.

Az Egyesület törzsvagyona a tagok önkéntes adományaiból gyűlt össze. Jövedelmi forrása az évi tagdíjakból, a belépő tagok felvételi díjaiból valamint a törzsvagyon hozadékából tevődött össze. Az Egyesület vagyona és jövedelme csak az alapszabályzatban lefektetett célok megvalósulására volt fordítható.

Az Egyesület eredetileg törzskönyvelt névsorában a *Dajbukát, Dobál, Fejér, Potoczky, Száva, Szebený és Zakariás* családok tagjait találjuk. 1902-től közgyűlési határozat alapján vették fel az új tagokat és nevük bekerült a törzskönyvbe. Új tagként azon 20. életévüket betöltött fiatal férfiak voltak felvehetők, akik öse szerepelt az eredeti törzskönyvben. Egy 1921-es feljegyzés szerint a tagdíj évenként 5 lej volt, egy új tag felvételi díja viszont 20-200 lej között mozgott. Minden tag a közgyűlésen tanácskozó, indítványozó, szavazó és választójoggal rendelkezett, ez utóbbi két jogot csak a 24. életév betöltése után gyakorolhatta.

Minden tagnak kötelessége volt az alapszabályokat és az annak alapján hozott határozatokat szigorúan betartani, az Egyesület érdekeit tőle telhetően támogatni, a tisztségviselői és igazgatósági tagságot elvállalni. Ezek elmulasztása a tagság megvonását eredményezte. A kilépett vagy kizárt tag többé nem volt visszavehető a tagság soraiba. Továbbá kizárható volt az, aki az Egyesület ártalmára volt, vagy annak céljait megghiúsítani törekedett, aki az Egyesület tekintélyét sértette, illetve aki a tanácskozások rendjét és fegyelmét magatartásával zavarta.

1932-ben az Egyesületnek 54 tagja volt.

A három évre választott tisztikar elnökből, igazgatóból, pénztárosból és jegyzőből állt, ezek a személyek csak szépvízi illetőségűek lehettek, fel- vagy lemenő ágbeli rokonok nem. Tisztikar tagjait évenként az elvégzett munka arányában tiszteletdíjban is részesíthették. Mindegyik tisztségviselőnek jól meghatározott és körülírt feladata volt, a munkakörök nem fedték át egymást.

Ezenkívül létezett az igazgatóság, melyet az Egyesület elnöke, igazgatója, pénztárosa, jegyzője és öt tagja alkotott, és akiket a közgyűlés szintén három évre választott meg. Az Igazgatóságnak is meghatározott hatásköre volt. Rendes üléseit negyedévenként egyszer tartotta, de rendkívüli ülést az elnök bármikor összehívhatott három igazgatósági tag írásbeli kívánságára.

Az igazgatóság a tanulók részére megszavazott segínyt évenként kétszer tárgyalta meg körültekintő és alapos mérlegelés alapján (szociális helyzet, jó tanulmányi előmenetel). A szegények segítése úgy történt, hogy az erre a célra elkülönített összeg 10%-át esetleg temetési költségekre szánták, 90%-át pedig kifizették az arra rászorulóknak között. Az Egyesület pénztára kölcsönöket is folyósított tagjai számára, és pedig szigorú szabályok alapján, pl. kölcsönt csak teljes fedezetet nyújtó váltók ellenében fizettek.

1933-ban alapszabályzat módosításra került sor, amely bizonyos engedményeket jelentett a tagság elnyeréséhez.

A közgyűlés hatáskörébe a következők tartoztak:

- megválasztotta a tisztségviselőket és az igazgatóság tagjait,
- ellenőrizte a megválasztottak munkáját, működését,
- megállapította és szükség szerint módosította az alapszabályzatot és más szabályokat,
- határozott az új tagok felvételéről, esetleg kizárásokról,
- határozott az Egyesület ingatlan vagyonának átalakításáról, megterheléséről, eladásáról, újabbak szerzéséről,
- döntött a közgyűlés elé utalt határozattervezetek ügyében.

A közgyűlést évenként egyszer, minden év januárjában hívták össze és lebonyolítása pontos szabályok szerint történt, pl. csak a tárgysorozatban (napirendben) felvett ügyek voltak tárgyalhatók, a hozzászólások sorrendje feliratkozás szerint történt, egy tárgyhoz csak egyszer lehetett hozzászólni, és ha a hozzászóló eltért a tárgytól, az elnöki figyelmeztetés után megvonhatták tőle a szót.

1930-ban megülték az Egyesület fennállásának kétszázadik évfordulóját.

Az Egyesület az alapszabályzat értelmében akkor lett volna felosztható, ha nem felelt volna meg azoknak a céloknak, amelyért létrehozták, vagy ha tagjainak száma kettőre apad. Feloszlás után vagyona a szépvízi örmény szertartású róm. kat. egyházközségre száll át, ha pedig azért oszlik fel, mert nem felelt meg céljainak, jövedelmét a majdan felállítandó erdélyi örmény szertartású róm. kat. vikáriusság céljaira kellett volna fordítaniuk. Ha az Egyesület újból működni kezd, vagyonát és annak jövedelmeit csonkítatlanul visszaveszi.

Az Egyesület felosztatására sor is került, de nem a fent említett okok miatt, hanem a kommunista hatalom és diktatúra szüntette meg 1949-ben. A felosztatásáról szóló jegyzőkönyvet megküldték a plébániának, az 1949 január 5-én tartott közgyűlés jegyzőkönyvben rögzítette a felosztatás tényét, ugyanakkor

határozata szerint összes ingatlan vagyonát a szépvízi örm. kat. egyházközségnek átadja. Az egyházközség tanácsa egyhangúlag tudomásul veszi ezt a tényt, az ingatlanokat további kezelésre átveszi és esetleges jövedelmét külön alapként kezeli. Ez azonban csak elmélet maradt, a gyakorlat mást hozott: az egyházi ingatlanokkal együtt az átadott javakat a kommunista hatalom államosította és kezelését az időközben erőszakkal megalakított kollektív gazdaságok és állami intézmények hatáskörébe utalta.

Negyven évig minden bebetonozódott, a szépvízi örmény lakosság tragikusan megfogyatkozott, a plébánia pap nélkül maradt és az elárvult templomban csak ritkán celebráltak szentmisét. De jött a fordulat és új remények ébredtek az emberek lelkében. Teltek-múltak az évek, s a Szépvízről elszármazott családok Csíkszeredában élő leszármazottai elhatározták, elhatároztuk, hogy megpróbáljuk újjászervezni a Szentháromság Egyesületet. Az életre hívás nem volt sima és problémamentes, de Istennek hála 1998 október 2-án hivatalosan is bejegyeztethettük a csíkszeredai törvényszéken Alapítvány formájában, mint a hajdan volt Szentháromság Egyesület jogutódját. Mint jogi személyiség szerepel most „*Csíkkörzeti Magyar-örmény Közösség Szentháromság Alapítványa*” néven. Az önkéntes toborzók és szervezők odaadó munkája révén még a bejegyeztetést megelőző időben többször és mind többen összejöttünk és kidolgoztunk egy alapszabályzatot, mely meghatározza és részletesen tárgyalja az Alapítvány jellegét, felépítését, szervezeti formáját és céljait. Az Alapítvány független, politikamentes és nem profitorientált.

Célja:

- 1) Ápolni és fejleszteni a csíki és nem csíki örmény származású magyarok önazonosságtudatát.
- 2) Folytatni kell azokat az elveket, melyeket a hajdani Egyesület is magáénak vallott, természetesen a mai viszonyokhoz alkalmazva.
- 3) Kiegészítésképpen még a következő célkitűzések szerepelnek:
 - örmény családok felkutatása és kapcsolatteremtés közöttük,
 - a családok ifjú tagjaiban felszítani az identitástudatot és önismeretet,
 - az örmény nyelv, kultúra és történelem megismertetése az ez iránt érdeklődőkkel,
 - karitatív és humanitárius tevékenység a rászorulóknak körében,
 - a tulajdonjogi viszonyok feltárása, az ingatlanok jogi helyzetének tisztázása, az elvesztett javak visszaszerzése, megőrzése és adminisztrálása,
 - kulturális rendezvények szervezése, azokon való részvétel, bel- és külföldön,
 - együttműködés lehetőségének megkeresése más örmény közösségekkel, amelyek azonos célokat követnek,
 - kiadványok gondozása, melyek az örmény múlttal, jelennel és jövővel foglalkoznak,
 - szemináriumok, szimpóziumok rendezése és támogatása, amelyek az identitástudatot, a közös magyar és örmény történelmi összefüggések feltárását szolgálják,
 - kultikus helyek (templom, temető) nyilvántartásba vétele, gondozása és anyagi lehetőségek szerint ezek karbantartása.

Az alapszabályzat kötelező módon tartalmazza a vezetőtestület összetételét is. Eszerint van egy kuratórium, amely hét tagból áll: elnök, alelnök, titkár és négy tag. A vezetésben való részvételre felkértük a szépvízi róm. kat. plébános urat, aki egyébként érseki megbízással az örmény szertartású róm. kat. templom és a hajdan volt plébánia adminisztrátora, tanácsadóként pedig a szépvízi *id. Zakariás Péter* bácsit, az egyetlen, aki az örmény nyelvet beszéli.

A vezetőtanács mellett, de ettől függetlenül létezik egy ellenőrző bizottság, amely három tagból áll. Alapítványunk, melynek pillanatnyilag hatvanöt bejegyzett tagja van, nyitva áll minden örmény és nem örmény származású becsületes szándékú ember előtt, aki elismeri és elfogadja az alapszabályzatban foglaltakat. Tagjelentkezéskor az önkéntes toborzók szándéknyilatkozat kitöltését kérik, amelyen a személyi adatokat és a havi hozzájárulás összegét tüntetik fel. A kuratórium a hozzájárulás jelenlegi minimumát havi 5000 lejben állapította meg, de ez a felülfizetés elv lehetőségét nem zárja ki. A hozzájárulás mértékét mindenki maga határozhatja meg lelkiismerete és anyagi helyzete függvényében.

Néhány szót eddigi rendezvényeinkről, a teljesség igénye nélkül:

- Évenként megismétlődő évfordulós megemlékezéseket tartunk, mind az 1915-ös Genocídium áldozataira emlékezve, mind Világosító Szent Gergely ünnepén, mindkét alkalommal a szépvízi örmény szert. róm. kat. templomban szentmise keretében.

- Újra megjelentettük, igaz, nagyon szerény formában *Bodurian* plébános atya 1930-ban írt *Vörös Hold* című elbeszélő kötetét. Legfrissebb kiadványunk egy fényképeket tartalmazó album, mely a szépvízi örmény katolikus templomot és környékét mutatja be 10 képben.
- Többször rendeztünk ismerkedést szolgáló összejevetelt, egyet batyus bál formájában Katalin napján.
- Évenként, augusztus utolsó szombatján megrendeztük az örmény családok összejevetelét.
- Gyermekünk három alkalommal, nyolc-tíz fős csoportokban magyarországi nyári táborozáson vettek részt. Ez utóbbi rendezvény anyagi alapját anyaországi örmény kisebbségi önkormányzatok (a XIV., XV. kerület, illetve Siófok) biztosították.
- Az ingatlanokra vonatkozó tulajdonviszonyokat sikerült tisztázni. Visszaigénylésüket törvényes keretek betartása mellett bejelentettük. Ismerve a pillanatnyi romániai helyzetet, visszaszerzésük további erőfeszítést igényel.
- Végül, de nem utolsó sorban, meg kell említenem egy örvendetes eseményt: a szépvízi hajdan volt örmény Kaszinó épületében, amely most a község kultúrotthona, a helyi tanács, kompromisszum alapján, biztosított egy helyiséget számunkra. Szándékunk szerint itt szeretnénk berendezni egy örmény jellegű múzeum-szobát, ahol családi fotókat, folyóiratokat és egyéb tárgyi emlékeket szeretnénk összegyűjteni és megőrizni az utókor számára.

Összefoglalás: Dolgozatomban a teljesség igénye nélkül igyekeztem bemutatni egy erdélyi örmény település egyházközsége mellett működő szociális intézményt, amely közel háromszáz év távlatából is példaértékű lehet mindannyiunk számára.

*(Elhangzott az örmény családok 10. találkozója alkalmából
rendezett szimpóziumon, Csíkszeredában.
A cikk szerzője a Szentháromság Alapítvány elnöke)*

* * *

Az ateizmus gyenge pontja: nincs kinek hálát adni.

* * *

Olvasói levél

Bálintné Kovács Júlia úrnőnek

Kedves Júlia! Marosvásárhelyről jelentkezem, *Ferenci Gyuláné, szül. Kocsis Zsófia* vagyok, aki szerencsémre férjemmel együtt ott lehettem az unitárius templomban az „*Üzenet az Ararátról*” örmény irodalmi gyöngyszemek, valamint másnap a „*Merre, hogyan magyarok*” című válogatások előadásán. Csodálatos délutánjaink voltak, külön hálás vagyok *dr. Issekutz Sarolta* elnök asszonynak a nagyszerű történelmi összefoglalóért, hogy eddigi hiányos ismereteimet kiegészíthettem.

Az elnök asszonnyal folytatott rövid beszélgetésem eredményeként kaptam meg a „*Füzetek*” július-augusztusi összevont számát, amit nagyon szépen köszönök. Töviről-hegyire kiolvastuk, tanulságos és érdekes volt.

Az elnök asszony biztatására kikérdeztem Édesanyámat, aki 93 éves: nem voltak-e örmények a felmenőink között? Tudomása szerint nem, de ki tudja? - mondom én. Egy biztos, marad az eddigi rokonszenvem és az együttérzés. Ismerőseim között - akiről tudom, hogy örmény származásúak - érdeklődtem, ismerik-e a „*Füzeteket*” így próbálva a lap terjesztésében segíteni, de mindegyikük tudott róla és jár nekik vagy a szüleiknek. Nagyon köszönöm az irántunk tanúsított figyelmet, az elküldött lapot és maradok továbbra is szimpatizáns.

2006. aug. 10. Tisztelettel: Ferenczné K. Zsófia

* * *

Szomorújelentés

A szegedi örmény közösség tagja: **Dr. Huszka László** nyugalmazott főiskolai docens 92 éves korában elhunyt. Búcsúztatása augusztus 21-én volt a dóm altemplomában. Dr. Huszka László 60 éve állt a főiskolai tanárképzés szolgálatában.

Dr. Huszka László 1915. január 4-én született Nyíregyházán; kora ifjúságától tanári pályára készült, így a Szegedi Hittudományi Főiskolán elnyert oklevél (1938) mellé 1940-ben a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán történelem-magyar-ének szakos tanári, majd az Apponyi Kollégium elvégzését követően történelem-magyar szakos középiskolai tanári végzettséget szerzett (1941), doktori szigorlatot 1948-ban tett. Főiskolai működését az 1941/42-es tanévben kezdte meg díjtalan gyakornokként, mint a Történelmi Tanszék könyvtárosa. Frontszolgálat után hazatérve újult erővel fogott oktató és tudományos munkájába. 1976-ban docensként vonult nyugállományba, 1995-ben címzetes főiskolai tanárrá nevezték ki. A Történettudományi Tanszéknek azóta is aktív tagja, rendezvényeik rendszeres látogatója, olykor szervezője is. A Tankönyvműzeumunk és a kezelésére hivatott alapítvány életre hívója. (Megjelent a Főigazgatósági tájékoztató 2002. május-június 5-6. számában)

*Dr. Huszka László az EÖGYKE tagja, a Fővárosi Örmény Klub szorgalmas látogatója volt.
Emlékét kegyelettel megőrizzük.*

* * *

Mártonffy Miklós

Örmény Ballada

*A kék hegyek messze-messze tűntek,
s felhők mögé bújt az Ararát,
a hófödte csúcsok búcsúcsókja,
elkísért egy hosszú úton át.*

*Annyi év és új századok jöttek,
az ősök sírja mégis visszavár,
a vándorúton újra ránk köszöntek,
kéklő hegyek s a szép erdélyi táj.*

*Új otthonunk
Erdélyország,
Arméniánk,
Régi Hazánk.*

*A bujdosóra ráköszönt az este,
oly csüggeteg, elfáradt, meg-megáll,
néma táj, madár sikolt a csöndbe,
egy pásztortűznél megpihenne már.*

*Új otthonunk
Erdélyország,
Arméniánk,
Régi Hazánk.*

*A Musza Dagról mond mesét a szellő.
Anyánk könnye olvad, mint a jég,
Apánk útját végigjárjuk újra,
segíts Urunk - ő - megmaradni még.*

*Új otthonunk
Erdélyország,
Örményország,
Régi Hazánk.*

Édes Hazánk

Magyarország,
Örményország
Régi Hazánk.

* * *

Wass Albert

Józan magyar szemmel

"A szellemi ember hivatása: meglátni és kimondani az igazat. Meglátni: vagyis elvetni mindenféle szemüveget, mely a maga színeződésével befolyásolhatja a tiszta látást. Legyen az a szemüveg divat, korszellem, politikai jelszó vagy közösségi elfogultság. Tiszta szemmel nézni és tiszta szemmel látni: ez a szellemi ember elsődleges hivatása... A szellemi ember köteles kimondani az igazat. Kötelezi őt erre magasabbrendű emberi mivolta és nem utolsó sorban a hitel, melyet szava - akár igazat mond, akár nem - az emberi tömegek felett élvez. A szellemi ember felelőssége nem ismer megalkuvást és a jövőendő könyörtelenül számonkér tőle minden kimondott szót. Az emberiség nagy pereiben a szellemi ember a koronatanú: esküi kötelezi arra, hogy az igazat vallja, csak az igazat és elhallgatás nélkül a teljes igazságot. Tanúvallomásától függ a perek kimenetele, és ha hamis tanúnak bizonyul: világkatasztrófákat von maga után. Köteles kimondani hangos szóval az igazságot, kínzókamrában és bitófán éppen úgy, mint bársonyszékben."

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu és

a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201 -1011, Fax: (1) 201 -2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam 118. szám
2006. december

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívtatn és hívtatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünköl..”

*„Új virág sarjad ki jessze törzsökéből,
Dávid leánya megszülte az Isten Fiát.”*

Év végén vagyunk ugyan, de a karácsony egyben kezdet is, hisz Jézus eljött közénk, s mindig is eljön. Benne teljesedtek be az ószövetségi jóvendölések. Erre utal Jessze és Dávid említése, de az „új virág” kifejezés arra utal: valami új kezdődött! így kell, hogy induljunk tovább az életünk folyamán, bízva, hogy Isten Fia elvisz minket az Ő országába!

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magy-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Bura László

Szakítópróba

*A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai a 20. század derekán
(2. rész)*

Az 1945-1947 közötti időszak a kommunista hatalom szemszögéből még átmeneti, az egyházat érintően egyelőre csak egyes személyek zaklatásában, rövidebb-hosszabb ideig tartó letartóztatásokban, esetenként törvényszéki tárgyalásokban, majd ezt követően bebörtönzésben nyilvánult meg.

A szatmári római katolikus egyházmegyében - a lelkiekben, a hívek életében - érezhető volt a megyéspüspök tanító munkája, meggondolt szervező tevékenysége. A püspök ismételten szorgalmazta a nép öntudatos eucharisztikus nevelését (elméletileg is indokolta ennek nélkülözhetetlenségét), az ünnepeken tevékeny bekapcsolását az áldozati cselekménybe, ösztönözte Jézus szíve és a Szűzanya szívének tiszteletét, az Oltáriszentség tiszteletének megerősítését a plébánia közösségekben, a rózsafüzér imádkozását. A pápa szándékát - Szűz Mária test szerinti mennybevitele dogmájának kihirdetését - nemcsak ismertette, hanem mintegy „megtoldotta” a maga meggyőződésével és meglátásával.

Mindezekben az egyházmegyei papság mellett jelentős segítségére volt a Jézus-társaság és a szatmári irgalmas nővérek rendje. A jezsuiták támogatták a közös lelkipásztori megbeszélések szervezésében, mindkét szerzetesrend komolyan foglalkozott a püspök által kiemelten támogatott hitbuzgalmi egyesület, a Mária-kongregáció ifjúsági és felnőtt egyesületeinek működtetésével, kezdeményezték, szervezték a püspök által elképzelt felnőttoktatást. Az 1947 tavaszán megindított előadássorozatot maga a megyéspüspök nyitotta meg: *Az egyház a nagy vihar után* című előadásával.

A katolikus értelmiség nevelése céljából szorgalmazott tevékenységek mellett **Scheffler János** az élete egyik fő céljának tekintett korszerű papnevelés megvalósítása terén is kezdeményezett, a papi hivatások támogatása céljából Szatmárnémetiben (a középiskola felső tagozatán tanulók számára) küsszemináriumot alapított.

A hívek lelki gondozása a plébániák gyakorlatában, a jezsuitáknak és a tanítással foglalkozó irgalmas nővéreknek, főként a középiskolákban és a Mária-kongregációkban végzett oktató és lelki nevelő munkája, a papságot formáló lelki vezetés a küsszemináriumban és a szemináriumban, illetőleg a felnőttképzés néhány formája bizonyosan hozzájárult ahhoz, hogy a későbbi küzdelmes időszakban a katolikus egyházhoz hű hívők tudatosan segítették az egyházmegye papságát a római hűség megtartásában.

A Szentszék képviselőjét, *Andrea Cassulo* nunciust 1947 áprilisában *Patrick O'Hara* püspök, címzetes érsek váltotta fel.

A Román Népköztársaság 1947. december 30-án történt kikiáltása után csakhamar jelentkeztek a kommunista hatalom stratégiájában kidolgozott egyházzellenes politika megszorító elemei. A kormány 1948. március 2-án az egyháztól működésüket szabályozó statútum elkészítését kérte, a katolikus sajtót betiltotta, az állami sajtóban pedig hamarosan megkezdődött az egyházzelleni nyílt támadás.

1948. július 18-án a Magyar Népi Szövetség szatmárnémeti székházában tartott gyűlésen Takáts Lajos nemzetiségi alminiszter kijelentette, hogy a katolikus püspökök aknamunkát folytatnak, külföldről imperialista célok szolgálatában irányítják őket. Elfogyott a türelmi idő, ezért a kormány elhatározta, hogy első lépésként felmondja a konkordátumot a Vatikánnal.

Takáts beszédéből már érzékelni lehetett a hatalom további szándékát is: *"A kormány el van határozva, hogy a katolikus püspökökkel szemben feladja a békés megegyezés álláspontját. Lehetőséget adunk, hogy a római katolikus egyház nemzeti egyházzá alakuljon, és ne legyen kénytelen a külföldi irányításra hallgatni. Megadjuk a módot a híveknek is, a papoknak is, hogy szakítsanak az elzárkózás eddigi politikájával"*.

Másnap, 1948. július 19-én a román kormány felmondta a Szentszékkel 1921-ben kötött, 1929. június 12-én ratifikált konkordátumot. Ezt követően valamennyi római és keleti szertartású katolikus püspök részvételével a püspökök Bukarestben konferenciát tartottak, amelyen memorandumot fogalmaztak meg, sajnálatukat kifejezve a konkordátum felmondása miatt.

Ugyanezen a napon adta ki a Szentszék a titkos ordináriusok kinevezésére vonatkozó dekrétumát (*Nominatio substitutorum*). Előre látva a kommunista hatalom egyházüldözését, a törvényes egyházkormányzat biztosítása céljából minden püspöknek két utódot kellett kijelölnie, akiknek joghatósága a püspök internálása, letartóztatása, bebörtönzése esetén az egyházmegye teljes jogú kormányzása.

A továbbiakban a Szentszék arról is intézkedett, hogy a püspökök bebörtönzése esetén a papszentelés lehetősége biztosított legyen, ezért minden egyházmegye számára titkos püspökök szentelését rendelte el. Az iskolák államosításával párhuzamosan az állami kultusztörvény azt is elrendelte, hogy a szerzetesrendek tagjai kolostorukba vonuljanak vissza. A szatmári egyházmegyében ez elsősorban a jezsuitákat, az irgalmas nővérek kongregációját, a piaristákat és a keresztény iskolatestvéreket érintette, a ferencendi szerzetesek ugyanis az iskolai oktatásban nem vettek részt (kolostorukban éltek), a szaléziánusok pedig plébániákban működtek.

Az áprilisban életbe lépett alkotmány megvonta az egyházak iskolafenntartó jogát, június végén pedig (már a hivatalos rendelkezések közzététele előtt) megkezdték az egyházi iskolák és intézmények államosítását, az államosítási dekrétumot a Hivatalos Közlöny augusztus elején közölte.

A Román Népköztársaság augusztusban publikált új kultusztörvénye csak három katolikus püspökséget ismert el: a gyulafehérvári és a iasi-i latin és a kolozsvár-szamosújvári keleti (görög) szertartásút. Az állam szempontjából ettől kezdődően a szatmári (s természetesen a nagyváradi, temesvári) püspökség főesperességnek számított és a gyulafehérvári püspökség joghatósága alá tartozott. A román Kormány szeptember 16-i ülésén elhatározta, a kultuszminiszter szeptember 17-én táviratban közölte, hogy a kultusztörvény életbelépésével megszűnt az a funkció, amelyet Scheffler a szatmár-nagyváradi egyházmegyében betöltött, nyugdíjazták, ezután nincs joga az egyházmegyét képviselni, és érvénytelen minden cselekedet, amelyet püspökként végez. Felfüggesztését a Hivatalos Közlönyben is nyilvánosságra hozták. Scheffler János kérte a rendelkezés hatálytalanítását (természetesen eredménytelenül), ugyanakkor értesítette a bukaresti apostoli nunciust is. A román állam és az ortodox egyház a románság vallási egységének megvalósítására törekedve a Kolozsvárra összehívott, küldötteknek tekintett/minősített görög katolikus papokkal

kimondatta a Rómával való unió felmondását, december 1-jén a Román Népköztársaság a görög katolikus egyházat hivatalosan megszüntnek nyilvánította.

A következő időszakban a görög katolikus papok sokaságának bebörtönzése következtében híveik egy része római katolikus templomokba járt. Az állami hatóságok tiltották lelki gondozásukat, s a tilalom át-hágása miatt számos római katolikus papot zaklattak. A szatmári római katolikus egyházmegye területén jelentős számú magyar anyanyelvű, keleti szertartású katolikus egyházközség is működött. Ezekről a román ortodox egyház - és az állam - még két teljes éven át megfeledkezett.

Az egyházkormányzást érintő állami átiratokat *Márton Áron* gyulafehérvári püspök elküldte Scheffler Jánosnak. Ő válaszában közölte, hogy jogosságukat nem ismeri el, de a konfliktuskeresésnek még a lát-szatát is kerülni akarja, ezért - minthogy számára az adminisztratív intézkedéseket a kormány lehetetlenné tette - az „adminisztratív aktusokat” ezután a szatmári egyházmegyében általános helytartója, *Pakocs Károly*, a nagyváradi *Schiffert Béla* apostoli protonotárius fogja aláírni.

A levélben Scheffler utal *Márton Áron*nak a bukaresti püspöki tanácskozáson kifejtett álláspontjára is: joghatósága egyetlen egyházmegye területére van korlátozva, és így más egyházmegyék kormányzásába nem szólhat bele. Erre vonatkozóan - állapítja meg Scheffler János - az egyház legfőbb elöljárójának tud-ta és beleegyezése nélkül egyikőjük sem tehet semmilyen javaslatot. Ettől függetlenül az összes erdélyi és kapcsolt részeknek egy főpásztorral való egyházigazgatását - a hívek és a közállapotok heterogén volta miatt is - gyakorlatilag keresztülvihetetlennek látja.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó 2001. áprilisi számában)

* * *

Kali Kinga

Vita: Ki lehet örmény?

Számos példát találunk a történelem során arra, milyen problémákat okozott a „mi” - „ők” konfliktus feldolgozása egy-egy csoport életében, legyen akár népcsoport vagy társadalmi csoport. Hogy a legkézenfekvőbb példát említsem: a természeti népeknél, a törzsközösségi társadalmi rendszerben, komoly gondot okozott a másság elfogadása. Ezért a törzseknek általában legalább két nevük volt: az egyik az önelnevezésük (ami a leggyakrabban egyszerűen „embert” jelentett a törzs nyelvén), a másik, vagy a többi pedig a külső megnevezésük, a kívülállók által használatos terminus, amely - mondanom sem kell - sosem esett egybe azokkal a magasztos jellemzőkkel, melyeket az önelnevezés megidézett.

Így születtek például a barbár, a hottentotta megnevezések, amelyek ritkán voltak hízelgők az általuk leírt népcsoportra, és a legendásabb esetben is dadogóst jelentettek: a törzsön kívüli névadó nem értette a nyelvüket, szokásaikat, és nem tartotta őket saját csoportjával, saját kultúrájával egyenértékűnek.

Mostanában, amikor Magyarországon az örményszámlálgatás divatozik, ugyanezt a „mi” - „ők” konfliktust vélem felfedezni az itteni örménység körében, pontosabban szólva a két örmény csoport között feszülve: az örmény anyanyelvűek és az erdélyi örmény gyökerű magyarok között - természetesen a XXI. századi, civilizált körülményeknek megfelelően, a médiát használva polémiájuk csatamezejének az „igazi örmény” címért folytatott harcban.

Az örménység rétegzettségének okait, következményeit régóta kutatom: az asszimiláció természetét tetten érendő, igen gyakran megfordultam mind az egyik, mind a másik csoport köreiben, rendezvényein - nem ritkán kiteve magam olyan vádaknak, miszerint az adott helyszínen épp a másik csoport kémje lennék. Antropológus vagyok: az a dolgom, hogy társadalmi jelenségeket megfigyeljek, értelmezzek, a jelenségek okait, következményeit kutassam. Ezért is érzem most kötelességemnek, hogy a témával ismét foglalkozzam e lap hasábjain, anélkül, hogy bármelyik csoport tagját megbántanám.

Ahhoz a beszédhez fűzném megjegyzéseimet, amely az MTV Rondó műsorának szeptember 28-án sugárzott adásában elhangzott, *Avanesian Alex*, az Arménia Népe Kulturális Egyesület vezetője által. *Avanesian* úr az örmény mivoltáról beszél, pontosabban szólva ítélkezik: a szubjektivizmus hibájába esik, amilyen gyakran csak teheti. Szeretném azt hinni, hogy a média által szólni valamiről, felelősséget feltételez. Szemmel láthatólag nem tart attól, hogy ha átlépi a kritikai távolság határát, és negatív terminológiával fogalmazza meg a mondanivalóját, könnyen megbélyegezhető azzal, hogy fajelméletet gyárt. (Vö. „Szomorú ez a tény, hogy az újbóli törvény módosítás kapcsán ennyire felhígult megint az örmény közösség”.)

Mert ez már nem csupán toleranciahiány: vajon ő tisztában van-e azzal, hogyan értelmezhető, amit mond? Biztosan többeket is kíváncsivá tett, mikorra vonatkozik a visszautalás, a történelemnek melyik szakaszára.

Támadva védekezni: az asszimiláció, mint rossz példa ösztönös elutasítását hallom ki ebből a hozzáállásból, az asszimiláció félelme érezhető ki a beszédből. A diaszpórában valós az asszimiláció veszélye - az őshaza messze van, a beolvadási veszély nagyon nagy egy idegen kultúrában, az identitás nem reprodukálódhat nap mint nap olyan módon, mint például Örményországban, minden erőfeszítés ellenére sem. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a diaszpóra-örmények nem lennének igazi örmények, csak más entitásként fogalmazódik meg az identitásuk, mint az őshazában maradottaknak. A magyarországi örménység az asszimilálódás eltérő mértékének köszönheti heterogén szerkezetét. A két, történetileg jól körülhatárolható réteg különböző örmény identitást vall magáénak, mivel az asszimilálódás is eltérő mértékben valósult meg náluk. Ahhoz, hogy megértsük a magyarországi örménység rétegzettségének okait, kissé leegyszerűsítve ugyan, de fel kell vázolnunk az örmények Magyarországra való betelepülésének folyamatát.

Az első Magyarországra való betelepülési hullám a XVIII. század második felére tehető. Az 1672-ben I. Apafi Mihály fejedelem által Erdélyben letelepített kereskedő családok ekkor már négy jelentős központtal (Gyergyószentmiklós, Szamosújvár, Erzsébetváros, Csíkszépvíz) rendelkeztek. Kereskedelmük hatókörének kiterjesztése megkövetelte a térbeli migrációt: az eredeti örmény közösségek felbomlása ekkor kezdődött el. Az elsődleges (azaz örmény templommal rendelkező) telepekről a szerényebb vagyonnú kereskedők és iparosok költöznek ki legelőször, létrehozván a szórvány közösséget (Petele, Bonyha, Felfalu, Csíksomlyó, Szárhegy, Ditró, Alfalu, Remete, Toplica, Tölgyes, Görgényszentimre, Gyulafehérvár, stb.). Azonban az örmény nagyállattartók és marhakereskedők, a nagy tőkével rendelkezők a kitelepülés másik irányát választották: a magyar Alföldet. A jogi integráció (1776-tól) lehetővé teszi a földbirtokszerzést, ezáltal maga után vonja a területi mobilitást. Egyre nagyobb számban települnek be Magyarországra örmény kereskedőcsaládok.

A szétáramlás nem pusztán a kereskedelmi hatókör kiterjesztéséhez vezetett, nemcsak gazdasági nyereséget szolgált, de hosszú távon az örmény közösség asszimilációját eredményezte. A szekundér közösségek asszimilációja még gyorsabban megtörtént, mint az erdélyi primer közösségeké, amelyek örmény templommal, és a XIX. század közepéig örmény iskolával is rendelkeztek. (Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a szekundér közösségek tehető örmény családjai anyagilag segítették a primer közösségeket, ami azt jelenti, hogy intenzív kapcsolatot tartottak fenn velük, amely az örmény identitásuk időnkénti reprodukcióját is szolgálta.)

Nyilván sokkal többet írhatnánk az Erdélyben élt örmények Magyarországra való betelepüléséről, a beolvadásukat elősegítő körülményekről, a nyelvvesztésről - de itt csak történeti időhatárokról kívánok szólni. A magyar-örmények (ahogyan magukat nevezik) mai magyarországi csoportját többé-kevésbé ezen áttelepült családok leszármazottjai alkotják. A csoport nem nevezhető etnikai csoportnak, kötődésük az örmény őshazához mitikus-szентimentális, referenciális. Annál erősebb viszont a 'kis őshazához', Erdélyhez való kötődés. Nem beszélnek az örmény nyelvet: de tudatában vannak örménységüknek 770 év után is. Nem érintettek a genocídiumban, és az összetartó erőt náluk nem az örmény nyelv, hanem éppen annak hiánya jelenti. Ezért inkább az erdélyi magyar-örményekkel tartanak fenn intenzív kapcsolatot, mintsem a saját országukban élő örmény anyanyelvűekkel. Örménységük szituatív, a csoportszerkezet amorf, nagy lazaságot mutat. A szituációtól függ, hogy valaki, akiben él valamiképpen az örmény származás tudata, éppen örménynek vagy magyarnak vallja magát. Egy külső példával szemléltetném ezt: Gyergyószentmiklós az 1993-as romániai népszámlálás szerint 3 örményt számlál. Ez nem azt jelenti, hogy az örmények kihaltak vagy elmentek innen. Csupán azt jelenti, hogy az én önmeghatározása a környezettől függő, viszonylagos. Az emlékeztetéstől függően kerül előtérbe a magyar-örmények örménysége avagy magyarsága, időlegesen megváltozik az identitás-összetevők aránya - de nem függesztődik fel egyik identitás-összetevő sem. Ezért a magyar-örmények identitását ma leginkább pozicionálisnak nevezhetjük, *Clifford Geertz* műszavával élve. (Sejtelmem szerint a másik örmény csoport, az örmény anyanyelvűek csoportja ezt a pozicionális identitást nevezi szimpatizáns örménységnek, helytelen terminológiával élve, ugyanis ez a megnevezés eleve kívülállóságot feltételez.) A magyar-örmény közösség az identitás reprodukcióját nem kívülről várja, hanem igyekszik a csoport potenciális tagjainak örménység-tudatát felerősíteni: ez napjainkban egy visszaarmenizálódási-folyamatban csúcsosodik, amely igen hasonlatos a XIX. század végi armenizmus mozgalmához, ezért neoarmenizmusnak nevezném.

A második betelepülési hullám Magyarországra az 1915-ös törökországi események következményeként történt meg, megalapozván a másik magyarországi örmény csoportot: a genocídiumot túlélők leszármazottai még ma is beszélnek (és használják) az örmény nyelvet. Az örmény anyanyelvűek csoportjának önreprodukciója ellentétes irányú a magyar-örményekével: menekültek befogadása által bővül és erősödik a közösség. Elszórtan a második világháború után is érkeztek ide örmények, de a betelepülés még napjainkban is folyik, itt főleg a 20 éve a Kaukázusban dúló polgárháborúktól menekülőkre gondolok: ők ugyancsak az örmény anyanyelvet beszélők etnikai csoportjához csatlakoztak. E csoport tagjai természetesen csak azokat tartják maguk közé tartozónak, akik bírják az örmény nyelvet, meghúzván így saját határaikat. A nemzeti kisebbségekre jellemző önvédelmi gesztus ez - az évszázadok óta üldözött örmény nép érzékenysége különösen kieleződött ilyen típusú defenzióra. Csoporthatár-jelző az apostoli vallásban való közösség, de még inkább a genocídiumban való érintettség.

Az alapvető kulturális különbség tehát a nyelv birtoklása vagy nélkülözése: ez húzza meg a választóvonalat a két csoport között, ez jelzi különállóságuk határait. Megfigyelésem szerint a keleti örmények csoportja a magyar-örmények minden megnyilvánulását az idegen társadalom asszimilációra való törekvéseként élik meg. Defenzív kisebbségi politikával állunk itt szemben: elhallgatni, nem venni tudomást azokról a megnyilvánulásokról, amelyek valamiképpen az etnikai csoport kontinuitását veszélyeztetik, amelyek az asszimiláció számukra negatív példáját idézik fel.

Kétlem, hogy manapság, amikor a kozmopolitizmus, a globalizáció mindenki számára ismerős fogalmak, létezne olyan felnőtt ember, aki nem értené meg a pozicionális identitás fogalmát, még ha magát a kifejezést nem is hallotta. Például a franciaországi örmény diaszpórában a genocídium után betelepült örmény családok leszármazottai már a második generációtól franciának vallják magukat, s csak szűk körben, ha a téma úgy hozza, akkor örménynek. Ez nem csupán annak tudható be, hogy Franciaország nemzetállam, s minden állampolgára francia, hanem itt is a pozicionális identitás példájával találkozunk, akár csak az erdélyi vagy magyarországi magyar-örmények esetében. A genocídium 1915-ben csúcsozott, az örmények többé-kevésbé ez idő tájt kényszerültek menekülni Törökországból. Az erdélyi örmények ősei viszont az 1239-es tatárdúlástól menekülve hagyták el az örmény területeket, a nyelvet mégis csupán a XIX. század közepén veszítették el, annak ellenére, hogy a kereskedőknél az üzletmenet megkívánta, hogy a többi népcsoport, a klientúra nyelvét beszéljék. Ezért kicsit más itt a helyzet, mint abban a „nagyon egyszerű példában”, amelyet Avanesian Alex az interjúban felelte a határon túli magyarokkal kapcsolatban (Vö. „*Egy nagyon egyszerű példa, nagyon furcsa lenne, ha a határon túli magyar szervezetek képviselői nem beszélnének magyarul, hanem tolmácson keresztül tárgyalnának a magyar kormányval. Ugye, ez elképzelhetetlen?*”) Ezen a ponton egyet kell értenem vele: igencsak elképzelhetetlen ez az állapot. A trianoni szerződés ugyanis 1920-ban volt, és területeket csatoltak el Magyarországtól, hogy más országokhoz csatolják őket: a határon túli területek magyarjai egyrészt nem vándoroltak el egy másik kultúrába, hanem területileg ugyanott maradtak; másrészt a nyelvvesztés ennyi idő alatt nem történhetett meg, még a sporadikus vegyes házasságok és a társadalmi érvényesülés érdekében megtett egyéb lépések által sem (pl. a magyar gyermekeket román iskolába járatják, de otthon magyarul beszéltek). Szerintem ezt a példát szintén át kellett volna gondolni, inkább az éveket, mintsem az örményeket számlálgatva.

Ki lehet örmény? - a kérdésre nincs egzakt válasz, tehát a problémára nincs megoldás. Mindenki örmény, akiben él bármilyen mértékben is az örmény származás tudata: bármilyen külső definíció erőszak lenne, a személyi szabadság korlátozása. Senkinek nincs joga elvitatni az egyes egyén identitását, bármilyen törvényre is hivatkozna, bármilyen megszorító intézkedéseket is szorgalmazna. Ugyanis itt nem csupán számokról, hanem érző emberekről van szó, akiknek talán az álmaikat töri össze egy-egy ilyen kirekesztő megnyilatkozás.

* * *

Dr. Issekutz Sarolta

Örményország 2006. október 27-november 3.

„Az őshaza nagy szeretettel fogadja az erdélyi örmény diaszpóra képviselőit”

Beszámoló

Dr. Issekutz Sarolta, mint a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, továbbá a II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke, valamint *Kátainé Szilvay Ingrid* fővárosi képviselő, mint tolmács vett részt a hivatalos látogatáson.

Anahit Simonján, az Örményország-Magyarország Egyesület elnöke szervezte meg a protokoll látogatásokat és programokat számunkra, az eddigi gyümölcsöző együttműködésünk alapján. Megköszönjük nagyszerű szervezését és eredményes munkáját, odaadását.

Hivatalos látogatást tettünk a Jereváni Tudományos Akadémia Történeti Intézetében, ahol prof. *Dr. Asoth Melkonian* igazgató átvette az újabb könyvadományokat, melyek a 2005. májusi első nagy könyvadomány átadása óta születtek a közösség által, illetve közösségeink anyagi segítségével. Este vendégei voltunk a Kaukázus Étteremben, ahol örmény ételkülönlegességeket kóstolhattunk meg örmény népi tárgyak és népzene hangulatával fűszerezve.

Jártunk a Jereváni Főpolgármesteri Hivatal főpolgármesterénél, *Zakharian Jervánd* úrnál is, akivel az együttműködés lehetőségeiről tárgyaltunk. Végigvezettek a csodálatos, új épületegyüttesben, majd felvittek a kb. 130 méter magas toronyba, ahonnan bámulatos körpanoráma tárult elénk, a fenséges Araráttal. Az épület egyik szárnyában foglal helyet a Jereváni Történeti Múzeum, melynek 75 éves évfordulójára egy nagyszerű kiállítást is rendeztek konferencia kíséretében. Köszönet érte, hogy ezt is megtekinthettük.

Az Örmény Nemzeti Könyvtár igazgatója, *Davit Sargsyán* már régi ismerősként fogadott. A könyvadományunk itt is hasonló hatást váltott ki, mint a 2005-ös találkozásunkkor. Este az Örmény Népi Együttes nagyszerű műsorát láthattuk az Operában.

A Matenadaran Kéziratgyűjtemény igazgatója, *Szen Arevsatjan* úr átvette az adományba vitt két db vatikáni örmény kódexmásolatot bekötve (Codex Vaticanus Armenus Nr. 24 és 25), amelynek első darabját (Nr. 32.) 2005. októberében adtuk át. Ide is elhoztuk a fenti közgyűjteményeknek már átadott könyvcsomag adományt is. Az igazgató régi barátként, a Matenadaran Baráti Köre tagjaként fogadott bennünket és ismét kinyilvánította nagy elismerését az erdélyi örmények kulturális missziója iránt.

Jerevánból nem jöhettünk el úgy, hogy ne tegyünk látogatást *Artashez H. Blurtsyan* úrnál, Magyarország tiszteletbeli konzuljánál is.

Az egyhetes út alatt módunk volt ellátogatni a Világörökség részét képező Haghpát és Szanahin kolostoregyüttesbe, mely 1.000 méter magasan, csodálatos hegyek környezetében fekszik. Voltunk a Szardarapati Néprajzi Múzeumban, ahol hivatásos tárlatvezető ismertette meg velünk az igen gazdag örmény néprajzi gyűjteményt, a népszokásokat. Ugyancsak megtekintettük a Jereváni Néprajzi Múzeum szép gyűjteményét.

Meglátogattunk egy örmény festőművészt - *Gevorg Harutjunjant* – műtermében, továbbá megtekintettük a franciaörmény művészek által kiállított modern képképzőművészeti galériában a Franciaországi örmény év keretén belül.

A látogatás záró eseménye a Nemzeti Könyvtár igazgatója által megszervezett könyvbemutatónk volt a Nemzeti Könyvtárban, ahol nagyszámú szakmai érdeklődő és rádió, újságrporter, TV kamera volt kíváncsi a rögtönzött kiállításon bemutatott, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által eddig adományozott könyvekre, az örmény kultúra és az őshaza megismertetését célzó tevékenységünk bemutatására. Az előadást *Issekutz Sarolta* tartotta, a kérdés-feleleteket színesítette *Kátainé Szilvay Ingrid* műsora, melyben erdélyi örmény dialektusban énekelt örmény húsvéti dal, magyar népdal és székely népdal egyaránt szerepelt, igen nagy sikerrel.

Ezen látogatásunk is bizonyította, hogy az őshaza nagy szeretettel fogadja az erdélyi örmény diaszpóra képviselőit, elismeri az örmény kultúrához, az őshazához való ragaszkodásukat mindannak ellenére, hogy az ősök nyelvét már elveszítették.

(A cikk szerzője az EÖGYKE, és a FÖÖ elnöke)

* * *

Szilvainé Kátay Ingrid

Szajat-Nova nyomában,
avagy utazás Szanahinba és Haghpátvankba

A legenda szerint Szajat-Novát egy szerzetestársa megróttá amiatt, hogy mindig csak a szerelemről énekel. Az asug azzal érvelt, hogy felszenteléskor a csuhája alatt volt a kamancsája, így elválaszthatatlan hű társát, a hangszerét is az Úrnak szentelte.

Ha léteznek véletlenek, úgy ezt is annak nevezhetjük: éppen 2006. november 1-jén vezetett utunk Észak-Örményország Lori tartományába, a grúz határ közelében mintegy 1000 méter magasan fekvő X.

századi kolostor-együttesekbe, Szanahinba és Haghpavankba. E napon a mi kultúrkörünkben halottainkra emlékezünk, így keresve sem találhattunk volna a múltba-révedésre alkalmasabb helyet ezeknél az ősi szent helyeknél. Gyertyáink kicsiny fényei abba a dimenzióba világítottak be, ahol testi és szellemi felmenőink örök lakhelye található, ahol az időtlenség az úr.

A X. században a Szanahin-kolostor Örményország szellemi központja volt. A kolostorhoz vezető zárandokút egy kő-vadmacskákkal díszített XII. századi hídon keresztül halad, mely a Debed folyót íveli át. A *Grigor Magisztrosz Pahlavuni Akadémia* egyetemi szintű tanintézmény volt valaha, ahol a korabeli tantárgyak mellett orvostudományt is oktattak. *Teodorosz, Vardan és Anania*, messze földön híres tanárok oktatták a tanulni vágyókat. Az örmény királyokat külhonban mindig szanahini tudós szerzetesek képviselték. A műemlék-együttes a *Szurb Asztvacacin* (Szent Istenszülő) *templom* épülete köré tömörül. A X. századi Szurb Grigor-kápolna, s az e korból való Akadémia, az 1063-ban épített könyvtár, az 1181-ből való mellékoltár és a XIII. században épült harangtorony organikus egységet alkot, dicsőítve a korabeli mesterek alázatát a természethez, elődeik alkotásaihoz és a mindenkori harmóniához. A templom falain állat- és emberfejeket ábrázoló reliefek és freskók nyomai láthatók. Az idők folyamán többször alakították át. 1652-ben *Szárkisz* mester új kupolát emelt rá. Az *Amenaprkics-templom* a Lori Királyság főtemplomaként szolgált a X. században. Keleti homlokzatán *Kjurik és Szmbat* királyok domborműve látható. A *Hranus* királynő parancsára épült könyvtárban a kéziratok tárolására szolgáló falmélyedések káprázatos kőfaragványai egyszer sem ismétlik önmagukat. Lábaink világi és egyházi előkelőségek sírköveit tapodják. A *Zakarida* családból származó *Nardzsisz* hercegnő itt lelte örök nyugvóhelyét. A templom öre, egy széparcú, nyúlánk, törékeny, gyönyörű szemű öregasszony, elvezet egy sírkövhöz, ahol a helyi hagyomány szerint az örmények trubadúrja, a fényes-emlékű asug-költő, *Szajat-Nova* sírja található.

Szajat-Novát eredetileg *Harutjun*-nak hívták, itt Szanahin-ban 1712-ben látta meg a napvilágot, és itt tanult a kolostor falai között. Ő az a mesterdalnok, akit több nemzet tekint saját klasszikusának. Igazi reneszánsz-személyiség, aki az akkori közel-kelet lingua franca-ján, azeri nyelven szintúgy dalolt, mint örményül, grúzul és perzsául. Az asugok legmagasabb kasztjában, az udvari dalnokok sorában ő volt az első. A hagyomány szerint, *Irdkli* király húga, Anna hercegnő iránti olthatatlan szerelme ihlette örökérvényű verseinek komponálására. Valószínűleg ezért vált kegyvesztetté az udvarnál, s ezért kellett szerzetesi csuhája alá rejtenie kamancsáját. Száműzetése helye Haghpav kolostora lett, ahol évtizedekig élt.

A két kolostor-együttes valami rejtélyes oknál fogva párost alkot. Akár ikerpárként is definiálhatjuk. Mindkettő egyházi és szellemi centrum volt, ugyanakkor Armenia uralkodói megkülönböztetett figyelemmel viseltettek Haghpav iránt olyannyira, hogy tisztán világi célokat szolgáló épületeket is építettek köré, úgy mint a királyi fogadócsarnok, az 1257-ben emelt *Hamazaszp*, ami valóságosan is betöltötte funkcióját. 1025-ben épült az *Asztvacacin-templom*, 1005-ben a *Szurb Grigor-templom*, a X. századi könyvtár, a kolostori ebédlő, 1245-ben a harangláb és a fürdő. Hajtókanyarokon vezet az út fölfelé a hegyre. Kicsiny falu veszi körül a kolostort. Igazi időutazás ez. Az archaikum fuvallata oly erős és élő, hogy lelkünket éri. Talpunk alatt kopott sírkövek százai. És egy alatt - a helyiek szerint - csodált dalnokunk, *Szajat-Nova* nyugszik. A faragott kövön ember látható könyvvel és kamancsával. A hangszer nyaka lefelé csüng, jelezve, hogy pengetője már más dimenziókban szólaltatja meg. A templomra vigyázó bácsi újabb verziója szerint Tifliszben temették el a dalnokot, amikor a perzsa Aga Mohamed kán betörésekor áldozatul esett a mérszárlásnak. Ugyanez a bácsi azt is elmondta nekünk, hogy 1969-ben, amikor *Szarkisz Paradzsanjan*, az akkor még elhagyatott kolostorban forgatta *Szajat-Nova*-ról szóló, „*A gránátalma színe*” című filmjét, a XX. századi filmrendező-asugnak is megvolt a maga verziója elődje haláláról, mely meglehetősen prózai dimenziókba helyezte a talányos történetet. *Paradzsanjan* helyszín-választása sem véletlen, hisz ő is velejéig örmény volt, ugyanakkor egyetemes művész, így leforgatott filmjei a szovjet elnyomás alatt mégis megszülethettek. „*A gránátalma színe*” volt az egyetlen örmény témájú alkotása, míg a többi mind-mind más nép lelkének állít emléket. A zseniális filmrendező mindig örményül élt, bárhol is legyen a világban.

Emberemlékezet óta a források szent helyeknek számítanak. Az életadó víz fölé szokás volt kis épületet emelni. A földbe ágyazott égetett agyagcsöveken áramlik ma is a víz az 1258-ban épült „forrásház”-ba. Feliratából tudjuk, hogy *Hovhanesz* kolostorfőnök rendelkezésére építették. Ma is ugyanabból a vályúból isznak a szomszédos állatok, csodatevő és gyógyító erejét ma is éppúgy tapasztalhatják az arra vetődő vándorok, ahogyan mi is.

Délután visszafelé indultunk. Jerevánig 178 km-t kellett megtennünk. Utunk Vanadzoron és az 1988 december 7-i földrengésben teljesen megsemmisült Szpitak-on keresztül vezetett. Elhagyott gyártelepek,

szemét és nyomor. Az emberek errefelé a legszebbek - idegenvezetőnk szerint. Túl nagy a kontraszt a múlt fensége és a ma sivársága között. Közhely, de ideülő: vajon mit hagy maga után a X. század a jövő zarándokainak? Talán csak a szemek vigasztalnak. Ugyanolyan mélytűzők, fájdalmasan szépek és talányosak, akár a régi ábrázolásokon.

A tűzimádó, nomád *jezidik* falvai a 4000 m magas Aragac-hegység lábainál terülnek el. A vidék kietlen. Csoda, hogy ember megélhet ezen a földön. Siremlékeik igazi kis palotáknak tűnnek nyomorúságos házaikhoz képest. A túlvilág minden reményük. Jezidik nemcsak Örményországban élnek, hanem szerte a régióban. Megtudjuk, hogy Arménia népességének 95 %-a örmény. Ez az arány a földrengés, a Karabagh-i háború és a gazdasági blokádnak után állt be.

Estefelé - épp csúcsforgalomra - érünk a fővárosba. Régi, még régebbi és vadonatúj kocsimárkák kavalkádja halad sajátosan értelmezett közlekedési szabályok között. Mi az, ami ebben a globalizálódó és uniformizálódó világban megmaradhat? Bízunk abban, hogy a lélek pusztíthatatlan...

* * *

Jánosházy György

Örmények

*Elvesztették az édes, ősi nyelvet,
a sziklabástyás, szőlős őshazát,
de mély szemükben még az elfelejtett
Ani romtemploma, az Ararát*

*Hava dereng, felködlik benne néha
a holocaust iszonyata, parázs
gyűlölség réme, hontalanság néma
fájdalma, szégyen, s megaláztatás,*

*otthon maradt testvérek sorsa, gondja,
kiknek vérét ontják most is naponta –
de szemük éjén mosoly villan át,*

*ha képzeletben meghitt, régi porták
felől örmény szelek orrukba hordják
a nyárson sült bárány illatát.*

* * *

*Áldott Karácsonyi Ünnepeket és Boldog 2007-es Új Esztendőt
kívánunk minden kedves olvasónknak,*

(A Szerkesztőség)

* * *

Köszönetet mondunk a Budapest Főv. XI. kerület **Újbuda Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak** a 2006. novemberi füzetek nyomdaköltsége támogatásáért.

Köszönetet mondunk **Bence-Brückler Endre** egyesületi tagunknak 4000 Ft, valamint Dr. Kalapáthy Karolina 10 000 Ft adományért, amely összegeket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület működésére adományoztak.

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

6. rész.

Ebben a részben idézek a már említett Magyar Városok című könyv (VI. rész, 1941) személyi adat-tárából, amit *Breuer Böske* néni leveléből idézek, kiegészítvén *Péter H. Mária* könyvét, melynek cí-

me: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai (Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2002.), valamint olvashatunk a családi krónikákból is.

„Breuer Gyula nemes, sóelosztó. Született Hadadon, 1897-ben, gölnicbányai eredetű családból” - tudtuk meg az előző részből. Régebben használta a család a gölnicbányai előnevet, amikor még bányanagy volt a máramarosi Felsőbányán az egyik ős, akinek 1822-ben Nagybányán született fia, Pál 1851-ben szerzett gyógyszerészi diplomát a pesti egyetemen, majd Magyarlápásra került.

Magyarlápason nagy tekintélynek örvendett az örménymagyar Voith család, erről már az előző részekben is olvashattunk, valamint azt is megtudtuk, hogy a templom oltárképét Nagybányán dr. Donogány Jakab és édesanyja Voith Juliánna vásárolták és adományozták.

A szülők tehát ismerhették egymást, és valószínű, hogy az ifjú diplomás gyógyszerész azért jött Magyarlápásra, hogy feleségül vegye Voith Máriát, Voith Jakab gyógyszerész lányát. Nem biztos, hogy valóban diplomás patikus volt Voith Jakab, lehet hogy csak gyakornoki tanfolyamot végzett, de hogy gyógyszerészi feladatokat is ellátott, az biztos, mert mind a népi-, mind a családi emlékezet így tartotta számon.

Mindenesetre mellékelem anyai dédszüleim házassági anyakönyvi kivonatát, melyen Voith Jakab úr, mint postamester szerepel. Máshol is előfordult Erdélyben, hogy a gyógyszerész a postamesteri teendőket is ellátta.

Ez a házasság, mint látjuk 1868 nyarán kötötték, az 1851-ben diplomázott Breuer Pál már átvehette az érdemi gyógyszerészi munkát Voith Jakabtól, másrészt ez lehetett az ifj Voith Jakab is, aki a gyászjelentésen mint Voith F. Jakab szerepel, az elhunyt testvéreként. Mindenesetre gyógyszerértörténeti tény, hogy Magyarlápason az első nyilvános polgári gyógyszerterát 1854-ben Szarvas néven nyitották meg, s ugyanebben az évben kötött házasságot Breuer Pál és Voith Mária. E frigynek köszönhetően héttel szaporodott a magyarlápósi örménymagyarok száma.

Első gyermekük ifj. Beuer Pál Magyarlápason született, majd Pesten tanult, ahol gyógyszerészi oklevelét 1878-ban kapta meg, 22 évesen. Pályájáról azonban - írja Péter H. Mária, nincs adatunk. A család ma is Lápason élő tagja úgy tudja: Pál katonagyógyszerész lett, de aránylag fiatalon, család és utód nélkül halt meg. Öccse Breuer Gyula még az ifjúkort sem érte meg, gyermekkorában megpihent. A harmadik fiú Breuer Zsigmond 1859 július 16-án született szintén Magyarlápason. 1874-ben már gyakornok Szendy János gyógyszerterában, de magántanulóként folytatja iskolai tanulmányait. 1877-ben érettségizett Máramarosszigeten, majd 1878 őszén beiratkozott a budapesti egyetemre, ahol minden szigorlatát kitüntetéssel tette le. 1879-ben már gyógyszerész önkéntesként katonai szolgálatot teljesített, majd tartalékos hadnagyi rangban leszerelték. 1880-ban - édesanyja halálának évében -, kapja meg gyógyszerészi oklevelét, és ez év október 15-től apja magyarlápósi gyógyszerterában okleveles segédként dolgozott 1886 október 10-ig. Ezután bérbe vette a családi gyógyszerterát 1892 augusztus 10-ig, 1892 és 1897 között pedig ő a tulajdonosa. Közben megházasodott, feleségül vette Weiss Klotildot, a zilahi Oroszlán gyógyszerter gyógyszerésznének lányát. Még Magyarlápason született Kálmán nevű fia, aki később szintén gyógyszerész lett. 1897. október 1-től Zilahra telepedett át családjával, és itt bérelte az Oroszlán nevű gyógyszerterát, mely akkor még Weiss Samu (oklevél: 1844 Bécs) gyógyszerész özvegyé volt, de 1899. május 8-tól átment az ő tulajdonába.

A köz-és az egyesületi életben tevékenyen részt vállalt. 1922-ben a Szilágy megyei Gyógyszerészek Szindikális Kamarájának volt elnöke, a Romániai Gyógyszerészek Általános Szövetségének erdélyi és bánáti Tagozatában a Szilágy megyei kerület elnöke 1923-tól, majd e tisztségből való visszavonulásakor örökös díszelnöknek választották meg. 1924-ben pályára lépésének ötvenéves jubileumát ünnepelték kártársai, s az akkori szaklapokban méltó módon megemlékeztek tevékenységéről. 1927 november 28-án hunyt el, hatvannyolc éves korában.

A következő gyermek végre egy kislány Breuer Izabella, az egyetlen leány a hat fiú mellett. Róla a gyászjelentésen kívül még egy apró utalásból is tudomást szereztem. Édesanyám Magyarlápóra vonatkozó emlékeinek egy részét ugyanis kisebbik lányom hangszalagra rögzítette, és leírta. Ebből idézek: „A Nagypám nem tudom hogy kapta a nemességet, de úgy hívták, Vásárhelyi Kerekes Lajos. Ősei is a Kézdivásárhelyi, Vásárhelyi előnevet használták. Édesapám nem használta, de nagytata céhmester volt, s neki volt egy ezüst pecsétgyűrűje, s az iratokat azzal, s spanyolviasszal pecsételte le.

Nagypám, Vásárhelyi Kerekes Lajos elvette Szabó Karolinát. Ő félszász leány volt, a gyógyszerésznél volt nevelőnő a kislány mellett. Szászrégeni származású, s neki is volt nemesi előneve, Kolozsvári Szabó Lina.” Úgy látszik kedvelték a szobalány-nevelőnőt a gyógyszerészek, s elvállalták dédszüleimnél a nász-

nagyságot, főleg mert a vőlegény násznagya maga volt az erdélyszerte ismert Séra György tanító úr, amint ez kiolvasható a házassági anyakönyvi kivonatból.

Breuer Izabella Nagyilondára ment férjhez, Horváth Gyula ottani postamesterhez. Megjegyzendő, hogy ott is számos örmény család élt.

„Ez a kép 1932-ben készült. A menyasszony Breuer Izuka néni - a Rudi bácsi (Breuer Rudolf, akit a család kitagadott, mert színésznőt vett feleségül) lánya. Őt örökbe fogadta Nagypám nővére, Breuer Izabella néni és férje Horváth Gyula bácsi, a nagyilondai postamester. A vőlegény Cimpianu Jancsi bácsi (sokáig ellenezték a házasságot) mellette Izabella néni látható, - tipikus örmény vonásokkal, majd Horváth Gyula bácsi, Izabella néni férje, illetve a Nagyanyám bátyja. A társaság minden tagja - kivéve a vőlegény édesanyját, a kendős nénit -, Breuer, Voith és Horváth. A felső sorban balról a második férfi Dr. Horváth Endre itt még fiatal, a marosvásárhelyi 2-es számú klinika aligazgatója, belgyógyász szakorvos, szívspecialista volt. 2002-ben 90 évesen halt meg Marosvásárhelyen. Családjával tartjuk a kapcsolatot" - írja kedves levelében Böske.

(Érdekességként megemlítem, hogy *Bernády Dániel*, a híres-neves marosvásárhelyi polgármesternek *Bernády Györgynek* édesapja Magyarláposon, id. Breuer Pál Szarvas gyógyszerárában gyakornokoskodott, amikor családja Oláláposról, ahol apja kincstári bányászorvos volt, odaköltözött. Az ifjú megkedvelte ezt a pályát és később a pesti egyetemen gyógyszerész diplomát szerzett. Fia György, a későbbi legendás polgármester szintén patikus lett, 1886-ban szerezvén diplomát, ugyancsak a budapesti egyetemen. A Bernády családnak folyamatosan kapcsolata volt örmény-magyarokkal, érdemes lenne utána nézni e kapcsolatoknak.)

Egyelőre elköszönök. Minden kedves tagtársunknak, olvasónknak kívánok áldott Karácsonyt, bort, búzát, békességet, de legfőképpen egészséget, s ha a Jóisten is úgy akarja, jövőre folytatása következik.

(*Folytatjuk*)

* * *

Molnár József

Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai

2. rész

És akinek örmény betűit szerinte a francia királyi nyomdában készített örmény könyvek nyomásához használták. Sokan tudni vélik, hogy *Róbert Granjon* római tartózkodása idején, 1578-ban Ferdinando Medici kardinálisnak a keleti betűk közt örmény betűket is metszett, és ez képezte alapját a Propaganda Fide nyomdájában használt későbbi örmény betűeknek. Ez a kérdés mindmáig nincs megoldva. Lehetséges az is, hogy az 1723-ban készült örmény ábécé betűit ugyan az a névtelen betűmetsző, a „tedesco” készítette, aki a Propaganda Fide-nek az első grúz betűket véste. Minthogy a XVI. század első felében röviddel az első velencei örmény nyomda után egymás után keletkeztek a földközi-tengeri kikötőkben az újabb nyomdák, ezek is bizonyára a velencei betűmetszőkkel készítették betűiket, vagy a velencei matricákról önttették. A betűk összehasonlítása örmény részről eddig még nem történt meg. Annyi bizonyos, hogy az első örmény betűk metszőinek neve nincs felderítve. Az első betűmetsző, akinek neve - ha személyére különös figyelmet sokáig nem is fordítottak az örmény kutatók - bekerült az örmény könyvnyomtatás történetébe, a holland *Christoffel van Dyck* volt. Maté Dzareci, Avedisz és Voszgan püspök megrendelésére ő metszette negyven évvel Misztótfalusi előtt az amszterdami örmény könyvnyomda betűit. Misztótfalusi jól volt informálva van Dyck személyéről és munkásságáról, tudta, hogy az a mester (a nevét ugyan nem említi), „aki régebben az örményeknek készített betűket, noha nem ő volt az első, de elsőnek készítette a legjobbakat, megkívánhatta magának a megbecsülést, és mint második *Evander* el is érte, hogy nevével megemlékezzenek az ő betűivel nyomtatott könyvekben.” Kívánsága teljesült is. A *Dareci-Awetisz* nyomdában 1661-ben 2700 példányban kinyomtatott zsoldáros könyv kolofonában olvasható, hogy „*Fondik Krisztofl nagy ügyességgel és igyekezettel készítette acélból és rézből a betűtípusokat.*” (A „betűöntő *Krisztof*, vagyis *Christoffel van Dyck*) *Ch. Enschede* a „*Fonderies de caractères*” című művében hivatkozik van Dyck és Dareci (Avac) örmény nyomdász között 1658-ban kötött szerződésre, melynek szövege később 1924-ben a *Bibliothèque* 30. lapján meg is jelent.

A XVII. században sok örmény kereskedő telepedett le Új-Dzsulfából Amszterdamban. Az élénk kikötővárosból szövetekkel, bersteinkővel látták el a levantei városokban élő örmény kereskedőket, akiktől Ázsiából pedig selymet és drágaköveket hoztak Amszterdamba. A város vallásszabadságot biztosított a monofizita irányzatú vallásuk miatt a katolikus területeken eretneknek tekintett egyházuknak. Idővel pol-

gárjogot is kaptak a várostól, melynek keleti részében, a mai vasútállomástól nem messze valóságos örmény negyed keletkezett. Misztótfalusi amszterdami éveiben a Dijkstraaton, majd később a Boomslooton örményszertartású templomot is építettek. (Az utcák mind a mai napig megtartották nevüket.) Az első örmény nyomdát Amszterdamban *Máté Dzareci* alapította „*Szent Ecsmiadzin és Szent Szagisz*” néven. Dzarecit az örmény egyház feje, *Csughajeci Jakab* katolikosz küldte Hollandiába, hogy ott a szent könyvek kinyomtatása céljára nyomdát alapítson. Az örmény Szentírást akarta kinyomtatni, de az addig elkészült betűtípusával 1660-ban bekövetkezett haláláig csak a „Jézus az Atya egyszülött fia” című könyvet sikerült kinyomtatnia. Halála után a nyomda ügyeinek irányítását G. Avedisz kereskedő vezette, majd 1662-ben Avedisz öccse, Voszgán érsek vette kezébe és nagy lendülettel látott munkához. Voszgán nem volt megelégedve Cristoffel van Dyck első két betűtípusával, mint az általa nyomtatott Breviáriumának kolonfonjában olvasható is, mert „nagyok és nem megfelelőek” voltak. Ezért bátyjának, Awedisz Jerevancinak költségével új betűket metszetett van Dyck-kel és ezzel nyomtatta ki Breviáriumát. *Haiman György* feltételezése szerint azért is kellett újabb betűket metszetni, mert az említett két betűtípusból addigra valószínűleg csak az egyik készült el. (A „Jézus, Isten egyszülött fia” című könyvében csak egy típus van nagy és kis betűvel.) A második betűmetszésével kapcsolatban Voszgán érsek elmondja az 1664-ben nyomtatott Hymnáriumának kolonfonjában, hogy mindjárt Amszterdamba érkezése után notrgir (kurzív) betűket is metszetett, melyek 1662-ben négy hónap alatt el is készültek. Ezeket később fel is használta az 1666-ban nyomtatott, később híressé vált Bibliájához, melyet azóta is „Voszgán Biblia” néven emlegetnek. Hét évi amszterdami működése alatt Voszgán érsek kilenc könyvet nyomtatott, az örmény könyvnyomtatás kilenc remekét (*Schütz Ödön* még tizenhat könyvet említett, de *Fogolyán Miklós* szerint ez tévedés), melyeknek alapján betűit is „Voszgán betűnek” nevezik. Voszgán érsek hetévi amszterdami tevékenység után társával Garabed vardapettel 1669-ben elhagyta a várost. Lehet, hogy ebben anyagi nehézségek is közrejátszottak, de valószínűbb, hogy a könyveknek Szmirnába szállításának útját akarta megrövidíteni, ezért IV. Djughajezi katolikosz megbízásából először Livornóba költözött, de ott nyomdája csak három évig működött. Megszűnésének ismét lehetnek anyagi okai is, de elképzelhető, hogy felülről is akadályokat gördítettek eléje, mert ekkorra már Ferdinándó liberális kormányzását felváltotta III. Cosimo és anyjának a bigott szerzetesekre támaszkodó uralma. A szerzetesek önkényeskedése és a befolyásukra megerősödött katolikus cenzúra is közrejátszhatott abban, hogy Voszgán áttelepedett Marseille-be, a Földközi-tenger nagy francia kikötőjébe, mely ekkor szintén nagy örmény kereskedelmi központ volt.

Voszgán érsek 1673-ban meg is kapta XIV. Lajostól nyomdaalapításra az engedélyt, sőt Colbert támogatásával még a királyi betűöntőde szolgálatait is igénybe vehette. De alig egy évvel később itt is megkezdődtek a szokott kellemetlenkedések. Róma (a különben elég jelentéktelen pápa, X. Kelemen idejében) két cenzort küldött a nyakára. Az elsővel még csak elboldogult, mert még könyvet is nyomtatott nála, s talán éppen ezért hamarosan leváltották. Az új cenzor pert indított ellene. A pereskedés nyolc évig tartott, mialatt a nyomda szünetelni kényszerült. Csak 1683-ban nyithatta meg újra Voszgán nővérének fia, Salamon Levonján és *Atrináci Garabed*, aki korábban, mint látni fogjuk, Voszgán bátyjával Avedisszel is együtt működött az első amszterdami nyomdában. Livornóból jövet két évig náluk dolgozott *iMáté Vananteci* is, akivel később Amszterdamban találkozunk, ugyancsak a Róma megbízottjának állandó zaklatása közepette. Örmény történészek szerint Voszgán Amszterdamban, Livornóban és Marseille-ben 26 évi szakadatlan tevékenység alatt 40 könyvet nyomtatott.

Folytatjuk

* * *

Szomorújelentés

Megrendülten tudatjuk, hogy

néhai Kiss Jenő (volt gönci lakos) temetése

2006. november 17-én 11. 30 órakor volt a debreceni Köztemetőben,
végakarátának megfelelően.

A gönci Ravatalozóban november 16-án du. 14 órakor tartották
a temetés előtti búcsúztató gyászszertartást.

Kiss Jenő az Aradi Vértanú, Kiss Ernő családjából származott.

Az Aradi Vértanúk Öröksége Egyesület tagjaként is ápolta családi gyökereit,
s részt vett rendszeresen az aradi ünnepeken.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

* * *

„Megtudtam, hogy az élet semmit sem ér, de semmi sem ér föl egy étellel.”

(André Malraux)

* * *

Kalmár László

Ki volt Czárán Gyula

2. rész

Czárán, a barlangász

Az előbbieken említett „kalauz” arról tanúskodik, hogy Czárán Gyulát nemcsak a felszín látványosságai, hanem a barlangok mélységei is vonzották. Több mint húsz kisebb-nagyobb bihari barlang bejárásához ad útmutatást. Nyelvezete sajátos és találó, egyszerűbb és kifejezőbb, mint a magyar nyelvű szakirodalomban meghonosodottak.

„Báb-oknak nevezem a barlang talajából felnyúló, alulról felfelé nőtt képződményeket (a stalagmitokat). Csap szóval jelölöm azokat, melyek felülről nőve lefelé, a barlang mennyezetéről csüngnek alá (stalagtitokat). Azon cseppkő-burkolatok jelölésére pedig, amelyek a barlang falain végigszivárgó vízből képződve, ezeket mintegy páncélszerűleg beborítják, a vért szót használom”

Nevéhez fűződik a Meziádi cseppkőbarlang feltárása, leírása és jelzéssel történő ellátása és első térképe éppúgy, mint a révi Zichy cseppkőbarlang robbantással való járhatóvá tétele és több más barlang első leírása. Meziádon egyes járatoknál betűjeleket is használt. A bny betűk benyitót, zsákutcát, az ü betű üreset, azaz különösebb látnivalót nem rejtő járatot jelzett. A helyes utat irányító nyilak mutatták.

Könyvében tanácsot is ad a barlangok bejárására. Többek között felhívja a figyelmet arra, hogy a „barlangok bejárására a szurokfáklya éppen nem alkalmas: mindent befüstöl s nyugtalan lobogó lánggal ég. Legcélszerűbb a nagy négyágú stearin-fáklya: intenzív, szép, nyugodt világot ad s 7-8 órát eltart, tehát olcsóbb is amannál. De magnézium-szalag nélkülözhetetlen minden barlangnál: e nélkül az alvilág szépségeit felismerni és megérteni lehetetlenség.”

Ezen a vidéken a földalatti (és földfeletti) látnivalók, cseppkő-formák többségének ő a keresztapja. A legtöbb elnevezést a görög-római és a zsidó-keresztény mitológiából merítette. Ezek egy része - annak ellenére, hogy a két világháború közötti és utáni hatalom egyaránt tüzzel-vassal irtotta - a közhasználatba is átment.

A felszínen is folytatott karszt megfigyeléseket. Közvetlenül a halála előtt - már betegen - ment át a kalugyeri Dagadó forráshoz annak megállapítására, hogy időszakos vagy intermettáló, azaz meghatározott időközökben előtörő, ám télen-nyáron működő forrásról van e szó. 1905. december 14-16. között, a nagy hideg ellenére állandóan a forrás mellett tartózkodott, és azt sikerült megfigyelnie, hogy a forrás minden fél órában most is előtör és visszahúzódik, vagyis nem időszaki, télen is működik.

Czárán, az ember

Gyermeknek jó eszű, szorgalmas volt és szófogadó. E tulajdonságai ifjúkorában is megmaradtak. Hiába szeretett volna mérnök lenni, hiába vonzotta a műszaki pálya, apja kívánságára jogot tanult. Amikor az apja tanulmányai félbeszakítását kérte, zokszó nélkül megtette. A magyaron kívül jól beszélt románul, németül, franciául és olaszul. Széleskörű és alapos klasszikus műveltsége mellett az adott kor természet-tudományos ismereteivel is rendelkezett. Szerette a zenét, volt egy sajátos hangszere, a néma zongora, amelyhez, ha megfáradt, többször is leült játszani.

Sokan zárkózott különcnek tartották, pedig csak a provinciális földbirtokos élet untatta. Akik a túrák során ismerték meg, legendákat meséltek önzetlenségéről és kedélyes humoráról.

Ismerte és tisztelte a természetet: „... nem szabad az embernek - kultúrájában és ennek haladásában elbizakodva - magát a természettől végképp elszakítani, s nem szabad azzal minden összeköttetést felbontania, hanem ellenkezőleg, testi-lelki parancsoló szükség az Édesanyánkkal az érintkezést mindég fenntartanunk. És mi volna erre jobb és könnyebb mód, mit a természet szépségeit feltárni, megismertetni, azokkal foglalkozni, behatásuknak kedélyünket átengedni, s e benyomásokat gondolat és érzésvilágunk bővítésére és kimélyítésére felhasználni? Hiszen készen ajánlja a szépségeket, mintegy ide kínálja nekünk a jó Anya, hogy vele a természettől és a természetestől való elpártolás szülte bajaink ellen orvosságot, újra meg újra felfrissülő munkaerőt, testi, lelki ruganyosságot, egészséget, vigaszt, megnyugvást, újjászülést, kiapadhatatlan örömforrást nyújtson.”

Rendíthetetlennek tűnt a feltáró szorgalma és munkabírása mindaddig, amíg szívbaja közbe nem szólt. 1906 január 6-án legyűrte a betegség és meghalt. Menyháza fürdő temetőjében helyezték végső nyugalomba. Sok százan kísérték el az utolsó útjára. Nem csak a család, a barátok és tisztelők, a turistatársak, de közeli-távoli falvak lakói is szép számmal. *Szádeczky Gyula*, tudós barátja és nem egy útján társa, így búcsúzott tőle: „... *Nemes életed nem pergett le hiába. Hegy, völgy, erdő, mező és patak századokig büszkén fogja hordozni nevedet, a nép, mely a gyönyörű hegységet lakja, s kit te annyira szerettél, még unokáinak unokáiban is megtartja jószágod emlékét, a kialudt fáklyát, az elejtett hegymászó botot pedig ezer és ezer kar ragadja meg ismét. Lobogtatni fogja a fáklyát, használni fogja a botot nyomdokaidon útmutató-sod szerint mindaddig, míg a természet csodás szépségei lelkesítenek.*”

Feketegránit sírkövén a felirat: „*Csak az hal meg, akit elfelejtenek*”. Kívánom, hogy ez a nagyszerű ember sohase haljon meg.

Felhasznált irodalom: Záray J.: A természetjárás apostola, Papp L.: A Bihar-hegység meghódítása, Czárán Gy.: Kalauz a biharfüredi kirándulásokra.

Folytatjuk

(Megjelent a Természetbarát Híradó Czárán Gyula különszámában, 1997. augusztusi számában)

* * *

Zsiday-Galgóczi Krisztina

Rendhagyó pinceteszt Örményországban, Hajastanban *Borok és emberek a civilizáció bölcsőjéből*

Ha nem ismerjük, akkor ránézésre száraz, érdektelen. Aztán, ha kéréget aprólékosan lehámozzuk, varázslatos apró rubinok gyönyörködtetnek minket. Egyedülálló élmény. Gránátalma. Örményország szimbóluma. Miképp a gyümölcsöt hámozva a magvak, úgy tárult fel előttem lépésről lépésre az ország és borai, borászatai, hogy aztán élvezettel habzsoljam, amíg csak lehetett. Ha megkérdeznék, hogy a világon hol ámultam a legtöbbet, azt válaszolhatnám: adjanak egy esélyt Hajastannak!

Isteni elkötelezettségek

Amikor egy államban ilyen fontos szerepet játszik valami, adott esetben a bor, az nem marad ki a mitológiából sem. A főisten, Haldi felesége volt a bor istennője, valamint további három alacsonyabb rangú istenség felelt a metszésért, az érésért és a szüretért, amint azt vendéglátónk kikutatta az ősi feljegyzésekből. A szüret istennője, *Anahit* egy pogány istenség, aki formát váltva a mai napig él. Bár ma Szűz Mária képében ünneplik, az üzenet keveset változott. A termékenységet, a születést ünneplik benne. A régi időkben augusztus tizedike környékén, teliholdkor összejöttek a népek ünnepelni, persze szőlővel, borral. Ezen a napon bárki bárkivel hálhatott. Bár az ilyen orgia hallatán sokan felkaphatják a fejüket, ne feledjük, gyakorlatilag ez biztosította a szétszórtan élő nép genetikai frissítését, a deformitások elkerülését. Az istenek után a királyok sem maradtak ki a szőlővel kapcsolatos kötelező teendők alól. Két előírt feladata volt minden uralkodónak. Templomok építése, vagy legalábbis renoválása, és új borászatok, szőlőültetvények létrehozása.

Ez utóbbi mindig a feleség, a lánygyermek, esetleg az anya után kapta nevét - a szeretet és megbecsülés legnagyobb jeleként. Ugyanakkor, amikor ellenséges seregek érkeztek, azok a templomok lerombolásán túl a szőlőket, borászatokat is elplanírozták. A fontos női családtagokról elnevezett kertek felégetése, kiirtása egyenértékű volt az asszonyok megerőszakolásával. Mindeközben a különféle amforákat, edényeket nézegetjük, lelkünk a messzi múltban kalandozik a vendéglátónk által felvázolt képeket követve.

Hogyan cserélte le a világ első borivó nemzete a mitologikus bort a pórias vodkára? Bortörténészborász vendéglátónkkal a többi terembe is benézünk. Rengeteg penészlepte palack sorakozik. Hatalmas asztal vár ránk a kóstolóval. Letelepszünk, de a diskurzus továbbra is a történelmi vonalon folyik, hiszen még messze nem értünk a végére. Az örmények voltak az elsők a világon, akik a kereszténységet mint államvallást felvették a III. században. A történetet röviden összefoglalva, az örmény államot folyamatosan támadások érték. A pillanatnyi megszállástól vagy szabadulástól függően a borászat is hol összeomlott, hol újjáéledt. Egészen 1828-ig, amikor csatlakoztak Oroszországhoz. Ez az időpont azért fontos, mert ekkor alakult át máig hatóan a borászat szerepe. 10 liter bor 2 liter vodkával volt egyenértékű, ha exportálták. Értelemszerűen ez oda vezetett, hogy ráálltak a vodka és a konyak gyártására a nagyobb haszon

reményében. Ráadásul 33 éven keresztül nem is kellett adót fizetni utána. Haroutunianból folyik a szó, élénk bor kerül, és én nem is tudom, min ámuljak leginkább. A délután hangulata a penészes, tört fényű pincében puhán és hívogatóan ölel, fon körül. Eszem ágában sincs ellenállni.

Ghini - bor

Nem tudom, mit kívánhatnék még - addig, amíg bele nem kóstolok vendéglátónk intésére az előttem álló pohár tartalmába. Nincs bemutatás, magamnak kell felfedezni, miközben peregnek az évszázadok, halmozódnak az információk. Száraz vörösbor. Teltkarcsú, ördögi hölgy. Ez a tétel olyan változatos, zavarba ejtő, csábítóan lágy, amilyen csak egy nő lehet. Jóval sötétebb a színe az itthon, illetve Európában általában megszokottnál. Szinte alig hallom meg a lényeges információkat arról, hogy az I. világháború során elveszett két nagy és fontos bortermő terület. Az Ararát hegye és környéke Törökországhoz került, és Azerbajdzsán is jelentős területekhez jutott. A megalakuló Szovjetunió hozta helyre a leégetett birtokokat és fejlesztette őket egészen az 1980-as évekig, az 1985-ben Gorbacsov által bevezetett „száraz törvényig”. Teljes alkoholtalalommal kívánta a „tömeggyilkos” vodkától és egyéb kártékony szeszektől megszabadítani a szegény elvtársakat, így ma az összes örmény bortermő terület akkora, mint a Tokaji régió. Csak kiszedem a gazdából, hogy milyen borral kínál, *Maraninak* (2001) hívják és az *areni* szőlőfajtából készült. A vendéglátónk somolyog, amikor azt mondom, hogy olyan tartalmas a bor, mintha az ország egész kultúrtörténete benne lenne.

Kenats! - Egészségedre!

Mellékes mozdulattal újabb pohárban újabb bort tölök elém. A tételről most sem esik egy szó sem, annál több az örmény Paradicsomról. Ez az ábrázolásokon, történetekben mindig szőlőskertként jelenik meg. A középkori kódexekben Ádámot és Évát szőlőtőkével ábrázolták a miniatúrafestők. A poklot meg onnan lehet felismerni - mondja -, hogy ott nincs egy szem szőlő sem. Mindeközben forgatom a bort, figyelem barnába tűnő színét, élvezem erősen fűszeres lágy illatát. Egészen addig hiszem, hogy már nem nagyon tudnak itt meglepni, míg meg nem ízlelem. Erőteljes, lenyűgöző ital. Ha az előző tétel egy fiatal, csábító nő volt, akkor ez egy teljes pompában ragyogó, mindentudó, ésbontó asszony.

Kérdőn vonom fel szemöldököm a gazda felé, mivel a szavak elhagytak. Tárgyilagos hangon közli: 1932-es. Vannak ennél régebbiek is. Harmadik pohár kerül elém, és egy történet kezd körvonalazódni. A pogányság idején a papok joga volt az első éjszaka. Hogy ne csak fizikai legyen a változás, így kitaláltak egy bort, aminek a segítségével elérték, hogy a szűz eufórikus állapotba kerüljön - prózaiban szólva, leitatták. Ezt nevezték „a szerelem borának”, int a poharunk felé. 1930-as, mondja. A koros hölgy meglepően friss nyári illatot áraszt, melyhez hamvas gyümölcsös íz társul. Míg az előző bor minden titkok tudója, ez letisztult bölcsességet képvisel.

Esszencia: Summa cum laude csillaggal. Javasolt kutatóknak, történészeknek, borászoknak, hétköznapi fogyasztóknak, antialkoholista pincejáromoknak, befektetőknak, mindenkinek.

Isten hozott!

Hajnali sötétség uralta Jerevánt érkezésemkor, de a konyakgyárak hatalmas tömbjei átfúrták a feketeséget. Biztos voltam benne, hogy felkeresem őket. Aztán már csak hazafelé, a taxiból láttam újra őket anélkül, hogy jártam volna ott. Ugyanis a borok és borászok forgószele úgy felkapott, hogy - a párlatokat fedelve - csak rájuk figyeltem.

Örmény Borászok Szövetsége

Avag F. Haroutunian, a bor Örmény tótumfaktuma és a szövetség elnöke a megkerülhetetlen ember a borral kapcsolatban. Ezt beszél róla. A szőlővel befuttatott épület környékén sem utal semmi a borra. A pincébe leérve eláll a szavam. Az 1870-es, tufába vájt pince több térre van felosztva, elrendezéséből adódóan nem hivalkodik méreteivel, inkább otthonos. A lépcsőlejárattal szemben mindenféle korsók, edények. Az ország bortörténetét az elején kezdjük - csak az özönvíz végéig ugrunk vissza. (Bár vannak elképzelések, amelyek a bibliai Paradicsomot is ide helyezik.) Noé bárkája az Ararát csúcsán akadt fent. Ez a hegy pedig hiába tartozik napjainkban Törökországhoz, az örmények számára az ősi földet jelenti. Már pedig a bibliai hajós itt ültette el a világ első szőlőtökeit.

„És kezdé Noé szőlőt plántálni, mivelhogy a földek művelésére adta vala magát: És minekutána ivott volna annak borában, megrészegedek, és az ő sátorának közepette megmezteleníté magát. (Mózes 1. könyve 9. rész.)”

Hogy Örményország a szőlő és a bor szülőhazája, arra másféle tudományos bizonyítékok is vannak szakértőnk szerint.

(Az életben a véletlen kínálta lehetőségek a legnagyobbak. Az UNIDO (ENSZ Iparfejlesztési Szervezete) munkatársával, *Anahit Szimonjással* beszélgetve véletlenül került szó a borokról - már amennyiben az én esetemben beszélhetünk arról, hogy véletlenül kezdjek borról beszélni. Az Ő segítségével, tolmácsolásával sikerült megismernem azokat a borászokat, akikről szó lesz.

Köszönöm! Shnorhakal em!

Folytatjuk

(Megjelent a DECANTER 2006. szeptemberi számában)

* * *

Erdélyi örményekről kutatói elkötelezettséggel

Az erdélyi örmények kulturális kapcsolatai a 17-18. században címmel tartott magyarországi történelmi előadást Kolozsváron. A *Jakabffy Elemér Alapítvány* novemberi konferencia-sorozatába illeszkedve, november 29-én este a szervezet Szentegyház utcai székházában *Kovács Bálint* fiatal kutató mutatta be tudományos feltáró munkájának eddigi eredményeit.

Talán a családi hagyományok, magyarörmény származásom késztettek arra, hogy ünnepek előtti zsúfolt napi programom ellenére mindenképp részt vegyek az előadáson. A későre időzített kezdés, és a barátságosan, sűrű ködös idő lehetett az oka annak, hogy a máskor dugig megtelt kis teremben most alig találtam egy tucatnál több érdeklődőt. Illő késés után viszont tartalmas és pergő előadásában a piliscesabai Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusza pontos és lényegre törő összefoglalót nyújtott az erdélyi örmény közösség vallási kapcsolatairól.

A 17. század második felében Moldvából Erdélybe betelepült örmény társadalom „kiszakadt az örmények nemzeti hálójából” - fogalmazott a fiatal történész -, s az erdélyi örmény diaszpóra idővel magyarörmény lett. A frissen érkezettek magyarságtudatának kialakulását, az erdélyi magyar társadalomba való beilleszkedést elősegítette a néhány évtized múlva meginduló nemesítések folyamata is. Szellemi téren azonban, mint ahogy azt római (vatikáni) levéltári források sokasága bizonyítja, az itteni örménység eszmetörténeti szempontból továbbra is fenntartotta kapcsolatait a lembergi (ma Lvov, Ukrajna), kisázsiai, velencei és főképpen a római örmény közösségekkel, illetve teológiai iskolákkal. Róma ugyanakkor igyekezett az erdélyi örmény egyházat „uniálni”, vagyis bevonni az egyetemes katolikus kultúrkörbe. Ez a törekvés már 1622-től nyomom követhető, amikor Rómában megalakult a missziós kongregáció, mely az akkor ismert világot tizenhárom részre osztotta, s a kijelölt térségekbe misszionáriusokat küldött. Az első kulturális kapcsolatok korai letéteményesei is ezek az utazó misszionáriusok, papok voltak. Általuk valósult meg az erdélyi örménység gyümölcsöző kapcsolata Rómával és más örmények által lakott területtel.

A Kárpátok koszorújában élő örmény közösség kulturális összeköttetések képe azonban távolról sem ilyen egyoldalú. Főképp vallási vonalon a 18. század elejéig erős befolyás mutatkozott meg egyrészt a lembergi örmény érsekség részéről, másrészt kapcsolat alakult ki a konstantinápolyi örmény katolikus vikáriussal is. Emellett töretlen kereskedelmi kapcsolatok kötötték össze Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és más örmény központok lakóit a Krím-félszigettel, de Nándorfehérvár városával és természetesen Velencével is.

Továbbiakban az előadó, a 18. századtól jelentkező, római tanulmányutat végző erdélyi születésű örmény papok - *Dániel Mihály*, *Karácsony János* (1766-tól Erzsébetváros örmény plébánosa), *Korbuly Kelemen* (1791-től Szamosújvár főesperese és kanonoka) - kultúraközvetítő szerepét emelte ki. A latin-örmény szótár megjelenése vagy a nyugati keresztény egyház kalendáriumának meghonosodása az erdélyi örmény közösségben mind az ő kapcsolatteremtő aktív szellemi tevékenységüknek köszönhető.

Örömmel tapasztaljuk, más írásait is olvasva, hogy Kovács Bálint valóban elkötelezettje a témának, igazi „történelmi szüzföldet” tör fel. Eltérően az oly sok műkedvelői megközelítéstől, ő 2002-től kezdve módszeres tudományossággal, alapos kutatói munkával végzi az erdélyi örmény közösség múltjának feldolgozását, vallási és kulturális kapcsolatrendszerének feltárását. Ebbe a főleg levéltári anyagokra támaszkodó kutatómunkába illeszkedik be mostani előadása is, mely valójában összefoglaló és ismertető

volt a három-négy éven belül elkészülő doktori tézishez. Kihasználva a már negyedik alkalommal elnyert CEEPUS-ösztöndíjat, a Kolozsváron tanulmányait folytató fiatal történész a kincses város levéltára mellett az erzsébetvárosi örmény könyvtárban végzett kutatásokat, s lelkesülségére jellemző, hogy örményül tanul. Bizonyára minőségi ugrást jelent majd további feltáró munkájában a 2007 márciusától szóló féléves kutatói ösztöndíj a németországi Halléban működő Armenisztikai Kutatóintézetben.

Talán igaz a szellemes mondás: kétféle örmény van, az egyik, aki tudja magáról, hogy az, míg a másik aki még nem tudja, de már sejti.

Murádin János Kristóf

* * *

Dr. Puskás Attila: Az erdélyi örmények nyomában

Dr. Puskás Attila könyve, *Az erdélyi örmények nyomában* több mint hézagpótló, bátran kimondhatjuk: alapkönyv. Szongott Kristóf (1843-1907) armenológus történelmi jelentőségű kutatásai óta senki nem erdelt az erdélyi örmények nyomába, senki nem tárta fel e nép második honfoglalásának körülményeit. Dr. Puskás Attila tudományos szempontból megalapozott, tényszerűségében hiteles, érdekes és olvasmányos könyvet ad a kezünkbe. És ami a legfontosabb: az erdélyi magyar-örmény fiatalság kezébe.

A könyv terjedelme és mérete, tipográfiai érdekességei, képanyaga és többnyelvűsége(!) korszerűvé és vonzóvá teszi a könyvet az érdeklődő közönség számára. Feltárulkozik múltunk, megmutatkoznak tennivalóink, és a jövő elvárásai. Legfontosabbnak az erdélyi és a magyarországi örmények közötti természetes kapcsolat erősítését és az élet minden területére vonatkozó kapcsolat kiterjesztését látjuk. A budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) és annak elnökszonya, Dr. Issekutz Sarolta komolyan veszi ezt a munkát. Ő mutatta be 2006. november 22-én a marosvásárhelyi Kultúrpalota kistermében nagyszámú, lelkes közönség előtt. Dr. Issekutz Sarolta jóízű könyvbemutatóját (óh! csodás dalauzi!) az örmény irodalom kincsestárából válogatott költemények övezték Várady Mária színművész előadásában.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE), a Katolikus Nőszövetség és az EÖGYKE közös rendezvénye volt ez a rendkívüli esemény: *Kilyén Ilkának*, az EMKE alelnökének, *Markó Enikőnek*, a Katolikus Nőszövetség elnökének és *Dr. Issekutz Saroltának* az EÖGYKE elnök-asszonyának részvételével és védnökségével.

Hát igen. Meg kell tervezni a jövőt! Mint egykor Szamosújvárt. „1700 augusztus 1-én letették a város alapkövét. Verziurescu Rómából Alexa mérnököt hívta a terv elkészítésére, így Szamosújvár Európa egyetlen mérnöki tervek szerint épített városa. "Tökéletesen szervezett életfeltételekkel, kulturális és kereskedelmi létesítményekkel, templommal. Ma úgy mondanánk: tökéletesen korszerű infrastruktúrával. A város működése: közigazgatása, az európai demokráciák csillogó ékköve volt. Jó a könyvet megfogni, és jó felfogni. Köszönjük kedves Puskás Attila dr.

Várady Mária örmény önkormányzati képviselő

* * *

Dr. Sasvári László

Örmény liturgia magyar nyelven

Annak is megvan a története, hogyan vált hozzáférhetővé magyar nyelven az örmény liturgia szövege. Eddigi vizsgálódásaink alapján a legrégebbi magyar fordítás *Ávedik Lukács* erzsébetvárosi örmény plébános nevéhez fűződik. „*Az örmény szentmise szertartásai*” című munkája 1876-ból való. Az örmények nem értették az ősi liturgikus nyelvet, ezért látta szükségesnek, hogy magyarul megjelentesse az örmény mise szövegeit (Segesvár, 1876). Már akkor elhatározta egy második kiadás megjelentetését, de többet akart annál, mint csak a mise szövegei. Végül megjelent „*Az örmény kath. szent mise*” (Erzsébetváros, 1905). Nem láttunk belőle példányt! (Polyák Mariann: *Ávedik Lukács /1847-1909/ Erzsébetváros történetírója. In: Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében. Piliscsaba, 2006 99-102.*)

Ávedik utódja volt az erzsébetvárosi plébánosok sorában *Alexa Ferenc* 1917-1935 között (szül.: 1890-1957). Ő is lefordította az örmény misét magyarra és kiadta: „*Örmény szentmise*” (Kolozsvár 1919). Mennyire használta fel elődje fordítását? Nem tudjuk! A könyvecske csak az állandó részeket tartalmaz-

za, a rövidített mise formájában - ahogyan végzése Erdélyben szokásos volt - , a változó részek a húsvétvasárnapiak. Ez a kis mű eléggé ismert! Kezdetben - az 1950-es években - a magunk részéről is ebből tájékozódunk, s használtuk fel a szövegeit idézetként néhány írásban.

Készültek Budapesten fordítások néhai *P. Kádár Dániel*, majd néhai *Guzsik Tamás* részéről. Ezekben mások is közreműködtek: *dr. Szám László*, *P. Leszkovszky Pál*. Ezek a fordítások - jóllehet használatban voltak a budapesti templomban - „kézirat gyanánt” jellegűek voltak, néhány példányosak, s így nehezen hozzáférhetők.

Foglalkoztak mások is az örmény szertartással. Magunk részéről néhai *Kovács Géza* székesfehérvári egyházmegyes rk. lelkész munkásságát ismerjük (elhunyt 1971-ben). Kéziratait a székesfehérvári püspöki levéltárban őrzik. Megállapítottuk kutatásaink folyamán, hogy francia nyelvű kiadásból fordított. Örmény vonatkozású írásainak javarészét meg is jelentettük. (Kovács Géza - Sasvári Lászl - Magyar István Lénárd: Szemelvények az örmény szertartásból egy hagyaték alapján. Bp. 1997.) Szövegfordításait más írásainkban is felhasználtuk!

P. Fogolyán Miklós is készített fordítást gyergyószentmiklósi plébános korában: „... kétnyelvű imádságos füzetet készített. A füzet bal oldalán az örmény szöveg olvasható magyar helyesírási, kiejtési törvények szerint, a jobb oldalon pedig a szavak magyar jelentése.” (Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények történetéből, Kolozsvár 2000. 79.) Kaptunk Gyergyószentmiklósról magyar s örmény miseszöveget. (Nem minden párbeszéd rész és imádság szerepel benne örményül!) Hogy mennyire azonos a Fogolyán-féle fordítással, vagy mennyire megy arra vissza, arról nincs értesülésünk, de ez a szöveg élt-él az ottani gyakorlatban. Ebből is használtunk fel írásainkban.

Elég hosszú idő után jelent meg a Szent István Társulat kiadásában *Zsigmond Benedek* szerkesztésében a *Szent Liturgia az örmény katolikus szertartás szerint* című kötet. (Bp. 2006.) Végül is van hozzáférhető, megvásárolható szöveg: örmény s latin betűs formában örmény nyelven, és mellette a magyar szöveg, a liturgia állandó részeivel s egyes ünnepek énekeivel. (Amit hiányolunk belőle: olvasmányok jegyzéke, s legalább egy rövidített naptár!)

A teljesség kedvéért említsük meg, hogy az Ararát Újság 1998. évi számaiban naptárismertetés, valamint szertartások, pl. házszentelés is szerepelt.

A megjelent misekönyv elsődleges célja istentiszteleti jellegű, bár ilyenre kevés példány igényeltetik. Ám vallási téren más jelentősége is van: hisz ezek imaszövegek, melyeket lehet részletenként is használni, akár a magánéletben is. Szolgálhatnak meditációk alapjául. De irodalmi jelentősége is megvan az örmény kultúra iránt érdeklődők számára. Bibliofil jellegű kiadását tekintve akár „könyvcsemegeként” is szolgálhat könyvgyűjtők részére. Mindenesetre jelentősége hosszú évekre megadatik ma, amikor ismételen növekszik az örmények iránti érdeklődés!

* * *

„A közért munkálkodó ember ügyeit nemegyszer azok lendítik előre,
akik a legtöbbet próbálnak ártani neki.”

(Ókori kínai mondás)

„A mosoly a legerőteljesebb az arc összes gesztusai közül.”

(Allan Pease)

* * *

100 évvel ezelőtt hunyt el Száva Gerő (1833-1906)

Gyergyószentmiklóson született 1833. április 19-én, dr. Száva Antal (1785-1852) és Verzár Anna (1802-1869) gyermekeként. Gyógyszerész oklevelet a pesti egyetemen szerzett 1858. július 4-én. 1859 és 1861 között Moldvában Botosani és Iasi városok különböző gyógyszerházaiban kondícióskodott. 1861-ben visszajött szülővárosába, és a helybeli Arany Sas gyógyszerházban dolgozott 1868-ig.

Ekkor Brassóba telepedett, ahol még ez év áprilisában megvette a város egyik legrégebbi, 1690-ben alapított, Arany pelikánhoz címzett gyógyszerházát, amelynek ő lett a tizenegyedik tulajdonosa. Azonban nem sokáig, mert már a következő évben eladta Zell G. Károly gyógyszerésznek. Továbbra is Brassóban maradt, 1870 és 1875 között bére vette az 1801-ben alapított Arany Korona gyógyszerházat, amely ekkor az utolsó tulajdonos, Miller Julius halála miatt a város gyógyszerészi grémiumának tulajdonát képezte.

Majd 1875 és 1877 között az idősebb Stenner Frigyes tulajdonában lévő Arany Oroszlán gyógyszertárat bérelte. Itt sem maradt sokáig, az 1800-as évek vége felé a háromszéki Előpatakon találjuk, ahol a gyógyfürdő igazgatójaként dolgozott egészen nyugdíjba vonulásáig. Később több villát is építtetett itt, amelyet a szegények kórházának is hívtak az 1890-es években (ma is léteznek).

A közmegebecsülés jeléül 1903-ban az előpataki Majlát tetőn felavatták a Száva-kilátót a 70 éves fürdőigazgató tiszteletére. Egy idő után Brassóból járt ki a fürdőt irányítani, miközben villáját a fürdőző vendégek használták.

Gyógyszerészként tevékeny volt az egyesületi életben, részt vett a magyar gyógyszerészek országos ülésein, így az 1869. június 6-án Pesten rendezett ülésre húsz erdélyi társával együtt ment el, s itt kritika tárgyává tette, hogy a vidéki gyógyszerészek nincsenek kellő számban képviselve. Az 1874. május 6-án tartott egyesületi közgyűlésen, ahol a Magyarországi Gyógyszerészek Egyesületében az ideiglenes járási elnököket választották meg, ő lett az Erdélyt képviselő VI. kerület 4. járásának ideiglenes elnöke. Mikor sor került az egyes járások tisztségviselőinek megválasztására, a Brassóban tartott ülésen őt jelölik a járás elnökének, alelnöknek pedig Stenner Frigyes gyógyszerészt, akinek a gyógyszertárában gyakor bérlő volt. Ezt a tisztséget 1882-ig viselte.

Szakirodalmi tevékenysége is gazdag. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésein többször részt vett, előadásokat is tartott, így 1864-ben a Marosvásárhelyen megrendezett X. nagygyűlésen „A szurokgyári készítmények ismeretése” címűt, melynek anyaga külön füzetben is megjelent 1864-ben Marosvásárhelyen „Gyógyszerészi értekezés fenyőgyanta készítményekről” címmel. A XVIII. Vándorgyűlésen 1875-ben Előpatakon „*A hurut megismertetése therapeutikai szempontból*” címmel tartotta meg előadását. Brassói gyógyszerészi tevékenységéhez kapcsolódik találmánya a vászon fehéritésről, amelyet szintén a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlése keretében rendezett kiállításon mutatott be nagy sikerrel, mivel módszere szerint sokkal olcsóbban több vásznat fehéritettek, mint az addig használatos eljárásokkal. Találmányával 100 000 vég vásznat néhány óra alatt megfehéritettek olyan költséggel, amelybe addig egy vég vásznat fehéritése került. *Báró Kemény Gábor*, akkori kereskedelmi miniszter magához is hívatta, hogy a kormány költségén mutassa be találmányát. Fürdőigazgatói minőségében írta meg az előpataki gyógyfürdőbirtokosok szövetkezetének megbízásából az „Előpatak gyógyfürdő” című ismeretterjesztő könyvecskét, mely Brassóban az Alexi nyomda kiadásában jelent meg 1895-ben, majd a következő évben 1896-ban megjelent a második kiadása is.

Még Gyergyóban nősült 1866-ban, neje (*Do*) *Novák Anna* (1845-?), itt születtek gyermekei: Antal (1866-1867), Antal (1868-1897), Nándor (1875-1930), Géza (1879-1946). Ez utóbbi Nándor Gyergyótólgyesen volt vámhivatalnok az 1910-es években.

Száva Gerő 1906. május 30-án hunyt el mint a gyógyfürdő nyugalmazott igazgatója.

Dr. Száva Tibor-Sándor

* * *

Kaszás Villő: Szaszuni Dávid históriája

Rendkívüli élményben lehetett részük mindazoknak, akik megnézték Kaszás Villő: Szaszuni Dávid históriája című mesejátékot 2006. december 2-án Budapesten, a Magyarok Házában. Rumi László rendező, díszlet-tervező lapunk érdeklődésére elmondta: a Kövér Béla Bábszínház örmény származású alapítója emlékére tűzte műsorára az örmény tematikájú színművet, melynek mai vezetője az egykori alapító fia.

A gazdagon burjánzó groteszk elemekben is bővelkedő archaikus mesét faragott bábokkal, maszkokkal mutatták be a színészek a felnőtt nézőknek. *Petrovác István* író az előadás után rámutatott: a történetnek mintegy száz változata ismert, mely a szájhagyomány útján terjedt. A produkció négy előadására nyújtott be igényt az Országos Örmény Önkormányzat, valamint a Fővárosi Örmény Önkormányzat is támogatta a mű bemutatását.

Az előadást speciális scenikai megoldása miatt egyszerre max. 80 fő látogathatja. A további két előadást tavasszal szeretnék megtartani a színészek. Mivel az előadásokat az Országos Örmény Önkormányzat felkérésére tartják, a Kövér Béla Bábszínház nem árul jegyeket.

A Szaszuni Dávid históriája című előadás rövid története: *Szaszuni Dávid*, *Meher* örmény király fia, kora gyermekkorban anyátlan-apátlan árvaságra jut. Rokonai Egyiptom földjére viszik, hogy *Izmil* királynő nevelje fel sajátjaként. *Izmil* megfogadja, hogy fiaként neveli, Arménia és Egyiptom hú testvéri-ségében bízva. Féltékeny fia, *Melik*, azonban egyeduralomra tör és Örményország ellen indít háborút.

Melik győztesen tér vissza örményföldről és Dávidot arra szólítja fel, hogy válasszon a hadizsákmányból. Dávid, angyali sugallatra helyesen választ, átlátva Melik ármánykodásán. Dávid Szaszunba tér vissza, ahol rokonainál pásztorkodik. Találkozása egy öregasszonnyal ébreszti rá, hogy nem élhet tétlenségben. Újjáépíti az apja által alapított kolostort és felleli apja harci ménjét *Dzsalalit*, hogy felvértezve szembe szálljon a betolakodókkal. Meg kívánja kímélni a harcosok életét, ezért felszólítja Meliket: álljon ki ellene párviadalra. A párviadalban Dávid legyőzi a gyáva Meliket. Dávidot megkoronázzák és az udvar Csemeskik Szultánát nézi ki neki jegyesül. Az égiek azonban *Khandut* királynőt szánják Dávidnak, aki le is küzdi Csemeskik fondorlatait és megüli lakodalmát Khandut királynnyal.

A mesejátékot tervezte: Grosschmid Erik, jelmezek: Fekete Dóra, rendezte: Rumi László. Zenészek: Fábri Géza énekmondó, Szabó László, Krisztin Róbert, Bulatović Gábrriel, Majoros Gyula. Énekesek: Lusine Hakobyan, Bende Laura, Ivanovics Tünde, Kopasz Zsófia, Molnár Eszter, Kiss Boglárka. Játzó személyek: Varga Nikolett mv., Fekete Dávid mv., Pestarits Ambrus mv., Balasi Jolán, Diószegi Ágnes, Rózsa Teodóra, Rumi László mv., Szálkai Dénes.

(Frigyesy)

* * *

Meghívó

A Fővárosi Örmény Klub 2006. december 21. 17 óra

Műsor: **Szent Karácsony ünnepén**

I. rész - dr. Issekutz Sarolta elnök köszöntője és beszámolója a 2006-os évről

A Szongott Kristóf díj átadása, díjazottak:

Bálint Tiborné Kovács Júlia (Kolozsvár)

Dr. Issekutz János - posztumusz

Közreműködik: *Nyisztor Ilona*, csángó-magyar népdalénekes (Pusztina),

Várady Mária színművész, *Fogolyán Kristóf* fuvolaművész

II. rész - A pásztorok megkísértése - Betlehemes játék,

prof. Dr. Kilián István gyűjtése nyomán

Előadja: a Szent Család Plébánia Gyermek Színjátszó Köre

Betanította: Dr. Kilián Isfvánné és Egyháziné Marthy Katalin

Jelmez: Wertán Zsoltné Ajándékozás — Karácsonyi könyvvásár

Mindenkit szeretettel várunk!

Dr. Issekutz Sarolta, az est háziasszonya

(Az estet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezi,

támogatja a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.)

* * *

Szervátiusz Jenő díjat kapott a csángó kultúra képviselője

Negyedik alkalommal adták át a Szervátiusz Jenő díjat 2006. november 14-én Budapesten, a Hilton Hotel Anjou termében. Idén Petrás Mária kerámiaművész és Perjés Klára a Magyar Rádió főmunkatársa kapta e rangos elismerést.

- Annak a legtávolabbi és legelhagyottabb magyar néprajzi tájegységnek az első szobrászát tünteti ki 2006-ban Szervátiusz Jenő díjjal az Alapítvány kuratóriuma, melynek népe éppen a két Szervátiusz, Apa és Fiú csángó leányainak, siratóasszonyainak és a Szeret-parti vászonteregető párkainak a tündöklésében és keserveiben pillanthatott először önmagára - e gondolatokkal kezdte laudációját *Banner Zoltán* művészettörténész, majd így folytatta: - Petrás Mária a pusztuló magyar közösségi életforma küldötte, s mivel e különös szobrászi képesség az imával, a népdallal, az egyházi gregorián dallamokkal, a mesével és a legendával együtt tör fel belőle, példája visszavezeti képzeletünket abba a reménységgel és szeretettel átszőtt világba, melyben a reggeli keresztvetéstől a déli fohászzkodáson át az estéli hálaadásig a nap minden munkáját, feladatát, kötelességét, kínját, és örömét a Boldogasszony nevében és kegyelmével végezte, viselte hordozta mindenki... A csángó falvak imái és énekei öltenek testet szobraiban, melyek aztán újra imádságot és éneket fakasztanak. Banner vázolja a művésznő életútját, rámutatott: - Petrás Mária 1990 óta folyamatosan és aktívan vesz részt a csángó ügyeket szolgáló anyaországi és határon túli szervezetek munkájában. Idestova 170 egyéni kiállításon mutatta be alkotásait.

- Perjés Klára műsoraival a rádión keresztül is közösséget teremt, szellemi és lelki táplálékot nyújt - mondta laudációjában *Mádl Dalma*, a volt köztársasági elnök felesége. Rámutatott: - A Magyar Rádió főmunkatársa már a kezdetektől járta az országot, elment a legeldugottabb helyszínekre is. Hírt adott „kihálásra ítélt” falvakról, beszélgetett paraszt emberekkel, fizikai munkásokkal és értelmiségiekkel, írókkal, művészekkel egyaránt. Fáradhatatlanul utazik országhatárokon belül és kívül, mert nem országban, hanem nemzetben gondolkodik. Elmegy a határon túl élő magyarokhoz a Felvidékre és Erdélybe, de Csángóföldön is találkozunk vele. Hírt hoz és reményt visz magával.

A díjat *Szervátiusz Tibor* Kossuth díjas szobrászművész, a díj alapítója adta át az ünnepelteknek.

Frigyesy Ágnes

* * *

Az 1956-os forradalomra és szabadságharcra emlékezünk

Juana De Barbourou (Uruguay)

Prolóógus

Ezen a csupa csillag és csupa rózsa délamerikai karácsony éjszakán eloltottam karácsonyfámat, hogy Veled lehessen mártír Magyarország, hogy legalább szimbolikusan egy legyen a Tied közül, egy asszony, aki imádkozik múltadért és jövőd sorsodért, egy asszony, aki ugyan nem fegyvert tart kezében, hanem lantot és aki soha nem átkozódik, hanem énekel. De most, amikor vérzel és kínoznak, most, amikor mindenki, aki szereti a nagy emberi erényeket, úgy közeledik Hozzád, mint a megfeszített Krisztushoz. Itt térdelek sötétbe borult házámban és kérem a soha el nem maradó isteni igazságszolgáltatást, könyörgöm Hozzád először életemben, hogy vértelen sorok haszontalan faragójából változtasson katonává a Te soraidban.

Mennyire szeretünk Téged Magyarország! Az édes ifjúságtól kezdve, amikor álmunk voltál a ligeti és tabáni fák alatt, a Duna partján, amikor megnyerted szívünket boldog és romantikus varázssóddal.

Mennyit nőttél és mennyi hősiességet vívtál azóta szabadságodért. Nagy szerelmesed vagyok, büszke felséges értékeidre és megronthatatlan méltóságodra. És szent vagy Magyarország, rettenhetetlenül dicsőséges, halántékon a töviskoszorúval, mint a Megváltó a Kálvárián. Példája vagy azoknak a népeknek, melyek többre becsülik a halált a szolgáskoránál, az éhséget a becsstelen megadásnál, a véres harcot a lakójok jóltáplált gyávaságánál.

Ezerszer szeretett Magyarország, akiért annyit sírunk, fogadd el szívemet és ha tudod, változtasd fegyverré, vagy villámmá.

Montevideo, 1958. december 24-én.

Spanyolból fordította: Keleméry Tamás

(Megjelent a Gloria Victis, A magyar október költői visszhangja a nagyvilágban című kötetben 1986-ban, Bécs-Münchenben, a Nemzetőr harmadik kiadásában)

* * *

Rokoni szálak a világhálón keresztül

Kiss Ernő aradi vértanú egyik leszármazottja, Kiss János és felesége, Kálmán Kornélia az USA-ból keresett meg bennünket és küldtek 200 USD adományt az Egyesület számára, az altábornagy emlékére. Az adományt hálás köszönettel fogadja az Egyesület és igyekezni fog az adományozók szándéka szerint felhasználni azt.

Kiss János az ittebei és eleméri Kiss családból származik, akik Erzsébetvárosban telepedtek le több örömeny családdal együtt kb. 1642 táján. A megküldött családfa szerint a levélíró Kiss Izsák és Jakab (felesége Hankovics Anna) fiától származik, míg Kiss Ernő Gergely fiától. Így tehát rokonok vagyunk, miután Kiss Ernő nagyanyja Issekutz Mária Anna volt.

Kiss Jakab János nevű fia - aki Fark Annát vette el nőül - a következő őse. Levele szerint kb. 10 éve dolgozik a családfán, de még mindig nem teljes.

Egyébként 1978. dec. 26-án indultak el a nagyvilágba Nagyváradról. 5 hónapig Olaszországban, Rómában éltek, majd 1979. április 27-én érkeztek meg Philadelphiába. János gépészmérnök, felesége ápolónő. Egy fiuk és egy lányuk született, a fiuk 5 unokával ajándékozta meg őket. Sokat dolgoznak a magyarságért nemcsak kinn, hanem Magyarországon, Erdélyben, Ukrajnában és Szerbiában is. A Szent László Lovagrend tagja, helyettes széktartó az USA I. Tartomány területén.

Szeretettel köszöntjük megtalált rokonainkat (sokan mondhatják el ugyanezt, miután igen terjedelmes a Kiss családfa) és köszönjük, hogy a szerteszaladt magyarság megsegítését fontosnak tartják. A fenti képen Kiss János és Kornélia látható október 29-én a Philadelphiai és Trenntoni Református Egyház által szervezett 1956-os ünnepi megemlékezésen.

Dr. Issekutz Sarolta

* * *

„Három dolog soha nem tér vissza: a kilőtt nyíl, a kimondott szó és az elmúlt nap.”

(Georg. F. Daumer)

* * *

Ismét volt örmény katolikus esküvő Erzsébetvároson

Az Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia anyakönyve szerint 1949-ben volt az utolsó örmény katolikus rítus szerinti házasságkötés - mégpedig az egyetlen az évben -, amikor *László István* házasságot kötött *Bakk Rozáliával*. A véletlen úgy hozta, hogy ugyanebből a családból közel 60 évvel később 2006. október 21-én *Calinescu Claudia Angéla* örmény katolikus szentmise keretében mondta ki a boldogító igent *Ivan Vasile Cipriannak*.

A szentmisét *Szakács Endre* szamosújvári örmény katolikus plébános celebrálta, melyen közreműködött a szamosújvári örmény katolikus kórus. A nagyszámú rokonság, vendégsereg áhítattal nézte a szép ifjú párt és hallgatta a csodálatos örmény saragánokat.

Claudia édesapja *Calinescu János* (az Örmény Alapítvány elnöke), akinek édesanyja *Bakk Rozália* testvére volt. *Bakk Rozália* a templomot őrző három Grátia egyike volt, akik közül már csak *Bakk Mária* - a 2005-évi Szongott díjasunk - őrzi rendületlenül csodálatos templomunkat és a benne lévő muzeális értékeket az utókor számára.

Sok boldogságot kívánunk az ifjú párnak, valamint sok apróságot, akiket ugyancsak örmény katolikusnak fognak keresztelni. Örvendünk a kis lélekszámú örmény közösség megújulásának.

I.S.

* * *

A szeretet mindent megold!

Egy asszony kijött a házból, és három, hosszú, fehér szakállú öregembert látott üldögélni az udvaron. Nem ismerte őket. Így szólt hozzájuk: - „Nem hinném, hogy ismernélek benneteket, de éhesnek látszotok. Kérlek, gyertek be és egyetek valamit!”

- „A ház ura itthon van?” - kérdezték.

- „Nem” - válaszolta az asszony. „Nincs itthon.”

- „Akkor nem mehetünk be” - felelték.

Amikor este a férje hazaért, az asszony elmondta neki mi történt. „Menj, mondd meg nekik, hogy itthon vagyok, és hívd be őket!” Az asszony kiment, és újra behívta az öregeket.

- „Együtt nem mehetünk be a házba” - felelték.

- „Miért nem?” - kérdezte az asszony.

Az egyik öreg magyarázatba kezdett: „Az Ő neve, Jólét” - mutatott egyik barátjára, majd a másikra mutatva azt mondta: „Ő a Siker és én vagyok a Szeretet.” Majd így folytatta: - „Most menj vissza a házba, és beszélj meg a férjeddal, melyikünket akarjátok behívni.”

Az asszony bement a házba, és elmondta a férjének, amit az öreg mondott. A férj megörült. „Ez nagyszerű!!!” - mondta. - „Ebben az esetben hívjuk be Jólétet. Hadd jöjjön be, és töltsen meg a házunkat jóléttel!”

A felesége nem értett egyet. „Kedvesem, miért nem hívjuk be inkább a Sikert?” A menyük eddig csak hallgatta őket, és most előállt saját javaslatával. „Nem lenne jobb a Szeretetet behívni? Az otthonunk megtelne szeretettel!”

„Hallgassunk a menyünkre"! - mondta a férj a feleségének.

- „Menj, és hívd be Szeretetet, hogy legyen a vendégünk!"

Az asszony kiment, és megkérdezte a három öreget: - „Melyikötök a Szeretet? Kérlek, gyere be, és legyél a vendégünk." A Szeretet felállt, és elindult a ház felé. A másik kettő szintén felállt, és követték társukat. Az asszony meglepve kérdezte Jólétet és Sikert: - „Én csak a Szeretetet hívtam, ti miért jöttök?"

Az öregek egyszerre válaszoltak: - „Ha Jólétet vagy Sikert hívtad volna be, a másik kettőnek kint kellett volna maradnia. De mivel Szeretetet hívtad, ahová ő megy, oda mi is vele tartunk."

Ahol Szeretet van, ott megtalálható a Jólét és a Siker is!

* * *

Kollégiumavatás

A Téka Művelődési Alapítvány udvarán befejezték az építkezést. 2006. október 7-én felavatták a *Téka Mezőségi Szórványkollégiumot*. Az új és a régi épületben jelenleg 85 bentlakó diák talál otthonra. A Téka Művelődési Alapítvány a nyilvánosság előtt is megköszöni mindazoknak, akik ezt lehetővé tették:

1. a főtámogató Apáczai Közalapítványnak azért, mert fel- és megismerték e térség, a Mezőség valós igényeit és szükségleteit,

2. az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Communitas Alapítvány kisebb, de éppen időben jutott támogatását azért, hogy ne tető nélkül kezdhessék a telet 2004-ben, az építőmestereknek és cégeknek, hogy sokszor roham munkát kellett végezzenek azért, hogy egy munkafolyamatot időben tudjanak befejezni és végül minden „tékásnak", „kalákásnak" azért, mert munkájukkal megkétszerezték az épület fizikai és erkölcsi értékét, ahogy *Csete Örs* irodaigazgató kiemelte. A jól sikerült avatást sem lehetett volna megszervezni nélkülük és a szamosújvári magyar közösség hozzáállása nélkül. Olyan minőségi szinten rendezték meg ezt az eseményt, amely minden jelenlévő csodálatát kiérdemelte.

* * *

Fundatia Téka Alapítvány

Str.Mihai Viteazul. nr. 39

Gherla - Szamosújvár

405300. jud. Cluj

Cont - Bankszámla

BRD - Gherla Lei: - RO90BRDE130SV07017121300

EURO: RO13BRDE130SV06399801300

Tel/Fax: 0040(0)64 243198

Mobil: 0723-575 099

e-mail: teka@teka.ro

www.teka.ro

Dr. Issekutz Sarolta

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke részére

Tisztelt Elnök Asszony !

A szamosújvári Téka Művelődési Alapítvány hálással köszöni a támogatást (30 ezer forint, szerk. megj.), amelyet a szamosújvári Téka-Mezőségi Szórványkollégium fenntartására fordítottunk.

Köszönjük a segítséget, amellyel hozzájárulnak az általunk végzett munkához; a mezőségi szórványmagyarság anyanyelvi és kulturális önazonosságának megőrzéséhez. Jelenleg 85 bentlakó diákunk van, olyanok, akik nélkülünk nem tudnának anyanyelvükön tanulni. A bentlakók számára egy második otthon jelentünk, így nevelésük állandó odafigyelést, nagy anyagi áldozatokat igényel. Nagy felelősség ez, olyan, amit az Önökhöz hasonlóan áldozatkész emberek, intézmények nélkül nehezen tudnánk megvalósíthatni.

Intézményünk nevében köszönettel:

Balázs-Bécsi Attila

elnök

Szamosújvár, 2006. 11.15

* * *

Végvárat építettek

Szórványkollégiumot avatott Szamosújváron a Téka Művelődési Alapítvány

Demográfiai szempontból a Mezőség erős várának számít az a szórványkollégium, amelyet ősszel avattak a Kolozs megyei Szamosújváron.

Kilencvenkét gyermek számára biztosít szállást, megfelelő tanulási lehetőséget a Téka Művelődési Alapítvány, amely már 2000-ben bekapcsolódott a mezőségi szórványprogramba. „2002-ben avattuk fel az első kis kollégiumot, viszont szükségessé vált, hogy egy korszerű intézményt építsünk, ahova összegyűjtsük a városban több helyen elszállásolt gyermekeket. Ennek 2004-ben fogtunk neki az Apáczai Köz-alapítvány támogatásával, és pont két és fél év alatt befejeztük” - mondta el az ÚMSZ-nek *Balázs Bécsi Attila*, a Téka Művelődési Alapítvány elnöke.

A szórványkollégiumban olyan gyermekek találnak otthonra, akik a Kolozs megyei falvakban nem tudnak magyarul tanulni. Egyesek szimbolikus összeggel járulnak hozzá a fenntartási költségekhez, de vannak olyan diákok is, akiknek nehéz szociális helyzetük miatt minden költséget az alapítvány fedez. Szállást, étkezést, oktatási programokat biztosítanak a tanulóknak, ezenkívül tartalmaz szabadidős programokat is.

"Hazaszállítjuk őket hétvégén és visszahozzuk, egészségügyi felügyeletet működtetünk, és mivel nagyon sok szociálisan hátrányos helyzetben lévő gyermekünk van, támogatjuk őket ruhaneműkkel, tanszerekkel, amire éppen szükségük van" - ecsetelte a kollégiumi életet az alapítvány elnöke.

Ilyen körülmények között a havi kiadások összege eléri a 160 millió lejt, ezt az összeget pályázatokból, támogatóktól szerzik.

Balázs Bécsi Attila szerint nagyon hiányzik a biztos, normatív támogatás, ezt sem a magyar, sem a román kormány nem biztosítja számukra. Ennek ellenére az elnök ragaszkodik hozzá, hogy ne a minimumot biztosítsák a gyermekeknek, hanem minőségi életmódot és tanulási lehetőséget.

A szórványkollégium felépítését az Apáczai Köz-alapítvány, a Communitas Alapítvány, a magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium és az Illyés Köz-alapítvány támogatásával sikerült megvalósítani, az avató ünnepségen jelen lévő *Csete Örs*, az alapítvány irodaigazgatója bejelentette: újabb négy millió forint támogatást szavazott meg az Apáczai Köz-alapítvány a szórványkollégium számára.

Debreczeni Hajnal

* * *

Jenő napi Barcsay kiállítás Szentendrén

Immár hagyománnyá vált a névnapi kiállítás a Barcsay Galériában. Idén az állandó anyagon kívül megtekinthettük a győri és a székesfehérvári múzeumok Barcsay anyagát is, a múzeumok együttműködése jóvoltából. A hangulatos zenével megnyitott tárlaton értékes előadást tartott *Szűcs Erzsébet* művészettörténész.

A szép számú, évek óta jól ismert Barcsay-rajongók között természetesen ismét találkozhattunk Barcsay Jenő erdélyi örmény rokonaival, közösségünk tagjaival is. Barcsay Jenő Barcsay Boldizsár és Kabdebó Irén gyermekeként 1900-ban látta meg a napvilágot Katona községben, a Mezőségen. Négyen voltak testvérek. Édesanyja szülei Kabdebó János és Vertán Tekla.

M

* * *

„Amikor a tudás terjed,
Őszinte az akarat.
Amikor az akarat őszinte,
A józan ész uralkodik.
Amikor a józan ész uralkodik,
Kiművelt az egyén.
Amikor az egyén kiművelt,
Összhangban él a közösség.
Amikor a közösség összhangban él,
Jól kormányozható az ország.
Amikor az ország jól kormányozható,
Békesség honol mindenütt.”

(Konfucius)

* * *

Olaszországi zarándokút
Filmes beszámoló az örmény klubban

Izgalmas képzeletbeli olaszországi utazáson vehettek részt mindazok, akik megtekintették *Dr. Forgács Barnabás* örmény önkormányzati képviselő (XI. ker.) videofilmjét. A film elkalauzolta a nézőket a XI. ker. által szervezett zarándokút különleges helyeire: Szent Lázár szigetére, Velencébe, Padovába. stb. A magyarországi csoport felkereste az örmény kultúrához kötődő emlékhelyeket, s mindennap örmény szentmisével indult a napjuk. Mi nézők pedig - ha másképp nem is - képzeletben eljuthattunk e csodás tájakra. Az örmény klub novemberi estjének hangulatát emelte *Kirkósa Péter* hegedűművész produkciója. A film megtekintése után nem maradt el a *Dr. Keszy Harmath Péterné* által készített örmény ételkülönlegességek kóstolója.

* * *

Jézus születésére készülődvén
Az Úrangyala

A megtestesülés szent titkáról megemlékező imádságunk három versből (verzikulusból), a hozzájuk kapcsolódó Üdvözlégyből, majd egy zárókönyörgésből áll. A keresztény nép nagy áhítattal mondja a reggeli, déli és esti harangszóra. A déli harangszó nekünk, magyaroknak különösen kedves: *III. Kallixtus* pápa rendelte el *Hunyadi János* nándorfehérvári győzelmének emlékére. A Szent János evangéliumából vett harmadik versnél térdet hajtunk, vagy mélyen meghajlunk.

V: Az Úr anygala köszönté a Boldogságos Szűz Máriát, és ő méhébe fogadá Szentlélektől szent Fiát. Üdvözlégy, Mária...

V: Íme az Úrnak szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint. Üdvözlégy, Mária...

V: És az Ige testté lőn, és miköztünk lakozék. Üdvözlégy, Mária...

Imádkozzál érettünk. Istennek szent Anyja, hogy méltók lehessünk Krisztus ígéreteire.

Könyörögjünk! Kérünk téged, Úristen, önts lelkünkbe szent kegyelmedet, hogy akik az anygali üzenet által szent Fiadnak, Jézus Krisztusnak megtestesülését megismertük, az ő kinszenvedése és keresztje által a feltámadás dicsőségébe vitessünk. Krisztus, a mi Urunk által. Ámen.

* * *

Piéták, madonnák, változatok a csángó hitvilágra
Petrás Mária csángó iparművész és leánya, Alina kiállítása Budapesten

Erdélyországon, s a nagy hegyeken is túl, ott, ahol Napunk kel, a régi Etelköz nyugati felén, ahol áldott Napunk szentül, a Szeret, és Száraz Szeret partján, idegen tenger fullasztó szorításában él egy nép, a magyar nemzet része, drága testvéreink... Közülük jött közénk, hozzánk **Petrás Mária**, aki munkáiban ezt az üzenetet tolmácsolja. Bennük érzem e földnek, e népnek lelkét... Színezése kifinomult, nemes patinával átítatott, s mondanivalója a szülőföldből táplálkozó mély vallásosság és tiszta emberség. Piéták, madonnák, változatok a csángó hitvilágra és életre... Isten s a boldogságos Szűz Mária, kiben oly nagyon hisz, áldja meg és segítse őt és népét, amelyből vétetett - mondta **Szervátiusz Tibor**, Kossuth díjas szobrászművész az induló csángó keramikus egyik kiállításán majd tíz évvel ezelőtt. Időközben felcseperedett a művésznő leánya, **Petrás Alina**, s tegnap közösen mutatkoztak be Budapesten, a Vármegye Galériában.

- Édesanyám az én mesterem. Témáinkban, megközelítésünkben különbözünk: édesanyám egyházi témájú, biblikus jellegű kerámiákat készít, engem pedig valahogy szinte a kezdetektől a magyar motívumok, jelképek világa fogott meg - sajátos módon és stílusban. Szeretem az Életfa-motívumot, a virágokat... Foglalkoztat a magyar mondavilág, a csodaszarvas, amit megmintáztam dobozka formájában. Szeretem a Nap-motívumot, ami a megtisztulás jelképe - a bűnök lángra vetését vélem benne látni - vallja magáról az induló tehetség. Anya, s leánya: a csángó kultúra tiszta forrásai...

Az Erdély Művészetéért Alapítvány által támogatott **Vármegye Galériában** 2006. november 29-e óta látogatható Petrás Mária Szervátiusz Jenő-díjas csángó iparművész, és lánya Petrás Alina karácsonyi kiállítása. A tárlat megtekinthető 2007. január 20-ig. (Cím: V. Budapest, Vármegye utca 11.)

(Frigyesy)

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek
2006. (X. évfolyam) I-II. félév tartalomjegyzéke

Január X. évf. 107. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Szent Karácsony ünnepén - *Frigyesy Ágnes*
- Laudáció
- A Szongott Kristóf díj idei kitüntetettjének levele - *Vicelár Mária*
- Fehér hamvak vagy zúzmarák - *Lászlóffy Aladár*
- Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjjal - tüntették ki az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Laudáció
- Jelenben szólaló múlt - Nagy elődök nyomában Szakács Endre szórványlelkéssel (4. befejező rész) - *Ozsváth Judit*
- Dalauzi és vacsoracsillag - *Dávid Csaba*
- Örmények Erdélyben az 1850-es népszámlálás tükrében (3. befejező rész) - *Kozma István - Sasvári László*
- Ávedik Lukács és az erzsébetvárosi örmény közösség a XIX. század második felében (3. rész) - *Polyák Mariann*
- Az Ararát üzenete I. rész - *Varga Gábor*
- Kovrig Béla életútjáról (1901-1962) - *Kerekes Jenő*
- Könyvajánló
- A radzsasztáni kapcsolat 1. rész - Aradi Éva india-kutató a hunok történetéről - *Szakács Gábor*
- Jó volt jól tenni - *Stanik Bence*
- Boszorkányos botanika - Gesztenyeünnep - Szelíd csemege - *Lovas Katalin*
- Adománylevel - Országos Széchényi Könyvtár - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Bibliotheca Nationalis Hungariae - Köszönet az adományért - *Dr. Dippold Péter*
- Olvasói levelek
- Rövid hírek
- Gyémánt - *József Attila* verse
- Meghívó - Szabó László festőművész kiállítására
- Fővárosi Örmény Klub műsora - Erdélyi örmény népmesék kicsiknek és nagyoknak - örmény népzenevel, örményországi képekkel fűszerezve
- Ünnepi hangverseny a Festetich palota tükörtermében
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Szomorújelentés

Február X. évf. 108. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- In memórián Agárdy Gábor - *Metz Katalin*
- Agárdy - az „örömszínész” - *Kárpáti György*
- Beszámoló - az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2005 évi működéséről - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Örmény népmesék a klubesten - *Frigyesy Ágnes*
- A radzsasztáni kapcsolat 2. rész - Aradi Éva india-kutató a hunok történetéről - *Szakács Gábor*
- Pillanatképek néhai és mai Aranyosszéken otthonra lelt örmény és örménymagyar családokról (5. befejező rész) - *Bálintné Kovács Júlia*
- Örmények (részlet) - *Magda Neumann*
- Az Ararát üzenete (2. rész) *Varga Gábor*
- A barokk Erdélyben - *Balla Lóránt*

- 145 éve született Merza Gyula - örmény származású polihisztor - *Tatár Zoltán*
- Kiegészítés Merza Gyula portréjához - a Magyar Múzeumi Arcképcsarnokból
- Ősi kultúrák találkozása - Perzsa-hun-örmény kulturális napok Gyöngyösön 2006. január 10-24.- *M*
- Dr. Atzél Endre halálára (1936-2005) - *Gergely Istvánné*
- Olvasói levelek
- Bánffy György, nyelvünk nagykövete - *Pósa Zoltán*
- Örmény templomok, kolostorok - *Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit*
- Botár Edit tárlata
- Nagy ember képe az „Ördög bibliáján” - Gorové István miniszter régi magyar kártyán - *Dr. Fonyódi Ferenc*
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub - 2006. február 16.
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Szomorújelentés
- Gyertyaszentelő Boldogasszony - Ünnepe: 2006. február 2. (-y-nes)

Március X. évf. 109. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- A Farkasréti temetőben nyugszik Gábrriel Arcalijan - ismert nevén Agárdy Gábor színművész - *Várady Mária*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése I. rész – *Dr. Rádli Tibor*
- Bánffy György a Fővárosi Örmény klub vendége - *Frigyesy Ágnes*
- Eddig ismeretlen erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban - *Kovács Bálint*
- 60 éves Dr. Jakubinyi György érsek - *Fodor György*
- Szamosújvári Te Deum - *Kabai Ferenc*
- Az Ararát üzenete (3. rész) - *Varga Gábor*
- XIV. Mátyás Napok - VI. dies, február 22, szerda -Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság Napja
- Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság ünnepe - *Bálintné Kovács Júlia*
- Mátyás Napok Kolozsváron - *Bálintné Kovács Júlia*
- Dicsértessék a Jézus Krisztus! - *Fodor György*
- Szabadság és integráció - Az örménység erdélyi otthonában - *Puskás Attila*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (2. rész) - *Balla Lóránt*
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. március ünnepi műsora
- Örmény kisebbségi önkormányzatok választása I. rész - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Kopacz Mária kiállítás a Várban - *M*
- „Anyanyelvek napja” nemzetiségi irodalmi est - *dr. Tóth Rózsa*
- Örmény templomok, kolostorok - Szabó László kiállítása a XII. ker. Művelődési Központban - *Csíkszentgyörgyi - Ficzus Margit*
- Hagyományélesztő örmény mulatság Gyergyószentmiklóson - *Jánossy Aliz*
- Erdélyjárás felsőfokon - Barangolás őseink földjén
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Nagyböjt - Ideje: hamvazószerdától húsvétvasárnapig (2006-ban: március 1-től április 16-ig) - *Bálint Sándor* nyomán

Április X. évf. 110. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Örmény holokauszt Törökországban
- Többmillió diaszpóra világszerte - *Kottász Zoltán*
- Az Ararát üzenete (4. rész) - *Varga Gábor*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése II. rész - *Dr. Rádli Tibor*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (3. rész) - *Balla Lóránt*

- Imádság a gyűlölködőért - *Juhász Gyula* verse
- Emlékezés Váczy Leona bibliográfusra - *Dr. Bartók Katalin* (Kolozsvar)
- Felhívás - az örmény közösséghez tartozók részére - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Minden magyar márciusa
- Meghívó - Pázmány Péter Katolikus Egyetem 2006. április 25. "Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében" II. Konferencia
- Szabadság és integráció - Az örménység erdélyi otthonában (2. rész) - *Puskás Attila*
- Karácsonyi János munkássága 1 - *Járolí József*
- Beszélgetés Kátai Mihály képzőművésszel - *Kobza Vajk*
- Szomorújelentés
- Örmény kisebbségi önkormányzatok választása II. rész - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Helyreigazítás
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub (2006. ápr.20)
- Magyar Örökség díj - Kobzos Kiss Tamásnak
- Nekrológ ittebei Kiss Istvánról - *M. Kiss Katalin*
- Mikó Imre-emlékplakett Murádin Lászlónak
- Felhívás - Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala - Nagyvárad - *Tőkés László* püspök
- Köszönetnyilvánítás
- Meghívó - Örmény kultúra Jereván lakótelepi bemutatkozására - Sopron, 2006. ápr. 19.
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1% -ról - (EÖGYKE)
- Ünnepeink: Húsvét, Urunk feltámadása - Napja: az idén 2006. április 16-17. - Bálint Sándor nyomán

Május X. évf. 111. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Megbízhatatlanok - Kilencvenegy éve kezdődött meg az örmény népiirtás 1. rész - *Körmendy Zsuzsa*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése III. rész - *Dr. Rádlí Tibor*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (4. rész) - *Balla Lóránt*
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról - *Bálintné Kovács Júlia*
- Egy igazi drámai mezzo - Tutsek Piroska (1905-1979) - *Somolányi István*
- Apropó, Opera!
- Szabadság és integráció - Az örménység erdélyi otthonában (3. rész) - *Puskás Attila*
- „Örök barátságunk jeléül” - Sopron, Jereván lakótelep 2006. április 19. - *Dr. Issekutz Sarolta*
- A művész öröme - Professzor vésővel - Jereván Sopronnak (Részlet) - *Farkas Imre*
- Soproni sajtóvisszhang
- Szamosújvári mézes pogácsa (Chátlámá)
- Örmény kisebbségi önkormányzatok választása III. rész - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Felhívás - Támogassa Ön is Czárán Gyula szobrának köztéri felállítását Nagyváradon!
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. május 18.
- Szilágyosmlyói örménymagyarok - *Joikits Attila*
- Izmael László emlékére (1924-2005) - *Bakó Botond*
- Az örmény, ami volt és ami lett - *Dr. Papp Bogdán*
- Czárán Gyula 100 éve költözött az Úr szeretetébe - *Wertán Zsoltné*
- Köszönetnyilvánítás
- Felhívás - Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala -Nagyvárad - *Tőkés László* püspök
- Szomorújelentés
- Olvasóink írják
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Pünkösdre készülve - Idén 2006. június 4.

Június X. évf. 112. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése IV. rész - *Dr. Rádli Tibor*
- Megbízhatatlanok - Kilencvenegy éve kezdődött meg az örmény népirtás 2. rész - *Körmendy Zsuzsa*
- Erzsébetváros igazi kincsesbánya számomra - Kovács Bálinttal, az erdélyi örmények magyarországi kutatójával *Ozsváth Judit* beszélget 1. rész
- Meghívó - XIII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat - Kerületi Nemzetiségek Fesztiválja 2006. jún. 11.
- II. „Örmény diaszpóra a Kárpát- medencében” - Nemzetközi tudományos konferencia és doktori kolokvium Piliscsabán - *KB*
- Szegény Józsi szenvedései - *Dávid Csaba*
- Bartók Sepsiszentgyörgyön - *Dr. Fogolyán Miklós* (Megjelent az Utunk XXV. évf. 1971. 40. számában)
- Köszönetnyilvánítás
- Örmény zenemű Bartók emlékére - *Zsigmond Benedek*
- Pütkösd küszöbén - *Jakabffy Tamás*
- Csíksomlyó ma már a magyarság legnagyobb zarándokhelye - *Frigyesy Ágnes*
- Szomorújelentés
- A csíksomlyói kegytemplom és kolostor - *Görbe László*
- Jakabffy Elemér: Kisebbségi sorskérdések - *Bodó Márta*
- Dr. Soó Rezső a legnagyobb örmény-magyar származású botanikus - *Bálintné Kovács Júlia*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (5. befejező rész) - *Balla Lóránt*
- Örmény képek - (*Frigyesy*)
- Kopacz Mária kiállítása a Vármegye Galériában
- Felhívás - Támogassa Ön is Czárán Gyula szobrának köztéri felállítását Nagyváradon
- Műsorajánló - Fővárosi Örmény Klub 2006. június 15.
- Tamási Áron halálának 40. évfordulója - *M*
- Felhívás - Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala -Nagyvárad- *Tőkés László* püspök
- Meghívó - EÖGYKE félfogadás
- Olvasóink írják
- Pénzügyi beszámoló (EÖGYKE) - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Örmények nyomában Izsákon - *M*
- Meghívó - Üzenet az Araratról című hangverseny 2006. június 25.

Július-augusztus X. évf. 113-114. szám

- Utolsó felhívás!
- Örmények a Haditanács szolgálatában 1. rész - *Kerekes Dóra*
- Örmény nyelvtanfolyam indul
- A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (FÖKÖ - FÖÖ) évtizedes története - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Bartók és Budapest - *Körtvélyesi Oszkár*
- Kiállítás meghívó (II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat)
- Erzsébetváros igazi kincsesbánya számomra - Kovács Bálinttal, az erdélyi örmények magyarországi kutatójával *Ozsváth Judit* beszélget 2. rész
- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” -*Dr. Sasvári László*
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 2. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Belehallgatni Isten szívébe - *Kabdebó Lóránt*
- Vásárhely, Kolozsvár visszavár! -*Várady Mária*
- „Maradok ez úton, míg csak élek, töretlen hittel ember és magyar.” Felállították Wass Albert szobrát Gödöllőn - *Frigyesy Ágnes*
- Te és az Isten ... - *Wass Albert*

- Ani végnapjai, avagy az írástudók árulása - *Dzsotjánné Krajcsir Piroska*
- Örmény antológia
- Egy kolozsvári örménymagyar ötvösművésznő emlékezete - *Kolozsi Gergely István*
- Ízek utcája a Millenárison
- Száva Sándor Mauritiusból érkezett - (*Frigyesy*)
- A magyarországi örmények ethnographiája - *Szongott Kristóf*
- Örmények ünnepe Szamosújváron - *Erkedi Csaba*
- Soha többet nem taníthattam 1. rész - Riport - *Incze Réka* (Szepsiszentgyörgy)
- „A liturgikus zene felemeli lelkünket Istenhez” - *Keve Mária*
- Lapszemle a Szabadság (Kolozsvár) című napilap 2006. június 16-i számából
- Fővárosi Örmény Klub 2006. július 20. Műsor
- Örményország képekben - Kiállítás a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen
- Végzetes fürdőzés - *Tatár Zoltán*
- Csángó magyarok - *Dr. Zakariás János* (Brassó)
- Vers - *Kapácsy Dezső*
- Fővárosi Örmény Klub 2006. augusztus 17. műsor
- Ünnepség Világosító Szent Gergely tiszteletére - *Nadobán Erika*
- Kínai tanítás
- Olvasóink írják
- Ani, az ősi örmény főváros - kiállítás
- Az örmény Semiramis - *dcs*
- Az egykori Erzsébetváros polgármesterei és bírái
- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*

Szeptember X. évf. 115. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Tájékoztató a 2006. október 1-i örmény kisebbségi választásokra
- Örmény nyelvtanfolyam indul
- Nagyboldogasszony napi búcsú Erzsébetvárosban
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 3. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Örmények a haditanács szolgálatában 2. rész - *Kerekes Dóra*
- Soha többet nem taníthattam 2. rész - Riport - *Incze Réka* (Szepsiszentgyörgy)
- Fővárosi Örmény Klub 2006. szeptember 21-i műsor
- Meghívó 2006. október 4. „Forradalmaink - 1848/49- 1956”
- Csángóknál csángáltunk (2006. augusztus 22-29.) - *Marschall Béláné*
- Merza Antal emlékezete
- „Örményország képekben” - Kiállítás nyílt a Kájoni János Ferences Házban - *Frigyesy Ágnes*
- Világosító Szent Gergely ünnepe Szamosújváron
- Felhívás - Téka Művelődési és Oktatási Központ
- Ötvenéves a Gulbenkian Alapítvány - *Budai Merza Pál* (Brassó)
- Szomorújelentések
- Mennysorszá-ábrázolás a Codex Vaticanus Armenius 32. kötetében - *Nagy Márta*
- Meghívó az Orlay-utcai Örmény Katolikus Templom Búcsújára
- Meghívó Nuridsány Zoltán festőművész kiállítására

Október X. évf. 116. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Beszámoló a 2006. október 1-i örmény kisebbségi választásokról - *Dr. Issekutz Sarolta*
- A magyarok vére - *Albert Camus*
- Álmai vannak, amelyek nem a zsványoké, hanem a jövőndő - *Tamási Áron*

- Mindent a Hazáért! - Pongrátz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról - 1. rész. Szerkesztette és összeállította: *Frigyesy Ágnes*
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. október 19. műsor
- Újjáépítették kolozsvári magyarörmények 1867-ben - *Murádin Jenő*
- Magyarörmény hősökre emlékeztek Budapesten - *Frigyesy Ágnes*
- Egy nép kiáltott - Színpadi játék 1956 emlékezetére - Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos műsorrendje - *Kiss Török Ildikó*
- A szabadság mártírjai - *Dr. Bona Gábor*
- Budapest a forradalom napjaiban - Eörsi László 225 mártírról Szentpétery Tibor fotói a szétlőtt városról - *Lászlóffy Aladár*
- Csillag a ravatalon - Sütő András emlékezete - *Lőrincz György*
- Elhunyt az Írófejedelem (Sütő András) - *Prof. Dr. Görömbei András* (Debrecen)
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 4. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- A 70 esztendő Kabdebó Lóránt professzort köszöntötték a Petőfi Irodalmi Múzeumban - *Frigyesy Ágnes*
- Egy örmény zarándokútja Erdélybe - *Anahit Simonján*
- Jubiláló örmény családok - *Daczó Dénes*
- Magyar állami kitüntetés - Veress István ny. egyetemi tanárnak - *Tóthfalussy Veress Éva*
- Ötven éve hunyt el Pattantyús Ábrahám Géza - Patyi bácsi diákszemmél Anekdota (igaz történet?) „Patyi” bácsiról, 1985
- Üdvözlő beszéd 1955. december 11-én (Részlet) (Pattantyús Ábrahám Géza (1885 - 1956) - *Gerey Tamás*
- Kivonat Dr. Pattantyús Ábrahám Géza életrajzából
- Nuridsány Zoltán festőművész kiállítása
- Mártonffy Miklós sanzonénekes volt a Fővárosi Örmény Klub vendége - (*Frigyesy*)
- Örmény napok - *Túrós Eszter*

November X. évf. 117. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) tájékoztatója az előttünk álló négy év feladatairól - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Rondó - Vita: Ki tartozik az örmény közösséghez? - *Szongoth Gábor*
- Mindent a Hazáért! - Pongrátz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról - 2. rész - Szerkesztette és összeállította: *Frigyesy Ágnes*
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 5. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Szomorújelentés - *Voith Mária*
- Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai 1. rész - *Molnár József*
- Ki volt Czárán Gyula? - *Kalmár László*
- Közmeghallgatás - Bp. Főv. II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat
- Köszönetnyilvánítás - 2006 évi személyi jövedelemadó 1 %-ért
- Párizsi falakon található graffitik
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. november 16. műsor
- Bemutatkoznak új képviselőink
- Szakítópróba - A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai a 20. század derekán - 1. rész - *Bura László*
- Wass Albert: Intelem - Vers
- A Szentháromság Alapítvány története - *Ajtony Gábor*
- Olvasói levél - *Ferenczné K. Zsófia*
- Szomorújelentés - *Dr. Huszka László*
- Mártonffy Miklós: Örmény Ballada - Vers
- Józan magyar szemmel - *Wass Albert*

December X. évf. 118. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Szakítópróba - A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai a 20. század derekán - 2. rész - *Bura László*
- Vita: Ki lehet örmény - *Kali Kinga*
- Örményország 2006. október 27- november 3 - Beszámoló - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Szajat-Nova nyomában, avagy utazás Szanahinba és Haghpavankba – *Kátainé Szilvay Ingrid*
- Örmények - *Jánosházy György* verse
- Köszönetnyilvánítás és helyreigazítás
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 6. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai 2. rész - *Molnár József*
- Szomorújelentés
- Ki volt Czárán Gyula 2. rész - *Kalmár László*
- Rendhagyó pinceteszt Örményországban, Hajastanban 1. rész - *Zsiday-Galgóczi Krisztina*
- Erdélyi örményekről kutatói elkötelezettséggel - *Murádin János Kristóf*
- Örmény liturgia magyar nyelven - *Dr. Sasvári László*
- 100 évvel ezelőtt hunyt el Száva Gerő - *Dr. Száva Tibor-Sándor*
- Szent Karácsony ünnepén - meghívó
- Szervátiusz Jenő díjat kapott a csángó kultúra képviselője - *Frigyesy Ágnes*
- Prologus - *Juana De Ibarbourou* (Uruguay)
- Rokoni szálak a világhálón keresztül - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Ismét volt örmény katolikus esküvő Erzsébetvárosban – *I. S.*
- A szeretet mindent megold
- Kollégiumavatás
- Köszönőlevél - *Balázs-Bécsi Attila*
- Végvárat építettek - *Debreczeni Hajnal*
- Jenő-napi Barcsay kiállítás Szentendrén
- Olaszországi zarándokút - filmes beszámoló az örmény klubban - (*F.Á.*)
- Jézus születése
- Piéták, madonnák - Petrás Mária és Alina kiállítása - (*Frigyesy*)

A Fővárosi Örmény Klub 2006. évi műsora

2006. január 19.

- Erdélyi örmény népmesék kicsiknek és nagyoknak - örmény népzenevel, örményországi képekkel fűszerezve
Közreműködnek: *Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit, Dr. Issekutz Sarolta, Kátainé Szilvay Ingrid és Váradny Mária*

2006. február 16.

- Vendégünk: *Bánffy György* színművész
- *Kovács Bálint*: Erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban - Vetítettképes előadás

2006. március 16.

- Minden magyar márciusa - ünnepi műsor
- *Sebesi Karén Attila* színművész, *Kobzos Kiss Tamás* zeneművész közös műsora, erdélyi magyar írók, költők és 1848-49-es dalok, valamint *Dávid Antal Iván* - Háromszék nem alkuszik című történelmi regényének bemutatása
- Barangolás őseink földjén Erdélyben - *Dr. Szarka György* vetített képes programajánlója
- Vendégünk: *Dr. Puskás Attila*, örmény katolikus vikárius Gyergyószentmiklósról. Bemutatja: Az erdélyi örmények nyomában című három nyelvű kiadványát.

2006. április 20.

- Czárán Gyula 100 éve költözött az Úr szeretetébe
Vendégeink: *Fancsali János* és *Lászlóffy Aladár*

2006. május 18.

- Örmény kultúra Szamosújváron - Tokodi Gábor István (PPKE-BTK) dokumentumfilmje
- Örmény kémek a magyarországi visszafoglaló háborúban
Előadó: *Kerekes Dóra* (Magyar Országos Levéltár)

2006. június 15.

- Az erdélyi örmény népzene
Előadó: *Száva Sándor* (Mauritius), beszélgető partnere *Kobzos Kiss Tamás*

2006. július 20.

- Szemelvények a 2. Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében c. nemzetközi tudományos konferencia anyagából
- Örmény kép, örmény identitás a 19. században – előadó *Pál Judit*
- Mennysorság ábrázolás a Codex Vaticanus Armenus 32-es kötetében – előadó *Nagy Márta*

2006. augusztus 17.

- Filmvetítés: *Passió* - Rendezte: Mel Gibson

2006. szeptember 21.

- Közmeghallgatás - XII. ker. Örmény Önkormányzat négy évi munkájáról
- „Éjszakai kávéház” – DÉLUTÁN - Koncert és beszélgetés *Mártonffy Miklós* zeneszerzővel

2006. október 19.

- Bemutatkoznak új képviselőink

2006. november 16.

- Kirkósa Péter hegedűművész koncertje
- Dr. Forgács Barnabás videofilmje: *Zarándokúton Olaszországban*
- Dr. Keszy-Harmath Péterné által készített örmény ételkülönlegességek kóstolója

2006. december 21.

- Szent Karácsony ünnepén - *dr. Issekutz Sarolta* elnök köszöntője és beszámolója
- A Szongott Kristóf díj átadása - Díjazottak: *Bálint Tiborné Kovács Júlia* (Kolozsvár) és *Dr. Issekutz János* - posztumusz
- Közreműködnek: *Nyisztor Ilona* csángó-magyar népdalénekes, *Várady Mária* színművész, *Fogolyán Kristóf* fuvolaművész
- A pásztorok megkísértése - Betlehemes játék, prof. Dr. Kilián István gyűjtése nyomán. Előadja: a Szent Család Plébánia Gyermek Színjátékos Köre.
- Ajándékozás. Karácsonyi könyvvásár

Áldott Karácsonyi Ünnepeket és boldog, sikeres 2007-es Új Esztendőt kívánunk minden kedves Olvasónknak, az EÖGYKE tagjainak!
(Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu és

a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201 -1011, Fax: (1) 201 -2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

füzetek

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."

(Vörösmarty Mihály)

2006-os különkiadás

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.mag-y-orm.axelero.hu honlapon olvasható

Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Kik vagyunk? Szépvíz sokadalmakkal és hetivásárokkal bíró falu /.../ Örmény lakói éppen az élénk kereskedés által emelkedtek /.../

De ne irigyeljük ezen saját szorgalmuk által kivívott fölényt, mert ők vendégek nálunk, emellett nem is élnek vissza e haza vendégszeretetével, mely őket legnyomorúságosabb üldöztetések korszakában befogadta, s a hazátlanul bolygóknak hazát s tűzhelyet nyújtja. /.../ ...ők átérték, mivel tartoznak e hazának, miért minden alkalommal méltóknak mutatkoztak arra, hogy e haza őket édes és szeretett fiai közé számítsa. Ok átvették a mi nyelvünket, műveltségünket, ők érdekegységi szövetségbe léptek, s ekként rokonultak velünk.

*(Orbán Balázs A Székelyföld leírása, második kötet,
XV. fejezet: Szépvíz és környéke, 1869 - eredeti helyesírással)*

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) Három évszázada telepedtek meg örmények az Erdélyi Fejedelemségben, onnan származtak át az elmúlt 200-250 év során egész, tehát a mai Magyarország területére is.

Mi utódaik vagyunk, közösségünk több mint egy évtizede szerveződött.

Tehát: magyar anyanyelvűek vagyunk, magyarörmény identitással. Őrizzük kettős, illetve hármas örökségünket: alapvetően magyarok lévén ápoljuk egykori örmény örökségünket is, erdélyi származásunk tudatát is. Az EÖGYKE elnevezésben ezért szerepel az „**örmény gyökerek**” kifejezés és ezt a közvetlen, személyes származást fejezi ki az „**erdélyi**” jelző

A törvény szerint olyan településen (kerületben) tartható választás örmény kisebbségi önkormányzatra, ahol legalább 30 helyi választópolgár kéri ezt. A helyi választási iroda május 31-ig levélben tájékoztatja a választópolgárokat arról, mit kell tenniük, hogy valamely kisebbség választóinak jegyzékébe felvételessék magukat.

A kisebbségi választáskor csak az szavazhat az örmény kisebbségre, aki az állandó lakcíme szerinti, helyi választási irodához legkésőbb július 15-ig eljuttatja (postán, vagy személyesen, a helyi Önkormányzatnál elhelyezett urnába) kérelmét a kisebbségi választói névjegyzékbe felvétele iránt.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület információs tevékenységet folytat, a magyarörmény közösséget összefogja és közvetlen kapcsolatot tart az Erdélyben élő magyarörményekkel is. Honlapunkon rendszeresen olvasható lapunk 1-2 száma is.

Tevékenységünk biztosítására pályázatokat dolgozunk ki és nyújtunk be az Országgyűléshez, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához, a Nemzeti Civil Alapprogramhoz, a Fővárosi Közgyűléshez, az Országos Örmény Önkormányzathoz.

Együttműködünk az EÖGYKE képviselőiből alakult örmény kisebbségi önkormányzatokkal kilenc fővárosi kerületben. 1999. óta évente, a Fővárosi Örmény Klub decemberi találkozóján Szongott Kristóf díjat adunk át. Számos kiállítást rendezünk, a megnyitók mindig kulturális műsorral gazdagok.

2005. során Jerevánban is rendeztünk kiállításokat: Genocídium emlékkiállítást Vákár Tibor „Ararát szimfónia” grafikasorozatával, Szabó László fotóinak bemutatását Lászlóffy Aladár verseivel, valamint az EÖGYKE által kiadott és támogatott könyveket. Mindhárom kiállítás anyagát az ottani Örményország-Magyarország Együttműködési Egyesületnek és közgyűjteményeknek ajándékoztuk.

Valamennyi kiadványunk, könyvünk eljut számos hazai közgyűjteményhez, és civil szervezethez.

Sikerrel járt többéves igyekezetünk, hogy az Orlay u. 6. alatti örmény katolikus templom biztonsága rendeződjék, múzeumát közgyűjteménnyé nyilvánítsák. Együttműködünk az erdélyi örmény katolikus plébániákkal (Gyergyószentmiklós, Szamosújvár, Erzsébetváros, Csíkszépvíz).

Kulturális Egyesületünk, (az EÖGYKE) tíz éve bejegyzett civil szervezet. Azóta jelenik meg az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzetek is - amelynek különkiadását Ön most kezében tartja.

KLUBDÉLUTÁNJAIT HAVONTA TARTJA az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület „Fővárosi Örmény Klub” néven: kultúrtörténeti előadások, zenés estek; találkozók értékes, meghallgatásra érdemes emberekkel. Évente egyszer vidám műsorokra is sor kerül.

RÖVID VÁLOGATÁS a 2005-ös, megvalósított műsorból:

Februárban film-összeállítás a franciaörmény Aznavurian családról és Charles Aznavour sanzon-énekesről.

Márciusban Kobzos Kiss Tamás zeneművész műsora.

Áprilisban mindig megemlékezünk az örmény népirtás (idén 90.) évfordulójáról. (A 20. század szervezett genocídiumainak, holokausztjainak rémületes sorában ez az 1915-ös volt időrendben az első.)

Májusban két képzőművészeti kiadványt mutattunk be, oldott hangulatú műsoros est keretében.

Augusztusban a székelyföldi magyarörményre, Fejér Ákos tanárra emlékeztünk. (Fejér Ákos az erdélyi fiatalokkal megismertette Európát: nyaranként kerékpáros túrákat szervezett és „sportturizmus” fedőnév alatt vitte el őket Nyugat-Európa tájaira - ráadásul a legsötétebb Ceausescu-rezsim idején.)

Októberi klubdélutánunkon megemlékeztünk az aradi vértanúkról. Annál is inkább, mert a 13-ból ketten - Kiss Ernő és Lázár Vilmos - erdélyi magyarörmények voltak.

Ezután az 1915-ös örmény genocídiumra emlékező Ararát c. filmet láttuk, amelyet a Nyugaton élő örmény filmrendező, Atom Egoyan készített.

Decembert a karácsonynak szenteltük.

Mit kell tennie annak, aki szeretné, hogy kerületében örmény kisebbségi önkormányzat alakulhasson?

Felvételét kéri a kisebbségi választói jegyzékbe:

„Kijelentem, hogy az alább megjelölt kisebbségi közösség tagja vagyok”

(Idézet a törvény szerinti nyilatkozat szövegéből)

Ezután X jellel megjelöli az örmény kisebbséget.

Mit jelent egy kisebbségi közösség tagjának lenni?

Az erdélyi magyarörmény származású Hollósy Simon neve legelőbb a nagybányai művésztelep alapító mesterét idézi emlékezetünkbe, aki müncheni magániskolájának növendékeivel és művésztársaival 1896-ban Nagybányára érkezett, s ezzel művészetünk fejlődésének történelmi pillanata következett be, a modern magyar festészet nyitánya.

Ekkorra már közel húszéves alkotói munkásság állt mögötte. München volt tanulmányainak, majd egyszemélyes főiskolájának és egyéni lélekábrázolással telt életképeinek színhelye./.../

Az 1885-ben készült nevezetes **Tengerihántás** mellett sorra keletkeztek magyar tárgyú, idegen elemektől mentes életképei, tiszta csengésű visszaemlékezései, ifjúkori megérzések feldolgozásai./.../

Bensőleg érezte alakjait, mintegy részt véve állapotukban vagy cselekvésükben. „Aki ismerte őt, rájön, hogy ő hallgat, ő könyököl, ő fogja a poharat, gyújt pipára, az ő keze, az ő lába mozdul vagy pihen, az ő póztalan pózai élnek a képen” (Réti István).

A „robusztus, nagy magyar piktor” - ahogyan Ady Endre nevezte - itt felvillantott fiatalkori művészete nemzeti kincsünk, csakúgy, mint a Nagybányán és Técsőn beérő, majd kiteljesedő mesteré.

(Benedek Katalin: Művészek és alkotások - a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat kiadása a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a budapesti XII. kerületi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület támogatásával.)

A politika nem képezi az EÖGYKE érdeklődésének tárgyát.

Ez alól van egy kivétel: fokozottan figyelemmel kísérjük a világ közvéleményének alakulását, az egyes országok parlamentjeinek döntését az örmény genocídiummal kapcsolatban.

Nem szabad ugyanis elfelednünk, hogy mi történt örmény testvéreinkkel a 20. század elején, török fennhatóság alatt. Ez mindannyiunk - nemcsak az örmény eredetűek - emberi kötelessége.

Akkor ugyanis az elszórt, „hébe-hóba” folytatott pogromok elszabadultak és állami szintű hadjárattá álltak össze: 1915-től kezdve szervezett népiirtás folyt, amit azonban máig tagad a török állam. Minden április 24-én megemlékezünk a legyilkolt másfél millióról, és igyekszünk a magyar közvéleményt is tájékoztatni. Sokan olvasták Franz Werfel méltán híres regényét, *A Musza Dagh negyven napját*. De sokan alig tudják, hogy 1915-16-ban miféle örményirtás folyt.

*

Yair Auron izraeli történész professzor így nyilatkozott a Magyar Rádióban:

„A biztonság egyetemes fogalom, tudom, és nekünk éppen ezért támogatnunk kell a többi népirtás áldozatait, támogatnunk kell a népirtás elismeréséért folytatott küzdelmüket. Igen, ez kötelességünk, ez a holokauszt öröksége, az én felfogásom szerint. /.../

Gyakran idézem Elie Wieselt, a holokauszt egyik túlélőjét, aki azt mondja, hogy a holokauszt tagadása duplán áldozattá teszi az áldozatokat. Szerencsére a holokausztot és annak áldozatait annak végrehajtói és a világ általános értelemben elismerte. Az örmény népirtás esetében azonban egészen más a helyzet. Törökország sajnos tagadja a népirtást. Én azt próbálom itthon világossá tenni, hogy az örmények duplán áldozatok, nincs esélyük a tragédiából, a traumából való gyógyulásra, hiszen ma már tudjuk, hogy az áldozatok gyógyulásához a társadalmi elismerés elengedhetetlen. Borzalmas az a tény, hogy az örményeknek 90 éve az ellenük elkövetett gaztettek elismeréséért kell harcolniuk. /.../

Épp a múlt héten történt, amikor nagyon sikeres konferenciát tartottunk az örmény népirtásról az egyik jeruzsálemi tudományos intézetben. Néhány nappal később felhívott telefonon egy fiatal és elmondta, hogy az előadások megváltoztatták a gondolkodásmódját, és egy hete az örmény népirtás, és annak hivatalos izraeli megítélése jár a fejében. Hozzátette, hogy ezt a tudást tovább szeretné adni másoknak, megismertetni velük az örmény népirtást az általa vezetett ifjúsági mozgalomban."

(Hutterer Ingrid interjúja elhangzott a Kossuth Rádióban 2005. április 22-én.

A szöveg az Országos Örmény Önkormányzat lapja, az Armenia 2005. decemberi számában jelent meg.)

Az örmény genocídium emléknapja azért április 24., mert 1915-ben ezen a napon gyűjtötték össze a Konstantinápolyban élő örményeket. Ettől kezdve „átköltöztetés” címen számos városban, faluban irányították útnak az örmény lakosságot, majd - még a település közelében - kiválasztották a fiatal nőket és elvitték rabszolgának, a férfiakat gyakran ott helyben kivégezték, az idősebbeket és a gyermekeket útra hajszolták a sivatagba, ahol lassan elpusztultak. Másfél-kétmillió örményt gyilkoltak le így.

1918-ban a főbűnösök külföldre szöktek. Az új török állam bírósági tárgyalásának 1927-es ítélete megállapította, hogy az örményellenes cselekmények nem helyi, háborús atrocitások voltak, hanem előre kigondolt népirtás folyt. Mégis, kevés szó esik az örmény genocídiumról. Amikor Hitler közvetlen munkatársainak felvázolta, milyen módon kell végrehajtani az európai zsidóság kiirtását, megkérdezték tőle, mit fog szólni ehhez a külföld, a világ? A vezér nyugodtan válaszolt:

- Ki emlékszik már az örményekre?

Hitler az 1920-as években gondosan olvasta Talaat, Dzsemal és Enver pasa írásait és parancsait (ők voltak a népirtás ideológusai és irányítói). És kevéssel az örmény genocídium után nyugodtan megtervezhette a holokausztot. Ezért is kell emlékeznünk.

Két népirtás között ugyanis legfeljebb a dátum lehet különbség.

A magyarországi örmények túlnyomó többsége „csupán” örmény származású - ha ezt a szót egyáltalán lehet olyan néptöredék esetében használni, amely „csupán” hét évszázada menekült el az Ararát lábától.

Hosszú vándorút végén, 300 és egynéhány éve I. Apafi Mihály fejedelem idején Erdélyben leltek hazát.

Itt - okos püspökük révén - római katolikussá is lettek. (Az Örmény Katolikus Egyház - azóta egyházjogilag, pápai fennhatóság alatt a Római Katolikus Egyház úgynevezett részegyháza).

A letelepedett örmények jól érezték magukat az új hazában: lassan kopni kezdett az örmény nyelv, helyét elfoglalta a magyar.

A tudat azonban megmaradt kettősnek. Magyar hazafi lett az erdélyi örmény, de tovább ápolta örmény gyökereit.

A néptöredék a kibocsátó őshazától sokezer kilométernyi távolságra él. Időben pedig még távolabb: hét évszázadnyira, vagyis több tucat nemzedéknyire.

Az életmódot régóta egyszerre keresik a magyarok és a sajátjaik körében.

A magyarörmények erősen család- és rokonság-centrikusak. Ha manapság százan összejövünk, közülünk hetvenen bizonyosan közeli, távoli vagy még távolabbi rokonok. Hiszen máig él egyfajta összetartozástudat: az erdélyi magyarörmények között az unokatestvér unokatestvérenek unokatestvére is „rokon”. Ez az apróság tovább él még ma is, pedig a 19. századtól kezdve - természetesen - egyre-másra jöttek a családokba nem örmény feleségek, férjek.

Alapvetően hasonló a helyzet a Fővárosi Örmény Klub rendezvényein és más rendezvényeinken is, amelyeken sokan jelennek meg olyanok is, akiknél nemhogy nagyon távoli, nagyon halvány az örmény származás, az örmény eredet, hanem esetleg egyáltalán nincs is efféle származási kötődésük.

Érzelmi, intellektuális kötődés született bennük: hálistennek, jól érzik magukat köztünk.

Ezért van az, hogy a EÖGYKE-képviselők önkormányzataikban a legkevésbé sem csak az örménységért dolgoznak: nemzeti identitásuk magyar, kulturális kötődésük pedig az erdélyi örménységhez fűzi őket.

Halász Gyula Brassóban született 1899. szeptember 9-én. Az örmények Erdélyben arányszámukhoz képest igen sok kitűnő író, képzőművészt, zeneszerzőt, színművészt adtak a világnak. Halász Gyula igen sokoldalú művészember, aki külhonban, mint fotóművész lett világhírű. Hosszú, kanyargós út után telepedett meg Párizsban, itt vette fel a Brassai művésznevet, az „i” betűre két pontot téve, hogy a franciák el ne nyeljék az utolsó betűt, vagyis neve franciául ne „brasszé” legyen.

André Kertész mellett a világ leghíresebb fotóművészei közé soroljuk - és méltán: számos barátja vált világszerte ismert fotói alanyává, például André Breton, Salvador Dalí, Pablo Picasso.

1984-ben hunyt el, Párizsban.

Így emlegeti egész Európa: Brassai.

(Budai Merza Pál Budapesten, a 2000-ben tartott nemzetközi konferencián elhangzott felszólalása, valamint Kabdebó János az EÖGY-füzetek 2001. februári számában megjelent cikke alapján)

A MAGYAR ÉS AZ ÖRMÉNY KULTÚRA ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET egyik érdekes érintkezési pontja, hogy az első örmény betűkészletet az erdélyi magyar, nem örmény származású nyomdász-literátor, Misztótfalusi Kis Miklós metszette az 1680-as években, Hollandiában. Azóta nyomtathatók is az amúgy másfélezer éves múltra visszatekintő, örmény nyelvű, tehát örmény betűs könyvek.

Misztótfalusi Kis Miklós betűkészletét a velencei Szt. Lázár szigeten működő (örmény katolikus) mechitarista szerzetesek nyomdája még az elmúlt, 20. század elején is használta.

Az ÖRMÉNY NYELV az indoeurópai nyelvek önálló ágához tartozik. Mint talán minden nyelv a világon, az idők során az örmény is számos idegen nyelvi elemet olvasztott magába, mondhatni kölcsönvett a környezetében élő kultúráktól. Ez elsősorban a szókincsre vonatkozik: perzsa, ógörög, szír, arab és török szavakkal gazdagodott.

Természetesen „többféle” örmény nyelv létezik: elsőként említsük az óörmény nyelvet (neve: *grabar*, vagyis az írott emlékek nyelve), amely a főként vallási és történelmi témájú írásművekben szerepel a Kr. utáni 5. századtól kezdve, és máig a liturgia nyelve.

Az úgynevezett középörmény nyelv számos emléke a 12.-17. századi irodalmi anyagok nyelve, a mindennapi élő beszéd, a népnyelv jellegét őrzi.

Az új örménynek (az *ashabarnak*, vagyis világi nyelvnek) körülbelül negyven tájnyelvi változatát tartják számon. Ezek lényegében két csoportra oszlanak: a **keleti** változatokat a mai Örményország, Grúzia, Azerbajdzsán területén és Észak-Iránban élő örmények beszélik. A **nyugati** örmény a Kisázsiaiában és a legkülönbözőbb európai országokban élő - így az Erdélyben letelepült magyarörmények, vagyis a nyugati szórványörménység nyelve.

Fontos hozzátennünk, hogy a 17. századtól kezdve kialakuló irodalmi nyelv két irányban fejlődött: az egyik az úgynevezett tbiliszi dialektusra épül, jelenleg ez az Örmény Köztársaság hivatalos nyelve is.

A másik változat a konstantinápolyi dialektuson alapul.

Mindkettőben közös azonban, hogy a korábbi évszázadokban beépült számos arab és török kölcsönszót az ősi irodalmi nyelvből felújított kifejezésekkel helyettesítették.

- **Azt mondják, az örmény egy forintért vásárol valamit és azt eladja százért. Hát én nem ilyen vagyok, én száz forintért veszek valamit és egyért sem tudom eladni.**

- *De azt mondhatjuk, hogy te „színházi örmény” vagy, hiszen egy tehetséged van és azt százszorosan adod el!*

A párbeszéd Vitray Tamás 1999-ben készített interjújában hangzott el. A televíziós beszélgetés alanya 1922-ben született Magyarországon. Az illető az 1915-ös örmény genocídium elől menekült részben örmény házaspár gyermekeként jött világra és keresztelésekor Gábiel Arkalijan volt a neve...

Arkalijan úrból lett a 20. század második felének egyik legnagyobb magyar színésze, aki remekül mulattatott kabaréban, de megdöbbenően hiteles volt sok-sok nagy szerepben, így Sütő András drámáiban, például az emlékezetes *Advent a Hargitán* várszínházi előadásában. Egy éve még, az örmény genocídium 90. évfordulójára rendezett emlékünnepen azzal lepte meg a jelenlévő közönséget, hogy megrázóan olvasta fel (jelenítette meg!) a *Musza Dagh negyven napja* című Franz Werfel-regény utolsó fejezetét. Lélegzetvisszafojtva figyeltük minden szavát, amelyek mögött ott volt az elmondhatatlan... **Agárdy Gábor** követésre méltó magyarörmény példaképünk lehet. Immár az Ararát magaslatai fölött jár, onnan üzen mindannyiunknak: ha kiállsz mások elé, hogy elmondj valamit, tedd igényesen, magas színvonalon!

A választásokon csak azok a választópolgárok kapnak az örmény kisebbségi képviselőjelöltekre vonatkozó szavazólapot, akik július 15-ig bezárólag felvetették magukat az örmény kisebbségi önkormányzat megalakulását igénylő választói

jegyzékbe, és azt a helyi Választási Iroda visszaigazolta. Csak ők szavazhatnak az örmény kisebbségi önkormányzatra.

Sok magyarörmény családnévben látszólag hiába keressük az örmény vonatkozást. 700 év nagy idő: a Kaukázusból a Krim-félszigeten, majd Moldván - sokan pedig Lengyelországon - át, többszázéves vándorút végén érkeztek három évszázada Erdélybe.

Sok török, román ragadványnév vált örmény családok nevévé. Sok nevet pedig az elmúlt két évszázadban tulajdonosaik egyszerűen magyarosítottak.

A Magyarországon ma még előforduló, gyakoribb magyarörmény családnevek közül néhány:

Alexa, Áján, Ákoncz, Ávéd, Bogdánfi, Capdebo (Kabdebo vagy Kapdebó), Császár, Csiki, Dájbukát, Dávid, Dobribán, Esztegár, Fogolyán (Fugulyán), Gajzágó, Gopcsa, Gorove, Gyertyánfi, Hollósy, Issekutz, Jakabfi, Karátson, Kazacsai, Kirkósa, Korbuly, Kövér, Lászlóffi, Lengyel, Lukács, Mártonfi, Moldován, Murádin, Novák, Nurídsán, Pakulár, Pattantyús, Petelei, Placsintár, Pongrácz, Simay, Szappanyos, Száva, Szenkovics, Szentpéteri, Szongott (vagy Szongoth), Tutsek, Vákár, Vertán (vagy Wertán), Voith, Zakariás (vagy Zachariás).

Sok magyarörmény például az édesanyja révén magyarörmény: édesapja nevét örökölve tehát nem viszi tovább a felismerhetően erdélyi örmény kötődésű családnevet. De továbbviszi az örmény származástudatot.

Az elmúlt években sokan hangoztatták, hogy „*csak az lehet valamely kisebbség tagja, aki beszél annak a kisebbségnek a nyelvét*”.

Ezek szerint: aki nem ismeri valamely Magyarországon honos nemzetiség (vagyis: az anyaország) nyelvét, az jogtalanul állítja, hogy közékük tartozik!

Pedig sokan vannak, akik valamely kisebbség valódi, őszinte tagjai, de az egykori anyaország költészetét, irodalmát fordítás nélkül képtelenek volnának megérteni! Az erdélyi származású magyarörményeknél figyelembe kell vennünk, hogy ők 700 éve menekültek el. A leszármazottak helyzete tehát alapvetően más, mint az olyanoké, akik az anyanyelvű ország (a „kibocsátó őshaza”) szomszédságában, attól 50 vagy 200 kilométernyire élnek!

Nálunk az identitás érzése-örzése egyáltalán nem csak nyelvtudás kérdése.

Egy településen (kerületben) csak akkor írják ki az örmény kisebbségi önkormányzatra a választásokat, ha azt legalább 30 helyi, állandó lakos választópolgár igényli.

Igényt azzal nyilvánítja ki, hogy július 15-ig felvételét kéri az örmény kisebbségi választói jegyzékbe.

Mi magyarok keserűen tréfálkozunk, hogy „huzatos” helyre kerültünk a honfoglaláskor: egy évezrede mindenki átgázolt rajtunk.

Mi örmények ugyanezt mondhatjuk. De már három évezrede...

Örményország területe ma alig töredéke az örménység által bírt, egykori hazának. Az ásatások szerint már a Kr. előtti 3000 körül igen gazdag kultúra virágzott a hegyvidéken található, gazdag érclelőhelyeknek köszönhetően. A későbbi örmény területeken a IX.-VII. században erős állam jött létre: Urartu, királyi központja a Van tó partján állt.

Ennek széthullása után kb. Kr. előtt 600-ban jelentek meg a területen az indoeurópai „hai” törzsek, amelyek a korábbi lakossággal vegyülve a későbbi örménységet alkották. (Az „Armenia” elnevezés perzsa eredetű.) A VI. század közepén Örményország perzsa befolyás alá került, ám honi dinasztia irányította. Nagy Sándortól csak névleg függött, megőrizte önállóságát a Szeleukidák idejében is. A II. században vált ketté az ország, kialakult Nagyörményország és Kisörményország (a Fekete tenger délkeleti partján).

Ez utóbbit az I. században bekebelezte a római birodalom, Nagyörményország pedig komoly jelentőségre tett szert a 94-56 között uralkodó I. Tigranesz idején, aki meghódította Szíriát és Kilikiát, ám a rómaiak legyőzték és a területek odalettek. Nagyörményországért hosszú harcokat folytatott egymással a pártus és a római birodalom. Kr. u. 300 körül az örménység felvette a keresztiséget, amely államvallássá vált. Ez Világosító Szent Gergely érdeme: így módon Örményország lett a világ első keresztény országa. A tény azonban éles konfliktusokat szült a perzsákkal. 387-ben végül az országot Perzsia és a Keletrómai Birodalom felosztotta egymás közt.

Az ezután következő időszak nagy jelentőségű az örmény nemzettudat kialakulásában. 405-ben Meszrop Mastoc megalkotta az örmény írást, lefordították a Bibliát; ez az örmény irodalom aranykora.

A VII. században Nagyörményországot elfoglalták az arabok, Kisörményország pedig Bizánc kezén maradt. Az arab fennhatóság idején vált jelentőssé a Bagratida dinasztia, amely az ország nagy részét a kalifák uralmától függetlenné téve, 885-ben királyságot alapított. Uralmuk 1080-ig tartott, gazdasági és kulturális fellendülés új korszakát hozva el. (A főváros ekkor *Áni*, amely ma romváros - innen származnak a végül Erdélyben megtelepült örmények is.) A Bagratidákat Bizánc űzte el, amely fokozatosan uralma alá gyűrte Örményországot. A bizánci császár kárpoztás címén az arisztokrata családoknak Kisázsiaiában adott birtokokat s ez indította az örmények első, tömeges kivándorlását új területekre.

Az emigráció felerősödött, amikor a XI. században betörték a szeldzsuk törökök. Csak az ország északi része maradt független, de úgy, hogy a Zacharidák irányításával a szomszédos Grúzia hűbérese lett. A kisázsiai örmény menekültek a Földközi tenger partján, Kilikiában kis államot hoztak létre a Ruben Bagratida után Rubenidának nevezett dinasztia vezetése alatt. A terület 1198-ban királysággá alakult, amelyet az egyiptomi mamelukok 1375-ben kerítettek hatalmukba.

A tulajdonképpeni Örményország területe ezalatt rémes pusztítások színhelye volt: 1235-43 során lerohanták a mongolok, majd újólág végigpusztította Tamerlan, a XIV. század végén pedig az oszmán törökök. Újabb menekültáradat indult a Fekete tengertől északra fekvő területek felé. Az ország birtoklásáért Törökország és Perzsia évszázadokig rivalizált, az 1555-ös és 1639-es szerződésekben végül a keleti részeket a perzsák kapták. Tömegesen telepítették át a lakosságot Perzsia belsejébe, ahonnan aztán Indiába és a Távols-Keletre is kerültek örmények. A török uralom az ország gazdasági és kulturális hanyatlását eredményezte, ez a XVII. és XVIII. század folyamán növekvő ellenállást és szabadságmozgalmakat váltott ki.

A XIX. század elején Oroszország bekebelezte Grúziát. Az orosz-perzsa háború után, 1828-ban a cár birodalmához csatolta Kelet-Örményországot, az orosz-török háború után, 1878-ban pedig Észak-Örményországot is. Ide viszont a török és perzsa fennhatóság alól kezdtek visszaköltözni az örmények.

A török fennhatóság alatti örmény vidékeken egyre nőtt az örményülözés. Az 1878-as berlini kongresszus kötelezte ugyan Törökországot, hogy hajtson végre reformokat és adjon több jogot az örménységnek, ám ez írott malaszt maradt. 1895-96-ban törökök és kurdok tömegmészárlást rendeztek az örmények körében. *(A későbbi eseményeket lásd kiadványunk 5. oldalán.)*

1918-ban a népiirtás utáni „feltámadást” az első, független örmény köztársaság kikiáltása jelentette. De (a szovjet Vörös Hadsereg jelenlétében) már 1920-ban kinyilvánították a szovjethatalmat és 1922-ben az ország Örmény Szocialista Szovjet Köztársaság néven formálisan is a Szovjetunió része lett.

Ennek széthullása után, 1991 szeptemberében kiáltották ki a független Örmény Köztársaságot. Lakói a határon túl, a szinte karnyújtásnyira lévő szent hegyet, az Ararátot azonban csak vágyakozva nézhetik a távolból: ott a török hadsereg az úr, és nem szívesen látja a vendéget. Főként, ha örmény.

Kisebbségi képviselőjelöltet csak a törvény életbe lépése előtt bejegyzett civil szervezet állíthat, amely a kisebbségi kultúra ápolását alapszabályában lefektette.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) egy évtizede bejegyzett országos civil szervezet.

Tagjai, jelöltjei folytatni kívánják eddigi, értékteremtő, közösségépítő tevékenységüket. Csatlakozzék hozzánk Ön is!

A budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat számos kiállítást szervezett: például Örmény arcok, örmény szemek; A XIII.-XIV. század örmény kódexművészete; az Örmény díszítőművészet; Örmény templomok, kolostorok; könyvkiállítás, a megnyitón egybekötve irodalmi műsorral.

Könyvkiadványok mellett hathatósan támogatták a Fővárosi Örmény Klubot és az EÖGY-füzetek havonta megjelenő számait is - közli dr. Issekutz Sarolta kerületi elnök.

A Szegedi örmény önkormányzat megindította az örmény nyelvoktatást, ami heti két alkalommal folyik Szegeden. Kiállításokat rendeznek történeti, művészeti témákban, például Örmények a Délvidéken címmel. Hét szegedi nemzetiségi önkormányzattal együtt társulást hoztak létre és közösen igazgatják a Nemzetiségek Házát - értesít Kövér László elnök.

A Budavári örmény kisebbségi önkormányzat bemutatta a fiatal örménymagyar képzőművész, Dobribán Fatime festményeit, majd Benedek Katalin Művészek és alkotások című tanulmánykötetét adta ki. 2005-ben a Budavári Lengyel Önkormányzattal közösen a félig örménymagyar, félig lengyel származású Dávid Attila emlékalbumát mutatta be. A Háromszék nem alkuszik című történelmi regény az Argumentum Kiadóval közös kiadásban jelent meg Dávid Antal Ivántól. Legutóbb Sebesi Karen Attila kolozsvári színművész és Kobzos Kiss Tamás fellépését szervezték meg - írja Gosztonyi Mária elnök.

A budapesti XII. kerületi örmény önkormányzat számos kiállítást rendezett, Örményország zenei életét mutatta be, Márton Áron püspök emlékezetének szentelt rendezvényt.

Támogatja a gyergyószentmiklósi és az erzsébetvárosi templom karbantartását, a dévai Bőjte Csaba atya árvaházát - Csíkszentgyörgyi Ficzus Margit kerületi elnök beszámolója szerint.

A budapesti XI. kerületi önkormányzat *Magyarörmény kortárs fotóművészek* címen kiállítás-sorozatot rendezett, amelyen a vendégeket eredeti örmény ételkülönlegességekkel köszöntötték.

Kiadták Chorenei Mózes Nagyörményország története című művét reprint kivitelben - írja Harmath Kálmán elnök.

A budapesti VI. kerületi, Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat számos kódex anyagát készítette elő kiállításra és a bécsi mechtarista rendház által kiadott magyarázó szöveget magyarra fordította.

Czetz János tábornok évfordulóján Gidófalván Czetz-emléktárgyakat biztosítanak az ottani állandó kiállításnak. A Teréz-napokon előadásokat, könyvbemutatót, valamint örmény ételkínálatot nyújtanak - számol be Wertán Zsoltné elnök.

A budapesti Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat az örmény genocídium évfordulóján és Világosító Szent Gergely ünnepén tart megemlékezést. 2003-ban tíz erdélyi örmény fiatal balatoni üdülését bonyolították le - tudjuk meg Heim Pál alelnöktől.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1997-ben alakult civil szervezet.

Az Egyesület nevéből következően kulturális tevékenységet folytat, tevékenységének fontos területe a dokumentumokat közlétező könyvkiadás. Működteti a Fővárosi Örmény Klubot, 10 éve indította az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek információs-kulturális havilapot, amely 1600 példányban jelenik meg és ingyenesen jut el olvasóihoz itthon és Erdélyben.

Nagy súlyt fektet az örmény származású családok történetének kutatására: hatalmas genealógiai adattára segítséget nyújt az örmény gyökerek kutatásához. Az örmény népművészet tárgyi emlékeinek, népviseleti ruháknak beszerzése a hazai örménység számára megismerhetővé teszi az örménység népi kultúráját. Kulturális műsorokat, megemlékezéseket rendez, így az Aradi Vértanúk emlékünnepségét. „Barangolás őseink földjén” címmel évenként erdélyi utazást szervez, magyarörmény találkozókkal. Együttműködési megállapodásokat kötött az Erdélyben működő magyarörmény civil szervezetekkel, valamint örmény katolikus egyházközségekkel, segítve őket a templomok fenntartásában, állagmegóvásában.

2005. december 18-án az **EÖGYKE „Pro Cultura Minoritatom Hungariae” díjat és elismerő oklevelet kapott.**

A bronzplakett előoldala a Gincó Biloba (más néven Ginkgo Biloba) levelét ábrázolja. Ez a világflóra történetének egyik legrégebbi fája.

Az oklevél szövege:

A Magyar Művelődési Intézet a Pro Cultura Minoritatum Hungariae Művelődési díjat és elismerő oklevelet adományozza az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület részére a magyarországi örmény nemzeti kisebbség anyanyelvi, kulturális hagyományai megtartása és továbbörökítése érdekében végzett kimagasló szakmai munkájáért.

Budapest, 2005. december 18.

A díjat átvevő dr. Issekutz Sarolta
EÖGYKE-elnök beszámoló cikke alapján

Idézetek a választási törvényből

(A 2005. évi CXIV. törvénynek az 1973. évi LXXVII. törvény módosítására vonatkozó részéből - Magyar Közlöny, 2005/141 szám 7744.7745 oldal)

115/E. § (2) A kisebbségi választói jegyzékbe való felvételt a választás évének július 15. napjáig lehet kérni a lakcím szerint illetékes helyi választási iroda vezetőjétől a kérelemnek az önkormányzat épületében elhelyezett gyűjtőládába helyezésével. A kisebbségi választói jegyzékbe való felvétel levélben is kérhető úgy, hogy az legkésőbb a választás évének július 15. napjáig megérkezzen a helyi választási irodába.

(3) A kisebbségi választói jegyzékbe való felvétel iránti kérelmet a 11. melléklet szerinti nyomtatványon lehet benyújtani.

(4) A kisebbségi választói jegyzékbe való felvétel iránti kérelem tartalmazza a polgár

- a.) családi és utónevét,
- b.) születési családi és utónevét,
- c.) lakóhelyét,
- d.) személyi azonosítóját,
- e.) nyilatkozatát arról, hogy az adott nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozik, továbbá
- f.) aláírását.

(5) Ha a polgár több kisebbség választói jegyzékbe is kéri felvételét, valamennyi kérelme érvénytelen.

115/F. § (1) A helyi választási iroda vezetője legkésőbb július 15-én határozattal dönt a kérelmező kisebbségi választói jegyzékbe vételéről.

115/G. § (1) A választópolgárokat a szavazás helyéről, idejéről és módjáról a helyi választási iroda vezetője kisebbségi értesítő megküldésével tájékoztatja.

(3) A kisebbségi választói jegyzék - az abban szereplő választópolgárok száma kivételével - nem nyilvános /.../

Sok magyarörmény szolgálta nemzetét, a magyar, az egyetemes tudományt, kultúrát. Néhányukat említjük, születésük időrendjében:

KISS ERNŐ

altábornagy, aradi vértanú (1799-1849), aki saját maga gondoskodott ezrede felszereléséről; a Hannover-huszárezred parancsnokaként küzdött a délvidéki szerb betörések ellen, a világsi fegyverletétel után került Haynau fogságába, aki egykori parancsnokaként - kegyelemből - halálos ítéletét kötél helyett főbelövésre változtatta.

LÁZÁR VILMOS

aradi vértanú (1815-1849), aki 1849-ben ezredesi rangban dandárparancsnok az Északi Hadseregnél. Karánsebesnél tette le a fegyvert, Kiss Ernővel (valamint Dessewffyvel és Schweidellel) együtt lőtték agyon 1849. október 6-án hajnalban, az aradi várárookban.

CZETZ JÁNOS

honvéd tábornok (1822-1904) a világsi fegyverletétel után emigrált, végül Argentínában telepedett le. Előbb katonai térképészeti intézetet alapított, majd Buenos Airesben létrehozta a Katonai Akadémiát, amely máig gondosan őrzi emlékét.

CSIKY GERGELY

(1842-1891) drámaíró, katolikus pap és egyházzogász, 1875-ben álnéven mutatták be első darabját a Nemzeti Színházban. Később kilépett az egyházi szolgálatból és számos, kritizáló vígjátékot írt (Proletárok, Nagymama, stb.).

SZONGOTT KRISTÓF

(1843-1907) szamosújvári tanár, az erdélyi magyarörmények és Szamosújvár történetét, népszokásokat, hagyományokat jegyzett le, kiadta a Magyarhoni örmény családok genealógiáját. Megalapította, szerkesztette és kiadta az Armenia c. folyóiratot, magyarra fordított - több más között - egy V. századi örmény krónikát.

HOLLÓSY SIMON

(1857-1918) a Korbuly családnév helyett a szabadságharc hatására apja vette fel a Hollósy nevet. A festőművész Hollósy Simon Münchenből hazahozva tanítványait, velük és néhány barátjával a nagybányai festészeti iskola alapítója volt, a magyar festészet egyik nagyszerű alakja.

KACSÓH PONGRÁC

(1873-1923) a János vitéz zeneszerzője eredetileg matematikát tanított. A János vitéz már a bemutatón óriási sikert aratott. Ő írta a Rákóczi c. daljátékot is, amelynek egyik dalbetétje kedvelt, ma is gyakran felhangzó zene.

BÁNYAI ELEMÉR

ismert álnévén Zuboly (1875-1915) újságíró, számos erdélyi, majd budapesti lap munkatársa, Budapest nevezetességeinek krónikása, az első budapesti városvédő, Ady Endre hű barátja. Fronton esett el, halála után Ady versekben is megörökítette emlékét.

ISSEKUTZ BÉLA

Gyógyszerészprofesszor, akadémikus (1886-1979), a kolozsvári egyetemmel 1920-ban Szegedre költözött, ahol megszervezte az egyetem gyógyszer-tanszékét, majd 1937-től a budapesti egyetemen tanszékvezető, rektor volt. Sok más gyógyszer közt a Troparin és a Novurit létrehozója.

BARCSAY JENŐ

festőművész (1900-1988), a Magyar Képzőművészeti Főiskolán az anatómia és a szemléleti látszattan professzora, híres könyve a Művészeti anatómia. A szentendrei iskola fontos alakja, művészetpedagógiai munkássága különösen értékes.

DÁVID ANTAL IVÁN

(1913-1988) erdélyi magyar lapoknál újságíró-szerkesztő, novellista, 1945-ben Budapesten települ le. Történelmi regényei: Muzsikáló kút, Háromszék nem alkuszik, Erdély nagy romlása (trilógia), A szolgadiák (Körösi Csoma Sándorról), A tanú (Orbán Balázsról), stb.

PONGRÁCZ GERGELY

(1932-2005) szamosújvári születésű magyar-örmény, aki 1956-ban a Corvin-köz parancsnokaként lett híressé, az októberi forradalom egyik emblemikus alakjává. Amerikából hazatérte után alapfeladatának tekintette egy 56-os múzeum létrehozását, amelyet végül Kiskunmajsán megvalósított.

2003-AS MEGALAKULÁSA óta a **Fővárosi Örmény Önkormányzat** támogatja az EÖGY füzetek, valamint 11 könyv és kiadvány megjelenését (például Vahram Martirosyan örmény fordításában a Pilinszky János: Versek és esszék című könyv megjelenését is Jerevánban). Egyházi búcsúkat, zarándokutakat szervezett, az örmény közösség számára, amelyeknek teljes költségét viselte. Örmény témájú kutatásokat támogatott. Valamennyi erdélyi és a budapesti örmény katolikus templom állagmegóvását rendszeresen támogatja. Az Országos Örmény Önkormányzattal közösen Genocídium emlékműsort szervezett 2005. áprilisában.

Könyvkiadványok, amelyekben a Fővárosi Örmény Önkormányzat részt vett: Dr. Száva Tibor Sándor: Szépvízi örmények nyomában, Horváth Zoltán György - Gondos Béla: Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai, Benedek Katalin: Művészek és alkotások, Szongott Kristóf: Erzsébetváros monográfiája (reprint), Az örmény genocídium 90. éve - 2005 emléknaptár (magyar, angol és örmény nyelven, Szabó László fotóival, Lászlóffy Aladár verseivel).

A fővárosi testület ezenkívül hathatós segítséget nyújt az EÖGYKE által havonta megtartott Fővárosi Örmény Klub találkozóinak lebonyolításához is.

Az EÖGYKE (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület) azokkal együttműködve hatékony, akik érdeklődően támogatják a kettős identitású kulturális tevékenységet. Az EÖGYKE képviselő-jelöltjei - ha megválasztják őket - ezután is törekedni fognak, hogy az örmény és a nem örmény származású magyar hagyományőrzést, értékteremtést szolgálják.

HISZEN EGYÜTT VAGYUNK KULTURÁLT MAGYAROK.

2002-es önkormányzati választásokon az EÖGYKE képviselői 62 mandátumot szereztek. Az EÖGYKE és a Függetlenek csoportja koalíciós megállapodása alapján alakult meg a Fővárosi és az Országos Örmény Önkormányzat. Az új országos testület feladata volt megszüntetni az előző ciklusban felhalmozott, több millió forint járulékhátralékot. A korábban Avanesian Alex által vezetett OÖÖ működésében ugyanis az ÁSZ súlyos gazdálkodási hiányosságokat talált. Jelenleg az OÖÖ-ot két alelnök (az EÖGYKE részéről Szongoth Gábor) vezeti, a Fővárosi Önkormányzat vezetője pedig, egyben az EÖGYKE elnöke dr. Issekutz Sarolta. Az új koalíciós tárgyalások még nem időszerűek.

A nagy **TELEKI SÁNDOR GRÓF** - írja a 19. század végén Szongott Kristóf - egyik érdekes munkájában („Magyar Polgár” 1881. márcz. 21.) ezeket mondja:

„Bem tábornok Szamosújvárt hagyta utócsapatát Kiss Sándor parancsnoksága alatt; én melléje voltam rendelve; parancs volt másnap őt követni és Kolozsvárt vele csatlakozni.

Karácson napját (1848) Szamosújvárt töltök, vígan lakmározva; ilyen dáridót nem ültem soha; minden tekintélyes polgára Szamosújvár városának ebédre hívott s kért, nála enném meg a karácson kalácsát, dúsan kimozaikozva malogaszőlővel; mindenki meghívását elfogadtam; resteltem a szíves meghívásokat visszautasítani.

Délelőtt hozzám jó Kiss Sándor és azt mondja:

- Druszám, én megszöktem hazunnan; az örmények meg vannak bomolva s mindegyik azt akarja, hogy nála ebédeljek; te hol leszesz? Én is oda megyek.

- Kinek a meghívását fogadtad el?

- Egyiknek sem.

- Én meg ellenkezőleg, mindegyikét elfogadtam.

- Hát már most mit fogsz csinálni?

- Elmegyünk mindegyikhez.

E perczben kopogtat be Placsintár Bálint, apámnak igen jó embere.

- Azért jöttem - monda - hogy ebédre vigyem; az ezredes úrhoz is lesz szerencsém?

- Nem oda Buda, lassan a testtel Bálint bácsi! /.../ halljon okos szót: minket itt olyan szívesen fogadtak, hogy hús helyre hívtak meg ebédre; hús gyomrunk nincs, de hús helyre

elmehetünk; magoknál megesszük a levest, Gajzágóéknál a húst, Simayéknál a káposztát,

Szappanyosék-nál a tésztát, Verzáréknál a pecsenyét, a többieknél a konfektet s

visszakerülünk oda, ahol a legjobb bor van; így nem bántunk meg senkit s szent a békeesség."

*(Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája,
III. kötet 124-125 oldal, 1901 - korabeli írásmóddal)*

Mindaz, amit eddig elértünk, érdemes-e arra, hogy tovább folytassuk kulturális tevékenységünket? Az Ön támogatásával sikerülhet. Ismételjük: mi örmény származásúak vagyunk, de a magyar nemzet része. Örmények, de magyar nyelvűek. És mindannyian együtt vagyunk a kulturált Magyarország nemzete. Ha egyetért velünk, támogassa, hogy választókerületében alakulhasson Örmény Kisebbségi Önkormányzat! Csatlakozzék hozzánk és vegyen részt munkánkban!

Írja alá a „Kisebbségi választói jegyzékbe vétel iránti kérelmet”! Nyilvánítsa ki, hogy szeretné, ha kerületében, településén működjék a magyarörmény kisebbség önkormányzata! Szavazzon ősszel az EÖGYKE képviselőjelöltjeire!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007 Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002

A különszámot készítette: **Dávid Csaba**

Szerkesztőbizottság: **Szongoth Gábor, Zakariás Antal Dirán**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.